BYRON

TEATRU

4

EDITURA UNIVERS

„Privită mai de aproape, drama lui Byron este mai degrabă dezvoltarea stărilor lirice de suflet a omului prometeic. Manfred este, în adevăr, ființa care poartă pe chipul său melancolia rebeliunii veșnice. Eroul lui Byron este conștient de a fi acela care creează distincția dintre bine și rău în această lume și, în același timp, că durerea și conștiința sînt unul și același lucru."

TUDOR VIANU

„Manfred este mai mare decît Faust al lui Goethe prin faptul că își stabilește un cod moral dincolo de standardele moștenite de bine și rău."

NIETZSCHE

„Fără Faustul lui Goethe, Manfred n-ar fi răsărit, așa de incapabil de a trăi, în mintea tînărului englez, iar în filosofia lui asupra mărginirii dureroase a ființei omenești a trecut marele suflu al lui Shakespeare, cu care samănă de cîte ori, cu sau fără conștiință-l imită."

NICOLAE IORGA

„Nu poți înțelege pînă în ultima lor adîncime anumite creații ale lui Byron, să spunem marile lui poeme sau drame, Manfred sau Cain, dacă nu le pui în legătură cu ceea ce s-a întins, ca o unanimă aspirație către libertate, de-a lungul întregului continent european în urma Revoluției Franceze."

TUDOR VIANU

„Subiectul din Cei doi Foscari nu este, probabil, foarte potrivit pentru o dramă, deoarece îi lipsește acțiunea ; dar este bogat în elemente tragice, răzbunare și dragoste, iar compoziția este îmbibată în substanța specială din care este alcătuită mintea Poetului."

JOHN GALT

BYRON

BYRON

OPERE

TEATRU

4

MANFRED, traducere de Virgil Teodorescu
MARINO FALIERO, SARDANAPAL, CEI DOI FOSCARI, traducere de Aurel Covaci
CAIN, traducere de Virgil Teodorescu
CER ŞI PĂMÎNT, traducere de Petre Solomon
WERNER, traducere de Aurel Covaci
SCHIMBAREA SCHILODULUI, traducere de Petre Solomon

POSTFAŢĂ de Dan Grigorescu
NOTE de Lia-Maria Pop
Ediţie îngrijită de Dan Grigorescu şi Lia-Maria Pop

Bucureşti, 1990
EDITURA UNIVERS

MANFRED

Poem dramatic

„Sînt mult mai multe lucruri în cer şi pe pămînt
Decît cuprinde mintea ta, Horaţio!"

SHAKESPEARE, *HAMLET*

Traducere de VIRGIL TEODORESCU

PERSOANELE

MANFRED
VÎNĂTORUL DE CĂPRIOARE
ABATELE DIN SFÎNTUL MAURICIU
MANUEL
HERMAN
ZÎNA ALPILOR
ARIMANES
NEMESIS
URSITOARE
SPIRITE etc.

Acțiunea dramei se desfășoară în Alpii Superiori, parte în castelul lui Manfred, parte în munți.

ACTUL I

SCENA 1

Manfred[1] *singur. Scena reprezintă o galerie gotică. Miezul nopții.*

MANFRED: Voi umple lampa iar, dar nici așa
N-o să-mi lumine pîn' la urmă veghea,
Căci somnul meu, dacă-atipesc, nu-i somn,
Că gîndul treaz ce pururi mă-ntărîtă
Și nu-mi dă pace, inima-i o veghe
Iar ochii mei, dacă se-nchid cumva,
Privesc în mine. Totuși eu trăiesc,
Am chip și trup de om care respiră.
Durerea, celor înțelepți li-i sfetnic[2],
Mîhnirea e cunoaștere, și-acei
Care cunosc adînc, jelesc mai aprig
Fatalul adevăr. Pomul științei
Nu-i arborele vieții[3], iar știința
Gîndirea și înțelepciunea lumii
Le-am cercetat și am destulă vlagă
Spre-a le supune minții. Ce folos?
Făcut-am omenirii numai bine,
Aflat-am chiar și binele-ntre oameni,
Dar ce folos? Dușmani destui avut-am,
Nici unul nu m-a-nfrînt, mulți au căzut,
Dar ce folos? Căci Binele și Răul,
Virtuți și patimi, tot ce văd la alte
Ființe, fost-au pentru mine doar
Ca ploaia în deșert, din ceasu-acela
Fără de seamăn. Teamă nu mi-e. Simt
Că-s blestemat să nu mă-ncerce teama
Și nici zvîcnirea fără de astîmpăr

A dorului sau a nădejdii, nici
Vreo tainică iubire pentr-un lucru
De pe pământ. Să-ncepem dar. Putere
Misterioasă, duhuri isipite
În universul necuprins, voi, duhuri,
De mine căutate nopți și zile,
Voi ce-mpînziți pământul, plămădite
Dintr-o esență mai înaltă, voi,
Sălășluind pe culmile semețe
Și-n peșteri și-n oceanul fără fund,
Vă chem cu ajutorul vrăjii scrise
Ce-mi dă puteri asupra voastră: Sus!
Sculați-vă! Veniți!

(O pauză.)

Încă nu-i văd... Acum vă chem prin glasul
Aceluia ce-i primul dintre voi,
Prin acest semn care vă dă fiori —
Și în virtutea nemuririi mele
Vă chem: veniți! veniți![4]

*(O pauză.)**

Dacă-i așa,
Voi, duhuri din pământ și din văzduhuri,
Nu veți scăpa: în numele puterii
Cumplite ce-o stîrnesc, o vrajă oarbă,
Și izvorînd dintr-o apusă stea,
Paragină arzîndă-a unei lumi
În prăbușire, iad rătăcitor
Prin spațiul veșnic, cu acest blestem
Necruțător ce mă apasă-n suflet
Și gîndul ce-l arunc din mine-afară,
Eu vă supun voinței mele: Sus!

Se zărește o stea, nemișcată, la capătul întunecos al galeriei. Apoi se aude un glas, cîntînd.

ÎNTÎIUL SPIRIT[5]: Muritorule! Supus
Mă închin. Din nori, de sus
Din palatul poleit
Și durat de asfințit,

---

* Aceste ultime cinci versuri au fost traduse de Petre Solomon, ele fiind omise în versiunea oferită de Virgil Teodorescu.

Unde-azur și purpur ard
Îmbinate pe stindard,
Am venit de voia mea
Călărind pe-un fir de stea,
Muritorule! Supus
Vreau să aflu ce-ai de spus.

AL DOILEA SPIRIT:

Mont Blanc e peste munți stăpîn:
L-au înălțat din vremile cărunte
Pe tron de stînci, în mantie de nouri,
Cu diademă de zăpezi pe frunte.
El ține avalanșa-n mîna sa.
Peste mijloc încins de codri-adînci,
Dar tunătorul bulgăr îl sloboade
Doar cînd aude asprele-mi porunci.
Și lunecă gigantul sloi de gheață
În fiecare zi, necontenit,
Ci eu îi poruncesc cînd să pornească,
De mine-ascultă-atunci cînd s-a oprit.
Sînt duhu-acestui loc. Și de mi-i vrerea
Se-nclină culmea naltă pîn' la cer
În fața mea, cutremurîndu-și trupul
Străpuns de peșteri. Ce vrei tu să-mi ceri?

AL TREILEA SPIRIT:

În albastru-adînc de ape,
Lin, netulburat,
Unde șarpele de mare
Zace nemișcat,
Unde nimfa-n păru-i verde
Scoici și-a împletit,
Vîjiind ca vijelia
Vraja ți-a sosit
Și-a umplut de zvon palatul
În corali săpat,
Duhul apelor sînt. Spune-mi
De ce m-ai chemat?

AL PATRULEA SPIRIT:

Lava adormită zace
Pe culcuș de foc,
Lacuri clocotind, de smoală,
Sar să-și facă loc,
Își împlîntă rădăcina
Anzii în pămînt

Pe cît culmile, spre ceruri,
Își găsesc avînt,
Părăsitu-mi-am ținutul,
Vraja m-a supus,
Spre-a-ți îndeplini porunca:
Spune-mi ce-ai de spus.

AL CINCILEA SPIRIT:

Pe telegari de vînt gonesc
Prin vijelie salt,
Taifunu-n urma mea lăsat,
De fulgere e cald,
Călare pe furtuni zoresc
Peste uscat și mări:
Pluteau corăbii, dar vor fi
Fărîme pînă-n zori.

AL ȘASELEA SPIRIT:

Sălașul meu e-ascuns în întuneric,
De ce mă chinui cu-al luminii farmec?

AL ȘAPTELEA SPIRIT:

Pe cînd pămîntul nu era
Eu cîrmuit-am steaua ta:
O lume proaspătă și-n floare
Cum n-a mai fost nicicînd sub soare,
Frumoasă și cu falnic mers
Cum n-a mai fost în univers.
Dar a sunat și ceasul cînd
Pornit-a prin văzduh, arzînd,
Cometă fără drum, un ghem
De-amenințare și blestem,
Rostogolindu-se-n neștire
Fără să aibă-un țel în fire,
Un monstru uriaș și-aprins
Rătăcitor prin necuprins.
Născut sub steaua de demult,
Pe tine, vierme, te ascult
Și-mpins de vraja cea de sus
Ți-e dată, ție m-am supus
Și coborît-am din văzduhuri
Printre aceste slabe duhuri.
Copil al humei pămîntești,
De ce mă chemi și ce dorești?

CELE ŞAPTE SPIRITE *(laolaltă)*:

Pămînt, vînt, noapte, munţi, ocean, văzduh
Şi steaua ta, la semnu-ţi au venit.
Copil al humei, fiecare duh
Te-ntreabă-acum: ce ai de poruncit?

MANFRED: Uitare.

ÎNTÎIUL SPIRIT: Pentru ce şi-a cui?

MANFRED: A tot
Ce-i înlăuntrul meu, citiţi-o colea.
Voi o cunoaşteţi, S-o rostesc nu pot.

SPIRITUL: Ce-i în puterea noastră cere: robi,
Domnie, sau de vrei să-mpărăţeşti
Pămîntu-ntreg, sau la un semn al tău
Să ţi se-nchine tot ce ne ascultă
Şi ale tale fi-vor.

MANFRED: Nu. Uitare.
Puterea de-a uita. Nu s-ar putea,
Prin tainicile voastre-mpărăţii
Să-i daţi de urmă?

SPIRITUL: Nu ne e-n putere
Şi nici în fire. Însă, poţi muri.

MANFRED: Şi moartea mi-o va da?

SPIRITUL: Noi sîntem veşnici
Şi nu ştim ce-i uitarea. Pentru noi
Azi, mîine, ieri înseamnă clipa asta.
Tu n-ai ştiut?

MANFRED: Vă bateţi joc. Dar vraja
Ce v-a mînat aici, v-a subjugat.
Nu rîdeţi de voinţa mea. Scînteia
Lui Prometeu ce-a fulgerat în mine[6],
În duh şi-n cuget scapără prelung
Şi poate-ajunge pînă-acolo unde
Ţintiţi şi voi, căci nu e mai prejos,
Deşi întemniţată-n lut. Răspundeţi
Şi nu-mi stîrniţi mînia.

SPIRITUL: Am răspuns.
Şi prin cuvîntul tău din nou răspundem.

MANFRED: Anume cum?

SPIRITUL: Dacă, aşa cum spui,
Ţi-e firea deopotrivă cu a noastră.
Noi ţi-am răspuns spunînd că nu cunoaştem,
Ca muritorii, moartea.

MANFRED: V-am chemat
În van, atunci: voi nu sînteți în stare,
Sau nu vreți să-mi dați sprijin.

SPIRITUL: Dă porunci,
Și tot ce-avem e-al tău. Deci înainte
De-a ne-alunga, tu cumpănește bine
Și cere-ne putere, zile lungi.

MANFRED: O, spirit blestemat! Ce vrei să fac
Cu zilele? Și-așa-s prea lungi. Piei! Du-te!

SPIRITUL: Nu te pripi. Dorim să te slujim.
Gîndește-te; din toate cîte-avem
N-ai vrea să-ți dăm nimic în dar?

MANFRED: Nimica.
Dar înainte de-a pleca, ia stați,
Să vă privesc la față.[7] Căci v-aud
Suavul glas, asemeni unui cîntec
Ce lunecă pe ape[8] și zăresc
Doar chipul unei stele mari și limpezi,
Încremenit. Nimic mai mult. Aș vrea
Să vă înfățișați precum sînteți,
În forma voastră, unul cîte unul.

SPIRITUL: Avem înfățișarea-acelor lucruri
Al căror duh și început sîntem.
Dar dacă vrei alt chip, alege unul
Și-n el ne vom ivi.

MANFRED: Nu am de-ales
Căci pentru mine, pe pămînt, nu sînt
Nici chipuri hîde, nici frumoase. Deci,
Cel mai puternic dintre voi să-și ia
Înfățișarea cea mai potrivită.

AL ȘAPTELEA SPIRIT[9] *(luînd înfățișarea unei femei frumoase)*:
Privește!

MANFRED: Doamne! Dacă-ar fi așa!
De n-ar fi nebunie și părere,
Aș mai putea trăi ferice. Vino
La pieptul meu, și iar vom fi.
(Arătarea piere.)
O, Doamne!
Mi-e inima zdrobită.

Manfred se prăbușește, fără simțire.
Se aude un glas rostind Incantația *ce urmează.*

GLASUL: Luna cînd va fi pe apă[10],
Licuriciu-n ierburi crude,
Meteorul peste groapă,
Năluciri de foc pe unde;
Cînd din cer cădea-vor stele
Și țipa-vor cucuvele,
Iar sub dealu-ntunecat
Fi-va crîngul nemișcat;
Duhul meu asupra ta
Va pluti, te va chema.

Și-oricît vei dormi de greu
Duhu-ți va fi treaz sub cer,
Căci sînt umbre ce nu pier,
Gînduri ce se-ntorc mereu:
Singur, fost-ai tu vrăjit.
Niciodată să nu fii,
Ca-ntr-un giulgiu învelit,
Strîns în norii străvezii,
Vei rămîne-n veci de veci
Sub puterea vrăjii reci.

Ochii n-au să vadă cine
A trecut, dar nevăzut
Pururea voi fi cu tine,
Nelipsit, ca și-n trecut;
Cînd ai să-ți întorci privirea
Spăimîntat, vei fi uimit
Că nu sînt pe nicăirea,
Că și umbra ți-a pierit,
Și-ai să știi cît e de-ascunsă
Vraja-n sufletu-ți pătrunsă.

Glasul și versetul magic
C-un blestem te-au însemnat,
Duhul hăului noptatic
Într-un laț te-a-nfășurat,
Parte n-au de bucurie,
Glas de vînt te va opri,
Nici în noaptea cea tîrzie
Nu ți-e dat a te-odihni,
Și ai să dorești să piară
Soarele ce te-mpresoară.

Un venin am strîns din plînsul[11]
Mincinos şi-omorîtor,
Sînge negru-am pus într-însul
Dintr-al inimii izvor,
Şarpele l-am smuls din zîmbet,
Ghemuit ca-ntr-un desiş,
De pe buze, fără preget,
Ţi-am smuls farmecul furiş,
Şi din toate am făcut
Un venin neîntrecut.

Pe zîmbirea ta cea goală,
Pe-al minciunilor abis,
Ochiul ce virtutea-nşală,
Cugetul perfid şi-nchis,
Pe vicleana bunătate
Ce e-n inimă venin,
Şi pe Cain, al tău frate,
Desfătări schimbate-n chin —
Vei purta-n a ta fiinţă
Iadul tău de suferinţă.

Te botez, şi-acestei soarte
Pururi fi-vei hărăzit,
Somn să n-ai, dar nici de moarte
Să nu fii nicicînd răpit,
Să-ţi răsară doar în faţă
Ca un spectru de temut.
Iată: vraja prinde viaţă,
Laţul se-nfăşoară, mut,
Ţi-a pătruns în duh şi-n minte
Greul farmec din cuvinte.

SCENA A 2-a

Muntele Jungfrau[12]*. Zorii zilei.*
Pe o stîncă, Manfred, singur.[13]

MANFRED: S-au risipit, deci, duhurile. Slabe,
Neputincioase-s vrăjile şi leacul
S-a preschimbat în chin. Nădejde n-am
În nici un spirit. Toate cîte-au fost

Rămîn întregi în mine. Viitorul,
Pînă trecutul nu va fi-nghițit,
Eu n-am să-l cercetez. Țărînă! Maică!
Și voi, zori proaspeți! Munți! Ce minunați
Sîntèți! De ce nu vă iubesc? Și tu,
Ochi luminos, ce te deschizi de sus
Asupra tuturor și-a lumii-ntregi,
Minune fără seamăn, pentru mine
Zadarnic strălucești! Abrupte stînci
Pe-a căror buză stau privind în vale,
Pe malul apei, brazii uriași
Ce par mici tufe-n ceața depărtării!
Cu-o singură mișcare sau c-un sfert,
Sau numai de-aș sufla și pieptul meu
Strivit ar fi de albia stîncoasă
Și mi-aș găsi odihna pentru veci.
De ce mai șovăi? Cugetul mă-ndeamnă
Și totuși nu mă-ndur. Zăresc pîndind
Primejdia, și totuși dau în lături.
Mi se-nvîrtește capul, dar piciorul
Stă bine-nfipt și parcă simt un farmec
Care mă ține-n loc și-mi schimbă viața
Într-o osîndă, dacă sterpul suflet
Ce-l port în trupul meu se cheamă viață,
Și viață e să-i fiu mormînt[14]. Nu-mi pasă,
Demult, de cîte fac și-am coborît
Pe cea din urmă treaptă-a deznădejdii.[15]

(Pe deasupra stîncii trece un vultur.)

Tu, sol înaripat ce spinteci norii
Și zborul ți-l înalți mai sus de cer,
Gînd bun avut-ai să te-abați pe-aici,
Căci pradă-ar trebui să-ți fiu și puii
Să ți-i hrănesc. Dar iată că te-avînți
Atît de sus cît ochiul nu cuprinde,
Pe cîtă vreme văzul tău pătrunde
Văzduhu-n lung și-n lat. Frumoasă-i lumea
Ce mi se-arată, falnică-n mișcare
Și-n tot ce face.[16] Noi, stăpînii ei,
Noi, jumătăți de zei și de pămînt,
Urcăm sau ne-afundăm, și-n sînul firii,
Amestecați cum sîntem și sărmani,
Stîrnim ciocniri, ba umiliți, ba mîndri,

Luptînd între avînturi și nevoi,
Pînă cînd moartea ne culege, însă,
Nici unul nu-și mărturisește, nimeni
Nu spune celuilalt nimic. Ascultă!

(Se aude din depărtare fluierul păstorului.)

Un fluier ciobănesc! Firesc răsună
Aicea unde tihna nu-i un basm
Patriarhal[17], și în văzduhul larg
I se-mpletește viersul cu talanga
Cea dulce-a turmei blînde[18]. O, de-aș fi
Un duh ascuns al notelor frumoase,
Glas viu și adiere-armonioasă,
O bucurie fără trup, născînd
Și-apoi pierind odată cu-acel sunet
Blagoslovit ce m-a jscat!

Din vale urcă un vînător de căprioare.

VÎNĂTORUL: Așa-i!
Încoace a zbughit-o căprioara
Și sprintenă cum e, m-a întrecut.
Deci, tot cîștigul meu de azi, abia
De-o răsplăti primejdia și truda.
Dar cine-o fi? Din tagma mea nu pare,
Și iată, totuși, c-a ajuns aici
Pe creasta asta, unde nici muntenii,
Afară de-ncercații vînători,
Nu prea se-avîntă. Hainele-i sînt bune
Și chipul bărbătesc; în totul pare,
Cînd îl privesc de-aici, un dîrz țăran
Născut să fie liber. Să m-apropii.

MANFRED *(fără a-l zări)*: S-ajungi cărunt și gîrbovit de chinuri
Ca brazii de colea, bătuți de vînt,
Străpunși de ger și jupuiți de scoarță.
Cu creanga smulsă, trunchiul măcinat,
Hrănit de-o rădăcină blestemată,
Ruină-a deznădejdii, și să fii
Pe veci așa, după ce-ai fost altfel,
Cu brazde-adînci și chipul scrijelat
De clipe, nu de ani, de ore grele
Ce se vor face veacuri lungi și, totuși,
Să nu te stingi. Voi, piscuri înghețate,
Voi, avalanșe, gata să cădeți

Asupra mea la cea dintîi suflare,
Zdrobiți-mă! Mă asurziți zburînd
În jurul meu[19], dar treceți mai departe
Strivind ființe dornice de viață,
Crîngu-nverzit, coliba sau cătunul
Plugarului blajin.

VÎNĂTORUL: Din vale, pîcla
A început să urce. Am să-i spun.
De nu coboară, rătăcește drumul
Primejduindu-și viața.

MANFRED: Văd săltînd
Pe culme ceața. Norii de pucioasă
Albi și-nspumați par un ocean stîrnit
De iadu-adînc, cu valuri mînioase
Spărgîndu-se de țărmul unde zac
Ca pulberea, puzderii, osîndiții.
Mi se-nvîrtește capul.

VÎNĂTORUL: Să-l vestesc
Cu luare-aminte. Altfel, dacă-l sperii
Mi-e teamă să nu cadă. De pe-acum
Se clatină.

MANFRED: S-au prăbușit toți munții
Căscînd un gol în nori și-au zdruncinat
În prăbușire, pe-ai lor frați alpini,
Umplînd cu așchii văile-nverzite,
Smulgînd din matcă rîuri și schimbînd
Năprasnic, apa-n bură sau silind
Izvoarele să-și afle altă cale.
Și culmea Rosenberg, îmbătrînind,
Căzu din pisc.[20] De ce n-am fost acolo?

VÎNĂTORUL: Prietene, ia seama. Încă-un pas
Și te prăvali. Pe Cel-de-sus, nu sta
Pe muchea rîpei fără fund!

MANFRED: Acolo
Mi-ar fi mormîntul potrivit și tihna
Eu mi-aș găsi-o în adînc de munți.
Strîns la un loc, nu risipit de vînturi
Pe culmile de cremeni, cum voi fi.
Aruncă-te-n adînc! Adio, bolți!
Nu pentru mine v-ați deschis. Țărînă!
Primește-mi trupul.

În clipa în care Manfred e gata să sară în prăpastie, Vînătorul îl prinde, împiedicîndu-l.

VÎNĂTORUL: Stai, nebune! Poate
Ți s-a urît cu viața, dar oricît,
Nu-ntuneca aceste văi curate
Cu sîngele tău negru. Nu te las
Și-am să te iau cu mine.

MANFRED: Ah! Dă-mi drumul
Sînt ametit și munții se-nvîrtesc,
Se tot rotesc și-abia mai văd. Dar spune-mi:
Tu cine ești?

VÎNĂTORUL: Am să-ți răspund. Hai, vino!
Se-ngroașă norii. Ține-te! Așa!
Pășește ici! Na! Prinde-acum toiagul!
Agață-te de tufă! 'Ntinde mîna
Și ia-mă de mijloc! Așa! Domol.
Cred că-ntr-un ceas ajungem la colibă.
Găsim noi, n-avea grijă, vreun drumeag.
Vreo matcă de torent secată. Haide!
Cu îndrăzneala ta puteai s-ajungi
Un vînător vestit. Urmează-mi pașii.

În vreme ce Vînătorul și Manfred coboară cu greu 'stîncile, scena ia sfîrșit.

SCENA 1

O colibă în Alpii Bearnezi[21].
Manfred şi Vînătorul de căprioare.

VÎNĂTORUL: Nu. Mai rămîi! N-ai cum pleca. Nici trupul,
Nici mintea nu te-ajută. Mai rămîi
Un ceas sau două. Cînd vei fi în stare
Am să-ţi arăt eu drumul. Încotro?

MANFRED: Ce-ţi pasă ţie? Îmi cunosc eu calea
Şi călăuză nu vreau.

VÎNĂTORUL: După port
Şi după chip, te-arăţi de neam. Eşti, poate,
Stăpîn peste vreo creastă de creneluri
Ce cată-n jos spre văi[22]. Dar care-anume
O fi a ta? Eu le cunosc doar murii,
Căci rareori m-abat la vreun conac
Din vale, să ciocnesc cîte-un pahar
Cu cei de seama mea, în jurul vetrei,
Prăjindu-mă la foc. Altfel, de mic
Am cunoscut potecile ce duc
La poarta lor. Care-i al tău?

MANFRED: Ce-ţi pasă?

VÎNĂTORUL: Ei, sir! mă iartă de-ntrebare. Hai,
Înseninează-ţi sufletul! Ia gustă
Din vinul meu! E vechi. De multe ori
M-a dezmorţit, pe crestele-nghemate,
Şi-acum e rîndul tău. Bea, deci. Fă-mi cinstea.

MANFRED: Stai! Nu te-atinge! Sînge-i în pahar!
Ah! N-o să-l soarbă-n veci ţărîna!

VÎNĂTORUL: Cè spui?
Vorbeşti aiurea.

MANFRED: Crede-mă! E sînge.
Sînge de-al meu. Șuvoiul pur și cald
Ce s-a prelins din tată-n fiu prin vine
Și-apoi prin trupurile noastre, cînd
O inimă aveam, în tinerețe,
Cînd ne-am iubit cum nu se cuvenea
Și sîngele-a țîșnit. Sînt ani de-atuncea.
Dar el împurpurează încă norii
Care-mi acopăr cerul unde tu
Nu ești, iar eu nu pot nicicînd ajunge[23].

VÎNĂTORUL: Ciudate vorbe, omule! Pesemne,
Că ai pe suflet un păcat grozav
Ce-ți dă vedenii și-ți ia mintea. Însă,
Oricare ți-ar fi groaza și durerea,
Încrede-te în preoții cucernici
Și-așteaptă, cu răbdare, îndurarea.

MANFRED: Răbdare și răbdare! Fugi de-aici!
E-o vorbă născocită pentru vite
Nu pentru șoimi. S-o predici, dacă vrei,
Acelora ce-s pulbere, ca tine.
Eu nu-s de seama ta.

VÎNĂTORUL: Slăvit în veci
Să fie cerul! Nici n-aș vrea să fiu
De teapa ta, de-aș fi-nvestit cu faima
Lui Wilhelm Tell[24]. Dar oricît de cumplită
Ți-ar fi durerea, trebuie s-o-nduri,
Și, zău, că n-are rost să-ți ieși din fire.

MANFRED: Și n-o-ndur, oare? Iată-mă: trăiesc.

VÎNĂTORUL: Acesta-i zbucium, nu e viață.

MANFERD: Crede:
Mulți ani trăit-am, omule, ani mulți
Și îndelungi, dar care-s un nimic
Pe lîngă veacurile ce m-așteaptă.
Eternitate, spațiu, conștiință,
Și pe deasupra apriga-nsetare
După odihna morții.

VÎNĂTORUL: Ce tot spui!
Pe chipul tău abia de se zăresc
Semnele vîrstei mijlocii. Eu sînt
Mai vîrstnic decît tine.

MANFRED: Deci, tu crezi
Că timpu-i viață? Se prea poate. Totuși,

În fapte-i măsurată viața [25]. Nopți
Și zile nesfîrșite cu trăi-voi
Prin ce-am făcut, asemeni cu nisipul
Zvîrlit pe țărm, pustiu posac și sterp,
Plesnit mereu de valuri mînioase
Și-n urma lor lăsînd doar stîrvuri reci,
Epave, pietre, buruieni amare
De spuma sării.

VÎNĂTORUL: E nebun, sărmanul.
Dar nu pot să-l las singur.

MANFRED: Cît aș vrea
Să fiu nebun! Ar fi un vis urît
Ce mi s-arată ochilor.

VÎNĂTORUL: Ce vezi
Sau crezi că vezi?

MANFRED: Pe mine și pe tine,
Țăran din Alpi, virtuțile-ți frumoase,
Atît de simple, casa primitoare
Și firea-ți aspră, dîrză și pioasă
La adăpost de gînduri necurate,
Și zile calme, nopți de somn adînc;
Văd truda ta pîndită de primejdii,
Curată, totuși, văd nădejdea ta
În tihna bătrîneții, și-ți văd groapa
Cu cruce, cu ghirlănzi, cu brazde verzi,
Și-n epitaf citesc iubirea celor
Ce te-au urmat. Aceasta văd. Și-apoi
În golul dinlăuntrul meu privesc,
La pîrjolitu-mi suflet.

VÎNĂTORUL: Poate-ai vrea
Să-ți schimbi cu mine soarta!

MANFRED: Nu, om bun.
Nu vreau să-ți fac un rău și nici să-mi schimb
Cu altul soarta. Nu. Mai pot să-ndur,
Oricît îmi e de greu, îndur în viață
Ceea ce alții nici măcar în vis
N-ar cuteza, fără să-i soarbă somnul.

VÎNĂTORUL: Cînd te apleci spre chinul unui semen
Să fii cu suflet negru? Nu cred. Cum?
E cu putință ca un om blajin
Să-și sfîrtece dușmanii?

MANFRED: Nu. O, nu!
M-am răzbunat pe cei ce m-au iubit,
Pe cei mai dragi i-am pedepsit. Dușmanul
Mi l-am răpus în luptă dreaptă, dar
Îmbrățișarea mea adus-a moarte.

VÎNĂTORUL: Să te împace cerul! Și căința
Să-ți mîntuiască sufletul. Eu, rugi
Nălța-voi pentru tine.

MANFRED: N-am nevoie.
M-alungă mila ta, mă duc de-aici.
Rămîi cu bine! Iată bani. Primește-i!
Nici un cuvînt! Ți se cuvin. Mă duc.
Cunosc poteca, nu mai sînt primejdii.
Te rog să nu te-ații în urma mea.

Manfred iese.

SCENA A 2-a[26]

O vale în Alpi. O cădere de apă.[27]
Intră Manfred.

MANFRED: Nu-i încă-amiază. Iată, curcubeul
Își mai întinde arcul lui solar!
Peste torent și miile-i de raze
Se-abat, ca poleite cu argint,
Pe creasta dreaptă-a stîncii, podidind-o
Cu dîre de lumină înspumată,
Asemeni unei coame de gonaci,
Gonaciul Uriaș în șa cu Moartea,
Cum scrie-Apocalipsa[28]. Și doar eu,
Doar ochii mei se-adapă la această
Priveliște măreață. N-ar fi bine
Să-mpărtășesc cu Duhu-acestui loc
Măreața desfătare? Am să-l caut.

(Manfred ia apă în pumn și-o risipește în aer, șoptind cuvintele magice. După scurt timp Zîna Alpilor se ivește sub arcul curcubeului solar, întins peste torent.)

O, duh frumos cu plete de lumini[29]
Și ochi scăpărători, tu ce-ntrunești
Farmecul viu al fiicelor țărînei
În chip ceresc și-ntr-un amestec pur,

Cu-obraz îmbujorat de prunc ce doarme
La sînul mamei legănat, asemeni
Lucirilor pe care-amurgul verii
Le-aruncă pe zăpada nepătată
A sloiului din pisc, împurpurare
A-mbrățișării dintre cer și lut,
Înfățișarea ta zeiască-ntrece
Splendoarea-acestui curcubeu solar
Ce-asupră-ți se-ncovoaie. Duh frumos!
Pe fruntea ta strălimpede și calmă
Ca o oglindă-a sufletului tău —
Senin ce-și dovedește nemurirea —
Citesc că-i vei ierta unui biet fiu
Al lutului, ce fost-a investit
Să poată sta de vorbă, uneori,
Cu-ascunsele puteri, că, folosind
Cuvîntul magic, te-a chemat din munte
Spre-a te privi o clipă.

ZÎNA ALPILOR: Te cunosc,
Fiu al țărînei, știu cine-ți dădu
Puterea. Te cunosc ca pe un om
Cu minte mare, fără de măsură
În bine și în rău, robit de soartă
Și rob durerii tale. M-așteptam.
Ce vrei cu mine?

MANFRED: Vreau să te privesc.
Nimic mai mult. Căci ce văd pe pămînt
M-a-nnebunit și-adeseori pătrund
În sînul lui, la cei ce-mi țes ursita.
Dar ajutor nu aflu. Le-am cerut
Ce nu-mi pot da, de-aceea nu-i mai caut.

ZÎNA ALPILOR: Dar ce-ai putut să ceri de nu-ți pot da
Stăpînitorii celor nevăzute?

MANFRED: Un dar. De ce să-l spun? Ar fi-n zadar.

ZÎNA ALPILOR: De unde știi? Rostește-l!

MANFRED: De-i așa,
Chiar de-o fi chin zadarnic, mi-e totuna.
Ascultă deci. Din tinerețe încă,
Spiritul meu s-a despărțit de oameni
Și n-a privit cu ochii lor pămîntul,
Căci eu alt țel avut-am decît ei,
Mărire nu rîvneam, simțeam într-àltfel,
Iar bucuria, chinul, dorul meu,

Puterea, m-au înstrăinat de dînșii
Pînă-ntr-atît că-nsuflețitu-mi trup
Era desprins de suflet, iar din toate
Făpturile din jurul meu, doar una...
Dar despre ea vorbi-voi mai tîrziu.
Spuneam deci că eram străin de oameni
Și gîndurile lor, dar bucuros
De-a rătăci-n singurătăți, pe culmea
De gheață-a munților pe unde păsări
N-ajung să-și facă cuib și nici o gîză
Nu s-a atins de cremeni; să m-afund
Într-un torent, sau să despic vîrtejul
Din fluvii sau oceanu-nvolburat;
Așa îmi încercam pe-atunci puterea,
Sau stam privind lunecătoarea lună[30]
Și stelele pe boltă, nopți în șir,
Sau scăpărarea fulgerului pînă
Ochii-mi orbeau, copacii desfrunziți
Cînd vîntul toamnei le-ngîna prohodul;
Așa mă desfătam, de-a pururi singur.
Căci dacă întîlneam vreun om în cale,
Urîndu-mă că-i seamăn, mă simțeam
Deodată înjosit, la fel cu dînsul,
Făcut din lut bicisnic. Rătăcind
De unul singur, izbutii s-ajung
Departe, pînă-n tainițele morții
Și căutîndu-i pricina-n urmări
Am deslușit în oasele uscate,
În cranii și în pulberile reci,
Învățăminte ce erau oprite
Cu strășnicie. Apoi am vegheat
Nopți multe spre-a desprinde înțelesul
Științelor din alte vremi. Astfel
După-ndelung canon și mare zbucium
Și după o-ndîrjită penitență
Cerută de stăpînitorii-ascunși
Care străbat pămîntul și văzduhul
Și necuprinsul locuit, treptat,
Văzui și eu genunea Veșniciei.
Precum făcură înainte Magii,
Și-acel[31] ce din fîntînă a iscat
Pe Eros și Anteros[32], la Gadara[33],
Cum te-am iscat și eu. Pe cît aflam

Pe-atît sporea și setea de-a cunoaște
Puterea și-ndrăzneala minții mele.
Pînă-ntr-o zi cînd...

ZÎNA ALPILOR: Spune mai departe.

MANFRED: O, m-am lungit la vorbă povestind
Tot lucruri fără rost! Căci pe măsură
Ce mă apropii de durerea mea...
Dar mă abat în van. N-am pomenit
Nimic de tată, mamă sau prieteni,
De vreo iubită sau de vreo făptură
Ce m-a legat, nici una nu-mi părea
De mine demnă. Totuși, printre toate,
A fost odată una...

ZÎNA ALPILOR: Spune, spune.

MANFRED: Se-asemuia cu mine. Ochii, fața,
Pînă și glasul îi erau la fel,
Dar mai gingașă-n toate, mlădiată
De frumusețe. Îi plăcea și ei
Singurătatea visului și-avea
Aceeași sete de-a cunoaște taine
Ascunse, iar cu mintea-i cuprindea
Întregul univers. Căci dăruită
Mai mult ca mine, ea putea, din milă
Să rîdă sau să plîngă și ades
Se-nduioșa, întocmai ca și mine
Cînd o priveam, dar n-o-ncerca mîndria
Ce mă-ncerca. Pe scurt deci: în cusururi
Eram la fel, dar mă-ntrecea-n virtuți.
Iubind-o am ucis-o.

ZÎNA ALPILOR: Ai ucis-o
Cu mîna ta?

MANFRED: Cu inima-am ucis-o,
Zdrobindu-i inima care-a secat,
Pălind, treptat, în preajma mea. Vărsat-am
Și sînge, nu de-al ei, și totuși, totuși,
Sîngele ei cu l-am văzut curgînd
Fără să-l pot opri.

ZÎNA ALPILOR: Și pentru ea,
Pentru-o ființă dintr-o stirpe care
Nu are preț în ochii tăi, căci tinzi
Să te ridici pînă la lumea noastră,
Să te-nrudești cu noi, cutezi s-arunci
Tot ce ți-a dat puterea cunoștinței

Dorind iar firea-ți muritoare? Piei!

MANFRED: Fiică-a Văzduhului! Din ceasu-acela —
Dar vorbele-s prea slabe — de-ai veni
Să-mi vezi vegherea, somnul! Zînă! Vino!
Singurătatea mea e bîntuită
De spaime și de furii[34], și scrîșnesc
Din noapte-n zori, ca să blestem apoi
Din zori și pînă-n noapte. Am chemat,
Ca pe-un balsam, zadarnic, nebunia,
Și m-am luptat cu moartea, dar în luptă
S-a tras din față-mi apa și-a pierit,
Ce vătăma trecea pe lîngă mine
Fără să-mi facă rău, iar mîna rece
A unui demon crîncen, mă ținea
De-un fir de păr ce nu plesnea. În vis
M-am cufundat apoi și-n fantazie
Și-n adîncimea sufletului meu,
Odinioară mai bogat ca Cresus[35];
Însă talazul m-a tîrît din nou
În nepătrunsu-abis al cugetării.
M-amestecai cu lumea, căutînd
Uitarea peste tot, dar nicăirea
N-am dat de ea, și vreau să aflu unde
Se-ascunde. Căci știința, arta mea,
Ce cucerite-au fost cu-ndelungată
Și supraomenească încordare,
Nu-mi vin în ajutor, trăiesc cu chinul,
Și sînt sortit de-a pururi să trăiesc[36].

ZÎNA ALPILOR: Poate-s în stare să te-ajut.

MANFRED: De-ai vrea
Ar trebui să chemi, prin vrajă, morții,
Sau să mă duci la ei. Oricum ar fi,
Cu orice preț, oricînd, sînt gata. Chinul,
Oricît de mare-ar fi, e cel din urmă.

ZÎNA ALPILOR: Nu stă-n puterea mea. Dar dacă juri
C-ai să-mi asculți porunca fără murmur,
Voi izbuti să-ți împlinesc dorința.

MANFRED: Nu, n-am să jur. De cine vrei s-ascult?
De duhuri ce se pleacă înainte-mi?
Să fiu deci sclav la robi. Nicicînd!

ZÎNA ALPILOR: Ia seama.
Gîndește-te mai bine. Nu găsești
Nimic mai bun de spus?

MANFRED: Am spus.

ZÎNA ALPILOR: Ajunge!
Deci pot să plec, să-mi văd de drum?

MANFRED: Da. Du-te!

(Zîna se face nevăzută. Manfred rămîne singur.)

Sîntem la bunul plac al vremii, toți,
Și-al temerilor noastre. Pe furiș
Vin zilele și pe furiș ne lasă.
Iar noi trăim, urîndu-ne viața
Și, totuși, îngrozindu-ne de moarte;
Trăim mereu sub jugul blestemat
Care ne-apasă inima, ce luptă
Sau se-ntristează, bate cu grăbire
Împunsă de dureri și bucurii
Care sfîrșesc în chin și-n istovire.
Și din ce-a fost sau ce va fi, căci nu e
În viață nici un azi, în rare clipe,
Puține că abia le ținem minte.
Sufletu-ar vrea să moară, dar și-atunci
El dă napoi, ca și cum s-ar feri
Să intre iarna-n rîu, deși fiorul
Durează-o clipă numai. Din ce știu
Un mijloc mi-a rămas: să chem eu morții
Și să-i întreb ce-ascunde taina asta
Spăimîntătoare. Chiar de mi-ar răspunde:
„Mormîntul", nu m-aș teme. Dacă, însă,
Nu-mi dau răspuns? Cum, oare? Dar Profetul[37]
Nu i-a răspuns, din groapă, Vrăjitoarei
Din Endor[38]? Și Fecioarei din Bizanț[39],
Cu duhul treaz, nu i-a fost smuls răspunsul
Monarhul Spartei[40], și prin gura ei
Nu și-a aflat ursita? Ucisese,
Fără să știe, singura ființă
Pe care o iubise și-a murit
Neispășit, deși chemase-n sprijin
Pe Joe Phixianul[41] și-n Figalia[42]
Pusese vrăjitori arcadieni
Sau să silească umbra mîniată
Să-l ierte, sau să-i spună în ce zi
A hotărît să se răzbune. Umbra
I-a dat răspuns prin vorbe încîlcite,
Dar vorba-i s-a-mplinit. [11] De n-aș fi fost

Trăia încă și-acum ființa scumpă
Și dacă n-o iubeam, iubita mea
Ar mai fi fost frumoasă și ferice
Și fericire răspîndea în juru-i.
Acum ce e? O jertfă-a vinei mele,
La care nu-ndrăznesc să mă gîndesc,
Sau nu-i nimic. O, în curînd striga-voi,
Și nu în van. În clipa asta, însă,
Mă înspăimînt de îndrăzneala mea.
Eu, care pînă-acuma niciodată
Nu m-am temut să chem un spirit blînd
Sau răzvrătit, mă iată-acum că tremur
Și simt în pieptu-mi flori de gheață. Totuși,
Voi îndrăzni, deși mă tem, în ciuda
Acestei slabe firi. Coboară noaptea.

Iese.

SCENA A 3-a

Culmea muntelui Jungfrau.
Intră întîia ursitoare.

ÎNTÎIA URSITOARE:

Răsare luna iar, rotundă, albă,
Și-n orice noapte noi venim aici,
În locu-acesta necălcat de oameni[43],
Fără-a lăsa o urmă pe omăt.
Căci peste-acest ocean sticlos, de gheață,
Plutim în zbor și-abia dacă-i atingem
Tăioasele talazuri, ca o spumă
De valuri răscolite din adînc
Și împietrite-apoi, într-un vîrtej
De-a pururi mort, iar piscul pînă-n cer
Podoabă-a unui vechi cutremur, unde
Fac norii-n drumul lor popas, e locul
Petrecerilor noastre și-al vegherii.
Aici m-aștept surorile spre-a merge
Spre Arimanes[44], în palatul lui
Căci e serbare mare-n noaptea asta.
Ciudat că n-au venit.

Se aude cineva cîntînd, departe.

GLASUL: U zurpatoru-nfrînt[45]
Zăcea de toți uitat
În hrubă, subt pămînt,
Răpus și ferecat.
Dar iată că-l trezesc.
Din temniță îl scap,
Oștire-i dăruiesc,
Și iarăși e satrap.
Plăti-va cu fuga și chinu-i cumplit,
Cu rîuri de sînge și-un neam nimicit.

AL DOILEA GLAS *(de departe)*:
Plutea corabia, zbura în larg
Dar eu i-am smuls și pînze și catarg;
Carena ei semeață, puntea spartă,
Nu-i nimeni să-și jelească trista soartă.
Pe unul doar l-am luat de păr, pe sus,
Pe unul vrednic să mi-l fac supus,
Nemernic pe uscat, pirat pe mare[46],
Și l-am scăpat să-mi fie-n măceluri desfătare

ÎNTÎIA URSITOARE *(răspunzînd)*:
Cetatea-i tăcută,
Jelită de zori,
Asupra ei, Ciuma
Coboară din nori,
Zac mii de pe-acuma
Și mii vor fi-n groapă,
Cei teferi prin fugă
Gîndi-vor că scapă,
Dar molima-n cale
Va ști să-i ajungă.
Durere și jale
Și temerea sorții
Învăluie țara.
Ferice de morții[47]
Ce nu văd din moarte
Prăpădul și para
Aduse-ntr-o noapte!
De veacuri prăpădul acesta îl fac
Și n-o să mă satur în veac.

Intră a doua și a treia ursitoare.

A DOUA ŞI A TREIA URSITOARE:

Pe vieţi sîntem stăpîne noi
Şi-n drum morminte răspîndim.
Căci dăm, doar pentru-a lua napoi,
Duh robilor ce-i stăpînim.

ÎNTÎIA URSITOARE:

Bine-ai venit! Nemesis[48] unde-i?

A DOUA URSITOARE:

Poate
Că-i după treburi. Nu ştiu. Căci şi eu
Abia răzbeam să dau din mîini.

A TREIA URSITOARE:

Sosește.

Intră Nemesis.

ÎNTÎIA URSITOARE:

Pe unde-ai fost? Ah, tare-ncet umblaţi!
De ce-aţi întîrziat în noaptea asta?

NEMESIS: Multe-am avut pe cap: am dres, întîi,
Un şir de tronuri sparte[49], după care
Am cununat netoţi, restaurînd
Un şir de dinastii, apoi pe unii
I-am pus să se răzbune pe vrăjmaşi[50],
Pe alţii i-am împins să se căiască,
Din înţelepţi făcui nebuni, din proşti
Făcui profeţi, spre-a stăpîni mulţimea
Cu noi minciuni, căci cele vechi plesneau,
Mulţimea începuse să gîndească
Pe regi să-i pună pe cîntar[51], ba chiar
Să murmure despre-acel fruct oprit
Al libertăţii. S-o pornim la drum.
Urcaţi pe nori, căci e tîrzie ora.

Ies.

SCENA A 4-a

Palatul lui Arimanes. Arimanes şade pe tronul său, un glob de foc, înconjurat de duhuri.

IMNUL DUHURILOR:

Prinţ peste aer şi pămînt! Salut!
Pe nori şi ape calci şi-n mîna ta

Ţii sceptrul elementelor ce-n haos,
La nalta ta poruncă, se zdrobesc.[52]
Respiri, şi uraganul mişcă marea,
Vorbeşti, şi norii îţi răspund, tunînd,
Priveşti, şi raza soarelui se-ascunde.
Clinteşti un deget, lumea sare-n ţăndări,
Păşeşti, şi-atunci vulcanii izbucnesc;
Ciuma ţi-e umbră, şi-ţi vestesc cărarea
Cometele aprinse prin văzduh,
Mînia ta preschimbă-n scrum planete,
Războiul îţi aduce jertfe noi
Şi Moartea-ţi dă tribut, a ta e viaţa .
Cu tot noianul de dureri şi-a ta
Suflarea-n toate cîte sînt pe lume!

Intră Nemesis şi cele trei ursitoare.

ÎNTÎIA URSITOARE:
Slavă lui Arimanes! Pe pămînt
Puterea-i creşte. Bunele-mi surori
I-au împlinit porunca, eu, de-asemeni.
A DOUA URSITOARE:
Slavă lui Arimanes! Ne-nchinăm
În faţa lui, noi ce zdrobim mulţimea.
A TREIA URSITOARE:
Slavă lui Arimanes! Aşteptăm
Un singur semn.
NEMESIS: Monarh peste monarhi!
Îţi sîntem roabe şi-i a noastră-aproape
Întreaga lume cu ce mişcă-n ea,
Dar pentru-a ne spori mai mult puterea,
Sporind-o şi pe-a ta, se cere-a fi
Mereu cu ochii-n patru. Noi plinit-am
Porunca ta, întocmai.

Intră Manfred.

UN SPIRIT: Cine-o fi?
Un muritor! O, biet nesocotit,
Te pleacă şi te-nchină!
AL DOILEA SPIRIT:
Îl cunosc.
E-un vrăjitor grozav de iscusit
Şi de-ndrăzneţ.

AL TREILEA SPIRIT:

Închină-te, sclav josnic.
Știi cine ni-i stăpîn? Te pleacă deci
Și tremură!

SPIRITELE *(laolaltă)*:

Lut osîndit, te pleacă!
Prosternă-te copil al glicl! Altfel
E vai de viața ta.

MANFRED: Știu ce m-așteaptă
Și totuși nu-ngenunchi.

AL PATRULEA SPIRIT:

Vrei să te-nvăț?

MANFRED: Am învățat, căci mi-am lipit obrazul
De glia goală, nopți la rînd, pe creștet
Mi-am presărat cenușă și-am aflat[53]
Ce-nseamnă umilința, am căzut
În fața deznădejdii mele sterpe
Și-a pustiirii mele.

AL CINCILEA SPIRIT:

Îndrăznești,
Cînd tot pămîntul se prosternă-n fața
Lui Arimanes, tu să nu-i slăvești
Teribila putere? La pămînt!
Închină-te!

MANFRED: Zi-i lui să se închine
În fața Celui mai presus ca el,
Atotstăpînitorul, Creatorul,
De care nu-i făcut spre-a fi slăvit,
Și-atunci îngenunchea-vom împreună.

SPIRITELE *(laolaltă)*:

Striviți-l ca pe-un vierme! Rupeți rîma
În bucățele.

ÎNTÎIA URSITOARE:

Faceți loc! E-al meu!
Stăpîn peste puterile ascunse,
Omul acesta nu-i un om de rînd.
Altfel n-ar fi aici și n-ar fi-n stare
Într-astfel să se poarte. Chinul lui
E veșnic, ca și-al nostru, iar puterea,
Pătrunderea, voința, cît răzbește
Prin temnița-i de lut, se-arată-a fi
Așa cum lutul rareori îmbracă.
Prin cutezanța lui i-a întrecut

Pe pămînteni, cu toate că știa,
Cum știm și noi, că a afla nu-nseamnă
Să capeți fericirea, iar știința
Nu-nseamnă altceva decît un schimb
De necunoașteri, ba, mai mult de-atîta,
Căci patima de care nu-i scutit,
Dacă-a trecut de vierme, nici un suflet,
Din cîte sînt în cer și pe pămînt,
I-au sfîșiat atît de-adînc ființa
Încît chiar eu, un spirit fără milă,
Îi iert pe-acei ce-s milostivi cu el.
E-al meu și poate-al tău, oricum ar fi,
Nu-i nici un duh în toată-mpărăția
Să-i semene la suflet, și nici unul
Nu-i poate da porunci.

NEMESIS: De ce-a venit?

ÎNTÎIA URSITOARE:
Să spună el.

MANFRED: Voi mă cunoașteți. Știți
Că de-aș fi slab eu n-aș fi printre voi.
Sînt însă și puteri mai mari: la ele
Venii să cer răspuns la o-ntrebare.

NEMESIS: Deci, ce dorești?

MANFRED: Tu nu-mi poți da răspunsul.
Invoacă pe cei morți ca să-i întreb.

NEMESIS: Mărite Arimanes! Îmi îngădui
Să-i împlinesc dorința?

ARIMANES: Da.

NEMESIS: Atunci
Pe cine să dezgrop?

MANFRED: Pe cineva
Fără mormînt. S-o chemi pe Astarteea[54].

NEMESIS: Spirit sau umbră
Rătăcitoare,
Întreg sau parte
Din forma-n care
Te-ai întrupat,
Ca-ntr-o-nchisoare
Sub lut aflat,
Ieși iar la soare
Și ia-ți iar chipul
Ce l-ai purtat
De-a lungul vremii,

Nu-ți lăsa carnea
S-o roadă viermii,
Scoală-te, vino plutind pe sus,
Te cheamă-acela ce te-a răpus.

Fantasma Astarteei urcă, rămînînd în mijloc.

MANFRED: Cum? Moartă cu obraji ca doi bujori?
O, nu! Sînt veștejiți și nefirești
Ca și rugina ce-o aruncă toamna
Pe frunza moartă. Doamne! Pentru ce
Mi-e groază să mă uit la Astarteea?
Nu-i pot vorbi! O rog să-mi spună ea
Dacă mă iartă sau mă dă pierzării.

NEMESIS: Pe puterea ce-i în stare
Să te-ntoarcă din mormînt,
Dă răspuns la întrebare,
Tălmăcește-ne-al tău gînd!

MANFRED: Tăcînd, ea mi-a răspuns cu prisosință.

NEMESIS: Mai mult nu pot. Stăpîn peste văzduh,
Doar tu o poți sili să ne vorbească!

ARIMANES: Duh răzvrătit, ascultă de-acest sceptru!

NEMESIS: Zadarnic. E supusă altor vrăji.
Nu-i sub puterea noastră. N-avem cum
Să-ți ajutăm.

MANFRED: Ascultă-mă,-Astarteea!
Iubita mea, vorbește-mi! Chin cumplit
Am îndurat și-ndur, privește-mi chipul!
Vezi, suferința l-a schimbat mai mult
Decît, pe-al tău, mormîntul. M-ai iubit
Prea mult, cum te-am iubit și eu, dar chinul
Noi nu eram făcuți să-l împărțim;
Deși-i păcat de moarte să iubești
Cu patimă, așa cum noi iubit-am,
Să-mi spui că azi nu mă urăști, că-ndur
Pentru-amîndoi pedeapsa și că tu
Vei fi-mpăcată, spune-mi c-am să mor,
Căci un blestem necruțător mă ține
Legat de-o viață care mă-nspăimîntă
În viitor ca și-n trecut. Odihna
Îmi e străină, nu știu ce să cer
Și nici ce caut; sufletul mi-e plin
De tine, și-aș dori să mai aud
O dată, înainte de-a pieri,

Ca pe un cîntec glasul tău. Vorbește-mi!
Adesea te-am chemat în miez de noapte
Stîrnind din cuiburi păsări și trezind
Din văgăună lupii, te-am strigat
Zadarnic prin sălbaticele peșteri,
Răspunsu-mi-au ecouri lungi, și duhuri
Și oameni chiar, dar tu rămas-ai mută.
Vorbește-mi! Am vegheat mai îndelung
Ca stelele și-n van te-am căutat
Pînă-n străfundul cerului. Vorbește-mi!
Am răscolit pămîntul, nicăieri
Nu ți-am aflat pereche. Ah! Vorbește-mi!
Privește, chiar și demonii din jur
Îmi plîng de milă. Nu mă tem de ei,
Ci doar la tine mă gîndesc. Vorbește-mi!
De-aș ști că e prăpăd în glasul tău
Eu tot aș vrea să-l mai aud.

FANTOMA ASTARTEEI:

O, Manfred!

MANFRED: E glasul tău! Îl recunosc! Vorbește-mi!

FANTOMA ASTARTEEI:

De mîine, Manfred, chinul pămîntesc
Ți se sfîrșește pe deplin. Adio!

MANFRED: Stai! Încă-o vorbă. M-ai iertat?

FANTOMA ASTARTEEI:

Adio!

MANFRED: Te voi mai întîlni?

FANTOMA ASTARTEEI:

Adio!

MANFRED: Spune-mi
Mă ierți, mă mai iubești?

FANTOMA ASTARTEEI:

Manfred!

Fantoma Astarteei dispare.

NEMESIS: Pierit-a!
Și nu se mai întoarce. Dar ce-a spus
Se va-mplini. În lumea ta coboară.

UN SPIRIT: S-a prăbușit. Se zbate. Vezi ce-nseamnă
Să fii un muritor și să cutezi
Spre nemurire?

ALT SPIRIT: Totuși nu se lasă
În voia suferinței. De-ar fi fost

Din tagma noastră nu-i găseai pereche!

NEMESIS: Mai ai de pus și alte întrebări
Înaltului stăpîn, sau poate nouă
Ce-i sîntem robi?

MANFRED: Nici una.

NEMESIS: Așadar:
Drum bun și pe curînd.

MANFRED: Deci te mai văd!
Dar unde? Pe pămînt? Oriunde-o fi
Eu îți rămîn îndatorat. Adio!

Manfred iese.

SCENA 1

O sală în castelul lui Manfred.
Manfred și Herman.

MANFRED: Cît este ceasul?
HERMAN: Pîn' la asfințit
Lipsește unul și, pe cît se-arată,
Va fi măreț amurgul.
MANFRED: Spune-mi: oare,
În turnul vechi sînt rînduite toate
Precum am dat poruncă?
HERMAN: Da, stăpîne.
Adus-am cheia și caseta.
MANFRED: Bine,
Am isprăvit.

Herman iese.

MANFRED *(singur)*: Ciudat! Sînt liniștit
Cum n-am fost niciodată pîn-acum
De-a lungul vieții mele zbuciumate.
De n-aș ști bine că filosofia,
Dintre atîtea vanități deșarte
E cel mai van cuvînt care-a-nșelat
Cîndva urechea, m-aș încumeta
Să cred acum că marele secret,
Taina de-a face aur, s-a aflat
Și zace-n mine. O să-mi treacă iute.
Dar cel puțin o dată-am cunoscut
Și eu ce-i pacea, și gîndirea mea
S-a avîntat spre alte culmi. De-aceea

Voi însemna în catastif că tihna
Nu-i vorbă goală. Cine este-acolo?

Herman intră din nou.

HERMAN: Eu sînt, stăpîne. Roagă să-l primiți
Abatele din Sfîntul Mauriciu[56].

Intră Abatele.

ABATELE: Vă ocrotească cerul, conte Manfred.
MANFRED: Îți mulțumesc, preasfinte, c-ai venit
Între aceste ziduri. Pentru mine
E-o mare cinste.
ABATELE: Fie precum spui!
Dar aș dori să stăm de vorbă singuri.
MANFRED: Prea bine. Du-te, Herman. Ce dorești,
Cuviosia-ta?

Herman iese.

ABATELE: Îți cer iertare,
Dar vîrsta, sîrguința mea și rangul
Și gîndul bun și faptul că sîntem
De-atîta timp vecini m-au îndemnat
Să-mi iau îngăduința de-a veni
Să te vestesc că vorbe prea ciudate
Se-aud pe seama ta. Un nume nobil
Și cu pecete veche se cuvine
Să treacă neștirbit din veac în veac.
MANFRED: Vorbește-mi nesfiit. Te-ascult.
ABATELE: Se spune
Că ai o seamă de-ndeletniciri
Oprite firii omenești, că-ți cauți,
Prin văgăuni întunecate, sfetnici
Printre acele duhuri necurate
Ce umblă-n valea morții.[57] Se mai spune
Că prea rar stai cu semenii la sfat
Și că însingurarea ta ar fi
Ca de călugăr, dac-ar fi sfințită.
MANFRED: Și cine-o spune?
ABATELE: Cuvioșii frați,
Țăranii spăimîntați și chiar vasalii
Care privesc la tine cu ochi răi.
Primejduită îți e viața.
MANFRED: Ia-o!

ABATELE: Vin să te mîntuiesc, nu să te pierd.[58]
Nu-ți iscodesc în suflet, dar de-o fi
Adevărat, mai este încă vreme
De milă și căință. Așadar,
Ca să primești cerească izbăvire,
Împacă-te întîi cu noi.

MANFRED: Aud.
Și-acesta mi-e răspunsul: pentru tot
Ce-a fost sau este încă, eu răspund
În fața Celui-drept, și n-am s-aleg
Ca sol un muritor.[59] Am încălcat
Canoanele Bisericii? Atunci
S-o dovediți și-am să-mi primesc pedeapsa.

ABATELE: O, fiul meu! Nu-i vorbă de pedeapsă
Ci de căință și iertate: tu,
Tu singur hotărăști, iar cît privește
Iertarea ta, slujind pe Cel-de-sus,
Sînt împuternicit să netezesc
Cărarea păcătosului, oricînd,
Către nădejde și curate gînduri.
Pedeapsa o las cerului. Căci Domnul
Grăit-a: „Răzbunarea este-a mea!"[60]
Eu, robul lui umil, nu fac decît,
Cutremurat, să-i amintesc cuvîntul.

MANFRED: Bătrîne! Nici puterea celor sfinți,
Nici vraja rugii, nici izbăvitoarea
Durere-a pocăinței, nici un chin
Din cîte sînt, nimic nu poate-ntrece
Tortura unei deznădejdi adînci,
Căință fără teamă de pedeapsă,
Dar de ajuns ea singură să schimbe
Tot ceru-n iad,[61] iar dintr-un suflet liber
Care-și cunoaște faptele, nimic
Nu poate să alunge nedreptatea,
Păcatul, suferința, căci se-ntorc
Răzbunătoare-asupră-i; nu-i pedeapsă
Mai mare pentr-un suflet vinovat
Decît pedeapsa ce și-o dă el singur
În urma dreptei judecăți.

ABATELE: Prea bine.
Dar toate trec și-n urma lor veni-va
Nădejdea luminoasă ce-ți îndreaptă
Privirea către Cel care ne iartă

Greșalele, oricît de grele-ar fi,
Cînd ne căim în suflet, și căința
Este-nceputul ispășirii. Deci:
Mărturisește-ți gîndu-ntreg și-apoi
Biserica îți va deschide calea
Iertării și a milei.

MANFRED: Cînd, în Roma,
Al șaselea-mpărat era pe moarte,
Rănindu-se el singur spre-a nu fi
Ucis, cum hotărîse un Senat
Care-i fusese sclav, un sulițaș,
Împins de milă, vru să-i lege rana
Cu roba-mpurpurată, însă el,
Romanul muribund, l-a dat în lături
Spunîndu-i, cu un licăr de mîndrie
În ochii-aproape stinși: „E prea tîrziu!
Aceasta ți-e credința?"[62]

ABATELE: Nu știu, zău,
Ce vrei să spui!

MANFRED: Răspund ca și romanul:
„E prea tîrziu!"

ABATELE: Nicicînd nu-i prea tîrziu
S-aduci în suflet pacea, să-ți împaci,
Cu cerul, duhul. Nu mai speri nimic?
Dar chiar și cei ce și-au pierdut nădejdea
În Cel-de-sus, își făuresc nădejdi,
Jos, pe pămînt, prinzîndu-se de-un pai
Ca înecații.

MANFRED: Da. Și eu, părinte,
Mi-am făurit himere pe pămînt
Și-n tinerețe gînduri mari. Visam
Din mintea mea să fac făclie-aprinsă
Pentru-omenire, să mă nalț mereu,
Chiar dacă-n pisc mă aștepta căderea,
Căci eu aș fi căzut ca un șuvoi
Sărind, din culme-n culme, pînă-n fundul
Abisului spumegător, zvîrlind
Fîșii de spumă, preschimbate apoi
În nori de ploaie, sus, pe cer, strivit,
Dar nu înfrînt. Așa gîndeam cîndva.
M-am înșelat.

ABATELE: De ce?

MANFRED: N-am izbutit

Să-mi pun frîu firii mele: căci de vrei
Să stăpînești și, peste cei mărunți,
S-ajungi puternic, trebuie să fii
Supus, lingușitor și-ngenuncheat,
Să nu scapi un prilej, să iscodești,
Să fii minciună vie, și n-am vrut
Să intru-n turmă, chiar dacă-aș fi fost,
Peste-un haitic de lupi, cîrmaci. Nu. Leul
Iubește-nsingurarea. Eu, la fel.

ABATELE: De ce să fugi de oameni?

MANFRED: Firea mea,
Deși nu-i rea, s-a-mpotrivit vieții.
Eu n-am rîvnit să zămislesc pustia,
Ci vrut-am s-o găsesc, ca și suflarea
Simunului, încinsă, ce s-abate
Pe-ntinsurile sterpe, de nisip,
Fără-a-ntîlni în cale-i nici o tufă,
Săltînd peste sălbaticele dune
Fără vreun țel, dar gata să ucidă
Drumețul rătăcit: de-a lungul vieții
Așa am fost, și-am întîlnit în drum
Făpturi ce nu mai sînt.

ABATELE: Vai! Vai! Încep
Să mă-ndoiesc că aș avea putere
Să te ajut. Ești totuși mult prea tînăr
Ca să nu-ncerc.

MANFRED: Privește ici. Sînt oameni
Bătrîni de tineri, oameni care mor
De timpuriu, dar nu pierind năprasnic
În bătălii, ci unii în desfrîu,
Alții-nvățînd sau, alții, frînți de trudă,
Mor istoviți, răpuși de boală unii,
Alții nebuni sau, alții, de pe urma
Uscatei lor sau fărîmatei inimi;[63]
Căci boala asta tainică ucide
Mai mulți decît sînt scriși în Cartea Sorții,
Mereu schimbîndu-și numele și chipul.
Privește-mă. Eu am sorbit adînc
Din fiecare-n parte, cînd doar una
Din cîte ți le-nșir, ar fi destul
Să te omoare. Deci să nu te miri
Că sînt cum sînt, ci miră-te c-am fost
Și că mai sînt pe lume.

ABATELE: Totuși, totuși,
Ascultă-mă...

MANFRED: Bătrîne! Te respect.
Cinstesc veșmîntul cuvios și vîrsta
Și gîndul tău pios, dar e-n zadar.
Deci nu din proastă creștere ci numai
Dorind să te scutesc de neplăceri
Pun capăt vorbei. Așadar: adio!

Manfred iese.

ABATELE: Ce nobil om puteai să fii! Puterea[64]
De care dă dovadă-ar fi urzit
O țesătură de-nsușiri alese
De-ar fi avut măsură. Dar așa
E-un haos nebunesc — lumini și umbre,
Duh și țărînă, patimi și gîndiri
Neprihănite, învrăjbite toate,
Și-nvălmășite-n luptă, aținate
Sau adormite. E sortit pieirii.
Și totuși vreau să-l mîntui. Am să-ncerc
Încă o dată: oameni de-acest soi
Nu trebuie să piară. Sînt dator
Și se cuvine să înfrunt orice
Pentru-a-l salva. Cu luare-aminte, deci,
Îl voi urma și-mi voi atinge ținta.

Abatele iese.

SCENA A 2-a

Altă încăpere.
Manfred și Herman.

HERMAN: Mă-nfățișez, stăpîne, la poruncă.
Se înserează. Soarele coboară.

MANFRED: Așa? Vreau să-l privesc.

Manfred se apropie de fereastră.

Disc lucitor!
Zeu al naturii fragede și-al ginții
De oameni tari, acei copii giganți
De îngeri zămisliți[65] și de făpturi

Mai chipeșe ca ei, ce-au prăvălit
Din cer, pe veci, rătăcitoare duhuri;
Disc lucitor, ce fost-ai adorat
Cînd pentru oameni mai erai o taină,
Tu, ce-ai vestit întîi pe-Atotputernic,
Și-ai bucurat, pe culmile înalte,
Păstorii din Caldeea[66], preamărit
De ei în imnuri, zeu al vieții, sol
Al Celui nevăzut și pururi umbră
A firii lui, neîntinată stea,
Tu care miști mulțimi de constelații,
Dai viață-acestei glii și redeștepți,
Cu raza ta, culori și inimi, rege
Al climelor, stăpîn peste-anotimpuri
Și-a tot ce-n ele mișcă, noi sîntèm,
Oriunde-am fi, o țandără din tine
La suflet și la chip, căci tu răsai,
Te nalți pe cer și-apoi în slăvi. Adio!
Eu nu te-oi mai vedea. Asupra ta
Privirea mea a rătăcit, vrăjită,
Întîia oară; ție îți închin
Privirea mea din urmă, căci nicicînd
De-acum încolo nu-ți vei revărsa
Văpăile asupra altcuiva
Mai blestemat să-ndure harul vieții.
Apune. Îl urmez.

Manfred iese.

SCENA A 3-a

Munții. Castelul lui Manfred, la oarecare depărtare.
O terasă în fața unui turn. Amurg.
Herman, Manuel și alți slujitori de-ai lui Manfred.

HERMAN: Noapte de noapte, singur, ani de zile
A stat de veghe-n turnul vechi.[67] Ciudat.
Ades am fost și eu. Privind în jur
Îți e cu neputință să ghicești
La ce anume cugeta stăpînul
În timpul veghii lui. Fără-ndoială
Că trebuie să fie undeva

O încăpere tainică. Mi-aș da
Pe ultimii trei ani simbria toată
S-o iscodesc.

MANUEL: Ar fi primejdios.
Fii mulțumit cu ce-ai aflat.

HERMAN: Dar tu,
Mai înțelept și mai bătrîn ca mine,
De bună seamă știi mai multe. Spune-mi
De cînd ești în castel?

MANUEL: Sînt ani de-atunci.
Contele Manfred nu era pe lume.
Eu i-am slujit părintele. Feciorul
Nu-i seamănă deloc.

HERMAN: Se-ntîmplă-adesea.
Nu-i seamănă, la ce?

MANUEL: O, nu la chip
Și-nfățișare, ci mai mult la fire
Și-apucături. Contele Sigismund
Era el mîndru, dar deschis și vesel;
Chefliu, dar și viteaz. Nu sta-ngropat
Pînă la gît în cărți și nu făcea
Din noapte-o veghe tainică, ci-ades
Prilej de veselie; nu umbla
Prin codrii-adînci ca lupul; nu fugea
De oameni și de viață.

HERMAN: Dragă doamne!
Ce vremuri fericite. Bine-ar fi
Să se întoarcă între-aceste ziduri
Căzute în uitare.

MANUEL: Casa asta
Ar trebui să-și schimbe-ntîi stăpînul.
O, cîte n-am văzut, ce ciudățenii,
Sub zidurile astea!

HERMAN: Hai, înșiră —
Fii om de treabă — cîteva din ele,
Și-o să ne treacă timpul mai ușor.
Parcă spuneai de niște întîmplări
Care s-au petrecut pe-aici, pe-aproape.

MANUEL: Da, da. Ce noapte-a fost! Îmi amintesc
Că tot amurg era ca și acuma,
Pe piscul Eiger[68] norul stacojiu
Parcă-i același, răbufnea și-atunci
Ca și acuma vîntul, și-ncepuse

Să se ridice luna, iar pe culmi
Prinsese luciu neaua. Ca și-acuma
Contele Manfred se-ndeletnicea
Cu nu știu ce în turn, dar însoțit
De singura ființă ce părea
Să-i fie dragă, singuru-i tovarăș
De rătăciri și veghi, de-același sînge,
Domnița Astarteea... Dar tăcere!
Cine-i acolo?

Intră Abatele.

ABATELE: Unde vi-i stăpînul?
HERMAN: În turnul vechi.
ABATELE: Vreau să-i vorbesc.
MANUEL: Zadarnic!
E-nchis doar el cu sine. Nu-ndrăznim
Să-l stingherim.
ABATELE: De-o fi vreun păcat,
Să cadă-asupra mea. Cu orice preț
Eu trebuie să-l văd.
HERMAN: L-ați mai văzut
În seara asta.
ABATELE: Herman! Poruncesc
Să bați în ușă și să-i dai de știre
Că sînt aici.
HERMAN: Nu. Nu-ndrăznesc.
ABATELE: Atunci
Am să-l vestesc eu însumi.
MANUEL: Cuvioase,
Oprește-te!
ABATELE: De ce?
MANUEL: De-ai vrea s-asculți
Ai înțelege pentru ce.

Ies.

SCENA A 4-a[69]

Interiorul turnului.

MANFRED *(singur)*: Au răsărit pe boltă stele, luna
Plutește peste munții albi de nea.
Ce minunat! Mai zăbovesc puțin

Să-mi satur ochii. Am iubit mai mult
Ca omenescul chip obrazul nopții.
Și-n umbra-i înstelată ce-ascundea
O frumusețe tainică, deprins-am
Un grai al altei lumi. Îmi amintesc
Că-n tinerețea mea, cînd rătăceam
Prin lumea largă, tot așa,-ntr-o noapte,
Eram în Coliseu,[70] printre atîtea
Relicve fără preț ce dovedeau
Puterea Romei vechi. Peste arcade
Plesnite și-ntindeau copacii mari
Frunzișul, ca un rîu de întuneric
În miez-albastru-al nopții și luceau,
Printre paragini stelele, lătra
Prelung, zăvodul, dincolo de Tibru,
Și în palatul unde altădată
Cezarul își avea cămin, țipa
A moarte cucuveaua, se-auzeau
Frînturi din cîntul străjilor de noapte,
Aduse de departe și pierind
Odată cu-adierea; chiparoșii
De după murii măcinați păreau
Că încunună zările, deși
Abia la o bătaie de săgeată,
Și-n adăpostul Cezarilor[71] unde
Făcuse buha cuib, lăstarii noi
Răzbeau prin meterezele surpate,
Și-și împlîntau, în vetrele crăiești,
Firave rădăcini; în loc de laur
Creștea pe ziduri iedera, iar Circul,
Loc sîngeros al luptelor, părea
Desăvîrșitul martor al ruinei,
În vreme ce palatu-mpărătesc
Și sălile-augustine putrezeau
Sub colbul vremii. Te-ai ivit atunci
Și-ai strălucit ca și acum, tu, lună,
Deasupra lor, cu blînda ta lumină
Scăldat-ai chipul aspru-al pustiirii,
Și ai umplut, cu scăpărarea ta,
Golul căscat de veacuri. Ai cruțat
Tot ce era frumos, împrumutînd
Paraginei o nouă măreție;
Iar locu-acela s-a schimbat, atunci,

Într-un altar și sufletu-a nălțat
Un imn de slavă celor din vechime —
Monarhi, și-n groapă înzestrați cu sceptru,
Pe cugete și azi stăpîni, din urne.
Ce noapte-a fost! Și cît e de ciudat
Că-mi amintesc de ea în clipa asta!
Dar e știut că gîndurile noastre
Se-avîntă-n zbor înaripat atunci
Cînd clipa reculegerii sosește
Și-ar trebui să se așcze-n noi.

Intră Abatele.

ABATELE: Stăpîne milostiv! Îmi cer iertare
Că iar te tulbur. Dacă rîvna mea
Păcătuiește-ntrucîtva, sînt gata
Să iau asupră-mi răul ce ți-l fac,
Și binele, doar el, să se pogoare
Asupra ta, o, de-ar putea s-ajungă
La inimă, și de-aș putea prin rugi
Să chem un suflet nobil, rătăcit
Dar nu pierdut.

MANFRED: Nu știi nimic. Nu știi
Că faptele-mi sînt scrise pe răboj
Și ceasurile numărate. Du-te!
Primejdia pîndește.

ABATELE: Poate vrei
Să mă-nspăimînți?

MANFRED: Eu, nu. Atît îți spun:
Primejdia-i aproape și aș vrea
Să te feresc.

ABATELE: De cine?

MANFRED: Ia privește
În colțul ăla. Ce zărești?

ABATELE: Nimic.

MANFRED: Deschide bine ochii. Ce vezi? Spune!

ABATELE: Ce văd ar trebui să mă-ngrozească
Și totuși nu mă tem. Zăresc ieșind
Ca din pămînt, asemeni unui diavol,
O znamie cumplită. Chipul ei
E-n mantă-nvăluit, iar trupu-i pare
Învesmîntat în nouri mînioși:
Se naltă între noi, dar teamă nu mi-e...

MANFRED: Nici n-ai de ce, nu-ți face rău. Dar numai

Privind-o te-ar putea lovi damblaua.
Mai bine-ar fi să pleci.

ABATELE: Iar eu răspund
Că n-am să plec, ci-am să rămîn să lupt
Cu diavolul. Ce cată-aici?

MANFRED: Da. Tocmai.
Ce cată-aici? E-un oaspe nepoftit.
Eu n-am trimis să-l cheme.

ABATELE: Vai, vai ție!
Oaspeții tăi aceștia-s? Mă-ngrozesc!
De ce vă-ncrucișați privirea? Iată!
Și-arată-adevăratu-i chip: zăresc
Pe fruntea lui arsurile de trăsnet
Și-n ochi pîrjolul iadului. Piei! Piei!

MANFRED: Ce gînd te-aduce?

SPIRITUL: Vino!

ABATELE: Cine ești
Făptură preaciudată? Spune-mi!

SPIRITUL: Geniu![72]
Acestui om. Sosit-a ceasul. Vino!

MANFRED: Sînt pregătit. Dar află că n-ascult
Puterea ce mă cheamă. Cine, oare,
Mi te-a trimis?

SPIRITUL: Curînd afla-vei. Vino!

MANFRED: De vorba mea au ascultat făpturi
Ce stau deasupra ta. Ți-am înfruntat
De-atîtea ori stăpînii. Piei!

SPIRITUL: Să mergem!
Sosit-a ceasul.

MANFRED: Da. Știam. Dar nu
Spre-a-mi da suflarea unuia ca tine.
Să piei din fața mea, căci voi muri
Cum am trăit de-a lungul vieții: singur.

SPIRITUL: Sînt nevoit să-i chem într-ajutor
Pe frații mei. Veniți!

Răsar alte duhuri.

ABATELE: În lături, diavoli!
Credința mea vă-nvinge. Vă reneg
În numele...

SPIRITUL: Bătrîne! Nu-ncerca.
Noi știm ce știm și îți cunoaștem chinul.
Nu-ți irosi-n zadar cuvîntul sfînt

Căci omu-acesta-i osîndit. Îl chem
De-aceea încă-o dată: Vino! Vino!

MANFRED: Suflarea mea se scurge-ncet, și totuși
Eu vă desfid, mi-i silă să vă văd
Și n-am să plec de-aici cît încă am
Un strop de vlagă pămîntească-n vine.
Ci-am să v-arunc în față tot disprețul
Și am să lupt. Fîșie cu fîșie,
Așa-mi veți smulge viața.

SPIRITUL: Om nebun!
Să fii tu, oare, vrăjitoru-acela
Care-a pătruns în lumea nevăzută,
Rîvnind să se ridice pîn' la noi?
Și cum de te agăți de viața asta
Ce ți-a fost blèstem?

MANFRED: Diavol mincinos!
Eu știu că ăsta-i ceasul meu din urmă
Și nici cu-o clipă nu vreau să-l amîn.
Eu nu cu moartea lupt, ci lupt cu tine[73]
Și cîrdul tău. N-am tîrguit cu voi
Puterea-mi din trecut, ci-am dobîndit-o
Prin veghe-ndelungată și răbdare,
Prin cunoștințe nalte și-ndrăzneală
Și prin căință, prin tăria minții.
Prin ce-am aflat de la străbunii mei
Din vremea cînd erau pe-aceeași treaptă
Oameni și duhuri; pe puterea asta
Mă bizui și v-alung din fața mea
Cu nesfîrșită scîrbă.

SPIRITUL: Făptuit-ai
Nelegiuiri...

MANFRED: Dar față de-ale tale
Ce-nsemnătate au? Și cine-a spus
Că păcătoși mai mari pot pedepsi
Prin crime noi nelegiuirea?[74] Pleacă!
Du-te napoi în iadul tău! Simțesc
Că n-ai putere-asupra mea. Eu port
În mine chinul celor făptuite
Și n-am ce cîștiga de la ai tăi.
Nemuritoare, mintea-și dă răsplată
Ea singură, la gîndul bun sau rău,
În ea începe și sfîrșește răul,
Și timpul locul, înțelesul lui,[75]

Cînd despuiat de firea-i muritoare
Din tot ce-i trecător nu-şi ia nimic,
Nimica din afară, ci rămîne
În chin sau bucurie cufundat,
Răsplată-a cunoştinţei sale. Tu
Ispită nu mi-ai fost şi nu-mi poţi fi,
Nici păcălit n-am fost şi nu-s nici pradă.
Ci fost-am propriul meu călău şi-aşa
Voi fi şi-n lumea de apoi. În lături,
Netrebnici demoni. Moartea mi-o primesc,
Dar nu din mîna voastră.

Demonii pier.

ABATELE: Cum păleşti!
Eşti ca de ceară, pieptul ţi se zbate,
Răsufli greu. Întoarce-te spre Domnul,
Rosteşte-n gînd o rugă, chiar în gînd —
Dar nu muri aşa.

MANFRED: Abia mai văd.
Şi parcă totu-noată într-o ceaţă,
Se zguduie pămîntul... S-a sfîrşit.
Dă-mi mîna! Bun rămas.

ABATELE: E rece-gheaţă.
Dar totuşi spune-ţi ruga. Cum te simţi?

MANFRED: Nu-i aşa greu să mori, bătrîne![76]

Manfred îşi dă sufletul.

ABATELE: Iată
Din lut zburat-a duhul. Încotro?
O, mă-nspăimînt să mă gîndesc! S-a dus...

I, p. 22

Această irizare de lumină este iscată de razele soarelui la suprafața torentelor alpine. Ea se aseamănă cu un arc de curcubeu și pare atît de aproape încît ai crede că poți trece peste ea, ca peste o punte. Fenomenul durează pînă la amiază.

II, p. 27

Legenda lui Pausanias, regele Spartei (care a stat în fruntea oastei grecești în lupta de la Plateea, dar a pierit apoi cînd a-ncercat să-i trădeze pe lacedemonieni) și a Cleonicei, este istorisită de Plutarh în *Viața lui Cimon* și cuprinsă în *Laconicele* lui Pausanias Sofistul, în capitolul descrierii Greciei.

MARINO FALIERO

DOGE AL VENEŢIEI

Tragedie istorică în cinci acte

„Dux *inquieti turbitus Hadriae.*"*
(HORAŢIU, *ODA III*, c.3, v.5.)

Traducere de *AUREL COVACI*

* „Năvalnic domn ce tulburi Hadria" (lat.).

Conspirația dogelui Marino Faliero[2] este unul din evenimentele cele mai remarcabile din analele celui mai neobișnuit guvernămînt, oraș și popor din epoca istorici moderne. A fost organizată în anul 1355. Toate faptele privitoare la Veneția au fost sau sînt extraordinare — orașul e ca un vis, iar istoria lui, ca un roman. Povestea acestui doge nu lipsește din nici una din cronici, și este cel mai amănunțit relatată în *Viețile Dogilor* de Marin Sanuto[3], din care înserăm un fragment în Apendice. Este simplu și limpede înfățișată, și poate că este mai dramatică în sine decît orice scenă ce s-ar putea imagina pe baza acestui subiect.

Marino Faliero se arată a fi fost un om plin de însușiri și de curaj. Îl descopăr în calitate de comandant suprem al forțelor de uscat în cursul asediului orașului Zara[4], unde l-a bătut pe regele Ungariei[5] și i-a nimicit acestuia oastea de opt mii de oameni, ucigîndu-i pe toți, ținîndu-i în același timp în șah pe asediați, fapt căruia nu-i aflu precedent în istorie, în afară de isprăvile lui Caesar în Alesia[6] sau ale prințului Eugen la Belgrad[7]. Ulterior, Marino Faliero a fost comandantul flotei în același război. A cucerit Capo d' Istria[8], a fost ambasador la Genova și la Roma, iar la sfîrșitul acestor misiuni, a primit vestea că a fost ales doge; absența lui este o dovadă că nu a încercat să ajungă la această demnitate prin intrigi, întrucît a aflat despre moartea predecesorului său și alegerea lui în același timp. Se pare însă că avea o fire nestăpînită. Sanuto povestește cum, cu mulți ani înainte, pe cînd era *podestà*[9] și căpitan la Treviso, i-a tras episcopului două palme zdravene pentru că întîrziase să aducă anafura. Pentru acest fapt, onestul Sanuto îl „mustră cu asprime", precum a făcut Thwackum cu Square[10], dar nu ne spune dacă Senatul l-a pedepsit sau l-a dojenit pentru acest ultra-

giu în timpul sesiunii. Într-adevăr, se pare că, după aceea, a trăit împăcat cu Biserica, căci îl găsim ambasador la Roma, înzestrat cu domeniul Val di Marino, în ținutul Treviso, și învestit cu titlul de conte de către Lorenzo, conte-episcop de Ceneda. Pentru aceste fapte mă bazez pe Sanuto, Vettor Sandi[11], Andrea Navagero[12], și pe relatarea asediului Zarei, publicată întîi de neobositul Abate Morelli[13] în ale lui *Monumenti Veneziani di varia Letteratura*, carte publicată în 1796, și pe care am parcurs-o în întregime în originalul italian. Modernii, Darù[14], Sismondi[15] și Laugier[16], sînt în general de acord cu vechii cronicari. Sismondi atribuie conspirația *geloziei*, dar n-am aflat aluzii la gelozie în scrierile istoricilor naționali. Doar Vettor Sandi scrie într-adevăr că *„Altri scrissero che... dalla gelosa suspizion di esso Doge siasi fatto (Michele Steno)*[17] *staccar con violenza"*[18] etc., etc., dar asta nu pare să fi fost în nici un caz părerea generală, și o asemenea idee nu este amintită de Sanuto sau de Navagero; chiar și Sandi adaugă, o clipă mai tîrziu, că *„per altre Veneziane memorie transpiri, que non il* solo *desiderio di vendetta lo dispose alla congiura ma anche la innata abituale ambizion sua, per cui anelava farsi principe independente"*[19]. Primul motiv pare să fi fost cumplitul afront la adresa lui cuprins în cuvintele scrise de Michel Steno pe scaunul ducal și sentința prea ușoară și neadecvată rostită de Cei Patruzeci[20] împotriva ofensatorului, care era unul dintre cei „tre Capi"[21] ai lor. Dar insinuările lui Steno se pare că nu au fost făcute la adresa „Dogaressei"[22], ci la adresa uneia dintre domnișoarele ei de onoare, întrucît nu se face nici o aluzie jignitoare la virtutea acesteia, fiind, în schimb, lăudată pentru frumusețea și remarcată pentru tinerețea ei. N-am descoperit nici o afirmație (doar dacă aluzia lui Sandi ar putea fi socotită ca atare) din care să reiasă că dogele ar fi acționat din pricină că era gelos pe soția lui ci, din contră, din respect pentru ea și pentru propria lui onoare cărora le stăteau gaj serviciile din trecut și demnitatea pe care o ocupa în prezent.

Nu știu dacă la aceste fapte istorice se face aluzie și în altă scriere engleză în afară de cartea Doctorului Moore[23] *Scene Italiene*. Relatarea lui este falsă și ireverențioasă, plină de glume răsuflate despre bărbați bătrîni și neveste tinere, Moore arătîndu-se uimit de efectele mari ale unor cauze neînsemnate. Este de neînțeles cum un observator perspicace al societății omenești ca autorul lui Zeluco[24] se putea arăta uimit de asemenea realități.[25] Știa doar că un lighean cu apă vărsat peste rochia Doamnei Masham[26] a dus la demiterea ducelui de Marlborough[27] din postul de comandant și la lipsita de glorie pace de la Utrecht[28] — că Ludovic al XIV-lea[29]

s-a aventurat în unele dintre cele mai dezastruoase războaie din pricină că ministrul său[30] se simțise jignit că i se descoperise o fereastră lipsă și dorise să-i dea o altă ocupație, că din pricina Elenei a fost distrusă Troia, că Lucreția[31] i-a alungat pe Tarquini din Roma, că o Cava[32] i-a adus pe mauri în Spania, că un soț jignit i-a condus pe gali la Clusium[33], și de acolo la Roma, că un singur vers al lui Frederick al II-lea al Prusiei[34] despre abatele de Bernis[35] și o glumă la adresa doamnei de Pompadour[36] au dus la bătălia de la Rosbach[37], că fuga lui Dearbhorgil cu Mac Murchad[38] a dus la infeudarea Irlandei de către Anglia, că o ranchiună personală dintre Maria Antoaneta[39] și ducele de Orléans[40] a determinat prima expulzare a Bourbonilor[41] — și, ca să nu multiplicăm frazele cunoscutei *teterrima causa*[42], că Domitian[43], Commodus[44] și Caligula[45] au căzut victime nu tiraniei lor publice, ci unei răzbunări personale, și că un ordin ce l-a silit pe Cromwell[46] să debarce de pe corabia care trebuia să-l ducă în America l-a distrus pe rege[47], cît și toată comunitatea britanică. După aceste exemple, nu trebuie să reflectezi prea mult ca să-ți dai seama că e, într-adevăr, neașteptată surpriza Doctorului Moore în fața unui om obișnuit să poruncească și care slujise și dominase în cele mai importante funcții, confruntat acum cu o gravă ofensă, un afront nepedepsit, dintre cele mai grele ce i se pot aduce unui bărbat, fie el prinț sau țăran, și încă la o vîrstă nefericită. Vîrsta lui Faliero nu face decît să adeverească versurile:

„E foc de paie-un tînăr la mînie:
Oțel încins bătrînul e, se știe."
„Jignesc cei tineri și-s jignirii ținte,
Dar uită; cei bătrîni țin lung timp minte."[48]

(Cîntecul lui Davie Gellatley în *WAVERLEY*, cap. XIV.)

Reflecțiile lui Laugier sînt mai filozofice: „Tale fu il fine ignominioso di un' uomo, che la sua nascità, la sua età, il suo carattere dovevano tener lontano dalle passioni produttrici di grandi delitti. I suoi *talenti* per lungo tempo esercitati ne' maggiori impieghi, la sua capacità sperimentata ne' governi e nelle ambasciate, gli avevano acquistato la stima e la fiducia de' cittadini, et avevano uniti i suffragi per collocarlo alla testa della repubblica. Innalzato ad un grado che terminava gloriosamente la sua vita, il risentimento di un' ingiuria leggiera insinuò nel suo cuore tal veleno che bastò a corrompere le antiche sue qualità, e a condurlo al termine dei scellerati; serio esempio, que prova *non esservi età, in cui la pru-*

*denza umana sia sicura, e che nell' uomo restano sempre passioni capaci a disonorarlo, quando non invigili sopra se stesso"**[49]

De unde a scos Dr. Moore ideea că Marino Faliero s-a rugat să i se cruțe viața? Am cercetat cronicile, și n-am aflat nimic în acest sens; este adevărat că a făcut mărturisiri complete. A fost dus la locul supliciului, dar nu există nici o mențiune despre vreo cerere de îndurare din partea lui; și chiar faptul că a fost dus să fie tras pe roată pare să dovedească doar că el a vrut să rămînă pe o poziție fermă, căci dacă s-ar fi arătat slab, fără îndoială că unii cronicari ai timpului, care nu-i erau favorabili, ar fi specificat acest lucru: dacă ar fi dovedit slăbiciune, faptul ar fi fost contrar caracterului său de războinic, epocii în care trăia și vîrstei la care a murit, cum și adevărului istoric. Nu găsesc nici o justificare, la orice distanță în timp, pentru calomnierea unui personaj istoric. Despre morți și despre nefericiți se cade să se spună adevărul, iar cei care au murit pe eșafod sînt, în majoritatea cazurilor, și așa destul de vinovați, și nu se cade să li se aducă învinuiri nedrepte, ținînd seama că prin însăși crima săvîrșită, pentru care au fost osîndiți la moarte, s-au expus unor mari primejdii. Pătratul pictat în negru în locul portretului lui Marino Faliero printre dogi, și Scara Titanilor[50], unde a fost încoronat, descoronat și decapitat, mi-au impresionat puternic imaginația. În 1819, m-am dus de mai multe ori să-i caut mormîntul la biserica San Giovanni și San Paolo; mă aflam o dată în fața monumentului unei alte familii, cînd un preot s-a apropiat de mine și mi-a zis: — „Pot să vă arăt monumente mai frumoase decît acesta". I-am spus că eram în căutarea mormîntului familiei Faliero, și mai ales al dogelui Marino. — „O, a răspuns el, — pot să vi-l arăt." Și, ducîndu-mă afară, mi-a arătat un sarcofag în zid, cu o inscripție iligibilă. Mi-a spus că se aflase în incinta unei mănăstiri, dar că fusese mutat aici după invazia francezilor și așezat unde se afla acum; că a văzut mormîntul deschis cînd sarcofagul a fost mutat și că mai erau acolo niște oase, dar nici o urmă vizibilă de decapitare. Statuia ecvestră[51]

---

* „Acesta a fost sfîrșitul rușinos al unui om pe care nașterea, vîrsta și firea lui trebuiau să-l țină departe de patimile stîrnitoare de mari fărădelegi. *Talentele* lui, dovedite îndelungă vreme în funcțiile cele mai înalte, experiența dobîndită în dregătorii și ca ambasador îi cîștigaseră stima și încrederea cetățenilor care își uniseră voturile pentru a-l aduce în fruntea republicii. Înălțat la un rang care-i încununa glorios viața, obida în fața unei jigniri neînsemnate i-a vărsat în inimă atîta venin, încît a fost de ajuns ca să-l facă să-și piardă vechile calități și să-l aducă în rînd cu nelegiuiții; este o pildă amară, care dovedește că *nu există vîrstă la care înțelepciunea omenească să nu fie primejduită, și că în inima omului rămîn veșnic ispitimi în stare să-l dezonoreze, dacă omul nu-și stăpînește pornirile*" (it.).

a care fac aluzie în actul al III-lea, ca aflîndu-se în fața acestei biserici, nu este totuși a unui Faliero, ci a vreunui alt războinic uitat, cu toate că de dată mai recentă. Mai fuseseră doi dogi din această familie înaintea lui Marino: Ordelafo[52], care a căzut în bătălia de la Zara[53], în 1117 (unde descendentul său i-a bătut mai tîrziu pe huni) și Vitale Faliero[54], care a domnit în 1082. Familia, originară din Fano, fusese una dintre cele mai strălucite și mai bogate din republica venețiană, și printre cele mai vechi și mai bogate familii din Europa. Amănuntele pe care le dau dovedesc cît de mult m-a interesat acest subiect. Nu știu dacă am dat sau nu o tragedie izbutită, dar, oricum, am dat expresie în limba noastră unui fapt ce merită să fie pomenit.

De patru ani meditez asupra acestei lucrări și, înainte de asta, am analizat suficient izvoarele scrise și eram înclinat să atribui faptele geloziei lui Faliero. Dar neaflînd temeiuri pentru asta în adevărul istoric, și conștient de faptul că gelozia este o temă epuizată în dramaturgie, i-am dat piesei o turnură istorică. Pe lîngă asta, am fost bine sfătuit de Matthew Lewis[55], cu care am discutat despre intenția mea la Veneția, în 1817. — „Dacă-l faci gelos — mi-a zis el — adu-ți aminte că trebuie să te confrunți cu scriitori de o reputație bine stabilită, ca să nu mai vorbim de un Shakespeare, sau de faptul că tema este epuizată. Bazează-te pe firea aprigă a dogelui, și asta te va scoate la liman, dacă-l creionezi cum trebuie. Ai grijă ca intriga să fie cît mai riguros construită." Sir William Drummond[56] mi-a dat aproape același sfat. În ce măsură le-am urmat, sau dacă mi-au fost de folos, nu-i treaba mea să judec. Nu m-am gîndit la vreo eventuală punere în scenă, căci teatrul, în condiția lui actuală, poate că nu este de natură să stîrnească ambiții înălțătoare. Pe deasupra, eu mi-am petrecut destul timp în culisele lui, pentru ca scena să mă mai poată atrage. Și apoi nu pot concepe ca un om iritabil din fire să se lase la discreția unui auditoriu. Cititorul care rînjește, criticul bun de gură și o revistă caustică sînt calamități răzlețe și distante; dar călcarea în picioare de către un public avizat sau ignorant a unei producții care, bună. sau rea, este rezultatul muncii minții unui scriitor, este o jignire palpabilă și imediată, amplificată de îndoiala scriitorului că judecata lor ar fi competentă și de certitudinea lui că a fost neînțelept din parte-i să și-i aleagă drept judecători. Dacă aș fi fost în stare să scriu o piesă dedicată scenei, succesul nu mi-ar fi făcut nici o plăcere, iar eșecul m-ar fi îndurerat peste măsură. Tocmai din acest motiv, chiar cînd am făcut parte din comitetul de conducere al unui teatru, n-am făcut o asemenea încercare, și n-am s-o fac nici în viitor[1]. Aș dori însă ca alții s-o facă, întrucît sînt sigur că

există forță dramatică acolo unde există o Joanna Baillie[57], un Milman[58] și un John Wilson[59]. *Orașul Ciumei* (1816) și *Căderea Ierusalimului*[60] (1820), sînt pline de cel mai bun *matérial* tragic, cum nu s-a mai văzut de la Horace Walpole[61] încoace, cu excepția pasajelor din *Ethwald*[62] (1802) și *De Montfort* (1798). Este la modă subestimarea lui Horace Walpole, întîi pentru că era nobil, și în al doilea rînd, pentru că era un gentleman; dar, ca să nu mai amintim nimic despre arta incomparabilelor sale scrisori și despre *Castelul din Otranto*[63] (1765), el este „Ultimus Romanorum[64]", autorul *Mamei Misterioase*[65] (1768), o tragedie de cea mai înaltă clasă și nu o povestioară de dragoste oarecare. El este părintele primului roman și al ultimei tragedii în limba noastră, și cu siguranță vrednic de postamentul cel mai înalt față de toți scriitorii în viață, oricare ar fi aceștia.

Vorbind despre drama lui *Marino Faliero*, am uitat să menționez că dorința de a respecta, chiar numai pe departe, o mai mare apropiere de regulile unităților decît de iregularitate, căci asta i se reproșează teatrului englez, m-a făcut să reprezint conspirația gata organizată și pe Marino Faliero aderînd la ea, cînd, de fapt, o pregătise el însuși împreună cu Israel Bertuccio[66]. Celelalte personaje (cu excepția ducesei), întîmplările, și aproape și timpul, care a fost minunat de scurt pentru un asemenea plan în viața reală, respectă cu strictețe adevărul istoric, doar că nu toate discuțiile au avut loc în palat. Dacă aș fi procedat așa, unitatea ar fi fost mai bine respectată; dar am vrut să-l prezint pe Doge în mijlocul conspiratorilor, în loc să-l pun să discute monoton, mereu cu aceiași indivizi.

I, p. 58

Cită vreme am făcut parte din subcomitetul teatrului Drury Lane, mă pun chezaş pentru colegii mei, şi sper că şi pentru mine, că ne-am străduit din răsputeri să readucem pe scenă drama autentică. Am făcut tot ce am putut ca să-l reînviu pe *De Montfort*[1], dar în zadar, şi tot aşa mi s-a întîmplat cu piesa *Ivan* a lui Sotheby[2], care fusese gîndită ca o piesă de pus în scenă; de asemenea, m-am zbătut să-l conving pe Dl. Coleridge[3] să ne scrie o tragedie. Cei care nu cunosc toate dedesubturile, greu vor crede că *Şcoala Scandalului*[4] este piesa care a adus cele mai slabe încasări, ţinînd seama de cîte ori a fost reprezentată de la punerea ei în scenă; de această realitate m-a asigurat directorul Dibdin[5]. De cele ce s-au întîmplat de la *Bertram* al lui Maturin[6] n-am cunoştinţă, aşa că, dacă, din ignoranţă, îi lezez în amorul lor propriu pe unii excelenţi noi scriitori, le cer iertare. Am lipsit din Anglia aproape cinci ani, şi pînă anul trecut n-am mai citit vreun ziar englezesc, iar acum cunosc cîte ceva despre mişcarea teatrală prin mijlocirea ziarului „Parisian Gazette" a lui Galignani[7], şi numai pentru ultimele douăsprezece luni. Fie-mi deci îngăduit să mă despovărez de orice gînd de ofensă faţă de scriitorii de tragedii sau de comedii, cărora le doresc tot binele şi despre care nu ştiu nimic. Dacă este de deplîns starea actuală a dramaturgiei, vina nu este, totuşi, a actorilor. Nici nu pot să concep actori mai buni decît Kemble[8], Cooke[9] şi Kean[10] cu stilurile lor diferite de joc, sau decît Elliston[11] în *Comedia Gentlemanului*[12] şi în unele roluri tragice. Pe miss O'Neill[13] n-am văzut-o niciodată, căci luasem şi mi-am menţinut hotărîrea de a nu vedea nimic care să mă îndepărteze de Siddoni[14] sau să-mi turbure amintirile despre ei. Siddonii şi Kemble au fost *ideali* pentru acţiunea tragică. Niciodată n-am văzut pe nimeni care să le semene, nici măcar ca *persoane*. Din acest motiv, n-o să-i mai vedem pe Coriolan şi pe Macbeth. Cînd Kean este criticat pentru

lipsă de demnitate, trebuie să ne amintim că actoria este un har şi nu o meserie, şi că la talent nu se poate ajunge prin studiu. În toate rolurile (care nu sînt SUPRA-naturale), el este perfect: chiar şi defectele lui aparţin, sau par să aparţină rolurilor, şi apar mai firești decît natura. Dar despre Kemble putem să spunem, referindu-ne la arta lui actoricească, ce a spus cardinalul de Retz[15] despre marchizul de Montrose[16]: „că era singurul om pe care l-a văzut vreodată şi i-a adus aminte de eroii lui Plutarch".

PERSOANELE

BĂRBAȚII

MARINO FALIERO, *dogele Veneției*
BERTUCCIO FALIERO, *nepotul dogelui*
LEONI, *patrician și senator*
BENINTENDE, *șeful Consiliului „Celor Zece"*
MICHEL STENO, *unul dintre cei trei „Capi" ai „Celor Patruzeci"*
ISRAEL BERTUCCIO, *șeful arsenalului*
PHILIP CALENDARO
DAGOLINO
BERTRAM
} *conspiratori*
ȘEFUL STRĂJII DE NOAPTE *(„Signore di Notte", unul din ofițerii Republicii)*
ÎNTÎIUL CETĂȚEAN
AL DOILEA CETĂȚEAN
AL TREILEA CETĂȚEAN
VINCENZO
PIETRO
BATTISTA
} *ofițeri la Palatul ducal*
SECRETARUL *Consiliului „Celor Zece"*
Gărzi, conspiratori, cetățeni, Consiliul „Celor Zece"[1], Giunta etc.

FEMEILE

ANGIOLINA, *soția dogelui*
MARIANNA, *prietena ei*
Slujitoare etc.
Acțiunea se petrece la Veneția, în anul 1355.

ACTUL I

SCENA 1

Anticameră în palatul ducal.

Pietro îi vorbeşte, intrînd, lui Battista.

PIETRO: Trimisul încă nu s-a-ntors?
BATTISTA: Nu încă.
Precum aţi poruncit, s-a dus mereu,
Dar tot mai ţine sfat Senioria[2].
Dezbate-nvinuirile lui Steno.
PIETRO: Lung sfat... Prea lung chiar dogele îl crede.
BATTISTA: Tărăgănarea asta cum o-ndură?
PIETRO: Răbdînd, dar îndîrjit, la masa plină
De acte ale trebilor de Stat,
Rapoarte, jalbe, vrafuri de verdicte.
În muncă pare adîncit, dar cînd
Aude-o uşă scîrţîind departe,
Ori paşi ce s-ar apropia, ori murmur
De voci, tresare şi priveşte-n jur,
Din scaun se ridică, stă o clipă,
Şi iar se-aşază ţintuindu-şi ochii
Pe vreun edict, dar seama eu mi-am dat
Că, de vreun ceas, n-a-ntors măcar o foaie.
BATTISTA: Se zice că-i întărîtat: desigur,
Prea grosolan a fost jignit de Steno.
PIETRO: Ei, de-i sărac, patrician e Steno,
Zburdalnic, vesel, mîndru, tînăr...
BATTISTA: Deci
Nu-i caz să fie judecat prea aspru?
PIETRO: Să-l judece după dreptate doar,
Dar asta-i treaba „Celor Patruzeci".

BATTISTA: Ah, iată-l! Ce veşti ne aduci, Vincenzo?

Intră Vincenzo.

VINCENZO: S-a dat sentinţa, însă n-o ştiu; ştiu
Că preşedintele şi-a pus pecetea
Pe hotărîrea „Celor Patruzeci",
Ca Dogelui să ducă pergamentul.

(Ies din scenă.)

SCENA A 2-a

Cabinetul dogelui.
Marino Faliero, doge, şi nepotul lui, Bertuccio Faliero.

BERTUCCIO: Sînt sigur că dreptate îţi vor face.
DOGELE: Aşa cum mi-au făcut Avogadorii[3]
Ce l-au trimis să-l judece ai săi,
„Cei Patruzeci", un propriu tribunal!
BERTUCCIO: Ei nu-l pot ocroti, de i-s prieteni,
Căci faptul le-ar ştirbi autoritatea.
DOGELE: Ei, nu cunoşti Veneţia? Nu-i ştii
Pe-ai noştri „Patruzeci"? O să vedem!
BERTUCCIO *(Lui Vincenzo, care tocmai intră):*
Ei, ce se-aude?
VINCENZO: Sînt însărcinat
Să-i aduc veste Înălţimii-Sale
Că hotărîrea Curţii e luată
Şi că îndată îi va fi trimisă,
Mai sînt doar unele formalităţi.
Ci, între timp, „Cei Patruzeci" salută
Pe al republicii nalt prinţ, sperînd
Ca el să recunoască a lor trudă.
DOGELE: Da, sînt smeriţi şi-mi dau mereu cinstire...
Sentinţa, zici...
VINCENZO: Da, Înălţimea-Voastră,
S-a şi rostit: cînd m-au chemat în sală,
Al Curţii preşedinte îşi punea
Pe ea sigiliul; venii îndată
Ca faptul să-l aduc la cunoştinţă
Şi capului Republicii, precum
Şi reclamantului, într-o persoană.

BERTUCCIO: Şi-ai prins din zbor care ar fi sentința?
VINCENZO: Signore, nu: știți bine în ce taină
Lucrează ai Veneției nalți juzi.
BERTUCCIO: Așa-i, dar se mai poate și ghici,
De ai ochi ager și-ascuțit auzul,
Din șoapte, murmure, priviri și-un aer
Mai mult sau mai puțin solemn la Curte.
„Cei Patruzeci" sînt și ei oameni; vrednici,
E drept, și înțelepți, și muți precum
Mormîntul unde-un osîndit trimit;
Dar totuși, după schime, mai ales
După-ale celor tineri, un ochi ager
Cum e al tău, Vincenzo, e în stare
Sentința s-o ghicească fără greș.
VINCENZO: Signore, am plecat îndată, și
Nu am putut citi nimic pe chipuri,
Ca s-aflu ce-au făcut judecătorii.
Cît stat-am lîngă Steno...
DOGELE *(brusc)*: *El* la chip
Cum arăta?
VINCENZO: Calm, resemnat, părînd
Că e sentința gata să-și îndure,
Oricare-ar fi... Dar iată că și vin
Să-nfățișeze Dogelui verdictul!

Intră secretarul „Celor Patruzeci".

SECRETARUL: Suprema Curte-a „Celor Patruzeci"
Cu-nchinăciune pe-al lor Doge-l roagă,
Fiind întîiul magistrat al țării,
Sentința în procesul Michel Steno,
Născut patrician, s-o cerceteze
Şi să-nțeleagă-acest înscris
Cu plîngerea și cu osînda dată.
DOGELE: Stați și-așteptați afară.

(Secretarul și Vincenzo ies din scenă.)

Tu citește,
Căci eu văd literele ca prin ceață,
Şi nu le deslușesc.
VINCENZO: Iubite unchi,
Răbdare... Dar de ce tremuri așa?
Va fi după dorința ta.
DOGELE: Citește!

VINCENZO *(citind)*:
Înalta Curte, judecînd procesul
Ce i s-a intentat lui Michel Steno,
Ce vina și-a recunoscut, că-n noaptea
De carnaval pe naltul tron ducal
A scris cuvintele...[4]

DOGELE: Să le repeți
Vrei *tu*, un Faliero, cînd prin ele
Dezonorată-i casa noastră-n chiar
Cel care-i capul ei și doge al
Veneției, întîia-ntre cetăți?
Sentința!

BERTUCCIO *(citește)*:
Mă supun și-mi cer iertare.
„A hotărît să fie osîndit
La un arest sever de-o lună."

DOGELE: Cum?
Continuă!

BERTUCCIO: Signore, asta-i tot.

DOGELE: Ce-ai spus? E tot? Visez? Ia dă-mi hîrtia!

(Îi smulge hîrtia din mînă.)

„A hotărît să fie osîndit..."
Nepoate, brațul tău!

BERTUCCIO: Iubite unchi,
Nu, nu-ți ieși din fire, nu se cade!
Chem doctorul...

DOGELE: Stai, stai, că mi-a trecut.

BERTUCCIO: Sînt de acord, sentința-i prea ușoară,
C-ai fost jignit cumplit: „Cei Patruzeci"
Nu-s onorați prin hotărîrea asta,
Căci prea-ngăduitori se arătară
Față de-acest afront, și ne-nsemnată
Pedeapsă dau, c-au fost jigniți și ei,
Fiind supuși ai dogelui; dar lucrurile
Pot fi-ndreptate, apelînd la ei
Din nou, sau la Avogadorii care,
Văzînd că ți-au făcut pe sfert dreptate,
Vor relua pricina ce-au remis-o
Acestor Patruzeci. Iubite unchi,
Nu crezi c-așa e bine? Țeapăn stai!
Nici nu m-auzi! Te rog, te rog, m-ascultă!

DOGELE: De ce nu-s sarazinii în San Marco?!

(Își aruncă jos tiara ducală și vrea s-o calce în picioare, strigînd, în timp ce este ținut de nepotul său.)

Așa i-aș ști primi, cu cinste!

BERTUCCIO: Doamne,
Pe Dumnezeu și pe toți sfinții...

DOGELE: Ieși!
De ce nu-s genovezii-n port? De ce
Nu-s hunii ce i-am nimicit la Zara
Aici, lîngă palat?!

BERTUCCIO: Pentru un duce-al
Veneției, vorbești nepotrivit.

DOGELE: Veneția și duce! Cine-i duce
Aici? Arată-mi-l, căci vreau dreptate
Să-mi facă el!

BERTUCCIO: De rangul tău de uiți,
De demnitatea lui și datoria,
Ca om te stăpînește, căci un duce-al
Veneției...

DOGELE *(întrerupîndu-l)*:
Așa ceva există?
E-o vorbă goală! Mai mult: o poreclă[5]!
Chiar cel ce,-n zdrențe, își cerșește pîinea,
Disprețuit, gonit, și-o află totuși
La alții ce au inima mai bună[6];
Dar cel care dreptatea nu și-o află
La cei aleși s-o-mpartă, mai sărac e
Ca alungatul cerșetor: e-un sclav!
Sînt sclav, ești sclav, și toată casa noastră
E sclavă din această clipă! Orice
Meseriaș cu degetul de-acum
O să ne-arate! Nobilul de viță
Ne va scuipa! Cum ne spălăm obrazul?

BERTUCCIO: Prin lege, prințe, căci...

DOGELE *(întrerupîndu-l)*:
Văzut-ai legea
Ce mi-a făcut! Obida vrut-am legea
Să-mi șteargă, nu cu gînd de răzbunare;
Judecători mi-s cei aleși prin lege.
Ca suveran, doar la supușii mei
Am apelat, la cei ce m-au ales
Și-mi dară, astfel, dreptul îndoit

De-a cîrmui. Ei drepturi dobîndite
Prin naștere, servicii, cicatrici,
Primejdii, trudă, sînge și sudoare
Din optzeci de-ani de viață în balanță
Au pus[7] în contra unui ticălos
Patrician ce mi-a adus insulta
Cea mai cumplită — și basma curată
Să-l scoată, și eu faptul să-l îndur!

BERTUCCIO: Nu zic să-nduri. O nouă judecată
Dreptate de nu-ți face, vom afla
Mijloace să ne facem noi dreptatea.

DOGELE: Iar s-apelez la ei? Al unui frate
De-al meu ești fiu? Nepot de doge ești?
Vlăstar al mîndrei case Faliero?
Ești tu din sîngele care i-a dat
Veneției trei dogi? Dar bine zici:
Umili să fim!

BERTUCCIO: Mărite unchi, ești prea
Mult turburat. Jignirea-i grosolană
Și n-a fost pedepsită pe măsură;
Eu asta recunosc, dar te înfurii
Mai mult decît o merită afrontul,
Sau oricare afront. Jigniți sîntem?
Dreptate-i cerem legii. Nu ne-o face?
Ne-o facem noi, dar stăpîniți și calmi,
Că-i fiică a tăcerii răzbunarea.
Am o treime-abia din anii tăi,
Dar casa mi-o iubesc, cinstindu-i Capul,
Ce reazem fost-a tinereții mele
Și dascăl; eu durerea-ți înțeleg;
Mă simt părtaș la astă înjosire,
Dar mă-ngrozește-a ta mînie ce-i
Ca valul Adriatic în furtună,
Sfărmînd orice hotar, vuind în spume.

DOGELE: Să-ți spun, *nevoie* e să-ți spun ce-al tău
Părinte-ar fi-nțeles fără cuvinte?
Tu simți numai durerile trupești?
N-ai suflet, patimi, al onoarei simț?

BERTUCCIO: Onoarea la-ndoială-ntîia oară
Mi-i pusă! Pentru altu,-n locul tău,
Ar fi fost pentru cea din urmă oară.

DOGELE: Cunoști cum ticălosul ăsta laș,
Această tîrîtoare, ăst om josnic,

Săgeata și-a muiat în crud venin,
Murdară pată spre-a lăsa pe cinstea
Soției mele! Doamne, ce rușine!
Căci pentru oricare bărbat soția
E partea cea mai scumpă a onoarei!
Insulta lui trecu din gură-n gură.
Lățită bîrfa, glume dezmățate
Se fac pe seama mea! Rînjesc mulți nobili
Politicos, și-o răspîndesc prin șoapte,
Rîzîndu-și de minciuna ce mă face
S-arat ca ei, un soț încornorat,
Curtenitor și răbdător, chiar mîndru
De dezonoarea lui, de-i cu putință!

BERTUCCIO: Doar știi că-i o minciună, și o știu
Și ei.

DOGELE: Nepoate, marele roman
A zis: „Soția unui Cezar nici
Să fie bănuită nu se poate"[8],
Și s-a și despărțit de ea pe loc.

BERTUCCIO: Așa-i, dar pe atunci...

DOGELE: Ce n-a-ndurat
Romanul, al Veneției doge poate?
Bătrînul Dandolo[9] a refuzat
Coroana Cezarilor, ca să poarte
Tiara ce-n picioare cu o calc,
Căci e-njosită azi.

BERTUCCIO: Ce-i drept, așa e.

DOGELE: Da, este! Este! N-am să-mi vărs mînia
Asupra creaturii fără vină
În chip atît de josnic terfelită
Doar pentru că-și alese-un soț bătrîn,
De mult prieten bun cu tatăl ei,
De parcă inima femeii n-ar
Dori decît spînatici tineri! Eu
N-am vrut, pentru cumplita infamie
Să mă răzbun pe ea, ci legea țării
Chemat-am pe lichea s-o pedepsească,
Făcînd dreptate unui om umil
Cărùia scumpă-i a soției cinste,
Și scumpă-i este vatra casei sale,
Precum onoarea numelui i-i scumpă
În clipa cînd tîrîte-s în noroi
De răsuflarea bîrfei, calomniei.

BERTUCCIO: La ce pedeapsă pentru ticălos
Te-ai fi-așteptat?
DOGELE: Să fie osîndit
La moarte! Suveranul ăstui stat
N-a fost jignit pe însuși tronul lui
Batjocorit și defăimat în fața
Supușilor ce ascultare lui
Să-i dea se cade? Nu am fost jignit
Ca soț? Și, ca bărbat, crunt umilit?
Și n-am fost înjosit, scăzut ca prinț?
Insulta lui nu-nseamnă, totodată,
Ofensă și trădare? Și mai este
În viață încă! De batjocorea
Nu tron de prinț, ci-un scaun de țăran,
Băltea de sînge pragul casei lui,
Căci l-ar fi înjunghiat pe loc țăranul.
BERTUCCIO: Te liniștește, unchiule... Apusul
Nu-l mai apucă astăzi — am eu grijă.
DOGELE: Nepoate, nu! Ieri mi-ar fi fost de-ajuns
Să moară, însă astăzi mi s-a stins
Mînia împotrivă-i.
BERTUCCIO: Cum adică?
Nu îndoit jignit te simți prin astă
Pedeapsă nepedeapsă, că-i mai rău
Să știe toți jignirea dar să nu
Și fie pedepsită pe măsură?
DOGELE: Da,-s *îndoit* jignit, dar nu de el.
„Cei Patruzeci" o lună de arest
Au hotărît... Să-i ascultăm supuși.
BERTUCCIO: Să ne supunem *lor?!* Cînd au uitat
De datoria către suveran?
DOGELE: Ei, da, băiete, văd c-ai priceput:
Sînt păgubit în drepturile mele
Ca suveran cum și bun cetățean
(Căci suveranu-i cetățean aici);
Ci tu să nu-i clintești un fir de păr
Din cap — căci părul n-o să-și poarte mult.
BERTUCCIO: Nu-l mai purta nici zece ceasuri dacă-l
Lăsai în seama mea; de m-ascultai.
Dar liniștit, ai fi-nțeles că eu
De gînd n-aveam să-l las să scape, dar
Voiam ca izbucnirea de mînie

Să-ți potolești, să cumpănim în doi
Ce-i de făcut.[10]

DOGELE: Nepoate, nu! În viață
Vreau să rămînă, cel puțin o vreme,
Căci moartea-i, azi, n-ar însemna nimic.
În străvechime, ajungea o jertfă
Rușinea să ți-o speli; o hecatombă
Eu însă cer.

BERTUCCIO: Dorința ta mi-e lege.
Cu orișice prilej voi dovedi
Ce scumpă mi-e onoarea casei noastre.

DOGELE: Nu-ți face griji: o s-ai și loc, și timp
S-o dovedești, dar nu nestăpînit
Cum eu m-am arătat, și mi-e rușine,
Și-mi pare rău, mă iartă...

BERTUCCIO Ah, acesta
E unchiul meu, bărbat de stat, al țării
Nalt suveran, stăpîn pe sine! Mult
Mirat am fost că furia te-a scos
Din minți, mai, mai să uiți orice prudență,
Deși jignirea...

DOGELE: Să n-o uiți o clipă!
Să-ți fie pată neagră-n ceas de vise;
Și-n zori, ca nor de rele vestitor,
Să stea-ntre ochiul tău și soare zilnic,
Un nor ce, vara, strică-o sărbătoare!
Așa eu voi simți-o... Nici o vorbă,
Nici o mișcare însă... Lasă totul
În seama mea... O s-ai ce face, jur,
Însă acum, te rog, mă lasă singur.

BERTUCCIO *(ridică tiara ducală și o așază pe masă):*
Cît n-am plecat, tiara azvîrlită
Reia-o, și s-o schimbi pe o coroană
Eu ți-aș dori. O, doge, te implor
Să nu uiți că ți-oi sta în toate sprijin
Ca rudă, cetățean și bun supus.

(Bertuccio iese din scenă.)

DOGELE *(singur):*
Cu bine, drag nepot.

(ia în mînă tiara)

Tu, jucărie
Pe dinlăuntru goală, spini destui,
Cît o coroană ai, dar frunții mele
Jignite nu îi dai atotputerea
Ce regii-o au, nici mîndra demnitate!
Fleac aurit și terfelit, de-acum
Te voi purta ca pe o mască doar.

(își pune tiara pe cap)

Mă doare creierul sub tine! Tîmpla-mi
Zvîcnește surd, simțindu-ți dezonoarea!
Nu pot să te preschimb în diademă?
Nu pot să sfarm ăst briareic sceptru[11]
Ce-l ține-n mînă suta de senatori
Schimbînd poporul în nimic, făcînd
Din doge o marionetă-a lor?
Am săvîrșit mai grele fapte-n viață.
Și pentru ei, ce-așa mă răsplătesc!
Oh, n-aș putea să le-o plătesc și eu,
Măcar pentru un an? Pentru o zi?
O clipă de-aș fi tînăr ca atunci
Cînd sufletu-mi era slujit de trup
Cum e stăpînul de-o sireapă iapă,
Aș fi dat iama-n ei, strigînd puțini
Într-ajutor, ca să-i dobor pe toți
Acești patricieni umflați în pene!
Acum se cere să chem alte brațe
Ca să-mi slujească-ncărunțitul cap,
Mi-e încă planul cam cețos în minte,[12]
Dar truda lor n-o fi herculeeană,
Căci rînduială-n haosul gîndirii
Mi-oi pune. Treaba-ntîi a-nchipuirii
E-n față să-mi aducă vii imagini,
Să aibă judecata din ce-alege.
Puține-s trupele...

(Intră Vincenzo.)

VINCENZO: Nălțimea Voastră,
E unul ce primit să fie-așteaptă.

DOGELE: Mă simt cam prost, nu pot să văd pe nime;
Nici pe-un patrician chiar... La Consiliu
Se-nfățișeze.

VINCENZO: Chiar așa, Signore,
Să facă am să-i spun... E un plebeu,
Om fără-nsemnătate, căpitan,
Cred, de galeră.

DOGELE: De galeră zici?
E-un slujitor al statului atunci:
Să intre, poate are trebi de seamă.

(Vincenzo iese din scenă.)

DOGELE *(singur)*:
Da, să-l încerc pe căpitanul ăsta;
Știu că nemulțumiți sînt mulți de cînd
Bătuți de genovezi la Sapienza[13]
Am fost — și a ajuns nimic poporul,
Iar în orașe și mai rău, fiind
Unelte numai, bune să slujească
Plăcerile patricienilor.
Ostașii soldele și le primesc
Mereu cu-ntîrziere, și murmúră;
Orice fagădă de schimbare cred
Că i-ar urni; se vor plăti prin jaf.
Dar preoții — ei nu vor fi cu noi
Căci mă urăsc de cînd, înnebunit
De-ncetineala naltului episcop,
Cel din Treviso[14], ei, i-am ars vreo două,
Ca să grăbesc un pic procesiunea.
Dar pot fi cîștigați, iar capul lor
Din Roma mai ușor chiar, prin concesii
La timp făcute. În amurgul vieții
Cum m-aflu, cere-se să mă grăbesc.
De-aș libera Veneția, -mplinindu-mi
Și răzbunarea, aș putea să dorm
A doua zi lîngă strămoșii mei.
De pierd, din anii mei vreo șasezeci
Mai bine-i petreceam pe-acel tărîm
Al neființei dintru început.
Mai bine nu-i trăiam, decît s-ajung
Ce opresorii ăștia fac din mine!
Să cuget: cred că am trei mii de buni
Soldați la...

(Intră Vincenzo și Israel Bertuccio.)

VINCENZO: L-aduc în fața Înălțimii Voastre
Pe căpitanul de care-am vorbit
Și care roagă-a vă pleca urechea
La...

DOGELE: Tu retrage-te acum, Vincenzo.

(Vincenzo iese din scenă.)

Signore, vino mai aproape... Spune-mi
Ce păs ai.

ISRAEL B.: Vreau dreptate!

DOGELE: De la cine?

ISRAEL B.: Și de la Dumnezeu, și de la doge.

DOGELE: Prietene, n-au ăștia doi putere,
Căci în Veneția Consiliul
E totul.

ISRAEL B.: Cu o jalbă la Consiliu,
Cînd unul din Consiliu m-a jignit,
M-aș duce-n van.

DOGELE: Pătată-ți este fața
De sînge...[15] Ce s-a întîmplat?

ISRAEL B.: E-al meu.
Pentru Veneția vărsat-am mult,
Dar nu printr-o venețiană mînă.
Un nobil m-a lovit.

DOGELE: Mai este-n viață?

ISRAEL B.: Mult nu va fi, dar sper că prințul meu,
Ce-a fost soldat, dreptate îmi va face,
Căci nu-mi îngăduie a țării lege
Și disciplina singur să mi-o fac.
De nu... Mai mult nu spun.

DOGELE: Dar ai să faci
Ceva, nu e așa?

ISRAEL B.: Bărbat sînt, doge![16]

DOGELE: Și cel ce te-a jignit e tot bărbat.

ISRAEL B.: Așa-i numit, dar nu-i. Este mai mult,
Un nobil, cel puțin aici, dar dacă
El a uitat că-s om și că-s bărbat,
Și m-a tratat ca pe o vită, vita
Lovi poate și ea... Și viermii mușcă![17]

DOGELE: Ce nume poartă?

ISRAEL B.: E Barbaro.

DOGELE: Care
A fost pricina, sau pretextul?

ISRAEL B.: Eu
Sînt șeful Arsenalului[18], și-acum
Repar niște galere rău stricate
De genovezi, mai an. Azi-dimineață,
Veni la mine nobilul Barbaro,
Plin de reproșuri: muncitorii mei
Zicea că au lăsat neisprăvite
Niște lucrări la casa lui, venind
La lucrul mai de seamă, la galere.
I-am apărat pe-ai mei, și pumnul lui
Crunt m-a lovit. Întîia oară sînge
Vărs rușinat.
DOGELE : Slujești de mult?
ISRAEL B.: De Zara
Îmi amintesc, pe huni cînd i-am bătut
Avînd în frunte-un mare general,
Ce-i doge azi, Marino Faliero.
DOGELE: Deci sîntem camarazi de arme! Eu
Nu port de mult mantia mea ducală,
Și-ai fost numit la arsenal, se pare,
Cît nu mă întorsesem de la Roma.
Nu te-am recunoscut... De cine-ai fost
Numit?
ISRAEL B.: De fostul doge; căpitan
Ajuns-am pe galeră... Noua slujbă
Mi-a dat-o ca răsplată pentru niște
Vechi cicatrici — așa-i plăcea să spună,
Și nu credeam că bunătatea lui
La noul doge, vai, mă va aduce
Cu jalba în proțap, și pentru ce!
DOGELE: Te simți adînc jignit?
ISRAEL B.: Peste măsură!
Mi-a terfelit onoarea.
DOGELE: Fără teamă
Vorbește-mi: cum te-ai răzbuna pe el,
Ce te-a rănit în inimă?
ISRAEL B.: Ceva
I-aș face, însă nu rostesc cuvîntul.
DOGELE: De ce-ai venit atunci?
ISRAEL B.: Să cer dreptate,
Căci generalul meu e doge și
Soldatul în picioare n-o să-și lase
Călcat; iar altul decît Faliero

De-ar sta pe tron ducal, mi-aș fi spălat
De mult ăst sînge în alt sînge eu.

DOGELE: Să-ți fac dreptate ai venit la *mine*,
Și nu pot să ți-o fac ca doge al
Veneției! Nu pot să-mi fac nici mie,
Căci nu-i un ceas de cînd mi-au refuzat-o.

ISRAEL B.: Ce spune Înălțimea Voastră?

DOGELE: Steno
Doar la arest de-o lună-i condamnat.

ISRAEL B.: Cum? Cel ce-a cutezat să murdărească
Ducalul tron cu scîrnave cuvinte,
Veneției rușine aducîndu-i?

DOGELE: Ajuns-a vestea și la arsenal,
Și-n fiece lovire de ciocan
O strigă ca pe-o glumă lucrătorii,
Iar sclavii, pe galere, în cuplet
O cîntă, cît la vîsle trag, zicîndu-și
Că nu-s moșnegi și rușinați ca mine.

ISRAEL B.: Cum, doar atît, o lună de-nchisoare?
E cu putință?

DOGELE: Știi cum m-a jignit,
Și-i știi pedeapsa, și îmi ceri ca *eu*
Să-ți fac dreptate! La „Cei Patruzeci"
Te du, la ei, care l-au condamnat
Pe Steno, și cu Barbaro la fel
Vor face.

ISRAEL B.: Ah, de-aș spune tot ce simt!

DOGELE: Dă-i drumul, nu pot fi jignit mai tare.

ISRAEL B.: Rostiți doar un cuvînt, și răzbunarea
Se va-mplini, nu pentru-a mea obidă,
Ce-i ne-nsemnată, ci pentru jignirea
Adusă dogelui și țării-ntregi.

DOGELE: Mă crezi ce nu-s: puterea mea-i decor;
Tiara nu-i coroană, iar mantia,
Ca zdreanța cerșetorului, mai poate
Stîrni doar mila. Ba mai rău, căci lui
Îi aparțin acele zdrențe, iar
Eu port mantie de marionetă
Și în hermină bietul rol mi-l joc.

ISRAEL B.: Să fii vrei rege?

DOGELE: Peste-un fericit
Popor.

ISRAEL B.: Veneției ai vrea să-i fii
Monarh?
DOGELE: Eu mi-aș dori cu-al meu popor
Să-mpart înalta suveranitate,
Să nu-i mai fie sclav acestei Hidre[19]
Aristocratice ce se tot umflă
Și capetele-i otrăvite varsă
Venin asupra noastră,-a tuturor.
ISRAEL B.: Dar dogele-i născut patrician!
DOGELE: În rău ceas m-am născut patrician,
Căci doge am ajuns — și insultat,
Dar ca soldat trudit-am și-am slujit
Poporul, țara, nu Senatul eu;
Al țării bine și onoarea mea
Mi-au fost răsplata; sîngele mi-am dat,
Am comandat și-am cucerit, și pace
Făcut-am, ca ambasador, ades,
Mereu spre avantajul țării mele.
Am fost prin țări și peste mări trudind
Pentru Veneția șaizeci de ani
Și m-am simțit că-s răsplătit de-ajuns
Dacă-mi mai văd o dată locul unde
Ai mei părinți și eu ne-am fost născut
Suind semeț peste laguna-albastră.
Nu pentru facțiuni, pentru partide
Am sîngerat. Întreabă pelicanul
Cu pieptul sfîșiat, și-ți va răspunde
Că pentru-ai lui pui *toți* el sîngerează.
ISRAEL B.: Dar duce v-au făcut.
DOGELE: Ei *m-au făcut;*
Nu le-am cerut: m-au prins în lanț de aur
Cînd de la Roma m-am întors, și cum
De trudă și servicii n-am fugit
Nicicînd, primit-am și-astă-ndatorire
De mare cinste-n ochii lumii, dar
Netrebnică, precum s-a dovedit,
De ne-ndurat — și martor poți să-mi stai,
Tu, ca supus jignit, că nu-mi pot face
Dreptate și nu pot să-ți fac nici ție.
ISRAEL B.: Poți face totul, doge, doar să vrei;
Mii de năpăstuiți un semn așteaptă,
Dar o să-l faci?
DOGELE: Vorbești cam în enigme.

ISRAEL B.: Ușor de dezlegat, dar viața mi-aș
Primejdui-o: vrei să-ți pleci urechea
La ce-am să spun?
DOGELE: Ascult.
ISRAEL B.: Obijduiți
Nu sîntem doar noi doi, ci tot poporul
Călcat e în picioare și surd geme
Și murmură-ai Senatului soldați
Plătiți că solda și-o primesc tîrziu.
Matrozii și străjerii publici toți
Alături ni-s, căci care dintre ei
Nu are frați, surori, părinți ce-ndură
Patriciene silnicii mereu?
Și-acest război prea lung cu genovezii,
Ce stoarce vlaga țării și-i plătit
Din bani greu cîștigați de lucrători,
Le cresc nemulțumirea... Ah, dar uit
C-așa vorbind, mă osîndesc la moarte!
DOGELE: Ești crunt jignit — și te mai temi de moarte?
Stai mut atunci, trăiește, ca bătut
Să fii din nou!
ISRAEL B.: Nu, doge, voi vorbi,
Riscînd oricît. De-oi fi trădat de doge,
A lui rușinea fie și durerea,
Căci el va pierde mult mai mult ca mine.
DOGELE: N-ai ce te teme, spune ce-ai de spus.
ISRAEL B.: Deci află că se-adună-n mare taină
Un grup de frați, jurați și bravi pe care
I-a azvîrlit aiurea vrerea sorții
Și al Veneției destin îl plîng;
Au dreptul, c-au slujit-o cu credință,
De dușmani din afară apărînd-o
Și vor acum s-o apare-ntre ziduri.
Nu-s mulți, nici prea puțini pentru-acest țel
Măreț; au arme, inimi și curaj,
Și o credință-n veci nestrămutată.
DOGELE: Și ce-așteptați?
ISRAEL B.: Să sune ceasul doar.
DOGELE *(aparte)*:
Cel clopot din San Marco[20] va să-l sune!
ISRAEL B.: Speranțele, onoarea, viața mea
Le ai acum în mîini, dar, cu tărie,
Cred că în doi ne-om răzbuna jignirea.

Fii șeful nostru și, pe urmă, rege.

DOGELE: Cîți sînteți?

ISRAEL B.: Nu răspund la întrebare
Cît nu mi s-a răspuns.

DOGELE: Cum, amenințî?

ISRAEL B.: Păstrez doar taina, căci eu m-am trădat,
Dar sub acoperiș de plumb, în puțuri,
Nu-i caznă, nu, să-mi smulgă nici un nume
Al celorlalți. Acele *Pozzi*[21], *Piombi*[22],
Pot sîngele să-mi secе... De trădat,
N-am să trădez, și trece-voi pe Puntea
Suspinelor[23] voios, știind că eu
Voi trece cel din urmă peste valul
Acestui Stix[24] ce stă între călăi
Și victime, spălîndu-i zidul și
Palatului, și cruntei închisori,
Știind că alții or să mă răzbune.

DOGELE: De ești, cum zici, puternic și pe cale
Să-ți faci dreptate singur, de ce vii
La mine să ți-o ceri prin judecată?

ISRAEL B.: Fiindcă dacă apărare ceri
De la autorități, și pari supus,
Încrezător, nu dai de bănuit
Că vrei autoritatea s-o distrugi.
De-mi înduram prea umilit jignirea,
Stînd încruntat și-amenințînd în șoaptă,
M-ar fi băgat de seamă închiziția
Lor cruntă. De mă plîng în gura mare,
Oricît de mînios, eu teama greu
Le-o pot stîrni și neîncrederea.
Dar și alt gînd la doge m-a adus.

DOGELE: Rostește-l.

ISRAEL B.: Dogele nedreptățit
Se simte de Avogadorii care
Lăsară-n seama „Celor Patruzeci"
Pe Steno. Te-am slujit și te-am cinstit
Și am simțit că ești jignit de moarte,
Că dogele plătește înzecit
Și binele, și răul — și am vrut
Să te încerc, să văd de răzbunare
Dorești... Acum știi tot, iar gajul meu
E faptul că-n primejdie mă pun.

DOGELE: Prea mult ai cutezat, dar omul care
Rîvnește mari dobînzi așa doar face.
Deocamdată taina s-o păstrez
Promit.

ISRAEL B.: Atîta tot?

DOGELE: Cînd nu știu totul,
Ce-ai vrea să spun?

ISRAEL B.: Încredere că ai
În cel ce viața-și lasă gaj aici.

DOGELE: Dar planul, cine sînteți, cîți la număr
Să știu se cade; planul poate fi
Făcut mai bun — iar numărul să crească.

ISRAEL B.: Sîntem destui, și-un singur aliat
Mai vrem: pe doge.

DOGELE: Dar pe șefii voștri
Vreau să-i cunosc.

ISRAEL B.: Precum îți este voia,
Sub jurămînt că taina vei păstra-o.

DOGELE: Cînd? Unde?

ISRAEL B.: La palat, în noaptea asta,
Am să-i aduc pe doi din șefi; mai mulți
Ar fi primejdios.

DOGELE: Nu, stai o clipă...
Ce-ar fi să ies eu din palat, să merg
La voi?

ISRAEL B.: Dar singur!

DOGELE: Cu nepotul meu,
Și-atît.

ISRAEL B.: Nici chiar cu fiul tău!

DOGELE: Netrebnic
Ce ești! Cutezi să pomenești un fiu
Ce a căzut la Sapienza pentru
Un stat nerecunoscător ca ăsta?
O, dac-ar fi el viu — și eu cenușă!
Ori viu cît încă nu-s cenușă eu,
De îndoielnic ajutor străin
N-aș mai avea nevoie!

ISRAEL B.: Ca pe-un tată
Te vor privi acești străini, doar tu
Să le fii tată bun și iubitor.

DOGELE: Zvîrlite-s zarurile! Unde, deci?

ISRAEL B.: La miezul nopții, unde poruncești,
Veni-voi eu, mascat, să te conduc

La ei, omagiul să ți-l prezinte,
Iar tu să-ți dai părerea despre toate.

DOGELE: La cît se face lună?

ISRAEL B.: Cam tîrziu,
Dar un sirocco mînă nori de praf,
Și-i totul beznă.

DOGELE: Deci la miezul nopții,
Lîngă biserica în care dorm
Străbunii mei, numită după doi
Apostoli sfinți, Sfinții Ioan și Pavel.
O gondolă, mînată doar de-o vîslă,
Vedea-vei pe canal. Să fii acolo.

ISRAEL B.: Voi fi.

DOGELE: Și-acum, mă lasă.

ISRAEL B.: Cu speranța
Că n-o să dai defel napoi în fața
Acestui țel măreț... Deci, pe curînd.

(Israel Bertuccio iese din scenă.)

DOGELE *(singur)*:
La miezul nopții, Sîn Ioan și Pavel,
Biserica în care-mi dorm străbunii...[25]
Și pentru ce? Ca să conspir cu niște
Nelegiuiți ce vor să surpe statel
Și-ai mei să nu sară din groapa unde
Mai dorm doi dogi de dinaintea mea
Ca să mă tragă în cavoul lor?
O, de-ar sări! Căci aș rămîne-atunci
Cinstit printre cinstiții fără pată.
Vai, nu mă pot gîndi la ei, ci la
Acei ce m-au făcut nevrednic de
Un nume brav și nobil ca de consul
Săpat în marmuri vechi... Să-l readuc
Va fi însă la vechea-i strălucire
Din cronici, răzbunîndu-mă[26] pe tot
Ce-i josnic în Veneția, dorind
Ca liberi cetățenii să-i trăiască;
Sau pată neagră am s-o las prin veacuri
Și clevetirii Timpului[27] victimă,
Căci Timpul pe învinși nicicînd nu-i iartă
Ci la-ncercare-i pune pe un Cezar[28]
Sau Catilina[29] — piatra de-ncercare
Fiind o piatră din deșert — Izbînda.

SCENA 1

Un apartament în palatul ducal.
Angiolina, soția dogelui, și Marianna.

ANGIOLINA: Și ce-a spus dogele?
MARIANNA: Că o-ntrunire
E-n curs, dar cred că s-a sfîrșit; văzut-am
Cum senatorii se îmbarcă și
Mai poți zări o gondolă pe ape
Printre mulțimi de bărci, oglinda apei
În ea prinzînd-o.
ANGIOLINA: Oh, de s-ar întoarce!
Arată prea neliniștit de-o vreme;
Nici mîndru-i spirit, nici chiar trupul lui
Cel muritor de Timp nu-s roase încă,
Iar trupul lui hrănit de spirit pare,
Un spirit iute și vioi ce-alt lut
Nu l-ar putea-ndura. Da, Timpul, anii
Pornirile nu pot să-i pună-n jug.
Ceilalți ca el în izbucniri de-o clipă
Tristețea sau durerea își revarsă,
Dar sufletu-i ca pe-o eternitate
Păstrează-n sine totul: bine, rău,
Dureri sau patimi, nu cum fac bătrînii[30],
Iar fruntea-i lată poartă riduri ce-s
Doar urme ale cugetării, nu
Dovezi de ramoleală... Dar, de-un timp,
E mult prea turburat, nu-și află locul.
O, de-ar veni acasă! Numai eu
Putere-asupra ăstui spirit am.

MARIANNA: Așa e. Înălțimea-Sa prea greu
Lovit a fost de Steno în mîndria-i,
Dar cred că l-au și osîndit pe Steno
La grea pedeapsă, încît să respecte
Virtutea unei doamne de nalt rang
Oricine.

ANGIOLINA: Da, insulta a fost gravă,
Dar mincinoasa bîrfă nu m-atinge;
La ce în sufletul lui Faliero
Stîrnit-a mă gîndesc — un suflet mîndru,
Orgolios și aspru, aspru, da,
Dar nu cu mine... Tremur toată cînd
La ce-i în stare cuget.

MARIANNA: Dogele
Desigur nu vă poate bănui.

ANGIOLINA: Pe *mine?!* Nu a cutezat nici Steno,
Tiptil pășind spre tron sub raza lunii
Să-și mîzgălească bîrfa grosolană;
Pe el chiar conștiința l-a făcut
Să fugă, laș; a zidurilor umbre
Rușinea i-o strigau în față.

MARIANNA: Crunt
Să fie pedepsit se cere.

ANGIOLINA: Este.

MARIANNA: S-a și rostit sentința?

ANGIOLINA: Nu știu, însă
Pe față i-a fost dată mîrșăvia.

MARIANNA: Cu-atîta numai s-ar spăla jignirea?

ANGIOLINA: Nu pot să-mi judec singură pricina,
Nici nú știu ce pedeapsă ar putea
Răni un suflet ticălos ca Steno,
Dar dacă-n mintea juzilor mai mult
Ca-n mintea mea nu a pătruns isprava-i,
Cu-a lui nerușinare ori rușine
Rămînă-n veci.

MARIANNA: Virtutea pîngărită
O jertfă cere.

ANGIOLINA: Ce-i virtutea dacă
Victime cere, ori ca să depind
Eu de cuvintele unor bărbați?
„E doar un nume“[31]-a zis murind romanul,
Și-așa-i, crea de-o poate cum și pierde
O vorbă.

MARIANNA: Totuși, multe virtuoase
Prost s-ar simți-auzind asemeni bîrfe,
Iar altele, mai slobode-n purtări,
Cum în Veneția destule afli,
Dreptate-ar cere-ndată,-n gura mare.

ANGIOLINA: Dovadă că doar numele virtuții
Li-i drag, și nu virtutea; le-a fost greu
Să și-o păstreze dac-o vor blazon,
Iar pentru cele care n-au păstrat-o
Virtutea-i o zorzoană oarecare,
Ce și-o doresc, dar nu crezînd în ea;
În gîndurile altora trăiesc,
Să pară virtuoase vrînd, pe cît
Se vor frumoase.

MARIANNA: Cam ciudate crezuri
Pentru-o patriciană!

ANGIOLINA: De la tata
Le-am moștenire; el așa gîndea;
N-am altă moștenire.

MARIANNA: E nevoie
Soția dogelui cînd sînteți, doamnă?

ANGIOLINA: Chiar de eram soție de țăran
N-aș fi rîvnit averi, da-i mulțumesc
Părintelui meu drag că mi l-a dat
Pe vechiu-i bun prieten, contele
Val-di-Marino, care-i astăzi doge.

MARIANNA: V-a dat lui mîna — dar și inima?

ANGIOLINA: Se dau acestea două împreună.

MARIANNA: Dar vîrsta, firile deosebite,
Iertați, fac lumea să se îndoiască
Asupra fericirii căsniciei.

ANGIOLINA: Lumește lumea cugetă, dar eu
Îndatoririlor mă dăruiesc
Din toată inima — și ele-s multe
Dar niciodată împovărătoare.

MARIANNA: Și îl iubiți?

ANGIOLINA: Iubesc tot ce e nobil
Și vrednic de iubire; l-am iubit
Întîi pe tata, care m-a-nvățat
Ce să iubesc la alții, înfrîngîndu-mi
Mici patimi mai de rînd; lui Faliero
El mîna mea i-a dat, viteaz știindu-l,

Mărinimos și nobil, însușiri
De preț avînd ca bun prieten și ca
Soldat și cetățean — și-avea dreptate.
Cusururi de-are, sînt din cele care
În sufletele mari sălășluiesc,
De om obișnuit să poruncească:
Cunosc patriciana lui mîndrie
Și patima, și al onoarei simț
Călite în războaie și servicii;
La vîrsta lui e al onoarei simț
O datorie — dar devine viciu
De-ntinde coarda — de-asta eu mă tem.
Nestăpînită fire-a fost de tînăr,
Noblețea însă-l tempera, încît
Războinica republică i-a dat
Însărcinări tot grele, de la prima
Lui luptă pînă-ajunse-ambasador,
Și-ntors din ambasadă, mare duce.[32]

MARIANNA: Dar inima nu v-a bătut nainte
De căsnicie pentru-un nobil tînăr
Mai potrivit cu frumusețea voastră.
Sau, mai tîrziu, n-ați întîlnit bărbat
Pe care a lui Loredano fiică,
De-ar fi fost liberă, l-ar fi dorit
De soț?

ANGIOLINA: Răspuns la-ntîia întrebare
Ți-am dat cînd că m-am măritat am zis.

MARIANNA: Și la a doua?

ANGIOLINA: N-am răspuns de dat.

MARIANNA: Iertare, de v-am supărat.

ANGIOLINA: Surprinsă
Doar sînt: au poate-o inimă legată
Prin nodul căsniciei să se-ntrebe
Pe *cine* ar alege dacă... deci
Să uite de alegerea dintîi?

MARIANNA: Pe multe chiar alegerea dintîi
Le face să se-ntrebe dacă n-ar
Alege-acum mai bine, de-ar putea
Să se dezică.

ANGIOLINA: Poate... Eu nu am
Asemeni gînduri.

MARIANNA: Dogele aud
Că intră... Eu să plec?

ANGIOLINA: Ar fi mai bine.
Căci pare mult prea adîncit în gînduri.[33]

(Marianna iese din scenă.)
Intră dogele și Pietro.

DOGELE *(gînditor)*:
La Arsenal e unul, Calendaro,
Ce-i comandant peste optzeci de oameni
Și are-autoritate-asupra lor.
Aud că-i iute, popular, brav, dîrz
Și știe ține un secret... L-aș vrea
De partea noastră... Sper că Israel
Bertuccio și l-a asigurat,
Dar ar fi bine...

PIETRO: Înălțimea-Voastră,
Iertare că vă întrerup din gînduri,
Însă Bertuccio, a voastră rudă
Și senator întreabă de un ceas
Cînd l-ați putea primi.

DOGELE: Spre-apus de soare...
Ba, stai, la două după miezul nopții.

(Pietro iese din scenă.)

ANGIOLINA: Stăpînul meu!

DOGELE: Copilă dragă, iartă-mi
Că-ntreb, de ce oare cu-ntîrziere
Mă-ntîmpini? Nici nu te-am văzut.

ANGIOLINA: Erai
Prea adîncit în gînduri, iar acel
Care-a plecat putea să-ți fi adus
De la Senat vești însemnate.

DOGELE: Vești
De la Senat?

ANGIOLINA: Nu întrerup Senatul
De la îndatoriri.

DOGELE: Îndatoriri?
Noi față de Senat avem, el nu
Față de noi!

ANGIOLINA: Credeam că poruncești
Aci,-n Veneția...

DOGELE: Voi porunci...
Dar să vorbim despre ceva mai vesel:
Tu cum te simți? Ai mai ieșit? Noroasă
E ziua, însă valu-i potolit,

Putînd vîsli uşor gondolierul.
Sau ai primit prietene? Ori stat-ai
Să asculţi muzică, însingurată?
Să-mi spui ce poate să-ţi ofere-un doge
Azi de putere văduvit: mai multă
Splendoare? Mici plăceri cu alţii-alături,
Sau singură, drept mulţumire pentru
Că stai alături de-un bătrîn posac
Muncit de griji? Fac tot ce-mi ceri... Rosteşte
Doar un cuvînt.

ANGIOLINA: Mereu drăguţ cu mine
Eşti, doge... Nu-mi doresc decît mai des
Să ne vedem, să fii mai liniştit.

DOGELE: Mai liniştit?

ANGIOLINA: Da, bunul meu: prea umbli
Însingurat, pierdut în gînduri sumbre
Ce mi le-ascunzi, dar ţi se văd pe frunte,
Spunînd prea mult.

DOGELE: Prea mult? Şi ce anume
Să spună pot?

ANGIOLINA: Că inima ţi-e mult
Prea turburată.

DOGELE: N-am nimic, copilă,
Dar ştii ce griji împovărează-l zilnic
Pe-un om ce guvernează-asemeni stat
În vremi de cumpeni, azi, cînd genovezii
Ne dau de furcă şi nemulţumiţii
În ţară se-nmulţesc. De-aceea sînt
Neliniştit şi gînditor.

ANGIOLINA: Au fost
Nemulţumiri şi greutăţi destule,
Dar eu nu te-am văzut nicicînd atît
De turburat ca-n zilele din urmă.
Mă iartă, sufleteşte suferi, căci
Îndatoririle puţin te-apasă
Cînd plin de har eşti şi-ai experienţă,
Ba chiar nevoie ai de-ndatoriri
La lucru mintea să ţi-o pună-ntruna.
Nu ţări duşmane, nu primejdii pot
Să-l coplesească pe un om ce-a stat
Dîrz, neclintit să-nfrunte mari furtuni
Şi a suit pe culmile puterii
Ca să privească-n jos neameţit

De înălțime. Dacă genoveze
Galere-ar fi în port; revolta gloatei
Dacă s-ar revărsa-n San Marco, tu
Cu fruntea sus doar s-ar putea să cazi,
Precum te-ai ridicat, dar astăzi, cred,
Mîndria de-altceva că ți-e rănită,
Nu din patriotism.

DOGELE: Mîndria mea?
Vai, Angiolina, mi-au strivit mîndria!

ANGIOLINA: Mîndria ce pe răzvrătiții îngeri[34]
Pierdutu-i-a și, dintre muritori,
O au doar cei ce-s îngerilor semeni.
Trufași sînt cei de rînd; cei mari sînt mîndri.

DOGELE: De-*a ta* virtute mîndru-*am fost*, păstrîndu-mi
În inimă mîndria asta; dar
Hai să vorbim despre-altceva.

ANGIOLINA: Nu, doge;
La bucurii părtașă de ți-am fost,
Să-ți fiu și la necazuri... Trebi de stat
De te-ar munci, n-aș vrea să știu nimic,
Dar porți durerea-n suflet, și-i și-al meu
Ăst suflet, și-i firesc să știu ce-l doare.
De cînd mișelul Steno ți-a stricat
A sufletului pace, te-ai schimbat.
Vreau să fac totul să fii cel ce-ai fost.

DOGELE: Ce-am fost! Știi care i-i osînda?

ANGIOLINA: Nu.

DOGELE: O lună de arest.

ANGIOLINA Și nu-i destul?

DOGELE: Destul?! Doar sclavul beat de pe-o galeră
Cîrtind sub bici așa e osîndit,
Nu un mișel care, cu sînge rece,
Îi vatămă onoarea unei doamne
Și unui prinț încă pe tron!

ANGIOLINA: Aș zice
Că un patrician e pedepsit
Destul de-i dai pe față mîrșăvia,
Căci și-a pătat onoarea... Orice altă
Pedeapsă mi-ar părea mult mai ușoară.

DOGELE: Onoare nu au cei de teapa lui —
Doar viața mîrșavă, ce li-i cruțată.

ANGIOLINA: Cumva-l doreai la moarte osîndit
Pentru jignire?

DOGELE: Acum viu rămînă
Cît *poate:* nu mai merită el moartea;
Pe cei ce l-au cruțat îi osîndește,
Căci crima lui e crima lor acum,
Și-i el nevinovat.
ANGIOLINA: Dacă plătea
Prin sînge tînăr tîmpa lui jignire,
N-aș fi trăit o clipă împăcată
Și m-ar fi bîntuit în somn coșmaruri.
DOGELE: Nu cere cerul sînge pentru sînge?[35]
Pîngăritorul e mai ucigaș
Ca ucigașul ce doar varsă sînge.
Durerea și *rușinea* loviturii
Îi zbuciumă onoarea unui om.
Nu cere legea omenească sînge
Pentru onoare — chiar și pentru aur?
Trădarea nu prin sînge se plătește?
Au crimă nu-i să torni otravă-n vine
Cu sînge sănătos? Să pîngărească
Un nume nobil ca al tău și-al meu?
Să-l înjosească pe-al său prinț în fața
Poporului? Să nu cinstească el
Nici tinerețea ta, nici părul meu
Cărunt cum datinile cer din veac?
Virtutea ta și demnitatea mea?
Cum? Juzii lui nu s-au gîndit la astea?
ANGIOLINA: Ne cere cerul să-i iertăm pe dușmani.
DOGELE: Au el și-i iartă? N-a creat un iad
Pentru mînia-i veșnică?
ANGIOLINA: Crud nu fi:
Iertați de cer dușmanii-s, și ești tu.
DOGELE: Amin! Să-i ierte cerul!
ANGIOLINA: Ai să-i ierți
Și tu?
DOGELE: Desigur, cînd vor fi în cer!
ANGIOLINA: Și pîn-atunci?
DOGELE: La ce folos iertarea
Unui bătrîn jignit, disprețuit?
Luat în rîs? Mînia mea iertarea-mi
Nu-s pentru ei totuna? Am trăit
Prea mult...[36] Dar să vorbim despre-altceva:
Copil scump, a lui Loredano fiică,

Jignită crunt, vai, bravul tău părinte
Nu s-a gîndit cît rău îți face cînd
Unui bătrîn prieten ți-a dat mîna
Ca astăzi rușinată să te simți,
Fiind nevinovată, căci n-ai vină!
De ți-ar fi dat de soț pe *orișicine*
Dar nu pe doge, blasfemia, pata,
Ocara asta n-ajungeai să-nduri!
Frumoasă, bună, pură, și să suferi
Atît de mult, nerăzbunată încă!

ANGIOLINA: Sînt răzbunată, căci mă mai iubești,
În mine crezi, și mă cinstești, și toți
Știu că tu drept ești și eu sînt curată;
Ce mi-aș dori mai mult? Ce vrei mai mult?

DOGELE: E bine, și-ar putea fi mult mai bine,
Dar orișice s-ar întîmpla, rămînă-ți
Plăcută amintirea mea.

ANGIOLINA: De ce
Vorbești așa?

DOGELE: De ce? Vorbesc și eu...
Dar, mort sau viu, voi face ca virtutea
Să-ți fie respectată.

ANGIOLINA: De-a mea cinste
Te-ai îndoit cîndva?

DOGELE: Hai mai aproape,
Copilo, să-ți vorbesc: mi-a fost prieten
Al tău părinte... Pentru mici servicii
Mi se simțea îndatorat, servicii
Ce strîng prietenia celor demni;
S-a-mbolnăvit, și-a vrut să ne unească.
Nu spre-a mă răsplăti, căci răsplătit
Fusesem prin prietenia lui,
Dorea la adăpost doar să te pună
În urbea asta ce-i cuibar de vicii
Pentru o fată singură; eu n-am
Gîndit ca el, dar nu am spus nici nu,
Să-l mîngîi vrînd astfel pe patul morții.

ANGIOLINA: Eu n-am uitat în ce chip nobil, doge,
M-ai întrebat de altu-n locul tău
Nu m-ar putea mai fericită face,
Nici că nu ai cerut o zestre care
Cu rangul tău să fie pe-o măsură,

Şi nici c-ai renunţat la orice drept
Ce tata ţi-l dădea.

DOGELE: N-a fost o toană,
O poftă de bătrîn pentru nuri tineri,
De ramolit rîvnind nevastă jună.
Al patimilor foc şí-n tinereţe
Mi-am înfrînat, iar lepra voluptăţii,
Ce-i pata vicioşilor cărunţi,
Făcîndu-i lotrii zdrenţelor plăcerii,
Nu m-a atras; n-am vrut nici vreo copilă
Săracă, neînstare să refuze
Un trai îmbelşugat să mi se vîndă,
Ştiind că s-ar simţi nenorocită.
Noi doi nu ne-am căsătorit astfel,
Că-ţi dasem libertatea de-a alege,
Iar voia tatălui...

ANGIOLINA: Am împlinit-o.
Şi-aş împlini-o-n faţa cerului
Şi a pămîntului şi azi, la fel;
Nu mă căiesc decît că prea te văd
Neliniştit.

DOGELE: Ştiam blînd soţ că fi-voi,
Că multă vreme n-o să-ţi fiu povară,
Că vei putea s-alegi atunci din nou,
Aflîndu-te în pîrgul frumuseţii,
Şi moştenind un nume princiar,
La adăpost de-a legilor şicană
Şi-a rudelor, la minte mult mai coaptă,
O altă inimă de vrednic om,
Uitînd c-ai stat cîteva veri alături
De un moşneag.

ANGIOLINA: Eu, Doamne, m-am supus
Voinţei tatălui pe moarte şi
Acestei inimi ce ştia prea bine
Ce-i datoria faţă de-un logodnic.
Speranţe-ambiţioase n-am... De moartea
Te va răpi, voi dovedi c-aşa e.

DOGELE: Te cred — şi ştiu că adevărul spui;
Romantica iubire,-n tinereţe,
Mi s-a părut iluzie de-o clipă,
Însă ades fatală; nu mi-a fost
De-aceea vrajă-n anii pătimaşi,
Deci nu mi-ar fi nici azi, chiar de există.

Respectul însă, și tandrețea caldă,
Privirea blîndă răsplătită blînd,
Dorința de-a te ști îndestulată,
Plăcerile oneste înțelese,
Duios privite dulcile-ți virtuți,
Vegherea nesimțită peste tot
Ce-ar însemna greșeli din tinerețe,
Spre a te smulge lor cît n-ai știut
Că te-au și prins, gîndind că ți-au schimbat
Alegerea; mîndria mea nu pentru
Că ești frumoasă, ci că-n tine cred,
Căci fără de cusur te porți, că noi
Patriarhală dragoste trăim,
Că nu-ți aduc un ramolit omagiu,
Că buni prieteni sîntem, că avem
Încredere unul într-altul, că...

ANGIOLINA: Așa cred și-am crezut.

DOGELE: Te cred; știut-ai
Că noi nu sîntem potriviți ca vîrstă;
Nici eu în bărbățeștile-mi podoabe
Nu mai credeam, că n-aveam două'ș'cinci;
Credeam în sîngele lui Loredano
Din trupul tău, în adevăruri spuse
De el, și în credința ta-ntru Ceruri,
În blîndele-ți virtuți, în cinstea ta.

ANGIOLINA: Și bine ai făcut — și-ți mulțumesc;
Cu-atît mai mult te-am prețuit.

DOGELE: Da, cinstea
E piatra de-ncercare-a căsniciei,
O cinste înnăscută și-ntărită
De vechi principii; unde nu există,
Și gîndul trage spre plăceri lumești
Iar inima deșertăciuni visează
Și-i zbuciumată de simțiri nătînge,
Acolo nu-s curate simțăminte,
Căci sîngele-i stricat; chiar dacă soțul
E înzestrat cu harurile toate,
Chiar dacă-i zeu, cum îl descriu poeții,
De o marmoreană frumusețe,
Ori semizeu, Alcide[37]-n majestatea
Superbei bărbății fără de seamăn
N-o mulțumește pe femeie dacă

Nu e statornică și virtuoasă;
Femeia ce-a căzut va mai cădea.
Căci viciul cată schimbări, pe cînd
Virtutea-i soare din care lumină
Și viață sorb toți cei ce-i stau în jur.

ANGIOLINA: Și, iartă-mă, de-n suflete pătrunzi
Și totul înțelegi, de ce-ți lași gîndul
Înalt muncit de-o patimă cumplită
Pentru-un nimic ca Steno?

DOGELE: Ah, greșit
M-ai înțeles: de-ar fi fost vorba doar
De el, de mult ar fi... Să trecem însă
Peste-asta.

ANGIOLINA: Și-atunci ce te zbuciumă mereu?

DOGELE: Veneția c-a fost jignită crunt
Prin domnul ei și legile-i străvechi.

ANGIOLINA: De ce-o iei chiar așa?

DOGELE: Nu am luat-o
Așa pînă acum... Ci lasă gîndul
Să-mi duc pînă la capăt: ținînd seamă
De astea, m-am căsătorit cu tine,
Și toți au zis că fac ce se cuvine,
Și m-am purtat astfel încît și-au zis
Că bine am făcut; purtarea ta
Iar mai presus de laudă a fost,
Căci liberă erai și respectată
De mine și de-ai mei, fiind născută
Din cei ce regi au doborît aiurea
Și-acasă prinți făcură; meritai deci
Să fii întîia țării noastre doamnă.

ANGIOLINA: Nu prea pricep eu unde vrei s-ajungi.

DOGELE: La faptul că un ticălos mișel
Putu să calce totul în picioare,
O zdreanță ce s-a-nfuriat că eu,
În toiul carnavalului, văzînd
Că nu știe ce-i buna cuviință,
L-am dat afară din palat, și-atunci
Pe zid lăsat-a otrăvita-i urmă,
Bătîndu-și josnic joc de cinstea ta
Și de onoarea mea. Și stîrpitura
(Ce-a insultat virgina modestie
A unor domnișoare din suită
În public, cu-alte doamne mari de față),

Drept răzbunare că a fost gonit,
Crunt o jigni pe-a dogelui soție,
Și-ai lui judecători nu-i află vină!

ANGIOLINA: Dar închisoarea?

DOGELE: Ocna prea puțin
L-ar pedepsi, iar el va sta-n palatu-i
Închis o lună! Dar cu el sfîrșit-am.
Port grija ta acum.

ANGIOLINA: Iubite doge,
De ce?

DOGELE: Să nu te mire, Angiolina.
Povara asta am purtat-o cît
Nu am crezut că voi muri curînd.
Din ea afla-vei ce am hotărît.

(Îi întinde o foaie de hîrtie.)

Să nu te sperii, e spre-al tău folos:
Citește-o numai cînd suna-va ceasul.

ANGIOLINA: O, doge, eu te voi cinsti și mort,
Ca și viu! Dar eu îți doresc mulți ani
Mai fericiți ca pînă astăzi chiar.
Vor trece astea, vei fi iar senin,
Cel ce ai fost și trebuie să fii.

DOGELE: Voi fi ce trebuie, sau colb, nimic.
Dar niciodată, vai, vai, niciodată
N-oi mai cunoaște, la apusul vieții,
Dulceața liniștii! Din vara vieții,
Nici fără rost trăită, nici lipsită
De glorie, n-or să răzbească raze
Spre noaptea ce m-așteaptă, să-ndulcească
Repaosul meu veșnic o clipită.
Ce pot să sper, ce pot să-mi mai doresc
Decît să-mi fie respectate truda,
Sudoarea, sîngele vărsat spre slava
Veneției? Căci slujitor i-am fost,
Chiar dacă fost-am capul țării eu.
În al străbunilor slăvit mormînt
Aș fi ajuns senin, purtînd un nume
Curat și nepătat precum al lor,
Dar azi mi se refuză acest drept!
Ah, de muream la Zara!

ANGIOLINA: Ai salvat
La Zara statul; să-l salvezi din nou,

Trăiește! Altă zi precum aceea
Ți-ar fi adevărata răzbunare,
Iar pentru ei, reproș cumplit...

DOGELE: E-un fapt
Ce-o dată într-un veac de se întîmplă.
Pentru Fortuna fu de-ajuns *o dată*
Prielnică să-mi fie, căci arar
Prinți îndrăgește, din puține țări.
Ci,-n van vorbesc: Veneția uitat-a
De marea zi! De ce s-o țin eu minte?
Adio, Angiolina... Mă grăbesc
Spre cabinet, căci treburi am prea multe.

ANGIOLINA: Să nu uiți cine-ai fost.

DOGELE: De-ți amintești
De-o bucurie, nu simți bucurie;
Durerea însă-i tristă și-amintirii.

ANGIOLINA: Oricîtă grabă ai, te rog să-ți afli
Răgaz să te-odihnești... De nopți în șir
Ți-i somnul zbuciumat: ades voiam
Să te trezesc, să scapi de vise rele,
Dar tot speram c-o izbuti Natura
Să-ți limpezească gîndurile iar.
Un scurt răgaz, și vei munci cu spor.
Cu forțe-mprospătate.

DOGELE: Nu, nu pot.
Nu trebuie, chiar de-aș putea. Acum
Se cere să veghez... Peste vreo două,
Trei zile, voi putea dormi în voie...[38]
Dar unde? Ce contează? Angiolina,
Iubita mea, cu bine.

ANGIOLINA: Doar o clipă
Te rog să-ți stau alături să mă lași!
Cum să te las în starea asta singur?

DOGELE: Copilă scumpă, iartă-mă... Hai, vino...
Mai bună soartă meritai, și nu
Pe-a mea s-o-mpărtășești, că-n valea ei
Mă cheamă moartea în mantíe sumbră.
De-o fi să plec, poate curînd, nu pentru
Că anii moartea-mi cer, ci că-n cetate
Și-n jurul ei e-o vînzoleală care
Va umple cimitirele cu morți
Mai mult decît chiar ciuma și războiul, —
Cînd n-oi mai fi *nimic*, pe cel ce-*a fost*

Mai pomenească-l totuși dulcea-ți buză
Ca pe o umbră-a-nchipuirii tale,
Ce plînsă nu se vrea, ci s-o ții minte.
Copilo, hai, căci multe trebi m-așteaptă.

(Ies din scenă.)

SCENA A 2-a

Un loc retras, aproape de Arsenal.
Israel Bertuccio și Filippo Calendaro.

CALENDARO: Deci, Israel, cu plîngerea cum stai?
ISRAEL B.: Stau bine.
CALENDARO: Cu putință-i? O să fie
Chiar pedepsit?
ISRAEL B.: Desigur.
CALENDARO: Fi-va-nchis
Ori amendat?
ISRAEL B.: Ba pedepsit cu moartea.
CALENDARO: Ei, a'urezi, sau poate-ai hotărît
Să te răzbuni cu propria ta mînă,
Cum sfat ți-am dat.
ISRAEL B.: Da, ca să mă răzbun
Un pic, primejduiesc un plan prin care
Renașterea Veneției visăm!
Strivesc un scorpion, ca alte mii
Familia să-mi muște,-amicii, țara!
Nu, Calendaro! Cîțiva stropi de sînge,
Curși fără glorie, vor fi plătiți
Cu sîngele lui tot, și-al altor sînge.
Nu vrem o răzbunare personală,
De oameni egoiști, nestăpîniți,
Ci să strivim o cruntă tiranie.
CALENDARO: Ești răbdător, cum n-aș putea fi eu;
De față de eram cînd te-a jignit,
Îl omoram, sau eu muream pe loc,
În van cercînd să-mi stăpînesc mînia.
ISRAEL B.: Ce bine că n-ai fost! Stricai chiar totul!
Așa sorți buni mai are cauza noastră.
CALENDARO Ai fost la doge — ce răspuns ți-a dat?

ISRAEL B.: Că pentru Barbaro şi cei de-o teapă
Cu el pedepse nu-s.
CALENDARO: Ţi-am spus eu, nu? —
Să nu aştepţi dreptate de la doge.
ISRAEL B.: Prin jalba asta însă am scăpat
De bănuieli; dacă tăceam, din ochi
Nu mă scăpa de-atuncea nici un *sbirro*[39],
Crezînd că fierb în mine răzbunarea.
CALENDARO: De ce n-ai mers cu jalba la Consiliu?
Căci dogele-i doar o marionetă
Ce nu-şi poate nici lui dreptate face.
De ce te-ai dus la *el?*
ISRAEL B.: La timp o s-afli.
CALENDARO: De ce nu chiar acum?
ISRAEL B.: Răbdare ai
Pînă la miezul nopţii... Între timp,
Tu pregăteşte-ţi oamenii de luptă.
La fel să facă toţi ceilalţi prieteni,
Căci ceasul pare-aproape... Un moment
Prielnic aşteptat-am multă vreme
Şi, poate, mîine,-l vom trăi-n plin soare.
Ne-ar dăuna orice întîrziere,
Aşa că fii la timp la întîlnire,
Cu oamenii-narmaţi, afară doar
De şaisprezece inşi ce vor rămîne
Cu trupele, semnalul să-l aştepte.
CALENDARO: Ah, simt că proaspăt sînge-mi curge-n vine!
Sătul sînt de tărăgănări cum şi
De-acele fără rost consfătuiri
Ce zi de zi doar noi verigi adaugă
La lanţul nostru, ori năpaste noi
Revarsă peste noi şi fraţii noştri,
Crescîndu-le tiranilor puterea.
Să-i asaltăm — şi fie ce o fi!
Ori liberi fi-vom, ori muri-vom toţi!
Sînt sastisit cît parte n-am de moarte
Şi nici de libertate.
ISRAEL B.: Morţi sau vii,
Noi fi-vom liberi... N-are lanţ mormîntul.
Companiile întregite-s toate
Pîn-la şaizeci de oameni?
CALENDARO: Da, afară
De două, care au nevoie încă

De cîte douăzeci și cinci.

ISRAEL B.: Se poate
Și fără ele; cine-s capii lor?

CALENDARO: Soranzo și cu Bertram. Nu prea par
Că ard de dor să se avînte-n luptă
Ca noi.

ISRAEL B.: Da, firea ta mai nărăvașă
Răcceală vede-n calm, dar sînt și oameni
Ce-ascund în stăpînirea lor de sine
Mai mult curaj ca unii care țipă.
Nu te-ndoi de ei.

ALENDARO: Eu de Soranzo
Nu mă-ndoiesc, deși-i bătrîn, dar Bertram
Prea moale pentru țelul nostru pare.
Văzutu-l-am plîngînd ca un copil,
Mișcat de ale altora năpaste,
De-al lui necaz mai mare nepăsîndu-i.
Cînd omorît a fost un ticălos,
În timpul unei harțe, am văzut
Că sîngele vărsat îi face rău.

ISRAEL B.: Cei bravi ades au inimi simțitoare
Și ochi duioși, și-i doare cînd se cere
Ne-ndurători să fie. Îl cunosc
De mult, și al onoarei simț puțini
Ca el îl au.

CALENDARO: Așa o fi; mă tem
Nu de trădarea-i, ci de slăbiciunea-i.
Cum n-are nici iubită, nici soție
Să-i moaie încă sufletul prea blînd[40],
Va îndura calvarul, cred, cu bine.
Fiind orfan, ne are doar pe noi,
Căci o nevastă, un copil, l-ar fi
Făcut nehotărît.

ISRAEL B.: O, nu sînt bune
Asemeni legături pentru acei
Ce vor să curețe corupta obște.
Noi n-avem simțăminte decît *unul;*
Nici pasiuni n-avem — doar țelul nostru,
Nici alte lucruri dragi, decît doar țara,
Iar moartea pentru țară e frumoasă
Căci jertfa vieții suie-ne la ceruri
Spre-a revărsa în țară libertatea.

CALENDARO: Dar de pierim...[41]

ISRAEL B.: Cînd țelu-i sfînt, nu pieri!
Butucul sugă sîngele; în soare
Albească țestele; atîrne brațe
De porți de fier și ziduri de castele;
Ideea nu piere![42] Pot trece ani,
Pot alții soartă grea să-ndure iar,
Dar asta nu face decît să crească
Al libertății dor care, din calea-i,
Orice idei o vreme măturа-va,
Cît liberi n-or fi oamenii cu toții.
Au ce am fi fost noi fără un Brutus?[43]
El a murit dînd libertate Romei
Și-o lecție ne-a dat, nemuritoare,
Și-un nume care-nseamnă o virtute,
Și-un suflet ce se înmulțește-n veacuri,
Cît sînt tirani și sclavi și statul este
Unealtă-n mîna cîtorva. El și
Al său prieten „Ultimii romani"[44]
Numiți au fost; să fim noi cei dintîi
Venețieni adevărați, descinși
Din mari romani!

CALENDARO: Părinții noștri piept
Ținut-au lui Attila[45] — n-au fugit
În insule,-n palatele zidite
Pe un pămînt smuls mării[46], mii de despoți
Prăsind în locu-i; humilor mai bine
Ori unui han tătar să te supui,
Decît acestor viermi, chiar de mătase
De sînt. Attila, cel puțin, bărbat
Era, avînd drept sceptru sabia, dar ei
Sînt niște tîrîtoare ce comandă
A noastre săbii și conduc un stat
Cu vorbăria, ca prin vrajă parcă.

ISRAEL B.: Curînd s-o isprăvi cu asta: zici
Că toate-s gata. Azi n-am cercetat,
Și știi de ce, dar cred că ochiul tău
Rămas-a treaz. Poruncile primite
De la Consiliu, ca să reparăm
Galerele, ne-au ajutat s-aducem
De-ai noștri cît mai mulți la arsenal,
Ca meșteri ori recruți pentru marină.
Au arme toți?

CALENDARO: Cei siguri... Sînt cîțiva

De care mă-ndoiesc. Primi-vor arme
Cînd ceasul va suna, că,-n graba luptei,
Îi vor urma pe ceilalți orișicum.

ISRAEL B.: Gîndit-ai bine. I-ai ghicit pe toți?

CALENDARO: Pe cei mai mulți — și capilor le-am spus
Să nu-i scape din ochi. Destui sîntem
Spre-a izbîndi, de dăm asaltul mîine,
Dar orice ceas, pînă atunci, e plin
De mari primejdii.

ISRAEL B.: Capii toți să vină
La întrunire,-afară de Soranzo,
De Marco Giuda și de Blondo care
Păzi-vor arsenalul, așteptînd
Semnalul nostru.

CALENDARO: Face-vom întocmai.

ISRAEL B.: Veni-voi c-un străin la întîlnire.

CALENDARO: Cu un străin? Ne știe el secretul?

ISRAEL B.: Da.

CALENDARO: Cutezat-ai să-ți primejduiești
Prietenii,-ncrezîndu-te-ntr-un om
Necunoscut?

ISRAEL B.: Doar viața mea mi-o risc,
Fii sigur; sorții de izbîndă cresc
De ne ajută el[47]; de nu, oricum,
E în puterea noastră. Vine singur,
Și nu ne scapă, dar încredințat
Sînt că în lături n-ó da.

CALENDARO: Pot să-l judec
Doar după ce-l cunosc... O fi de-al nostru?

ISRAEL B.: Cu sufletul — căci e de rang înalt,
Om demn de-un tron, bun să uzurpe-un tron;
A săvîrșit mari fapte și-a fost martor
Unor schimbări cumplite; nu-i tiran
Chiar de a supt din țîța tiraniei;
Brav în război și înțelept la sfat,
Prin fire,-i nobil, chiar de e trufaș;
E iute, dar și stăpînit; de patimi
E plin, și în amoru-i propriu dacă-i
Jignit, nu-i în legendele grecești
O Furie cu degete de foc
Ca furia ce-i zbuciumă ființa
Și-l face-n stare de orice, dorind
Să se răzbune. Are largi vederi

Şi ştie că poporu-i oprimat
Şi îi împărtăşeşte suferinţa.
De noi are nevoie — noi, de el.

CALENDARO: Şi ce rang îi vom da?

ISRAEL B.: Ne-o sta în frunte.

CALENDARO: Cum, să-ţi ia locul?

ISRAEL B.: Urmăresc izbînda,
Nu să mă salt pe mine la putere.
Experienţă-avînd şi-ndemînare,
Am fost ales de voi conducător
Cît n-a fost să apară om mai vrednic.
De se-arăta un om mai preţuit
De voi, au crezi că eu, din egoism,
Sau lacom de puterea de o clipă[48],
Aş fi riscat măreaţa noastră cauză
Şi nu aş fi încredinţat-o unui
Conducător mai vrednic decît mine?
Nu, Calendaro! Pe al tău prieten
Mai drept să-l judeci. Dar să mergem şi
Veţi cumpăni văzînd... E-aproape ceasul.
Veghează, şi vom izbîndi, fii sigur!

CALENDARO: O, vrednice Bertuccio, te ştiu
Brav, temerar, în stare-a plănui,
Cu inima şi mintea, tot ce eu
Să pun în faptă gata sînt oricînd.
Din parte-mi, nu-mi doresc alt şef; ce-o fi
Să hotărască ceilalţi, nu-mi dau seama.
Însă Domniei Tale-ţi stau alături
Precum s-a întîmplat întotdeauna.
Acum, la revedere, pîn-la ceasul
De miez de noapte, cînd ne-om întruni.

ACTUL AL III-lea

SCENA 1

Spațiul dintre canal și biserica Sfinții Ioan și Pavel. În față, o statuie ecvestră. Pe canal, la oarecare distanță, se zărește o gondolă.

Intră în scenă dogele, singur, deghizat.

DOGELE:

Aproape-i ceasu-al cărui glas de tunet,
Sub bolta nopții, va lovi cumplit
Cutremurînd palatele acestea
Cu ale lor de marmur temelii,
Trezindu-i pe-adormiți din vis de groază,
Prevestitor de rele... Mîndra mea
Cetate, curățită ai să fii
De negrul sînge ce-ntr-un lazaret
Al tiraniei te preschimbă! Mie
Mi-e dat să fac ce n-am vrut și, de-aceea,
Crunt pedepsit am fost să văd această
Patriciană molimă-mpînzită
Atît încît să-mi turbure și somnul.
Pătat sînt — și să-mi spăl se cere pata
În val lecuitor... Altar slăvit
Al bunilor ce dorm sub reci statui
Umbrind mari lespezi care ne despart
De moarte, unde inimile noastre,
Ce au mustit de sînge, azi cenușă-s!
Un pumn de colb ce-a zămislit eroi!
Ce-i azi nimic, cutremură pămîntul!
Altar al sfinților ce ne veghează!
O, criptă unde dorm doi dogi străbuni[49],
Morți, unu-n luptă, altul de grea trudă,

Obîrșitori ai multor capi de oaste
Și înțelepți ce-mi dară, prin diiată,
Strădanii, răni, isprăvi de vitejie!
Deschideți-vă, racle! Prin portaluri
Să iasă morții ca să mă privească!
Altarul lor și ei să-mi steie martori
Pricinei ce mă-ndeamnă spre-astă faptă:
Curatul sînge și-al lor drum de glorii,
Slăvitul nume-al lor dezonorat
În mine, nu *de mine* — de-acei nobili
Pe care-am vrut egali noi să ni-i facem,
Și nu stăpîni. Te-ntreb întîi pe tine,
Brav Ordelafo[50], ce-ai pierit la Zara,
Loc unde fost-am eu izbînditor,
Acele hecatombe de dușmani
Ai tăi și ai Veneției, jertfiți
De-al tău urmaș, asemenea răsplată
Au meritat? Zîmbiți-mi, umbre! Cauza
Ce o slujesc e și a voastră cauză,
Căci faima și-ale voastre nume-s toate
Topite-n mine și-n vecia stirpei.
O, ajutați-mă nemuritoare
Și liberă Veneția s-o fac,
Iar slava stirpei vrednică de voi,
Precum acum, așa și-n viitor!

Intră în scenă Israel Bertuccio.

ISRAEL B.: Ei, cine-i?

DOGELE: Un prieten al cetății
Veneției...

ISRAEL B.: O, doge, bun venit,
Chiar de-i devreme.

DOGELE: La-ntrunire vin.

ISRAEL B.: Mă-nchin în fața dogelui... Mă bucur
Că vine-ncrezător; deci spulberate
I-s toate îndoielile?

DOGELE: Nu chiar,
Dar restul vieții vreau să-mi dărui cauzei
Acesteia... Deci aruncat e zarul[51].
Cînd de trădarea voastră auzit-am —
Nu tresări, acesta e cuvîntul;
Acestei negre fapte nume dulci
Nu-i dau, chiar gata de-s s-o săvîrșesc.

Cînd să mă-atragi ai încercat, şi eu
Nu te-am trimis pe loc la închisoare,
Ţi-am devenit complice; poţi şi tu
În închisoare să mă vîri acum.

ISRAEL B. Ciudate vorbe, doge — nu le merit;
Noi nici spioni, nici trădători nu sîntem.

DOGELE: *Noi! Noi!*... Da, cîştigat-ai acest drept
De-a zice *noi*... Să trecem deci la fapte:
De izbutim, şi liberă va fi
Veneţia, şi-atotînfloritoare;
De vom muri, veni-vor generaţii
Şi-şi vor trimite şi copiii, flori
Peste mormîntul nostru să presare
Şi consacrată fapta noastră fi-va,
Iar noi, cum cei doi Bruti, vom rămîne
În cronici; însă, de vom fi înfrînţi
Ca vărsători de sînge, vinovaţi
Şi de complot, cinstite Israel,
Drept trădători vom trece, tu şi eu
Ce suveran ţi-am fost acum trei ceasuri
Şi-ţi sînt acuma frate răzvrătit.

ISRAEL B. N-am timp de cugetat, căci aş răspunde;
Să mergem la-ntrunire, căci se poate
Să fim văzuţi hălăduind pe-aice.

DOGELE: *Sîntem* văzuţi, şi-am fost.

ISRAEL B.: Pîndiţi? Ăst fier...

DOGELE: În pace lasă-l, nu-s ochi omeneşti.
Priveşte... Ce vezi?

ISRAEL B. O statuie doar
A unui vajnic luptător călare
Sub pală raza lunii.

DOGELE: E-un străbun
Ce a salvat de două ori cetatea,
Drept care i-au nălţat statuia asta[52].
Ce crezi, ne vede el sau nu ne vede?

ISRAEL B. Sînt, doge,-nchipuiri — nu are ochi
O marmură.

DOGELE: Dar moartea are ochi.
E-un duh în marmuri de-astea, duh ce vede
Şi face, nevăzut însă simţit.
De morţii se trezesc prin vrăji, o vrajă
Din astea este ce ne-am pus în gînd.
Au crezi că sufletele stirpei mele

Cunosc odihna cînd un ultim şef,
Urmaş de-al lor, cîrdaş e cu plebeii
La un complot?

ISRAEL B.: Cît n-ai pornit încoace,
La asta să te fi gîndit, o, doge.
Îţi pare rău?

DOGELE: Nu, dar mă zbucium foarte,
Şi-am să mă zbucium: nu pot, dintr-o dată,
Să sting o viaţă glorioasă, nici
Să mă cobor la ce-am să fiu acum,
Om ce-i omoară pe-alţii după colţ,
Fără răgaz, dar nu te teme, nu;
De mine siguri chiar ăst zbucium crunt
Vă poate face, cum şi faptul că
Ştiţi *ce* m-a îndemnat să merg cu voi.
În clica voastră nu-i meşteşugar
Mai obidit, mai înjosit ca mine,
Mai însetat de dreaptă răzbunare.
Mijloacele la care-acum recurg,
Silit de-aceşti tirani, fac ca-ndoit
Să îi urăsc, căci fapta lor mă-mpinge
Să le plătesc un rău c-un rău cumplit.

ISRAEL B.: Să mergem! Ceasul a sunat!

DOGELE: Să mergem!
Au bate ceasul morţii pentru noi?
Pentru Veneţia?

ISRAEL B.: Va bate ceasul
Izbînzii şi al libertăţii ei.
Pe-aici... Aproape-i locul întrunirii.

(Ies din scenă.)

SCENA A 2-a

Casa în care se întîlnesc conspiratorii.
Dagolino, Doro, Bertram, Fedele, Trevisano, Calendaro, Antonio, Delle Bende etc., etc., etc.

CALENDARO *(intrînd)*: Sînt toţi de faţă?

DAGOLINO: Toţi, cu tine,-afară
De Israel şi trei ce stau de pază.
Îl aşteptăm pe şef.

CALENDARO: Și Bertram unde-i?
BERTRAM: Aici!
CALENDARO: Ai izbutit să-ți întregești
Compania?
BERTRAM: Am mai găsit cîțiva,
Dar n-am vrut taina să le-o-ncredințez,
Cît nu mă-ncred în ei de tot.
CALENDARO: Dar nu-i
Nevoie să te-ncrezi. Au *cine*,-afară
De noi și alți cîțiva știe chiar tot
Ce-avem de gînd? Toți cred că vor sluji
Senatu,-n taină, ca să-i pedepsească
Pe niște tineri nobili desfrînați
Ce încălcară legea prin dezmăț.
Dar cîțiva senatori de-or spinteca,
Din cei urîți, vor da și-n ceilalți iama,
Căci capii lor or să le stea exemplu;
Îi voi aduce însumi într-o stare
Ca, de rușine, înapoi să nú dea
Cît nu-s morți senatorii toți, încît
În siguranță să se simtă.
BERTRAM: Zici
Morți *toți?*
CALENDARO: Pe care vrei să-l cruți?
BERTRAM: Să *cruț?*
Eu n-am puteri să cruț... Am întrebat doar,
Gîndind că, și printre acești mișei,
Sînt unii ce, prin merite și vîrstă,
Ar merita-ndurare.
CALENDARO: Da,-ndurare
Ca pentru vipera-n bucăți tăiată,
Bucăți ce se mai zvîrcolesc în soare
Cu restul vieții ei înveninate.
Atîta merită! Mai multă milă
Mi-ar fi de-un dinte veninos umflat
În gura șarpelui decît de ei.
Toți sînt verigi ce fac un singur lanț;
O masă sînt, un trup, o răsuflare.
Trăiesc, beau, mîncă, se prăsesc, fac chefuri,
Subjugă și ucid toți împreună.
Ca *unul* moară deci!
DAGOLINO: De *unul* viu
Rămîne, e primejdios cît toți.

Nu numărul — căci pot fi zeci sau mii,
Se cere dezrădăcinat, ci-acest
Aristocratic spirit. Un lăstar
Din vechiul trunchi de scapă, în pămînt
Ar prinde iarăşi rădăcini şi-ar da
Iar mohorîte frunze, fructe-amare.
Să fim necruţători se cere, Bertram.

CALENDARO: Vezi, Bertram, că eu nu te scap din ochi.

BERTRAM: Se îndoieşte cineva de mine?

CALENDARO: Nu eu, căci altfel nu erai de faţă,
Să ne vorbeşti de-ncredere: eşti moale,
Şi de blîndeţea ta ne temem.

BERTRAM: Toţi
Ştiţi ce-s şi cine-s: om ca voi, chemat
Să pună capăt împilării; blînd,
Cum ziceţi voi — dar dacă-s brav sau nu,
Mă ştii cum sînt în luptă, Calendaro.
Vrei să mă-ncerci? Sînt gata de duel.

CALENDARO: De-acord, dar după... Certuri personale
Nu-i cazul să ne stea în drum chiar astăzi.

BERTRAM: Nu caut ceartă, însă cu duşmanii
Mă port ca orice brav aici de faţă,
Altfel, de ce-am fost printre şefi ales?
Am slăbiciuni, e drept — nu pot să-ndur
Ucideri fără noimă... Mă cutremur
La acest gînd — şi sîngele ţîşnit
Din capete cărunte nu înseamnă
Izbîndă pentru mine. De-l ucid
Pe unul prin surprindere, nu simt
Că-s glorios. Prea bine ştiu, prea bine
Că răzbunarea cere-aşa să fim
Cu cei mişei, dar printre ei de sînt
Şi unii care merită să scape
De tăvălugul soartei, încît sînge
Să curgă mai puţin, spre cinstea noastră.
Căci un măcel aiurea ne-ar păta-o,
M-ar bucura să scape — şi nu văd
În asta pricini nici de bănuieli,
Nici de derîdere!

DAGOLINO: Ei, acum, Bertram,
Mai potoleşte-te... Ne cere cauza

Mai cruzi să fim, dar orice pată noi
Spăla-ne-om la izvorul Libertății!

Intră în scenă Israel Bertuccio și dogele, deghizat.

DAGOLINO: Bine-ai venit, Bertuccio!
CONSPIRATORII: Ce bine
Că ai venit! Ai cam întîrziat.
Străinul cine-i?
CALENDARO: Să aflăm e cazul,
Căci tuturor le-am spus că vei aduce
Un nou brav om pentru frăția noastră,
Ales de tine, deci ales de noi,
Că-n tine-avem încredere deplină.
Arate-și chipul!
ISRAEL B.: Fă ce vrea, străine.

(Dogele își descoperă chipul.)

CONSPIRATORII: Ucideți-i! E Dogele! Trădare!
De căpitanul nostru dogelui
Am fost vînduți!
CALENDARO *(scoțîndu-și spada din teacă):*
Stați! Stați! Un singur pas
Spre ei de face unul, îl ucid!
Bertuccio, ascultă... Ce! Vi-i frică,
De un moșneag neînarmat și singur?
Hai, spune, Israel, ce taină-i asta?

ISRAEL B.: Lovească! Sinucidă-se! Halal
Recunoștință cînd de noi, ăști doi,
Depind speranța lor și fericirea!
DOGELE: Loviți! De mă temeam cîndva de moarte,
Nu cea de săbiile voastre dată,
Ci mai cumplită, n-aș fi fost aici.
Grozav curaj, vlăstar al fricii, care
Vă-mpinge să ucideți un bătrîn!
Ce bravi conducători ce vor reforme
În stat, și vor să spulbere Senatul!
Se tem de un patrician! Puteți
Să mă măcelăriți, nu-mi pasă! Deci,
O, Israel, aceștia-s minunații
Tăi răzvrătiți! Privește-ți-i!
CALENDARO: Pe drept
Ne face să ne rușinăm, zău, jur!

În șeful vostru, în Bertuccio,
Atîta-ncredere aveți încît
L-amenințați pe el și pe-al său oaspe?
În teacă săbiile! Ascultați-l!

ISRAEL B.: Mi-e silă să vorbesc... Au nu știau
Că n-aș putea trăda, că, de mi-au dat
Puteri să fac cum cred c-ar fi mai bine,
N-am întrecut măsura, și că siguri
Pot fi că orice om adus de mine
La sfat de taină are de ales
Ori frate să ne fie, ori victimă.

DOGELE: Eu ce voi fi? Prin fapte dovediți
Că nu-s prea liber să aleg.

ISRAEL B.: O, doge,
Pieream alături dacă ăști turbați
Nu se opreau. Acum se rușinează
De clipa lor de furie și capul
Și-l pleacă; rog să fiu crezut că sînt
Așa cum i-am descris. S-asculte-s gata.

CALENDARO: Vorbește-ne, o, doge, și vrăjiți
Vom asculta.

ISRAEL B. *(adresîndu-se conspiratorilor):*
Sînteți în siguranță;
Mai mult chiar, la un pas doar de izbîndă.
Ci ascultați-l, și-mi veți da dreptate.

DOGELE: Venit-am, cum s-a spus, ca un moșneag,
Neînarmat, lipsit de apărare,
Și ieri, în fruntea statului ducal
M-ați mai văzut, părelnic suveran
Peste-ale noastre insule, o sută,
În purpură-mbrăcat, semnînd edicte
Ce-s date de-o putere care nu-i
A mea, și nici a voastră, ci a celor
Ce ni-s stăpîni — patricienii-adică.
De ce m-aflam acolo, știți sau credeți
Că știți; de ce-s *aici*, s-o spună cel
Mai urgisit, mai crunt jignit, mai groaznic
Ultragiat, călcat chiar în picioare,
Pîn-a se crede vierme, de ce oare
L-îndeamnă inima la voi să vină?
Ce am pățit știți toți, și judecați
Altfel decît acei care obidă
Peste obidă-n suflet mi-au vărsat.

Nu mai repet povestea — căci în suflet
Obida-mi stă, și în potop de vorbe
M-am plîns destul, și slab m-aș dovedi
De-aș face-o iar, căci am venit aici
Să-i întăresc mai mult pe cei mai tari
Și să-i îndemn la fapte, nu să facă
Război cu arme femeiești. Dar nu-i
Nevoie de imbold, căci răul vostru
Se trage din obștescul rău și-al țării,
Ce nu-i republică și nici regat
Și n-are nici popor, nici domnitor,
Ci toate viciile vechii Sparte,
Nu însă și-ale ei virtuți — bravura
Și cumpătarea. Aveau prinți soldați,
Și-ai noștri-s sibariți[53] — iar noi, iloți[54],
Și eu sînt, ca ilot, cel mai prejos,
Mai sclav, chiar dacă-n straie de paradă,
Precum la vechii greci cînd i-mbătau
Pe sclavi, spre-a-și desfăta astfel copiii.
Voi ăst stat monstru vreți să-l răsturnați
Și-acest guvern paiață, acest spectru
Ce doar prin sînge poate fi-alungat,
Dreptatea și-adevărul să renască,
Instaurînd în țară nu o tîmpă
Egalitate, ci egale drepturi
Cum sînt coloanele pentru un templu,
Primind și dîndu-și reciproc puteri,
Făcînd s-arate neclintit întregul
În grația și frumusețea lui,
Încît nu poți îndepărta o parte
De vrei ca simetria să nu-i strici.
Schimbîndu-mă de tot, doresc de-al vostru
Să fiu, de-aveți încredere în mine;
De nu, loviți! Nu-i chip să dau napoi!
Mai bine mă ucidă oameni liberi,
Decît tiran s-apar din nou și slugă
Tiranilor; nu sînt și nici n-am fost
Nicicînd tiran — citiți aceasta-n cronici;
Am guvernat cetăți, ținuturi și
Puteți să întrebați de-asupritor
Le-am fost, sau om simțind, gîndind ca ei.
O, de eram ce ar fi vrut Senatul,
Un suveran de paie-n straie scumpe[55],

Stînd țeapăn, ca pentru a fi pictat,
Cnut crunt pentru popor, om ce semnează
Tot ce vor ei, fantoșă, manechin
Ce nu crede-n măsuri ce n-au trecut
Cu bine de „Cei Zece", un lingău
Al lor, unealtă și bufon, nicicînd
Nu îl hrăneau la sîn pe-acel nemernic
Ce m-a rănit adînc. Lovesc în mine
Doar pentru că poporul mi-am iubit.
Știu mulți c-așa-i, iar alții or să afle.
Acum, orice se va-ntîmpla, vă dărui
Din viață și puteri cît mi-a rămas,
Ca om ce a fost mare, nu ca doge,
Căci înjosit am fost la rang de doge,
Dar minte încă am, și am mijloace;
Îmi pun în joc deci faima (căci faimos
Am fost) și viața (cîtă mi-a rămas)
Speranțele și sufletul pe-o carte!
Și voi, și capii voștri cum mă dărui
Primească-mă, alunge-mă ca prinț
Ce cetățean se vrea, nimica altă,
Și pentru asta-și părăsește tronul.

CALENDARO: Trăiască Faliero! Libertate
Veneției!

CONSPIRATORII: Trăiască! Da, trăiască!

ISRAEL B.: Ei, fraților, nu v-am adus un om
Bun pentru cauza noastră?

DOGELE: Nu e timp
De laude, nici loc de veselire!
De-al vostru sînt?

CALENDARO: Întîiul dintre noi:
Fii general și șef al oastei noastre,
Cum fost-ai al Veneției!

DOGELE: Eu, șef!
Eu, general! Eu general la Zara
Am fost — și șef în Rhodos și în Cipru![56]
Prinț — în Veneția, și-azi să conduc
Un pumn de... patrioți? Cînd m-am dezis
De ranguri, nu vreau ranguri noi să port
Ci ca egal să lupt cu voi alături.
La treabă însă! De la Israel,
De planul vostru știu; e îndrăzneț

Şi poate reuşi, de eu v-ajut
Şi-i pus în faptă repede.

CALENDARO: Cînd vrei;
Aşa-i, prieteni? Eu porunci am dat
Ca toţi să fie pregătiţi de-asalt.
Deci cînd?

DOGELE: În zori.

ISRAEL B.: Atît de iute?

DOGELE: Iute?
Primejdii zac, în orice-ntîrziere,
Mai multe-acum cînd mă aveţi alături.
„Cei Zece" şi Consiliul nu ştiţi
Cum sînt? Au nu ştiţi de spioni, ce-s ochii
Patricienilor care în sclavi
Nu cred şi-acum îşi bănuie şi prinţul?
În inima acestei Hidre-acum
Loviţi, apoi, şi-n capetele ei!

CALENDARO: Şi sufletul, şi sabia mi-s gata.
Companii de cîte şaizeci de oameni,
Cum Israel a poruncit, aşteaptă
În felurite locuri, înarmate,
A luptei clipă... Toţi la posturi deci!
Dar ce semnal s-o da?

DOGELE: Cînd, la San Marco,
Va bate clopotul cel mare, clopot
Ce-ascultă doar de-a dogelui poruncă,
(Un ultim privilegiu ce-l mai am),
Porniţi către San Marco!

ISRAEL B.: Şi acolo?

DOGELE: Dar fiece companie să intre
Pe altă stradă, iar pe drum strigaţi
Că e război, că flota genoveză
A fost zărită-n zori în port, prin ceaţă.
Înconjuraţi palatul, căci în curte,
Nepotul meu şi credincioşi vasali
Vor sta-narmaţi, şi toţi sînt dîrji războinici.
Strigaţi: „San Marco, dúşmanul e-n port!"

CALENDARO: Da, înţeleg... Şi-apoi?

DOGELE: Patricienii
Toţi spre Consiliu vor zori, căci nú pot
Să n-asculte de clopotul de-alarmă
Din turnul catedralei. Buni atunci

Voi fi de secerat și,-n loc de seceri,
Cu săbiile i-om tăia. De unii
Lipsi-vor, i-om găsi curînd răzleți,
Ușor de căsăpit cînd cei mai mulți
Vor fi pierit.

CALENDARO: Să sune numai ceasul!
Nu-i vom cruța, pe toți îi vom ucide!

BERTRAM: Iertare de repet o întrebare
Ce-am pus-o cînd Bertuccio n-aduse
În rîndurile noastre-un aliat
Atît de nobil, care mai ușoară
Și sigură ne face treaba: oare
Nici pic de milă nu vom dovedi
Și toți pieri-vor în acest măcel?

CALENDARO: Toți cei ce-or da de mine și de-ai mei,
Te-asigur! Pe cît ei de-ndurători
Vom fi și noi!

CONSPIRATORII: Să moară! Toți să moară!
De milă-avem noi timp? Ei cînd avură?
Sau prefăcutu-s-au măcar miloși?

ISRAEL B.: Ei, Bertram, mila asta-i o prostie!
Nedrept ești cu ortacii tăi și cauza:
Au seama nu-ți dai că, de scapă unii,
Trăi-vor doar spre-ai răzbuna pe céilalți?
Și cum deosebi-vei vinovații
De cei nevinovați? Prin fapte,-un trup sînt
Și de la toți emană asuprirea!
Destul că le lăsăm copiii-n viață;
Mă îndoiesc c-ar trebui cruțați.
Cîte un pui de tigru vînătorul
Mai lasă-n viață, dar nu cruță tigrul
Și nici tigroaica, să nu-l prindă-n gheare.
De doge însă asculta-voi: cine
Se cade-a fi cruțat? Să hotărască.

DOGELE: Nu, nu mă puneți astfel la-ncercare!
Voi hotărîți.

ISRAEL B.: Doar dogele mai bine
Virtuțile ce le-ar avea le știe;
Noi știm doar de corupția și jugul
Ce crunt ne-apasă — și-i urîm cumplit.
Pe care să-l cruțăm? Pe ce temei?

DOGELE: Prieten mi-a fost tatăl lui Dolfino;
În luptă,-alături mi-a stat Lando; Marc

Cornaro-n Genova, solia mea
A-mpărtășit-o. I-am salvat chiar viața
Lui Verniero — s-o mai fac o dată?
De i-aș putea salva, salvînd și țara!
Ei, sau părinții lor mi-au fost prieteni
Cît nu mi-au fost ajunși supuși; apoi,
Mă părăsiră precum niște frunze
Ce lasă floarea cînd se vestejește,
Lăsîndu-mă să fiu tulpină stearpă,
Cu ghimpi, care nimic nu ocrotește.
Mă lasă să mă ofilesc — deci piară!

CALENDARO: N-au loc în liber stat venețian!

DOGELE: Nedreptățiți și voi, tot nu cunoașteți
Otrava ce-n izvorul vieții-o varsă
Și-n legăturile de dintre oameni
În tot ce-i bun și scump și minunat
Coruptele cetății instituții;
Prieteni mi-au fost toți, și i-am iubit;
Și ei pe mine; am slujit, luptat,
Am rîs, am plîns și-am suferit alături,
Am chefuit și ne-am legat prin nunți
Și am crescut în ani și în onoruri
În chip cinstit; după dorința lor,
Nu dînd tribut ambițiilor mele,
M-au uns și doge și, de-atunci, adio!
Adio, gînduri și-amintiri comune[57]
Și vechi prietenii, cînd cei rămași
În viață, după ani de lupte, fapte
Ce de istorie acuma țin,
Și-alină cei din urmă ani ai vieții
Din inimă făcîndu-și sanctuare
Pentru ceilalți, chiar dacă nu se văd,
Dar toți pe fruntea celorlalți disting
Oglinda unei jumătăți de veac
Și,-n jurul lor, șoptind despre trecut,
Prieteni ce-s acuma sub pămînt,
Părînd a nu fi toți chiar morți cît, încă,
Doi din viteaza și voioasa ceată
A celor ce-au fost mulți, tot mai respiră
Și despre ei mai pot vorbi oftînd
Ori despre fapta lor ce-ar fi uitată,
Ori doar săpată-n marmură... *Oimé!*
Oimé![58] Au ce-am de gînd să fac?

ISRAEL B.: Prea tare
Mișcat e dogele... La aste lucruri
Nu-i ceasul nimerit să cugetăm.
DOGELE: Răbdare, nu dau înapoi... Ce vicii
Rod cîrmuirea asta chiar din ceasul
Cînd doge m-au ales! *Ei* m-au ales!
Sînt mort pentru trecut, sau, mai degrabă,
Ei pentru mine-s morți... Trecut, adio!
Prietenie? Duioșii? Minciuni!
O viață intimă? Mi-au retezat-o.
Străin li-s: îi umbresc, de-mi stau aproape;
Nu mă iubesc: iubirea nu li-i lege;
Mi-au stat în drum: politică de stat;
M-au luat în rîs: patricienii-au datini!
Și m-au jignit: e-al statului drept sfînt;
De-mi fac dreptate — iscă bănuieli,
Așa că sclav supușilor mei sînt
Și dușman propriilor mei prieteni;
Spionii îmi sînt străji; însemn puterii,
O robă;-n loc de libertate, pompa;
În sfatul țării — temnicerii mei;
Eu n-am prieteni, ci inchizitori;
Drept viață, iadul; un izvor de tihnă
Aveam, și mi l-au otrăvit; ai casei
Zei buni striviți sînt și, pe-altarul lor[59],
Stăpîne-s Bîrfa azi și Mîrșăvia.
ISRAEL B.: Jignit ai fost cumplit, dar mîine, doge,
Demn ai să te răzbuni.
DOGELE: Am îndurat
Atîtea — dar paharu-amărăciunii
Umplut a fost de ultima insultă
Pe care-și pun pecetea — n-o-nfierează;
Atunci simțirile ce ei demult
Strivitu-și-au, strivitu-le-am și eu,
Știind că gura lor cuib al minciuni-i!
S-au lepădat de-al lor prieten, doge
Făcîndu-l, cum copiii jucării
Își fac, ca să le poată-apoi distruge.
De-atunci, văzut-am numai senatori
Cu dogele-n conflict, mocnirea surdă
A fricii și a urii reciproce;
Credeau că el va smulge tirania

Din gheara lor, el pe tirani urîndu-i.
N-au pentru mine-o viață *personală;*
S-au dezlegat de mulți — eu mă dezleg
De ei; făptași de acte arbitrare-s;
Să aibă deci ce merită.

CALENDARO: La fapte!
La posturi, fraților! În noaptea asta,
Sfîrșim cu vorbele! Am chef de luptă!

ISRAEL B.: La posturi deci! Vegheați, fiți neclintiți,
Gîndind la nedreptățile-ndurate
Și drepturile noastre, ce le cerem.
Doar noaptea asta ne mai pasc primejdii.
La drum, cînd auziți semnalul! Eu
Merg la ai mei... Pornească orice ceată
Spre țelul ei! Iar dogele s-o duce
Să pregătească totul la palat.
Ne-om revedea și glorioși, și liberi!

CALENDARO: Cu al lui Steno cap în vîrful spadei,
Curînd omagiu ți-oi aduce, doge.

DOGELE: Nu, să-l lăsăm la urmă, cît vînat
Mai bun ne-așteaptă: viciul, prin Steno,
A răbufnit doar; aristocrația
Coruptă-i toată și corupe totul.
În vremi de cinste n-ar fi cutezat
Asemeni gest. Uitat-am de mînia
Față de el, căci țel mai mare-avem.
Jignit de-un sclav de-s, mîndrii lui stăpîni
Să-l pedepsească cer; de mă refuză,
Ei mă jignesc — și *ei* atunci răspundă

CALENDARO: Dar el pricina alianței noastre-i,
Și ne consacră țelul; deci dator
Sînt recunoscător să-i fiu. Pe merit
L-oi răsplăti. Se poate?

DOGELE: Tu vrei mîna,
Eu, capul[60]; să lovești vrei un școlar,
Iar eu, pe dascăl; tu pe Steno vrei
Să-l pedepsești — eu pedepsesc Senatul.
De ura personală stau departe,
Vrînd răzbunare cruntă și deplină,
Ce rade totul, cum cerescul foc
Ce în cenușă prefăcu odată
Două cetăți de lîngă Marea Moartă[61].

ISRAEL B.: La posturi, toți! Eu mai rămîn o clipă
Cu dogele, să văd, de,-n locul unde
Ne-am întîlnit, nu sînt spioni; apoi
Îndată la ostașii mei m-oi duce.
CALENDARO: Cu bine, pînă-n zori deci!
ISRAEL B.: Vă urez
Succes!
CONSPIRATORII: Vom izbîndi! La posturi, iute!
Rămîi cu bine doge-al nostru drag.

(Conspiratorii îi salută pe doge și pe Israel Bertuccio, și ies din scenă, în frunte cu Philippo Calendaro. Dogele și Israel Bertuccio rămîn pe loc.)

ISRAEL B.: Sînt prinși în cursă, nu mai au scăpare;
Acum ești suveran cu-adevărat
Și-un nume o să ai, nemuritor.
Mai fost-au regi striviți de oameni liberi;
Căzut-au Cezari; mîini patriciene
Loviră-n dictatori; oțel plebeu
Lovit-a-n nobili — însă care prinț
A conspirat pentru poporul său,
Riscîndu-și viața, din supușii săi
Să facă liberi cetățeni? Din veci,
Mereu contra poporului conspiră
Și-i scot pe sclavi din lanțuri doar să lupte
În contra altor nații, ca să pună
Jug peste jug, ca moartea și sclavia
Leviathanul[62] nesătul s-atițe!
Și-acum, la fapte, doge, domn al meu!
Măreț e țelul, mare-o fi răsplata!
La ce visează dogele? Acum
O clipă, parc-ardea de nerăbdare!
DOGELE: S-a hotărît deci! Vor muri!
ISRAEL B.: Ce? Cine?
DOGELE: Cei ce apropiați mi-au fost prin sînge
Și fapte, senatorii!
ISRAEL B.: Hotărît-ai,
Și-i dreaptă hotărîrea.
DOGELE: Dreaptă pare,
Și, pentru *tine*, este. Ești un Gracchus[63]
Plebeu, un patriot, al răzvrătirii
Oracol, al poporului tribun.
Vocația ți-i asta — nu-ți fac vină;

Te-au umilit, lovit, disprețuit.
Sînt umilit și eu, dar tu niciclnd
Nu le-ai vorbit; cu dînșii pîinea, sarea
N-ai împărțit, nu le-ai băut din vin;
Nu ai crescut cu ei, n-ai plîns, n-ai rîs,
N-ai chefuit și n-ai zîmbit, ca zîmbet
Să iști pe buza lor; încrezător
Nu i-ai privit, nu i-ai purtat în suflet.
Cărunt sînt eu, cărunți sînt și bătrînii,
Cei din Consiliu; mi-amintesc de vremea
Cînd toți aveam un negru păr de corb
Și iama dam prădînd ostroave smulse
Păgînilor... Să-i văd în bălți de sînge
Au pot? Nu-nseamnă să mă sinucid
Prin orice lovitură dată lor?

ISRAEL B.: N-ar șovăi nici un copil astfel,
O, doge! Nu-ți trăi copilăria
De-a doua! Nervii-adună-ți — și la fapte!
De nu, te faci de rîs, și de rușine
Mă faci pe mine! Pentru Dumnezeu,
Renunț mai bine, ori mă las înfrînt,
Decît să-l văd pe omul venerat
Căzînd din culmi în hăul slăbiciunii!
Văzut-ai sînge-n lupte; l-ai vărsat
Pe-al tău și-al altora! Și te-ngrozești
De cîțiva stropi de sînge de vampiri
Cărunți căror le ceri să dea-napoi doar
Ce le-au răpit atîtor milioane?

DOGELE: Mă iartă! N-am să șovăi! Pas cu pas,
Alături vă voi sta, lovind cu voi!
Mă zbuciumă doar *hotărîrea* mea;
Dar lasă-mi aste gînduri căror martori
Le sînteți tu și noaptea doar! Cînd ceasul
Suna-va și va văduvi palate,
Crunt doborînd genealogici arbori
Cu ale lor însîngerate fructe
Și flori strivite, eu voi spune: *vreau!*
Jurat-am — nu mă mai abat din drum,
Dar tremur tot cînd văd ce-am să devin
Și mă gîndesc ce-am fost. Tu iartă-mi asta!

ISRAEL B.: Te-mbărbătează, doge! Remușcări
De astea nu știu eu! Ce să te schimbi?
Mînat ești doar de propria ta vrere.

DOGELE: Nu *simți*, aici e buba — nu simt nici eu,
Altfel, te-aș înjunghia pe loc, salvînd,
Ah, mii de vieți, nesăvîrșind vreo crimă.
Nu *simți* — și ca pe vite-n abator
Mergi să-i măcelărești pe acești nobili.
Cînd vei sfîrși, vei fi voios și liber[64];
Ușor o să-ți speli mîinile de sînge[65],
Dar eu, eu, întrecîndu-vă pe toți
În ăst masacru, ce-am să simt, o, Doamne,
Ce voi vedea? Ce-oi fi? Răspuns-ai bine
Că este „vrerea mea", dar tot greșești:
Voi *vrea!* Nu te-ndoi și nu te teme,
Am să vă fiu nendurător complice,
Dar vrerea și simțirea mea îmi cer
Să dau-napoi, dar ce să fac cînd iadul
E-n jurul meu și-n mine?[66] Sînt un demon
Ce tremură, și crede, și urăște
Ce trebuie să facă! Face însă!
Hai, pleacă la ai tăi! Am să-i adun
Pe-ai mei, și nu te teme, la San Marco,
Trezi-va clopotul cetatea toată
Afară de Senatu-i gata mort.
Cît soarele nu va luci rotund
Peste-Adriatica, un plîns durut[67]
Va-năbuși al mării vuiet în
Strigarea sîngelui! Să mergem hai,
Sînt hotărît!

ISRAEL B.: Cu dragă inimă!
Ci stăpînește-ți aste răbufniri
Și nu uita ce ți-au făcut mișeii,
Că libertatea și prosperitatea
În țară, dacă izbutim, domni-vor.
O, un tiran adevărat imperii
Ar fi golit de oameni, nesimțind
Vreun zbucium cum simți tu cînd te gîndești
Că pedepsi-vei cîțiva trădători.
Mă crede, mila ta-i mai fără rost
Ca mila statului față de Steno.

DOGELE: M-atingi unde mă doare cel mai crunt!
Ah, inima îmi sîngeră! La fapte!

(Ies din scenă.)

SCENA 1

Palatul patricianului Lioni. Lioni, ajutat de un slujitor, își scoate masca și mantia pe care nobilii venețieni le purtau în public.

LIONI: Odihnă vreau... Am ostenit la bal,
Deși a fost mai vesel decît toate;
Simțeam pe inimă o greutate
Cînd ochi în ochi și mînă-n mînă, sprinten,
Cu-aleasa mea dansam; în sînge gheață
Din suflet parcă îmi curgea; sudoare
De moarte parcă îmi ieșea pe frunte;
S-alung vrui acest gînd, dar în zadar;
Prin larma muzicii-mi suna-n urechi
Un clopot de alarmă, depărtat
Dar deslușit ca murmurul noptatic
Ce-l risipește marea prin cetate
În bastionul Lido[68] cînd lovește;
De-aceea părăsit-am festivalul
Cît n-ajunsese-n toi, și vreau, pe pernă,
Să-mi aflu gînduri blînde sau uitarea.
Antonio, ia-mi masca și mantia,
Și fă lumină în odaie.

ANTONIO: Bine,
Stăpîne. Vrei ceva ușor?

LIONI: Da, somnul,
Neporuncit sper, chiar de zbuciumat sînt.

(Antonio iese din scenă.)

Au gîndurile-un pic de aer proaspăt
Mi-ar limpezi? E-o noapte minunată;

Cel vînt ce nori purta dinspre Levant
S-a zăvorît în peștera-i, și luna
Strălуce; e o liniște deplină.

(Se duce la o fereastră zăbrelită deschisă.)

În ce contrast cu mii de lumînări
Și lămpi de-argint mai pal sclipind de-a lungul
Tapiseriilor de pe pereți
În lungi, posomorîte galerii
Orbind cu raze artificiale,
Încît ți se arată toate cele
Cum nu-s, și nu cum sînt, căci bătrînețea
Trecutul îl recheamă după ce,
Rîvnind aureola tinereții,
Trudit-a chipul să-și refacă-n fața
Oglinzii prea fidele, să dea buzna
Ascunsă sub sulemeneli, uitînd
De sine și încrezătoare-n falsa
Lumină-ndurătoare ce-o arată
Și n-o arată, încît ea se crede
Uitată, dar se-nșală. Tinerețea,
Nevoie neavînd de false drésuri,
Își risipea acolo frumusețea
Înfloritoare în strînsoarea unui
Cîrd de cheflii cu fețele aprinse,
Jertfindu-și ceasurile de odihnă,
Visînd că asta e plăcere cît
Nu luminează zorii chipuri pale
Și ochi încețoșați care s-ar cere
Să strălucească încă mulți ani. Chef,
Banchet, vin, muzică, parfum de roze,
Flori, ochi scăpărători, podoabe scumpe,
Păr — pana corbului și brațe albe,
Brățări, inele, piepturi de-albe lebede,
Un colier ce India o strînge
În nestemate, dar mai pal părînd
Decît grumazul splendid care-l poartă;
Și rochii diafane — nourași
Plutind între ai noștri ochi și cer;
Și glezne de silfidă ce te fac
Să întrevezi secreta simetrie
Și farmecele unui trup purtat

De-asemenea picioare minunate —
Dezamăgiri și-amăgitoare scene
În falsă și adevărată vrajă,
Natura și-Arta ce pluteau în fața
Năucilor mei ochi ce stau să soarbă
Minunea frumuseții, cum ar soarbe
Un pelerin în vast deșert arabic
Din lacul ce-n miraj i se arată,
S-au spulberat... În jur văd ape, stele,
Lumi oglindite-n mare, mai grozave
Ca lămpile-nmulțite de oglinzi.
Tăria, care e, pentru văzduh,
Ce e, pentru pământ, oceanul vast,
Albastrele-i adîncuri mi le-arată
De boarea primăverii îmblînzite;
Lin luna lunecă peste zidiri
De fală, peste turnuri și palate
De mare-mprejmuite, cu fațade
Și cu coloane de porfir și marmur
Din Orient furate,-alcătuind
Altare parcă pe lîngă canalul
Cel mare, și părînd trofee ale
Unor isprăvi grozave, răsărite
Din valuri și misterioase ca
Giganții-arhitecturii egiptene,
Titanice zidiri vorbind de timpuri
Ce nu păstrează altă amintire.
E totul pace... O, ce noapte blîndă!
Ceva de mișcă, lin precum un spirit
Plutește, nesimțit... Ghitare-i cîntă
Unei codane, ce încet deschide
Fereastra, semn că stă și le ascultă,
Iar mîna ei lunară, plămădită
Din lună parcă, tremură pe cînd
Deschide jaluzelele în taină,
Prin muzică iubirea să-i pătrundă
În casă, iar iubitu-i să tresară
Cu struna lirei la vederea ei.
Fosforescente, ies scîntei din vîsle
Și licăresc lumini de pe gondole,
Pe cînd gondolierii-și dau răspunsuri
Cîntînd în versuri... Văd, peste Rialto[69],

O umbră... Mai sclipesc acoperișuri
De mari palate și de turnuri mîndre.
Aceasta e cetatea răsărită
Din valuri, stăpînind acum pămîntul.
Ce dulce-i acest ceas de tihnă! Noapte,
Îți mulțumesc că îmi alungi din suflet
Acele negre presimțiri ce-n valma
De lume nu puteam să le alung.
De tine binecuvîntat, de tihna
Ce mi-o insufli, voi dormi în pace,
Chiar de odihna ar părea jignire
Pentru asemeni noapte.

(Se aud bătăi în ușă.)

Ah, dar bate
La ușă cineva... La ora asta?

Intră Antonio.

ANTONIO: Signore, stăruie a fi primit
Un om cu trebi de seamă.

LIONI: E-un străin?

ANTONIO: E-n mântie-nvelit, dar parcă glasu-i,
Cum și mișcările-i, mi-s cunoscute.
L-am întrebat de nume, dar să-l spună
Vrea ție doar. Mult să-l primești se roagă.

LIONI: Așa tîrziu... Îmi dă de bănuit!
Mă tem un pic, chiar dacă încă nobili
La ei acasă n-au fost omorîți
Și în Veneția nu știu să am
Vreun dușman; paza bună cum nu strică,
Primește-l și retrage-te apoi
Să-i strîngi pe-ai tăi tovarăși străji la ușă.
Chiar, cine-o fi?

(Antonio iese și se întoarce cu Bertram, care este înfofolit în mantie.)

BERTRAM: Preabunule signore, nici o clipă
Nu-i de pierdut... Îndepărtează-ți sluga
Să stăm de vorbă-n doi.

LIONI: Aș zice că
E Bertram, după voce. Du-te,-Antonio.

(Antonio iese din scenă.)

Străine, ce dorești la ora asta?

(Bertram își descoperă chipul.)

BERTRAM: O binefacere, signor Lioni,
Cum multe-ți datorează bietul Bertram.
Cu încă una-l fericești pe veci.

LIONI: Ți-am sprijinit de mic orice dorință
Cinstită, potrivită stării tale.
Ți-aș și promite, încă înainte
De a te asculta, ce vrei să-mi ceri,
Dar graba, ora, comportarea ta
Misterioase-mi par... Ci spune-mi ce
S-a întîmplat? O ceartă? Un pahar
Prea mult? O-ncăierare? Un pumnal?
Se-ntîmplă zilnic, însă sînge nobil
De n-ai vărsat, te scap de judecată,
Dar rude și prieteni știi, pot fi,
În prima răbufnire de mînie,
Mai crunți ca legea. Fugi deci de aici.

BERTRAM: Signore, mulțumesc, dar...

LIONI: Ce? Doar nu
Ai ridicat tu mîna-n contra unui
Patrician? Fugi, fugi atunci și taci!
Nu te ucid, dar nici nu te salvez.
Cel care varsă sînge nobil...

BERTRAM: Eu
Vin nu să-l vărs, ci să-l salvez; de-aceea
Grăbit sînt: un minut pierdut mă poate
Costa o viață, de cînd Timpul coasa
Schimbă-și-o-n spadă grea cu două muchii[7]
Și gata e,-n clepsidra-i, nu nisip
S-adune, ci cenușă din morminte.
Ah, mîine să nu ieși!

LIONI: Dar de ce nu?
M-amenințI?

BERTRAM: Nu căta să înțelegi!
Fă cum te rog: orice s-ar întîmpla,
Să nu ieși! Zarvă, plînset de copii,
Mame urlînd, și geamăt de bărbați,
Ori arme clinchetind, bătăi de tobă,
Și clopote de-alarmă nu te scoată
Din casă! Toate cînd s-or potoli,
Așteaptă-mă.

LIONI: Repet: ce-nseamnă asta?
BERTRAM: Repet, nu întreba, pe ce-ai mai scump
În cer și pe pământ, pe-ai tăi strămoși
De vază, pe nădejdea de-a-i urma,
De-a zămisli urmași de dînșii vrednici,
Cum și de tine; pe-amintiri, speranțe,
Pe temeri de aici, de pe-alt tărîm,
Pe binele ce mi-ai făcut, pe care
Prin alt bine vin să-l plătesc acum,
Să nu ieși, te conjur! În zeii casei
Te-ncrede, și-n cuvîntul meu că teafăr
Scăpa-vei, de m-asculți... Altfel, ești mort.
LIONI: Mort de uimire sînt, e-adevărat.
Ce, delirezi? De ce m-aș teme eu?
Am dușmani? Și de am, *de ce* cu ei
Conspiri și *tu?* De ce-ai întîrziat
Să vii să-mi spui?
BERTRAM: Nu pot răspunde... Deci,
Deși te-am prevenit, tot ai să mergi
Acolo, la Consiliu?
LIONI: Nu-s născut
Ca să mă sperii de amenințări
A căror cauză n-o cunosc. Chemat,
La orice ceas din zi sau noapte, eu
De la Consiliu n-am să fiu absent.
BERTRAM: O, nu vorbi așa! Chiar ai să mergi?
LIONI: Nu știu ce m-ar putea împiedica.
BERTRAM: Atunci, te aibă Domnu-n paza lui![71]
Adio!

(Se îndreaptă spre ușă.)

LIONI: Stai, aici e vorba nú doar
De siguranța mea... Ascultă, Bertram,
Să nu ne despărțim așa... Te știu
De mult.
BERTRAM: De cînd eram copil, Signore,
M-ai ocrotit, de la o vîrstă cînd
Des uită rangul de prerogative,
Sau că le-a moștenit nu știe încă.
Ne-am înfrățit prin jocuri, zîmbet, lacrimi;
Al tău părinte îl avea client
Pe tata, iar eu îți eram mai mult
Decît un frate bun de lapte; ani

De-a rîndul noi am fost nedespărțiți.
O, ceasuri fericite! Doamne, cum
E cu putință altfel azi să fie?

LIONI: Tu, Bertram, ai uitat de-acele ceasuri,
Nu eu.

BERTRAM: N-am să le uit în veci de veci:
Orice s-ar fi-ntîmplat, te-aș fi salvat.
La vîrsta bărbăției, trebi de stat
Ți s-au sortit; eu, mai umil, c-o muncă
Umilă m-am ales, dar totdeauna
M-ai ajutat; mereu de n-am avut
Noroc, nu-i vina ta, a celui care
M-ai sprijinit în lupta cu năpaste
Ce-l copleșesc pe cél slab; sînge nobil,
Cum alții n-au, în vine ție-ți curge,
Și-o știe asta Bertram, el, plebeul.
O, de ți-ar semăna toți din Senat!

LIONI: Dar cu Senatul ce ai?

BERTRAM: Eu? Nimic.

LIONI: Sînt multe spirite neliniștite
Și răzvrătiți urzind trădări prin locuri
Ascunse, înjurînd șoptit, sub glugă;
Tîlhari nemulțumiți și dezertori,
Și inși vorbind prea slobod prin taverne.
Nu te-nsoțeai cu ei; e drept, de-o vreme
Te-am cam pierdut din ochi, dar cumpătat
Trăiai și pîinea ți-o-mpărțeai cu oameni
Cinstiți, și erai vesel, liniștit.
Ce s-a-ntîmplat? Ești tras la față; ochii-ți
Privesc în gol; te miști ciudat de parcă
Te pustiește-o luptă dusă între
Necazuri, conștiință și rușine.

BERTRAM: Necazul și rușinea să lovească
În tirania blestemată care
A împuțit venețianul aer
Pe toți făcîndu-i să turbeze ca
Pe vremea ciumei, cînd din trupuri smulse
Sînt sufletele în delir de groază!

LIONI: Asculți de niște ticăloși; tu, Bertram,
Nici nu vorbeai, nici nu gîndeai așa.
Te-a amăgit vreun suflet de mișel,
Dar nu vreau să te pierzi; tu *ai fost* bun
Blînd, neînstare de fărădelegi

Spre care niște decăzuți te-ndeamnă.
Încrede-te în mine, spune-mi tot
Ce au de gînd, încît ești nevoit
Să mă previi ca pe un vechi prieten
Și fiu al unui tată ce, cu-al tău,
A fost prieten. Moștenire este
Bunăvoința noastră și, la fel,
Drept moștenire și noi vom lăsa-o
Urmașilor, mai minunată încă.
Ce trebuie să faci tu, deci, încît
Primejdioși să-i cred și ca o fată
Bolnavă[72]-n pat să stau, închis în casă?

BERTRAM: O, nu-mi pune-ntrebări! Să plec e cazul.

LIONI: Iar eu voi fi ucis! Nu despre asta
Vorbeai mai înainte, dragă Bertram?

BERTRAM: Ucis? Am zis eu că vei fi ucis?
Dar n-am zis asta!

LIONI: Nu, dar am ghicit-o
Din ochii tăi schimbați în ochi de lup
Ce oglindesc în ei gladiatorul.
N-au fost așa. De viața vrei să-mi iei,
Hai, ia-mi-o, că-s neînarmat — și fugi!
N-o să atîrne viața mea de mila
Și toanele unor mișei cu care
Te-ai înhăitat!

BERTRAM: Mai bine al meu sînge
Îl vărs, decît să-l văd vărsat pe-al tău.
Pentru un fir de păr de-al tău, o mie
De capete de nobili, chiar mai nobili
Ca tine aș primejdui.

LIONI: Ah, da?
Și merit eu ca singur eu să scap
Din astă hecatombă fără seamăn?
Pe *cine*, *cine* pune în pericol?

BERTRAM: Veneția, pe sine, că-i o casă
Azi spartă de dihonii. Pînă mîine,
Spre seară, s-o alege praf din toate!

LIONI: Mereu mistere, și îngrozitoare!
Pe marginea prăpastiei tu, eu
Ori amîndoi sîntem! Vorbește, și
Vei fi slăvit și liber; mai de fală-i,
Decît să-njunghii, să salvezi — și noaptea!
Rușine! Fapta nu-i de tine demnă.

În fața gloatei tremurînd de groază,
Să porți în vîrf de spadă capul celui
Ce-apropiat ți-a fost! Și soarta asta
Mi-o fi, căci, jur, m-oi duce la Consiliu.
Oricît mă amenințI, de nu-mi destăinui
Ce cauze sînt și ce urmări se-așteaptă,
Încît te-mpinseră să vii la mine.

BERTRAM: O, cum să te salvez? Minute zboară,
Și ești pierdut, scump binefăcător
Și sprijin neclintit la ceasuri grele!
Să te salvez mă lasă, nepierzîndu-mi
Onoarea prin trădare!

LIONI: Loc își află
Onoarea printre ucigași? Afară
De Stat, mai poți trăda și altceva?

BERTRAM: Mai strînsă-i o Frăție, unde lege-i
Cuvîntul dat cu gînd cinstit. Trădare
Mai mare nu-i decît să-mplînți pumnalul
În piept de-ncrezător tovarăș.

LIONI: *Cine*
Lovi-va-n pieptul meu?

BERTRAM: Nu eu; orice
Puteam eu să mă leg să fac, dar nu
Și asta: *tu* nu trebuie să mori!
Vezi cît de scumpă viața ta îmi este,
Cînd risc atîtea vieți, chiar viața vieții,
Adică libertatea pentru cei
Din viitor, ca să *nu fiu*, cum zici,
Greșit, un asasin. Și te conjur,
Din nou, să nu treci pragul casei.

LIONI: Este
Zadarnic... Chiar acuma am să-l trec.

BERTRAM: Atunci Veneția mai bine piară!
Divulg! Distrug și nimicesc! Trădez!
Ce ticălos devin de dragul tău!

LIONI: Mai bine zi, de dragul unui om
Ce te salvează și salvează Statul!
Nu te opri... Vorbește... Siguranța,
Răsplata, chiar și-un titlu de noblețe,
Avere, tot ce Statul le acordă
Celor mai vrednici dintre fiii săi,
Eu ți le garantez, de sincer ești
Și te căiești.

BERTRAM: Nu, nu, m-am răzgîndit:
Știi că mi-ești drag, dovadă că-s aici;
De datoria-mi fac față de tine,
Am datorii mai mari față de țară.
Adio, nu ne-om mai vedea în viață!

LIONI: Ce? Stai! Antonio, Pedro, toți la ușă!
Să nu-l lăsați să iasă! Arestați-l!

(Intră Antonio și alți slujitori înarmați, care îl imobilizează pe Bertram.)

LIONI: Cu grijă, nu-i faceți vreun rău! Mantía
Și spada! Gondola cu patru vîsle!

(Antonio iese din scenă.)

Vom merge la Giovani Gradenigo,
Și-l vom chema pe Marc Cornaro... Bertram,
Fac uz de forță numai spre-al tău bine
Și-al tuturor, să nu te temi...

BERTRAM: Și unde
Mă duci ca-n lanțuri?

LIONI: Iute, la „Cei Zece",
Apoi, la doge.

BERTRAM: Cum, la doge?!

LIONI: Sigur,
Nu-i șeful Statului?

BERTRAM: De mîine, poate...

LIONI: Ce vrei să spui? Dar vom afla noi!

BERTRAM: Crezi?

LIONI: Mijloace blînde sînt, dar știi, „Cei Zece"
Și hrube-au în San Marco, și la cazne
Sînt ne-ntrecuți.

BERTRAM: S-o facă pînă-n zori,
Căci, altfel, vei pieri de moartea-nceată
Ce mi-o sorțești, de-mi mai vorbești așa.

(Antonio reintră în scenă.)

ANTONIO: Signore, gondola și toate-s gata.

LIONI: Vezi de prizonier... Vorbi-vom, Bertram,
Mai mult la înțeleptul Gradenigo.

(Ies din scenă.)

SCENA A 2-a

Palatul ducal — apartamentul dogelui.

Dogele şi nepotul său, Bertuccio Faliero.

DOGELE: S-au adunat toţi cei din casa noastră?
BERTUCCIO: Sînt pregătiţi şi-aşteaptă doar semnalul.
Toţi, la palatul nostru din San Polo[III].
Eu ordine aştept.
DOGELE: Era mai bine,
De la moşia mea, Val di Marino,
Să chem mai mulţi vasali, dar prea tîrziu e.
BERTUCCIO: Mai bine-i, doge,-aşa. De bănuit
Am da dacă ne-am aduna vasalii
Deodată, şi-apoi ştii, de credincioşi sînt,
Sînt şi iuţi la mînie, certăreţi,
Şi nu pot să respecte-o disciplină,
În taină, pînă vom răzbi duşmanul.
DOGELE: Aşa-i, dar după ce am da semnalul,
Ei ar fi buni pentru al nostru ţel,
Căci sclavii din oraş sînt *pentru*-ori *contra*
Vreunui nobil, şi-au prejudecăţi;
Urăsc prea mult, ori prea-s miloşi cînd mila
Să strice poate, însă servii mei
Ar asculta de mine, nu de ura
Ori mila lor faţă de-un Foscari,
Marcello, Gradenigo ori Cornaro,
Ce pentru ei sînt nume fără fală,
Căci nu le pasă de-un Senat civil;
Stăpîn le e războinicu-n armură,
Nu omu-n togă[73].
BERTUCCIO: O, sîntem destui,
Şi-apoi, clienţii noştri toţi urăsc
Senatul, mîna-n foc o bag.
DOGELE: Minunat!
Sînt zarurile aruncate[74], însă,
Pentru o bătălie-n cîmp deschis,
Vasalii mei mai buni sînt, c-au făcut
Să treacă soarele prin nor de huni,
Cînd orăşenii, pali, fugeau spre corturi
Să n-áudă-a izbînzii lor trompetă.
De-or da de greu, pe orăşenii toţi

Tu o să-i vezi că-s lei, ca pe drapele.
De lupta fi-va cruntă, bine-ar prinde
În spate oşti de bravi vasali de fier.

BERTUCCIO: Aşa de crezi, mă mir că treci la fapte
Atît de iute.

DOGELE: Să loveşti de vrei,
Loveşti neaşteptat, sau niciodată.
De false remuşcări şi slăbiciuni,
Ce inima mi-o copleşeau, cu gîndul
La fapte din trecut, m-am dezbărat,
Am hotărît să şi lovesc îndată,
Întîi — să nu revină-aceste stări,
Apoi — că nu ştiu cît mă pot încrede
În aceşti oameni şi-n curajul lor,
Afară de Philippo Calendaro
Şi Israel. Trădaţi putem fi şí noi
De unul, cum a fost trădat Senatul,
Chiar ieri, de-o mie; cînd însă vor fi
Cu mîna pe plăsele, *înainte*
Vor fi siliţi să meargă, îmboldiţi
De un instinct de-ntîi născut Cain
Ce-i stă oricui în inimă ascuns,
O vreme adormit, însă, stîrnit,
Pe toţi îi mînă ca pe lupii-n haită.
Cînd sînge vede gloata, vrea să curgă
Mai mult, cum un pahar de vin te-ndeamnă
Spre chef. De-*ncep*, mai greu e să-i opreşti
Decît să-i îmboldeşti, dar *pînă-atunci*
Din drum îi poate-ntoarce-un pai, o umbră,
Un glas. E noapte încă?

BERTUCCIO: E spre zori.

DOGELE: E caz să tragem clopotul. Sînt toţi
La posturi?

BERTUCCIO: Sînt, la ora asta, însă
Nu vor lovi, cît nu le dai porunci
Prin mine.

DOGELE: Bine. Ah, nu mai vin zorii
Să stingă stelele-astea de pe boltă?
Sînt liniştit şi dîrz.[75] Efortul de
A hotărî prin foc să curăţ ţara,
M-a-mbărbătat. Am plîns şi-am tremurat
Cu gîndul la această cruntă faptă,
Şi-acum alung emoţii fără rost,

Furtuna-n față s-o primesc precum
Cîrmaciul pe galera-amiral.
Dar (poți să crezi, nepoate?), — a fost o luptă
Cum nici cînd nații soarta și-o citeau
În bătălia-n care o falangă
Eu conduceam, la ceas cînd mii știau
Că vor pieri, n-am dus. Da, ca să vărs
Un putred sînge de trufași despoți —
Să fac ce l-a făcut nemuritor
Pe un Timoleon[76] — mi-a trebuit
Mai multă hotărîre ca în fața
Primejdiilor unui crunt război.

BERTUCCIO: Mă bucur că ți-ai stăpînit mînia
De dinaintea hotărîrii prin
Înțelepciunea de-altădată.

DOGELE: Ei,
Mereu mi s-a-ntîmplat așa: întîi,
Mă zbucium cînd un tel discern în față
Și patimilor dau prea slobod frîu,
Dar ceasul faptei m-află liniștit
Ca morții-n juru-mi risipiți; știau
Ei asta cînd m-au fost făcut ce-s azi,
Că-mi stăpînesc întîia răbufnire,
Dar seama nu și-au dat că răzbunarea
Se schimbă în virtute prin gîndire,
Nu în imbold al altor furii. Legea
De doarme[77], treaz e al dreptății simț,
Și-ades, jignit, poți face-un bine public
Din răul tău, îndreptățindu-ți fapta...
Dar... nu se face ziuă? Ochii tineri
Mai bine văd... Răcoarea dimineții
O simt prin geam... Mai cenușie-i marea.[78]

BERTUCCIO: De ziuă, da, se crapă.

DOGELE: Treci la fapte!
La-ntîiul dangăt din San Marco, toți
Ai noștri năvălească spre palat!
Ne-om întîlni aici. Cei Șaisprezece
Companiile din mai multe părți
Încoace-și miște, dar pe poarta mare
Fii tu stăpîn... Să-i frîngem pe „Cei Zece"
Doar noi, iar în patricieni dea iama
Ceilalți, cu săbii mai puțin călite.

Să nu uiți strigătul: „Sînt genovezii-n
San Marco! Toți la arme! Libertate!"
Și-acum, la fapte!

BERTUCCIO: Scumpe unchi, cu bine,
Ne-om întîlni-ntru libertate și
Adevărată suveranitate,
Sau niciodată!

DOGELE: Să te-mbrățișez,
Bertuccio.... De cum ajungi la trupe,
De știre printr-un mesager să-mi dai,
Și-apoi, prin dangăt după dangăt crunt,
Furtuna se dezlănțuie-n San Marco!

(Bertuccio Faliero iese din scenă.)

DOGELE *(singur)*: S-a dus... Și orice pas al lui o viață
Jertfită-nseamnă. Stă al morții înger[79]
Peste Veneția, și întîrzie
Otrava să-și reverse, ca un vultur
Privindu-și prada cu-aripi nemișcate
O clipă, ca să se repeadă,-apoi,
Cu ciocu-i crunt ce nu-și greșește ținta.
Ieși, Zi, din ape! Nu vreau să lovesc
Pe întuneric — ci să văd ce fac,
Să nu greșesc! O, val albastru-al mării,
Eu roșu te-am văzut pînă-n adîncuri
De sînge de huni cruzi, și genovezi,
Și sarazini, chiar de venețieni,
Dar sînge-al biruinței! Purpuriu
De sînge neamestecat azi fi-vei!
N-o să ne mai împace nici un sînge
Barbar în ăst carnagiu fratricid,
Ci s-or tăia,-n război civil, prieteni.
Pentru-asta am trăit optzeci de ani?
Și-am fost numit eu „Salvatorul Țării"?
Să văd asemeni zi eu, pentru care
Zburau în aer pălării și zeci
De mii de oameni se rugau s-am parte
De viață lungă, slavă, fericire?
Dar ziua asta, neagră-n calendar,
Va naște-o mie de-ani strălucitori.
Trăit-a Dandolo ani nouăzeci
Și-a-nfrînt imperii, sceptrul lor nevrîndu-l;

Eu sceptru-mi zvîrl spre a reînnoi
A țării libertate... Dar, vai, cum?
Un nobil țel mijloacele le scuză!
Ce-s cîțiva stropi de sînge omenesc?
Dar sînge omenesc tiranii au?
Nu, că-s Molohi[80] hrăniți cu-al nostru sînge
Cît timpul nu-i azvîrle în morminte
Pe care ei cu oameni le-nțesară.
O, lume! O, voi, oameni, au ce sînteți,
Și ce ni-s cele mai înalte țeluri
Cînd pedepsim noi crima tot prin crimă[81],
Lovind, cînd cîțiva ani de așteptare
Ar face săbiile de prisos?
De ce, pe țărmul celuilalt tărîm
Aflîndu-mă, trimit atîți heralzi?
Dar hai să isprăvesc cu-asemeni gînduri!

(Pauză.)

Ah! N-aud voci și pas ca de războinici,
Pas cadențat? Dorințele ne iscă
Chiar și stafii de sunet oare? Nu,
Semnalul nu s-a dat... De ce-ntîrzíe?
Trimisul lui Bertuccio-i, desigur,
Pe drum, și poate că nepotul meu
Deschide ușa grea, care scrîșnește,
Să urce trepte-abrupte spre un clopot
Tras doar la-nmormîntări de prinți sau cînd
E patria-n pericol... Într-o dungă
Să bată groaznic azi, cutremurînd
Tot turnul, pentru cea din urmă oară!
Ce, tot mai tace? Aș ieși, dar locul
Îmi este-aici; sînt centrul unor forțe
Ades potrivnice, și unitatea
Dator sînt s-o păstrez, îmbărbătîndu-i
Pe céi slabi, la-ncleștări de se ajunge,
Căci de s-or bate, se vor bate-aici
Și rolul meu e lupta s-o conduc.
Ah, vine!... Oare ce vești îmi aduce?
Au e grăbit? Cum, *ei* aici? Pierdut
E totul — totuși, mai lupta-voi.

*Intră **șeful străjii de noapte**[IV], **însoțit de străjeri etc., etc.***

ȘEFUL STRĂJII: Ești arestat pentru trădare, doge!

DOGELE: Eu? Prințul tău? Pentru trădare? Cine
Cutează propria-i trădare să-și
Ascundă sub asemeni ordin? Cine?
ȘEFUL STRĂJII *(arătîndu-i ordinul de arestare):*
Citește ordinul: e-al „Celor Zece".
DOGELE: Și *unde*-s ei? *De ce* s-au întrunit?
Prin lege, dreptul n-au dacă-ntrunirea
N-o prezidează dogele[82]. Dator sînt,
Cu asta; tu dator ești să-mi dai drumul,
Sau să mă duci la ei.
ȘEFUL STRĂJII: Cu neputință,
Căci nu-s în sala de consiliu, duce:
Sînt la a Sfîntului Mîntuitor
Biserică.
DOGELE: Să nu m-asculți cutezi?!
ȘEFUL STRĂJII: Eu statul cu credință îl servesc
Și-am gaj a celor ce-l conduc poruncă.
DOGELE: Cît n-am semnat-o eu, e ilegală
Și-nseamnă,-n *acest caz*, rebeliune.
Ți-ai cîntărit tu prețul vieții,-ncît
Să săvîrșești nelegiuirea asta?
ȘEFUL STRĂJII: Dator să execut, nu să răspund sînt,
Și sînt dator să te păzesc și nu
Să judec sau să hotărăsc.
DOGELE *(aparte):*
Se cere
Timp să cîștig, căci clopotul de sună,
Se schimbă totul... Hai, nepoate, iute,
Mai iute! Căci ne tremură azi soarta
În talerul balanței! Vai acelor
Învinși[83], de-or fi ei prințul și poporul
Ori sclavii și Senatul!

(Bate clopotul cel mare de la San Marco.)

Ah, dar bate!
Da, bate! *(tare)* Eh, *Signor di Notte*, eh,
Voi, mercenari, ce vă purtați cu frică
Însemnul! Clopotul de-nmormîntare
Vă bate! Ah, tu, dangăt mult plăcut,
Nu te opri! Voi, slugilor, ce preț
Plăti-veți drept răscumpărare!?
ȘEFUL STRĂJII: Ah,
Blestem! La arme toți! Păziți intrarea!

Pierdut e totul dacă dangătul
Nu se oprește! Ofițerul nostru
De piedici grele o fi dat în cale.
Anselmo, ia-ți compania și iute
La turn! Ceilalți rămîn cu mine toți!

(Parte din străji iese din scenă.)

DOGELE: Netrebnice, imploră-mă ca viața
Să-ți cruț! Ah, clipele ți-s numărate!
La turn trimite-ți ticăloșii, căci
N-au drum de-ntoarcere!

ȘEFUL STRĂJII: La datorie
Să piară, cum va fi să pier și eu!

DOGELE: Neghiobule! O pradă mai înaltă
Rîvnește-un vultur, nu pe tine și
Pe mercenarii tăi! Trăiește, dar nu-mi fi
Primejdie prin rezistență, și
Învață (dacă minți întunecate
La soare pot privi) cum să fii liber!

(Bătăile de clopot încetează.)

ȘEFUL STRĂJII: Iar tu captiv să fii învață, doge!
Semnalul ce vestea trădarea și
Măcel printre patricieni, vezi, tace.
Da, fost-a clopot de înmormîntare,
Dar nu pentru Senat!

DOGELE *(după o pauză)*:
Da, tace, tace,
Și totul e pierdut!

ȘEFUL STRĂJII: Nu mă denunți,
O, doge, ca pe-un sclav rebel al unui
Consiliu răzvrătit?

DOGELE: Taci, tu, unealtă!
Făcut-ai treabă bună, cîștigîndu-ți
Dîrz prețul sîngelui, dar ești dator
Nu să vorbești, ci să păzești, cum însuți
Ai spus: deci treaba fă-ți, dar în tăcere,
Căci chiar de sînt captiv, sînt încă doge.

ȘEFUL STRĂJII: N-am vrut eu nerespectuos să fiu;
Iertare, mă supun.

DOGELE *(aparte)*:
Nu mi-a rămas
Decît să mor — de țel atît de-aproape!

Ce mîndru-aș fi murit triumfător!
Dar chiar așa să pierd!...

(Intră alți Signori di Notte, *aducîndu-l pe Bertuccio Faliero, prizonier.)*

AL DOILEA ȘEF AL STRĂJII:
L-am prins ieșind din turn, unde, precum
Porunci chiar dogele a dat, stătea
Să tragă clopotul.

ȘEFUL STRĂJII: Păzită-i bine
Orice intrare spre palat?

AL DOILEA ȘEF: Dar n-are
Însemnătate: șefii-s toți în lanțuri,
Chiar unii judecați, împrăștiați
Cei ce-i urmau — și mulți din ei captivi.

BERTUCCIO F.: Vai, unchiule!

DOGELE: În van lupți cu Destinul!
Din casa noastră gloria zburat-a.

BERTUCCIO F.: O, cine-ar fi crezut! Doar o clipită...

DOGELE: Ce-ar fi schimbat Istoria! Dar veșnici
Prin asta fi-vom, căci triumful nu-i
Izbînda — ci-s acei ce știu ce vor.
E-o scurtă trecere — voi trece-o singur,
Și, de ne-or trece-n moarte împreună,
Demni de strămoși să fim, dar și de noi.

BERTUCCIO F.: Scump unchi, cu mine nu-ți va fi rușine.

ȘEFUL STRĂJII: Măriți *signori*, e ordin să vă ținem
În încăperi aparte, pînă cînd
O să vă judece Consiliul.

DOGELE: Ha! Să ne judece?! Deci pîn-la capăt
Să-și bată joc? Ci, fie! Noi la fel
Făcut-am, doar cu mai puțină pompă.
E-un joc de mutuale omucideri.
S-a aruncat un zar — dar cîștigat-au
Cu false zaruri ei... Ci totuși, cine
Al nostru Iuda fost-a?

ȘEFUL STRĂJII: Să răspund
N-am dreptul.

BERTUCCIO F.: Eu îl am: îl cheamă Bertram
Și-acum e **martor** al secretei Giunta.

DOGELE: Ah, Bertram Bergamo! Cu ce unelte
Ucidem și salvăm! Mînjit de-o dublă

Trădare, va primi răsplăți, onoruri,
Și, în Istorie, va fi alături
De gîștele din Capitoliu[84] care
Trezit-au Roma gîgîind — și fost-au
Sărbătorite an de an, pe cînd
Un Manlius[85], ce-i alungă pe gali,
Zvîrlit fu de pe Stînca Tarpeiană.

ȘEFUL STRĂJII: S-a vrut stăpînul Romei prin trădare!

DOGELE: Ba statul l-a salvat și doar a vrut
Să reformeze ce-a reînviat.
Vorbesc însă în van... Signori, noi gata
Sîntem, deci faceți-vă datoria.

ȘEFUL STRĂJII: Prea nobile Bertuccio, se cere
În altă încăpere să te ducem.

BERTUCCIO: Adio, unchiule! În viață nu știu
De ne-om mai revedea, însă cenușa
Sper să ne-amestece.

DOGELE: Vor fi-mpreună.
Și spiritele noastre, năzuind
Spre țelul ce, în lut încătușate,
Nu l-au atins! Din amintire nú pot
Să-i șteargă ei pe cei ce i-ar fi dat
Jos de pe-al tiraniei tron murdar,
Exemple fi-vom altora prin vremuri!

SCENA 1

Sala de întruniri a Consiliului „Celor Zece", adunați acum împreună cu mai mulți senatori, alcătuind, cu prilejul judecării conspiratorilor și a trădării lui Marino Faliero ceea ce s-a numit atunci Giunta. Gărzi, ofițeri etc., etc. Israel Bertuccio și Philippo Calendaro, arestați. Bertram, Lioni, martori etc. Șeful „Celor Zece", Benintende[86].

BENINTENDE: Rămîne, după ce s-au dovedit
Nenumăratele fărădelegi
Ale acestor inși, să pronunțăm
Sentința, conform legii, dureroasă
Corvoadă pentru cei care vorbesc
Și pentru cei ce-ascultă. Vai, și eu
Se cere să pronunț sentința asta
Ce viața-mi va stigmatiza pe veci
Cu amintirea celei mai murdare
Și nebunești trădări în contra unui
Stat liber, cunoscut în lumea largă
Ca al Creștinătății bastion
Ce-nfruntă sarazini, huni, greci schismatici
Și franci, nu mai puțin barbari, cetatea
Ce drum spre indienele comori
Deschis-a Europei — cel din urmă
Refugiu al romanilor în fața
Urgiei lui Attila, ea, regină
A mărilor și-a Genovei rivală,
Mai mîndră încă! Să dărîme tronul
Unei asemenea cetăți, acești
Mișei riscat-au josnica lor viață!
Să moară deci!

ISRAEL B.: De moarte sîntem gata,
Prin cazne pregătiți! Ucideți-ne!
BENINTENDE: Puteți încă mărturisi vreun fapt
Care pedeapsa să vi-o ușureze.
E gata Giunta[87] să v-asculte.
ISRAEL B.: Noi
Aici stăm s-ascultăm, nu să vorbim.
BENINTENDE: Sînt ale voastre crime dovedite
Prin mărturii aduse de complici,
Dar vrem o recunoaștere deplină
Prin gura voastră: numai adevărul,
În ceasul cînd v-așteaptă hăul morții,
Vă poate ajuta aici și-n ceruri.
Deci, ce pricini aveați?
ISRAEL B.: Voiam dreptate!
BENINTENDE: Ce țel aveați?
ISRAEL B.: Noi? Sfînta Libertate!
BENINTENDE: Răspunzi cam scurt!
ISRAEL B.: Așa m-a învățat
O viață de soldat... Nu-s senator.
BENINTENDE: Crezi al osîndei ceas că ți-l amîni
Bravîndu-i astfel pe judecători?
ISRAEL B.: Fiți scurt, ca mine — căci favoarea asta
Aș prefera-o eu iertării voastre.
BENINTENDE: Atîta numai ai de spus în fața
Acestui tribunal?
ISRAEL B.: Nu vă-ntrebați
Călăii ce-au smuls de la noi prin cazne?
Ci duceți-ne iar la ei; un strop
De sînge ne-a rămas; mai pot durere
Simți aste zdrobite mădulare.
Dar nu veți cuteza: dacă murim
(Și prea puțină viață ne-au lăsat
În trup mașinăriile torturii),
Veți pierde publicul spectacol care
I-ar speria pe sclavi întru sclavie.
Mărturisire gemetele nu-s;
Prin urlete-adevărul nu grăiește
Cînd împotriva firii lui e omul
Silit să mintă-o clipă. Deci tortura,
Sau moartea ne așteaptă? Hotărăște!
BENINTENDE: Complicii voștri care-au fost?
ISRAEL B.: Senatul.

BENINTENDE: Ce vrei să spui?
ISRAEL B.: Poporul întrebați-l!
Nelegiuirile patriciene
L-au răsculat.
BENINTENDE: Pe doge îl cunoști?
ISRAEL B.: La Zara împreună am luptat
Cînd pentru acest post *domnia-ta*
Greu te zbăteai; noi viața ne-am riscat,
Domnia-ta doar alte vieți, prin vorbe,
Ba acuzînd, ba apărînd. De altfel,
Veneția întreagă îl cunoaște
Pe doge, și prin faptele-i de arme,
Și prin insulte-aduse de Senat.
BENINTENDE: Te-ai sfătuit cu el?
ISRAEL B.: Mă plictisești
Prin întrebări mai mult decît prin cazne!
Grăbește judecata, zău, te rog!
BENINTENDE: Îndată. Și tu, Philip Calendaro,
Ce poți să spui spre-a-ți ușura osînda?
CALENDARO: Am fost om scump la vorbe[88], și puține
Mi-au mai rămas, ce-ar merita rostite.
BENINTENDE: Cred tonul că ți l-ai schimba, la cazne
De-ai fi din nou supus.
CALENDARO: Doar *tonul*, poate,
Nu vorbele, doar am mai fost căznit.
Dar, oare, vorbele de mi-aș schimba...
BENINTENDE: Ei?
CALENDARO: Au mărturisirea sub tortură
O recunoaște legea?
BENINTENDE: Negreșit.
CALENDARO: Deci pe oricine de trădare cu
L-aș acuza, ar fi și...
BENINTENDE: Judecat
Pe loc!
CALENDARO: Trimis la moarte pe temeiul
Mărturisirii mele?
BENINTENDE: De va fi
Să-și recunoască vina, și dovezi
Se vor aduce, morții e sortit.
CALENDARO: Atunci, judecător plin de trufie,
Pe tine te privește, căci îți jur,
Pe veșnicia morții ce-mi stă-n față,
Că doar *pe tine* te voi denunța

Ca trădător, pe roată tras de-aș fi
Din nou.

Unul din GIUNTA:
Eu cred, Signore Președinte,
Că judecata s-o-ncheiem se cere,
Căci nu mai scoatem de la ei nimic.

BENINTENDE: Nefericiților! De moarte gata
Fiți chiar acum! Nelegiuirea voastră,
Și Legea, și amenințarea față
De Stat, nu mai îngăduie-amînare.
Gărzi! Pe balconul cu coloane roșii,
De unde dogele privește lupte
De tauri, joia, de lăsat de sec[V]
Să-i duceți, ca osînda să și-o-ndure!
Rămînă leșurile lor acolo,
În văzul tuturor — și cerul milă
Să aibă de-a lor suflete!

GIUNTA: Amin!

ISRAEL B.: *Signori*, adio! Strînși toți la un loc
Nu vom mai fi!

BENINTENDE: Și ca să nu stîrnească
Mulțimea, gărzi!, legați la gură fie[VI]
Chiar și-n al execuției moment!
Luați-i!

CALENDARO: Cum? Adio să nu-i spunem
Unui amic, să nu vorbim c-un preot?

BENINTENDE: Așteaptă-n anticameră un preot;
Cît despre-amici, prea i-ați îndurera,
Iar vouă faptul nu v-ar folosi.

CALENDARO: Avut-am noi căluș la gură-n viață,
Sau, cel puțin, acei ce nu-ndrăzneau
Deschis să-și spună gîndul, dar credeam
Că,-n clipele din urmă, libertatea
Cuvîntului nu ne va fi luată!
Dar dacă...

ISRAEL B.: Brav prieten, Calendaro,
Să-și facă voia lasă-i! Ce contează
Niște cuvinte? Să murim nevrînd
Din partea lor o umbră de favoare,
Și-al nostru sînge va striga la ceruri[89]
Mai tare,-n contra lor, stînd mărturie,
Mai mult ca zeci de tomuri de vorbire,
A fărdelegilor ce-au făptuit.

Se tem de glasul nostru! Ba se tem
Chiar de tăcerea noastră, căci trăiesc
De frică stăpîniți! De frică moară!
Cu gîndurile lor rămînă ei!
Noi gîndurile-n ceruri să ne ducem!
Gărzi, sîntem gata!

CALENDARO: De m-ai fi-ascultat,
O, Israel, noi n-am fi fost aici,
Și cutra aia, Bertram, ce-l vezi palid...

ISRAEL B.: Te liniștește, Calendaro... Rost
Nu are capul să ne batem cu-asta.

BERTRAM: O, de-ați muri cu mine împăcați!
Iertați-mă... N-am vrut... Am fost silit...
Nu mă priviți cu silă... Eu, oricum,
N-am să mi-o iert în veci!

ISRAEL B.: Eu am să mor
Iertîndu-te.

CALENDARO *(scuipîndu-l)*: Eu blestemîndu-te!

(Israel Bertuccio, Philippo Calendaro, gărzile și alții ies din scenă.)

BENINTENDE: Cu ăști doi criminali sfîrșind, să trecem
La judecarea celei mai cumplite
Trădări, cum nu s-a pomenit în cronici,
A dogelui Marino Faliero!
I-i crima limpede și dovedită,
Dar într-un caz atît de grav se cere
Să ne grăbim cu judecata. Deci
Să poruncesc să fie-adus?

GIUNTA: Da, da.

BENINTENDE: Poruncă dați atunci, Avogadori,
Ca dogele să fie-adus în fața
Consiliului.

Unul din GIUNTĂ: Ceilalți judecați
Cînd or să fie?

BENINTENDE: Cînd cu șefii lor
Vom isprăvi. Se-ascund la Chiozza[90] unii,
Dar mii le sînt pe urme. Trag nădejde
Că pe uscat și-n insule nici unii
Nu vor scăpa, să spună prin străini
Ce rușinos a fost trădat Senatul.

(Intră dogele, înconjurat de gărzi.)

BENINTENDE: Ascultă, doge — după lege, doge
Ești încă, și vei fi cît nu vom smulge
Tiara de pe-un cap ce-n stare n-á fost
Să poarte o podoabă mai de preț
Decît coroanele imperiale,
Dar a putut să comploteze-n contra
Acelor care te-au adus pe tron,
De-ai vrut ca gloria Cetății-n sînge
S-o-neci — în fața ochilor avut-ai,
În camera ducală, timp destul
Să vezi ce probe au Avogadorii,
Mai multe decît s-au adus vreodată
În contra orișicărui trădător,
Ca sîngeroase umbre să-i stea-n spate.
Ce ai de spus în apărarea ta?

DOGELE: Cînd apărarea mea ar însemna
Chiar condamnarea voastră, ce să spun?
Sînteți și inculpați și procurori,
Judecători, călăi — de toate-o dată.
Exercitați-vă puterea.

BENINTENDE: Șefii
Complici mărturisiri făcut-au, deci
Scăpare n-ai.

DOGELE: Și care mi-s complicii?

BENINTENDE: Destui... Pe unul iată-l, e de față:
Bertram din Bergamo. Ai întrebări
Să-i pui cumva?

DOGELE *(privindu-l pe Bertram cu dispreț):*
Nu!

BENINTENDE: Philip Calendaro
Și Israel Bertuccio, la fel,
Mărturisit-au că ți-au fost complici.

DOGELE: Ei unde-s?

BENINTENDE: Cerului răspund acum
De faptele de pe pămînt.

DOGELE: Sînt morți deci
Plebeul Brutus, cum și Cassius
Cel iute, de la Arsenal? Și cum
Și-au înfruntat osînda?

BENINTENDE: Te gîndește,
Mai bine, la a ta, căci e aproape!
Deci nu te aperi?

DOGELE: Să mă apăr față
De voi, supușii mei? O, nici o lege
Nu vă dă dreptul să mă judecați!

BENINTENDE: În cazuri grave legea poate fi
Puțin schimbată ori adăogită:
N-au prevăzut înaintașii noștri
Asemeni crime; Roma chiar uitat-a
Tăblițele ce spun cum se răzbună
Un paricid; cei vechi nu pedepseau
O faptă rea ce-n gîndul lor și nici
În sufletele nobile-ale lor
Nu-și afla loc. Au cine să prevadă
Că fiii vor lovi-n părinți și prinții
În Statul lor, fapt împotriva Firii?
Siliți de crima ta, am promulgat
O lege, să ne apere de-astfel
De trădători de rang înalt ce vor
Tirani s-ajungă prin trădare, dogi,
Nemulțumiți cu sceptrul, cît nu-l schimbă
În sabie cu două muchii. Titlul
De doge nu-ți era de-ajuns? Stăpînul
Veneției! Mai nobil titlu știi?

DOGELE: Eu, doge și stăpîn! Voi m-ați trădat!
Voi, voi cei de acolo! ce egali
Prin sînge-mi sînteți, însă mai prejos
Prin fapte! Voi m-ați smuls, voi, de la truda
Cinstită, grea, pe mări, prin țări străine,
Orașe, cîmpuri de bătaie, *voi*
Ca pe o victimă m-ați izolat,
Încoronîndu-mă, legat s-ajung
De-altarul unde preoți *voi* sînteți!
Eu n-am visat, n-am vrut și n-am știut
De-alegerea a cărei veste-n Roma
Ajunsu-m-a — și m-am supus...[91] Aici,
Pe lîngă că vegheați cu ochii-n patru,
Ca dogelui să-i puneți bețe-n roate
În bunele intenții ale sale,
Aflat-am că, pe cînd eram pe drum
Spre capitală, ați mai mutilat
Și privilegiile, prea puține,
Ce dogele le-avea. Le-am îndurat
Pe toate, și le-aș fi-ndurat, dar cînd
S-a pîngărit onoarea casei mele

De un obraznic, și pe-acest obraznic
Îl văd printre judecătorii mei...

BENINTENDE *(întrerupîndu-l):*
Michele Steno e aici ca membru
Plin în al „Celor Patruzeci" consiliu.
„Cei Zece" au alcătuit o Giunta
Din mari patricieni, toți senatori,
S-ajute judecata asta grea.
S-a anulat sentința împotrivă-i,
Căci dogele, ca protector al legii,
A încercat s-abroge orice lege
Și nu mai poate cere pedepsiți
Să fie alții pe temeiul unor
Articole ce însuși el le-ncalcă.

DOGELE: PEDEAPSA *lui!* Eu, mai de grabă,-l văd,
Acolo unde stă, pîndindu-mi moartea,
Nu ispășindu-și o pedeapsă dată
Doar în batjocură de voi, făcîndu-mi
Un simulacru de dreptate. Da,
E fapta lui murdară, dar curată
Apare față de purtarea voastră.

BENINTENDE: Și-i cu putință ca un mare doge,
Împovărat de-o vîrstă de trei sferturi
De veac și de onoruri, să se lase
Mîniei pradă ca un tînc uitînd
De-nțelepciune, frică și credință,
Doar pentru că un tînăr fu obraznic?

DOGELE: Scînteia naște flacăra; paharul
Prea plin o picătură îl revarsă;
Și plin era al meu! Ați oprimat
Poporul și pe prinț! Amîndurora
Eu libertatea le-aș fi dobîndit-o,
Dar am pierdut. Ar fi-nsemnat izbînda
Renume, glorie și răzbunare;
Istoria Veneției rivală
I-ar fi fost Greciei și Syracuzei
Cînd liberate-au fost și-au înflorit
Apoi lungi veacuri, iar eu comparat
Cu Trasibul[92] și Gelo[93] aș fi fost.
Pierzînd, știu că m-așteaptă moartea și
Stigmatul infamiei în prezent,
Dar judeca-va viitorul cînd
Veneția ori liberă va fi,

Ori nu va exista. Abia atunci
S-o ști-adevărul. Dați sentința! Eu
Aș fi fost neîndurător, și nú vreau,
Deci, îndurare. Viața mi-am riscat
Pentru un nobil scop. Luați-mi viața
Ce însumi eu mi-aș fi luat-o! Singur
Printre morminte de patricieni
Eu aș fi stat... Călcați-mi în picioare
Mormîntul voi acum, cum mi-ați călcat
În timpul vieții, inima-n picioare!

BENINTENDE: Deci vina-ți recunoști, și recunoști
Dreptatea judecății?

DOGELE: Recunosc
Că am pierdut. Fortuna e femeie.[94]
Nu m-a lipsit de ale ei favoruri
În tinerețe, însă am greșit
Sperînd că-mi va zîmbi și-acum, bătrîn.

BENINTENDE: Nepărtinirea noastră la-ndoială
Deci n-o pui?

DOGELE: Ah, destule întrebări,
Patricieni! M-aștept la ce-i mai rău,
Dar încă fierbe-n mine-o amintire
De sînge tînăr, și prea răbdător
Cum nu-s, dați curs procesului și nu-l
Schimbați în lungi dezbateri fără rost,
C-ar fi să dau răspunsuri jignitoare,
Spre bucuria dúșmanilor voștri.
E drept că aste mohorîte ziduri
Nu au ecou, dar au urechi — chiar limbi!
Prin ele adevărul de nu trece,
Voi, ce mă judecați și chinuiți,
Temîndu-vă de mine, nu veți duce
Toți în mormînt ce eu voi spune-aici
De bine sau de rău. Povară-ar fi
Secretul pentru sufletele voastre.
Lăsați-l în al meu să doarmă — áltfel,
Vă paște o primejdie mai mare
Decît acea de care ați scăpat.
Așa s-ar întîmpla, de apărarea
Aș vrea să-mi fac faimoasă, căci *cuvîntul*
Ce spune adevărul este *faptă:*
Cel spus în ceasul morții,-ades răzbună
Și-i supraviețuiește celui mort.

De vreți să-mi supraviețuiți, eu sfat
Vă dau să-mi îngropați cuvîntul iute.
Mînia dacă mi-ați stîrnit o viață,
Lăsați-mă în liniște să mor.
Nu neg nimic, nici nu mă apăr, nici
Nu cer ceva, decît să mor în pace!
Rostiți sentința!

BENINTENDE: Vina-i pe deplin
Recunoscută, și-asta ne scutește
Să-i smulgem adevărul prin tortură,

DOGELE: Tortură! La tortură m-ați supus,
De cînd sînt doge, zi de zi — dar dacă
Bătrînul trup vreți să mi-l torturați
Poftim, strîvi îl poate fierul, însă
În suflet port ceva ce ar strivi
Mașina infernală de tortură.

Intră un ofițer.

OFIȚERUL: Nobili *signori*, ducesa Faliero
Să o asculte Giunta cere.

BENINTENDE: Spuneți,
Părinți senători[95], este oare cazul?[VII]

Unul din GIUNTA:
Ea poate importante lămuriri
S-aducă, deci e bine s-o primim.

BENINTENDE: Așa cred toți?

TOȚI: Da, da.

DOGELE: Ce minunate
Venețiene legi! Auzi, soția
Să o primească-n sală, cu speranța
Că împotriva soțului aduce
Mărturisiri! Ce cinste pentru ale
Veneției înalte, caste doamne!
Dar au vocație cei ce-s de față
Orice onoare să o pîngărească!
Ei, Steno, ticălosule, de-ajung
Trădat de doamna mea, îți iert minciuna,
Scăparea de pedeapsă, viața ta
Netrebnică și-al morții mele chin!

Intră ducesa.

BENINTENDE: Înaltă doamnă, tribunalul nostru,
Deși ciudată rugămintea voastră

I s-a părut, a hotărît s-asculte,
Cu tot respectul datorat și stirpei
Și rangului ce îl aveți, tot ce
Aveți de spus... Dar, ah, păliți! Un scaun
Pentru *signora!*

ANGIOLINA: Doar o slăbiciune
De-o clipă fost-a... Mă iertați, dar nú vreau
Să stau pe scaun, soțul cînd mi-l văd
Stînd în picioare.

BENINTENDE: Care vi-i dorința?

ANGIOLINA: Ciudate zvonuri — par adevărate
După ce văd — aice m-au adus,
Și hotărîtă sînt să aud tot
Ce e mai rău... Iertați-mi de vorbesc
Cam fără șir... și nu pot... întrebarea
Să mi-o rostesc... dar prin tăcerea voastră
Răspuns-ați, întorcîndu-vă privirea...
O, Doamne,-aici tăcere de mormînt e!

BENINTENDE *(după o pauză):*
Cruțați-ne și vă cruțați, ducesă,
De repetarea-nvinuirii grave
În fața oamenilor și-a Tăriei,
E groaznică, dar altfel nu puteam.

ANGIOLINA: O, totuși... spuneți... dar nu pot să cred...
Ce-am auzit... Și-i *condamnat?*

BENINTENDE: Vai, da.

ANGIOLINA: Și este vinovat?

BENINTENDE: Distinsă doamnă,
Doar faptul că împrăștiate-acum
Vi-s gîndurile, scuză întrebarea
Ce, altfel, pentru tribunalul nostru,
Ar însemna jignire. Întrebați-l
Pe doge chiar; dovezile de poate
El să le nege, să îl socotiți
Puteți, ca dumneavoastră, fără pată.

ANGIOLINA: O, soțul, prințul meu, prieten al
Sărmanului meu tată, înțelept
La sfat și neînfrînt în lupte, spune
Că nu-i adevărat! Vai, taci?

BENINTENDE: El vina
În fața noastră și-a mărturisit-o
Și nu o neagă nici în fața voastră.

ANGIOLINA: Dar să nu moară! Ah, cruțați-i anii
Puțini ce-i mai rămîn, căci și durerea,
Cum și rușinea i-or schimba în zile!
Nu poate o necugetată faptă
Să șteargă șaizeci de-ani de fapte brave!

BENINTENDE: E hotărîrea noastră neclintită
Și se va și executa sentința.

ANGIOLINA: Chiar de-i de vină, fiți îndurători!

BENINTENDE: În ăst caz îndurarea n-ar fi dreaptă.

ANGIOLINA: *Signor*, cel ce e numai drept, e crud!
De judecata dreaptă pentru toți
Ar fi, i-ați pedepsi pe toți.

BENINTENDE: Pedeapsa
Ce lui i-am dat-o, Statul va salva.

ANGIOLINA: Ca bun supus, slujit-a Statul el;
Ca general — el Statul l-a salvat;
Ca suveran — el Statul l-a condus.

Unul din
CONSILIU: Ca trădător — el Statul l-a trădat!

ANGIOLINA: Dar pentru el nu mai era vreun stat
Nici de salvat, nici de distrus, iar voi
Ce-l condamnați la moarte pe acel
Ce vi-i liberator, ați sta acum
Gemînd pe musulmanele galere
Sau în vreo ocnă-a hunilor, în lanțuri!

Unul din
CONSILIU: Nu, doamnă, căci ar fi murit, mai bine,
Și alții decît să trăiască sclavi!

ANGIOLINA: Așa de-ar fi, între *aceste* ziduri
Nu *dumneata* te numeri printre-aceia,
Că-ndurători cu cei căzuți sînt bravii.
Deci nu-s speranțe?

BENINTENDE: Doamnă, nu pot fi!

ANGIOLINA *(întorcîndu-se spre doge):*
De e așa, mori mîndru, Faliero,
Netremurînd, prieten brav al tatei!
Ți-i mare vina, dar pe jumătate
Îți este ștearsă de asprimea lor.
I-aș fi rugat și implorat — și mila
Le-aș fi cerșit precum flămîndul pîinea,
Și aș fi plîns pînă-i făceam să strige
La ceruri după milă și răspuns
Să capete cum ei îmi dară mie,

De n-ar fi fost sub demnitatea noastră
Şi nu vedeam în ochii lor reci, cruzi
Că nu au inimi omeneşti în piept.
Iubite prinţ, ca prinţ înfruntă-ţi soarta!

DOGELE: Prea mult trăit-am ca să nu ştiu cum
Să mor! Ţi-i ruga behăit de miel
Către casap, ori strigăt de matroz
Către furtună; eu, din mîna lor,
Nici viaţa veşnică nu aş primi-o,
Că-s stîrpituri de-al căror crîncen jug
Am vrut să-mi liberez poporul.

MICHEL STENO: Doge,
Îngăduinţă cer, să-i spun o vorbă
Domniei-tale şi înaltei Doamne
Pe care-atît de groaznic am jignit-o:
O, josnicia de-aş putea să-mi şterg
Prin remuşcări, tristeţe şi ruşine!
Cum nu se poate, totuşi, vreau în pace,
Ca buni creştini azi să ne despărţim.
Nu cer iertare ci compătimire
Cu umilinţă.

ANGIOLINA: Vrednic Benintende,
Judecător suprem azi şi-nţelept,
Răspunsul meu pentru-acest domn primeşte-l,
Şi spune-i ăstui om nerușinat
Că a lui Loredano fiică poate
Simţi doar un moment de milă faţă
De-un ins ca el. O, alţii de l-ar fi
Disprețuit pe cît eu îl deplîng!
Mi-e cinstea mea mai scumpă decît mii
De vieţi, dacă s-ar înmulţi-ntr-a mea,
Dar nu aş pierde o străină viaţă
Pentru ce am de netăgăduit
Eu — al onoarei simţ, ce nu înseamnă
A altora părere ci ce este
În sine. Pentru mine bîrfa-i vînt
Izbind o stîncă, dar pe lume, vai,
Sînt simţitoare inimi pentru care
E vijelie ce stîrneşte valuri
Şi pentru-asemeni inimi dezonoarea,
Chiar umbra ei, este mai rea ca moartea,
Şi-aici, şi-n cealaltă lume, oameni
Al căror viciu e că sînt stîrniţi

De viciul care-i batjocorește.
Ei, neclintiți în fața dezmierdării
Plăcerii, ori a chinului, sînt slabi
Cînd numele tîrît li-i în noroi,
Căci drag li-i ca vultanilor văzduhul.
Tot ce vedem, simțim și suferim,
Acum, aici, o lecție le fie
Mișeilor care lovesc în cei
Ce-s mai presus de ei! Turbează leul,
De-i înțepat de-o gîză; o săgeată-n
Călcîi l-a-nvins pe bravul între bravi[96].
Pierzîndu-și cinstea, o soție[97] Troia
A nimicit; o alta[98] fără regi
Lăsat-a Roma; un soț rău jignit
Pe gali i-aduse-n Clusium[99]; de-aici
La Roma, ce-a pierit pentru o vreme,
Un gest obscen l-a dus la moarte pe
Caligula[100], dar ale lui cruzimi
Le-a îndurat pămîntul. Pîngărită,
O fată[101]-n Spania nu i-a adus
Pe mauri? Și-o minciună a lui Steno,
În două versuri proaste,-a decimat
Veneția și a primejduit
Senatul vechi de opt sute de ani;
Pe doge l-a descoronat și capul
I l-a tăiat, și-a făurit noi lanțuri
Pentr-un popor ce, asuprit, tot geme.
Rămînă cu-astă glorie mișelul,
Asemeni celui care foc a dat
Persepolisului[102] — și mîndru fie
De fapta-i — însă nu jignească cele
Din urmă clipe ale celui ce,
Orice-i acum, a fost *erou*, nici chiar
Prin rugămințile-i fără de rost,
Căci nu poate ieși din gura lui
Nimic bun. De el nu avem nevoie,
Nu vom avea și n-am avut... Trăiască
În bezna-i josnică! Iertarea este
Nu pentru șerpi, ci pentru oameni; Steno
Nu merită iertare, nici dispreț,
Căci cei ca el doar mușcă, iar cei mari
La suflet suferă — e legea vieții.
Năpîrca poate s-o strivească omul,

De-l muşcă, însă nesimţind mînie,
Că-n firea tîrîtoarei e să muşte,
Iar unii oameni viermi sînt, chiar mai viermi
Ca viermii ce rod morţii în morminte!

DOGELE *(lui Benintende)*:
Signor, fă-ţi *datoria* pîn-la capăt!

BENINTENDE: Dar înainte de a da sentinţa,
Pe Doamna o rugăm să se retragă,
Căci prea mult ar durea-o.

ANGIOLINA: M-ar durea,
Dar trebuie să-ndur, căci este parte
Din mine; nu-mi las soţul singur eu
Decît cu forţa: deci, rostiţi sentinţa!
Suspine, lacrimi, strigăte, chiar dacă
Mi-ar rupe inima, n-o s-auziţi,
Căci inima voi şti să-mi stăpînesc.

BENINTENDE: Marino Faliero, doge al
Veneţiei, conte Val di Marino,
Senátor, fost nalt comandant al oastei
Şi-al flotei, nobil cărui Statu,-ades[103],
I-a-necredinţat dregătorii de seamă
Şi doge l-a ales, rostesc sentinţa:
Pentru trădarea nemaiauzită,
Prin martori dovedită, cum şi chiar
Prin propria-ţi mărturisire, eşti
La moarte condamnat! Averea toată
Ţi se va confisca[104], iar al tău nume
Şters fi-va peste tot, şi pomenit
Doar într-o zi de rugi de mulţumire.
Pentru miracolul salvării noastre,
Alături de cutremure, de ciumă,
Duşmani străini şi diavol, cînd toţi slavă
Tăriei vom nălţa că ne-a scăpat
De nebunia ta primejdioasă.
Iar locul unde-ar trebui să fii
Pictat alături de iluştrii dogi,
Gol va rămîne şi un negru văl
Va atîrna peste acest înscris:
„Ăst loc e-al lui Marino Faliero,
Decapitat pentru cumplite crime“[105].

DOGELE: O, pentru *crime!* Fie, tot în van e!
Căci vălul peste numele-mi pătat,

Ce-ascunde-va, ori va părea c-ascunde
Un chip al meu, atrage-va priviri
Mai multe decît sute de portrete
De-alături, scăpărînd de vii culori,
Ale acelor sclavi *ai voștri* care-s
Tiranii națiunii! „Pentru crime
Decapitat!" Ce *crime?* Au mai bine
N-ar fi pe nume să le spuneți, toți
Să știe care-s și să vă aprobe,
Ori, cel puțin, *pricina* să le-o afle?
De-a conspirat un doge, voi nu spuneți
De ce? Istoria vreți să v-ascundeți?

BENINTENDE: Răspuns dea Timpul. Fiii și nepoții
Vor judeca de dreaptă ni-i sentința
Ce o pronunț: în togă și tiară,
Ca doge, scările Titanilor
Le vei sui, spre locul unde dogii
Sînt unși; coroana îți va fi luată
Unde-ai primit-o, și apoi, de cap
Vei fi scurtat. De al tău suflet cerul
Să aibă milă.

DOGELE: *Giunta* astfel deci
A hotărît?

BENINTENDE: Da.

DOGELE: Și executat
Cînd fi-voi?

BENINTENDE: Peste-un ceas... Cu Dumnezeu
Te-mpacă, deci, căci în curînd de față
Cu el vei fi.

DOGELE: *Sînt*, chiar *acum*. Spre cer
Sui-va al meu sînge înainte
De-a mi-l vărsa călăul. Confiscate
Pămînturile mi-s?

BENINTENDE: Da, și-alte bunuri,
Ca giuvaeruri, case... Poți dispune
De două mii ducați.

DOGELE: E o cruzime.
Aș fi dorit să îmi împart moșia,
Ce prin diiată mi-o lăsă Lorenzo,
Episcop-conte de Ceneda, mie
Și pentru-ai mei urmasi, între soție
Și rude (Statul rămînînd stăpîn
Pe tot ce-am în oraș, bijuterii,

Palatul...)

BENINTENDE: Numai Statul hotărî-va;
Căci primul tău moștenitor, nepotul,
Se poate aștepta și el să moară;
Noi judecarea doar i-am amînat-o,
Dar dacă vreun favor pentru soție
Dorești, rostește-ți voia, și dreptate
I se va face.

ANGIOLINA: Eu, *signori*, nevoie
De mila voastră n-am. De-azi nainte,
Eu viața Domnului mi-o-nchin, cu gîndul
Să merg la mănăstire.

DOGELE: Să plecăm
De-aici... Greu ceasul fi-va, dar va trece...
Mai am vreo-ndatorire în afară
De moarte?

BENINTENDE: Nu; căiește-te, și mori!
Te-așteaptă-un preot, sabia e scoasă
Din teacă. Doar să nu speri că grăi-vei
Poporului; la porți stau mii de oameni,
Dar le-am închis. Doar *Giunta*, noi, „Cei zece",
Cei mai de seamă din „Cei Patruzeci"
Și-*avogadorii* martori soartei tale
Vor sta — și îl vor însoți pe doge.

DOGELE: Pe *doge?!*

BENINTENDE: Da, pe doge. Ai fost doge
Și vei muri ca doge. Vei fi doge
Cît capul nu ți-i despărțit de trup,
Și pîn-atunci purta-vei și coroana.
Cu trădători de rînd te-ai înfrățit,
Și demnitatea ți-ai uitat. Noi însă
Pe prinț în tine-l recunoaștem pînă
Și-n al osîndei ceas; complicii tăi
Ca niște cîini sau niște lupi murit-au,
Dar tu muri-vei ca un leu învins
De vînători, compătimire mîndră
Simțind noi pentru tine, deplîngîndu-ți
O moarte izvorîtă din mînie
Sălbatică și-o îndărătnicie
Regală. Acum mergi de te gătește
De moarte; fă-o repede, și toți
Te-om însoți spre locul unde-am fost
Uniți cu tine ca supuși și ca

Senatul tău; acolo, pentru veci
Ne-om despărți acum. Gărzi, însoțiți-l
Pe doge spre apartamentul său!

(Ies toți din scenă.)

SCENA A 2-a

Apartamentul dogelui.
(Dogele, prizonier, și ducesa.)

DOGELE: Cum preotul plecat-a, n-are rost
De-un timp de jale, scurt, să mai tot tragem.
Mi-a mai rămas durerea despărțirii
De tine. În clepsidră nu mai am
Decît puține fire de nisip,
Și voi ieși d'n Timp.

ANGIOLINA: Vai, și pricina
Sînt eu — chiar dacă fără voia mea!
Nuntirea noastră, cea îndoliată,
Cînd ție tatăl meu m-a hărăzit,
Pe patul morții, moartea *ta* vestit-a.

DOGELE: Nu chiar: purtam în firea mea ceva
Ce-mi prevedea năpasta; e-o minune
Că azi abia s-a abătut asupră-mi,
Cum fost-a profețită.

ANGIOLINA: Profețită?

DOGELE: Acum mulți ani, nu mai știu cîți, sînt șterși
Din minte, însă scrișii sînt în anale,
Cînd eu slujeam Senatul la Treviso,
Ca tînăr căpitan și *podestá*[106],
În zi de praznic, mi-a stîrnit mînia,
În tînăr piept, un prea moliu episcop,
Ce-ntîrzia anafura s-o-mpartă
Și, la reprosul meu, răstit răspuns-a.
I-am dat o palmă, de-a căzut cu tot
Cu darurile-i sfinte; s-a sculat
Și, în evlavioasa lui mînie,
A ridicat tremurătoarea-i mînă
Spre ceruri, cu cealaltă arătînd
Anafura căzută — și-a grăi :
„Veni-va ceasul cînd ce-ai răsturnat

Pe tine te va răsturna; pleca-va
Din a ta casă gloria; din suflet
Ți-o piere-nțelepciunea; nebunia
Te va cuprinde în puterea minții;
Împătimat vei fi la vîrsta cînd
În alții patimile tac sau, poate,
Schimbate-s în virtuți; coroana care
E pentru alte capete podoabă
O să te lase fără cap; pieirii
Onorurile îți vor fi heralzi,
Iar firele cărunte morții și
Rușinii, dar nu unei morți firești
De om bătrîn!" Așa grăind, plecat-a,
Și-acum blestemul lui se împlinește.

ANGIOLINA: Și n-ai putut, știind ce te așteaptă,
Prin rugi și prin căinți să-ncerci să scapi
De-acest moment fatal?

DOGELE: M-au apăsat
Cuvintele-i prin labirintul vieții,
Precum un glas spectral, să mă cutremur
Făcîndu-mă,-n coșmaruri nefirești,
Și m-am căit, dar nu-mi era în fire
Să dau napoi[107]; se împlinește tot
Ce-i scris; nu mă temeam, ba, mai mult încă:
Ți-aduci aminte, precum toți, de ziua
Cînd am venit din Roma ca să fiu
Uns doge: se lăsase-o ceață deasă
În fața Bucentaurului[108] ca
Un stîlp de nor ce l-a călăuzit
Pe Moise[109], din Egipt să iasă,-ncît
S-a rătăcit pilotul nostru și
N-am debarcat pe Riva della Paglia[110],
Cum trebuia, ci tocmai la San Marco[111],
În locul unde criminalii sînt
Executați — și s-a cutremurat
Veneția de-ăst semn de rău augur.

ANGIOLINA: Nu-i de folos să-ți amintești acum
De asta!

DOGELE: Mă alină gîndul că-i
Lucrarea Soartei totul; mai degrabă,
Să cred vreau în destin și zei și nu
Că-s victimă a unor muritori,
Mai toți netrebnici bulgări de țărînă,

Unelte-ale unei puteri supreme,
Căci nu-l puteau înfrînge ei pe cel
Ce pentru ei a cîștigat victorii.

ANGIOLINA: Mai bine-ar fi, în ceasul tău din urmă,
Să ai mai nalte gînduri, și-mpăcat,
Cu ei, netrebnicii, să mergi la ceruri.

DOGELE: *Sînt* împăcat: e-o pace-a siguranței
Că va veni un ceas cînd ai lor fii
Și strănepoți, și-acest oraș trufaș,
Și marea, tot ce-i face azi măreți,
Strălucitori, vor fi doar un pustiu[112]
Și un blestem, batjocură a altor
Popoare, o Cartagină[113], un Babel[114]
Marin, un Tyr[115]...

ANGIOLINA: Atît de-mpătimat,
O, nu vorbi și-n ceasul morții! Fii
Mai blînd și mai umil, căci pentru dușmani
Nu mai poți fi primejdios acum.

DOGELE: Mă aflu întru veșnicie și
Văd întru veșnicie tot ce spun,
Așa cum pentru cea din urmă oară
Văd dulce chipul tău — cetății dintre
Aceste ziduri ce le scaldă valuri,
Și celor ce o locuiesc, aceasta
Le va fi soarta!

Unul din GARDĂ *(pășind înainte)*: Doge Faliero,
„Cei Zece"-așteaptă pe-Nălțimea-Voastră.

DOGELE: Adio, Angiolina... Și un ultim
Sărut... Și iartă-l pe bătrînul care
Soț iubitor ți-a fost, dar și fatal.
Iubește-mi amintirea... Cît trăiam,
Eu asta nu ți-aș fi cerut, dar astăzi,
Cînd pătimașele simțiri mă lasă,
Poți fi cu mine blîndă, mai ales
Că roadele acestor mulți, mulți ani,
Putere, glorie, renume, faimă
Și avuție, ce, de obicei,
Mai fac să-ți iasă flori și pe mormînt,
Eu le-am pierdut — nu mi-a rămas măcar
O umbră de iubire, un prieten,
Cinstirea unor rude, cît să-mi scrie
Un epitaf; eu viața dinainte

Mi-am dezrădăcinat-o; mi-a rămas
Doar inima ta pură, bună, blîndă,
Şi ea, ades, tăcut-îndurerată...
Ah, dar păleşti!... Vai, e fără simţire!
Nu mai respiră... Pu sul nu-i mai bate!...
Gărzi, ajutor!... Nu pot s-o las!... Ba este
Mai bine-aşa: lipsit de cunoştinţă,
Nu simţi durerea... Cînd se va trezi
Din somnul de o clipă, eu voi fi
În faţa Celui Veşnic... Slujitoare
Chemaţi! S-o mai privesc... Ah, mîna ei
De gheaţă-i, cum va fi şi-a mea în clipa
Cînd s-o trezi... Purtaţi-vă cu grijă
Cu dînsa... Mulţumesc... Şi-acum, sînt gata.

(Intră slujitoarele Angiolinei, şi se adună în jurul stăpînei lor, care a leşinat. Dogele şi gărzile ies din scenă.)

SCENA A 3-a

Curtea palatului dogelui; porţile exterioare sînt închise, ca să nu poată intra mulţimea: Dogele intră în scenă în veşminte de ceremonie, însoţit de Consiliul „Celor Zece" *şi de alţi patricieni, în prezenţa gărzilor, pînă în clipa cînd procesiunea ajunge la capătul de sus al „Scării Titanilor", unde dogii depun jurămîntul. Călăul aşteaptă acolo, cu sabia în mînă. Ajungînd aproape, şeful* „Celor Zece" *ia tiara ducală de pe capul dogelui.*

DOGELE: Deci dogele nu mai există: iar sînt
Marino Faliero: e mai bine
Aşa, chiar dacă-i doar pentru o clipă.
Aici am fost încoronat, şi-aici —
Mi-e Cerul martor, mult mai mulţumit
Decît la-ncoronare, mă despart
De scula asta a maimuţărelii,
Tiara dogelui, strălucitoare.

Unul din „CEI ZECE": Cam tremuri, Faliero!

DOGELE: Vîrsta, vîrsta![VIII]

BENINTENDE: Către Senat, şi pe temeiul legii,
Mai ai vreo rugăminte, Faliero?

DOGELE: Cer îndurare pentru-al meu nepot
Şi drepţi să fiţi cu-a mea soţie; moartea,

Asemeni moarte, între Stat și mine
Eu cred că limpezește totul.

BENINTENDE: Vina
Ți-e nemaiauzită, totuși grijă
De ei avea-vom.

DOGELE: Nemaiauzită
Mi-e vina! Da, căci mii de suverani
Au complotat, din veci, doar *împotriva*
Poporului, iar pentru libertatea-i
Doar doi: murit-a unul — celălalt,
Acum muri-va.

BENINTENDE: Cine-s acești doi?

DOGELE: Agis[116], al Spartei rege și un doge-al
Veneției — Marino Faliero.

BENINTENDE: Mai vrei să faci sau să mai spui ceva?

DOGELE: Pot să vorbesc?

BENINTENDE: Vorbește, dar poporul
Să știi că este dincolo de porți
Și nu te-aude.

DOGELE: Timpului, și nu
Mulțimii voi grăi; și Veșniciei
În care sînt... Voi, Elemente-n care
Mă voi topi, lăsați să-mi fie glasul
Un duh deasupra voastră! Valuri care
Purtat-ați al meu steag! Voi vînturi ce
L-ați fîlfîit, parcă iubindu-l, spre
Izbînzi umflîndu-mi pînzele! Pămînt
Natal, tu, pentru care al meu sînge
Jertfit-am! Țări străine ce, cu voia-mi,
Din răni mi-ați smuls mult sînge! Pic re ce
Nu mi-l veți suge, căci la Cer sui-va!
Voi, Ceruri, care-l veți primi! Tu, soare,
Ce peste toate-acestea strălucești!
Tu, cel ce sori aprinzi și stingi! Stați martori!
Nevinovat eu nu-s — dar sînt ei oare?
Pieri-voi, însă nu nerăzbunat:
Din hăul Timpului li se arată
Acestor ochi ce încă nu-s închiși,
Prin veacuri, soarta urbei prea trufașă,
Veneția, pe care o blestem,
Pe veci, cu toți ai ei! Din șir de ceasuri

Încet se-ncheagă ziua cînd ea, care
Fu bastion în fața lui Attila,
Se va pleca-n chip rușinos în fața
Unui bastard Attila[117], nevărsînd,
Ca să se apere, din al ei sînge,
Nici cînd vărsa-voi, din bătrîne vine,
Sacrificat, eu, care-am apărat-o!
Va fi vîndută, cumpărată și
Cei ce-o disprețuiesc i-or fi stăpînii![IX]
Va fi provincia unui imperiu,
Biet orășel, nu mîndră capitală,
Cu sclavi — senători, nobili — cerșetori
Și cetățeni codoși! I-or sta-n palate
Evreii[X], hunii-n posturile nalte,
Greci fals-mieroși i-or stăpîni negoțul!
Patricienii pîinea-și vor cerși-o
Pe-nguste străzi și,-n starea de rușine
A lor, stîrni-vor mila! Cei puțini,
Rămași c-o brumă doar din moștenirea
Iluștrilor părinți, ca trepăduși,
L-or slugări pe-un vicerege[118]-n chiar
Palatul unde fost-au suverani
Și suveranul și l-au căsăpit,
Mîndrindu-se cu vechile blazoane
De dînșii pîngărite; dintr-o tîrfă,
Ce s-o făli că patul și-a-mpărțit
C-un mercenar sau un gondolier,
Trei generații s-or prăsi în chip
Nelegitim! Îți vor ajunge fiii,
Sclavi dați învinșilor de-nvingători,
Pe cea mai joasă treaptă a ființei,
Disprețuiți de cei lași, căci vor fi
Mai lași ca ei; de vicioși, căci vicii
Mai josnice i-or măcina, încît
Nu le-ar putea da nume nici un codex!
În Cipru, unde azi stăpînă ești,
Rușine fi-va moștenirea ta
Prin ale tale fiice dezmățate
Atît de rău, de vor intra-n proverbe!
Din statele de tine cucerite
S-o scurge-n tine tot ce-i rău: doar vicii,
Lipsite de splendoare, și păcate

Neusurate nici prin vreo spoială
De dragoste, ci poftele de rînd
Dezlănțuind, în rece desfrînare,
Schimbînd tot ce-i firesc în artificiu!
Cînd astea toate-or să te-mpovăreze,
Silitul zîmbet, secile petreceri,
Lipsita de onoare tinerețe,
De cinste văduvita bătrînețe,
Micimea sufletească, slăbiciunea
Și-o presimțire a nenorocirii
În contra căreia n-o să te zbați
Să lupți, și n-o să îndrăznești să murmuri[XI],
Și care te va preschimba-ntr-un ultim
Deșert de oameni populat — atunci,
În zvîrcolirea agoniei tale,
Din toți acei pe care i-ai ucis
De *mine* amintește-ți, tu, speluncă
Ce-mbeți bețivi cu sînge curs din prinți![XII]
Gheenă-a apelor![119] Sodomă-a mării!
Te aibă pradă zeii din infern,
Cu tot cu seminția ta de șerpi!

(Întorcîndu-se spre călău)

Lovește, sclavule! Fă-ți datoria!
Lovește cum loveam în dușmani eu!
Cum în acești tirani aș fi lovit!
Adînc lovește, cît blestemul meu!
Să-mi zboare capul dintr-o lovitură!

(Dogele se pune în genunchi și, cînd călăul ridică sabia, se lasă cortina.)

SCENA A 4-a

(Piața și piațeta San Marco. Mulțime de oameni în jurul porților ferecate ale palatului dogilor.)

ÎNTÎIUL CETĂȚEAN:

La poartă-s, ah, și pe „Cei Zece"-i văd
În jurul dogelui, toți în veșminte
De gală!

AL DOILEA CETĂȚEAN:
Mă căznesc, dar tot nu văd
Nimic... Ce se întîmplă? S-auzim
Măcar, de e împiedicat poporul
Să vadă, în afară doar de cei
Ce stau lîngă grilaj!

ÎNTÎIUL CETĂȚEAN: De doge unul
Se-apropie... Îi ia din cap tiara...
El ochi pătrunzători spre cer ridică...
Îi văd sclipind... Ah, buzele își mișcă!...
Psst! Psst!... Aud un murmur doar... Blestem!
E prea departe... Nu-nțeleg ce spune,
Dar glasul lui e tunet depărtat.
Ah, de aș deslușì doar un crîmpei
Din ce rostește!

AL DOILEA CETĂȚEAN: Liniște, să prindem
O vorbă baremi!

ÎNTÎIUL CETĂȚEAN: E-n zadar... Nu pot
S-aud nimic... Ah, părul lui cărunt
Cum flutură în vînt, ca spuma mării!
Se pune în genunchi!... Ei stau în juru-i...
L-ascund vederii... Sabia doar văd
Că-i ridicată!... Ah, și cade crunt!

(Mulțimea murmură.)

AL TREILEA CETĂȚEAN:
Pe cel care ne-ar fi eliberat
L-au omorît!

AL PATRULEA CETĂȚEAN: Cu cei sărmani a fost
Întotdeauna bun.

AL CINCILEA CETĂȚEAN: Deștepți au fost
Că porțile le-au ferecat, că, altfel,
De-am fi știut ce au de gînd, cu arme
Veneam, să sfărîmăm aceste porți!

AL ȘASELEA CETĂȚEAN:
Ești sigur că e mort?

ÎNTÎIUL CETĂȚEAN: Doar am văzut
Cum cade sabia! Dar ce se-ntîmplă?
Priviți!

(Pe balconul care dă spre piața San Marco a palatului dogilor, se arată șeful „Celor Zece", cu o sabie însînge-

rată în mînă, pe care o flutură de trei ori în faţa mulţimii, strigînd:)

Dreptate s-a făcut, şi mort
E trădătorul doge!

(Porţile se deschid: mulţimea se buluceşte spre „Scara Titanilor", unde a avut loc execuţia. Cei din faţă strigă spre cei din spate:

Vai, pe trepte
Tăiatul cap i se rostogoleşte!

(CORTINA)

I. p. 73 *Cel din Treviso, ei, i-am ars vreo două.*
Fapt istoric. Vezi Marin Sanuto, *Viețile dogilor.*

II. p. 106 *Senatu'-n taină, ca să-i pedepsească.*
Fapt istoric.

III. p. 130 *Toți, la palatul nostru din San Polo.*
Palatul familiei dogelui.

IV. p. 134 *Șeful străjii de noapte.*
„I Signori di Notte" aveau o funcție importantă în vechea republică.

V. p. 142 *...joia de lăsatul de sec,*
„Giovedi grasso" — „joia grasă sau unsă", termen pe care nu-l pot traduce literal în text, aceasta era ziua.

VI. p. 142 *...legați la gură fie.*
Fapt istoric.

VII. p. 148 *Părinți senători, este oare cazul?*
Membrii Senatului venețian, urmînd pilda Senatului roman, își spuneau, ca și ei, „Părinți Senători"[1].

VIII. p. 159 *Vîrsta, vîrsta!*
Este, de fapt, răspunsul lui Bailly[2], primarul Parisului, dat unui francez care i-a făcut același reproș, în drumul lui spre eșafod, în cursul primei părți a revoluției lor. Descopăr acum, după terminarea acestei tragedii, citind, pentru prima oară in acești șase ani, *Veneția păstrată*[3], o replică similară a lui Renault, dată în alte împrejurări, precum și alte coincidențe ce pot izvorî dintr-o asemenea temă. Cred că nu mai este nevoie să-i amintesc binevoitorului meu cititor că astfel de coincidențe pot fi întîmplătoare, tocmai pentru că pot fi atît de

ușor descoperite dacă se gîndește la o piesă atît de populară, atît pe scenă cît și ca lectură, cum este capodopera lui Otway[4].

IX. p. 161 *Cei ce-o dispreţuiesc i-or fi stăpînii!*

Dacă tabloul dramatic apare prea crunt, îl rog pe cititor să parcurgă istoria perioadei la care se referă profeția sau, mai de grabă, a cîtorva ani care au precedat această perioadă. Voltaire a calculat că numărul acelor „nostre bene merite Meretrici"[5] se ridica la 12 000, în afară de voluntari și miliția locală, nu știu pe baza cărei autorități; dar aceasta este, poate, singura pătură a populației al cărei număr nu a scăzut. Veneția avusese, pe vremuri, două sute de mii de locuitori; acum e redusă la nouăzeci de mii, și ACEȘTIA!, puțini pot concepe și nimeni nu poate descrie la ce stare de decădere a fost adus acest nefericit oraș de infernala tiranie austriacă.

X. p. 161 *...I-or sta-n palate*
Evreii,...

Cele mai de seamă palate de pe Brenta[6] aparțin acum evreilor cărora, pe vremea republicii, nu li se îngăduia să locuiască decît la Mestri[7], și nu aveau voie să intre în Veneția. Comerțul se află în întregime în mîinile evreilor și grecilor, iar garnizoana orașului este alcătuită din huni.

XI. p. 162 *Să lupți, și n-o să îndrăznești să murmuri.*

Dacă profeția dogelui pare uimitoare, rog cititorul să fie atent la cea care urmează, făcută de Alamanni[8], acum două sute șaptezeci de ani. E o profeție cu totul uluitoare în legătură cu soarta Veneției: „De nu te schimbi" — îi spune el trufașei Republici — „libertatea, care-i gata să te părăsească în zbor, nu va mai dura nici un veac peste mia de ani".] Dacă socotim epoca libertății venețiene ca începînd cu primul guvern în timpul căruia a înflorit, trebuie să menționăm că primul doge a fost ales în anul 697[9]; dacă adăugăm un secol la o mie de ani, socotind, adică, unsprezece secole, o să ne dăm seama că sensul profeției este, literal vorbind, acesta: „Libertatea ta nu va dura pînă în 1797". Amintiți-vă că Veneția a încetat să mai fie liberă în 1796, în al cincilea an al Republicii Franceze, și veți ajunge la concluzia că niciodată nu s-a rostit vreo profeție mai limpede sau mai adeverită de evenimente. De aceea, cred, vi se vor părea uimitoare următoarele trei versuri prin care Alamanni i se adresează Veneției, și pe care, totuși, nimeni nu le-a scos în evidență:

„Se non cangi pensier, l'un secol solo
Non conterà sopra'l millesimo anno

Tua libertà, che va fuggendo a volo".
(*Sat.* XII, ed. 1531, p. 413)

(„De nu-ţi schimbi gîndul, libertatea ta
Un secol peste mia de-ani — căci fuge
Ca-n zbor — ţi-o profeţesc, nu va dura.")

Multe profeţii au trecut drept profeţii, şi mulţi au fost numiţi profeţi pentru mult mai puţin (P.L. GINGUENÉ — *Hist. Lit. d'Italie*, IX, 144).

XII. p. 162 ...*tu, speluncă*
Ce-mbeţi beţivi cu sînge curs din prinţi!

Din cei dintîi cincizeci de dogi, *cinci* au abdicat, *cinci* au fost exilaţi, după ce li s-au scos ochii, *cinci* MASACRAŢI — şi *nouă* detronaţi; aşa că *nouăsprezece* din cincizeci şi-au pierdut tronul prin violenţă, pe lîngă alţi doi care au căzut în bătălii; astea s-au întîmplat cu mult înaintea domniei lui Marino Faliero. Unul dintre predecesorii lui mai recenţi, Andrea Dandolo, a murit de inimă rea. Marino Faliero însuşi a murit precum s-a arătat. Printre succesorii lui, *Foscari*[10], după ce şi-a văzut fiul de mai multe ori torturat şi exilat, a fost detronat, şi a murit dintr-un accident vascular, în clipa cînd a auzit clopotul de la San Marco sunînd în cinstea alegerii succesorului său. Morosini[11] a fost pus sub acuzaţie pentru pierderea Candiei[12]; dar asta s-a întîmplat înainte de a fi ales doge, căci, în timpul domniei sale, a cucerit Moreea[13], dobîndindu-şi denumirea de Peloponesianul. Faliero poate exclama, pe bună dreptate:

„...tu, speluncă
Ce-mbeţi beţivi cu sînge curs din prinţi!"

SARDANAPAL

Tragedie

ILUSTRULUI GOETHE

Un străin
își îngăduie să-i prezinte
Seniorului său, ca vasal literar,
celui dintîi dintre scriitorii în viață,
creatorului
literaturii propriei sale țări
și mîndrie a literaturii europene,
un omagiu.
Nevrednica scriere
pe care autorul se încumetă să i-o
dedice
poartă titlu

SARDANAPAL

Traducere de AUREL COVACI

PREFAȚĂ

Publicînd aceste tragedii[1], nu-mi rămîne decît să repet că nici pe departe n-au fost scrise cu gîndul că vor fi puse în scenă. Niște prime încercări ale unor directori de teatru i-au îngăduit opiniei publice să se exprime în privința lor. Cît despre propriile mele păreri, cum se pare că nu interesează pe nimeni, mă abțin să le exprim.

Notele îi vor lămuri cititorului temeiul istoric al acestor piese.

Autorul s-a străduit, pe de o parte, să păstreze, și pe de alta, să apropie „unitățile"[2], încredințat fiind că orice îndepărtare de ele poate fi poezie, dar nu dramă. Totodată, autorul este conștient de lipsa de popularitate a „unităților" în literatura engleză de azi; dar sistemul acesta nu-i aparține, este doar o opțiune a sa pentru ceea ce, pînă nu de mult, a fost legea literaturii în toată lumea, și încă mai este, în majoritatea țărilor civilizate. Dar „nous avons changé tout celà"[3], și acum culegem roadele acestei schimbări. Autorul este departe de a crede că exemplele sau convingerile lui personale îl pun pe picior de egalitate cu predecesorii săi care au respectat sau nu regula „unităților", mărginindu-se doar să motiveze de ce a preferat, oricît de slabe ar fi rezultatele, să adopte niște reguli mai stricte, decît să abandoneze orice reguli. Dacă n-a izbutit, vina este a creatorului și nu a legilor artei.

În această tragedie, m-am străduit să mă țin cît mai aproape de relatările lui Diodorus Siculus[4], reducîndu-le, totuși, în măsura în care mi-a fost cu putință, la o desfășurare conformă cu legile dramei, și încercînd să respect cît mai mult regula celor trei unități. De aceea, răscoala izbucnește aici într-o singură zi, ca urmare a unei conspirații, și nu ca rezultat al unui lung război atestat de istorie.

PERSOANELE

BĂRBAȚII

SARDANAPAL, *regele Ninivi*[5], *Asiriei etc.*
ARBAS, *medul*[6] *care aspiră la tron*
BELEZ, *caldecan*[7] *ghicitor*
SALEMEN, *cumnatul regelui*
ALTADA, *un asirian, înalt dregător la curtea regelui*
PANIA
ZAMES
SFERO
BALEA

FEMEILE

ZARINA, *regina*
MYRRHA, *sclavă ioniană*[8], *favorita lui Sardanapal*

Femei din haremul lui Sardanapal, gărzi, slujitori, preoți caldeeni, mezi etc.

Acțiunea se petrece în palatul regal din Ninive.

SCENA 1

O sală în palatul regal.

SALEMEN *(singur)*:

Jignit-a pe regină — dar i-i soț;
Și sora mi-a jignit — dar îmi e frate;
Poporul și-a jignit — dar îi e rege,
Dar, ca prieten și supus, nu pot
Să-l las să piară-așa. Nu pot să văd
Supt de pământ un sînge-alcătuit
Din al lui Nemrod[9] și-al lui Semiramis[10]
Și treisprezece veacuri de imperiu
Sfîrșind ca-ntr-o poveste ciobănească!
Ah, ochii să-i deschid! L-au moleșit
Femeile, dar tot mai are-n piept
Curaj nepăsător, de-atît desfrîu
Nenimicit de tot, și vlagă încă,
Doar lîncezită de împrejurări,
Dar vie, nu de voluptăți sleită.
Țăran de se năștea, putea-mpărat
S-ajungă; dar născut spre-a sta pe tron,
De-l pierde, va lăsa pentru urmași
Un nume doar, neprețuit de-aceștia,
Dar totul încă nu-i pierdut: mai poate
Scăpa de trîndăvie și rușine
Ușor, fiind ce-ar trebui să fie,
Precum ușor i-a fost ce nu se cade
A fi s-ajungă; ar trudi mai mult
Domnind peste-ale lui popoare,-n loc

Să-și irosească viața? Conducînd
Nu un harem, ci oști? Trupești ispite-l
Sleiesc, căci sănătate nu-i aduc
Ca vînătoarea; glorie, iar nu,
Ca un război... Se cere ochii eu
Să i-i deschid!

(Se aude o muzică dulceagă.)

Ah, muzică, dar tunet
Nu deslușesc în ea: o alăută,
O liră, tamburina — instrumente
Lascive, auiri moleșitoare,
Dulci glasuri de femei și de scopiți
Ce-i țin ison beției, pe cînd el,
Cel mai mărit din regii de pe lume,
Stă leneș, cu cununi de trandafiri
Pe cap, lăsîndu-și mîndra diademă
La îndemîna altcui, să i-i smulgă,
Curaj de are. Ei, dar iată-i, vin:
Spre nări parfumuri îmi adie; văd
Femei sclipind de giuvaeruri; ele,
Ce-s corul lui și sfatul, totodată,
De-a lungul galeriei vin, avîndu-l
Pe el în mijloc, tot la fel gătit,
Părînd un pic doar mai puțin femeie,
Bărbat-regină, al lui Semiramis
Nepot! Au să-l aștept? Da, și să-i spun
În față, bărbătește, tot ce cred.
Vin sclavele, în frunte cu monarhul
Ce-i un supus al sclavelor acum!

SCENA A 2-a

Intră în scenă Sardanapal, dichisit ca o femeie, cu capul încununat cu flori și cu roba fluturîndu-i neglijent, înconjurat de o suită de femei și tineri sclavi.

SARDANAPAL *(unuia dintre slujitorii săi)*:
Să fie-mpodobit pavilionul
De peste Eufrat, viu luminat
Și pregătit pentr-un banchet aparte:
La miezul nopții, vom cina acolo.
Galera gata fie. Boare lină

Oglinda rîului o încrețește.
Curînd ne îmbarcăm. Frumoase nimfe,
Ce lui Sardanapal îi îndulciți
Clipitele de tihnă, iar ne-om strînge,
Ca stelele ce le vedeți pe boltă,
Și voi veți fi cer mai frumos ca bolta.
Petreceți-vă timpul, pîn-atunci,
În voie... Myrrha mea ioniană,
Tu mergi cu ele, sau rămîi cu mine?

MYRRHA: Stăpîne...

SARDANAPAL: Ce *stăpîne!?* Dai răspuns
Prea rece... Blestemați sînt regii astfel
Să li se dea răspuns! Tu faci ce vrei,
Eu — ce vrei tu; cu-ai noștri oaspeți, deci,
Te duci — ori stai cu mine?

MYRRHA: Voia ta
Mi-e lege.

SARDANAPAL: Nu vorbi așa! Știi doar
Că bucuria mea-i să-ți împlinesc
Dorințele, că nu cutez să am
Dorinți ce una nu-s cu ale tale,
Iar tu te pleci și unor vreri străine!

MYRRHA: O, aș rămîne: fericirea mea
E să te fac pe tine fericit,
Dar...

SARDANAPAL: Ce *dar?* Știi că,-ntre noi doi, un zid
Doar voia ta să aridice poate.

MYRRHA: E ceasul cînd te cere Sfatul Țării;
Mai bine, plec...

SALEMEN *(venindu-le în întîmpinare)*: Ioniana sclavă]
Grăit-a drept... Mai bine se retragă.

SARDANAPAL: Cine-a vorbit? Ah, frate, tu ești?

SALEMEN: Frate-al
Reginei, și al tău vasal supus,
O, rege.

SARDANAPAL *(adresîndu-se suitei)*:
Timpul vă petreceți, deci,
Cum vă e voia, dar, la miezul nopții,
Ne-om revedea.

(Suita se retrage; Myrrha se îndepărtează și ea.)

Ah, Myrrha, tu credeai
C-ai să rămîi!

MYRRHA: N-ai poruncit, stăpîne.
SARDANAPAL: Dar am citit în ochii tăi ionici
Că *să rămîi* ai vrea.
MYRRHA: Dar al tău frate,
Mărite rege...
SALEMEN: Fratele *reginei*,
Ioniano! Astfel *mie*-mi spui,
Şi nu roşeşti?
SARDANAPAL: Ah, n-a roşit? N-ai ochi,
Nici inimă, să vezi că o privire
De-a ta o face a roşi precum
Pe Caucaz zăpada,-n asfinţit.
Mai bine, taci! Cum, Myrrha, plîngi? De ce?
SALEMEN: Să plîngă! Plînge plînsul multor altor,
Şi poartă vina multor lacrimi grele.
SARDANAPAL: Să fie blestemat cel ce-a făcut-o
Să plîngă!
SALEMEN: Nu te blestema pe tine;
Cînd milioane te blestemă azi.
SARDANAPAL: Întreci măsura! Nu mă fă aminte
Să îmi aduc că-s rege!
SALEMEN: O, de-ai face-o!
MYRRHA: Îngăduiţi-mi amîndoi, vă rog,
Să mă retrag.
SARDANAPAL: De trebuie să pleci,
Şi mitocanul ăsta te-a jignit,
Ei, bine, fie, dar revino cum
Ţi-am spus. Mai bine pierd o-mpărăţie
Decît prezenţa ta.

(Myrrha iese din scenă.)

SALEMEN: Poţi să le pierzi
Pe amîndouă, pentru totdeauna.
SARDANAPAL: O, nu mă face cumpătul să-mi pierd
Prin felul tău de a vorbi, scump frate!
Oi fi eu blînd, dar...
SALEMEN: Prea blînd, chiar trîndav!
O, dacă te-aş putea stîrni, chiar dacă
Mi-ar fi în pagubă!
SARDANAPAL: Pe zeul Baal![11]
Tiran m-ar face ăsta!
SALEMEN: Eşti tiran;
Au crezi că tirania-nseamnă sînge

Și lacrimi doar? Huzurul, desfrînarea,
Răsfățul, slăbiciunea, delăsarea
Și despotismul viciului nasc
Mii de tirani ce, prin cruzime,-ntrec
Tot răul ce l-ar săvîrși-un stăpîn
Energic, orișicît ar fi de aspru.
Plăcerea cărnii — prost exemplu dai —
Corupe și oprimă, tronu-ți sapă
Și pe acei ce-l sprijină, încît,
De-ar năvăli străine oști, răscoale
De s-ar stîrni în țară, fapt fatal
Ți-ar fi oricare, căci supușii tăi
N-au chef să-nvingă-n lupte cu străinii,
Iar răsculaților le-ar sta alături.

SARDANAPAL: Și ce anume te îndeamnă gura
Poporului să fii?

SALEMEN: Pricini sînt multe:
O urgisești pe sora mea, regina,
Apoi mi-s dragi nepoții, și fidel
I-s unui rege ce,-n curînd, nevoie
O s-aibă de credința mea, prin fapte.
Apoi, cinstesc eu a lui Nemrod stirpe
Și încă o pricină.

SARDANAPAL: Care?

SALEMEN: Ți-este
Necunoscut cuvîntul.

SARDANAPAL: Să învăț
Îmi place; spune-l.

SALEMEN: Ce-i Virtu ea știi?

SARDANAPAL: Să nu știu eu! Cuvîntul, în urechi,
Mi-e ca un glas de goarnă ori un huiet
Al gloatei — că-mi vorbește sora ta
Mereu despre-asta!

SALEMEN: Și ești sastisit!
Atunci de Viciu să-ți vorbesc.

SARDANAPAL: Ce vicii?
De unde?

SALEMEN: Sînt de vînt aduse dacă
Poporul nu știi să-ți auzi.

SARDANAPAL: Ei, lasă!
Sînt răbdător și iertător, știi bine,
Dar ce te face să-mi vorbești așa?

SALEMEN: Primejdiile ce te pasc.

SARDANAPAL: Vorbește.
SALEMEN: Popoarele, ce tatăl moștenire
Ți le-a lăsat, sînt mîniate foarte
Pe tine.
SARDANAPAL: Zău, pe *mine?* Ce vor robii?
SALEMEN: Un rege.
SARDANAPAL: Și eu ce sînt?
SALEMEN: Un nimic
În ochii lor, dar în ai mei ești încă
Bărbatul ce-ar putea ceva să fie.
SARDANAPAL: Bețivi clevetitori! Au nu trăiesc
În pace și belșug? Ce vor?
SALEMEN: Au pace
Prea multă, ca să fie glorioasă,
Și prea puțin belșug, spre-a-i mulțumi.
SARDANAPAL: Că nu le dau mai mult, satrapii mei
De vină-s.
SALEMEN: Și monarhul, ce nu vede
Dincolo de palat, ori, dacă vede,
Tot ziduri de palate vede-n munți,
Cît vară-i. O, slăvitule Baal,
Care-ai durat acest imperiu vast,
Și fost-ai zeu făcut, ori strălucești
Precum un zeu, din veacuri, prin renume,
Al tău urmaș n-a stăpînit ca rege
Ce i-ai lăsat tu, ca erou, luptînd,
Trudind, jertfindu-ți sîngele, de ce?
Ca el, din dări, să poată chefui
Și cheltui averi întru desfrîu!
SARDANAPAL: Ah, asta-i: vrei să cuceresc țări noi!
Pe stelele de caldeeni citite,
Toți robii ăștia blestemați rîvnesc
Să-i duc spre glorie?
SALEMEN: De ce nu? Fost-a
Femeie Semiramis, și i-a dus
Pe-asirieni lîngă-nsoritul Gange[12].
SARDANAPAL: Așa-i. Dar *cum* s-a-ntors
SALEMEN: Ca un *bărbat*,
Ca un erou: bătută dar nenvinsă,
Cu numai douăzeci de luptători,
În Bactria[13] ea s-a retras cu bine.
SARDANAPAL: Și cîți, în India, i-au fost mîncați
De vulturi?

SALEMEN: În anale nu s-a scris.
SARDANAPAL: Eu îți vorbesc în locul lor; mai bine
Cosea acasă douăzeci de mantii,
Decît din Bactria să fugă cu
Cei douăzeci, atîtea mii lăsînd
Să-i roadă lupi și corbi, ușoară pradă
Dușmanilor mai răi ca orice fiară.
Aceasta-i glorie? Atunci o viață
De glorie lipsită îmi doresc.
SALEMEN: Nu toți războinicii monarhi avură
Asemeni soartă. Semiramis, cea
Din care zeci de regi descind, pierdut-a
În India, dar Persia ne-aduse,
Și Media și Bactria în dar.
O, de le-ai cîrmui ca ea!
SARDANAPAL: Supuse
De ea au fost, dar eu le *cîrmuiesc.*
SALEMEN: Doar că-n curînd nevoie vor avea
De a ei sabie, nu de-al tău sceptru.
SARDANAPAL: Ai auzit de Bacchus[14]? Ale mele
Grecoaice-l pomenesc mereu: a fost,
Zic ele,-un zeu, zeu grec, un zeu străin
Asirienilor, și-a cucerit
Al Indului tărîm de aur unde
Învinsă fost-a Semiramis.
SALEMEN: Da,
Am auzit de-acest bărbat ce zeu
Făcut fu pentru marea-i cucerire.
SARDANAPAL: Eu nu ca om, ci întru zeitatea-i
Vreau să-l cinstesc. Paharnice!
SALEMEN: Ce vrea
Să spună regele?
SARDANAPAL: Vreau să-l cinstesc
Pe noul zeu al tău, cuceritorul
De-atunci: de vin mi-e poftă, vreau să zic.

Intră paharnicul.

SARDANAPAL *(paharnicului)*:
Ci adă-mi cupa lui Nemrod, de aur
Bătut cu nestemate, cu-al lui nume
Pe ea înscris, umplută ochi cu vin!
Hai, iute!

(Paharnicul iese din scenă.)

SALEMEN: Potrivită-i oare clipa?
E cazul ca nepotolitei sete
De chef să-i fii tot rob?

(Paharnicul revine cu vinul.)

SARDANAPAL *(luînd cupa):* Ascultă, nobil
Cumnat al meu, dacă ăşti greci barbari,
Ce ni-s vecini, nu mint, ăst zeu, ăst Bacchus
Întreaga Indie a cucerit-o.

SALEMEN: Aşa-i, şi înzeit a fost pentru-asta.

SARDANAPAL: Nu chiar; din cuceririle lui mari
Rămas-au cîteva columne care
Sînt ale lui, sau ale mele, dacă
Vreau să le cumpăr, pietre de hotar
A mărilor de sînge ce-a vărsat,
A ţărilor ce crunt le-a pustiit
Şi-a inimilor ce-a zdrobit — dar uite,
În cupa asta-i nemurirea lui,
Căci strugurelui sufletul i-a stors,
Spre-a-l veseli pe-al omului, un fel
De ispăşire pentru-atîtea rele
Ce le-a făcut; altfel, un simplu om,
Un muritor ar fi rămas, şi-un fel
De monstru-om ca mîndra Semiramis,
Strămoaşa mea; zeu vinul l-a făcut.
Te facă şi pe tine om, cumnate
Ursuz, cicălitor. În cinstea ta,
Zeu grec!

SALEMEN: Ah, pentru ale tale toate
Regate, nu lua-n deşert credinţa
Strămoşilor!

SARDANAPAL: Ah, deci îl socoteşti
Erou — fiindcă sînge mult vărsat-a,
Nu zeu — fiindcă-n vrajă a schimbat
Un fruct ce pe cel trist l-înveseleşte,
Bătrînului dă vlagă, îl inspiră
Pe tînăr, spală osteneala trudei
Şi-alungă frica de primejdii, şi
Deschide-o nouă lume celui care
De asta-i sastisit! Ei, bine, fie!
Atunci în cinstea ta beau şi a *lui*

Ca om ce totul a făcut ca lumea
Prin bine și prin rău să o uimească.

(Bea.)

SALEMEN: Vrei să-ți lungești la ora asta cheful?

SARDANAPAL: Și ce-i de-aș vrea? Mai mult ca un trofeu
Ar fi, căci nu-i adus de-amare lacrimi.
Dar nu-l lungesc, de nu vrei să închini
Și tu în cinstea zeului beției.
Hai, spune ce-ai de spus.
(paharnicului) Te du, băiete.

(Paharnicul iese din scenă.)

SALEMEN: Voiam ca eu să te trezesc din somn,
Și nu răscoala.

SARDANAPAL: Cine să o facă?
De ce? Cu ce țel? Moștenit-am tronul
Ca drept al meu, că-s dintr-un neam de regi
Ce n-au înaintași din altă stirpe.
Ce i-am făcut poporului? Ce ție?
De el se răzvrătește, tu — mă mustri?

SALEMEN: Nu-i vorba de ce mie mi-ai făcut.

SARDANAPAL: Că pe regină o nedreptățesc,
Crezi, nu-i așa?

SALEMEN: Să *cred!* Dar chiar așa e!

SARDANAPAL: Răbdare, prințe... Stai și mă ascultă:
De tot ce merită prin rang, regina
Se bucură: respect, puteri, splendoare;
Ea se-ngrijește de moștenitorii
Asiriei — deci are apanagii
Și drept de suverană. De-nsurat,
M-am însurat din rațiuni de stat,
Cum regii se însoară, și-am iubit-o
Cum mulți bărbați soțiile-și iubesc.
De tu sau ea credeați c-am să mă leg
De ea ca un țăran de prin Caldeea
De-a lui pereche, nu știți cum sînt regii
Sau oamenii.

SALEMEN: O dragoste cu sila
Nu cată sora mea nici de la domnul
Asiriei — dar nici nu vrea s-o-mpartă
Cu dezmățate și ioniene.
Regina tace.

SARDANAPAL: Fratele-i de cé nu?
SALEMEN: Dau glas popoarele — eu li-s ecoul;
De nu le iei în seamă, în curînd
N-ai să mai cîrmuiești.
SARDANAPAL: Ah, sclavii ăștia
Nerecunoscători! Murmúră deci
Că sîngele nu le-am vărsat, că nú i-am
Dus în pustiu, s-ajungă albe oase,
Ori lîngă Gange; că prin legi de groază
Nu i-am împuținat; că piramide
Ori babiloniene ziduri eu
Să-nalțe nu i-am pus!
SALEMEN: Trofee-s astea,
Mai demne de-un popor și de un prinț
Decît cîntări, ibovnice, banchete,
Risipă de comori, virtuți scăzute.
SARDANAPAL: Eu, drept trofee,-am ctitorit orașe;
Au Anchialus[15], Tarsus[16] nu-ntr-o zi
Le-am înălțat? Au hîrca-Semiramis,
Cea sîngeroasă, de război flămîndă,
Ce altceva ar fi făcut cu ele,
Decît să le distrugă?
SALEMEN: Recunosc,
Ai meritul de a le fi zidit,
Să-ți faci o toană. O poezioară
Le-nveșnicește, care de rușine
V-or face și pe tine, și pe ele
În viitor.
SARDANAPAL: Pe mine?! Pe Baal!
Nu-i poezia mai prejos de ele!
Te ia de mine, de-al meu fel de viață,
Dar nu de adevărul ăstor versuri,
Istorie a tot ce-i omenesc!
Ce zic: „Sardanapal, măritul rege
Și-al lui Anacyndaraxe[17] fiu, zidit-a
Anchialusul și Tarsusu-ntr-o zi.
Mîncați, iubiți și beți; nu face restul
Un sfanț".[18]
SALEMEN: Morala și înscrisul sînt
Grozave, ca din partea unui rege
Pentru supuși!
SARDANAPAL: Ți-ar fi plăcut, mai bine,
Să dau edicte: „Ascultați de rege,

Măriți-i avuția și falanga,
Vărsați-vă tot sîngele,-adorați-l
Stînd în genunchi, trudiți fără istov!"
Sau: „A ucis cincizeci de mii de dușmani
Aici Sardanapal. Mormintele-astea
Îi sînt trofeele". Cuceritorii
Cu de-astea se mîndrească; eu încerc
Să-mi fac supușii să nu-și simtă grea
Această viață, și să moară-n pace.
Pe toți, de la ce mic îmi îngădui,
Eu nu-i opresc — doar oameni sîntem toți.

SALEMEN: Strămoșii adorați ți-au fost ca zei.

SARDANAPAL: În colb și moarte, nu-s nici zei, nici oameni.
Vorbești aiurea! Viermii-s zei, căci ei
S-au ospătat din zeii tăi, murind
Apoi de foame. Zeii-au fost doar oameni;
Descind din ei, dar văd în jurul meu
Doar lucruri omenești, nimic zeiesc,
Afară poate de ce tu condamni
La mine — o-nclinare spre iubire,
Spre îndurare și iertare pentru
Păcatele sărmanilor mei semeni
Și — omenește e! — pentru-ale mele.

SALEMEN: Soarta Ninivei, vai, pecetluită-i!
Nenorocire!

SARDANAPAL: Dar de ce te temi?

SALEMEN: Foiesc dușmanii-n jur; în orice clipă
Furtuna poate izbucni, strivind
Tot ce-i al tău, al meu, al nostru,-ncît,
Ce *este* astăzi a lui Belus[19] stirpe
Va fi trecutul ei!

SARDANAPAL: Ce ne-amenință?

SALEMEN: Trădarea țese-n jurul tău capcane,
Însă mai poți scăpa: încredințează-mi
Pecetea ta, și am să curm tot răul,
Iar capetele capilor răscoalei
Ți le-oi aduce la picioare.

SARDANAPAL: Cîți sînt?

SALEMEN: Îmi arde mie de-al lor număr cînd
Tu ești primejduit! Pecetea dă-mi-o,
Să plec — și lasă restu-n seama mea.

SARDANAPAL: Nu las eu la cheremul nimănui
Prea multe vieți. Cînd vieți curmăm, nu știm
Ce am luat și nici ce dăm în loc.
SALEMEN: Nu le-ai lua tu viața celor care
Pe-a ta o vor?
SARDANAPAL: Greu de răspuns: zic da,
Și altfel nu se poate? Cine sînt
Cei bănuiți? Să fie arestați.
SALEMEN: Aș vrea să nu întrebi; de ți-aș răspunde,
Ibovnicile tale guralive
Răspunsul meu l-ar trece peste ziduri,
Și s-ar afla-n oraș — și-am pierde totul.
Încrede-te în mine.
SARDANAPAL: Totdeauna
M-am încrezut: poftim pecetea.

(Îi dă pecetea.)

SALEMEN: Încă
O rugăminte.
SARDANAPAL: Ce anume?
SALEMEN: Nu poți
S-amîni petrecerea de astă seară
De dincolo de Eufrat?
SARDANAPAL: S-amîn
Petrecerea? Nici pentru toți mișeii
Conspiratori! De frica lor să tremur?
Să stau chiar în picioare? S-arunc cupa?
Să-mi micșorez c-un trandafir cununa?
Eu nu mă tem!
SALEMEN: Dar, la nevoie, arme
Purta-vei?
SARDANAPAL: Poate. Am grozavă-armură,
Și sabie, și arc, și javelină,
Ce l-ar fi mulțumit pe însuși Nemrod,
Cam grele, însă de nădejde. Uite,
Abia acu-mi dau seama că de mult
Nu le-am purtat, nici chiar la vînătoare.
Tu le-ai văzut?
SALEMEN: Nu-i timp de amănunte.
Deci sabia purta-vei, la nevoie?
SARDANAPAL: De robii stăpîniți nu pot fi altfel,
Voi folosi-o pîn-or vrea ca-n furcă
De tors să se preschimbe.

SALEMEN: Ei zic furcă
De tors că e de mult chiar sceptrul tău.

SARDANAPAL: Minciună! Zică ei ce-or vrea! Nu cîntă
Grecoaicele, ce sclave ni-s, ades,
De Hercule, erou între eroi,
Cum a ajuns să toarcă,-ndrăgostit
De o regină lidiană?[20] Nú vezi
Că orice naţie prin bîrfe-ncearcă
Să-şi înjosească regii?

SALEMEN: Nu vorbeau
La fel de-ai tăi strămoşi.

SARDANAPAL: Nu cutezau;
Erau struniţi pentru război sau trudă
Şi jugul nu-şi schimbau decît cu-armura;
N-aveau nici clipe de răgaz, nici pace,
Spre-a chefui şi înjura; azi au,
Şi-mi pare bine; n-aş da eu un zîmbet
De preafrumoasă pentru un întreg
Popor ce nu vede hotarul dintre
Un Nume şi Nimic. Ce-i limba gloatei
Obraznice, de cînd e îmbuibată,
Încît pe laudele-i să pun preţ
Ori să mă tem de zarva ei?

SALEMEN: Ai zis
Că-s oameni şí ei, deci ceva.

SARDANAPAL: Ceva
Şi cîinii mei sînt, chiar mai buni, fiind
Mai credincioşi. La treabă însă! Ai
Pecetea mea; astîmpără-i, dar crud
Să nu fii, decît dacă altfel nú poţi;
Eu suferinţa n-o-ndur, nici primită,
Şi nici pricinuită, căci destulă
Purtăm în noi, de la vasal la rege,
Şi n-aş dori povara să i-o creştem.
Mai bine,-am uşura-o, unii cu-alţii
Mai blînzi fiind cît viaţa,-n chip fatal,
Ne pedepseşte cu-ale ei năpaste.
Dar asta n-o ştiu ei, nu vor să ştie.
Eu, pe Baal!, făcut-am ce-am putut
Să-i mai despovărez: n-am vrut războaie,
Dări noi, şi nici nu m-am amestecat

În viața lor; petreacă-și-o în voie,
Ca eu pe-a mea.

SALEMEN: De multe-ndatoriri
Regești uitat-ai și ei spun că nu ești
Un rege vrednic.

SARDANAPAL: Mint. Nenorocirea
E că pot fi doar rege, căci, din parte-mi,
Să stea un med de rînd în locul meu.

SALEMEN: Chiar e un med ce asta și încearcă.

SARDANAPAL: Ei, ce tot spui? Dar nu vrei întrebări,
Iar eu, din fire, nu-s prea curios.
Tu ia măsuri — și-am să le-ndreptățesc.
Ah, nimeni n-a vrut să domnească-n pace
Ca mine, peste oameni pașnici, însă
De mă-ntărîtă, era mult mai bine
Pe cruntul Nemrod de-l chemau din groapă,
Pe acel „mare vînător". Voi face
Pustiu din țară, pentru fiare care
Au fost dar *nu mai vor* să fie oameni.
Pe cel ce-*am fost* îl defăimează; cel
Ce *pot să fiu* — le va întrece vrerea.
Ei au ales — să-și mulțumească lor.

SALEMEN: Te doare?

SARDANAPAL: Nerecunoștința doare.

SALEMEN: Prin fapte-ți voi răspunde, nu prin vorbe.
Tu trezește ține-ți vlaga, ce-amorțită
Îți zace-n trup, nu moartă. Poți să fii
Monarh destoinic, și domnia ta
Să fie glorioasă. Pe curînd!

(Salemen iese din scenă.)

SARDANAPAL *(singur):*
Da, pe curînd! S-a dus, și-n deget poartă
Inelul meu, ce-i pentru el un sceptru.
El este crunt, pe cît sînt eu de blînd;
Stăpînul robii merită să-și simtă;
Primejdia eu n-o știu — el o știe;
S-o-ndepărteze deci. Ci viața scurtă
Să mi-o petrec tot apărînd-o-n contra
Acelor ce o vor neviață? Nu,
Nu merită! Trăind cu spaima morții,
Muncit de bănuieli, pîndind revolte,
Temîndu-mă de cei din jur, că-mi sînt

Aproape, iar de cei ce sînt departe,
Că sînt departe,-ar însemna să mor
Nainte de a-mi bate ceasul. Dar
De viața vor să-mi ia și tronul, ce-s
Un tron și-mpărăția pămîntească?
Trăit-am, și-am iubit, și chipul meu
L-am înmulțit — nu-i *moartea* mai puțin
Firească decît tot ce-i pămîntesc.
E drept că mări de sînge n-am vărsat,
Precum puteam, ca numele-mi și moartea
Să-nsemne una — groază și trofeu.
Nu-mi pare rău căci viața mea iubire-i,
Și sînge de-am să vărs, silit voi face-o.
Un strop de sînge-asirian n-a curs
Pîn-astăzi pentru mine; irosit
N-a fost un sfanț din visteria țării
Pentru ceva ce-ar fi izvor de lacrimi.
Urît sînt — pentru că urî eu nú pot;
Se răzvrătesc — fiindcă nu-i subjug.
O, oameni! Nu vreți sceptru voi, ci coasă,
Cosiți să fiți ca iarba, altfel toată
Recolta-i putredă nemulțumire
Ce strică un pămînt mănos, schimbîndu-l
Într-un pustiu... Sătul sînt să gîndesc...
Ei, care ești pe-acolo?

(Intră un slujitor.)

Cheam-o-ncoace
Pe Myrrha, robule!

SLUJITORUL: E-alături, rege.

(Intră Myrrha.)

SARDANAPAL *(aparte, slujitorului)*:
Tu pleacă.

(Myrrhei)

Tu, făptură minunată,
Dorința inimii parcă mi-o simți!
De tine-mi era dor — și ai venit!
O-nrîurire, un oracol dulce
Să cred mă lasă că ne leagă strîns
Și ne atrage unul către altul.

MYRRHA: Există asta!
SARDANAPAL: Simt și eu, dar nume
O fi avînd?
MYRRHA: În țara mea e-un zeu,
Și-n inimă simțiri zeiești am eu,
Chiar mai umile de-s, și-s fericită,
Sau fericită aș fi dacă...
SARDANAPAL: Dacă!
Mereu este ceva-ntre noi și ceea
Ce socotim că-i fericirea noastră!
Mîhnirea să-ți alung aș vrea din suflet,
Ca fericiți să fim noi amîndoi.
MYRRHA: Stăpîne!
SARDANAPAL: Rege — domnul meu — stăpîne!
Mereu smerită! Nu te văd zîmbind
Decît la vreun banchet, cînd, în beție,
Bufonii să îmi semene se-ntrec
Ori eu mă-mbăt, de-ajung ca un bufon.
Pot, Myrrha, să aud că mi se spune
Monarh, stăpîn, domn, majestate; toate
Plăcutu-mi-au cîndva — azi, doar le-ndur
Din partea unor robi, unor curteni,
Dar nu din buze ce le-am sărutat,
Căci inima îmi tremură atunci,
Simt recea falsitate-a ăstui rang
Ce simțămintele ucide-n inimi
Dragi mie, și mă fac să vreau să zvîrl
Coroana mohorîtă și să stau
Pe Caucaz, cu tine,-ntr-o colibă,
Purtînd cununi de flori doar.
MYRRHA: Cu putință
De-ar fi!
SARDANAPAL: Tu crezi că *n-ar fi?*
MYRRHA: De ar fi,
Ai înțelege tot ce niciodată
N-ai înțeles.
SARDANAPAL: Ce?
MYRRHA: Prețul unei inimi,
A unei inimi de femeie.
SARDANAPAL: Mii
Și mii de inimi mi-a fost dat să-ncerc.
MYRRHA: Chiar inimi?
SARDANAPAL: Cred că da.

MYRRHA: Nici una, cred.
Cu timpul, s-ar putea.
SARDANAPAL: Da, s-ar putea...
Ascultă, Myrrha, Salemen mi-a spus —
Cum a aflat o știe doar Baal,
Cel ce ne-a-ntemeiat împărăția —
Că tronul meu este primejduit.
MYRRHA: Ah, bine a făcut!
SARDANAPAL: Cum, *tu* spui asta?
Doar te-a jignit, și grosolan a fost,
Te-a depărtat de mine, te-a făcut
Să plîngi și să roșești...
MYRRHA: O, trebuia
Să plîng și să roșesc mai des, și-i bine
Că el mi-a amintit cu ce-s datoare.
Dar de-o primejdie vorbeai...
SARDANAPAL: Capcane,
Comploturi, mezii, oștile și nații
Nemulțumite, — e un labirint
Plin de mistere și amenințări.
Îl știi pe Salemen, știi cum se poartă,
Dar e cinstit... Ei, să uităm de asta,
Și de petrecere să mai vorbim.
MYRRHA: Au este cazul? Sfatul nu-i urmezi?
SARDANAPAL: Ți-e frică?
MYRRHA: Frică? Sînt grecoaică eu,
Și nu știu frica morții. Să mă tem,
Eu, sclavă, că mi-aș pierde libertatea?
SARDANAPAL: De ce-ai pălit atunci?
MYRRHA: Iubesc.
SARDANAPAL: Eu nu?
Îmi ești mai dragă ca împărăția
Ori viața asta scurtă care, poate,
E-amenințată — însă nu mă zbucium.
MYRRHA: Înseamnă că nu te iubești pe tine,
Și nici pe mine; cel ce îl iubește
Pe altul, se iubește și pe sine,
De dragul lui. Nesăbuință-i viața
Și-mpărăția astfel să le pierzi.
SARDANAPAL: Cum să le pierd? Dar cine-ar cuteza
La ele să aspire?

MYRRHA: Şi de ce
S-ar teme? Cînd cîrmuitorul uită
De sine, ei de ce l-ar ţine minte?
SARDANAPAL: Ei, Myrrha!
MYRRHA: Nu te încrunta la mine,
Căci prea mult mi-ai zîmbit, şi încruntarea
Mai greu ţi-o-ndur ca pe-o pedeapsă cruntă
Ce ar vesti-o. Rege, ţi-s supusă.
Stăpîne, roabă-ţi sînt; iar ca bărbat,
Mult te-am iubit — e-o slăbiciune-a mea,
Căci grecii li-s monarhilor duşmani;
Sînt sclavă eu — şi lanţul mi-l urăsc;
Ioniană sînt — şi îl iubesc
Pe un străin; e-o patimă zăludă
Ce mai mult decît lanţul mă-njoseşte.
O, de-ar avea iubirea mea putere
Să-nfrîngă alte năzuinţi în mine,
N-ar încerca să te salveze oare?
SARDANAPAL: Să mă salveze? O, eşti minunată,
Dar eu iubire caut, nu salvare.
MYRRHA: Salvarea unde-i, dacă nu-n iubire?
SARDANAPAL: În a femeii, da.
MYRRHA: În ea-i al vieţii
Temei; dă-ntîia hrană sînul ei;
Te-nvaţă ea întîiele cuvinte;
La-ntîiul plîns, la ultimul suspin,
Femeia e de faţă, căci bărbaţii
De-asemeni griji supărătoare fug.
SARDANAPAL: Ioniană scumpă! Îţi sînt cîntec
Cuvintele, ca-n tragedii greceşti
De care mi-ai vorbit, cînd cîntă corul
În piese la care-ţi mergeau părinţii
În ceasuri de răgaz... Nu plînge, Myrrha!
MYRRHA: Nu plîng — ci doar te rog să nu vorbeşti
Despre părinţii mei, de ţara lor.
SARDANAPAL: Dar tu *vorbeşti* mereu.
MYRRHA: O, în neştire
Îi pomenesc, de dor cînd răscolită-s,
Dar alţii cînd vorbesc de ei, mă doare.
SARDANAPAL: Cum vrei... Cum ai de gînd să *mă salvezi?*
MYRRHA: Vreau să te-nvăţ să te salvezi nu numai
Pe tine, ci întinsa-mpărăţie
De ce-i mai rău — războiul între fraţi.

SARDANAPAL: Copilă scumpă, dar urăsc războiul
Și pe războinici; pacea și plăcerea
Mi-s dragi — ce poate face-un om mai mult?
MYRRHA: Stăpîne, vai, dar oamenii de rînd
Vor și cîte-un război, ca să priceapă
Mai bine-al păcii rost; ades, mai bine-i
Temut să fii și nu iubit ca rege.
SARDANAPAL: M-am străduit să fiu iubit.
MYRRHA: Și-acum
Mai ești?
SARDANAPAL: Cum, *tu*-ntrebi asta, Myrrha?
MYRRHA: Vorbesc de a poporului iubire
Și dragostea-de-*sine*, care-s una
Și-nseamnă că poporul se supune,
De lege temător, nu asuprit,
Sau, cel puțin, crezînd că nu-i, iar dacă
E asuprit, să creadă că-i nevoie
Să fie-așa, căci altfel cum să scape
De asuprirea propriilor patimi?
Un rege nărăvit la vin, femei,
Flori, chefuri nu-i un rege-al Gloriei.
SARDANAPAL: Ce-i gloria?
MYRRHA: Pe zeii tăi străbuni
Întreabă-i.
SARDANAPAL: Nu răspund — iar cînd un preot
Vorbește despre ei, înseamnă danii
Că cere pentru templu.
MYRRHA: Cată-n cronici
Ce scriu despre-ntemeietorii țării.
SARDANAPAL: Nu pot, căci prea mult sînge strîng în foi.
Ce vrei? Împărăția-*ntemeiată*-i;
Să-ntemeiez eu altele? N-am chef.
MYRRHA: Păstreaz-o pe-asta.
SARDANAPAL: Sper să mi-o păstrez.
Dar e galera pregătită, Myrrha,
Deci hai la Eufrat. Pavilionul
E-mpodobit pentr-un banchet de seară,
Tot frumusețe, luminat feeric,
Părînd o stea ca stelele pe cer.
Și vom purta cununi de flori măiastre
Ca niște...
MYRRHA: Victime!

SARDANAPAL: Nu, nu; ca regii
Păstori din vremile patriarhale
Ce nu știau de alte giuvaieruri
Decît de flori de vară în cununi
Și de izbînzi fără de lacrimi. Haidem.

Intră Pania.

PANIA: Trăiască regele în veci de veci!

SARDANAPAL: Nici o clipită peste cît iubi
Ar mai putea! O, cît urăsc acest
Limbaj ce schimbă viața-ntr-o minciună,
Cu veșnicia lutul lingușindu-l.
Fii, Pania, scurt.

PANIA: Te roagă Salemen,
Din nou, să nu ieși astăzi din palat.
O, rege; generalul, cînd s-o-ntoarce,
Va dovedi că a avut pricini
Întemeiate, încît cutezanța
Să-i ierți.

SARDANAPAL: Cum? Gata, am și-ajuns captiv?
Nu pot să mai respir o clipă-n ceruri?
Ei, du-i răspuns că toți asirienii
În juru-mi de s-ar strînge răzvrătiți,
Pe plac eu tot mi-aș face.

PANIA: Să ascult
Dator sînt; totuși, eu...

MYRRHA: Mărite rege,
Au zile-ntregi, chiar luni, n-ai stat închis
Aici, între mătăsuri chefuind,
Nearătîndu-te unui popor
Ce chipul să ți-l vadă jinduia,
Lăsîndu-ți toți satrapii nevegheați,
Neadorați toți zeii, treburi nalte
Într-o trîndavă neorînduială,
Încît doar Rău-n țară nu mai doarme?
Și-acum un singur ceas, ce te-ar salva,
Nu vrei să stai aici, ca să le dai
Trei ceasuri de răgaz acelor care
Ți-s credincioși, de dragul tău, al lor,
Al stirpei tale și a moștenirii
Copiilor?

PANIA: Așa e, rege! Graba
Cu care prințul m-a trimis, mă face,

În fața sacrei tale majestăți,
Să întăresc ce spus-au alte buze.

SARDANAPAL: Nu, nu se poate!

MYRRHA: O, de dragul țării!

SARDANAPAL: Ieși!

PANIA: Și de dragul celor credincioși,
Ce îți vor sta în jur.

SARDANAPAL: Închipuiri!
Nici o primejdie nu ne-amenință;
E-o făcătură a lui Salemen,
Ce vrea să-și dovedească zelul și
Că nu mă pot lipsi de el nicicum.

MYRRHA: Pe tot ce ai mai scump, urmează-i sfatul!

SARDANAPAL: Pe mîine treburile!

MYRRHA: Da, cînd moartea
Pîndește noaptea asta?

SARDANAPAL: Moartea vină
Mai bine pe neașteptate,-n toiul
Iubirii, veseliei și plăcerii!
Să cad ca trandafirul rupt mai bine-i
Decît ca floare veștedă.

MYRRHA: Deci tot
Ce pe-un monarh l-ar îndemna la fapte
Pe tine nu te mișcă? Din pricină
Că vrei un chef?

SARDANAPAL: Da.

MYRRHA: Fă-o pentru *mine*
Atunci!

SARDANAPAL: O, pentru tine!

MYRRHA: Eu pe rege
Nu l-am rugat nimic pînă acum.

SARDANAPAL: Așa-i! Ți-aș da regatul, de mi-ai cere.
Deci voia ta se facă. Du-te, Pania!
Ai auzit ce-am spus.

PANIA: Ascult porunca.

(Pania iese din scenă.)

SARDANAPAL: Uimit de stăruința ta sînt, Myrrha;
Ce pricini ai?

MYRRHA: Doresc salvarea ta,
Și-s sigură că prințul nu-ți cerea
Să stai aici, de nu pîndeau primejdii.

SARDANAPAL: De ce te temi? Eu nu mă tem!

MYRRHA: Mă tem
În locul tău, căci tu n-ai simțul fricii.
SARDANAPAL: De-aceste năluciri vei rîde mîine.
MYRRHA: De mori, vei fi unde nu plînge nimeni,
Și e mai bine-așa, decît să rîzi.
SARDANAPAL: Tot rege-aș fi, și mort.
MYRRHA: Anume, unde?
SARDANAPAL: Cu Nemrod, Semiramis și Baal,
Ori în Asiria, ori orișiunde.
Eu nu pot fi decît ce sînt. Nu pot
Trăi sub rangul meu; pot fi nimic,
Sau rege.
MYRRHA: Astfel de simțeai mereu,
Nu cuteza să-ți smulgă nimeni sceptrul.
SARDANAPAL: Azi cine-ar cuteza?
MYRRHA: N-ai bănuieli?
SARDANAPAL: Să bănuiesc! E-o treabă de spion!
Ah, pierdem mii de clipe minunate
Cu temeri și cuvinte fără rost!
Robi, pregătiți iatacul lui Nemrod
Pentru petrecerea din astă seară!
În temniță de e să-mi schimb palatul,
Măcar în lanțuri veseli să zburdăm!
Frumosul meu palat de vară dacă
Oprit ni-i, nu ne pasc aici primejdii;
Rămînem deci... Ei, robilor, la treabă!

(Sardanapal iese din scenă.)

MYRRHA *(singură)*:
De ce-l iubesc pe-acest bărbat? Eroii
În țara mea iubiți sînt de grecoaice.
Dar am eu țară? Sclavii n-au nimic,
Decît doar lanțul; cea mai grea verigă
A lanțului e că-l iubesc pe el.
Nerespectîndu-l îl iubesc! Ei, fie!
Bătut-a ceasul cînd nevoie are
De dragoste — și la puțini o află.
Decît să-l părăsesc acum, mai bine
Îl înjunghiam pe tron, un fapt ce grecii
Mi l-ar fi socotit de mare cinste.
Nici părăsi nu-l pot, și nici ucide;
Pe *mine* m-aș iubi, și nu pe el,
Salvîndu-l — și de asta am nevoie,

Că-n ochii mei am decăzut iubindu-l
Pe-acest străin molatic; și-l iubesc
Mai mult acum cînd știu că îl urăsc
Barbarii lui, dușmani ai țării mele
Din veci de veci. O, bărbăția-n piept
De i-aș trezi, cît frigienii[21]-avură
Cînd, între Ilion[22] și mare, lupte
Cumplite-au dus, el pulbere i-ar face
Pe-acești barbari. El mă iubește și
Eu îl iubesc. I-i drag stăpînul sclavei!
Să-l scap de vicii vreau; de n-am să pot,
Mai știu eu și alt drum spre libertate.
De nu-l pot învăța cum să domnească,
Pot să-l învăț cum poate părăsit
Să fie-un tron. Ah, să nu-l scap din ochi!

(Iese din scenă.)

SCENA 1

Portalul aceleiași săli a palatului.

BELEZ *(singur):* Apune soarele — și mai încet
Decît de obicei, parc-aruncîndu-i
Asiriei o ultimă privire.
Ce roșu se arată printre nori,
Ca sîngele pe care-l prevestește!
Tu, soare; stele care răsăriți
Cînd el apune; dacă nu-n zadar
În fiecare rază v-am cetit
Edictele orbitelor, ce fac
Să tremure chiar Timpul, cînd dezastre
Vestiți pentru popoare, azi îi bate
Asiriei al morții ceas. Și totuși,
Ce liniște domnește, cînd căderi
Ca asta-s prevestite de-un cutremur!
Și-acum vestită-i de-un apus de soare!
Disc roșu, pe-al tău veșnic chip disting,
Eu, caldeeanul cititor în stele,
Sfîrșitu-a ce părea că veșnic este.
Tu, soare,-al vieții arzător oracol,
Izvor al vieții și simbol al celui
Ce viață dăruie, au de-azi nainte
Vesti-va strălucirea ta năpaste?
De ce n-aduci tu, din adîncul mării,
Frumoase zile, pe măsura ta?
De ce n-azvîrli o rază de speranță
Spre viitor, ci fulger de mînie?
Ascultă-mă! Sînt slujitorul tău,

Adorator și preot; răsăritul
Și-apusul ți-am privit; plecat-am capul
Cînd ochii mi-i orbeai în miezul zilei;
Vegheat-am pentru tine, după tine,
Și ție m-am rugat, ți-am adus jertfe,
Și te-am citit, și m-am temut de tine,
Și întrebări ți-am pus, și mi-ai răspuns,
Dar nu la toate, căci te-afunzi în valuri,
Și-apusului, ce-n gloria-ți murindă
Se scaldă, frumusețea ta i-o duci,
Nu și știința ta. Au ce e moartea?
E un apus de soare: muritorii
Să fie fericiți că unui zeu
Îi seamănă măcar în clipa morții!

Intră Arbas, pe o ușă dinspre interior.

ARBAS: Belez, de ce tot adîncit în rugi?
Au încă-l urmărești pe zeul tău
Plecat spre-mpărăția altei zile?
Noi noaptea avem treabă — și e noapte.

BELEZ: Abia-ncepută.

ARBAS: Dar noi sîntem gata.

BELEZ: Da. O, de noaptea asta s-ar sfîrși!

ARBAS: Au magul se-ndoiește de izbînda
Citită-n stele?

BELEZ: De izbîndă, nu,
Ci de izbînditor.

ARBAS: Știința ta
Să lămurească asta; între timp,
Am strîns la săbii, de sclipesc mai tare
Ca ale tale astre, ce ne sînt
Prielnice. Nimic nu ne stă-n cale,
Iar regele-muiere s-a și dus,
Cu tot cu cîrdul lui de dezmățate,
Alt chef să facă, peste Eufrat,
Unde a dat porunci să-i pregătească
Pavilionul. Va goli o cupă,
Ce ultima va fi pentru toți cei
Din a lui Nemrod stirpe.

BELEZ: Bravă stirpe!

ARBAS: Dar el nevolnic e; vom renvia
A stirpei vlagă.

BELEZ: Sigur ești?

ARBAS: I-a fost
Un vînător strămoșul — eu soldat sînt;
De ce m-aș teme?
BELEZ: De-un soldat.
ARBAS: Și, poate,
De-un preot. Dar dacă gîndești așa,
Ori ai gîndit, de ce nu ți-l păstrezi
Pe muieraticul tău rege și
Pe mine m-ai stîrnit? Cînd amîndoi
Un țel avem?
BELEZ: La cer te uită.
ARBAS: Bine,
Mă uit.
BELEZ: Ce vezi?
ARBAS: Văd un amurg de vară
Frumos, văd stele...
BELEZ: Și-ntre ele vezi
Cum una tremură mai sclipitoare
Ca toate, parc-ar vrea-n eter să piară?
ARBAS: Da, și?
BELEZ: Sub steaua asta te-ai născut.
ARBAS *(punînd mîna pe teaca săbiei)*:
În teaca asta-i steaua mea: de prinde
Să scapere, cometa nu strălуce
Mai tare. Hai să hotărîm ce facem
Spre a adeveri ce-i scris în astre.
Nălța-vom temple astrelor, odată
Învingători; tu mare preot fi-vei
Al căror zei dorești, căci mi-am dat seama
Că zeii cei mai credincioși pe cei bravi
Îi socotesc.
BELEZ: Precum și bravi pe cei
Mai credincioși; nu m-ai văzut niciînd
Fugind de luptă.
ARBAS: Nu, ești nenfricat
Cum căpitanul babilonian,
Și ești și vrednic preot caldeean.
Dar uită-acum de preot — fii războinic.
BELEZ: De ce nu și una, și alta?
ARBAS: Da,
Ar fi mai bine... Mai că mi-e rușine
Că nu avem potrivnic pe măsură.
Bravură nu-i să lupți cu o femeie,

Ci jos să dai un despot de pe tron,
Încrucișîndu-ți sabia cu el,
Încît să mori ori să învingi eroic.
Și sabia să mi-o ridic asupra
Acestui vierme, să-l aud plîngînd
Și implorînd...

BELEZ: Nu-l socoti chiar laș
Și neajutorat; o fi el slab,
Dar gărzi puternice are, și-s conduse
De Salemen, om aprig, hotărît.

ARBAS: N-or să reziste.

BELEZ: De ce nu? Soldați sînt.

ARBAS: De un soldat ar trebui conduși.

BELEZ: Soldat e Salemen.

ARBAS: Nu și-al său rege.
Apoi urît de el e fătălăul
Ce cîrmuiește pentru sora lui.
Nu vezi că nu ia parte la petreceri?

BELEZ: Dar nu lipsește de la Sfat.

ARBAS: Acolo
E înjosit de toți, nemulțumiri
În sufletu-i stîrnind. Disprețul lor,
Onoarea casei sale pîngărită,
Din el un răzvrătit să facă pot;
Deci noi îl *răzbunăm*.

BELEZ: Ah, de-am putea
Să-l facem să gîndească-așa! Dar eu
Mă îndoiesc.

ARBAS: Ce-ar fi să încercăm?

BELEZ: Se cere timp.

Intră Balea.

BALEA: Satrapi, porunci regești
Aduc, ca la petrecere de față
Să fiți la noapte.

BELEZ: Vom cinsti porunca.
Deci în pavilion?

BALEA: Nu, chiar aici.

ARBAS: Cum, în palat? Se hotărîse altfel!

BALEA: S-a răzgîndit.

ARBAS: De ce?

BALEA: Nu știu. Deci pot
Să plec?

ARBAS: Stai!

BELEZ *(aparte, lui Arbas)*:
Psst! Pe voie fă-i!

(lui Balea, tare)

Balea,
Noi regelui îi mulțumim, și poala
Mantilei lui o sărutăm smeriți.
Să-i spui că noi, ca robi plecați ce-i sîntem,
Ne-om mulțumi doar cu fărîmituri
De la augusta-i masă. Cînd, și unde?

BALEA: La miezul nopții,-n a lui Nemrod sală.
Nalți dregători, cu plecăciune...

(Balea iese din scenă.)

ARBAS: Schimbarea asta nu-mi place deloc;
E un mister — de ce să schimbe locul?

BELEZ: Au nu-l schimbă de zeci de ori pe zi?
Nu-i lucru mai cu toane decît lenea
Ce-și schimbă hotărîrile mai iute
Decît un cap de oaste, cînd pe dușman
Vrea să-l surprindă. Ești îngrijorat?

ARBAS: Prea mult iubea acest pavilion
Ce, vara,-i răcoros.

BELEZ: Mult a iubit-o
Și pe regină, dar pe lîngă ea,
Și mii de tîrfe; a iubit orice,
Doar gloria și-nțelepciunea nu.

ARBAS: A bine nu-mi miroase; planul nostru
Se cere să-l schimbăm și noi; atacul
Era ușor printre curtenii beți
Și adormite gărzi, dar în iatacul
Lui Nemrod...

BELEZ: A, deci trufașul soldat
Voia ușor pe tron să pună mîna,
Și-acum se teme de vreo două trepte
Mai lunecoase decît socotise?

ARBAS: Vedea-vei cît mă tem, de-ncepe lupta.
Eu viața vesel mi-am riscat ades,
Dar pe-acest zar se joacă un regat.

BELEZ: Și ți-am prezis că ai să-l dobîndești.
Curaj deci!

ARBAS: De eram prezicător,
La fel vorbeam și eu — dar să ascult
Se cere și de preot, și de astre;
Lor să mă-mpotrivesc nu pot. Ei, cine-i?

Intră Salemen.

SALEMEN: Satrapi!
BELEZ: Mărite prinț!
SALEMEN: Vă căutam,
Dar nu-n palat.
ARBAS: De ce?
SALEMEN: Nu-i încă ceasul.
ARBAS: Ce, care ceas?
SALEMEN: Al miezului de noapte.
BELEZ: Al miezului de noapte, prințe?
SALEMEN: Da.
Au nu ați fost poftiți?
BELEZ: Ba da. Uitasem.
SALEMEN: Uitați c-ați fost poftiți de un monarh?
ARBAS: O, nu... Abia-am aflat că ne-a poftit.
SALEMEN: Și ce mai stați pe-aici?
ARBAS: Cu trebi.
SALEMEN: Ce trebi?
BELEZ: Cu trebi de stat: îl căutam pe rege,
Și nu-i.
SALEMEN: Eu tot cu trebi vin.
ARBAS: Care-anume?
SALEMEN: Să arestez doi trădători. Ei, gărzi!

Intră gărzile.

Satrapi, cer săbiile să-mi predați!
BELEZ *(predîndu-și sabia)*:
Poftim.
ARBAS *(întinzîndu-i sabia)*:
Și ia-o și pe-a mea!
SALEMEN: O iau.
ARBAS: Doar teaca! Lama,-n pieptul tău!
SALEMEN: Ah, deci
Mă și sfidezi? Mai bine e, căci scapi
De judecată. Gărzi, ucideți-l
Pe răzvrătit!
ARBAS: Te temi s-o faci tu însuți!

SALEMEN: Netrebnic rob, eu, prinț, să-ncrucișez
Cu tine sabia? Noi nu ne temem
De-a ta putere, ci de-a ta trădare.
Nimic, fără venin, ți-i mușcătura,
Căci nu leu, șarpe ești. Gărzi, omorîți-l!

BELEZ *(aruncîndu-se între ei)*:
Arbas, nu fi nebun! Eu mi-am predat-o,
Mult în dreptatea regelui crezînd!

ARBAS: Ba eu în ale tale stele cred
Și-n brațul meu — și, mai de grabă, mor
Ca rege-al propriului trup și suflet,
Pe care-n lanțuri nu le las legate.

SALEMEN *(gărzilor)*: Ne-ați auzit *pe mine*, și *pe el*.
Nu-l arestați, ucideți-l pe loc!

(Gărzile îl atacă pe Arbas, care se apără vitejește și cu multă destoinicie. Gărzile încep să șovăie.)

SALEMEN: Aha, așa deci! Trebuie să fac
Eu însumi pe călăul? Lași fricoși,
Priviți cum se ucide-un trădător!

(Salemen îl atacă pe Arbas.)
Intră Sardanapal cu suita.

SARDANAPAL: Jos săbiile! Sînteți beți sau surzi?
N-ați auzit? Scot sabia și eu!
Dar sînt nebun, că n-am... O iau pe-a ta!

(Sardanapal smulge o sabie din mîna unui soldat și se avîntă între cei doi combatanți, care se despart.)

SARDANAPAL: Chiar în palatul meu! Să nu vă spintec
Au ce mă-mpiedică, toți bătăuși?

BELEZ: Fii drept, o, rege!

SALEMEN: Sau fii slab, o, rege!

SARDANAPAL *(ridicînd sabia)*:
Ce-ai spus?

SALEMEN: Zic să mă spinteci, dar, apoi,
Să-l spinteci și pe trădătorul ăsta,
Sau, poate, vrei la cazne să-l supui.

SARDANAPAL: Pe-Arbas? Cine cutează să-l acuze?

SALEMEN: Eu!

SARDANAPAL: Tu? Dar cine ți-a dat dreptul, prințe?

SALEMEN *(arătînd inelul cu pecete)*:
Tu.

ARBAS *(uluit)*: Ah, inelul cu sigiliu!
SALEMEN: Sînt
Îndreptățit de rege.
SARDANAPAL: Nu ți-am dat
Inelul pentru asta.
SALEMEN: Mi l-ai dat
Ca să te apăr, și-asta fac. Le-o spune
Tu însuți — căci acum doar robul tău sînt
Și nu-ți țin locul ca acum o clipă.
SARDANAPAL: Atunci, în teacă săbiile!
(Arbas și Salemen își vîră săbiile în teacă.)
SALEMEN: Eu
Mi-o vîr pe-a mea, tu *n-o* vîrî pe-*a ta*
Căci ea e singurul tău sceptru sigur.
SARDANAPAL: Greu sceptru! Dacă-l țin, mă doare mîna.
(gărzilor)
Hai, săbiile-n teacă! Deci, satrapi,
Ce-nseamnă asta?
BELEZ: Prințul să răspundă.
SALEMEN: Eu adevărul spun, iar ei trădează.
SARDANAPAL: Arbas — perfid? Belez — un trădător?
Nu cred într-o asemeni cîrdășie!
BELEZ: Eu cer dovezi.
SALEMEN: Să-și bage fieru-n teacă
Întîi al tău tovarăș trădător.
ARBAS *(lui Salemen)*:
Un fier ce nu mai rar decît al tău
Lovit-a în ai regelui dușmani!
SALEMEN: Și-acum pe-al regelui bun frate-i gata
Să îl lovească, iar apoi, pe rege!
SARDANAPAL: Nu cred... N-ar cuteza! Nu vreau s-aud
Asemeni lucruri! Certurile astea
Sînt intrigi de palat, stîrnite toate
De josnici mercenari, care din bîrfe
Trăiesc. Te-a înșelat vreunul, frate.
SALEMEN: Nu! Sabia întîi să ți-o predea,
Spre-a dovedi că-i tronului supus,
Și voi vorbi.
SARDANAPAL: Da, cred... Dar nu se poate!
Arbas, războinicul neînfricat,
Satrap, dîrz cap de oști să mă trădeze!
Nu-l pot jigni eu sabia cerîndu-i,

Cînd ai mei dușmani nu i-au smuls-o-n veci!
Ia-ți sabia, Arbas.

SALEMEN *(înapoindu-i inelul):*
Inelul, rege,
Ți-l ia napoi.

SARDANAPAL: Nu, ține-l, dar ai grijă
Să-l folosești mai chibzuit.

SALEMEN: Onoarea
Am vrut să ți-o salvez prin el; acum
Îmi este nefolositor. Mai bine,
Zic, lui Arbas să-l dai.

SARDANAPAL: Eu i l-aș da,
Dar nu mi-l cere.

SALEMEN: O să-l ia el singur,
Nu cu smereli mințite de curtean.

BELEZ: Nu știu ce l-a stîrnit pe prinț în contra
A doi supuși ce au luptat mai mult
Ca nimeni alții pentru-al țării bine.

SALEMEN: Taci, preot intrigant, soldat vîndut
Ce-nchizi în suflet două vicii, cele
Mai rele, mai scîrbavnice din lume!
Cu vorbe mieroase și-n omilii
Vorbește celor ce nu te cunosc.
Ciracul tău măcar e îndrăzneț,
Străin de caldeene viclenii.

BELEZ: Auzi-l, rege, fiu al lui Baal,
Cum ponegrește-a unei țări credință,
Ce-n fața alor tăi părinți se pleacă!

SARDANAPAL: Acest păcat i-l iartă. Are rost
Pe cei morți să-i adori? Eu muritor
Mă simt — și cred că stirpea ce pe mine
M-a zămislit e chiar ce văd — cenușă.

BELEZ: O, rege, ei trăiesc de astre-alături,
Și...

SARDANAPAL: Ai s-ajungi la astre cît pe cer
Nu se arată, de te ții de predici,
Căci asta nu-i decît de rînd trădare.

SALEMEN: O, rege!

SARDANAPAL: Idolii asirieni
Să mă învețe să-i ador! Hai, du-te!
Dă-i sabia.

SALEMEN: Mărite rege, frate,
Te rog, oprește-te!

SARDANAPAL: Şi capul el
Să mi-l împuie cu Baal, cu morţi,
Mistere caldeene! stele! Nu!

BELEZ: Cinsteşte-le, o, rege!

SARDANAPAL: Le iubesc
Şi-mi place să le văd pe boltă, sus,
Cu ochii Myrrhei mele să le-asemui
Şi să le văd tremurătoarea rază
În Eufratul argintiu, de-o boare
Abia-ncreţit şi suspinînd la maluri,
Prin tufărişuri de rogoz; dar dacă
Sînt zeităţi, sau temple, sau sînt numai
Făclii de noapte, Lumi, ori ale lumii
Luminătoare — nu ştiu, nici nu-mi pasă.
În neştiinţa mea-i un ceva blînd,
Mai blînd ca-nţelepciunea caldeeană.
Ce ştiu eu despre stele? Nu mai mult
Ca orice muritor — nimic adică.
Îmi place strălucirea lor măiastră
Şi voi muri — şi n-am să ştiu nimic.

SALEMEN: Vei şti *mai mult* şi nu *nimic*.

SARDANAPAL: Atunci
Am să aştept să ştiu mai mult. Ia-ţi fierul.
Nu-mi place preotul din tine, ci
Soldatul — dar nici ăsta nu mă-ncîntă.

SALEMEN *(aparte)*:
Desfrîul minţile i le-a luat.
Dar să-l salvez, chiar fără voia lui.

SARDANAPAL: Satrapi, luaţi aminte, mai ales
Tu, preotule, căci mă îndoiesc
Mai mult ca de soldat de tine eu,
Dar eşti şi tu soldat pe jumătate,
Plecaţi în pace; nu zic că vă iert,
Căci numai vinovaţii sînt iertaţi.
De răsuflarea mea v-atîrnă viaţa;
Mai rău, de teama mea, dar nu vă temeţi.
De-s moale, nu-s fricos. Trăiţi în pace.
De crud aş fi, cum unii mă socot,
Din capetele voastre atîrnate
De porţile palatului, înalte,
Ar curge sînge-n praf, şi acest colb
V-ar fi regatul ce l-aţi jinduit.

N-am să vă socotesc deci vinovați,
Nici fără vină, chiar dacă un om
Mai bun ca voi și mine este gata
Să vă supună la suplicii. Dacă
V-aș da pe mîna juzilor, prin cazne
V-ar omorî, și-aș pierde eu doi oameni
Ce nu știu cum sînt azi, însă, o dată,
Au fost cinstiți. Plecați, căci sînteți liberi.

ARBAS: O, rege, îndurarea ta...

BELEZ *(întrerupîndu-l)*:
O meriți.
Cu toate că sîntem nevinovați,
Îți mulțumim...

SARDANAPAL: Să-ți ții pentru Baal
Aceste mulțumiri. Urmașul lui
De ele nu are nevoie.

BELEZ: Dar
Fiind nevinovați...

SARDANAPAL: Taci! Este grea
Învinuirea, iar de n-aveți vină,
Nu recunoscători să fiți se cere,
Ci triști, c-ați fost jigniți.

BELEZ: Așa am fi
Făcută de ar fi mereu dreptatea
De-atotputernici pămîntești, dar préa dos
Ca pe-o favoare ei ți-o fac.

SARDANAPAL: Vorbești
Ca în omilii, dar aici nu-i locul.
Cuvintele păstrează-ți pentru cînd
Va fi să m-aperi față de popor.

BELEZ: N-ar fi pricini.

SARDANAPAL: N-ar fi *pricini*, desigur
Dar scornitori de pricini sînt destui;
De afli cine-s ăștia la palat,
Ori în clipiri de stele îi citești,
Căci astea-s cronicile tale, eu
Te rog mai ține seamă că sînt lucruri
Mai rele-ntre pămînt și cer decît
Un domn care în nimeni nu love ște
Și, neurîndu-se pe sine, știe
Pe alții să-i iubească îndestul
Spre a-i cruța pe cei ce,-ajunși în locu-i,
Nu l-ar cruța — dar asta-i îndoielnic.

Satrapi, cu săbiile voastre liberi
Vă las, dar nici de voi și nici de ele
De azi nainte eu nevoie n-am.
Tu, Salemen, te rog să mă urmezi!

(Sardanapal, Salemen și suita ies din scenă. Arbas și Belez rămîn.)

ARBAS: Belez!

BELEZ: Ce crezi?

ARBAS: Sîntem pierduți!

BELEZ: Din contră,
Am cîștigat regatul!

ARBAS: Cum? Cînd sîntem
De rege bănuiți și-abia de-un fir
De-asupra capetelor ne atîrnă
O sabie? Un fir ce o suflare
De-a lui îl poate rupe? Au de ce
Ne-o fi cruțat?

BELEZ: Nu-ți pune întrebări!
Să folosim răgazul; încă-i noapte,
Lipsiți cu totul de puteri nu sîntem,
Nimic nu s-a schimbat decît că știm
Că sîntem bănuiți — și-o nebunie
Ar fi să-ntîrziem.

ARBAS: Și totuși...

BELEZ: Ce,
Tu încă șovăi?

ARBAS: Viața ne-a cruțat;
Mai mult — ne-a apărat de Salemen.

BELEZ: Cît ne-o cruța-o? Pînă se îmbată.

ARBAS: Sau se trezește. Nobil s-a purtat,
Iar noi, ca niște mîrșavi.

BELEZ: Niște bravi!

ARBAS: Mîrșavi și bravi — dar m-a mișcat adînc,
Și nu mai vreau.

BELEZ: Pierzi stăpînirea lumii!

ARBAS: Nu și cinstirea mea de sine însă.

BELEZ: Rușine mi-e că viața-i datorăm
Acestui mucratic.

ARBAS: Și mai tare
Eu aș roși luîndu-i viața celui
Ce ne-a salvat-o.

BELEZ: Tu cît poți îndură-l,
Dar altfel este scris în astre.
ARBAS: Ele,
Chiar de-mi arată drumul pe pămînt,
Eu nu-l urmez.
BELEZ: E-o slăbiciune asta.
Ești ca o babă ce-și așteaptă moartea
Cu ochii-nchiși, fricoasă. E-o rușine!
ARBAS: Părea chiar Nemrod cînd vorbea, statuia
Acestui rege între regi, ceilalți
Doar ca podoabe-n jur în templu stîndu-i
BELEZ: Ți-am spus că prea-l disprețuiești, că nu-i
Lipsit de majestate. Iată, ai
Un dușman nobil.
ARBAS: Pentru doi netrebnici!
Ah, dacă nu ne-ar fi cruțat!
BELEZ: Tu deci
Te și voiai sacrificat?
ARBAS: Nu, însă
Mai bine mort decît lipsit de orice
Recunoștință.
BELEZ: Ah, unii bărbați!
Înghiți ce unii tîmpi numesc trădare,
Iar alții, perfidie, și văzîndu-l
Pe-acest chefliu cum sare între tine
Și Salemen, te-ai preschimbat în ce?
Într-un Sardanapal! Mai de rușine
Eu nume nu cunosc!
ARBAS: Acum un ceas,
Mureai pe loc așa dacă-mi spuneai,
Și-acum te iert, cum ne-a iertat și el,
Dar Semiramis nu ar fi făcut-o.
BELEZ: Să-și împărțească ea n-a vrut domnia
Nici cu un soț.
ARBAS: Vreau să-l slujesc fidel.
BELEZ: Umil chiar?
ARBAS: Nu, ci mîndru și cinstit.
Voi sta de tronuri mai aproape decît
Stai tu de cer, de nu atît de trufaș,
Cu capul sus. Tu faci ce vrei, căci taine
Cunoști, știi multe despre Rău și Bine,
Iar eu nu știu, și să urmez se cere

Ce-mi spune numai inima mea simplă.
Cam asta-i tot.

BELEZ: Ai isprăvit?

ARBAS: Cu tine.

BELEZ: Și deci mă părăsești și mă trădezi?

ARBAS: Așa gîndește-un preot, nu soldatul.

BELEZ: Dreptate, poate, ai... Dar gata cearta;
Dă-mi voie doar să-ți spun...

ARBAS: Nu! Zac primejdii
În vorbele-ți istețe, mult mai multe
Ca-ntr-o falangă.

BELEZ: Fac eu singur totul.

ARBAS: Tu singur?

BELEZ: Doi pe-un tron n-au loc.

ARBAS: Dar tronul
E ocupat.

BELEZ: Ba e mai mult ca liber,
Căci regele-i nevolnic. Eu, Arbas,
Spre binele Asiriei, ți-am fost
Alături, fericirea ei dorind-o.
Și astrele prielnice păreau,
Și-mprejurările, pînă în clipa
Cînd duhu-ți fu cuprins de slăbiciune.
Dar eu a țării mele suferință
Nu pot s-o-ndur, și salvatoru-i fi-voi,
Sau victima acestui crunt tiran,
Sau și una, și alta, căci adesea
E una victima cu salvatorul.
De izbîndesc, Arbas îmi va fi slugă.

ARBAS: Eu *slugă!?*

BELEZ: E mai bine decît sclav,
Un sclav *iertat* de regele-*femeie!*

Intră Pania.

PANIA: Satrapi, aduc poruncă de la rege.

ARBAS: E ca-mplinită, cît nici n-ó știm încă.

BELEZ: S-o auzim.

PANIA: În chiar această noapte,
Porni-veți spre-ale voastre satrapii
Din Media și Babilon.

BELEZ: Cu oști?

PANIA: Porunca de satrapi vorbește doar
Și de suita lor, și slujitori.

ARBAS: Dar...
BELEZ: S-ascultăm sîntem datori, deci spune-i
Că vom pleca.
PANIA: Dator sînt să vă văd
Plecați — și nu să-i duc răspunsul vostru.
BELEZ *(aparte)*: Ah!
ARBAS *(în șoaptă)*:
O să-i împlinesc smerit porunca.
PANIA: Eu mă retrag, ca garda de onoare
S-o pregătesc, după al vostru rang;
Nu vă grăbiți, dar nici nu-ntîrziați.

(Pania iese din scenă.)

BELEZ: Deci te supui!
ARBAS: Da.
BELEZ: Numai pîn-la poarta
Palatului, ce închisoare-acum
Ne este.
ARBAS: Adevăr grăiești: oriunde
În țară ne pîndesc doar închisori.
BELEZ: Morminte!
ARBAS: De aș crede asta, eu
Cu sabia mai multe-aș sta să sap.
BELEZ: Ar fi destulă trudă, însă trag
Nădejde c-o s-o scoatem noi la capăt.
E bine să plecăm; cred că-nțelegi
Porunca lui că e osînda noastră?
ARBAS: O, nici nu poate fi-nțeleasă altfel.
Așa-i politica orientală:
Iertarea — și otrava; mari favoruri —
Și sabia; călătorie lungă —
Și-un veșnic somn. Așa pățit-au mulți
Satrapi cînd domn era al său părinte.
Dar el nu e, sau încă *n-a fost* crud
Și sîngeros.
BELEZ: *N-a fost*, dar *poate fi*.
ARBAS: Mă îndoiesc. Părintele lui mulți
Satrapi, ca vice-regi, a fost trimis
Departe, în provincii, ca să moară
Pe drum, de obicei răpuși de-o boală,
Fiind prea lung și prea greu acest drum.
BELEZ: S-ajungem în oraș și, deîndată,
Ne vom scurta călătoria.

ARBAS: Ba,
Ne-o pot scurta chiar ei, la porți ajunși.
BELEZ: Nu, nu vor cuteza; vor să murim
Departe, nu-n palat și nu-n oraș,
Unde atîția ne cunosc și, poate,
Avem sprijinitori. Ne-ar fi ucis
Pe loc, dacă voiau. Să mergem, deci.
ARBAS: O, oare vrea el viața să ne-o ia?
BELEZ: Neghiobule! Ce alta face-un déspot
Înfricoșat? La ale noastre oști
Să mergem!
ARBAS: Și apoi, către provincii?
BELEZ: Nu, ci spre tronul tău: avem curaj,
Speranțe, timp, mijloace — și ne-ajută
Și jumătatea de măsură-a lor.
Să mergem!
ARBAS: De căință-s plin, căci iarăși
Sînt trădător!
BELEZ: Rar drept mai sfînt ca dreptul
De a te apăra. Să mergem! Simt
Că zidurile, aerul m-apasă,
Mă-năbușe ăst început de noapte,
Iar graba noastră le va dovedi
Cît de smeriți poruncii ne supunem.
Timp de gîndit prea mult să nu le dăm,
Iar Pania să nu ne poată-ajunge
Cu noi porunci din urmă. O scăpare
Avem: de-aici degrabă să ieșim!

(Iese din scenă împreună cu Arbas, care-l urmează șovăind.)
Intră Sardanapal și Salemen.

SARDANAPAL: Deci lecuit-am răul fără sînge
Vărsat — căci ăsta-i leacul cel mai prost.
Surghiunul lor ne lasă-n siguranță.
SALEMEN: Îi lasă pe acei ce, printre flori,
Șerpi nu văd.
SARDANAPAL: Ei, dar ce-ai fi vrut să fac?
SALEMEN: Eu? Hotărîrea să ți-o schimbi.
SARDANAPAL: Adică,
Să nu-i mai iert?
SALEMEN: Coroana cu nădejde
În cap s-o ții. Cam lunecă.

SARDANAPAL: Mă vrei
Tiran?
SALEMEN: Ar fi mai sigur.
SARDANAPAL: Siguri sîntem.
Cum ne-ar primejdui ei de la graniți?
SALEMEN: La graniți încă nu-s; de m-ascultai,
Nici n-ajungeau în veci.
SARDANAPAL: *Te-am ascultat*
Pe tine nepărtinitor; pe ei
De ce să nu-i fi ascultat?
SALEMEN: O s-afli
Curînd. Merg străjilor să dau porunci.
SARDANAPAL: Și la petrecere apoi te-aștept!
SALEMEN: Mă iartă, rege, nu-s bun de petreceri,
Și nu-s vasal, nu pot sluji bacante;
Fac orice altceva.
SARDANAPAL: E bine omul
Să și petreacă uneori.
SALEMEN: Și-i bine
Vegheați să fie cei ce des petrec.
Să plec mi-ngădui?
SARDANAPAL: Da. Mai stai o clipă,
O, Salemen, prinț, frate, cel mai bun
Supus al meu, mai bun ca mine-n toate;
Tu rege trebuia să fii, iar eu...
Ei, nici nu-mi pasă ce, dar să nu crezi
Că sînt nesimțitor la-nțelepciunea
Și grija ta, și aspră dar și blîndă,
Chiar de mă mustri-ades. De i-am cruțat,
Nu cred că sfatul tău a fost greșit.
În viață i-am lăsat — poate se-ndreaptă.
De-s în surghiun, dormi-voi liniștit;
De-i osîndeam la moarte, nu dormeam.
SALEMEN: Riscai s-adormi pe veci, ca să salvezi
Doi trădători. De-i pedepseai, o clipă
Te-ar fi durut, dar depărtai primejdii.
Și încă poți...
SARDANAPAL: O, nu mă ispiti!
Cuvîntul mi-am rostit.
SALEMEN: Schimba poți totul.
SARDANAPAL: Cuvîntul regelui?
SALEMEN: În el puterea
Se cere oglindită, căci surghiunul

E-o jumătate de-ndurare care
Stîrni doar poate. Ori ierți, ori nu ierți.

SARDANAPAL: Și cine mi-a cerut, cînd le-am oprit
Intrarea în palat pe viitor,
Și după ce ne-am despărțit de ei
Să îi trimit departe,-n satrapii?

SALEMEN: Așa-i, uitasem... De-ar mai și ajunge
Acolo, rege, ai putea să spui
Că sfatul prost mi-a fost.

SARDANAPAL: Iar de n-ajung,
Și-n siguranță — mă ascultă bine —
E capul tău în joc.

SALEMEN: Să plec mi-ngădui?
M-oi îngriji de *siguranța* lor.

SARDANAPAL: Da, du-te, frate — și mai bune gînduri
Încearcă pentru rege s-ai.

SALEMEN: Oricînd,
Cu cinste-mi voi servi eu suveranul.

(Salemen iese din scenă.)

SARDANAPAL *(singur):*
Prea aspru e, o stîncă neclintită,
Străină de păcate pămîntești,
Eu — moale lut împestrițat cu flori.
Dar cum este pămîntul e și roada.
Greșit-am, poate, însă nu m-apasă
Greșeala mea. Nu știu ce-au pus la cale,
Și faptu-l simt ba ca obidă, ba
Ca ușurare. Îmi trăiește-n suflet
Un duh ce ale inimii bătăi
Îmi numără, nicicînd nu le iutește,
Și-mi pune întrebări ce nu cutează
Să mi le pună nici un pămîntean,
Nici chiar Baal, cu toate că e zeu
Oracular, și chipul lui de marmur
Majestuos se-ncruntă, cînd, spre seară,
Pe chipu-i umbre schimbătoare trec,
Încît îmi pare uneori c-ar vrea
Statuia să vorbească. Dar s-alung
Aceste gînduri... Vesel vreau să fiu,
Și iată și solia veseliei.

Intră Myrrha.

MYRRHA: O, rege, se adună nori grei, groşi
Şi tunetul să bubuie e gata,
Căci fulgerele iuţi brăzdează bolta!
Furtuna vine... Tot mai vrei să pleci?
SARDANAPAL: Furtună zici?
MYRRHA: Da, rege scump.
SARDANAPAL: Din parte-mi,
Sătul de linişte,-aş mai vrea furtună
Şi elementele dezlănţuite,
Dar nu s-ar potrivi cu chipuri dulci
Şi văluri de mătase; Spune-mi, Myrrha,
Te temi de tunete?
MYRRHA: În ţara mea
Noi le cinstim, că-s al lui Joe[23] glas.
SARDANAPAL: Ah, Joe, un Baal al vostru. Şi noi
Despre al nostru zicem că-i stăpîn
Pe tunete şi fulgere, c-aşa
Îşi dovedeşte el divinitatea,
Dar şi altarele îşi mai trăsneşte.
MYRRHA: E semn de rău augur.
SARDANAPAL: Da, pentru preoţi.
Ei, bine, vom petrece în palat.
MYRRHA: O, Joe fie lăudat, căci ruga
Mi-a auzit-o, ce tu n-o auzi.
Mai mult decît îţi porţi de grijă tu
Îţi poartă zeii, căci furtuna pun
Ei între tine şi duşmanii tăi.
SARDANAPAL: De-aş fi primejduit, aş fi, copilo,
Şi-ntre aceşti pereţi, ca şi la rîu.
MYRRHA: O, nu, că zidurile-aici sînt tari,
Înalte şi păzite, şi trădarea
Pe căi întortocheate-ar fi să intre.
Pavilionu-i greu de apărat.
SARDANAPAL: O, nu scapi de trădare în cetăţi,
Nici în palate, nici pe Caucaz,
În locuri unde vulturii-şi fac cuib;
Pe regele văzduhului îl află
Săgeata — dar pe-un rege pămîntesc?
Ci linişteşte-te: i-am surghiunit,
Nu ştiu de sînt sau nu sînt vinovaţi,
Pe doi satrapi.
MYRRHA: Cum, i-ai lăsat în viaţă?
SARDANAPAL: *Tu* sîngeroasă?

MYRRHA: Neclintită cînd
Sînt pedepsiți acei ce viața-ți vor,
Căci altfel viața mea n-ar fi s-o merit.
Și-apoi, l-ai auzit pe Salemen.

SARDANAPAL: Ciudat blîndețea ta cum se-ntîlnește
Cu-asprimea lui! Mă-mpingeți amîndoi
Să mă răzbun!

MYRRHA: Da. Răzbunarea este-o
Virtute greacă.

SARDANAPAL: Însă nu regească.
Eu rege-s, și nu pot să mă răzbun
Decît pe regi.

MYRRHA: Regi se credeau cei doi!

SRDANAPAL: Prea femeiește judeci, Myrrha; frica
E pricina.

MYRRHA: Da, frica pentru tine.

SARDANAPAL: Tot frică-i. Am văzut că, la mînie,
Sfiala și-o preschimbă-n răzbunare
Nemăsurată speța femeiască.
Eu n-am asemenea porniri; credeam
Că nici tu, și că nu ai slăbiciuni
Copilărești, cum, neajutorate,
Le au femeile orientale.

MYRRHA: Stăpîne, eu iubirea nu mi-o laud,
Și nici virtuțile. Împărtășit-am
Mărirea ta — și-ți stau la rău alături.
Mai credincioasă-ți sînt ca mii de roabe
Supuse; să ne aibă zeii-n pază.
Destul mi-e că-s iubită și iubesc,
Că vreau să-ți fiu alături la necaz,
Chiar de necazul nu pot să-ți înlătur.

SARDANAPAL: Nu-i loc pentru necazuri unde-i doamnă
Iubirea, decît doar dac-o înalță,
Și fug necazurile cînd iubirea
De ele nu se sperie; să mergem,
Căci oaspeții ne-așteaptă să petrecem.

(Ies din scenă.)

SCENA 1

Marea sală a palatului, feeric iluminată. Sardanapal și oaspeții lui, la masă. Afară, furtună și, din cînd în cînd, în timpul banchetului, fulgere și trăsnete.

SARDANAPAL: Mai umpleți cupele! Regatul meu
E printre ochi scăpărători și chipuri
Frumoase, fericite! Loc aici
Pentru necazuri nu-i!

ZAMES: Doar bucurie-i
Acolo unde-i regele.

SARDANAPAL: Au nu e
Mai bine decît să vînez ca Nemrod,
Sau țări să cuceresc, ca Semiramis,
Și să le pierd apoi?

ALTADA: Slăvită stirpe,
Dar pe Sardanapal nu l-a-ntrecut
Nici un strămoș prin dragostea de pace,
Căci pacea-i gloria cea mai de preț.

SARDANAPAL: Dar și plăcerea! Gloria, Altada,
E drumul spre plăcere. Ce vrem noi?
Vrem să petrecem. Eu drum scurt tăiat-am
Spre asta, necălcînd peste cadavre
Și nenmulțind mormintele.

ZAMES: Așa e:
Domnește pacea, oamenii sînt veseli
Și-l binecuvîntează toți pe rege.

SARDANAPAL: Ești sigur? Unii zic că trădătorii
Mă împresoară.

ZAMES: Trădători sînt cei
Ce asta spun. Ce pricini de trădare
Ar fi?

SARDANAPAL: Ce pricini? Să uităm de ele!
De-au fost, s-au dus... Sus cupele, să bem!

ALTADA: Prieteni, în genunchi să bem în cinstea
Monarhului! Monarh zic? Zeul nostru,
Sardanapal!

(Zames și oaspeții îngenunchează și zic în cor:)

Mai mare zeu decît
A fost Baal este Sardanapal!
Trăiască-n veci!

(În timp ce îngenunchează, bubuie tunetul; unii se ridică nehotărîți în picioare.)

ZAMES: De ce vă ridicați?
Părintele lui zeu, prin acest tunet,
A consfințit ce-am spus.

MYRRHA: Ba, mai de grabă,
Și-a arătat mînia! Rege, capăt
Te rog să-i pui acestei pîngăriri!

SARDANAPAL: Ce pîngărire? Mi-s strămoșii zei?
Pot și eu fi. Dar sus, prieteni, totuși,
Și Tunătorului vă închinați.
Iubire, nu smerenie vreau eu.

ALTADA: Iubit și venerat de toți se cere
Să fii, o, rege!

SARDANAPAL: Tună și mai tare!
E-o noapte groaznică.

MYRRHA: Da, pentru cei
Ce n-au palate să-și adăpostească
Închinătorii.

SARDANAPAL: Ai dreptate, Myrrha,
Și de-aș putea regatul să mi-l fac
Acoperiș pentru nenorociți,
Aș face-o.

MYRRHA: Nu ești zeu, și, deci, nu poți
Să-ți împlinești dorința de mai bine.

SARDANAPAL: Și zeii tăi, ce pot, însă nu vor?

MYRRHA: O, nu vorbi de ei, că poți să-i mînii!

SARDANAPAL: Ca bieții muritori, mustrări nici zeii
Nu-ndură! Oare, dacă n-ar fi temple,

Închinători, pe mari furtuni, ca asta,
Ar mai afla?

MYRRHA: Persanu-n pisc de munte
Se roagă.

SARDANAPAL: Da, pe vreme însorită.

MYRRHA: De-ar fi pustiu și neacoperit
Palatul tău, au cîți adoratori
Lingușitori ar sta să-ți lingă praful
În care zaci?

ALTADA: Grecoaica nu-i cunoaște
Pe-asirieni, și-i judecă de sus.
Plăcerea lor e-a regelui cinstire
Și-a regelui plăcere.

SARDANAPAL: Preafrumoasei
Iertați-i felul de-a vorbi.

ALTADA: O, rege,
Să *o iertăm?* Dar o cinstim precum
Cinstim tot ce-i al tău. Ei, ce-a fost asta?

ZAMES: Doar un scrîșnit de porți de vînt bătute.

ALTADA: Părea un zăngănit de... Iarăși! Ce-o fi?

ZAMES: Doar ploaia răpăind pe-acoperiș.

SARDANAPAL: Da, ploaia. Myrrha, dragostea mea scumpă,
N-ai vrea la harfă să ne cînți cum Sappho[24]
S-a aruncat de pe o stîncă?...

(Intră Pania, cu sabia și veșmintele pline de sînge și în neorînduială. Oaspeții se ridică speriați în picioare.)

PANIA: Gărzi,
La porți! La ziduri! Iute, toți la arme!
E regele-n primejdie! Iertare,
O, rege... Datoria...

SARDANAPAL: Ce se-ntîmplă?

PANIA: Ce Salemen a bănuit: satrapii...

SARDANAPAL: O, ești rănit? Bea vin, și răsuflarea
Ți-o trage, Pania, credincios oștean.

PANIA: Ușoară-i rana, nu la ea mi-e gîndul;
Vin regelui să-i spun...

MYRRHA: Ce e? Răscoală?

PANIA: Belez și-Arbas, odată în oraș,
N-au mai voit să plece în surghiun;
Cînd vrut-am să-i silesc, chemat-au oști
De ale lor, și au pornit răscoala.

MYRRHA: Toți?
PANIA: Cei mai mulți.
SARDANAPAL: Să nu te temi cumva
Că mi-ar răni urechea adevărul;
Deci spune tot.
PANIA: Soldații mei credință
Îi poartă tronului, cîți mai sînt vii.
MYRRHA: Ai tăi doar n-au trădat?
PANIA: Nici bactrienii,
Conduși de Salemen, ce nu credea
În cei doi mezi; sînt mulți, și îi înfruntă
Pe răzvrătiți, formînd un cerc în jurul
Palatului, spre a-l salva pe rege.

(șovăind)

Am sarcina...
MYRRHA: Nu-i timp de șovăieli!
PANIA: Pe rege prințul Salemen îl roagă
Să se-narmeze, barem pentru-o clipă,
Și oștilor să se arate ; asta
Mai mult decît strădaniile noastre
I-ar folosi.
SARDANAPAL: Să mi se-aducă-armura!
MYRRHA: Ești hotărît?
SARDANAPAL: De ce n-aș fi? Armura!
Nu scutul, că-i prea greu. O cuirasă
Și sabia! Și unde-s răzvrătiții?
PANIA: La nici un stadiu, dincolo de ziduri;
Acolo fierbe lupta.
SARDANAPAL: Deci călare
Pot ataca. Ei, Sfero, calul meu!
E loc destul și-n curți; prin poarta mare,
Ieși pot cavalerii-arabi mai toți.

(Sfero iese să aducă armele.)

MYRRHA: Cît te iubesc!
SARDANAPAL Nu mă-ndoiam.
MYRRHA: Dar știu
Acum cum ești.
SARDANAPAL *(unui slujitor)*: Și lancea adu-mi! Unde
E Salemen?
PANIA: Unde-i dator să fie,
Luptînd ca brav soldat.

SARDANAPAL: La el să mergem!
E liber drumul încă? Legături
Între falangă și palat mai sînt?
PANIA: Erau, cînd am plecat; falanga dîrză
Îl apăra, cu Salemen în frunte.
SARDANAPAL: Te du, și spune-i să se cruțe; eu
N-am să mă cruț; să-i spui că vin îndată.
PANIA: Izbînda-ți sună în cuvinte, rege!

(Pania iese din scenă.)

SARDANAPAL: Altada, Zames! Vă-narmați și voi,
Din sala de-arme. Și vedeți să fie
Femeile în siguranță duse
În încăperile mai depărtate.
Tu, Zames, să alcătuiești o gardă,
Spre-a le păzi, cu prețul vieții chiar.
Altada, înarmează-te, și vino
Să-mi stai alături.

(Ies din scenă Zames, Altada și toți ceilalți, în afară de Myrrha.)
Intră Sfero și alții, aducînd armele regelui.

SFERO: Iată-armura, rege.
SARDANAPAL *(începînd să-și îmbrace armura):*
Dă-mi cuirasa... Bine... Cingătoarea
Și sabia! Și coiful? Unde-i coiful?
Nu ăsta, ai greșit, ăsta-i prea greu;
Pe cel cu diademă l-am cerut.
SFERO: Mărite rege, scapără prea tare
De nestemate; te-ar vedea dușmanii;
Nu poți să-ți risti sub el augustul cap.
Pe ăsta-l socotesc mai potrivit,
Că-i din metal mai bun.
SARDANAPAL: Îl socotești?!
Un răzvrătit ești și tu, de-ai uitat
Că treaba ta-i s-asculți, și-atît? Te du,
Și adu-mi-l! Ba nu, e prea tîrziu,
Merg fără coif.
SFERO: Pe ăsta, totuși, ia-l.
SARDANAPAL: Să port pe cap un Caucaz? Nici gînd!
SFERO: La luptă, fără coif, soldații nú merg;
Și-apoi, ai fi recunoscut; furtuna
S-a potolit, și stă să iasă luna.

SARDANAPAL: Mă duc să fiu recunoscut doar, nu?
Cu cît mai repede, cu-atît mai bine.
Dă-mi lancea! Gata, iată-mă-narmat!

(Dă să iasă, dar se oprește brusc și se întoarce spre Sfero.)

Era să uit... Oglinda vreau.

SFERO: Oglinda?!

SARDANAPAL: Da, domnule. Oglinda lustruită,
De-alamă, de prin India adusă.[25]
Grăbește-te!

(Sfero iese din scenă.)

SARDANAPAL: Cum, Myrrha, n-ai plecat
La sigur adăpost cu celelalte?

MYRRHA: Aici e locul meu.

SARDANAPAL: Dar am să plec.

MYRRHA: Te însoțesc.

SARDANAPAL: La bătălie, *tu?*

MYRRHA: N-aș fi, dintre grecoaice, eu întîia
La luptă dusă; dar te-aștept *aici.*

SARDANAPAL: E sala mare, și dușmanu-aici
Va năvăli întîi, de va învinge.
Iar de mi-e dat să nu mă mai întorc...

MYRRHA: Tot ne vom întîlni.

SARDANAPAL: Cum? Unde?

MYRRHA: Unde
Toți se-ntîlnesc într-un sfîrșit, în Hades[26],
Tărîmul cel de dincolo de Styx,
După credința mea; de nu există,
În vreun mormînt.

SARDANAPAL: Cutezi atît de mult?

MYRRHA: Cutez orice, afară de-a trăi
Și după moartea ta; nu mă vreau prada
Vreunui răzvrătit. Te du, fii brav!

(Sfero reintră în scenă cu o oglindă.)

SARDANAPAL *(privindu-se în oglindă):*
Da, îmi vin bine zaua, cingătoarea,
Dar coiful, nu.

(Azvîrle coiful, după ce-l mai încearcă o dată.)

Cu jucăriile-astea
Arăt grozav. Să le-ncercăm în luptă!
Altada! Unde e?

SFERO: Așteaptă-afară,
Cu scutul.

SARDANAPAL: Da, uitasem. Scutier
Îmi e, prin drept de sînge, din strămoși.
Sărută-mă, tu, scumpă Myrrha, mult —
Și înc-o dată, înc-o dată... Și
Să mă iubești, orice s-ar întîmpla.
Știi, gloria ce o rîvnesc e una:
Ca vrednic de iubirea ta s-ajung.

MYRRHA: Te du, și-nvinge!

(Sardanapal și Sfero ies din scenă.)

Singură rămas-am;
Plecat-au toți, puțini se vor întoarce;
Dar să învingă el! Eu pot să pier!
De-o fi învins, tot am să pier, căci nú pot
Trăi fără de el; mi s-a-ntronat
În inimă, nu știu de ce — căci nu
Pentru că este rege îl iubesc;
Și-apoi, regatul i se prăbușește
Sub tron acum, și cască-se pămîntul
Doar cît să-i deie loc pentr-un mormînt;
Și îl iubesc mai tare încă! Zeus,
Mă iartă că-l iubesc pe un barbar
Ce nu știe de zeii din Olimp!
Da, îl iubesc — mai mult decît... Dar cé-aud?
Dau buzna-ncoace! Dacă pierde lupta,

(Scoate o sticluță.)

Otrava ce-al meu tată a-nvățat
Pe țărmul Euxin, chiar în Colchida[27]
S-o fiarbă, mă va libera de toate.
M-ar fi și liberat demult, dar cum
Mult îl iubeam, am și uitat că-s sclavă.
Dar unde toți sînt sclavi, afară doar
De unul — și-s toți mîndri de sclavie,
Căci îi slujesc alți sclavi, mai jos ca ei,
Se uită c-auritul lanț tot lanț e.
Ah, strigăte-aud iar și zvon de săbii!

Intră Altada.

ALTADA: Ei, Sfero!

MYRRHA: Nu-i aici; ce vrei cu el?
Cum merge lupta?

ALTADA: Sorții îndoielnici
Cînd pentru noi sînt, cînd pentru dușmani.

MYRRHA: Și regele?

ALTADA: E rege. Unde-i Sfero?
Trimis sînt să-i aduc o altă lance
Și coiful; luptă tot cu capul gol,
Și prea-l văd toți; tiara de mătase
Și păru-n vînt trădează-l tuturor.
Și trag în el dușmanii cu săgeți;
Ah, cît de rege-arată!

MYRRHA: O, voi, zei
Ce fulgerați în țara mea natală,
Vă rog să-l ocrotiți! El te-a trimis?

ALTADA: Nu, Salemen, și fără știrea lui,
Căci regele ca la petreceri luptă,
Uitînd că e-n primejdie. Pe Sfero
Mă duc în sala armelor să-l caut.

(Altada iese din scenă.)

MYRRHA: Nu, nu-i rușine pe-un bărbat ca el
Să-l fi iubit; aș vrea ce niciodată
N-am vrut — să fie grec. Dacă Alcide[28]
S-a îmbrăcat în straiele Omphalei,
Și nu s-a rușinat, și-a stat să toarcă,
El, preschimbat în Hercule-ntr-o clipă,
Chiar dacă femeiește-a fost crescut
De prunc și pînă-n anii bărbăției,
La bătălie de la chef se-avîntă,
Ca într-un pat al dragostei! Și-atunci,
Nu merită-o grecoaică să-l iubească?
Un bard, tot grec, să-l cînte? Un mormînt
Grecesc drept monument? Cum merge lupta?

(Intră un ofițer.)

OFIȚERUL: Pierdut e totul... Nu mai trag nădejde.
Dar Zames unde-i?

MYRRHA: Strajă la odaia
Femeilor, cum i s-a poruncit.

(Ofițerul iese din scenă.)

MYRRHA *(singură):*

S-a dus... Mi-a spus doar că pierdut e totul.
Ce vreau să știu mai mult? În trei cuvinte,
E regele-ngropat, cu tot regatul,
Cu dinastia lui de treișpe veacuri,
Și mii de vieți, și soarta celor care
Vor mai scăpa. Pieri-voi și eu ca
Un strop în marele puhoi de ape.
Dar, cel puțin, eu soarta-n mîini mi-o țin
Și-nvingătorii n-or să m-aibă pradă.

(Intră Pania.)

PANIA: Cu mine hai, fără zăbavă, Myrrha!
Atît ne-a mai rămas.

MYRRHA: Și-augustul rege?

PANIA: El m-a trimis, prin tainică ieșire
De-aicea să te scot.

MYRRHA: Deci mai trăiește!

PANIA: Și te-a lăsat în grija mea; te roagă
S-aștepți acolo, peste Eufrat.

MYRRHA: Și va ieși din luptă?

PANIA: Cel din urmă,
Căci luptă cu curajul disperării
Să apere palatul, pas cu pas.

MYRRHA: Deci au pătruns! Străvechile-ncăperi
Vuiesc de-al luptei durăt, în palatul
Nepîngărit nicicînd de-o răzvrătire!
Adio, stirpe-asiriană mîndră
A lui Nemrod! Chiar numele acum
Îți piere!

PANIA: Tu cu mine vino! Vino!

MYRRHA: Nu, mor aici! Tu regelui îi spune
Că l-am iubit.

(Intră Sardanapal, Salemen, soldați. Pania se îndepărtează de Myrrha și intră în rînd cu ei.)

SARDANAPAL: De-i să pierim, pieri-vom
Chiar în palatu-n care ne-am născut.
Să strîngem rîndurile! Înapoi
Să nu dăm! I-am trimis lui Zames cete
De odihniți soldați. Vor fi aici
Curînd. Pierdut nu este totul încă.
Tu, Pania, vezi de Myrrha!

(Pania revine lîngă Myrrha.)

SALEMEN: Scurt răgaz
Avem. Prieteni, încă un asalt
Pentru Asiria!

SARDANAPAL: Eu, mai de grabă,
Aș zice pentru Bactria! Aș vrea
Acolo să fiu rege, țara asta
Schimbînd-o-ntr-o provincie.

SALEMEN: Ah, iată-i!

(Intră Belez, Arbas și Răsculați.)

ARBAS: Dați iama-n ei, că-s la strîmtoare! Iute!

BELEZ: Toți înainte! Cerul e cu noi!

(Îi atacă pe rege și pe Salemen; aceștia se apără, pînă ce sosește Zames, cu ceata lui. Răsculații sînt respinși și urmăriți de Salemen. Regele încearcă să se alăture urmăritorilor, dar Belez îi taie drumul.)

BELEZ: Tiranule,-ncotro? Sfîrșesc eu lupta!

SARDANAPAL: O, preotul războinic și profetul!
Supusul meu cel recunoscător!
Te rog, predă-te! Mîinile să-mi moi
Nu vreau în sîngele tău sfînt; o soartă
Mai demnă-ți hărăzesc.

BELEZ: Îți sună ceasul!

SARDANAPAL: Nu mie, ție! Sînt mai tînăr mag,
Dar soarta ți-am citit în zodiac,
Sub semnul Scorpionului — și zice
Strivit acum că fi-vei.

BELEZ: Nu de tine.

(Se luptă, Belez e rănit și dezarmat.)

SARDANAPAL *(ridicînd sabia, ca să-i dea lovitura de grație):*
Ei, cheamă-ți astrele, ca pe profet
Și cinstea lui acum să le salveze!

(Cîțiva răsculați reintră în scenă și-l eliberează pe Belez. Îl atacă pe Rege care, la rîndul lui, e salvat de Soldații săi, care îi gonesc pe răsculați afară.)

Ei, ticălosul tot a fost profet!
Să-i urmărim! Izbînda e a noastră!

(Iese în urmărirea lor.)

MYRRHA *(lui Pania):* Hai, urmărește-i! Cum de-ți lași soldații
Să-nvingă fără tine?

PANIA: Am poruncă
Să nu te părăsesc.

MYRRHA: Porunca uit-o;
De orice braț nevoie-n bătălie-i.
Să fiu păzită n-am nevoie; ce,
Cînd e o lume-n joc, tu pe-o femeie
Stai s-o păzești? Te-acoperi de rușine?
Hai, du-te! Nu pleci? Mă duc eu atunci,
Și-o să mă aperi unde-ar trebui
Să-ți aperi regele; m-avînt în luptă
Eu, o femeie slabă, mă voi bate!

(Iese din scenă.)

PANIA: Stai, Myrrha. A plecat! De i se-ntîmplă
Ceva, s-a zis cu mine! I-i mai dragă
Decît regatul, chiar de luptă-acum
Pentru regat. Pot eu să stau de-o parte,
Cînd el, ce încă n-a ținut în mînă
O sabie, se bate dîrz? Hai, Myrrha,
Întoarce-te, și am să-i calc porunca.

(Pania iese din scenă.)
(Intră Altada și Sfero, pe ușa dimpotrivă.)

ALTADA: Ei, unde-i Myrrha? Doar era cu Pania
Cînd lupta era-n toi; ce-o fi cu ei?

SFERO: Eu teferi i-am văzut cînd răsculații
Fugeau; cred că-n harem, la adăpost
S-au dus.

ALTADA: De-nvinge regele, cum pare
Că se va întîmpla, și n-o găsește,
O s-o pățim mai rău ca răsculații.

SFERO: Să-i căutăm. De o găsim, va fi
Răsplată mult mai scumpă pentru rege
Decît regatul său recucerit.

ALTADA: Baal, imperiul cînd și-a durat,
Nu a luptat mai dîrz ca fiul lui,
Crescutul în mătăsuri, să-l salveze.
A-ntors pe dos prezicerile unor
Prieteni sau dușmani; ziceau că-i slab,

Dar e ca o furtună-n miez de vară,
Ce mari puhoaie-n văi rostogolește.
Greu să-l ghicești cum e.

SFERO: Greu de ghicit
Sînt și-alții, căci toți fiii Soartei sîntem.
S-o căutăm pe roabă. E nebun
De dragoste, și dacă n-o găsim,
Osînda ne așteaptă și tortura.

(Ies din scenă.)
(Intră Salemen, soldați etc.)

SALEMEN: Plăcută e izbînda; alungați
Sînt din palat, și ne-am deschis un drum
Spre oștile de peste Eufrat,
Ce, poate, ne sînt încă credincioase,
Ori fi-vor, de izbîndă auzind.
Dar unde-i regele învingător?

(Intră Sardanapal, cu suita, și Myrrha.)

SARDANAPAL: Aici sînt, frate!
SALEMEN: Doamne, ești rănit!
SARDANAPAL: Un fleac. Palatu-i curățat de dușmani.
SALEMEN: Și cred că și orașul. Se-nmulțesc
Ai noștri. Am trimis un pîlc de parți,
Toți odihniți, să-i urmărească pînă
Atacul lor s-o preschimba în fugă.
SARDANAPAL: Erau pe fugă puși, încît abia
Mă mai țineam de ei cu bactrienii.
Dar istovit mă simt... Un scaun dați-mi.
SALEMEN: Ai tronul, rege.
SARDANAPAL: Nu-i odihnitor
Un tron, nici pentru trup, nici pentru cuget.
Vreau o sofa, o laiță țărănească.

(I se aduce o bancheță.)

Așa, acum răsuflu mai ușor.
SALEMEN: Acesta-i ceasul cel mai glorios
Al vieții tale, rege.
SARDANAPAL: Da, și cél mai
Istovitor... Paharnicul meu unde-i?
Vreau apă.
SALEMEN *(zîmbind)*: Pentru-ntîia oară-n viață,
Va auzi că apă-i ceri! Chiar eu,

Ca sfetnic cumpătat, o băutură
Mai purpurie-aș cere-acum.

SARDANAPAL: Da, sînge!
A curs destul — și învățat-am astăzi
Al limpedelui element scump preț.
Băut-am de trei ori, și de trei ori
Cu noi puteri, cum vinul nu-mi dădea,
M-am avîntat în luptă. Unde este
Soldatul ce din coif mi-a dat să beau?[29]

Unul din GARDĂ Ucis, mărite rege, de-o săgeată
Ce țeasta i-a străpuns; din coif el tocmai
Sorbise ultimele picături,
Și-avea de gînd pe cap să-l pună iar.

SARDANAPAL: Ucis! Nerăsplătit! Ca să-mi astîmpăr
Eu setea! O, biet sclav, ce soartă cruntă!
L-aș fi-necat în aur, căci a apei
Plăcere nu o-nlocuiește tot
Al lumii aur — și muream de sete,
Cum mor acum.

(I se aduce apă. Bea.)

Simt cum re-nviu! De azi,
La ceas de desfătare bea-voi vin,
Dar apă, la război.

SALEMEN: Și oblojit
La brat de ce ești?

SARDANAPAL: M-a rănit ușor
Belez.

MYRRHA: Ah, e rănit!

SARDANAPAL: E-un fleac. Un pic
M-am răcorit, bînd apă... Totuși, brațul
Mai rău mă doare, și s-a-nțepenit.

MYRRHA: Și l-ai legat cu...

SARDANAPAL: Panglica ușoară
A diademei; pentru-ntîia oară,
Mi-e de folos.

MYRRHA *(slujitorilor):*
Aduceți iute-un vraci,
Pe cel mai bun. Cu mine vino, rege,
Să ți-l dezleg, durerea să-ți alin.

SARDANAPAL: Merg. Doare crunt. Dar ce știi tu de răni?
Ce mai întreb? Știi, frate, unde-am dat
De preafrumoasa mea în lupta cruntă?

SALEMEN: Era, desigur, printre celelalte,
În cîrd de antilope-nfricoșate.
SARDANAPAL: Nu! Ca a tînărului leu pereche,
Răgind ca o femeie (deci turbată,
Căci patimile crunt dezlănțuite
Sînt femeiești) ca o leoaică, puii
Cînd vede că i-i fură vînătorul,
Cu păru-n vînt, cu ochi scăpărători,
Îi îndemna la luptă pe soldați,
Prin glas și faptă.
SALEMEN: Uimitor!
SARDANAPAL: Mai mulți,
Nu numai eu, războinici s-au făcut
În astă noapte. Cu obrajii-ncinși,
Cu ochii negri fulgerînd prin părul
Lung, fluturînd; cu vinișoare-albastre
La tîmplele-i zvîcnind; nări fremătînd,
Cu gura larg deschisă, cu un glas
Ce-acoperea al luptei crîncen vuiet
Ca alăuta zvonul de țimbal;
Cu albe brațe strălucind mai tare
Decît oțelul ce-l ținea în mînă,
Smuls de la un soldat răpus, părea,
Printre soldați, profetă a izbînzii,
Sau însăși a Izbînzii-ntruchipare.
Însuflețindu-ne pe toți.
SALEMEN *(aparte)*: E prea mult,
Și pierdem tot de nu-i întoarcem gîndul
De la iubire. *(tare)* Majestate, rana
Se cere îngrijită; te durea.
SARDANAPAL: Mă doare, însă nu la ea mi-e gîndul.
SALEMEN: M-am îngrijit de-al luptei mers; porunci
Am dat, și-acum mă duc să văd cum fost-au
Și împlinite. Mă întorc curînd,
Plăcerii regelui să mă supun.
SARDANAPAL: Așa să faci.
SALEMEN *(dînd să iasă)*: Ascultă, Myrrha!
MYRRHA: Prințe?
SALEMEN: Ai fost grozavă... Dacă nu ai fi
Iubita soțului surorii mele...
Dar nu am timp acum de asta... Spune,
Pe rege îl iubești?

MYRRHA: Sardanapal
Îmi este drag.
SALEMEN: Vrei să rămînă rege?
SARDANAPAL: Îl vreau ce este dreptul lui să fie.
SALEMEN: Ca să rămînă rege, şi al tău,
Şi tot ce-ar trebui să fie, ori
Tot ce n-ar trebui, se cere-*n viaţă*
Să fie. Pierdem totul dacă iar
Se-ntoarce la huzur. Să nu-l laşi, Myrrha!
Putere ai asupra lui mai multă
Decît înţelepciunea ori răscoala
Ce-afară urlă.
MYRRHA: Ştiu eu ce-s datoare;
Nu-i cazul să mi-o spună Salemen.
Tot ce-o femeie slabă poate face...
SALEMEN: Putere-i slăbiciunea ta asupră-i;
Tu foloseşte-o doar cu-nţelepciune.

(Salemen iese din scenă.)

SARDANAPAL: Ei, Myrrha, ce tot şopoteşti acolo
Cu al meu frate? Dac-ajung gelos!
MYRRHA *(zîmbind)*:
Ai şi avea de ce, căci vrednic este
De-a fi iubit şi de-a conduce oşti,
De-a fi slujit de robi, cinstit de rege
Şi admirat de lumea asta-ntreagă.
SARDANAPAL: Ei, laudă-l, dar nu prea cu căldură;
Nu pot s-aud a tale buze dulci
Rostind cuvinte ce m-ar pune-n umbră,
Chiar adevărul de grăiesc.
MYRRHA: Ci rana
Să mergem să ţi-o îngrijim, o, rege.
Te sprijină de mine.
SARDANAPAL: O, da, scumpo,
Dar nu din pricina durerii rănii.

(Ies toţi din scenă.)

SCENA 1

Sardanapal, dormind zbuciumat, neacoperit, pe o sofa, vegheat de Myrrha.

MYRRHA *(privindu-l)*:

Îl sorb din ochi cît doarme, dacă somn
E acest zbucium; oare să-l trezesc?
Nu, somnul i-i mai lin... Tu, zeu slăvit
Al liniştii, domn peste-nchise pleoape
Şi vise dulci şi somn adînc, adînc,
Lipsit de vise, tu cu Moartea semeni,
Cu sora ta, atît de nemişcat
Şi mut eşti! Dar tărîmul fericirii
Voi sînteţi pentru oameni, gemeni fraţi.
Ah, iar se zbuciumă! Durerea iar
Îi răvăşeşte chipul, cum o pală
De vînt ar încreţi un lac, sub munţi,
Sau, toamna, palidele frunze-ar rupe
Ce încă triste-atîrnă de-al lor ram.
O să-l trezesc... Nu încă... Cine ştie
Din ce-l trezesc? Din suferinţă, pare...
Dar dacă, treaz, noi suferinţi l-asaltă?
Dar poate noaptea asta cruntă, faptul
Că e rănit în mine nasc nelinişti
Şi el nu suferă, cît eu mă zbucium.
Ci hai să las natura să lucreze,
Să nu o turbur eu, ci s-o ajut.

SARDANAPAL *(trezindu-se)*:

Nu, chiar de stelele le-aţi înmulţit
Şi mi le-aţi dăruit ca pe-un regat
Pe care să-l împart cu voi, nu astfel

Voi cuceri tărîmul Veşniciei!
Plecaţi de-aici, tu, vînător de fiare,
Şi voi ce ca pe fiare i-aţi vînat
Pe-ai voştri semeni; sîngeroşi monarhi
Ce azi mai sîngeroşi sînteţi, ca idoli,
De-ai voştri preoţi nú mint! Pleacă şí tu
Nălucă-a strămbunicei, lac de sînge,
Călcînd în India doar peste morţi.
Plecaţi, plecaţi! Dar unde sînt? Şi unde-s
Nălucile? Ce văd, nu-i năluciré!
Aş recunoaşte-o printre morţii care
Cutează înfricoşători să iasă
Din bezna lor, să-i sperie pe vii.
O, Myrrha!

MYRRHA: Vai, eşti palid, şi sudori
Se strîng pe fruntea ta ca roua nopţii!
Iubitul meu, te rog, te linişteşte...
Vorbeai ca din al umbrelor tărîm,
Dar tu eşti viu şi rege. Nu te teme,
Căci totul va fi bine.

SARDANAPAL: Mîna ta
Mi-o dă... E caldă... Ah, mai tare, tare
Pe-a mea o strînge, să mă simt ce-am fost!

MYRRHA: Pe mine simte-mă ce sînt — a ta,
Pe veci de veci.

SARDANAPAL: Te simt şi-nviu din morţi,
Căci fost-am unde vom ajunge toţi.

MYRRHA: Stăpîne, vai!

SARDANAPAL: Da, fost-am în mormînt,
În locul unde viermii-s domni, iar regii...
Credeam că dincolo nimic nu este.

MYRRHA: Şi nu greşeai: doar laşii pot să creadă
C-ar fi ceva.

SARDANAPAL: O, Myrrha, dacă-n somn
Sînt năluciri, de ce n-ar fi şi-n moarte?

MYRRHA: Nu ştiu ce rău s-arate poate moartea,
Ce viaţa nu l-a-ntruchipat demult;
De este un tărîm de după moarte,
Doar suflete neîntrupate-n lut
Trăiesc acolo; de rămîne-o umbră
Din acest bulgăre de lut ce sîntem,
Lut ce ne leagă de pămînt, şi piedici
Tot pune între suflete şi cer,

De moarte nu s-ar teme astă umbră.

SARDANAPAL: De moarte nu mă tem, dar legiuni
De morți văzut-am.

MYRRHA: Am văzut și eu.
Sînt numai colbul celor ce-au trăit
Și-au suferit. De groaza asta uită
Și spune-mi ce-ai văzut.

SARDANAPAL: Mi se-arătară...

MYRRHA: Mai bine-ar fi s-aștepți, să dormi; durerea
Îți dăunează trupului și minții.
Ești istovit.

SARDANAPAL: Nu vreau să dorm, ca iar
Să mai visez. Dar oare vis a fost?
Și ce-am visat? Poți îndura s-asculți?

MYRRHA: Îndur orice, chiar vise despre moarte
Și viață, doar să-ți fiu și eu prin preajmă,
Aievea și în vis.

SARDANAPAL: Dar i-am văzut
Pe toți aievea parcă; erau umbre
Lunecătoare...

MYRRHA: Spune, te ascult.

SARDANAPAL: Văzut-am — ba visat-am că aici,
Aici chiar, erau oaspeți mulți, iar eu,
Ca gazdă, oaspete mă socoteam,
Dorind la largul lor toți să se simtă.
Însă de-a dreapta și de-a stînga mea,
În loc de tine, Zames și-alți prieteni,
La stînga îmi stătea o-ntruchipare
Întunecată, trufaș chip de mort;
Îl mai văzusem; unde, nu știam
Și nu-l recunoșteam. Era gigant
Cu limpezi ochi și nemișcați, lungi plete
Pe umeri uriași; la spate-o tolbă
Purta — și vîrfurile de săgeți,
Cu pene de vultan împodobite,
Răzbeau prin șerpii părului; sta mut.
Eu cupa i-am umplut, dar n-a atins-o,
Doar sta cu ochii țintă-n ochii mei,
De mă făcu să tremur; cum se-ncruntă
Un rege încruntatu-m-am atunci,
Dar el privirea nu-și schimba defel,
Fapt care și mai mult m-a speriat.
Spre dreapta, unde tu, de obicei,

Stăteai, căutat-am chipuri mai blajine,
Dar am văzut. *(șovăie)*

MYRRHA: Ce ai văzut?

SARDANAPAL: Pe tine
Te căutam, și-n locul tău, pe scaun,
Stătea un chip cărunt și scofîlcit,
Cu ochi de sînge, mîini însîngerate,
O nălucire-n straie femeiești,
Purtînd coroană pe-ncrețita frunte,
Rînjind răzbunătoare, încă plină
De pofte și trupești, și am simțit
Că sîngele-mi îngheață.

MIRRHA: Asta-i tot?

SARDANAPAL: În dreapta ei uscată, ca o gheară,
Ținea o cupă plină ochi de sînge.
În stînga, alta, nu știu cu ce plină,
Căci ochii mi-am întors. În jurul mesei,
Stăteau și alte umbre-ncoronate.
Nu semănau la chipuri, dar privirea
Aceeași le era.

MYRRHA: Ca-n vis!

SARDANAPAL: O, nu.
Erau atît de-aievea, de puteam
Să-i pipăi, și îi tot priveam cercînd
Să-mi amintesc de-un chip de mai nainte
De-ai fi văzut aici, însă în van.
Toți mă țînteau cu ochii; nu mîncau,
Nu beau, doar mă țînteau, pînă ce și eu,
Ca ei, de piatră parcă mă făcui,
Dar piatră vie, căci eu viață-n ei
Simțeam, și-n mine; și simțeam un fel
De monstruoasă-atracție-ntre ei
Și mine — parcă ei, din moartea lor,
O parte și-o pierdeau, să mi-o dea mie,
Iar eu din viața mea, să le-o dau lor.
Străină era astă existență
De cer și de pămînt. O, mai degrabă
Să mori decît să fii așa!

MYRRHA: Și care-i
Sfîrșitul?

SARDANAPAL: Atunci, ca de marmur, și eu
M-am așezat; și vînătorul, iată,
Se ridică, o dată cu bătrîna;

Şi îmi zîmbiră; uriaşul, da,
Zîmbi, cu gura doar şi nu cu ochii,
Şi ea la fel, cu buzele-i subţiri;
Se ridicară toţi încoronaţii,
Maimuţărindu-i, obicei, se vede,
Păstrat şi-n moarte. Eu însă şedeam,
Pătruns de un curaj al disperării,
Şi nu mă mai temeam; le-am rîs în faţă
Fantomelor; şi vînătorul mîna
Mi-o strînse, şi i-o strînsei şi eu pînă
Simţii că se topeşte-n mîna mea.
El dispăru, lăsîndu-mi amintirea
De umbră de erou.

MYRRHA: Şi chiar era,
Strămoş al tău şi-al altor mari eroi.

SARDANAPAL: Vai, Myrrha, dar se repezi bătrîna
La mine; cu săruturi gura-mi arse,
Şi cupele-azvîrli, şi două rîuri
Hidoase din otrava lor ţîşniră.
Ea se-ncleşta de mine... Ceilalţi, şir
Ca de statui din ale noastre temple,
Stau mohorîţi... Cercam să mă desprind,
De parcă nu eram urmaşul ei,
Ci fiul ei, care a omorît-o[30]
Pentru incest; apoi aceste toate
Închipuiri scîrbavnice pieiră
Ca într-un haos... Iar eu mort eram.
Mort, în mormînt, şi renviam mîncat
De viermi, purificat de foc. Atît
Mi-aduc aminte — şi că-mi era dor
De tine, că mă zbuciumam cumplit
Tot căutîndu-te — şi m-am trezit,
Şi te-am găsit.

MYRRHA: Ai să mă afli pururi
De tine-alături, pînă şi în moarte.
Dar uită de aceste năluciri
Stîrnite de-ntîmplările cumplite,
Ce şi pe-un om îndătinat cu truda
L-ar vlăgui.

SARDANAPAL: Mă simt mai bine-acum,
Că te-am văzut din nou, iar nălucirea
Îmi pare că n-a fost.

(Intră Salemen.)

SALEMEN: Așa devreme
Trezit, o, rege?

SARDANAPAL: Da, iubite frate;
Mai bine nu dormeam, căci toți strămoșii
Mi i-am visat, la ei vrînd să mă tragă.
Era și tata, însă m-a lăsat
Cu vînătorul întemeietor
Al stirpei noastre și cu ucigașa
De oameni și al propriului soț,
Pe care glorioasă o socoți.

SALEMEN: Și tu ești glorios, c-ai dovedit,
Ca ea, vîrtute-n luptă. Am venit
Să-ți spun că ar fi bine ca, în zori,
Iar să lovim în dușmanul ce, încă,
De-a fost respins, nu-i nimicit cu totul.

SARDANAPAL: E mult pînă în zori?

SALEMEN: Mai sînt trei ceasuri.
Le folosește să te odihnești.

SARDANAPAL: Nu noaptea asta; visul meu de groază
Cred ceasuri c-a durat.

MYRRHA: Doar unul, rege.
Eu te-am vegheat, a fost un ceas cumplit,
Dar unul doar.

SARDANAPAL: Deci, să ne sfătuim.
În zori pornim.

SALEMEN: O rugă, rege, am
Nainte de-asta.

SARDANAPAL: Ruga-i ca-mplinită.

SALEMEN: Întîi ascult-o: prea răspunzi grăbit,
Și ruga-i doar pentru *urechea ta*.

MYRRHA: Eu, prințe, vă las singuri.

(Myrrha iese din scenă.)

SALEMEN: Libertatea
Această roabă merită.

SARDANAPAL: Un tron,
Aș zice eu!

SALEMEN: Îngăduie-mi să spun
Că tronu-i ocupat — și să-ți vorbesc vreau
De cea cu care îl împarți.

SARDANAPAL: Ah, despre
Regină?

SALEMEN: Da. Mi-am zis că ar fi cazul,
Să plece cu copii cu tot la Cotta[31],
În Paphlagonia[32], c-avem o rudă
Ce-i rege-acolo. Toți în siguranță
Ar fi, cu dreptul lor la tron, în caz că...

SARDANAPAL: Mor eu, cum cu putință-i. Totu-i bine
Gîndit. Alcătuiește-le-o escortă.

SALEMEN: M-am îngrijit de asta, și galera
Pe Eufrat e gata să coboare.
Dar, înainte de-a pleca, n-ai vrea...

SARDANAPAL: Să-i văd? O, nu. M-ar dezîmbărbăta,
Și-ar plînge — și eu cum pot să-i alin
Decît prin zîmbet cam silit și vane
Speranțe dîndu-le? Să mă prefac
Știi că nu pot.

SALEMEN: Dar poți să simți! Așă cred
Eu, cel puțin. Într-un cuvînt, regina
Să stați de vorbă vrea, mai înainte
De a vă despărți pentru... vecie.

SARDANAPAL: Le ce bun? Cu ce țel? I-asigur tot
Ce își dorește — dar să ne vedem...

SALEMEN: Cunoști femeile îndeajuns,
Căci mult le-ai cercetat; de-aceea, știi
Că glasul inimii e, pentru ele,
Mult mai de preț ca lumea asta toată.
Cred ce crezi și tu despre-a ei dorință,
Dar este sora mea, dorința ei,
Iar tu-i ești soț. Să vină, deci?

SARDANAPAL: Să vină,
Deși e fără rost.

SALEMEN: Plec s-o aduc.

(Salemen iese din scenă.)

SARDANAPAL: Prea mult am stat departe unul de-altul;
De ce să ne vedem? Nu-s ros destul
De chinuri și necazuri, ca acum
Tristețile să ni le împletim,
Iubirile cînd nu ni se-mpletesc?

(Salemen reintră în scenă cu Zarina.)

SALEMEN: Curaj! Și să nu tremuri, surioară,
Să faci al nostru sînge de rușine!

De stirpea ta adu-ți aminte! Rege,
Regina a venit.

ZARINA: Tu pleacă, frate.

SALEMEN: Cum vrei.

(Salemen iese din scenă.)

ZARINA *(aparte)*:

Ah, singură cu el! Trecut-au cîți,
Cîți ani de cînd, măcar că sîntem tineri,
Trăit-am de iubire văduvită!
Nu-i prea schimbat la chip... Față de mine
Doar s-a schimbat — de mă schimbam și eu!
Ah, o privire, un cuvînt — nimic!
Și-avea glas blînd, un chip nepăsător,
Dar aspru nu... Stăpîne...

SARDANAPAL: Ah, Zarina!

ZARINA: Nu, nu Zarina! Numele acesta
Deșteaptă vii dureri.

SARDANAPAL: E prea tîrziu
Să ne-amintim de vise din trecut;
Mustrări să nu ne facem — *tu*, adică,
Nu mă mustra pentru-acești ani din urmă.

ZARINA: Nici pentru-*ntîii*, niciodată eu
Nu te-am mustrat.

SARDANAPAL: Așa-i, dar ăst reproș
Îmi frînge inima mai mult decît...
Dar peste inimi n-avem noi putere.

ZARINA: Nici peste mîini, dar ți le-am dăruit
Pe amîndouă eu.

SARDANAPAL: Al tău bun frate
Zicea că, înainte de-a pleca
Înspre Ninive cu... *(șovăie)*

ZARINA: Copiii noștri;
E-adevărat. Voiam să-ți mulțumesc
Că inima nu mi-o desparți de ei,
Ce-ți seamănă, și mă privesc precum,
Pe vremuri tu, căci *ei* nu s-au schimbat.

SARDANAPAL: Nici nu se vor schimba. Vreau datoria
De fii să și-o cunoască.

ZARINA: Îi iubesc
Cu dragoste de mamă și soție
A ta, căci singuri ei azi ne mai leagă.

SARDANAPAL: Dreptate-ți dau, Zarina; să-i înveți
Să semene cu cei din stirpea ta,
Și nu cu tatăl lor. Tu pentru tron
Să-i pregătești, de nu... Ai auzit
De zarva de-astă noapte?

ZARINA: Mai s-o uit.
Aș fi-ndurat orice durere,-afară
De-a ta, de iar ne-ar fi adus aproape.

SARDANAPAL: Știi, tronul — nu o spun de frică, — este
Primejduit, și pot să-l pierd, dar ei
Spre el să tindă. Voi lupta să-l apăr.
De-l pierd, prin luptă să și-l recîștige,
Și să domnească înțelepți, altfel
Ca tatăl lor care a fost să-l piardă

ZARINA: Ei despre tine vor afla doar fapte
Cu care s-or mîndri.

SARDANAPAL: Ba adevărul
Mai bine e să-l afle de la tine
Decît din clevetirile-astei lumi,
Ce pe copii îi fac răspunzători
De-ale părinților păcate. Vai,
Copiii mei, aș îndura ușor
Năpasta dacă nu v-ați fi născut!

ZARINA: O, nu vorbi așa! Nu-mi otrăvi
Și cîtă pace mi-a rămas spunînd
Că tată n-ai fi vrut să fii. De-nvingi,
Ei vor domni și-l vor cinsti pe cel
Care-a salvat regatul pentru ei,
Chiar dacă nu i-ai prea-ndrăgit. Iar dacă...

SARDANAPAL: Îl pierd, striga-va lumea: „Mulțumiți-i
Aceluia care v-a fost părinte!"
Ca numele să mi-l blesteme-n veci.

ZARINA: Nu, nu vor face asta. L-or cinsti
Pe regele ce,-n ultima lui clipă,
Făcut-a, să-și glorifice-amintirea,
Mai mult ca alți monarhi o viață-ntreagă,
De nu lăsară nici o urmă-n cronici.

SARDANAPAL: Sfîrșesc, poate,-ale stirpei mele cronici,
Dar, cel puțin, ca de al ei trecut
Și-o aminti și de sfîrșitu-i lumea.

ZARINA: Păzește-te... Trăiește pentru cei
Ce te iubesc.

SARDANAPAL: Şi cine sînt aceştia?
O roabă-ndrăgostită, fără-ambiţii,
Ce tronuri cum se surpă-a mai văzut;
Prietenii de chef ce, fără mine,
Ajung nimic — şi-acum se strîng în juru-mi;
Un frate pe care l-am tot jignit;
Copiii — de-a mea dragoste lipsiţi;
Soţia...

ZARINA: Care tot te mai iubeşte.

SARDANAPAL: Şi mă şi iartă?

ZARINA: Nu te-am osîndit,
Ca să te pot ierta.

SARDANAPAL: Soţia mea!

ZARINA: Fii binecuvîntat pentru-ăst cuvînt,
Ce nu credeam că *tu*-l vei mai rosti!

SARDANAPAL: Oh, o să-l mai auzi de la supuşi,
Ăşti robi hrăniţi de mine, răsfăţaţi,
Umflaţi de pace şi-ndopaţi, încît
Mai că nu-s regi — şi-s regi la ei acasă,
Şi-acuma, răzvrătiţi, vor moartea celui
Ce a făcut din viaţa lor un rai;
Cei căror nu le-am dăruit nimic
Mi-s credincioşi. E monstruos, şi-aşa e!

ZARINA: Şi-i şi firesc, căci binele-n otravă
Se schimbă-n suflete mişele.

SARDANAPAL: Da,
Iar cei buni schimbă rău-n bine. Sînt
Mai fericiţi decît albina care
Doar din nectar de floare scoate miere.

ZARINA: Tu strînge mierea, nentrebînd şi cine
Ţi-o dăruie; te bucură că nú toţi
Te-au părăsit.

SARDANAPAL: Încă trăiesc, şi-s rege;
Ca om de rînd, cît timp crezi că trăiam
Aici, nu unde-ajung toţi muritorii?

ZARINA: Nu ştiu; dar tu trăieşte pentru mine...
Adică pentru-ai tăi copii.

SARDANAPAL: Prea buna
Şi obidita mea Zarina, eu
Sînt sclavu-mprejurărilor, precum
Şi-al patimilor — nu am loc pe-un tron
Şi nici în viaţă. Nu ştiu ce puteam

Să fiu, dar este limpede că nu-s
Ce trebuia să fiu. Nu am știut
Să-ți prețuiesc nici mintea, nici iubirea,
Nici frumusețea; m-am lăsat atras
De farmece de rînd, căci datoria
Lanț îmi părea — și fug de orice lanț —
Fapt dovedit și de răscoala de-astăzi.
Ce să-ți mai spun acum, la despărțire?
Virtuțile ți-am prețuit, folos
Din ele neștiind să trag, precum
Minerul care, dînd de-o vînă de-aur,
Din ea folos nu trage, căci nu este
A lui, ci-a altuia mai mare care
L-a pus să sape, făr-a vrea să-mpartă
Comoara ce-i scînteie la picioare.
N-o poate cere, nu poate decît
Să sape, să tot sape...

ZARINA: O, iubirea
Dacă,-n sfîrșit, mi-o prețuiești, nu cer
Nimic mai mult: eu, pot să spun chiar *noi*,
Putem fi încă fericiți alături.
Asiria nu este tot pămîntul,
Și ne putem afla o nouă lume,
Mai binecuvîntată ca puterea
Și-mpărăția.

(Intră Salemen.)

SALEMEN: Ei, să vă despart
Silit sînt; nu e de pierdut o clipă.

ZARINA: Vai, frate crud, cum poți să strici clipite
Atît de fericite?

SALEMEN: Fericite!

ZARINA: A fost atîta de duios cu mine,
Că nu mai pot să plec.

SALEMEN: Ah, bun-rămasul
Femeilor! Mereu prin *nu mai plec*
Sfîrșește, precum prevăzusem, numai
Că nu se poate.

ZARINA: Nu se poate!

SALEMEN: Nu,
Căci ai muri.

ZARINA: Cu soțul împreună!

SALEMEN: Și cu copiii.

ZARINA: Vai!
SALEMEN: Tu mă ascultă
Ca soră și regină: totu-i gata
Ca tu cu ei s-ajungi în siguranță.
Aici nu-i vorba numai de simțiri,
Ci și de rațiuni de stat: rebelii
Ar vrea să pună mîna pe copii
Spre a sfîrși cu...
ZARINA: Ah, nu spune, nu!
SALEMEN: Ascultă-mă! De mezi de-ajung să scape,
Aceștia-ntîiul țel nu-și pot atinge,
De-a isprăvi cu a lui Nemrod stirpe,
Căci chiar de moare regele, ei încă
Rămîn să-nvingă și să se răzbune.
ZARINA: Dar de rămîn cu regele doar eu?
SALEMEN: Cum? Și orfani de amîndoi părinții
Copiii să rămînă, prin străini?
ZARINA: O, nu! Simt inima cum mi se frînge!
SALEMEN: Acum știi totul; hotărăște, deci.
SARDANAPAL: Zarina, drept grăiește. Voii Soartei
Să ne plecăm se cere. De rămîi,
Putem să pierdem totul; dacă pleci,
Salvezi tot ce-i mai bun, și pentru noi,
Și pentru inimile credincioase
Ce-n ăst regat mai bat.
SALEMEN: Ah, trece timpul!
SARDANAPAL: Hai, du-te... Dacă ne vom revedea,
Mai vrednic poate că voi fi de tine.
De nu, să știi c-am isprăvit cu toate
Greșelile. Dar c-o să-l plîngi mă tem
Mai mult pe-acel nevolnic care-am fost,
Ca rege al Asiriei, decît pe...
Dar iar mă port ca o femeie, și
Nu trebuie. Se cere să fiu tare.
Greșit-am, c-am fost slab. Te rog, *ascunde-ți*
Tu lacrimile! Nu zic să nu plîngi,
Căci Eufratul de oprit mai lesne-i
Decît o lacrimă adînc simțită,
Dar nu e bine să le văd, căci ele
Mă dezîmbărbătează tocmai cînd
Eu m-am îmbărbătat. Hai, du-o, frate!
ZARINA: O, zei, n-o să-l mai văd nicicînd.

SALEMEN *(încercînd s-o ducă spre ușă):*
Zarina,
Supune-te!

ZARINA: Vreau să rămîn! În pace
Mă lasă! Nu, nu vreau să moară singur,
Și singură eu să trăiesc nu vreau.

SALEMEN: El n-o să *moară singur*, iar tu mult timp
Trăit-ai singură.

ZARINA: Nu! Chipu-i scump
Cu mine-a fost mereu.

SALEMEN *(apropiindu-se de ea):* Mă iartă, dar
Frățească forță-n acest caz se cere.

ZARINA: Nu, nu vreau! Ajutor! Sardanapal,
De lîngă tine mă lași astfel smulsă?

SALEMEN: Zarina, totul e pierdut, de pierdem
Această clipă.

ZARINA: Ah, văd ca prin ceață!
Mi se învîrte capul! Unde-i el?
(Leșină.)

SARDANAPAL *(apropiindu-se):*
Așaz-o... A murit... Tu ai ucis-o!

SALEMEN: A leșinat doar de atîta zbucium;
La aer, își va reveni. Te rog,
În pace las-o. *(aparte)* Repede se cere
S-o duc de-aicea la galera unde
Copiii-așteaptă.
(O duce pe Zarina.)

SARDANAPAL *(singur):* Cît mi-e dat să sufăr!
Eu, care niciodată, cu-a mea voie,
Să sufere pe nimeni n-am făcut!
Ba nu! Pe ea să sufere-am făcut-o,
Și ne-am iubit. O, patimă nebună,
Cum nu te stingi deodată-n două inimi?
Te-am chinuit — și scump acum plătesc!
De te iubeam pe tine doar, cinstit
Eram de națiile căror domn li-s.
O, în ce hău ești azvîrlit cînd ceri,
Prin dreptul nașterii, omagiat
De toți să fii, și se dezic de tine,
Pentru o singură greșeală, toți!
(Intră Myrrha.)

SARDANAPAL: Cum, tu aici? Dar cine te-a chemat?
MYRRHA: Venit-am nechemată, auzind
Plîns, vaiete, și am crezut că...
SARDANAPAL: Tu
Aici să intri nu poți nechemată.
MYRRHA: Stăpîne, însuți tu, cu glas mai blînd,
Nu m-ai mustrat că șovăiesc să intru,
Și nu mi-ai spus să intru chiar de prins
De treburi ești? Îngăduie-mi să plec.
SARDANAPAL: Dac-ai venit, rămîi... Te rog, mă iartă,
Dar grijile m-au turburat. Îndată
Îmi vin în fire.
MYRRHA: Cu răbdare-aștept,
Și-am să mă bucur.
SARDANAPAL: Cu o clipă numai
Nainte de intrarea ta, pe veci
M-a părăsit Zarina, ea, regina
Asiriei.
MYRRHA: Ah!
SARDANAPAL: Dar de ce tresari?
MYRRHA: Am tresărit?
SARDANAPAL: E bine c-ai intrat
Pe altă ușă, căci a fost cruțată,
Astfel, de-o grea obidă.
MYRRHA: O-nțeleg
Și o compătimesc.
SARDANAPAL: Cu neputință.
N-o poți compătimi — e nefiresc.
Nici ea...
MYRRHA: Ea o disprețuiește doar
Pe favorită, însă nu mai mult
Decît eu însămi mă disprețuiesc.
SARDANAPAL: Să te disprețuiești, cînd pizmuită
De semenele tale ești, ca doamnă
A unei inimi de-mpărat al lumii?
MYRRHA: Stăpîn de-ai fi tu peste mii de lumi
Ca asta, ce ești gata să o pierzi,
Eu tot m-am înjosit mai mult decît
De stam cu un păstor — chiar grec acela.
SARDANAPAL: Da, bine zici...
MYRRHA: Spun adevărul.
SARDANAPAL: Myrrha,
Cînd omul e-ncolțit, fug toți de el,

Dar încă nu-s sfîrşit, şi nu am chef
Mustrări s-ascult, fiindcă prea le merit.
Mai bine să ne despărţim în pace.

MYRRHA: Cum? Să ne despărţim?

SARDANAPAL: S-au despărţit
Şi se despart mereu atîţia oameni!

MYRRHA: De ce ne-am despărţi?

SARDANAPAL: În siguranţă
Vreau să ajungi. Pleca-vei cu escortă
Puternică spre Grecia natală.
N-ai fost regină, însă înzestrată
Ca o regină fi-vei.

MYRRHA: O, te rog
Să nu vorbeşti aşa!

SARDANAPAL: Dac-a plecat
Regina, nu e ruşinos să pleci
Şi tu, ca ea. Să cad vreau singur... Eu
Tovărăşie-ntru plăceri doar caut.

MYRRHA: Iară plăcerea mea este să nú plec.
Doar n-ai să mă sileşti?

SARDANAPAL: Te rog să cugeţi
Cît mai e timp şi nu e prea tîrziu.

MYRRHA: Ba prea tîrziu să fie, căci atunci
De tine n-ai să poţi să mă desparţi.

SARDANAPAL: Credeam că vrei.

MYRRHA: Eu!

SARDANAPAL: N-ai spus că-njosită
Te simţi?

MYRRHA: Ba chiar mă simt, însă iubirea
E mai puternică.

SARDANAPAL: Fugi de iubire!

MYRRHA: Poţi de trecut să fugi? Nici inima,
Nici cinstea mea nu ar mai fi ce-au fost.
Aici rămîn. De-nvingi, de-a ta izbîndă
Am să mă bucur. De vei fi înfrînt,
Eu n-am să plîng, dar fi-voi lîngă tine
Şi-n clipe grele. Nu te îndoiai
Acum un ceas de mine.

SARDANAPAL: De al tău
Curaj nu mă-ndoiesc; de-a ta iubire
Nu mă-ndoisem, însă tu ai zis...

MYRRHA: Ei, vorbe goale. Faptele-s dovezi
Ale iubirii. Mi le-ai preţuit

În noaptea asta, și la fel vor fi
Oricum se va sui a soartei roată.

SARDANAPAL: Îți mulțumesc. Eu în izbîndă cred
Și pacea-i gloria ce mi-o visez.
Nu văd prin ce-i războiul glorios
Și nici ce faimă-aduce-o cucerire.
Mai greu m-apasă faptul că, prin luptă,
Să-mi apăr drepturile-s nevoit,
Decît nelegiuirile prin care
Să mă-ncovoaie vor. O, niciodată
Această noapte n-am s-o uit, chiar dacă
La șir de nopți plăcute-am s-o adaog.
În cronici sîngeroase am visat
Să-nscriu domnie pașnică, o oază
În vast deșertul veacurilor crunte,
Un veac al lui Sardanapal, de aur,
La care să privească toți urmașii
Cu încîntare, poate suspinînd.
Domnia mea un rai visam să fie,
Prilej de desfătări orice clipită.
Luat-am drept iubire adorarea
Prostimii, și drept adevăr, orice
Suflare a prietenilor mei
Și doar sărutări mi-am dorit răsplată,
Și-n asta n-am greșit.
(O sărută.) O, Myrrha scumpă,
Sărută-mă. Să-mi ia regatul, viața,
Pe tine n-or să mi te ia!

MYRRHA: În veci!
Pot oamenii de la alți oameni totul
Să ia. Regate pier, fug oști, fug sclavi,
Prietenii se schimbă în dușmani,
Iubirea însă e de neclintit.
Încearcă-mi-o!

(Intră Salemen.)

SALEMEN: Te căutam... Cum, iar
Femeia *asta?*

SARDANAPAL: N-am chef de dojeni;
Iar după cum arăți, se pare, frate,
Că treburi însemnate te aduc
Și nu vii să mă certi pentru-o femeie.

SALEMEN: Dintre femei, cea mai de preț regina
E pentru mine — și-a plecat cu bine.
SARDANAPAL: Și-a revenit?
SALEMEN: Da. Și-a învins clipita
De slăbiciune. Tace, nu mai plînge,
Iar ochii ei scînteietori, îndată
Ce și-a văzut copiii adormiți,
Rămas-au ațintiți spre-acest palat
Pe cînd galera repede plutea
Sub cerul înstelat. Dar un cuvînt
N-a mai rostit.
SARDANAPAL: Ah, dacă m-ar durea
Doar ce mi-a spus!
SALEMEN: E prea tîrziu acum
Să te mai zbuciumi. Nu poți s-o alini.
Și-apoi, cei doi satrapi i-au adunat
Pe mezi și pe caldei; sînt iar sub arme
Și gata de atac și, mi se pare,
Că și-a'ți satrapi li s-au alăturat.
SARDANAPAL: Alți răzvrătiți? Să atacăm atunci
Noi cei dintîi!
SALEMEN: Nu cred c-ar fi-nțelept,
Măcar că hotărîsem și eu asta.
Trimis-am soli, și-aștept întîrituri,
Cam mîine, pe la prînz; atunci abia
Putem risca să-i atacăm și chiar
Să-i urmărim. Acum, eu însă zic
Să le-așteptăm atacul.
SARDANAPAL: Nu îndur
S-aștept, chiar dacă pare că-i mai sigur
Să lupți între-aste ziduri și să-i zvîrli
În șanțuri pe dușmani, ori să-i primești
În vîrf de lănci. Deloc nu-mi place asta.
Mai bine să-i atac, de-s cîtă frunză
Și iarbă, să-i răzbesc sau să mă-nec
În propriul meu sînge! La atac!
SALEMEN: Vorbești ca un soldat prea tînăr.
SARDANAPAL: Eu
Nu sînt soldat, ci om. Urăsc cuvîntul
Soldat, cum și pe cei ce se mîndresc
Că sînt soldați. Tu du-mă unde-s ei.
SALEMEN: Nu-i bine viața să ți-o rișți, o viață
Mai scumpă ca a altora, că-n juru-i

Se-nvîrte totul. Poți stîrni războiul,
Și poți să-l întețești, să-l prelungești
Ori să-i pui capăt.

SARDANAPAL: Capăt deci să-i pun
Războiului și vieții. E mai bine
Decît să le lungesc pe amîndouă.
Și de război sînt sastisit, și, poate,
Că și de viață.

(De afară se aude sunet de trompetă.)

SALEMEN: Ah, ai auzit?
SARDANAPAL: Să nu stăm s-ascultăm — să dăm răspuns.
SALEMEN: Și rana ta?
SARDANAPAL: De rană am uitat,
Și-i oblojită. La atac! Un vraci
Mai rău m-ar fi tăiat ca sclavul ăsta.
Rușine-i să rănești așa ușor!
SALEMEN: Mai greu doar de nu te-ar răni acum.
SARDANAPAL: Ah, dacă-nvingem... Dacă nu, pe rege
Să-l ajutăm în luptă să-l ucidă.
Pe el!

(Trompeta sună din nou.)

SALEMEN: Pe ei!
SARDANAPAL: Să mi se-aducă arme!

(Ies toți din scenă.)

SCENA 1

Acelaşi decor.
Myrrha şi Balea.

MYRRHA *(la o fereastră)*:

E ziuă, în sfîrşit, dar din ce noapte
Născută! Cît de minunat e cerul,
Trecut prin mari schimbări după furtună,
Din pricina schimbărilor frumos!
Şi ce hidos pămîntul unde totul,
Speranţa, pacea, dragostea, răsfăţul
De patimi omeneşti schimbate-au fost,
Doar într-un ceas, în haos omenesc
De elemente necurmat în luptă!
Şi zilnic soarele va să răsară,
Şi nori se vor ivi pe cer, în formă
De turnuri, munţi înzăpeziţi şi valuri
Mai purpurii ca ale mării,-ncît
Îţi pare că pămîntul de tărie-i
Maimuţărit desăvîrşit, de-am zice
Că-i veşnic — şi atît de trecător,
De pare nălucire; blîndul soare
În suflet se topeşte, îmblînzindu-l,
Iar între răsărit şi asfinţit
E-un timp ce bîntuit e de iubire
Şi de tristeţe; cei ce nu-şi dau seama
De asta, nu cunosc tărîmul unde
Aceste genii gemene (ce-nalţă
Un suflet, şi-l purifică, încît
Nu le-am schimba reproşurile dulci

Pe nici o zgomotoasă veselie
Ce ar umplea de chiote văzduhul)
Palatele-și clădesc, în care toți
Aflăm o scurtă clipă de răgaz,
Un pic de cer, destul ca să putem
Iar să-ndurăm necazuri și restriști
Visîndu-le-n blajină suferință,
Chiar dacă pare că aceste ceasuri
Le folosim ca necăjiții semeni,
Între tristeți și bucurii — ce sînt
Doar *două* nume pentru o simțire,
Pe care-al nostru greu, lăuntric zbucium
O denumește-n chip și fel, în goană
Neostoită după fericire.

BALEA: Cît de senină-admiri un răsărit
Ce, poate, pentru noi, e cel din urmă!

MYRRHA: De-aceea liniștită îl admir,
Și-mi pare rău doar că prea des cu ochii
Străini de adorare l-am privit
Pe cel care Pămîntului dă viață
Și mie-mi dă, așa cum sînt, plăpîndă.
Pe al Caldeei zeu privește-l! Vai,
Văzîndu-l, mai că mi-aș schimba credința,
Și-aș crede în Baal al vostru!

BALEA: Cerul
El cîrmuiește-l azi, cum, în trecut,
Pămîntul cîrmuit-a.

MYRRHA: Pe pămînt
E mai puternic ca în cer. N-a fost
Monarh să strîngă-n mîna lui putere
Cît, într-o rază, soarele.

BALEA: Zeu este.

MYRRHA: Și grecii mei la fel cred; totuși, eu
Aș zice că-i măreț-u-i orb sălaș
Al zeilor, nu unul dintre zei.
Prin nori răzbate-acum și ochii-mi umple
De-a lui lumină. Lumea n-o mai văd,
Și nu-l mai pot privi.

BALEA: Ah, ce se-aude?

MYRRHA: E-o-nchipuire; dincolo de ziduri
Se duce lupta, nu chiar în odăi,
Ca astă noapte. De atunci, palatul
E-o fortăreață, iar aici, în centru-i

Înconjurat de vaste curți și-odăi
Piramidale, ce pe rînd se cere
Să fie cucerite, înainte
De a pătrunde-aici, și nu putem
Să auzim nici strigătul izbînzii,
Nici al primejdiei.

BALEA: Dar au pătruns
Aici azi-noapte.

MYRRHA: Pe neașteptate
Au atacat; bravura i-a respins,
Și acum păzite sîntem de curaj,
Și veghe.

BALEA: O, de-ar izbîndi!

MYRRHA: Se roagă
Mulți pentru asta, mulți se tem de asta.
E-un ceas de cumpeni... Gîndul de la el
Încerc să-mi mut, dar nu pot.

BALEA: Felul cum
Luptat-a regele, nu i-a-nfricat
Pe dușmani, cît i-a uluit pe-ai săi.

MYRRHA: Nu-i greu să-nfricoșezi sau să uimești
Mulțimea, însă brav el s-a purtat.

BALEA: Nu l-a ucis el pe Belez?

MYRRHA: Soldații
Ziceau că-l doborîse la pămînt,
Dar l-au salvat ai lui, ca să triumfe
Asupra celui ce l-a-nvins în luptă
Și l-a cruțat, riscîndu-și sceptrul astfel.

BALEA: Auzi?

MYRRHA: Da, pași... Se-apropie încet.

(Intră în scenă soldați, aducîndu-l pe Salemen rănit, cu o javelină ruptă în coastă. Îl întind pe una din sofalele din încăpere.)

MYRRHA: O, Zeus!

BALEA: Vai, pierdut e totul!

SALEMEN: Nu!
Ucis să fie sclavul ce-asta spune,
De e soldat!

MYRRHA: O, cruță-l; nu-i decît
Un fluturaș de curte, o podoabă
Pentru regala pompă.

SALEMEN: Să trăiască
Atunci.
MYRRHA: Ai să trăiești și tu.
SALEMEN: Aș vrea
Să văd sfîrșitul ăstei lupte, însă
Nu cred... De ce am fost adus aici?
SOLDATUL: Porunca regelui; ai leșinat,
Lovit de javelină, și porunca-i
A fost să te aducem chiar aici.
SALEMEN: Gîndit-a bine, căci de mă vedeau
Soldații leșinat, puteau să creadă
Că-s mort, și-ar fi slăbit curajul lor.
Mult sînge simt că pierd!
MYRRHA: Să-ți văd eu rana.
La noi, cum sînt războaie necurmate,
Femeia nu se sperie de răni
Și știe obloji.
SOLDATUL: Zic javelina
S-o scoatem.
MYRRHA: Nu! Nu! Stai!
SALEMEN: De-o scoateți, **moartea**
Urmează!
MYRRHA: Da, c-ai pierde prea mult sînge,
Și pentru viața ta mă tem.
SALEMEN: Iar eu
De moarte *nu mă tem*. Măritul rege
În ce loc se afla cînd ați pornit
Încoace?
SOLDATUL: Unde ai căzut, cu glasul
Și fapta-ncurajîndu-i pe soldații
Ce te văzuseră căzut, și-acum
Dădeau napoi.
SALEMEN: Pe cine-n locul meu
L-a pus, n-ai auzit?
SOLDATUL: N-am auzit.
SALEMEN: Atunci degrabă du-te și îi spune
Că locul meu doresc să-l țină Zames
Cît nu se face joncțiunea cu
Satrapul Susei, Ofratan. Nădejde
Trag să se facă, nu chiar prea tîrziu.

Te du, căci sînt puțini oștenii noștri
Și nu-i putem lipsi de unul.

SOLDATUL: Prințe...

SALEMEN: Te du, am zis! Aici tovărășie
Destulă mi-s femeia și curteanul.
Nu mi-ați îngăduit să mor în luptă,
Iar eu să rabd nu pot soldați trîndavi
La căpătîiul meu. Plecați îndată!

(Soldații ies din scenă.)

MYRRHA: Cutezător și mîndru spirit, vai,
Pămîntu-atît de tînăr să te piardă!

SALEMEN: E-o moarte ce mi-aș fi dorit-o dacă
Salvam regatul și pe rege astfel,
Însă mă tem că...

MYRRHA: Vai, ești tot mai palid!

SALEMEN: Dă-mi mîna ta... Ah, arma asta ruptă
Durerea-mi întețește doar, nedîndu-mi
Putere de folos să fiu... Aș scoate-o,
Să mor, numai de-aș ști cum merge lupta.

(Intră Sardanapal, însoțit de soldați.)

SARDANAPAL: Iubite frate!

SALEMEN *(deznădăjduit)*: Lupta-i, deci, pierdută?!

SARDANAPAL: Vezi că-s *aici.*

SALEMEN: Mai bine te-aș vedea
Așa!

(Își smulge frîntura de javelină din rană și moare.)

SARDANAPAL: *Așa* voi fi văzut și eu,
De Ofratan, ce-i ultima speranță,
O trestie plăpîndă a speranței,
N-ajunge să ne-ajute.

MYRRHA: Rugămintea
Lui Salemen, de a-l numi pe Zames
În locul lui, nu ai primit-o oare?

SARDANAPAL: Ba da.

MYRRHA: Și unde-i Zames?

SARDANAPAL: Mort.

MYRRHA: Și-Altada?

SARDANAPAL: Rănit.

MYRRHA: Și Pania? Sfero?

SARDANAPAL: Pania-i viu;
De Sfero, nu știu unde-i. Singur, iată,
Rămas-am!

MYRRHA: Totul e pierdut deci?

SARDANAPAL: Încă
Aicea, între ziduri, mai putem
Să ne-apărăm, deși sîntem puțini,
Trădarea doar ne poate-aici înfrînge;
Afară însă...

MYRRHA: Salemen spusese
Că înainte de-a primi-ntăriri,
Ieșirea n-are rost.

SARDANAPAL: Da, o greșeală
Mi-a fost ieșirea.

MYRRHA: O greșeală bravă!

SARDANAPAL: Dar și fatală! Fratele meu scump,
Regatele-astea, cărora podoabă
Le-ai fost, le-aș da pe toate; despărți-m-aș
De sabia și scutul meu ce pot
Doar ele să-mi răscumpere onoarea,
Ca să te reînviu! Dar n-am să plîng.
Vei fi jelit cum tu jelit te-ai vrut.
Mai mult mă doare faptul c-ai crezut
Că pot să-ți supraviețuiesc pierzînd
O cauză pentru care tu murit-ai —
A unei stirpe mîndre moștenire.
De mi-o răscumpăr, zeci de milioane
Vărsa-vor sînge și vărsa-vor lacrimi
Ca ispășire pentru moartea ta,
(Căci cei buni de pe-acum te plîng durut).
De nu, ne vom reîntîlni curînd,
De sufletul trăiește fără trup.
Tu sufletu-mi citești și-mi faci dreptate
Acum... Mă lasă să-ți mai strîng o dată
Această mînă caldă încă și
O inimă ce bate amărîtă
S-o strîng lîngă a ta.

(Îl îmbrățișează.)

Să-i duceți trupul
De-aicea.

UN SOLDAT: Unde?

SARDANAPAL: În odaia mea,
Sub baldachinul meu, precum un rege
Să zacă, şi ne-om îngriji apoi
De datinile de înmormîntare.

(Soldaţii ies din scenă, ducînd trupul lui Salemen.)
Intră Pania.

SARDANAPAL: Ei, Pania, străjile le-ai rînduit?
Mi s-a-mplinit porunca?
PANIA: Da, mărite!
SARDANAPAL: Soldaţii-s dîrji?
PANIA: Mărite?...
SARDANAPAL: Ce răspuns!
Cînd regele de două ori întreabă
Şi i se dă răspuns printr-o-ntrebare,
Nu-i un semn bun. Sînt, deci, descurajaţi?
PANIA: Cînd l-au văzut pe Salemen căzînd,
Şi-au auzit cum urlă-n cor duşmanii
De bucurie,-au fost cuprinşi de o...
SARDANAPAL: *Furie* fără margini... De-asta ei
Cuprinşi să fie se cădea. Se cere
Să-i reînsufleţim.
PANIA: Această moarte
Chiar şi izbînda ne-ar fi întristat-o.
SARDANAPAL: Vai, da... Mai tare decît mine nimeni
Nu simte asta. Zidurile, totuşi,
Sînt tari, şi o să-şi taie drum spre noi
Cei aşteptaţi, să-mi facă iar palatul
Palat, nu închisoare, nici cetate.

Intră, grăbit, un ofiţer.

SARDANAPAL: Ai chipul răvăşit... Vorbeşte!
OFIŢERUL: Rege,
Nu îndrăznesc.
SARDANAPAL: Nu îndrăzneşti cînd mii
Să se răscoale-au cutezat? Ciudat.
Ţi-e teamă să nu-l amărăşti pe rege?
Vorbeşte! Pot s-aud veşti şi mai rele
Decît mi-aduci.
PANIA: Vorbeşte, nu auzi?
OFIŢERUL: S-a prăbuşit un zid de dinspre rîu,
Căci Eufratul apele puhoi
Din munţi şi le-a rostogolit în urma

Atîtor ploi, și și-a ieșit din matcă,
În drumu-i totul măturînd.

PANIA: E semn
De rău augur, căci s-a fost spus de veacuri:
„Cetatea cucerită nu va fi
De om decît atunci cînd dușman rîul
Îi va ajunge".

SARDANAPAL: E-o nenorocire.
Dar cît, din zid, puhoaiele surpat-au?

OFIȚERUL: Vreo douăzeci de stadii.

SARDANAPAL: Deci dușmanii
Pătrunde pot?

OF ȚERUL: Nu, cît umflat e rîul,
Dar cînd în matcă va să se retragă,
Cu bărcile să-l treacă vor putea
Și-or cuceri palatul.

SARDANAPAL: Niciodată!
Zei, oameni, elemente și năpaste
Azi de-l asaltă pe acela care
Nicicînd nu le-a stîrnit, acest palat
Nu s-o schimba-n bîrlog de lupi ce urlă!

PANIA: Îngăduie-mi, o, rege, să mă duc
Să iau măsuri spre-a apăra spărtura
Pe cît se poate.

SARDANAPAL: Du-te, și degrabă,
Vestește-ne cît ne-a stricat năvala
De ape.

(Pania și ofițerul ies din scenă.)

MYRRHA: Deci și rîul se răscoală
În contra ta!

SARDANAPAL: Copilă scumpă, rîul
Nu mi-e supus, și poate fi iertat,
O dată ce n-am drept să-l pedepsesc.

MYRRHA: Mă bucură că nu te copleșește
Năpasta asta.

SARDANAPAL: Frica de năpaste
M-a părăsit, de cînd, în noaptea asta
Mi-am spus atîtea... Deznădejdea multor
Năpaste știe să le-o ia nainte.

MYRRHA: Zici, deznădejdea?

SARDANAPAL: Nu chiar deznădejdea.
Cînd știi însă la ce să te aștepți

Şi cum să-ntîmpini răul neclintit,
Pentru-a ta stare sufletească poţi
Găsi cuvînt mai nobil? Dar sfîrşit-am
Cu vorbele, cu tot ce-i pămîntesc.

MYRRHA: Afară de un lucru cel din urmă,
Cel mai de seamă pentru muritori,
Încoronare-a tot ce-a fost şi este
Sau fi-va, singurul ce-i face semeni
Pe oameni, fără vreo deosebire
De limbă, naştere, culoare, timpuri,
Simţire, fire, minte, trăsături,
Un lucru pentru care ne-am născut,
Spre care tindem, pentru care trecem
Prin labirintul ce se cheamă viaţă.

SARDANAPAL: Al vieţii caier ni s-a tors — deci veseli
Să fim... Au dreptul la un zîmbet cei
Ce de nimic nu se mai tem din cele
Ce-i speriau cîndva ca pe copii
Bau-baul ce îl născocesc părinţii.

(Reintră Pania.)

PANIA: Ce ni s-a spus e-adevărat. Spărtura
Am poruncit să fie apărată
De-un număr îndoit de oameni faţă
De zidul ce-n picioare a rămas.

SARDANAPAL: Cu vrednicie şi credinţă, Pania,
Slujitu-mi-ai. Acum, cînd se va rupe
Tot ce ne leagă, ia această cheie.

(Îi dă o cheie.)

Ştii, după baldachinul unde zace
Un om mai vrednic decît mine-acum
Şi au dormit atîţia regi-strămoşi,
E-o tainică-ncăpere. Tu deschide-o.
E plină de comori; să le împarţi
Cu-ai tăi tovarăşi. Pentru toţi ajung.
Să-i liberezi pe sclavi. Toţi slujitorii
Cu voi să plece-n luntrile regale,
Plăcerii hărăzite altădată,
Şi-acum plecării. Rîul e umflat,
Nestăpînit de asediatori,
(Că-i mai puternic ca un rege!). Toţi,
Plecaţi. Eu vă urez noroc.

PANIA: Pleca-vom
Doar însoțiți de rege.
SARDANAPAL: Pania, nu!
Lăsați-mă în voia soartei mele!
PANIA: E-ntîia dată cînd nu m-aș supune,
Dar...
SARDANAPAL: Toate-s împotrivă-mi? Tu cutezi
Să n-asculți de porunci, și-alții trădează?
E ultima-mi poruncă. *Tu* cutezi
Să n-o-mplinești?
PANIA: Nu chiar pe loc, o, rege.
SARDANAPAL: Atunci să juri c-ai s-o-mplinești, semnalul
Cînd ți-l voi da.
PANIA: Jur, dar îndurerat.
SARDANAPAL: Și-acum porunci dă să se-aducă vreascuri
Uscate, frunze, tot ce se aprinde
Dintr-o scînteie; adă lemn de cedru,
Tămîie, smirnă, aromate ierburi,
Și-n jurul tronului le grămădește,
Ca pentru-o mare jertfă.
PANIA: O, stăpîne!
SARDANAPAL: Eu am grăit, tu *ai jurat.*
PANIA: Porunca
Se cere s-o-mplinesc și nejurînd!

(Pania iese din scenă.)

MYRRHA: Dar ce-ai de gînd?
SARDANAPAL: O, ai să vezi ceva
Ce n-o să uite-n veci întreg pămîntul.

(Pania reintră în scenă însoțit de un sol.)

PANIA: O, rege,-am dat în drum de acest sol
Ce să-ți vorbească cere.
SARDANAPAL: Îl ascult.
SOLUL: Trimis de *regele* Arbas sînt și de...
SARDANAPAL: E gata-ncoronat? Dar hai, vorbește!
SOLUL: Și de Belez, ce uns fu mare preot...
SARDANAPAL: Al cărui zeu sau demon? Noii regi
Ridică noi altare. Dar porunca
Stăpînilor s-o împlinești se cere,
Nu să-mi răspunzi... Vorbește!
SOLUL: Precum și de
Satrapul Ofratan...

SARDANAPAL: Dar e *de-al nostru!*

SOLUL *(arătîndu-i un inel):*
Inelu-i cu pecete stă dovadă
De partea-nvingătorilor că este.

SARDANAPAL: Da, e al lui! Grozavă li-i treimea!
Ce bine-i, Salemen, că ai murit
La timp, să nu vezi încă o trădare!
Ți-era prieten vechi, mie supus
Mult prețuit! Vorbește mai departe!

SOLUL: Ei gata-s să te lase să trăiești
În pace,-ntr-o provincie, departe,
Păzit, dar în mișcări neîngrădit,
Dar doar de-i lași pe cei trei prinți ostateci.

SARDANAPAL *(ironic)*:
Mărinimoși învingători!

SOLUL: Aștept
Răspunsul.

SARDANAPAL: Dar de cînd pot sclavii oare
Ei soarta regilor s-o hotărască?

SOLUL: De cînd sînt liberi.

SARDANAPAL: Sol al răzvrătirii,
Tu unul ști-vei, cel puțin, pedeapsa
Trădării, chiar de glasul ci ești numai.
Zvîrliți-i capul printre răsculați,
Și leșu-n rîu. Luați-l iute!

(Pania și gărzile îl înhață pe sol.)

PANIA: Ah,
Ce tare-mi place să-mplinesc porunca
Aceasta. Hai, luați-l! Nu mînjiți
Cu sîngele-i de trădător podeaua
Regală!

SOLUL: Un cuvînt doar; sfîntă este
Îndatorirea mea.

SARDANAPAL: Și-*a mea* cum este
De să renunț la ea cutezi să-mi ceri?

SOLUL: De nu-mplinesc porunci, mă paște moartea;
De le-mplinesc, tot moartea, cum se vede.

SARDANAPAL: Deci sînt monarhii-ncoronați de-un ceas
Despotici precum cei crescuți în purpur
De mici copii!

SOLUL: De-o răsuflare-a ta
Mi-atîrnă viața — zic de-o răsuflare,
Căci și-a ta viață e primejduită;
Au demn ar fi de a lui Nemrod stirpe
Ca,-n ceasul tău din urmă, să omori
Un pașnic sol ce-și face datoria,
Să-ncalci o sacră lege ce-i mai leagă
Pe oameni între ei, și chiar de zei?

SARDANAPAL: Grăiește adevărul... Dați-i drumul.
N-o să-mi închei eu viața printr-o faptă
Stîrnită de mînie. Ia această

(Ia de pe masă cupa de aur.)

De aur cupă. Cînd vei bea din ea,
Gîndește-te *la mine;* ori topește-o
Și te gîndește doar la greutatea
Și la valoarea ei.

SOLUL: Eu pentru viață
Și pentru cupă mult îți mulțumesc,
Dar nu duc vreun răspuns?

SARDANAPAL: Ba da: le spune
Că cer un ceas, să cuget.

SOLUL: Doar un ceas?

SARDANAPAL: Da. Dacă, peste-un ceas, stăpînii tăi
N-au de la mine vești, e semn că eu
Nu mă-nvoiesc cu ale lor propuneri.

SOLUL: Întocmai voia ta se va-mplini.

SARDANAPAL: Mai e ceva.

SOLUL: Nu voi uita nimic.

SARDANAPAL: Salută-l pe Belez din partea mea,
Și spune-i că nici nu va trece anul,
Și mă voi întîlni cu el.

SOLUL: Dar unde?

SARDANAPAL: La Babilon — sau, cel puțin, de-acolo
Pleca-va el să vină la-ntîlnire.

SOLUL: Nu voi uita nici un cuvînt.

(Solul iese din scenă.)

SARDANAPAL: Și-acum,
Să facă, Pania, ce am poruncit.

PANIA: Mărite rege, iată, vin sold ții,
Și-aduc ce s-a cerut.

Intră mai mulți soldați și pregătesc un rug în jurul tronului.

SARDANAPAL: Mai nalt, mai nalt,
Soldații mei! La temelie, lemne
Mai dese rînduiți, ca hrană bună
Să aibă rugul, și înalt să-l faceți,
Să nu poată fi stins de ei nicicum.
La mijloc — tronul; doar cuprins de flăcări,
Dar de nestins, în mîna lor cădea-va.
Clădiți un rug ca pentru turnu-n care
Dușmanii s-ar afla. Arată bine
Acum... Ei, ce zici, Pania, e de-ajuns
Pe-un rege să-l preschimbe în cenușă?
PANIA: Și un imperiu! Înțeleg ce vrei.
SARDANAPAL: Crezi că fac rău?
PANIA: Nu. Cer doar să-mi îngădui
Să-i dau eu foc, și-alăturea de tine
Să ard pe rug.
MYRRHA: Cu asta eu datoare-s.
PANIA: Tu, o femeie!?
MYRRHA: Sînt datori soldații
Să moară pentru rege. O femeie
De ce datoare nu ar fi să moară
Alături de iubitul ei?
PANIA: Ciudat!
MYRRHA: Nu chiar atît de rar e faptul, Pania.
Rămîi cu bine, rugul este gata.
PANIA: Mi-ar fi rușine regele să-mi las
Să moară c-o femeie doar alături!
SARDANAPAL: Destui, ca soli, plecat-au să vestească
Venirea mea pe celălalt tărîm.
Trăiește, fii bogat.
PANIA: Întru rușine!
SARDANAPAL: Jurat-ai. Să-ți calci nu poți jurămîntul.
PANIA: Da, am jurat. Atunci adio, rege!
SARDANAPAL: Să scotocești odaia, și să nú simți
Vreo remușcare aurul că-l iei;
Gîndește-te că, dacă lași ceva,
Lași sclavilor care m-au omorît.
Cînd vei fi gata de plecare, sună
Lung din trompetă. N-or să te audă
Dușmanii, căci departe-i cellalt mal,
Și rîul crunt vuiește. Cînd pluti-vei
Pe rîu în jos, te-ntoarce și privește,
Dar neoprindu-ți luntrea. De ajungi

În Paphlagonia, unde regina
Cu prinții stă la a lui Cotta curte,
Tu spune-i ce-ai văzut plecînd, și spune-i
Să-și amintească tot ce eu i-am spus
La despărțire.

PANIA: Cea din urmă oară,
O, rege, mîna dă-mi, să ți-o sărut
Eu și soldații ce să moară-s gata
Pentru mărită Înălțimea Ta.

(Soldații și Pania se string în jurul lui și-i sărută mîna și pulpana mantiei.)

SARDANAPAL: Voi, cei din urmă, cei mai buni prieteni,
Să nu ne dezîmbărbătăm astfel!
Plecați! Scurt fie bun-rămasul cînd
E pentru veci. În veșnicie clipa
Să n-o schimbăm, împovărînd cu lacrimi
Ăst bulgăr de țărînă ce mai sînt.
Plecați, fiți fericiți. Nu-i cazul milă
De mine să vă fie, de ce-am fost
Ori sînt; cît despre viitor, el este
În mîna zeilor; de zei există
Eu voi afla curînd. Plecați cu bine!

(Pania și soldații ies din scenă.)

MYRRHA: Cinstiți sînt acești oameni, și plăcut e
Să vezi în clipa cea din urmă chipuri
Multiiubitoare.

SARDANAPAL: Și *fermecătoare*,
Iubita mea. Și-acum, m-ascultă bine:
De te-nfiori la gîndul c-ai să arzi,
Ai încă timpul să mai scapi cu viață,
Și n-am să te iubesc eu mai puțin,
Ci chiar mai mult, că te-ai supus pornirii
Firești și femeiești.

MYRRHA: Pot să aprind
O torță de sub flacăra ce arde
Apururi sub al lui Baal altar,
În încăperea de alături?

SARDANAPAL: Deci
Acesta ți-i răspunsul? Adă torța.

MYRRHA: Am s-o aduc, iubitul meu, îndată.

(Myrrha iese din scenă.)

SARDANAPAL: Se ține tare... Glorioși străbuni,
Poate-am s-ajung la voi purificat
De multele-mi păcate pământești,
Dar n-am să las sălașul vostru-n mîna
Uzurpatorilor. De n-am păstrat
Cu cinste moștenirea voastră sacră,
Comoara și palatul, moaște, arme,
Prăzi mari și ctitorii în care ei
Să chefuiască-ar fi, prin focul care
Înghite totul, sufletul năltîndu-l,
Cînd scapă-l de a lutului povară,
Vi le aduc pe celălalt tărîm.
Lumina rugului regal va fi
Nu doar un stîlp de foc și fum, și nici
Doar un semnal de-o zi în zarea zării,
Și-apoi, doar o grămadă de cenușă —
Ci veacurilor sta-va-nvățătură,
Și națiilor răzvrătite, cum
Și regilor dedați cu desfătarea.
Va șterge timpul amintirea multor
Popoare și eroice isprăvi
Și colb alege-va din mari imperii
Precum al meu — dar fapta mea de-acum
Va dăinui — puțini avînd curajul
Să îmi urmeze pilda, dar nici unul
Privind-o cu dispreț, doar încercînd
Să nu trăiască-o viață ce să-i ducă
La arderea de sine pe un rug!

(Myrrha reintră în scenă, cu o torță într-o mînă și o cupă într-alta.

MYRRHA: Aprins-am, iată, torța care drumul
Spre stele ni-l va lumina.

SARDANAPAL: Și ce-i
Cu cupa?

MYRRHA: Datinile țării mele
Îmi cer în cinstea zeilor să beau.

SARDANAPAL: Iar obiceiul meu e să beau vin
Cu-ai mei prieteni. Am să trag o dușcă
În amintirea multelor banchete.
(Ia cupa, o bea pînă la fund, o întoarce cu gura în jos, și exclamă, văzînd cum cade o picătură.)

Și stropu-acesta e pentru Belez!

MYRRHA: De ce pe el îl pomenești mai mult
Decît pe ceilalți ticăloși?
SARDANAPAL: E unul
Doar un soldat, o sabie în mîna
Prietenului său care, dibaci,
Războinica marionetă-și mișcă.
Dar gata, uit de ei. Un scurt răgaz,
Iubită Myrrha. Spune-mi: fără frică,
De bună voie vrei să mă urmezi?
MYRRHA: Au crezi că o grecoaică nu e-n stare
Să facă tot ce-o indiană[33] face
Din datină?
SARDANAPAL: Ne mai rămîne, deci,
Semnalul s-așteptăm.
MYRRHA: De mult l-aud.
SARDANAPAL: O ultimă îmbrățișare-atunci...
Adio.
MYRRHA: Nu e ultima.
SARDANAPAL: Da, focul
Cenușa laolaltă ne-o va strînge.
MYRRHA: Curată cum e dragostea ce-ți port,
Străină-acum de patimi pămîntești.
Un gînd mă mai neliniștește doar.
SARDANAPAL: Ce gînd?
MYRRHA: Că n-o să ne adune nimeni
Cenușa într-o urnă.
SARDANAPAL: E mai bine
Ca prin văzduhuri să ne-o poarte vîntul,
Decît să ne-o mai pîngărească mîini
De sclavi și trădători. În uriașul
Palat în flăcări noi un monument
Mai falnic ne zidim ca piramida
Egiptului, mormînt de faraoni,
Sau boi, căci poate spre-a-l cinsti pe Apis[34]
Le-au ridicat — nici cronicile lor
Nu ne mai spun în cinstea cui anume.
MYRRHA: Pămîntule, adio! Bun rămas,
Priveliști minunate! Bun rămas,
Ionia mea scumpă. Fii ferice
Și liberă! Ah, ultima mea rugă
E pentru tine! Ultimile-mi gînduri,
Tot pentru tine,-afară doar de *unul.*
SARDANAPAL: Și-acesta?

MYRRHA: Pentru tine.

(De afară se aude sunînd trompeta lui Pania.)

SARDANAPAL: Ei, auzi?

MYRRHA: *Acum!*

SARDANAPAL: Asiria, pe veci adio!
Ca pe o țară te-am iubit și nu
Ca pe-un regat, pămînt străbun, și pace
Și bucurii ți-am dăruit, și-acum
Aceasta mi-i răsplata! Nici mormînt
Nu-mi aflu-n tine.

(Se urcă pe rug.)

Vino, Myrrha scumpă!

MYRRHA: Ești gata?

SARDANAPAL: Cum e torța-n mîna ta.

(Myrrha dă foc rugului.)

MYRRHA: S-a-ncins! Vin, vin, iubitul meu, și eu!

(În timp ce Myrrha se pregătește să se arunce în flăcări, se lasă cortina.)

CEI DOI FOSCARI[1]

Tragedie istorică

„*Se-nmoaie* tatăl, *dar* conducătorul
E hotărît."

SHERIDAN, CRITICUL.[2]

Traducere de AUREL COVACI

PERSOANELE

BĂRBAȚII

FRANCESCO FOSCARI, *doge al Veneției*
JACOPO FOSCARI, *fiul dogelui*
JAMES LOREDANO, *un patrician*
MARCO MEMMO, *un șef al „Celor Patruzeci“*
BARBARIGO, *un senator*

FEMEIA

MARINA, *soția tînărului Foscari*

Alți senatori, Consiliul „Celor Zece“, gărzi, slujitori etc., etc.

Acțiunea se petrece la Veneția, în palatul ducal.

ACTUL I

SCENA 1

Un salon în palatul ducal.
Intră și se întîlnesc Loredano și Barbarigo.

LOREDANO: Întemnițatul unde-i?
BARBARIGO: După cazne,
Se odihnește.
LOREDANO: Ceasul hotărît
De ieri pentru proces trecut-a; hai
Să mergem la colegii din Consiliu,
Ca judecata s-o grăbim.
BARBARIGO: Ba lasă-l,
Că are mădularele zdrobite,
Și de-i căznit din nou, să moară poate.
Sleit este de caznele de ieri.
LOREDANO: Ei, și?
BARBARIGO: Dreptatea, ca și ție, dragă
Îmi este, și a Foscarilor stirpe
Nelegiuită o urăsc și eu;
Nenorocitul însă a-ndurat
Mai multe ca un stoic.
LOREDANO: Crima însă
Nu și-a recunoscut-o?
BARBARIGO: Poate nici
N-a săvîrșit-o. A recunoscut
Scrisoarea către milanezul duce.
Scăparea asta i-i răscumpărată
De cazne.
LOREDANO: Vom vedea.

BARBARIGO: Ei, Loredano,
Ereditara ură prea departe
O duci!
LOREDANO: Cît de departe?
BARBARIGO: Pîn-la moarte.
LOREDANO: Cînd morți vor fi, putea-vei spune asta.
Hai la Consiliu.
BARBARIGO: Nu s-au adunat
Colegii toți; doi încă mai lipsesc.
LOREDANO: Și dogele, ca prim judecător?
BARBARIGO: El, cu dîrzenie romană,-ntîiul
E la acest nefericit proces
La care judecat îi este fiul,
Fiu unic.
LOREDANO: Da, e *ultimul* lui fiu.
BARBARIGO: Nimica nu te mișcă?
LOREDANO: El *mișcat* e?
BARBARIGO: N-arată.
LOREDANO: Mi-am dat seama. Ticălosul!
BARBARIGO: Am auzit însă că ieri, mergînd
Către odăile ducale,-n prag
A leșinat.[3]
LOREDANO: Începe deci să meargă.
BARBARIGO: A ta-i, pe jumătate, lucrătura.
LOREDANO: A mea ar trebui să fie *toată*,
Căci nu mai am nici tată și nici unchi.
BARBARIGO: Citit-am epitaful care zice
Că de otravă au murit.
LOREDANO: N-a spus
Chiar Foscari că nu se simte doge
Cît este viu Pietro Loredano[4]?
Murit-au cei doi frați, și-acum se simte
Conducător.
BARBARIGO: Însă nefericit!
LOREDANO: Și cum să fie cei ce fac orfani?
BARBARIGO: El te-a făcut orfan?
LOREDANO: El.
BARBARIGO: Ai dovezi?
LOREDANO: În taină prinții cînd se pun pe lucru,
Greu e s-aduci dovezi și să începi
O judecată. Dar dovezi eu am
Ce-ar face fără noimă judecata.
BARBARIGO: Vei apela la legi?

LOREDANO: La orice lege
Ce ne-o mai lasă el.
BARBARIGO: În țara asta,
Mai repede decît în alte țări
Se pune-n faptă legea răzbunării.
E drept că în registrul de comerț,
Ce e scriptura nobilimii noastre,
Ai scris: „Mi-i Foscari dator vîndut
Pentru-a lui Marco Loredano moarte
Și-a lui Pietro, unchiul meu și tatăl"?[5]
LOREDANO: Așa am scris.
BARBARIGO: Și nu ștergi datoria?
LOREDANO: Cît nu-i plătită, nu.
BARBARIGO: În ce fel?

(Doi senatori traversează scena, ca fiind în drumul lor spre sala Consiliului „Celor Zece".)

Iată,
Sînt toți. Urmează-mă.
BARBARIGO: Să *te urmez!*
Pe drumul tău pustiitor de mult
Am mers, cum merge valul după val,
Sorbind în hău epava ce scrîșnește
Sub vînt cumplit și pe nenorocitul
Ce urlă, valurile cînd țîșnesc
Prin crăpături. Știu, dogele și fiul
Stihia ar putea s-o îmblînzească,
Dar eu, ca valul, crunt să fiu se cere!
O, de-aș putea să fiu nesimțitor
Și orb ca el! Dar îl aduc! Taci, taci,
Tu, inimă! Îți sînt dușmani! Se cere
Și victime să-ți fie! Să te-nmoi,
Cînd ei te-au sfîșiat?

(Intră gărzi, ducîndu-l pe tînărul Foscari.)

Unul din GARDĂ:
Să stea un pic. Nu te grăbi, signor.
J. FOSCARI: Prietene, îți mulțumesc. Slăbit sînt,
Dar poți să fii mustrat.
Același din GARDĂ: E riscul meu.
J. FOSCARI: Ești bun la suflet: milă-ntîia oară
Găsesc.

Cel din GARDĂ: Şi pentru cea din urmă, dacă
Am fi văzuţi.

BARBARIGO *(apropiindu-se)*:
Eu v-am văzut, dar teamă
Să n-aveţi; nu-s judecător şi nici
Acuzator. Sînt unul din „Cei Zece",
Deci liniştit poţi să aştepţi chemarea,
Cît sînt aici. Intra-vom împreună.
Ai grijă de-acuzat.

J. FOSCARI: Ah, vocea asta
A cui e? A lui Barbarigo, dúşman
Al casei noastre şi judecător!

BARBARIGO: Da, dúşman, dar printre judecători
Şi tatăl tău se află.

J. FOSCARI: Da, aşa e.

BARBARIGO: Deci legea noastră nu e tocmai aspră
De-ngăduie ca o trădare-a ţării
S-o judece şi tatăl.

J. FOSCARI: Şi pe fiu
Să-l judece! Simt că leşin. La geam
Lăsaţi-mă, să iau o gură de-aer.

Intră un ofiţer, care-i şopteşte ceva lui Barbarigo.

BARBARIGO *(celui din gardă)*:
Lăsaţi-l; nu pot să-i vorbesc mai mult,
Căci şi aşa consemnul l-am călcat,
Şi-acum chemat sînt la Consiliu. Plec.

(Barbarigo iese din scenă.)
(Străjerul îl duce pe J. Foscari la fereastră.)

STRĂJERUL: Deschisă-i. Cum te simţi?

J. FOSCARI: Ca un copil.
Veneţia, ah!

STRĂJERUL: Tot aşa de rău
Dor mădularele?

J. FOSCARI: De cîte ori
Aceste mădulare m-au purtat
Pe val albastru,-n iuţile gondole,
Cînd mă-ntreceam cu alţi copii de nobili,
Plin de-a puterii vrajă, de plăcere,
Priviţi de frumuseţi patriciene
Cum şi plebee, care ne zîmbeau,
Băteau din pălmi şi fluturau batiste

Pîn-la sfîrșitu-ntrecerii! Ah, valul
De cîte ori l-am despicat înot
Cu piept cutezător! De cîte ori,
Cu gest de-notător, eu părul leoarcă
Mi-am scuturat! De cîte ori, rîzînd,
Eu gura nu mi-am șters de spuma care
Mă săruta ca spuma unui vin,
Plutind pe val, și cu atît mai mîndru
Cu cît mă ridica mai sus, și-ades,
Mă scufundam pînă-n adîncuri verzi,
La alge și la scoici, de-i speriam
Pe privitori, căci nu mă mai vedeau,
Cît nu țîșneam c-un pumn de scoici afară,
Dovadă că-n străfunduri ajunsesem!
Și răsuflînd adînc, și fericit,
Prindeam iar spuma s-o despic precum
O pasăre de mare! Ah, copil
Eram pe-atunci!

STRĂJERUL: Deci fii acum bărbat,
Căci bărbătești puteri ți se vor cere.

J. FOSCARI *(privind prin gratiile ferestrei)*:
Veneția, frumos oraș natal!
Respir! Ah, adriatica ta briză
Obrajii cum mi-i mîngîie! În vine
Vă simt, natale vînturi, și-s, îndată,
Mai liniștit, nu ca-n Cyclade[6], unde
Voi inima-mi secați, urlînd în jurul
Cumplitei închisori din Candia![7]

STRĂJERUL: Obrajii iar ți s-au îmbujorat,
Semn că-ți dă cerul noi puteri să-nduri
Ce te așteaptă. Mă-ngrozesc.

J. FOSCARI: Ci iarăși
M-or surghiuni? Nu, nu vreau! Mă căznească!
Mai pot să-ndur.

STRĂJERUL: Mărturisește, și
De cazne scapi.

J. FOSCARI: Mărturisit-am totul
De două ori, și ei de două ori
M-au surghiunit.

STRĂJERUL: Te vor scurta de cap
A treia oară.

J. FOSCARI: N-au decît. Măcar

Voi fi-ngropat aici. Mai bine-n groapă
Decît o viață prin străini.

STRĂJERUL: Mai poți
Iubi pămîntul care te urăște?

J. FOSCARI: Pămîntul mă urăște? De-ai lui fii
Urît sînt! Glia-mamă cu mult drag
M-ar strînge-n brațe. Ori în închisoare,
Ori în mormînt doresc aici să fiu.

(Intră un ofițer.)

OFIȚERUL: Du-l înăuntru pe întemnițat!

STRĂJERUL: Ai auzit, signor?

J. FOSCARI: Obișnuit
Cu-asemenea porunci sînt. De trei ori
Căznit am fost. *(străjerului)*
Ajută-mă, dă-mi mîna.

OFIȚERUL: Signor, te sprijină de brațul meu,
C-aproape sînt dator să-ți stau.

J. FOSCARI: Ah, ești
Chiar șeful celor care m-au căznit!
Nu, nu, merg singur!

OFIȚERUL: Cum dorești, signor.
Nu dau porunca pentru cazne eu,
Nici nu cutez să n-o-mplinesc pe-a celor
Ce-au spus...

J. FOSCARI: Ca pe mașina infernală
Să mă întinzi. Te rog să nu m-atingi!
Nu, cel puțin acum! Vor porunci
Ca iar să fiu căznit. Mă trec fiori
Cînd mîinile strivite îmi privesc
Și mă gîndesc la ce m-așteaptă iar!
Să mergem... Multe-am îndurat și multe
Mai pot să-ndur... Și cum arată tata?

OFIȚERUL: Ca-ntotdeauna.

J. FOSCARI: Ca pămîntul, cerul
Și marea, și-a cetății strălucire,
Cu domuri, veselia din Piazza[8] —
Un vesel zumzăit de nații pînă
Și-aici pătrunde,-n încăperi de unde
Necunoscutul guvernează totul

Şi unde-s în tăcere judecaţi
Atîţi necunoscuţi! Da, toate-arată
Precum de obicei, ca tatăl meu,
Căci de un Foscari nu are milă
Nici chiar un Foscari! Signor, să mergem.

Jacopo, ofiţerul şi ceilalţi ies din scenă.
Intră Memmo şi un alt senator.

MEMMO: E prea tîrziu, plecat-au... Crezi „Cei Zece"
Că s-or lungi la judecată azi?

SENATORUL: Întemniţatul, cu-ncăpăţînare,
Susţine-ntîia lui mărturisire.
Mai mult nu ştiu.

MEMMO: Ei, ştii destul de mult,
Căci taincle-ncăperii de tortură
Şi nouă, nobililor ni-s ascunse,
Ca şi mulţimii.

SENATORUL: Ştim ce ştim din zvonuri;
Le dăm ori nu le dăm crezare noi
Precum poveştilor despre stafii
Ce-ar bîntui printre ruini. Cunoaştem
Ce face statul cum cunoaştem taina
Unui mormînt.

MEMMO: Cu timpul, de-adevăr
Ne-apropiem; iar eu, într-o zi, sper
Ca printre decemviri s-ajung.

SENATORUL: Ori doge?

MEMMO: O, nu, de pot să-mi ocolesc numirea.

SENATORUL: Dregătoria cea mai naltă asta-i
Şi poţi, ca nobil, să aspiri la ea
Prin lege.

MEMMO: Nobili s-o rîvnească sînt
Destui; eu am mai mărginite-ambiţii:
Vreau unul din imperialii „Zece"
Să fiu, decît ca zero aurit
Să strălucesc. Dar ce văd? Nu-i nevasta
Lui Foscari?

Intră Marina, însoţită de o slujitoare.

MARINA: Nu-i nimenea pe-aici?
Ba doi mai sînt, dar amîndoi senători.

MEMMO: Înaltă doamnă, porunciţi!

MARINA: *Porunci*
Pot cu să dau cînd toată viața mea
Cu rugi doar am umblat, și, vai, zadarnic?
MEMMO: Vă înțeleg, dar nu vă pot răspunde.
MARINA *(înverșunată)*:
Aici răspund doar cei supuși la cazne
Și-ntreabă doar cei care...
MEMMO *(întrerupînd-o)*:
Naltă doamnă[9],
Gîndiți-vă în ce loc vă aflați!
MARINA: Sînt în palatul celui care tată
Îi este scumpului meu soț.
MEMMO: Palatul
Ducal!
MARINA: Nu am uitat; și închisoare
Pentru al dogelui fiu unic. Și,
De n-ar fi și altcineva de față,
Prin mai amare amintiri lui Memmo
I-aș mulțumi cu drag că îmi descrie
Plăcerile de-aici.
MEMMO: Stați liniștită.
MARINA *(uitîndu-se spre cer)*:
Sînt; însă Tu, cel veșnic, poți să rabzi
Această lume?
MEMMO: Soțul dumneavoastră
Mai poate fi iertat.
MARINA: Iertat e-n ceruri.
Signore senator, să nu vorbim
De asta; sînteți om al datoriei,
Ca dogele; la stîlpul infamiei
E fiul lui și soțul meu acum.
Stau față-n față, ca judecător
Și-nvinuit. O să-l condamne *el?*
MEMMO: N-aș crede.
MARINA: Dacă nu-l condamnă, ceilalți
I-or condamna pe amîndoi.
MEMMO: Pot asta.
MARINA: Puterea și voința lor sînt una
Cînd rău-l fac; pierdut e soțul meu!
MEMMO: Justiția-n Veneția stăpînă-i.
MARINA: De-ar fi așa, nu ar fi existat
Veneția. Dar să existe, numai

Să-i lase și pe cei buni să trăiască
Pîn-la sorocul morții lor firești.
„Cei Zece" însă moartea o grăbesc.
Un geamăt, ah!

(Dinlăuntru se aude un geamăt stins.)

SENATORUL: Da!
MEMMO: A gemut....
MARINA: Nu el,
Nu Foscari.
MEMMO: Dar era vocea lui...
MARINA: Nu, nu *a lui!* Să geamă *el?* Nicicînd!
Gemut-a, poate, dogele. El mut
Ar și muri.

(Se aude iar un geamăt stins.)

MEMMO: Ah, iar?
MARINA: E vocea *lui!*
Nu, nu pot crede, doar mi s-a părut!
Dar îl iubesc oricum, chiar dacă geme!
Cumplită-a fost durerea, de i-a smuls
Un geamăt lui!
SENATORUL: Cînd soarta lui vă face
Să suferiți, vreți mut să-ndure chinuri
Ce-s supraomenești?
MARINA: Toți îndurăm
Cumplite chinuri; dar eu nu las goală
A Foscarilor mare casă, căci,
Chiar de-i vor omorî pe fiu și tată,
Și eu m-am chinuit dînd viață celor
Ce le vor fi urmași, cum ei acum
Se chinuie, cînd se despart de viață.
Dar chinurile mele-au fost plăcute,
Și rău m-au sfîșiat, mai, mai să *urlu*,
Dar n-am urlat, căci eu voiam eroi
Să nasc, și nu puteam să-i nasc în lacrimi.
MEMMO: E iarăși liniște.
MARINA: Or fi sfîrșit...
Dar nu cred... Cred că și-a venit în fire
Și îi sfidează-acum.

(Intră, grăbit, un ofițer.)

MEMMO: Amice, spune
Ce cauți?

OFIȚERUL: Eu? O targă. Leșinat-a
Captivul.

(Ofițerul iese din scenă.)

MEMMO: Doamnă, să plecați e bine.
SENATORUL *(oferindu-se s-o ajute)*:
Vă rog din suflet.
MARINA: La o parte! Vreau
Să merg la el!
MEMMO: Signora, știți prea bine
Că doar „Cei Zece" pot intra acolo
Și cei care-i slujesc.
MARINA: Știu că acel
Ce intră nu iese cum a intrat,
Și mulți nu ies deloc. Dar eu intra-voi,
Sfidîndu-i!
MEMMO: Ah, signora, doar riscați
Să fiți respinsă cu asprime și
Afară dată.
MARINA: Cine-ar cuteza?
MEMMO: Cei ce-s *datori* s-o facă.
MARINA: Da, *datori*
Să calce în picioare orișice
Simțire omenească, tot ce-i leagă
Pe oameni între ei, imbold Satanei
Doar dîndu-i, întrecîndu-se cu el
În născocirea de noi cazne. Totuși,
Intra-voi.
MEMMO: E cu neputință.
MARINA: Ah,
Sfidează disperarea despotismul!
Pornire simt în inimă să trec
Prin oști ce m-ațintesc cu mii de lănci,
Și niște temniceri să-mi stea în cale?
Să trec mă lasă! Sînt soția celui
Ce-i fiul dogelui, și-i fără vină,
Și-afla-vor asta.
MEMMO: Pe judecători
O să-i întărîtați doar și mai mult.
MARINA: Ce, sînt judecători acei ce-i dau
Mîniei frîu? Sînt ucigași! Dă-mi drumul!

(Marina iese din scenă.)

SENATORUL: Sărmana!

MEMMO: E în culmea deznădejdii.
De ușă n-o să treacă.

SENATORUL: Chiar de-o trece,
N-o să-și salveze soțul. Însă, uite,
Se-ntoarce ofițerul.

(Ofițerul traversează scena însoțit de încă o persoană.)

MEMMO: Nici nu-mi vine
Să cred că și de milă-n stare sînt
„Cei Zece",-ncît să-i ușureze chinul
Căznitului!

SENATORUL: Ce milă-i să-l trezești
Pe cel căznit dintr-un leșin ce, poate,
De moarte l-a scăpat? Leșinul este
Al Firii ultim ajutor dat celui
Ce a durerii tiranie-ndură.

MEMMO: Mă mir că nu-l condamnă chiar pe loc.

SENATORUL: Politica lor alta-i: nu se teme
De moarte, și-o să-l lase-n viață, dar
L-or surghiuni, căci pentru el pămîntul,
De nu-i în țara lui, e o-nchisoare,
Și orice gură de-aer e-o otravă,
Ce-l macină, dar nu-l ucide.

MEMMO: Crima
De-mprejurări îi este dovedită,
Dar nu și-o recunoaște.

SENATORUL: Recunoaște
Scrisoarea către milanezul duce,
Dar zice că anume-a vrut să cadă
În mîinile Senatului, încît
Să fie rechemat.

MEMMO: Ca-nvinuit!

SENATORUL: Da, dar în țara lui — și-atîta spune
C-a vrut.

MEMMO: Cei mituiți s-a dovedit
Că spus-au adevărul.

SENATORUL: Nu chiar, nu;
Cît despre-nvinuirea că l-ar fi
Ucis pe Donato, pe-al morții pat
Recunoscut-a Nicolas Erizzo
Că el l-a omorît, din răzbunare,
Pe șeful cel din urmă-al „Celor Zece".

MEMMO: De ce nu-i recunosc atunci nevina?
SENATORUL: La asta ei se cere să răspundă.
MEMMO: Acest ciudat proces ascunde multe
Mistere, nu doar crimele acestea
Părelnice. Să ne retragem însă,
Căci, din „Cei Zece", doi afară ies.

(Memmo și senatorul ies din scenă.)

BARBARIGO *(lui Loredano):*
Ah, crede-mă, e prea de tot! Procesul
În clipa cruntă trebuia oprit.
LOREDANO: Consiliul să-și întrerupă,-adică,
Lucrările și judecata cursul,
Fiindcă dă năvală o femeie?
BARBARIGO: Nu pentru asta, dar învinuitul
Era-ntr-o stare...
LOREDANO: Și? Și-a revenit.
BARBARIGO: Căznit din nou, o să leșine iar.
LOREDANO: Dar nu l-au mai căznit!
BARBARIGO: În van te plîngi:
Mai toți ți se-arătaseră-mpotrivă.
LOREDANO: Îți mulțumesc, signor! Îi mulțumesc
Și dogelui bătrîn și ramolit,
Căci vocea voi doar mi-ați acoperit-o!
BARBARIGO: Chiar de-s judecător și mi se cere
Să stau de față la torturi, fiind
Aceasta aspra noastră-ndatorire,
Aș vrea...
LOREDANO: Anume, ce?
BARBARIGO: Să mai și *simți*
Din cînd în cînd cum eu mereu simt.
LOREDANO: Ei,
Ești un copil, mișcat de-o răsuflare,
Topit de-o lacrimă și zguduit
De un suspin! Grozav judecător
Pentru Veneția, și om de stat
Demn de politica ce vreau s-o duc!
BARBARIGO: O lacrimă nu a vărsat.
LOREDANO: Gemut-a
De două ori.
BARBARIGO: Ar fi gemut și-un sfînt,
Chiar și văzînd în ochi cununa slavei,
Ca el, neomenește, de-ar fi fost

Căznit; dar nu cerșea, gemînd, vreo milă.
N-a scos o vorbă; gemetele-acelea
Nu însemnau că îndurare cere,
Ci doar durerea i le-a smuls.

LOREDANO: Ceva
A spus el printre dinți, dar n-am putut
Pricepe ce.

BARBARIGO: N-am auzit. Stăteai
De el mult mai aproape.

LOREDANO: Da, stăteam.

BARBARIGO: Chiar m-am mirat, crezînd că te încearcă
Un pic de milă, printre primii cînd
Cerut-ai ajutor să i se deie.

LOREDANO: Credeam că-i ultimul leșin de moarte.

BARBARIGO: Și nu te-am auzit spunînd că moartea
Lui și a dogelui ți-i cea mai scumpă
Dorință?

LOREDANO: De-ar muri nevinovat,
Adică nerecunoscîndu-și crima,
Ar fi de plîns.

BARBARIGO: Vrei amintirea chiar
Să i-o ucizi?

LOREDANO: Vrei titlul să-i rămînă
Copiilor, de moare, nepătat?

BARBARIGO: Te războiești și cu copiii deci?

LOREDANO: Cu toată casa lor, cît nimicită
Nu-i casa lor sau casa mea!

BARBARIGO: Ci, oare,
Soția zbuciumată și livid㠄
Și fruntea princiară și înaltă
A tatălui, ce-a tresărit o dată,
Abia văzut, ca iar senin s-arate
Și grav nu te-au mișcat deloc, deloc?

(Loredano iese din scenă.)

E rece-n ura lui, ca Foscari
În suferința-i. M-a mișcat mai mult,
Sărmanul, prin tăcerea lui decît
M-ar fi mișcat prin urlete. A fost
Ceva de groază cînd soția lui
A năvălit năuntru și-a văzut
Ceea ce noi abia puteam privi,
Obișnuiți cu-asemenea priveliști.

Să nu mă mai gîndesc la astea însă,
Căci pot uita, din milă, că dușmani
Îmi sînt și mult rău mi-au făcut — și pot
Să pierd și cruntul plan de răzbunare
Urzit de Loredano, pentru el
Și pentru mine. Eu m-aș mulțumi
Cu mai puțin, și vreau chiar să-l înduplec
Să-și potolească ura-ntrucîtva.
Da, deocamdată Foscari mai are
O clipă de răgaz, poate un ceas,
C-au hotărît bătrînii din Consiliu,
Mișcați, poate, de cruntele lui chinuri
Ori de-apariția soției lui.
Dar iată-i! Cît de slabi și prăpădiți sînt!
Nu pot să-ndur priveliștea. Mai bine
Să plec, să-l îmblînzesc pe Loredano.

(Barbarigo iese din scenă.)

SCENA 1

O sală în palatul dogelui.
Dogele și un senator.

SENATORUL: Binevoiți acuma să semnați
Ăst act, sau vreți să amînați pe mîine?
DOGELE: Acum. Ieri l-am citit, și-i mai lipsește
Doar semnătura mea. Dă-mi peana.

(Dogele se așază și semnează hîrtia.)

Gata,
Signor, poftim.
SENATORUL *(uitîndu-se la hîrtie):*
Dar, doge, nu-i semnată!
DOGELE: Nu? Cum așa? Îmi pare că vederea
Cu vîrsta, mi-a slăbit, căci n-am văzut
Că-i goală călimara.
SENATORUL *(moaie peana în cerneală și așază hîrtia în fața dogelui):*
Vă tremură și mîna, doge. Uite,
Așa.
DOGELE: Am, am semnat, îți mulțumesc.
SENATORUL: Prin acest act, semnat și de „Cei Zece",
Veneția trăi-va-n pace mult timp.
DOGELE: Ani lungi s-a războit. Să fie pace
Tot pe atît.
SENATORUL: Treizeci și patru de-ani
S-a războit cu turcii sau regate
Italiene. Merită odihnă.
DOGELE: Desigur. Am găsit-o cu Regină
A Mării, și o las acuma doamnă-a

Lombardiei. E-o mare mulțumire
C-am adăugat la diadema ei,
Ca nestemate, Crema și Ravenna,
Și Bergamo[10]. Crescutu-i-am hotarul
Cel pămîntesc, deloc însă scăzîndu-l
Pe cel al mării.

SENATORUL: E adevărat,
Și meritați recunoștința țării.

DOGELE: Da, poate.

SENATORUL: Și s-ar cere și strigată
Recunoștința asta.

DOGELE: Nu m-am plîns
De lipsa ei.

SENATORUL: Vă cer iertare, doge...

DOGELE: De ce?

SENATORUL: Fiindcă pentru doge tare
Mă doare inima.

DOGELE: Ah, pentru mine zici?

SENATORUL: Și pentru...

DOGELE: Pîn-aici, signor!

SENATORUL: Nu pot.
Prea sînt îndatorat față de-a voastră
Ilustră casă, și pentru trecut,
Cum și pentru prezent, ca să nu simt
Că-s sfîșiat gîndindu-mă la fiu.

DOGELE: Și cu-asta-nsărcinat ai fost?

SENATORUL: Cu ce?

DOGELE: Cu vorbăraia asta despre lucruri
Pe care nu le știi. Tratatul este
Semnat, deci du-l la cei ce te-au trimis.

SENATORUL: Ascult și mă supun. Mărite doge,
Să hotărîți Consiliul vă roagă
La ce ceas să se întrunească iar.

DOGELE: Cînd vor, chiar și acuma. Eu sînt doar
Un slujitor al Statului.

SENATORUL: Ei însă
Zic să vă dea răgaz că ar fi bine.

DOGELE: Eu nu cunosc răgazul cînd e vorba
De trebi de Stat. Să hotărască deci,
Și m-or găsi unde *se cere* și
Așa cum fost-am *totdeauna* eu.

(Senatorul iese din scenă. Dogele rămîne, tăcut.)
Intră un slujitor.

SLUJITORUL: Mărite prinț...
DOGELE: Ce este?
SLUJITORUL: Vrea să intre
Ilustra doamnă Foscari.
DOGELE: Să intre.
Marina, vai, sărmana!

(Slujitorul iese din scenă. Dogele rămîne tăcut ca mai înainte.)
Intră Marina.

MARINA: Doge, iată,
Din timpul scump mă-ncumet să-ți răpesc.
DOGELE: Nu-i pentru tine scump. Al tău mi-e timpul,
Cînd nu mi-l cere Statul.
MARINA: Despre *el*
Vreau să-ți vorbesc.
DOGELE: Despre-al tău soț, adică?
MARINA: Și fiul tău.
DOGELE: Vorbește, fiica mea.
MARINA: „Cei Zece" mi-au îngăduit să stau
Cu el cîteva ceasuri.
DOGELE: Da, știu asta.
MARINA: S-au răzgîndit!
DOGELE: Ce? Cine?
MARINA: Tot „Cei Zece".
Cu Foscari cînd am ajuns la Puntea
Suspinelor[11], și-am vrut s-o trec cu el,
Oprită-am fost de mohorîtu-i paznic.
La „Cei Zece" acesta a trimis
Un mesager, dar cum plecase Curtea
Și nu aveam permisiune-n scris,
Gonitu-m-a, spunîndu-mi că atît
Cît nu se rentrunește tribunalul,
Ne-or despărți ale-nchisorii ziduri.
DOGELE: E-adevărat: plecînd în grabă mare,
Uitat-au de formalitatea asta
Judecătorii, și e îndoielnic
Că pînă s-or reîntruni...
MARINA: Ca iar
Să-l tortureze, să-și plătească greu,
Prin chinuri o-ntîlnire cu soția,
Cînd legătura dintre soți e sfîntă!
Le vezi, Doamne, din cer nelegiuirea?

DOGELE: Copilă, ah, copilă!
MARINA *(tăioasă)*: Nu-mi mai spune
Copilă! În curînd n-o să mai ai
Copii deloc, și nici nu-i meriți cînd
Vorbi poți liniștit despre un fiu
În niște-mprejurări care le-ar smulge
Chiar și unor spartani amare lacrimi.
Cu toate că aceștia nu-și plîngeau
Copiii morți în luptă, scris stă oare
Că îi priveau cum sînt căzniți cumplit
Un deget nemișcînd ca să-i salveze?
DOGELE: Mă vezi — nu pot să plîng — aș vrea să pot,
Dar dacă orice fir din păru-mi alb
Ar fi o viață tînără, și toca
O diademă-a lumii pămîntești,
Inelul, cel prin care logodit
Cu marea sînt, un talisman prin care
S-o potolesc în stare-aș fi — pe toate
Le-aș da ca să-l salvez pe el.
MARINA: Salvat
Cu mai puțin el ar putea să fie.
DOGELE: Dovadă e acest răspuns că nu
Cunoști Veneția. Cum ai cunoaște-o,
Cînd însăși ea nu se cunoaște bine
În tot misterul ei? Ascultă: cei
Ce-n Foscari lovesc, lovesc și-n doge
Și nimicirea tatălui pe fiu
Salva nu-l poate; spre același țel
Tind cu mijloace felurite, însă
Ei încă n-au învins.
MARINA: Dar v-au zdrobit.
DOGELE: Nu, nici zdrobit, căci mai trăiesc.
MARINA: Și el,
Jacopo, cît va mai trăi?
DOGELE: Cum tot
Ce fost-a greu trecut-a, sper mulți ani,
Cîți tatăl său, dar mult mai fericiți.
Nechibzuitul! Prin acea scrisoare,
Nerăbdător ca o femeie, el
Stricat-a totul; e-o trădare naltă,
Pe care n-o pot dezminți, ca doge
Și tată, și nici ușura măcar.

Un pic dacă-şi mai îndura surghiunul
La Candia, nutream speranţe... dar
Le-a spulberat... L-aşteaptă iar surghiunul.

MARINA: Surghiunul!

DOGELE: Da.

MARINA: Şi pot să-l însoţesc?

DOGELE: De două ori Consiliul, ştii doar,
S-a-mpotrivit, şi nu-mi vine să cred.
Că se va învoi a treia oară,
Căci noile greşeli ale acelui
Ce-ţi este soţ mai aspri i-au făcut.

MARINA: Mai aspri? Mai feroci! Sînt diavoli crunţi,
Moşnegi cu ochii-n ceaţă, c-un picior
În groapă, cu păr rar, cărunt, străini
De lacrimi, plini de stropi de muci pe haine,
Că-s ramoliţi, cu mîini tremurătoare,
Cu capete de damblagiţi, dar inimi
De piatră; intrigi ţes, vieţi nimicesc,
De parcă viaţa nu ar fi decît
Simţirile de multă vreme stinse
În blestematele lor piepturi.

DOGELE: Nu ştii...

MARINA: Ba ştiu, ba ştiu! Şi tu prea bine ştii
Că-s diavoli! Altfel s-ar putea ca oameni
Născuţi şi alăptaţi tot de femei,
Care-au iubit, sau cel puţin vorbit-au
De dragoste şi mîna şi-au unit-o
În sfîntă legătură, şi copiii
Jucatu-şi-i-au pe genunchi, şi, poate,
I-au plîns şi i-au jelit, bolnavi sau morţi,
Ei, ce au fost sau au părut doar oameni,
Să facă ce fac ei cu fiul tău,
Şi ce fac chiar cu *tine*, care-i sprijini?

DOGELE: Îţi iert ce spui, căci nu ştii ce vorbeşti.

MARINA: Ba ştii ce spun — doar că nu simţi nimic.

DOGELE: Prea multe-am îndurat, şi de cuvinte
Nu sînt mişcat.

MARINA: O, da, fără-ndoială!
Al fiului tău sînge l-ai văzut,
Şi n-ai fost zguduit! Pe lîngă asta,
Ce-nseamnă vorbele unei femei
Sau lacrimile ei, de să te facă
Să te cutremuri?

DOGELE: Mă auzi, femeie?
Această răbufnire nu-i nimic
În comparație... dar milă-mi este
De tine, da, Marina.

MARINA: Milă fie-ți
De fiul tău, de ea eu n-am nevoie!
Ha! *Tu* și mila! E-un cuvînt străin
Pentru-a ta inimă! Pe buze cum
De ți-a ieșit?

DOGELE: Să-ndur mustrările-astea
Sînt nevoit, deși-s nedreptățit.
O, de-ai putea citi...

MARINA: Nu-n ochii tăi,
Pe fruntea-ți ori în ale tale fapte
Citi pot că te-nduioșezi de noi!
Și, atunci, unde?

DOGELE *(arătînd în jos):*
Sub pămînt.

MARINA: Acolo?

DOGELE: Spre-acolo mă îndrept — și cînd pămîntul
Și marmuri inima or să-mi apese,
Mult mai ușoare decît grele gînduri
Ce astăzi i-s povară, vei ajunge
Să mă cunoști mai bine.

MARINA: Deci atît
De mult ești demn de milă?

DOGELE: Demn de milă!
Acest cuvînt înjositor prin care
Mulți oameni își ascund triumful laș
Nicicînd legat n-o fi de al meu nume,
Ce va rămîne-așa cum l-am purtat
Și l-am primit.

MARINA: Tu cel din urmă-l porți!
De nu vrei să-i salvezi pe-ai tăi!

DOGELE: Mai bine
Nu se năștea Jacopo, și-l purtam
Doar eu, căci el mi l-a dezonorat.

MARINA: Minciuni! În nici un piept nu a bătut
O inimă mai nobilă, loială
Ca într-al lui. Pe soțu-mi surghiunit,
Căznit și prigonit nu l-aș schimba,
Nici mort, nici viu c-un prinț, c-un paladin[12]

Din cronici sau legende, chiar de lumea
Ar stăpîni-o! Te-a dezonorat!
El! Eu îți spun că s-a dezonorat
Veneția, căci, doge, rușinată
Va fi de fapta ei, de suferința-i
Nemeritată! Trădătorii voi,
Voi sînteți! Ah, tiranule, tu țara
De ți-ai iubi ca victima ce iar
Va fi supusă la torturi și lanțuri
Și gata e, afară de surghiun,
Orice să-ndure, te-ai zvîrli-n genunchi
În fața lui, iertarea implorîndu-i
Pentru greșeala voastră fără seamăn.

DOGELE: A fost ce-ai spus. Eu moartea a doi fii
Am îndurat-o mai ușor decît
Îndur dizgrația-n care căzut-a
Jacopo.

MARINA: Iar rostești acest cuvînt?

DOGELE: Au n-a fost condamnat?

MARINA: Toți condamnații
Sînt vinovați?

DOGELE: Sper pata să i-o șteargă...

MARINA: Ce?

DOGELE: Timpul! El a fost mîndria mea;
Cînd s-a născut am plîns de bucurie,
Dar lacrimile, vai, vesteau năpasta.

MARINA: Dar e nevinovat! Și chiar de n-ár fi,
De propriul tău sînge te dezici
La ceas de cumpeni?

DOGELE: Eu nu mă dezic,
Dar nu am numai datorii de tată,
Ci și față de Stat, care de ele
Nu mă scutește. Eu de două ori
Cerut-am să nu fie surghiunit,
Și refuzat am fost, și sînt dator
Să mă supun.

Intră un slujitor.

SLUJITORUL: Mesaj de la „Cei Zece".

DOGELE: Trimis prin cine?

SLUJITORUL: Printr-un nobil, doge,
Prin Loredano.

DOGELE: El! Să intre totuși.

(Slujitorul iese din scenă.)

MARINA: Să ies e cazul?
DOGELE: Poate nu-i nevoie,
De este vorba despre soțul tău,
Iar dacă nu....

(Lui Loredano, care tocmai intră.)

Signor, ah, ce plăcere!
LOREDANO: „Cei Zece" m-au trimis cu asta.
DOGELE: Bună
Alegere-au făcut.
LOREDANO: *Ei* m-au ales
Să vin aici.
DOGELE: Îi onorează faptul
Și sînt curtenitori.
LOREDANO: Noi hotărît-am...
DOGELE: *Noi?* Care noi?
LOREDANO: „Cei Zece", în Consiliu.
DOGELE: Ei, cum? S-au întrunit din nou, și fără
Să-mi dea de știre?
LOREDANO: Vrut-au să vă cruțe
Și simțămintele, și vîrsta.
DOGELE: Faptul
E nou! Oricum, le mulțumesc,
LOREDANO: Știți doar
C-au dreptul, cînd doresc, să se-ntrunească
Și fără doge.
DOGELE: Da, cu mult nainte
De a fi doge,-am învățat ăst lucru.
Nevoie nu-i să mi-l repeți, signor,
Căci în Consiliu stat-am eu pe cînd
Erai un tinerel patrician.
LOREDANO: Așa-i, pe vremea tatei. El mi-a spus.
Și al său frate, Amiralul. Poate
Că Înălțimea-Voastră-și amintește
De moartea lor neașteptată.
DOGELE: Da,
Și-i bine c-au murit așa decît
Să fi zăcut și să se chinuiască.
LOREDANO: Desigur, numai de și-ar fi trăit
Tot crugul vieții.

DOGELE: Nu și l-au trăit?
LOREDANO: Mormîntul știe cel mai bine asta;
Am spus: murit-au *pe neașteptate.*
DOGELE: Și-i faptu-atîta de ciudat, de-apeși
Pe-acest cuvînt?
LOREDANO: Deloc. De două ori
Firească le-a fost moartea, nu? Ce credeți?
DOGELE: Ce pot să cred eu despre morți?
LOREDANO: C-avut-au
Dușmani de moarte.
DOGELE: Înțeleg: mi-au fost
Dușmani, și dușmănia moștenită
E de nepot și fiu.
LOREDANO: Mai bine nimeni
N-o poate ști, ca dogele.
DOGELE: Așa-i.
Mi-au fost dușmani și, prin străini, umblat-au
Aiurea zvonuri; epitaful lor
Cititu-l-am apoi, că otrăviți
Ar fi murit, și-i, poate,-adevărat,
Și, totodată, basm.
LOREDANO: Cine cutează
Să spună asta?
DOGELE: Eu. Mi-au fost dușmani,
Cum mi-este și urmașul lor, și eu
Le-am fost dușman, însă dușman *pe față.*
N-am complotat nici la Consiliu, nici
Cu intrigi n-am umblat în contra lor;
Prin tainice mijloace, fier, otravă
N-am atentat la viața lor, dovadă
Că mai trăiești, signor.
LOREDANO: Eu nu mă tem.
DOGELE: De nu eram așa cum sînt, de mult
Scăpai de tot de frică. Dar nu-mi pasă,
Urăște-mă.
LOREDANO: Nu am știut c-o viață
De nobil poate fi primejduită
De-o-ncruntătură-a dogelui, vorbesc
Urînd pe față.
DOGELE: Scumpul meu signor,
Eu sînt, sau, cel puțin, *am fost,* știi asta,
Mai mult decît un duce, prin mijloace,

Prin naștere și fire; o știu toți
Cei căror le-a fost frică să m-aleagă
Și-apoi s-au străduit să mă doboare.
Fii sigur că, de-aș fi dorit să pieri,
Te-ar fi ucis ai mei doar la un semn,
Dar eu vegheat-am să se-aplice legea
De care *dumneata* (asta ca glas
Printre-altele) ai abuzat mai mult
Trecînd peste autoritatea mea.
Dar certuri nu voiam — și cum un preot
Altarul și-l veghează, eu vegheat-am
La binele Republicii, chiar pînă
La jertfa propriului sînge și
A tihnei mele; doar onoarea nú mi-am
Jertfit-o. Și acum, signor, ce treburi
Te-aduc aici?

LOREDANO: „Cei Zece" hotărît-au
Să îi oprească judecății cursul,
Căci caznele îl fac mai îndărătnic
Pe-nvinuit, cu toate că stă scris
În lege caznele să nu-nceteze
Cît nu-s mărturisirile depline.
Dar cum recunoscut-a-nvinuitul
Scrisoarea către milanezul duce,
S-a hotărît ca iarăși în surghiun
Trimis să fie cu galera care
Aici l-a fost adus.

MARINA: O, slavă Celui-
De-Sus! Măcar de crunta judecată
Scăpat-a! De-ar gîndi ca mine el,
Ar zice că, nu pentru dînsul doar,
Ci pentru toți ar fi o fericire
De-această țară crudă să se rupă.

DOGELE: Nu-s gînduri de venețiancă astea,
Copila mea.

MARINA: Nu, prea sînt omenești!
Mi se îngăduie să-l însoțesc?

LOREDANO: „Cei Zece" nu au zis nimic despre-asta.

MARINA: Firesc: prea omenește-ar fi fost iar !
Dar nici n-au zis că mă opresc.

LOREDANO: Nici asta.

MARINA *(dogelui)*:
Deci, tată, sper că de la ei atîta
Poți să obții.

(lui Loredano)

Iar dumneata, signor,
Să nu te-mpotrivești sper.

DOGELE: Îmi voi da
Silința.

MARINA: Dumneata, signor?

LOREDANO: Nu pot
Să știu care-i plăcerea „Celor Zece".

MARINA: Plăcerea! Potrivit cuvîntul este
Pentr-un decret al lor!

DOGELE: Ei, fiica mea,
Au nu-ți dai seama-n fața cui vorbești
Așa despre-aste lucruri?

MARINA: Sînt de față
Un doge și-un supus.

LOREDANO: Supus!

MARINA: Te doare!
Ei, bine, fii egalul lui atunci,
Cum te socoți, dar nu ești, nici de-ar fi
Țăran el. Bine, fie, ești un prinț,
Dar eu, atunci, ce sînt?

LOREDANO: Vlăstar al unei
Prea nobile familii.

MARINA: Măritată
În casă și mai nobilă. Deci care
Din cei de față gîndul liber pot
Să mi-l sugrume?

LOREDANO: Noi, judecători
Ai soțului.

DOGELE: Cinstirea datorată,
Apoi, cuvintelor ce ies din gura
Acelor ce Veneția conduc.

MARINA: Păstrează maximele astea pentru
Negustătorii speriați, spioni
Și izbiri, și sclavi dalmații,
Și greci, și pentru cetățenii muți,
Și pentru nobilii cu două fețe,
Și pentru trădătorii pe galere,
Cei care vă socot, cînd se gîndesc

La înecări și altfel de omoruri,
La temnițele sub acoperișul
Palatului, la cele de sub apă,
La ale voastre întîlniri de taină,
La execuții pe neașteptate,
La hrubele în care se sugrumă,
La sculele cumplite de tortură,
La Puntea a Suspinelor numită
Ființe dintr-o lume mult mai rea.
Fiți astfel pentru ei! Eu nu mă tem.
Eu vă cunosc, știu ce-i mai rău în voi,
În urma infernalului proces
Al bietului meu soț. Precum cu el
Puteți să vă purtați cu mine. Chiar
Ați și făcut așa — și-atunci de ce
Să mă mai tem de voi, chiar de fricoasă
Aș fi din fire, ceea ce nu-i cazul?

DOGELE: I-auzi! Vorbește cu sălbăticie!

MARINA: Nu cu sălbăticie, însă nu
Cu-nțelepciune.

LOREDANO: N-am să duc, signora,
Cuvintele-astea dincolo de prag,
Ci doar pe cele ce au fost rostite
De doge și de mine,-n slujba țării.
Am, doge, vreun răspuns de dus?

DOGELE: Ai unul
Din partea dogelui, și, poate, și
A tatălui.

LOREDANO: La *doge*-am fost trimis.

DOGELE: Le spune-atunci că dogele, ori singur,
Ori printr-un altul le va da răspunsul.
Iar pentru tată...

LOREDANO: Îmi aduc aminte
De tatăl *meu*. Cu bine, doge.

(Loredano iese din scenă.)

MARINA: Doge,
Ești mulțumit?

DOGELE: Sînt cum mă vezi.

MARINA: Și asta-i
O taină!

DOGELE: Toate, pentru muritori,
Sînt taine, și citi le poate cine

Afară de acel ce le-a făcut?
Puținele pătrunzătoare minți
Ce-au cercetat scîrboasa carte — Omul —
Cu-ntunecate,-nsîngerate file,
Descoperă doar o magie care
Cu scîrbă fuge de adepții ei.
Păcatele-altora sînt și-ale noastre,
Prin legea Firii. Tot ce dobîndim
E al Fortunei dar: averea, rangul,
Frumsețea, sănătatea-s întîmplări,
Iar cînd de soartă să ne plîngem vrem,
Să ne-amintim s-ar cere că Fortuna
Nimic din ce n-a dat lua nu poate,
Fiind tot restul goliciune, patimi,
Deșertăciuni și pofte — moștenire
A lumii — ca să ne luptăm cu ele
Chiar și în stări umile, unde Foamea
Înghite totul în dorinți de rînd
Și unde rînduieli dintru-nceputuri,
Ce spun că din sudoarea frunții omul
O să-și cîștige pîinea, în afară
De frica foamei, orice alte patimi
Le-nnăbușe. E totul josnic, fals,
Sterp, găunos — lut, de la început
Pîn-la sfîrșit, și urna princiară,
Și vasul unui biet olar. Ne stă
În răsuflarea oamenilor faima,
Iar viețile ne sînt chiar mai puțin
Ca răsuflarea lor; ni-i zile viața,
Iar zilele-anotimpuri ni-s; ne-atîrnă
Întreaga existență de ceva
Ce nu e *noi*. Deci sclavi sîntem cu toții,
Cei mari și cei mici, căci nimic temei
Nu are-n vrerea noastră; chiar voința
De-un pai ne-atîrnă ori de o furtună.
Cînd credem c-am conduce, noi sîntem
Conduși — și conduși spre moarte, care,
Ca nașterea, de noi aleasă nu-i,
Încît s-ar zice c-am păcătuit
Pe altă lume, iar *aceasta-i* iadul.
Noroc că nu e veșnic!

MARINA: Astea-s lucruri
Pe care judeca, noi, pe pămînt,
Nu le putem.
DOGELE: Şi-atunci putem noi unii
Pe alţii să ne judecăm, cînd toţi
Sîntem pămînt, iar eu chemat să-l judec
Pe fiul meu sînt? Ţara cu credinţă
Eu mi-am slujit — şi-n chip victorios —
Hotarele de două ori crescîndu-i.
Privească harta ei de ieri şi azi!
Şi drept răsplată, drept recunoştinţă,
Veneţia vrea *singur* să mă lase!
MARINA: Şi Foscari? La el mi-e mie gîndul.
Mă vor lăsa cu el?
DOGELE: Dorinţa asta
Ţi s-o-mplini, cred.
MARINA: Şi de nu, eu totuşi
Cu el fugi-voi.
DOGELE: E cu neputinţă!
Şi unde ai fugi?
MARINA: Nu ştiu, oriunde,
În Siria, Egipt, la turci, doar liberi
Să respirăm, nu-n lanţuri ori pîndiţi
De-ai Statului spioni şi de edicte
Scornite de inchizitori.
DOGELE: Cum, vrei
Să ai un renegat de soţ, să-l schimbi
În trădător?
MARINA: Nu el, nu el, ci ţara
E-o trădătoare, că-şi alungă fiii
Cei bravi — iar tirania este céa mai
Cumplită din trădări. Au crezi că numai
Supuşii se revoltă? Prinţul care
Încrederea distruge-i mai tîlhar
Decît o căpetenie de hoţi.
DOGELE: Nu pot să cred că eu am spulberat
Încrederea.
MARINA: Nu, tu doar re pectat-ai
Legi mai cumplite decît cele date
De Draco[13], ce de milă pline par.
DOGELE: Nu eu făcut-am legea. Am găsit-o
Aşa. De eram simplu cetăţean,
Cusururi poate-i căutam, dorind

Să o îndrept. Ca doge, niciodată
Nu m-aș gîndi să-i schimb chiar eu o cartă
De-ai mei străbuni lăsată, nici de dragul
Copiilor.

MARINA: Ca să-și distrugă, oare,
Copiii au făcut-o?

DOGELE: Legile-astea
Făcut-au din Veneția ce-i azi,
Un Stat ce poate mîndru sta alături,
Prin fapte, prin putere, pot s-adaug
Că și prin glorie, cu cel roman,
(Căci suflete de bravi romani mai sînt
Și printre noi) și este cum au fost
Cartagina și Roma cînd Senatul
Ocîrmuia poporul.

MARINA: Cînd poporul
Gemea sub oligarhicul lui jug!

DOGELE: Se poate, însă cucerit-au lumea.
Bogat, sărac, de rang înalt, umil,
Nimic nu-i omul în asemeni stat
Cînd duce o politică ce tinde
Spre-un mare țel.

MARINA: Deci ești, mai mult, nu tată,
Ci doge!

DOGELE: Sînt un cetățean întîi
De toate — și de n-aveam, veacuri lungi,
Noi mulți astfel de cetățeni (și cred
Că mai avem), nu ar fi fost nicicînd
Veneția cetate.

MARINA: Te blestem,
Cetate-n care ale Firii legi
Strivite de-ale tale-s!

DOGELE: De aveam
Fii mulți, pe cîți am ani, eu i-aș fi dat
Pe toți dorințele să-i împlinească,
Pe mare, pe uscat, în bătălii,
Și, vai, de-ar fi cerut, și surghiuniți,
ProscrișI să fie.

MARINA: Și acesta este
Patriotism? Îmi pare barbarie.
Mă duc să-mi caut soțul. Înțelepții
„Cei Zece",-n ciuda veghei lor pizmașe,

Nu cred că război-s-or c-o femeie
Ce vrea să-și vadă soțu-n închisoare.

DOGELE: Asupra mea iau asta: porunci-voi
Să fii primită.

MARINA: Și lui Foscari,
Din partea tatălui, ce pot să-i spun?

DOGELE: Să se supună legilor.

MARINA: Atît?
Nu vrei să-l vezi de despărțire? Poate
Că-i cea din urmă oară!

DOGELE: Cea din urmă!
Copilul meu, vai, ultimul copil
Al meu! Marina, spune-i c-am să vin.

(Ies din scenă.)

SCENA 1

Celula lui Jacopo Foscari.

J. FOSCARI *(singur):*

Lumină nu-i; o licărire doar
Pe ziduri ce durerii-i sînt ecou,
Suspinelor întemnițării lungi,
Și pașilor clinchenitori ce poartă
Al morții geamăt și al disperării
Blestem! Iar în Veneția pentru-astea
Eu m-am întors, cu o speranță slabă
Că Timpul, care roade marmuri, ura
Din inimile lor a șters-o, însă
Nu-i cunoșteam, și inima mea, vai,
Acum mi-o macin — și bătut-a ea
Pentru Veneția cu dorul unui
Hulub de cuib departe, cînd se-ntoarce
Și din înalturi își salută puii
Golași. Dar ce-i cu literele astea?

(Se apropie de zid.)

Pe zidul ne-ndurat sînt zgîriate.
Dar pot să le citesc la acest licăr?
Ah, numele celór de dinainte-mi
Cu datele căznirii lor; cuvinte
Vorbind de chinuri de neîndurat;
O pagină de piatră, epitaf
Al tristei lor povești pe ziduri scrisă
Precum își scrijelează-ndrăgostitul,
Pe un copac, al lui și-al dragei nume.

Vai, deslușesc și nume cunoscute
Ce au pierit cum va pieri și-al meu.
Să-l scriu și eu în cronica de groază
Ce doar năpăstuiții o citesc.

(Își zgîrie numele pe perete.)

Intră un slujitor al „Celor Zece".

SLUJITORUL: Adus-am hrana.

J. FOSCARI: Pune-o jos, te rog,
Căci foame nu mi-e, dar uscată buza
De sete mi-i.

SLUJITORUL: Poftim.

J. FOSCARI *(după ce bea):*
Îți mulțumesc,
Mă simt mai bine.

SLUJITORUL: Mi s-a poruncit
Să spun că se amînă judecata.

J. FOSCARI: Cît timp?

SLUJITORUL: Nu știu. Mai am porunci soției
Năuntru să-i dau drumul.

J. FOSCARI: Se-mblînzesc deci!
Nu mai nădăjduiam, dar era timpul.

(Intră Marina.)

MARINA: Soț scump!

J. FOSCARI *(îmbrățișînd-o):*
Tu, credincioasa mea soție,
Prietenul meu unic! Fericit sînt!

MARINA: Rămîn cu tine.

J. FOSCARI: Cum, în închisoare?

MARINA: Îndur orice, tortura sau mormîntul,
Doar despărțirea nu. Mormîntul, sigur,
Doar la sfîrșit, căci n-aș mai ști de tine.
De-ajuns mi-a fost întîia despărțire.
Cum îți simți mîinile strivite? Vai,
De ce-ntreb? Palid ești!

J. FOSCARI: De bucurie
Că iar te văd, și nu mă așteptam,
În inimă s-a strîns tot al meu sînge
Și palid m-a lăsat, cum ești și tu,
Căci palidă și tu, Marina, ești.

MARINA: E bezna din celulă care soare
În veci nu vede, și această torță
A paznicului ce, prin fum de smoală,
Mai mult întunecă, nu luminează,
Ci-ncețoșează ochii, ochii tăi...
Dar nu, îți scapără!

J. FOSCARI: Și-ai tăi, Marina!
Dar mă orbește torța.

MARINA: Lipsa torței
Pe mine m-a orbit. Se vede-aici
Ceva?

J. FOSCARI: La început nimic; cu timpul,
Cu bezna ochii se obișnuiesc.
Mă simt mult mai acasă în penumbra,
Ce-aici strecoară-se prin crăpături
De vînt făcute, decît strălucirea
Puternică a soarelui pe turnuri
Ce nu-s venețiene. Cu o clipă
Mai înainte,-mi zgîriam pe zid...

MARINA: Ce?

J. FOSCARI: Numele. Privește-l scris sub cel
Al celui ce închis aici a fost
Naintea mea.

MARINA: Ce s-a-ntîmplat cu el?

J. FOSCARI: Tac zidurile despre-un trist sfîrșit
Al unui om; doar de ești ager taina
Poți s-o pătrunzi. „Ce s-a-ntîmplat cu el?"
Mă-ntrebi. Se va-ntreba și despre mine,
Și se va bănui cu spaimă doar
Ce s-a-ntîmplat, de nu vei povesti
Chiar tu.

MARINA: Eu? Despre *tine?*

J. FOSCARI: De ce nu?
Toți despre mine vor vorbi atunci.
Nu-i veșnică tăcerea tiranici
Și dacă multe fărdelegi ascunde,
Răzbi-vor gemetele celor drepți
Chiar dintr-un viu mormînt. Eu mă-ndoiesc
De viața, nu de amintirea mea.

MARINA: Ți-i viața sigură.

J. FOSCARI: Și libertatea?

MARINA: Prin spirit liber fi-vei!

J. FOSCARI: Sună bine,
Dar e-un acord de armonii fugare.
Mult este spiritul, dar nu e totul.
Mi-a dat puteri să-ndur a morții groază,
Cum și tortura, mult mai grea ca moartea,
(De-i moartea vis) și n-am scăpat un geamăt,
Un strigăt, ce mai mult pe juzii mei
Decît pe mine i-ar fi rușinat.
Nu-i totul spiritul; sînt grozăvii
Mai mari, de pildă hruba asta unde
Mai pot trăi ani lungi.

MARINA: Vai, hruba asta
E tot ce e al tău din lumea cărei
Stăpîn i-i tatăl tău!

J. FOSCARI: Nici acest gînd
Nu-mi ușurează soarta, ce-i de rînd,
Căci mulți în temniți stau, dar nu ca mine,
Alături de al tatălui palat.
Cu firea, totuși, nu mă pierd; speranța
Își pîlpîie lumina-n pieptul meu.
Ea, torța paznicului, licuriciul
Căzut azi noapte-ntîmplător în ăst
Paing de groază, astea-s tot ce-avut-am
Eu drept lumină. Vai, prea bine știu
În ce măsură spiritul ni-i sprijin,
Și-am dovedit-o față de călăi,
Dar mă condamnă la singurătate,
Cînd după oameni eu tînjesc!

MARINA: Cu tine
Eu fi-voi.

J. FOSCARI: Ah, de-ar fi așa! Dar *ei*
N-or să se-ndure. Singur voi rămîne!
Nici oameni și nici cărți — minciunile-astea
Ce mincinoasei lumi asemeni sînt! —
Cerut-am măcar foile numite
De ei anale, unde-apar descrieri
A ceea ce-au fost oamenii pe vremuri.
M-au refuzat, și doar în aste ziduri,
În petele și-n coșcoveala lor
Istoria Veneției citit-am,
Mai bine scrisă ca în vasta sală
De-aici, de-aproape, cu șir lung de dogi
Și fapte de-ale lor.

MARINA: Jacopo, eu
Venit-am hotărîrea lor să-ți spun.
J. FOSCARI: O știu, privește!

(Îi arată mîinile și picioarele strivite, ca referindu-se la torturile îndurate.)

MARINA: Nu! Pînă și ei
Renunță la cruzimea asta.
J. FOSCARI: Da?
Și-atunci?
MARINA: Ești iarăși surghiunit, Jacopo,
La Candia.
J. FOSCARI: Deci ultima-mi speranță
S-a spulberat! Eu temnița s-o-ndur
Puteam, căci în Veneția se află!
Și cazna, căci ceva din acest aer
Mă-mbărbăta și eram ca o navă
În mari vîrtejuri prinsă, însă valul
Tot mîndră despicîndu-l către țelu-i.
Acolo însă,-n insula foind
De sclavi, captivi, necredincioși cu droaia
Epavă țăndurită doar simțeam
Că-mi este sufletul și am să pier
De sînt trimis napoi, de-o moarte-nceată.
MARINA: Și-*aici?*
J. FOSCARI: De-o moarte iute, prin mijloace
Mai sigure. De mă dezmoștenesc,
Nu-mi vor lua doar și cavoul tatei?
MARINA: Soț scump, rugatu-m-am să fiu lăsată
Să te-nsoțesc — și nu fără speranță.
Iubirea ta pentru această țară
Tiranică, nerecunoscătoare
E-o patimă și nu-i patriotism.
Eu, liniștit doar să te văd și liber,
Nu m-aș gîndi la clime și ținuturi,
Căci roiul de palate și-nchisori
De-aici nu-i raiul. Surghiuniți au fost
Întîii lui stăpîni, ca vai de ei.
J. FOSCARI: Da, da, *ca vai de ei!*
MARINA: Se ascundeau
De huni în aste insule sărate,
Dar energia vechii Rome-n ei
A renviat și,-ncetul cu încetul,

Au ctitorit aici o Romă-a mării.[I]
Şi-atunci un rău, ce-adesea către bine
Te poate duce, să-ţi stîrnească-n suflet
Atîta deznădejde?

J. FOSCARI: De plecam
Precum străbunii, căutînd un alt
Pămînt, cu tot cu oameni şi cu turme;
Precum iudeii din Sion[14] gonit,
Ori ca străbunii noştri de Attila[15]
Spre aste sterpe insule-aş fi fost
De pe-al Italiei mănos pămînt,
Eu vechea ţară mi-aş fi plîns şi mult
La ea m-aş fi gîndit, dar pe ai mei
I-aş fi chemat o nouă, mîndră ţară
Să ne durăm. Aici puteam să-ndur
Surghiunul, dar, ştiu eu...

MARINA: De ce nu? este
O soartă-a milioanelor, şi fi-va
A miriadelor de oameni.

J. FOSCARI: Este,
Dar doar de cei ce-au supravieţuit
Noi ştim ceva, iar despre mii de inimi
Strivite de această despărţire,
Atunci sau mai tîrziu, nu ştim nimic,
Nimic de boala care dulci privelişti[II]
I-aduce surghiunitului în faţă,
Pe fundul mării, atît de clar văzute,
Atît de de acasă,-ncît cu greu
Oprit e ca-n adîncuri să nu sară;
Nimic despre ciudatele refrenuri[16]
Ce-n faţa ochilor i-aduc păşuni,
Zăpezi şi stînci munteanului tînjind,
Departe de-ai lui munţi natali, încît
Otrava asta de visări o soarbe
Şi moare. Asta-i slăbiciune oare?
Nu, e putere — soră a oricărei
Simţiri cinstite. Cine ţara lui
Nu şi-o iubeşte, nu poate iubi
Nimic pe lume.[17]

MARINA: Te supune, deci,
Căci ea te-alungă.

J. FOSCARI: Asta-i buba: este
Ca un blestem al mamei pe-al meu suflet,

Şi semnu-i port. Cei surghiuniţi atunci
Erau popoare, se ţineau de mînă
Şi corturile-şi înşirau alături.
Iar eu sînt singur!

MARINA: Nu, căci plec cu tine.

J. FOSCARI: Marina, dar copiii?

MARINA: Ei, mă tem,
Că datorită cruntei lor politici
(Copiii fiind fire ce ne leagă
Şi după plac ei să le rupă vor),
Nu vor putea veni.

J. FOSCARI: Şi poţi să-i laşi?

MARINA: Crunt suferind, ca mai puţin copil
Pe tine să te fac. Învaţă şi tu
Ca,-n faţa unei datorii mai mari,
Să uiţi de simţăminte mai mărunte,
Căci asta ni-i povara cea dintîi.

J. FOSCARI: N-am îndurat-o?

MARINA: Prea mult îndurat-ai
Din partea nedreptăţii tiraniei,
Şi-ndeajuns ca eu să nu-ţi mai spun
Că trebuie să te împaci cu soarta
Ce-nseamnă milă faţă de tortura
Ce-ai îndurat-o.

J. FOSCARI: O, tu niciodată
N-ai fost de-a mea Veneţie departe
Şi turnurile ei nu le-ai văzut
Pierind în zări, cît a galerei chilă
Brăzda nu valul, ci-al meu suflet chiar.
Nu le-ai visat în purpură şi aur,
În dulce-amurg să te trezeşti, apoi,
Fiindu-ţi dor de ele, şi să vezi
Că nu mai sînt!

MARINA: Cu tine-mpărtăşi-voi
Acestea toate. Hai să ne gîndim
La despărţirea de acest iubit
Oraş al nostru (căci, pe cît se pare,
Tu *trebuie* să îl iubeşti), cît şi de
Acest luxos palat în care stai.
Copiii, dogele şi unchiul meu
Îi vor avea în grijă. Chiar diseară
Se cere să plecăm.

J. FOSCARI: E prea curînd!
Şi n-am să-l văd pe tata?
MARINA: Ai să-l vezi.
J. FOSCARI: Cînd? Unde?
MARINA: Ori aici, ori în palat.
El n-a spus unde. Aş dori să poţi
Surghiunul să-ţi înduri cum tatăl tău
Că ţi-l îndură pare.
J. FOSCARI: Nu-l mustra
În gînd. Şi eu am murmurat, dar ştiu
Că altfel nu putea. Pe chipul lui
De se-arăta o umbră doar de milă,
Stîrnea o bănuială-a „Celor Zece"
Asupra lui, greşeala mea crescînd-o.
MARINA: Greşeala ta! Dar de ce chinuri oare
Ei te-au cruţat?
J. FOSCARI: Puteau ca în surghiun
Să mă trimită fără să mă lase
Pe tine şi pe tata să vă văd,
Cum dăţile trecute au făcut.
MARINA: Aşa-i. Deci şi eu Statului datoare-s,
Şi-i voi fi şi mai mult cînd vom pluti
Spre capătul pămîntului, departe
De-această groaznică, nedreaptă ţară.
J. FOSCARI: Nu blestema! De eu tac, cine oare
Cutează ţara să mi-o ponegrească?
MARINA: Ei, oamenii şi îngerii, şi-un sînge
A mii de oameni aburind spre cer,
Şi gemetele sclavilor în lanţuri,
Şi-ale întemniţaţilor, şi mii
De mame, fii, soţii, părinţi, supuşi
Toţi asupriţi de zece moşi pleşuvi,
Şi chiar *tăcerea ta!* De tu nu afli
Cuvinte ţara să ţi-o aperi, cine
S-o laude ca tine?
J. FOSCARI: Să vorbim,
Mai bine, de plecare. Ei, dar cine
E-acolo?

Intră Loredano, însoţit de slujitori.

LOREDANO *(slujitorilor):*
Voi plecaţi. Lăsaţi-mi torţa.

(Cei doi slujitori ies din scenă.)

J. FOSCARI: Bine-ai venit, o, nobile signor!
Nu m-așteptam să vii în locuința-mi
Sărmană.
LOREDANO: Am mai fost prin aste locuri.
MARINA: Și-o să mai vii, de oamenii răsplata
Pe merit și-o primesc! De ce-ai venit?
Au să ne spionezi? Să ne insulți ?
Ori ca ostatic?
LOREDANO: Nici una, nici alta,
Signora. Hotărîrea „Celor Zece"
Trimis sînt s-o vestesc.
MARINA: Bunăvoința
Ne mișcă, dar cunoaște hotărîrea.
LOREDANO: Cum?
MARINA: I-am destăinuit-o eu, e drept,
Nu cu finețea care oglindește
Și ale „Celor Zece" simțăminte.
De vii să-ți mulțumim, îți mulțumim,
Și pleacă! Întunericu-nchisorii,
Și fără dumneata,-i destul de greu,
Plin de reptile, tot scîrboase, însă
Puțind mult mai puțin.
J. FOSCARI: Te liniștește,
Marina, dragă! Ce-ți veni să spui
Asemeni vorbe?
MARINA: Ca să afle și el
Că-i cunoscut.
LOREDANO: Signorei, ca femeie,
I se îngăduie să spună multe.
MARINA: Signor, am niște fii, și, într-o zi,
Ți-or mulțumi mult mai frumos.
LOREDANO: E bine
Că înțelept crescuți sînt. Știi sentința,
Deci, Foscari?
J. FOSCARI: Iar Candia?
LOREDANO: Pe veci.
J. FOSCARI: Nu-nseamnă mult.
LOREDANO: Am spus, *pe veci.*
J. FOSCARI: Iar eu
Repet, nu-nseamnă mult.
LOREDANO: Un an vei sta-n
Canea[18], la-nchisoare, apoi liber
Vei fi în insulă.

J. FOSCARI: Tot închisoare-i.
E drept că mă va însoți soția?
LOREDANO: Da, dacă dînsa vrea.
MARINA: Cui datorez
Bunăvoința asta?
LOREDANO: Unui om
Ce nu se războiește c-o femeie.
MARINA: Dar îi căznește pe bărbați. Eu *totuși*
Îi mulțumesc. Alt dar n-aș fi primit
Din partea lui, știind ce om e.
LOREDANO: Doamnă,
Primite mulțumirile vor fi
Cum oferite-s.
MARINA: Și-n măsura asta
Doar să-i priască!
J. FOSCARI: Asta-i tot ce-aveai
De spus, signor? E timpul scurt, și doamna,
Ce-i dintr-un neam la fel de nobil, este
Neliniștită.
MARINA: Ba mai nobil neam.
LOREDANO: Mai nobil? Cum?
MARINA: Că este mai de rasă!
Prin „armăsar de rasă" înțelegem
Un armăsar cu sîngele curat.
Atîta învățat-am, chiar de sînt
Venețiancă (și doar cai de bronz[19]
Vedem pe-aici), de la venețienii
Ce prin Egipt și-Arabia au fost.
De ce n-am spune „un bărbat de rasă"?
Cînd prețul unui neam nu stă-n vechime,
Ci în virtuți? Iar neamul meu, ce este
La fel de vechi ca și al dumneatale,
A dat vlăstare mai de soi? Te-ncrunți
Degeaba: arborul genealogic
De-ți cercetezi, cu frunze noi și fructe,
Poți să roșești, căci ai afla străbuni
Ce de rușine ar roși, văzîndu-și
Nepotul — o întruchipare-a urii!
J. FOSCARI: Marina, iar!
MARINA: Da, iar! *Mereu*, Marina!
Nu vezi că a venit să soarbă-n ochi
Nenorocirea noastră, ura astfel

Să-şi sature? Nenorocirea, deci,
Ne-o-mpărtăşească!

J. FOSCARI: Ar fi greu.

MARINA: Deloc:
Ne-o şi împărtăşeşte. Chiar de-i pare
De marmur fruntea, gura zîmbet, totuşi
E zbuciumat. Rostitul adevăr
Pe al Satanei slujitor, cum şi pe
Satana-l ruşinează. Doar o clipă
Eu sufletul i-am pîrjolit cu focul
Ce-n iad l-o arde — şi-i un tremur tot!
În mîini are surghiunul, lanţuri, moartea
Pentru acei pe care îi urăşte,
Dar astea arme i-s, nu scut, căci scutul
I l-am străpuns spre inima-i de sloi.
Nu-mi pasă că se-ncruntă! Poate noi
Muri-vom, iar el va trăi, dar viaţa
Îi va fi groaznică — şi zi de zi,
Tot mai aproape sta-va de-al lui tartor,
Ce-l ispiteşte.

J. FOSCARI: Ţi-ai ieşit din minţi!

MARINA: Da, poate, însă *cine* ne-a făcut
Să ne ieşim din minţi?

LOREDANO: Ascult, ascult,
Nu obosesc.

MARINA: Minciună! Ai venit
Triumful răutăţilor să-ţi guşti
Şi de durerea noastră să te-mbeţi,
Să ne auzi cum implorăm, cum gemem,
Cum plîngem — şi-n epavă preschimbat
Să-l vezi pe-un fiu de prinţ, pe soţul meu!
Pe cel căzut venit-ai în picioare
Să-l calci — de asta ar fugi şi-un gîde,
Cum oamenii de gîde fug. Ci spune,
Ce-ai izbutit? Sîntem nefericiţi,
Cum ne-ai făcut prin intrigi; răzbunarea
Ţi s-a-mplinit, dar *cum te simţi?*

LOREDANO: Ca stînca!

MARINA: Trăsnită! Stînca nu simte şi, totuşi,
Cutremurată-i rău. Jacopo, hai
Să mergem! Să rămînă-acest netrebnic
Aici, căci i se potriveşte locul,

Celula-n care i-a vîrît pe mulți
Și-n care singur merită să stea!

Intră Dogele.

J. FOSCARI: O, tată!
DOGELE *(îmbrățișîndu-l)*:
O, Jacopo, fiul meu!
J. FOSCARI: O, tată, ești aici! De-atîta timp
Eu nu te-am auzit rostind un nume
Al meu, al *nostru!*
DOGELE: Fiul meu, de-ai ști...
J. FOSCARI: Eu, tată, rareori m-am plîns.
DOGELE: Adînc
Simt asta.
MARINA *(arătînd spre Loredano)*:
Doge, acest om...
DOGELE: Îl văd;
Ce vrei să spui?
MARINA: Să ne ferim de el!
LOREDANO: Virtutea asta, a ferelii, doamna
O practică și-o propovăduiește?
MARINA: Netrebnicule! Nu-i virtute asta,
Ci-un fel de-a te purta cu cei mișei,
Și-o recomand ca unora ce calcă
Pe-un cuib de vipere.
DOGELE: Copila mea,
Întreci măsura! Eu de multă vreme
Îl știu pe Loredano.
LOREDANO: O să-l știți
Mai bine încă.
MARINA: Da, *mai rău* nicicum
Nu s-ar putea!
J. FOSCARI: Să nu ne pierdem timpul,
O, tată, cu zadarnice reproșuri!
E drept că ne vedem ultima oară?
DOGELE: Căruntul păr privește-mi!
J. FOSCARI: Iar eu simt
Că n-o să mai am timp să-ncărunțesc.
Îmbrățișează-mă! Întotdeauna
Eu te-am iubit — niciciînd mai mult ca azi.
Ai grijă de copiii mei, copii
Ai ultimului fiu al tău. Ei fie
Ce fost-am pentru tine eu o dată,

Şi nu ce azi sînt. Dar pe ei să-i văd
Nu pot?

MARINA: Nu, nu *aici.*

J. FOSCARI: Ei pe-al lor tată
Oriunde-l pot vedea.

MARINA: Să-l vadă unde
Iubirea n-ar zări şi chipul groazei
Ca să le-nghețe sîngele în vine.
Au fost hrăniți ca lumea, lin dormit-au
Şi n-au ştiut că tatăl lor a fost
Un prigonit proscris. E cu putință
Ca soarta tatălui să le rămînă
Unica moştenire, dar s-o aibă
Ca *moştenire* şi nu azi în dar.
Pentru iubire simțurile lor
Trezite-s, dar străine nu-s de spaimă,
Şi ăst zid jilav, valul *verde-putred*
Plutind deasupra hrubei unde stăm,
Miasme strecurînd prin crăpături,
I-ar speria. Nu-i aerul în care
Trăi pot ei, cu toate că noi toți,
Şi, mai cu seamă, *dumneatale*, nobil
Din neamul Loredano, acest aer
Nevătămați putem să-l respirăm.

J. FOSCARI: Nu m-am gîndit la asta, dar aşa-i;
Pleca-voi, vai, fără să-mi văd copiii!

DOGELE: Nu, nu! Îi vei vedea-n odaia mea.

J. FOSCARI: Şi trebuie să-i las aici *pe toți?*

LOREDANO: Pe toți.

J. FOSCARI: Cu mine nu pot măcar unul
Să iau?

LOREDANO: Ei sînt ai Statului.

MARINA: Credeam
C-au fost ai mei.

LOREDANO: În ceea ce priveşte
Doar ale mamei îngrijiri.

MARINA: Adică
Tot greul: de-s bolnavi, să-i lecuieşti;
De mor, să-i plîngi şi să-i îngropi; iar dacă
Trăiesc, veți face voi ce vreți din ei:
Soldați ori senatori, sclavi, surghiuniți;
Iar fete de-s, cu zestre, bună *mită*
Pot fi pentru patricienii voştri.

Așa se îngrijește acest stat
De mame și copii!

LOREDANO: Aproape-i ceasul,
Și-i vînt prielnic.

J. FOSCARI: Cum de știi de-aici,
Din hruba unde-o boare nu pătrunde?

LOREDANO: Așa era cînd am intrat. Galera-i
Doar la o zvîrlitură de săgeată
De „Riva di Schiavoni“[20].

J. FOSCARI: Te rog, tată,
S-o ici nainte și să-mi pregătești
Copiii să mă vadă.

DOGELE: Fiu iubit,
Fii tare!

J. FOSCARI: O să-mi dau silința, tată.

MARINA: Adio! Cel puțin celulei crunte
Îi spun adio, și acelui cărei
Bunăvoinți îi datorezi, în parte,
Întemnițarea.

LOREDANO: Dar și liberarea.

DOGELE: Da, spune adevărul.

J. FOSCARI: Ne-ndoielnic,
Dar lanțul greu cu lanț mai greu mi-l schimbă;
Știam, i-o datorez, dar nu mă plîng.

LOREDANO: Să ne grăbim!

J. FOSCARI: O, n-am știut că-i greu
Să părăsești și-un loc atît de jalnic!
Cînd simt însă că fiecare pas
De-a mea Veneție mă-ndepărtează,
Tînjind mă uit și la aceste ziduri
Jilave și...

DOGELE: Nu plînge, fiul meu!

MARINA: Ba plîngă! Nu a plîns supus la cazne,
Căci de rușine-atunci s-ar fi făcut
Și-acum de ce se rușina nu are,
Ci inima-i mult prea duioasă doar
Și-ar ușura-o. Voi găsi eu timp
Să-i șterg aceste lacrimi, sau la ele
Pe-a mele să le-adaug. Poate-aș plînge
Acum, dar cum să-i fac plăcere ăstei
Lepădături? Ne-arată, doge, drumul!

LOREDANO *(slujitorului)*:
Cu torța vino!

MARINA: Ca la-nmormîntare
Ne luminează drumul! Loredano
Ca un moştenitor bocească-n urmă.
DOGELE: Dă-mi mîna, fiule, să te ajut,
Că eşti slăbit.
J. FOSCARI: Vai, oare tinereţea
Să-şi cate-n bătrîneţe sprijin, cînd
Eu bătrîneţii stîlp să-ţi fiu s-ar cere?
LOREDANO: Ia mîna mea.
MARINA: Foscari, n-o atinge,
Că-i otrăvită! Stai, signor, deoparte!
Fii sigur că de ne-ai întinde-o mînă,
Vrînd să ne scoţi din hău-n care sîntem,
Nici unul mîna nu ţi-ar apuca-o.
Hai, Foscari! Ia mîna ce ţi-a dat-o
Altarul! Vai, nu te-a putut salva,
Dar sprijin îţi va sta o viaţă-ntreagă.

SCENA 1

O sală în palatul ducal.
Intră Loredano și Barbarigo.

BARBARIGO: Și ai încredere în acest plan?
LOREDANO: Da, am.
BARBARIGO: Cam crud plan pentru vîrsta lui.
LOREDANO: Ba l-am cruța de grija guvernării.
BARBARIGO: Și inima i-am frînge-o.
LOREDANO: Bătrînețea
Nu are inimă de frînt. Pe fiu
Și l-a văzut strivit și, în afară
De-o tresărire a simțirii cînd
În închisoare l-a văzut, de stîncă
Rămas-a.
BARBARIGO: Doar la chip. Dar l-am văzut,
În liniștea-i, atît de disperat
Cît nu putea un urlet de durere
S-o spună. Unde e acum?
LOREDANO: Cu-ai săi,
Cu toți într-o odaie din palat.
BARBARIGO: Deci bun rămas își iau.
LOREDANO: Da, în sfîrșit!
Curînd și-l va lua și de la titlul
De doge!
BARBARIGO: Cînd se-mbarcă fiul?
LOREDANO: Cum
Vor isprăvi cu lungul bun rămas.
E timpul să-i grăbim.

BARBARIGO: Ei, un minut
Mai lasă-i.
LOREDANO: I-aș lăsa, însă avem
Mai însemnate treburi azi: e ziua
Sfîrșitului domniei unui doge
Și-a ultimului fiului surghiun,
Și răzbunați vom fi.
BARBARIGO: Cam crunt, zic eu.
LOREDANO: Ba blînd — nici, baremi, sînge pentru sînge[21],
Cum cer vechi legi; ei îmi mai sînt datori
Cu viața unchiului și-a tatei încă.
BARBARIGO: Dar dogele n-a spus că nu?
LOREDANO: Desigur.
BARBARIGO: Și tot nu te-a clintit din bănuială?
LOREDANO: Deloc.
BARBARIGO: Dar dacă influența noastră
Va hotărî Consiliul pe doge
Să-l judece, să fie cu respectul
Ce vîrsta, faptele și rangul cer.
LOREDANO: Ceremonie cîtă vrei, doar lucrul
Făcut să fie. Poți chiar să convingi
Consiliul să-l roage în genunchi
(Cum Barbarossa l-a rugat pe papă)[22],
Ca să binevoiască să abdice.
BARBARIGO: Și dacă nu abdică?
LOREDANO: Vom alege
Alt doge, și puterea-i va fi zero.
BARBARIGO: Pe legi putem pune temei?[23]
LOREDANO: Ce legi?
„Cei Zece"-s legea, iar de nu vor ei,
Eu legea sînt.
BARBARIGO: Și nu-i primejdios?
LOREDANO: Sîntem puternici, nu riscăm nimic.
BARBARIGO: Coroana n-a cerut, de două ori,
Lăsat la ea să fie să renunțe,
Și refuzat a fost?
LOREDANO: Grozav temei
Să nu i se refuze-a treia oară.
BARBARIGO: Neîntrebat?
LOREDANO: De ruga-i din trecut
Mișcați sîntem; de sinceră i-a fost,
Să zică mulțumesc; de n-a fost sincer,
Pe față îi vom da fățărnicia.

S-au și-ntrunit, să mergem, iar *tu* tare
Te ține. Am dovezi eu să conving
Consiliul să-i ia coroana; știu
Ce vor și ce gîndesc. *Tu* doar mișcat
De scrupule să nú fii, și-o să meargă
Precum pe roate totul.

BARBARIGO: De-aș fi sigur
Că n-o să fie prigonit apoi
Ca fiul său, te-aș sprijini în toate.

LOREDANO: Îți spun că nu. Cei optze'ș'cinci de ani
Să-și ducă, pe cît poate, mai departe.
Ne este țel doar tronul.

BARBARIGO: Rar trăiesc
Cei detronați.

LOREDANO: Cei de-optzeci de-ani, la fel.

BARBARIGO: De ce să n-așteptăm, deci, cîțiva ani?

LOREDANO: Am așteptat prea mult, iar el trăit-a
Mai mult decît destul. Hai la Consiliu.

(Loredano și Barbarigo ies din scenă.)
Intră Memmo și un senator.

SENATORUL: La „Cei Zece" de ce om fi chemați?

MEMMO: Doar ei știu. Nu-și spun gîndul dinainte
„Cei Zece" decît foarte rar. Destul
Că sîntem convocați.

SENATORUL: Da, pentru ei,
Nu pentru noi. Aș vrea să știu ce vor.

MEMMO: Vei ști curînd, de te supui; de nu,
Vei ști de ce ar fi fost mult mai bine
Să te supui.

SENATORUL: Nu mă opun, *dar*...

MEMMO: Știi,
Dar, la Veneția, trădare-nseamnă.
Să uiți de *dar*, de nu vrei să treci podul
Cel fără-ntoarcere.

SENATORUL: Am amuțit.

MEMMO: De ce să șovăi? Douăzeci și cinci
De senatori patricieni chemat-au
Cu sfatul să-i ajute în Consiliu,
Și onorați să ne simțim se cade
C-am fost aleși și noi pentru asemeni
Augustă întrunire.

SENATORUL: Măgulit
Mă simt, și nu mai zic nimic.

MEMMO: Signor,
Cum toți sperăm (noi, nobilii) s-ajungem
O dată decemviri, chemați sîntem,
Cred, la o-naltă școală-a-nțelepciunii,
Ca să-i aflăm misterele cît încă
Novici sîntem.

SENATORUL: Să i le-aflăm atunci.
Desigur, merită.

MEMMO: Ne costă viața
De le destăinuim, așa că sigur
Că merită!

SENATORUL: Eu nu am căutat
Un loc în sanctuar, însă de-am fost
Ales, îmi voi și face datoria.

MEMMO: Să nu fim ultimii care răspund
Chemării „Celor Zece". Să intrăm.

SENATORUL: Gîndesc la fel, chiar de nu-s toți în sală.

MEMMO: Cei mai bineveniți sînt cei ce vin
Printre întîii. Haide, să intrăm.

(Ies din scenă.)
Intră dogele, Jacopo Foscari și Marina.

J. FOSCARI: Ah, tată, ne vom despărți, deci, totuși!
Te rog, te rog, încearcă să-i îndupleci
Să îmi îngăduie să mă întorc
Din nou acasă, oricît de tîrziu!
Îngăduința asta fie-mi far
Al inimii. Să-mi dea orice pedepse,
Dar să mă lase să mă-ntorc!

DOGELE: Jacopo,
De voia țării-ascultă. N-avem dreptul
Ca dincolo de ea noi să privim.

J. FOSCARI: Dar eu am dreptul să privesc napoi.
Te rog, gîndește-te la mine, tată!

DOGELE: Vai, mi-ai fost fiul cel mai scump chiar cînd
Erați mai mulți. Cum ultimul mi-ești azi,
Cu-atît mai mult, dar Statul de mi-ar cere
Pe-ai tăi trei frați, azi oale și ulcele,
Să-i scot din groapă și să-i surghiunesc,
Și-ale lor umbre-n jurul meu s-ar strînge
Să mă împiedice, eu tot mi-aș face
Această cea mai naltă datorie.

MARINA: Scump soț, să mergem. Ne lungim doar chinul.

J. FOSCARI: Dar nu ne cheamă încă; pînza nu-i
Desfășurată. Vîntul poate încă
Să se mai schimbe.

MARINA: Vîntul de se schimbă,
N-o să se schimbe și *ale lor* inimi,
Iar vîslele galera o pot scoate
Din port.

J. FOSCARI: Stihii, ci unde vă sînt oare
Furtunile?

MARINA: În inimi omenești!
Vai, nu te liniștești deloc!

J. FOSCARI: Nicicînd,
O, n-a fost marinar ce să se roage
De vînt prielnic unui sfînt patron
Cum eu, o, sfinți ocrotitori ai marii
Cetăți, Veneția, nalț rugă vouă,
Acelor ce-o iubiți mai mult ca mine,
Ca Adriatica de din adîncuri
S-o răscoliți, dezlănțuind Austrul,
Ce-i al furtunilor monarh, încît
Ca leș pe țărmul drag să mă azvîrle,
La Lido,-ntre nisipuri, să m-amestec
Cu ele pe pămîntul drag pe care
N-o să-l revăd în veci!

MARINA: Aceeași soartă
Și *mie* mi-o dorești?

J. FOSCARI: Nu, nu și ție,
O, blînda, buna mea! Tu să trăiești,
S-ai grijă de copii, care rămîn
Lipsiți un timp de dulcile-ngrijiri,
Căci vii cu mine... Pentru mine însă,
Ah, rupă nava vînturile-n golf,
Precum fenicienii către Iona[24]
La mine să se uite marinarii,
Păliți de groază, și să mă arunce,
Ca jertfă,-n valuri, să le domolească!
O, fi-va valul ce mă va ucide
Mult mai milos ca omul, căci *m-o duce*,
Mort, dar *m-o duce* spre-un mormînt săpat
De mînă de pescar pe țărm natal.
Mai sfîșiată inimă nicicînd
Nisipul n-a primit la sînul lui!

De ce nu mi se frînge-acum? La ce bun
Să mai trăiesc?

MARINA: Ca să te-mbărbătezi,
Să-ți stăpînești cu timpu-asemeni patimi
Ce nu-ți sînt de folos. Ai îndurat
Atîtea chinuri fără să te plîngi!
Ce-i chinul de acum față de ele?

J. FOSCARI: Chin îndoit! Chiar întreit! Dar tu
Dreptate ai — se cere să-l îndur.
Dă-mi binecuvîntarea, tată!

DOGELE: Vai,
De ți-ar putea fi de folos! primește-o.

J. FOSCARI: Iertați...

DOGELE: Pe cine?

J. FOSCARI: S-o iertați pe mama,
Că m-a născut; pe mine, c-am trăit;
Pe tine, viața că mi-ai dat-o-n dar,
Cum eu vă iert pe toți.

MARINA: Tu ce vini ai?

J. FOSCARI: Nici una. Amintirea să-mi încarc
Pot numai cu tristețe. Dar atît
De urgisit am fost față de céilalți,
Că păcătos silit sînt să mă simt.
De este-așa, torturile-ndurate
Aici, scutească-mă în iad de chinuri!

MARINA: Cei ce te-au urgisit or să le-ndure,
N-ai teamă, nu tu.

J. FOSCARI: Sper că nici ei.

MARINA: Nici ei?

J. FOSCARI: Să-ndure *tot* ce mi-au făcut ei mie?

MARINA: *Tot!* Chiar de mii de ori mai mult, și viermii
Nemuritori să-i roadă!

J. FOSCARI: Dar mai pot
Să se căiască.

MARINA: Nu o să primească
Tîrzii căinți de diavoli cerul sfînt!

Intră un ofițer, însoțit de străjeri.

OFIȚERUL: Signor, e vînt prielnic. Gata sîntem
Să vă-nsoțim.

J. FOSCARI: Iar eu, să vă urmez.
Mai dă-mi o dată mîna, tată.

DOGELE: Iat-o.
Cum tremură a ta!
J. FOSCARI: Te-nşeli — a ta
E toată tremur, tată! Bun rămas.
DOGELE: Adio, fiule! Mai ai ceva
Să-mi spui?
J. FOSCARI: Nu, tată, nu mai am nimic.

(ofiţerului)

Signor, fii bun, dă-mi mîna.
OFIŢERUL: Tare palid
Sînteţi; mai bine să vă sprijin... Ei!
Ei, apă! Ajutor!
MARINA: O, Doamne, moare!
J. FOSCARI: Sînt gata... gata... Ochii, ca prin ceaţă...
U...unde-i uşa?
MARINA: Lasă-mă să-l sprijin!
Hai, la o parte! O, iubirea mea!
Ce slab îi bate inima, o, Doamne!
J. FOSCARI: Lumina! E lumină? Ah, leşin.

(Ofiţerul îi dă apă să bea.)

OFIŢERUL: La aer, poate, îi va fi mai bine.
J. FOSCARI: Desigur. Tată, scumpa mea soţie,
Mai daţi-mi mîinile!
MARINA: O, Doamne, Doamne,
Sudoarea morţii-n palma lui o simt!
Jacopo, cum te simţi?
J. FOSCARI: O, bine... bine.

(Moare.)

OFIŢERUL: E mort!
DOGELE: E liber!
MARINA: Nu, nu, nu, nu-i mort!
Doar nu mă poate astfel părăsi!
DOGELE: O, fiica mea...
MARINA: Moşnege, vezi de treabă-ţi!
Eu fiică nu-ţi sînt şi fiu nu mai ai.
O, Foscari!
OFIŢERUL: Să-l ducem de aici!
MARINA: Să nu-l atingeţi! Datoria voastră,
Călăi, s-a isprăvit cu viaţa lui.
Nu poate trece dincolo de crimă,

Nici după-a voastră fioroasă lege.
Lăsați-i rămășițele acelor
Ce știu să le cinstească.

OFIȚERUL: Sînt dator
S-anunț Consiliul, să-i aflu voia.

DOGELE: Din partea *mea*, a dogelui, anunță-i.
Puteri asupră-i nu mai au, ca mort;
Viu, ca supus, era al lor. Acum
E-*al meu*, fiu scump cu inima zdrobită!

(Ofițerul iese din scenă.)

MARINA: Și eu, eu să trăiesc!

DOGELE: Trăiesc copiii,
Marina.

MARINA: Da, trăiesc — și eu să-i cresc
Ca să slujească Statul și să moară
Ca tatăl lor. Ce binecuvîntare
Ar fi ca în Veneția doar sterpe
Femei să fie. O, de mama mea
Ar fi fost stearpă!

DOGELE: Dragii mei copii,
Nefericiți!

MARINA: Ah, simți ceva,-n sfîrșit?
O, unde-i al Veneției dîrz stoic?

(Se aruncă lîngă trupul neînsuflețit.)

DOGELE: *Aici!*

MARINA: Da, plînge, plînge, căci credeam
Că nu ai lacrimi! Ți le plîngi acum,
Cînd nu sînt de folos! Dar plînge, plînge!
El, vai, nu va mai plînge niciodată!

Intră Loredano și Barbarigo.

LOREDANO: Ei, ce-i aici?

MARINA: Satană, piei! Venit-ai
Să-l pîngărești pe mort, tu, Lucifer
Întruchipat! Acesta-i loc sfințit,
Căci zace un martir aici, ce-l schimbă
Într-un altar. Fugi, fugi în iadul tău!

BARBARIGO: Signora, n-am știut ce s-a-ntîmplat:
Veneam de la Consiliu, și...

MARINA: Hai, treceți!

LOREDANO: Îl căutam pe doge.

MARINA *(arătîndu-l pe doge, care stă încă aplecat asupra fiului său):*
Are treabă,
Cum vezi, şi asta datorită vouă!
Eşti mulţumit?

BARBARIGO: Durerea lui de tată
N-o s-o-ntrerupem.

MARINA: Nu! Voi doar stîrniţi
Dureri, şi-apoi, le părăsiţi!

DOGELE *(ridicîndu-se):*
Signori,
Sînt gata.

BARBARIGO: Nu acum!

LOREDANO: Cu trebi de seamă
Venit-am.

DOGELE: Pot doar să repet, sînt gata.

BARBARIGO: Să amînăm, chiar barcă zguduită
De valuri de-i Veneţia acum.
Durerea-i respectăm.

DOGELE: Îţi mulţumesc.
De sînt veşti rele, spuneţi-le, căci
Nimica să mă doară nu mai poate
Mai mult decît priveliştea aceasta.
De sînt veşti bune, nu vă temeţi, iar,
Că m-ar mai *alina.*

BARBARIGO: Eu aş dori-o.

DOGELE: Vorbeam lui Loredano: *el pricepe.*

MARINA: Ah, m-aşteptam.

DOGELE: La ce?

MARINA: Priviţi! Din gură
Lui Foscari îi curge sînge cînd
De faţă este laşu-i asasin!

(lui Loredano)

Laş ucigaş cu ajutorul legii,
Priveşte cum dovezi aduce moartea
Despre-ale tale fărdelegi!

DOGELE: Marina,
E doar o-nchipuire a durerii.

(slujitorilor săi)

Voi duceți trupul de aici. Signori,
Peste un ceas am să v-ascult.

(Ies din scenă dogele, Marina și slujitorii care duc trupul lui Jacopo. Rămîn Loredano și Barbarigo.)

BARBARIGO: Să-l turburăm acum nu-i cazul.
LOREDANO: Însuși
A zis că nu-l mai tulbură nimic.
BARBARIGO: Ei, vorbe. Jalea caută, se știe,
Singurătatea, și ar fi barbar
Să nu-l lăsăm în pace.
LOREDANO: Hrana jalei
Singurătatea-i; poți s-alungi vedenii
Din lumea de dincolo doar prin treburi
Lumești. Cei ocupați n-au timp de lacrimi.
BARBARIGO: Și de aceea vrei de orice treburi
Să-l cruți?
LOREDANO: Așa s-a hotărît: „Cei Zece"
Și Giunta au făcut din hotărîre
O lege. Poți să i te-mpotrivești?
BARBARIGO: Din omenie!
LOREDANO: Că i-i fiul mort?
BARBARIGO: Și încă ne-ngropat.
LOREDANO: De se știa,
Se amîna luarea hotărîrii,
Dar faptu-i fapt.
BARBARIGO: Sînt contra.
LOREDANO: Fost-ai *pentru*,
Și asta are-nsemnătate. Restul
Să-l lași pe seama mea.
BARBARIGO: De ce s-abdice
Acuma să-l silim?
LOREDANO: În trebi de stat
De simțăminte personale seama
Nu poți să ții. Ce hotărît e astăzi
N-amîni pentru-o firească întîmplare.
BARBARIGO: Un fiu ai.
LOREDANO: *Am*, și *am avut* și-un tată.
BARBARIGO: Tot neînduplecat?
LOREDANO: Tot.

BARBARIGO: Să-l lăsăm
Să își îngroape fiul înainte
De a-i vesti edictul.
LOREDANO: Mă-nvoiesc,
Pe tata și pe unchiul de-i învie.
Bărbații pot să aibă mii de fii,
Chiar și moșnegii, dar nu pot străbunii
Din groapă să-și trezească. Nu-i la fel
O victimă cu alta. Fiul lui
Murit-a de firească moarte; tata
Și unchiul au murit în chip ciudat.
N-am folosit otrava eu și nici
N-am mituit vreun doctor să-i scurteze
Al vieții drum. Avut-a patru fii,
Și i-au murit, nu otrăviți de mine.
BARBARIGO: Ești sigur că a folosit otrava?
LOREDANO: Da, sigur.
BARBARIGO: Dar nevinovat el pare.
LOREDANO: Așa crezut-a și Carmagnuola[25].
BARBARIGO: Străinul trădător?
LOREDANO: Da. După noaptea
În care „Cei Zece" au hotărît,
Cu dogele de față, moartea lui,
L-a-ntîmpinat pe doge,-n zori, c-o glumă,
Zicînd: „Pot «noapte bună» să-i urez,
Ori «ziuă bună» dogelui? Acesta
Răspuns-a:—„Da, vegheat-am noaptea-ntreagă—
Și binevoitor zîmbind — și mult
De dumneata vorbit-am." și vorbise
De moartea lui, cu opt luni înainte
Ca el să moară. Și bătrînul doge,
Știind că va muri,-i zîmbea fățarnic[26],
Și-ți trebuiesc optzeci de ani să-nveți
Fățărnicia asta. A murit
Carmagnuola, bravul. Au murit
Și fiii dogelui, dar niciodată
Eu nu *le-am fost zîmbit.*
BARBARIGO: Ți-era prieten
Carmagnuola?
LOREDANO: El a fost străjerul
Venețici; în tinerețe, dușman,
Și salvator apoi, iar, mai tîrziu,
Și victimă a ei.

BARBARIGO: Așa pățesc
Cei ce salvează state! Cel pe care
Vrem să-l distrugem noi nu doar salvat-a
Veneția, dar i-a lărgit hotarul.

LOREDANO: Cuceritorului unui oraș
Romanii (și noi îi maimuțărim)
Îi dăruiau coroane, celui care
Salva un cetățean în bătălie,
La fel. Răsplata lor era aceeași.
De numărăm cetățile luate
De doge, și-apoi victimele lui,
Sau cele datorate *vrerii* lui,
Cu mult mai multe victimele sînt,
Chiar de vorbim numai de cei uciși,
Ca tatăl meu și unchiul.

BARBARIGO: *Ești* cumplit
De neînduplecat!

LOREDANO: Ce m-ar schimba?

BARBARIGO: Ce m-a schimbat pe mine. Însă știu
Că tu de marmur ești în dușmănie.
Dar dogelui cînd i-or lua inelul,
Și numele-i va fi-njosit, acum
Cînd fiii morți i-s, cînd îi e distrusă
Familia — iar tu-ți serbezi triumful,
Vei mai putea dormi?

LOREDANO: Adînc.

BARBARIGO: Te-nșeli,
Și-o să descoperi asta mai nainte
De a ajunge lîng-ai tăi părinți.

BARBARIGO: O, nu dorm ei în timpurii morminte!
Nu pot dormi cît Foscari-n mormînt
Nu-i și el. Vin în fiecare noapte
La patul meu și să-i răzbun îmi cer,
Palatul Dogilor tot arătîndu-mi.

BARBARIGO: Închipuiri, coșmaruri! Nu sînt patimi
Ca ura mai fantastice, spectrale.
Nici chiar iubirea, ce-i opusă urii,
Nu umple lumea toată cu stafii
Ca nebunia sufletului — ura!

Intră un ofițer.

LOREDANO: Ei, încotro?

OFIȚERUL: Porunci am, de la doge,
Să pregătesc, cum datinile cer,
Înmormîntarea fiului.

BARBARIGO: Cam des,
De-o vreme, li s-a tot deschis cavoul.

LOREDANO: Plin ochi va fi curînd, și pe vecie
Închis!

OFIȚERUL: Mi se îngăduie să plec?

LOREDANO: Da.

BARBARIGO: Cum îndură dogele năpasta
Aceasta de pe urmă?

OFIȚERUL: C-o tărie
Cumplită-a deznădejdii. Cînd sînt alții
De față, prea puțin vorbește, însă
Că buza-i tremură din cînd în cînd
Am deslușit, ba chiar, dintr-o odaie
Vecină, auzitu-l-am, ca-n șoaptă,
Zicînd: „O, fiul meu!“. Să plec se cere.

(Ofițerul iese din scenă.)

LOREDANO: Grozav! Să ne grăbim să-i întrunim
Pe cei chemați să pună-n faptă tot
Ce-a hotărît Consiliul.

BARBARIGO: Momentul
E prost ales. Mă-mpotrivesc.

LOREDANO: Cum vrei.
Eu le voi cere voturile totuși,
Și vom vedea de tu învingi, sau eu.

(Barbarigo și Loredano ies din scenă.)

SCENA 1

Apartamentul dogelui.
Dogele şi slujitori.

Un SLUJITOR: Aşteaptă nişte delegaţi, dar zis-au
Că dacă nu-i momentul potrivit,
Veni-vor cînd doriţi.

DOGELE: Azi, pentru mine,
La fel sînt toate ceasurile. Zi-le
Să intre.

(Slujitorul iese din scenă.)

Un OFIŢER: Doge,-am împlinit porunca.

DOGELE: Da? Ce poruncă?

OFIŢERUL: Doge, cu privire
La-nmormîntare. I-am poftit...

DOGELE: A, da,
Da, da... Mă iartă. Eu mai uit... ştii, vîrsta...
Încep să simt că sînt bătrîn cît anii
Ce-i port în spate. Eu m-am străduit
Să-i mai alung, dar copleşit de ei sînt.

Intră delegaţia, compusă din şase membri ai Signoriei şi şeful „Celor Zece".

DOGELE: Signori, v-ascult.

Şeful „CELOR ZECE": Întîi de toate, doge,
Din partea noastră, condoleanţe pentru
Duruta pierdere.

DOGELE: Nu, despre asta
Să nu vorbim.
Şeful „CELOR ZECE“: Nu ni-i primit, deci, doge,
Omagiul compătimirii?
DOGELE: Este
Primit precum e oferit. V-ascult.
Şeful „CELOR ZECE“:
„Cei Zece“, împreună cu o Giunta
Aleasă dintre senatori, cu toţii
Patricieni de vază, despre starea
Republicii deliberînd şi despre
Atîtea griji ce-l copleşesc pe doge
La vîrsta lui, după atîţia ani
În slujba ţării, judecînd, aflat-au
Că potrivit ar fi, cu-nchinăciune,
Apel făcînd la-nţelepciunea Voastră
(Ce, după matură gîndire, sigur
Se va-nvoi cu asta), ca inelul
Ducal, purtat ani lungi cu-atîta cinste,
Din oeget dogele să-l scoată. Vrînd
Să-şi dovedească-apoi recunoştinţa
Pentru serviciile-aduse ţării,
Ca dogele retrage să se poată
În toată-a lui splendoare, hotărît-au
S-adauge douăzeci şi cinci de mii
Ducaţi de aur la averea lui.
DOGELE: Au bine-aud?
Ce?
Şeful „CELOR ZECE“:
Să repet?
DOGELE: Nu, nu. Şi asta-i tot?
Şeful „CELOR ZECE“:
Tot. Un răgaz de douăzeci şi patru
De ceasuri are dogele, răspunsul
Să-l poată da.
DOGELE: O, dar eu n-am nevoie
Nici de secunde-atîtea!
Şeful „CELOR ZECE“: Ne retragem
Acum, cu-ngăduinţa...
DOGELE: Aşteptaţi!
Nu o să schimbe douăzeci şi patru
De ceasuri chiar nimic din ce-am de spus.

Şeful „CELOR ZECE“:
Vom asculta.

DOGELE: De două ori cerut-am
Eu însumi să abdic, şi v-aţi opus,
Ba, mai mult, mi-aţi cerut să jur atunci
Că voi păstra inelul pîn-la moarte,
Slujindu-mi ţara după conştiinţa
Şi cinstea mea. E jurămîntul *meu*,
Şi nu pot să mi-l calc.

Şeful „CELOR ZECE“: La un decret
Nu ne sili, o, doge, să recurgem!
Mai bine te-nvoieşte!

DOGELE: Providenţa
Lungit-a ale vieţii mele zile
Ca să mă-ncerce, să mă pedepsească,
Dar nu puteţi să-mi reproşaţi ăst fapt,
Căci ţării închinat-am orice zi
A vieţii mele. Pentru ţară viaţa
Să-mi dau sînt gata, precum i-am jertfit
Şi multe lucruri mai de preţ ca viaţa.
Dar demnitatea mea de doge-o am
De la Republică. Voinţa *obştei*
Cînd o s-o aflu, vă voi da răspunsul.

Şeful „CELOR ZECE“:
Ne întristează-acest răspuns, şi nú-i e
Nici dogelui de vreun folos.

DOGELE: Oricărui
Decret mă voi supune, dar un pas
Eu în întîmpinare n-am să-i fac.

Şeful „CELOR ZECE“:
Cu-acest răspuns să ne întoarcem deci?

DOGELE: Am spus ce-aveam de spus.

Şeful „CELOR ZECE“: Îngăduiţi,
Atunci, să ne retragem.

(Delegaţia iese din scenă. Intră un slujitor.)

SLUJITORUL: Marina, doamna, cere-a fi primită.

DOGELE: Stăpînă e pe timpul meu. Poftească.

Intră Marina.

MARINA: Mă iartă, doge, că te turbur. Poate,
Să fii vrei singur...

DOGELE: Singur! Singur! Singur
Aş fi şi cu întreaga lume-n juru-mi.
Pe veci sînt singur, dar îndur şi asta.
MARINA: Vom îndura orice pentru acei
Ce sînt în viaţă. Oh, dar soţul meu...
DOGELE: Da, plînge, plînge... Nu pot să te-alin.
MARINA: Putea trăi. O cît de drăgăstos
Şi de iubit era, făcut anume
Pentru o viaţă paşnică. Au cine
Putea fi fericit şi ferici
Mai mult ca el, dacă s-ar fi născut
În altă ţară? Fericiţi să fim
Ne-a-mpiedecat doar faptul că Jacopo
Era veneţian.
DOGELE: Şi fiu de doge.
MARINA: Da. Tot ce altora le poate-aduce
O fericire, chiar părută, ori
O împlinire-a unor mari ambiţii,
Fatale lui i-au fost: poporul, ţara,
Tot ce-a iubit, părintele lui, doge,
Al cărui prim născut era şi care...
DOGELE: N-o să mai fie doge.
MARINA: Cum aşa?
DOGELE: Pe fiul meu mi l-au luat, şi-acum
Rîvnesc inelul meu şi diadema.
Ci fie! La ce bun nişte zorzoane?
MARINA: Ce cruzi! Ales-au ceasul potrivit!
DOGELE: E potrivit, căci faptul mă durea
C-un ceas în urmă.
MARINA: Şi-acuma nu te doare?
Ah, răzbunare! Dar acela care
Te-ar fi-ajutat, de-ar fi fost ocrotit
Îndeajuns, o, nu-i mai poate sta
Alături tatălui!
DOGELE: Nici n-avea rost
S-o facă împotriva ţării lui,
Chiar de-avea mii de vieţi în locul celei...
MARINA: Ce prin torturi i-au smuls-o! Tot ce spui
Patriotism se cheamă? Poate, însă
Eu sînt femeie; pentru mine soţul
Şi dragii mei copii alcătuiau
O Patrie. Ah, ce mult l-am iubit!
Văzutu-l-am cum un calvar îndură

De care sfinții vechi s-ar fi-nfricat,
Iar eu, ce sîngele mi l-aș fi dat
De dragul lui, să-i dărui pot doar lacrimi!
Cum pot să mă răzbun? Dar am copii,
Și ei bărbați s-or face!

DOGELE: Vai, durerea
Te-a scos din minți!

MARINA: Credeam că mai ușor
Mi-ar fi fost mort să-l văd cînd a căzut
Pălit de-atîta chin, și nu captiv.
Sînt pedepsită-acum pentru-acest gînd!
Ah, în mormînt cu el aș vrea să fiu!

DOGELE: Vreau să-l mai văd.

MARINA: Să mergem împreună.

DOGELE: E...

MARINA: Patul nunții noastre catafalc
Îi este!

DOGELE: Și e-nfășurat în giulgiu!

MARINA: Moșnege, hai!

(Dogele și Marina ies din scenă.)
Intră Barbarigo și Loredano.

BARBARIGO *(unui slujitor)*:
Nu-l văd pe doge! Unde-i?

SLUJITORUL: Cu-a fiului său văduvă ieșit-a.

LOREDANO: Și unde sînt?

SLUJITORUL: Sînt în odaia unde
Mort zace fiul...

BARBARIGO: Să plecăm atunci.

LOREDANO: Cu neputință. Giunta poruncit-a
Aici să așteptăm, s-o ajutăm
Îndatoririle să-și împlinească.
Vor fi curînd aici.

BARBARIGO: Și-l vor sili
Pe doge să le dea răspuns pe loc?

LOREDANO: El vrut-a să se isprăvească totul
În grabă. Ne-a răspuns pe loc, pe loc
Răspundem și noi. Ce-ar mai vrea? Onoarea
I-o respectăm, își va primi ducații...

BARBARIGO: Voiam să moară-n toga lui ducală.
Mult n-ar mai fi trăit. Eu m-am opus
Cumplitei hotărîri. De ce aici
Am fost adus prin voturile voastre?

LOREDANO: Noi nu-ndurăm potrivnice păreri,
Căci s-ar zvoni cum că s-ar fi temut
Majoritatea hotărîrea ei
Pe față s-o aducă la-mplinire.
BARBARIGO: Și au mai vrut și să mă umilească
Pentru zadarnica-mi împotrivire.
Dibaci ești, Loredano,-n felul tău
De a te răzbuna, ba chiar poet.
Ovidiu[27] ești, dar în a *urii* artă.
De-aceea (faptul n-are-nsemnătate
Decît puțină, însă ochii urii
Sînt microscopici) ție-ți datorez,
Că zelul voi dorind să vi-l ascundeți,
În treburile Giuntei m-ați băgat,
Chiar fără voia mea. În Giunta *ta.*
LOREDANO: I-auzi: a *mea!*
BARBARIGO: *A ta.* Aceeași limbă
Vorbiți, cu planurile tale Giunta
Se învoiește — și-atunci nu-i *a ta?*
LOREDANO: Nechibzuit vorbești! Noroc că ei
Nu te aud!
BARBARIGO: Vor auzi mai multe
Cîndva, din guri ce vor striga mai tare,
C-au întrecut măsura chiar în crunta
Lor sete de putere. Și în țări
Ce-s mai prejos de-a noastră s-ar scula
Poporul.
LOREDANO: Spui prostii!
BARBARIGO: Hai, dovedește-o!
Dar uite-i, vin.

(Intră delegația de mai înainte.)

Șeful „CELOR ZECE": L-ați anunțat pe doge
Că să-i vorbim dorim?
SLUJITORUL: O să-l vestesc.

(Slujitorul iese din scenă.)

BARBARIGO: E lîngă trupul neînsuflețit.
Șeful „CELOR ZECE":
Atunci avem timp mîine. Să-l lăsăm
Ca fiul să-și îngroape după datini,
LOREDANO *(în șoaptă, lui Barbarigo)*:
Ah, limba de ți-ar arde-o focul care

Îl arde pe bogat în iad! Ți-aș rupe-o
Din rădăcini, să poți ofta prin țîșnet
De sînge doar!

(tare, celorlalți)

Nu vă grăbiți, signori!

BARBARIGO: Fiți însă omenoși!

LOREDANO: Pe doge, iată-l!

Intră dogele.

DOGELE: Răspund chemării voastre.

Șeful „CELOR ZECE“:
Ne-am întors
Cu-aceeași cerere.

DOGELE: Și-mi așteptați
Răspunsul!

Șeful „CELOR ZECE“:
Care e?

DOGELE: L-ați auzit.

Șeful „CELOR ZECE“:
Atuncea, doge, iată hotărîrea
De neschimbat a...

DOGELE: Miezul vreau să-i știu.
Cunosc prin ce cuvinte dulci începe
O hotărîre aspră. Miezul! Miezul!

Șeful „CELOR ZECE“:
Nu mai e doge Foscari, și este
De jurămîntu-i dezlegat. Va scoate
Ducalele-i veșminte, însă pentru
Serviciile Statului aduse,
Primi-va ce s-a spus mai înainte.
Se va muta de-aicea în trei zile;
De nu, averea-i personală, toată,
Va trece în al Statului folos.

DOGELE: Cu prea puțin se va alege Statul,
Pot spune cu mîndrie.

Șeful „CELOR ZECE“: Așteptăm
Răspunsul, doge!

LOREDANO: Așteptăm răspunsul,
Francesco Foscari!

DOGELE: De socoteam
Că vîrsta mea primejduiește Statul,

Eu, al Republicii conducător,
Nerecunoscător nu aș fi fost
Pînă-ntr-atît încît dregătoria
Întîi să-mi apăr, nu al țării bine.
Cum însă viața mea, șir lung de ani,
Nu i-a fost țării nefolositoare,
Puțina viață ce mi-a mai rămas
Tot țării-aș fi dorit să mi-o consacru.
Dar un decret ați scos — și mă supun.

Șeful „CELOR ZECE“:
Dorește, poate, dogele opt zile
În loc de trei? Cît îl cinstim dorind
Să-i arătăm, putem...

DOGELE: Nu, nici opt ceasuri,
Signor, nici opt minute... Iată,-mi scot
Tiara și inelul.

(Își scoate tiara și inelul.)

Altul fie
Cu Adriatica nuntit în locu-mi.

Șeful „CELOR ZECE“: Prea se grăbește dogele.

DOGELE: Signor,
Eu sînt bătrîn. Ca undeva s-ajung,
Se cere să pornesc din timp la drum.
Dar văd un chip necunoscut! Signor
Și senator ce porți veșmînt de șef
Al „Celor Zece“, cine ești?

MEMMO: Sînt fiul
Lui Marco Memmo.

DOGELE: Ah! Cu tatăl tău
Eram prieten, dar se vede că
Părinții și *copiii*... Ei, voi, slugi!

SLUJITORUL: Da, prințe.

DOGELE: Nici un prinț! În fața-i ai

(arătînd spre delegația „Celor Zece“)

Pe prinții prinților! Îndată totul,
Să ne mutăm de-aici, să fie gata!

Șeful „CELOR ZECE“:
De ce atîta grabă? Ar putea
Ieși scandal!

DOGELE: Răspundeți voi. A voastră
E țara, descurcați-vă!

(slujitorilor) Mai iute!
Dar e și o povară ce cu grije
Vă rog s-o duceți, chiar dacă nimic
Să-i strice nu mai poate. Dar eu însumi
Veghea-voi.

BARBARIGO: Despre-al fiului său trup
Vorbește.

DOGELE: Și pe fiica mea, Marina,
Chemați-o!

Intră Marina.

Fiica mea, te pregătește
Să mergem să-l jelim altundeva.

MARINA: Noi peste tot îl vom jeli.

DOGELE: Dar liberi
Și nu sub ochii-acestor ahtiați
După putere. Cred, signori, că asta
E totul, și puteți pleca. Ori, poate,
Că mai doriți ceva? Doar nu vă temeți
Că vom lua cu noi palatul? Aste
Vechi ziduri, ce au vîrsta mea-nmulțită
Cu zece[28], v-au slujit, și eu la fel,
Și am avea povești de spus, dar, totuși,
Nu vă blestem ca să se prăbușească
Asupra voastră, căci blestemul crunt
De l-aș rosti, ca al lui Dagon templu,
Ce peste filistini l-a fost surpat
Samson[29], s-ar prăbuși! Blestemul meu,
Stîrnit de voi, cred c-ar avea putere
Să facă asta, însă nu-l rostesc.
Adio, buni signori! Sper că un doge
Mai bun ca mine-n locu-mi veți alege!

LOREDANO: L-am și ales: Pasqual Malipiero[30]
E *noul* doge.

DOGELE: Nu-i, cît n-am trecut
Eu acest prag.

LOREDANO: Înscăunarea lui
O și vestește clopotul cel mare
De la San Marco.

DOGELE: Ceruri și pămînturi!
Vă umple acest dangăt! Iară eu
Ajuns-am să trăiesc asemeni clipă!

Eu sînt întîiul doge ce aude
Cum clopotul urmaşul i-l vesteşte!
Mai fericit a fost şi Faliero,
Nelegiuitul meu înaintaş,
C-a fost cruţat de-asemenea obidă!

LOREDANO: Ah, îl deplîngi pe-un trădător?

DOGELE: Sfîrşitul
I-l pizmuiesc, şi-atît.

Şeful „CELOR ZECE“: Signore, dacă
În grabă vrei să părăseşti palatul,
Măcar coboară tainicele trepte
Ce la canal duc, la debarcader.

DOGELE: Nu! Coborî-voi treptele pe care
Suit-am spre putere şi-am fost uns.
Pe Treptele Titanilor[31] suit-am
Prin meritele mele; azi, duşmanii
Să le cobor mă fac. Cînd le-am urcat,
Acum treizeci de ani, n-aş fi crezut
Că am să le cobor decît ca leş,
Ucis, poate,-ntr-o luptă pentru ele,
Nu-mpins de-ai mei tovarăşi cetăţeni.
Dar haidem! Împreună eu voi merge
Cu fiul meu — el spre mormînt, iar eu
Rugîndu-mă alături să-i ajung.

Şeful „CELOR ZECE“:
Şi cum, cu toţi de faţă?

DOGELE: Au ales
N-am fost cu toţi de faţă? Plec la fel,
Cu toţi de faţă. Hai, Marina, vino!

MARINA: Ia-mi mîna, tată.

DOGELE: Iată-mi şi *toiagul.*
Proptit din două părţi am să cobor.

Şeful „CELOR ZECE“:
Dar nu se poate! Ar vedea poporul!

DOGELE: Poporul! Nu există vreun popor,
Ştiţi bine asta. De era de faţă,
Nu cutezaţi să vă purtaţi cu mine,
Cum şi cu el, aşa cum vă purtaţi.
Vă ruşinaţi, poate, de o *mulţime*
Ce nu ar cuteza să vă blesteme
Şi nici să murmure, decît cu ochii
Şi inimile.

Şeful „CELOR ZECE“:
Prea împătimat
Vorbeşti. Altfel...

DOGELE: Aşa e: vorbăreţ
Deodată m-am făcut, şi nu aveam
Această slăbiciune, însă vouă
Vă poate folosi, zicînd că, iată,
S-a ramolit, şi-atunci îndreptăţire
Găsi-veţi faptei voastre, chiar de legea
Ar zice altfel. Ei, signori, adio!

BARBARIGO: Dar nu poate pleca făr-o suită
Cum unui doge i se potriveşte.
Pe doge, cu respectul cuvenit,
L-om însoţi pîn-la palatul său,
Cel din oraş.[32] Nu, fraţilor?

Mai multe VOCI: Da, da!

DOGELE: Nu. Nu-mi puteţi alcătui suita.
Ca doge am intrat aici, şi plec
Ca simplu cetăţean, însă aceste
Ceremonii deşarte-s o insultă
Pentru un cetăţean de rînd, în suflet
Venin mai mult turnîndu-i decît leacuri.
E pompa pentru prinţi — şi eu nu-s prinţ.
Ba *sînt*, cît n-am trecut de porţi. Ah!

LOREDANO: Ce-i?

(Se aude dangătul clopotului cel mare de la catedrala San Marco.)

BARBARIGO: E clopotul!

Şeful „CELOR ZECE“:
Vesteşte că e doge
Malipiero.

DOGELE: Bine recunosc
Ăst dangăt! L-am mai auzit o dată
Acum treizeci şi cinci de ani! Prea *tînăr*
Eu nu eram *nici pe atunci.*

BARBARIGO: Te-aşază
O clipă, doge. Tremuri.

DOGELE: E un dangăt
De-nmormîntare pentru fiul meu!
Ah, inima mă doare!

BARBARIGO: Doge, stai

O clipă jos, te rog.

DOGELE: Nu! Eu pe-un tron
Aici am stat. Marina, hai să mergem.

MARINA: Să mergem, tată.

DOGELE *(merge cîțiva pași, și se oprește):*
Tare-mi este sete.
Îmi dați vreunul un pahar cu apă?

BARBARIGO: Eu!

MARINA: Eu!

LOREDANO: Și eu!

(Dogele ia o cupă din mîna lui Loredano.)

DOGELE: Pe a lui Loredano
O iau, din mîna cea mai potrivită
Pentru această clipă.

LOREDANO: O! De ce?

DOGELE: Se zice că venețianul nostru
Cristal urăște-atît de mult otrava,
Încît se sparge, de-are-n el un strop.
În mînă l-ai ținut — și nu s-a spart.

LOREDANO: Nu înțeleg, signor.

DOGELE: Ori ce se zice
E fals, ori Loredano nici o vină
Nu are. Dar eu nu cred nici în una,
Și nici în alta. E doar o legendă.

MARINA: Vorbești ciudat... Mai bine te așază.
Nu poți să pleci acum. Ah, dar arăți
La chip cum arătase soțul meu!

BARBARIGO: Un scaun! Iute! Cade! Ajutați-l!

DOGELE: Și clopotul tot bate... Vreau să plec
De-aici... Mi-e capu-n flăcări!

BARBARIGO: Doge, sprijin
Îți stăm noi toți!

DOGELE: Nu! Moare în picioare
Un doge! Biet băiat! Hai, la o parte!
Ah, *acest clopot!*

(Dogele cade la pămînt și moare.)

MARINA: Doamne! Doamne!

BARBARIGO *(lui Loredano):* Iată,
Ajuns-ai unde-ai vrut!

Șeful „CELOR ZECE“:
Ce-i de făcut?

Strigați dup-ajutor!

SLUJITORUL: Sfîrșit e totul.

Șeful „CELOR ZECE“:

Atunci măcar să fie îngropat
Cum cere rangu-i și mîndria țării
Și pe măsura marilor lui fapte,
Atît cît vîrsta i-a îngăduit
Să-și facă datoria pe deplin.
Ce ziceți, fraților?

BARBARIGO: Nefericirea
De a muri ca un supus acolo
Unde-a domnit, el n-a trăit-o. Deci
Să-l îngropăm cum merită un prinț.

Șeful „CELOR ZECE“:

Deci vă-nvoiți cu mine?

Toți, în afară de LOREDANO:

Da.

Șeful „CELOR ZECE“:

Atunci
Să odihnească-n pace.

MARINA: Cer iertare,
Signori, dar o batjocură e asta.
Nu mai glumiți c-un trup nensufletit,
Pe care-acum o clipă, cînd un suflet
Purta în el (prin care v-ați crescut
Imperiul și v-ați crescut puterea
Pe-a gloriei lui măsură) din palat
L-ați alungat cu o cruzime fără
De seamăn, iar acum, cînd nu mai poate
Onorurile astea să le știe,
Și, de le-ar ști, desigur, le-ar respinge,
Propuneți ce, signori? O pompă vană,
Paradă peste ceea ce-n picioare
Călcat-ați. Un reproș v-ar fi asemeni
Înmormîntare princiară vouă,
Și nu cinstirea lui.

Șeful „CELOR ZECE“:

Signora, noi
Ce-am hotărît o dată greu schimbăm.

MARINA: Știu, mai ales în ceea ce privește
Căznirea celor vii! Dar peste morți
Nici *voi* stăpîni nu sînteți, chiar de unii-s
Încredințați unor puteri ce pot

Să semene cu-a voastră pe pămînt.
Încredințați-mi-l, cum ați făcut
Cu ce din viața lui mai rămăsese
Cît zilele nu i-ați scurtat. Aceasta
E ultima îndatorire-a mea
Și cea din urmă tristă alinare.
Durerea e ciudată, și-i iubește
Pe morți și datinile-nmormîntării.

Șeful „CELOR ZECE":
Pe cheltuiala dumneavoastră vreți
Să-l îngropați?

MARINA: Pe cheltuiala mea,
Chiar dacă el și-a irosit averea
Slujindu-și țara. Dar mai am și zestrea.
Cu ea-i voi îngropa pe el și...

(Tace, emoționată.)

Șeful „CELOR ZECE": Zestrea
Copiilor mai bine-i s-o lăsați.

MARINA: Vai, sînt orfani de tată! Mulțumesc!

Șeful „CELOR ZECE":
Noi nu putem să vă-mplinim dorința.
Cu pompă, după datini, trupul lui
Va fi expus mulțimii, și la groapă
Îl va petrece noul doge, însă
Nu în veșmintele-i de doge, ci
De senator.

MARINA: Am auzit eu multe
De ucigași ce victima-și îngroapă,
Dar nu despre-o fățarnică splendoare
Cu care cei uciși ar fi-ngropați[III]
De ucigașii lor! Am auzit
De lacrimile văduvelor; și eu
Le-am plîns (și iar vă mulțumesc tot vouă);
Moștenitori în doliu am văzut,
Dar voi i l-ați răpit — vă mulțumesc!
Deci rolul de moștenitori tot voi
Vreți să-l jucați! Signori, se facă deci
A voastră voie, precum sper, o dată,
Că voia Cerului va să se facă!

Șeful „CELOR ZECE":
Signora, seama nu vă dați cu cine
Vorbiți și că-i primejdios ce spuneți?

MARINA: Mai bine chiar ca dumneata știu cui
Vorbesc — și că-i primejdios pe cît
Și dumneata știi, și mă-ncumet, iată,
Orice să-nfrunt. Ei, tot mai aveți chef
De funeralii?

BARBARIGO: N-o luați în seamă.
Doar de durere spune vorbe-aiurea.

Șeful „CELOR ZECE“:
Le-am și uitat.

BARBARIGO *(întorcîndu-se spre Loredano, care scrie ceva pe tăblițele lui):* Ce scrii așa-ncruntat
Acolo, pe tăbliță, Loredano?

LOREDANO *(arătînd spre trupul neînsuflețit al dogelui):*
Că datoria mi-a plătit.[33]

Șeful „CELOR ZECE“:
Anume
Ce datorie?

LOREDANO: Una de demult,
Către natură cît și *către mine.*

(CORTINA)

I. p. 302 *Au clădit aici o Romă-a mării.*

În excelenta şi curajoasa lucrare a Lady-ei Morgan[1] despre Italia, descopăr expresia „Romă a Oceanului" aplicată Veneţiei. Aceeaşi expresie apare întîmplător în *Cei doi Foscari*. Editorul meu poate să garanteze pentru mine că tragedia a fost scrisă şi trimisă în Anglia cu cîtva timp înainte ca scrierea Lady-ei Morgan să-mi cadă în mînă, căci am primit-o abia pe data de 16 august. Mă grăbesc, totuşi, să remarc coincidenţa şi să-i atribui originalitatea expresiei aceleia care cea dintîi a adus-o în faţa publicului.

II. p. 302 *Nimic de boala care dulci privelişti.*

Calentura[2].

III. p. 338 *Cu care cei ucişi ar fi-ngropaţi.*

Se pare că veneţienii aveau un talent special de a-i face pe dogii lor să moară de inimă rea. Rîndurile ce urmează constituie un alt exemplu în acest sens. Este vorba de dogele Marco Barbarigo[3], al cărui succesor a fost fratele său, Agostino Barbarigo, al cărui principal merit este menţionat aici. — „Le doge, blessé de trouver constamment un contradicteur et un censeur si amer dans son frère, lui dit un jour en plein conseil: 'Messire Augustin, vous faites tout le possible pour hâter ma mort; vous vous flattez de me succéder; mais si les autres vous connaisent aussi bien que je vous connais, ils n'auront garde de vous élire'. La dessous il se leva, ému de colère, rentra dans son appartament, et mourut quelques jours après. Ce frère, contre lequel il s'était emporté, fut précisement le successeur qu'on lui donna. C'était un mérite dont on aimait à tenir compte;

surtout à un parent, de s'être mis en opposition avec le chef de la république" (DARU, *Hist. de Vénise*, 1821, III. 29)*.

*„Dogele, îndurerat că descoperă mereu în fratele său un om care să-l contrazică şi un cenzor atît de neînduplecat, îi spuse într-o zi, în plin consiliu: «Messire Augustin, faci tot ce e cu putinţă pentru a-mi grăbi moartea; te lauzi că vei fi succesorul meu, dar dacă alţii te-ar cunoaşte la fel de bine ca mine, nu s-ar încumeta să te aleagă». După aceste cuvinte, dogele se ridică, turburat de mînie, se duse în apartamentul lui, şi muri după cîteva zile. Şi tocmai fratele pe care se înfuriase a fost ales drept succesor al lui. Era un merit de care veneţienilor le plăcea să ţină seamă, mai ales cînd era vorba de o rudă, acela de a se opune şefului republicii" (Daru, *Ist. Veneţiei*, 1821, III, 29).

CAIN[1]

Un Mister

„Şarpele însă era cel mai ‘şiret dintre toate fiarele de pe pământ, pe care le făcuse Domnul Dumnezeu.“

FACEREA, Cap. III, 1.

Lui
Sir Walter Scott, Baronet
îi este dedicat
acest Mister al lui Cain,
de către prietenul său devotat
şi servitorul său credincios,

AUTORUL[2]

Traducere de VIRGIL TEODORESCU

PREFAȚĂ[3]

Scenele care urmează se intitulează *un Mister*, în conformitate cu numele dat în vechime dramelor cu subiecte similare, care erau numite *Mistere* sau *Moralități*[4]. Autorul nu și-a permis însă aceleași libertăți cu privire la subiect, cum se obișnuia în trecut, în piesele analoge, cum poate observa orice cititor suficient de curios pentru a studia acele producții profane, fie în engleză, franceză, italiană sau spaniolă. Autorul s-a străduit să păstreze personajelor sale un limbaj care să le caracterizeze; și acolo unde el este (și aceasta se întîmplă doar rareori) împrumutat din Scriptură, el a făcut, chiar și în cazul cuvintelor, modificări infime, doar în măsura în care o cerea ritmul. Cititorul își va aminti că în *Facerea* nu se precizează că Eva a fost ispitită de un demon, ci de „Șarpe"; și aceasta numai pentru că el era „cel mai șiret dintre toate fiarele de pe pămînt"[5]. Orice interpretare ar fi dat rabinii sau Părinții bisericii acestui apt, eu trebuie să iau cuvintele așa cum le găsesc și să răspund, împreună cu Episcopul Watson[6] într-o ocazie similară, cînd Părinții bisericii i-au fost citați în școlile din Cambridge, „Cercetați Cartea!", le-a spus el arătîndu-le *Biblia*. Trebuie să ne amintim, de asemenea, că subiectul meu nu are nimic de a face cu *Noul Testament*, la care nu se poate face aici nici o referire fără a fi anacronic. În ultimul timp, nu îmi sînt cunoscute poeme cu subiecte asemănătoare celui din *Cain*. De cînd aveam douăzeci de ani nu l-am mai deschis pe Milton, dar îl citisem atît de mult înainte, încît faptul acesta nu mai contează. *Moartea lui Abel* de Gessner[7] nu am mai citit-o de la Aberdeen, pe cînd aveam opt ani. Impresia generală pe care mi-o amintesc este aceea de încîntare; dar despre conținut mai știu doar că soția lui Cain se numea Mahala și cea a lui Abel, Thirza; în paginile care urmează le-am numit Ada și Zillah, primele nume de femei care

apar în *Facerea*. Ele erau cele ale soțiilor lui Lamech[8]; soțiile lui Cain și Abel nu sînt chemate pe nume. Dacă, deci, o coincidență a subiectului ar fi putut produce și una a expresiei, nu știu și nici nu mă interesează.

Cititorul este rugat să nu uite (ceea ce prea puțini binevoiesc să își amintească), că nu se face nici o aluzie la *vreo viață* viitoare în nici una din cărțile lui Moise și nici, de fapt, în *Vechiul Testament*. Pentru a găsi o explicație a acestei extraordinare omisiuni, el va putea consulta *Divina Moștenire* a lui Warburton[9]; fie că va fi satisfăcătoare sau nu, dar nimic mai bun nu ni s-a oferit pînă acum. De aceea, eu am considerat această revelație nouă pentru Cain, fără, sper, să fi denaturat cumva *Sfînta Scriptură*.

În ceea ce privește limbajul lui Lucifer, mi-a fost greu să-l fac să vorbească cum o fac preoții despre aceleași subiecte; dar am făcut ce am putut să îl mențin în limitele politeței spirituale. Dacă neagă că ar fi ispitit-o pe Eva luînd înfățișarea unui Șarpe, aceasta este doar din cauză că în *Facerea* nu apare nici cea mai infimă aluzie la ceva asemănător, ci numai la Șarpe în capacitatea sa șerpească.

Notă: — Cititorul va remarca în acest poem că autorul a adoptat, parțial, teoria lui Cuvier[10], conform căreia lumea a fost distrusă de mai multe ori înainte de a fi creat omul. Speculația născută din cercetarea diferitelor straturi și oseminte de animale uriașe cunoscute și necunoscute găsite în ele, nu contravine concepției mozaice, ci, dimpotrivă, chiar o confirmă; deoarece încă nu au fost descoperite oseminte umane în acele straturi, cu toate că osemintele multor animale cunoscute sînt găsite lîngă resturile celor necunoscute. Afirmația lui Lucifer că lumea pre-Adamită a fost și ea populată de ființe raționale mult mai inteligente decît omul și avînd o putere proporțional asemănătoare celei a mamutului etc., etc., etc., este, bineînțeles, o licență poetică inventată de Lucifer însuși pentru a-l ajuta să își atingă țelul.

Ar trebui să adaug că există o *tramelogodie* a lui Alfieri[11], numită *Abele*. N-am citit-o niciodată, cum n-am citit nici una dintre scrierile postume ale autorului, cu excepția Vieții sale.

*Ravenna, 20 sept. 1821**

---

* Traducerea *Prefeței* de Lia-Maria Pop.

PERSOANELE

BĂRBAȚII

ADAM
CAIN
ABEL

FEMEILE

EVA
ADAH
ZILLAH

DUHURILE

ÎNGERUL DOMNULUI
LUCIFER

ACTUL I

SCENA 1

Pămîntul în preajma Raiului.
Zorii zilei.

ADAM: O, Doamne necuprins şi-atotputernic,
Tu ce-ai făcut, din beznele adînci,
Cu un cuvînt, lumină peste ape,
Fii lăudat cu zorii ce se-ntoarnă!

EVA: Tu ce-ai dat nume zilei şi-ai desprins
De noapte, zorii, îmbinînd în caer
Valul, de val, şi în lucrarea ta
Cuprins-ai firmamentul — slavă ţie!

ABEL: O, Doamne, tu ce-ai dat la toate nume —
Pămînt, ocean, văzduh, amiezi şi nopţi —
Şi zămislit-ai lumi spre-a fi umbrite
Sau luminate, şi-ai creat făpturi
Spre-a te-ndrăgi în fapta-ţi — slavă ţie!

ADAH: Părinte-al tuturora, Doamne veşnic,
Făpturi iscat-ai preafrumoase, dulci,
Legîndu-le prin dragoste: mă lasă
Să te ador prin ele — slavă ţie!

ZILLAH: O, Doamne, tu ce-ai binecuvîntat
Tot ce-ai făcut, dar l-ai lăsat pe şarpe
Să intre-n Rai şi să-mi alunge tatăl,
Fereşte-ne de rele — slavă ţie!

ADAM: Tu, fiu întîi născut, de ce taci, Cain?

CAIN: De ce-aş vorbi?

ADAM: Spre-a te ruga.

CAIN: Voi, oare,
Nu v-aţi rugat?

ADAM: Ba ne-am rugat fierbinte.
CAIN: Și foarte deslușit. V-am auzit.
ADAM: Poate și Domnu-n mila lui.
ABEL: Amin.
ADAM: Tu, fiul meu dintîi, tu taci întruna.
CAIN: E mai cuminte-așa.
ADAM: De ce?
CAIN: Eu n-am
Nimic să cer.
ADAM: Și nici să lauzi?
CAIN: Nu.
ADAM: Cum? Nu trăiești?
CAIN: Dar n-o să mor?
EVA: Vai! Iată
Pomul oprit a dat în pîrg, iar rodul
Se scutură.
ADAM: Și-o să-l culegem iar.
O, Doamne! Pentru ce sădit-ai pomul
Cunoașterii?
CAIN: Și pentru ce, atunci,
Ai despuiat de poame pomul vieții?
Să-l fi lăsat în pace.
ADAM: Fiul meu!
Să nu hulești: sînt vorbe pentru șarpe.
CAIN: El adevăr grăit-a! Căci a fost
Pomul cunoașterii și pomul vieții,
Într-adevăr. Cunoașterea nu-i hulă,
Nici viața nu-i. De ce-au adus blestem?
EVA: Cîrtești asemeni mie, fiul meu,
Cînd tu pe lume nu erai. Nu vreau
Prin tine să greșesc a doua oară.
Eu m-am căit. Iar cel născut din mine
Nu vreau să cadă-n cursele întinse
Sub zidurile Raiului, capcane
Pe care-n Rai le-au întîlnit părinții.
Nu căuta ce nu-i. Erai ferice
De-am fi făcut așa, o, fiul meu!
ADAM: Fiind sfîrșită ruga, truda noastră
Se cade s-o-mplinim. E fraged încă
Pămîntul și e darnic. Nu prea greu
Îl facem să rodească.

EVA: Fiul meu!
Ia pildă de la tatăl tău; supus
Şi plin de voie bună fii, ca dînsul.

Adam şi Eva ies.

ZILLAH: Ai alte gînduri, frate?
ABEL: Pentru ce
Ţi-ntuneci fruntea, cînd tu ştii prea bine
Că nu stîrneşti decît mînia Celui
Atotputernic?
ADAH: Cain, dragul meu!
Şi-n faţa mea te-ncrunţi?
CAIN: Nu, Adah. Nu.
Aş vrea să fiu o clipă singur. Abel,
Mi-e sufletu-ntristat. Dar o să-mi treacă.
Purcede, frate. Te-oi urma curînd.
Şi voi, surori, nu-ntîrziaţi în preajmă.
Cuvîntul greu răneşte gingăşia.
V-ajung curînd.
ADAH: De, nu, am să mă-ntorc
Şi-am să te iau de-aicea.
ABEL: Pînă-atunci
Te aibă Domnu-n paza Lui, o, frate.

Abel, Zillah şi Adah ies.

CAIN *(singur)*: Ce-i viaţa? Trudă. Şi de ce-aş trudi?
Pentru că tatăl meu pierdut-a Raiul?
Dar care-i vina mea? Eu nu eram
Şi n-am cerut să fiu. Că m-am născut
Şi că trăiesc nu-s fericit. De ce
Făcu pe voie şarpelul, femeii?
De le-a făcut, de ce-a fost pedepsit?
Ce-a fost la mijloc? Pentru cine-a fost
Sădit copacul? Pentru ce Adam
S-a nimerit să fie el, în preajma
Acestui mîndru pom din Rai? De-ntreb,
Mi se răspunde veşnic: „El e bun!
Şi fost-a voia lui!" De ce? De unde
Atotputinte-nseamnă-a fi şi bun?
La temelia judecăţii mele
Stau roadele amare-ale greşelii
De care eu străin sînt. Ce zăresc?
Un fel de înger, dar cu chip mai aspru

Și mai smolit. De ce să-mi fie teamă
De el mai mult decît de alte duhuri
Care-și înalță sabia de foc
La porțile unde ades întîrzii,
În asfințit, ca să-mi arunc privirea
În marile grădini, ce-ar trebui
Să fie ale mele, pînă cînd,
Peste aceste ziduri interzise
Și arborii ce-și clatină frunzișul
Deasupra meterezelor păzite
De heruvimi, coboară, iarăși, noaptea?
Și dacă nu mi-e teamă-n fața celor
Cu săbii de văpaie, pentru ce
Aș șovăi acum? Pe cît se vede
Întrece-n frumusețe și putere
Tot ce-am văzut și totuși mi se pare
Că-i mai prejos pe cît a fost cîndva
Și-ar fi putut să fie: întristarea
Întunecat-a chipu-i veșnic. Oare,
Așa să fie? Deci nu numai omul
E mistuit de suferințî? Sosește.

Intră Lucifer.

LUCIFER: Un muritor!
CAIN: O, spirit! Cine ești?
LUCIFER: Mai mare peste duhuri.
CAIN: De-i așa
De ce cobori lîngă pămînt?
LUCIFER: Țărînii
Îi știu durerea.
CAIN: Gîndul mi-l cunoști?
LUCIFER: Da, ți-l cunosc. Se zbate nemurirea
Într-însul.[12]
CAIN: Nemurirea? O, nu cred.
Noi n-am aflat-o. Pomul vieții-a fost
Pierdut pe totdeauna din greșeala
Tatălui meu, iar pomul cunoștinței,
Din graba mamei mele, prea din timp
S-a scuturat și fructul lui e moartea.
LUCIFER: Te-au înșelat; tu vei trăi.
CAIN: Trăiesc
Pentru-a muri. Și nu-nțeleg de ce
Mi-e hărăzită moartea: doar atît

Că m-am născut spre a-i sluji drept țintă.
Și nu-i scăpare. Demn sînt de dispreț
Căci darul vieții îl urăsc și, totuși,
Eu nu-i curm firul, ci trăiesc. Mai bine
N-aș mai fi fost.

LUCIFER: Trăiești. Și-ai să trăiești
Întotdeauna. Nu-ncerca să crezi
Că trupul tău cioplit în lut înseamnă
Întreaga viață. El pieri-va, însă,
Tu vei trăi nu mai puțin ca azi.

CAIN: Nu mai puțin? Mai mult de ce nu?

LUCIFER: Poate:
Atunci ai fi ca noi.

CAIN: Ca voi? Adică?

LUCIFER: Nemuritor.

CAIN: Și sînteți fericiți?

LUCIFER: Sîntem puternici.

CAIN: Fericiți?

LUCIFER: Nu. Oare,
Tu ești?

CAIN: Cum aș putea? Privește-mi chipul!

LUCIFER: Biet lut! Te crezi nefericit!

CAIN: Tu cè ești,
Cu marea ta putere?

LUCIFER: Sînt acel
Ce-a năzuit să-ți sufle ție viață
Făcîndu-te într-altfel.

CAIN: Ah! Tu pari
Un zeu, aproape.

LUCIFER: Zeu nu sînt. Căci iată
N-am izbutit să fiu și sînt ce sînt.
El m-a înfrînt. Deci să domnească.

CAIN: Cine?

LUCIFER: Zămislitorul lui Adam.

CAIN: Și-a toate
Cîte-s în cer și pe pămînt. Așa
I-am auzit cîntînd pe serafimi
Și-apoi și tata spune-așa.

LUCIFER: Eu spun,
Ce-ar spune el, de-ar fi, printr-o pedeapsă,
Ce-s eu în cer și tu ești pe pămînt:
Că zămislit-a spirite și oameni.

CAIN: Ce-s spiritele?

LUCIFER: Duhuri ce cutează
Să-şi folosească nemurirea, duhuri
Care-ndrăznesc să-nfrunte pe tiran
În veşnicia lui, să-i spună-n faţă
Că răul lui e rău. De ne-a făcut,
Precum se spune — n-am văzut şi nu ştiu —
Dar dacă ne-a făcut, rămîne-aşa:
Sîntem nepieritori. Poate-a voit
Să fim aşa ca să ne-ncerce. Fie!
El e stăpîn — ci-n măreţia sa
El nu-i mai fericit ca noi, înfrînţii.
De ce făcut-a rău, cînd nici un rău
Din bine nu urmează? Deci, domnească,
Pe tronul lui, înalt şi singuratic,
Şi zămislească lumi spre-a risipi
Urîtul veşniciei ce-i apasă
Nemărginirea vieţii lui pustii.
De-ar grămădi o lume peste alta
Nu poate fi mai mult ca un tiran
Atotputernic şi nenfrînt. Ar fi,
De s-ar zdrobi el singur, cea mai mare
Din toate binefacerile date
Vreodată nouă. Dar domnească-n pace.
Sporindu-se prin chin. Noi: oameni, duhuri,
Sîntem în chin alături, cel puţin,
Şi laolaltă suferim: amarul
Ni-l îndurăm mai lesne. Însă, el?
Nefericit în slava-i se frămîntă
Împins de rîvna de-a crea mereu.[13]

CAIN: Dai glas acelor lucruri ce, de-o vreme,
Mi se arată-n gînd. N-am izbutit
Să-mpac nicicînd vederea cu auzul,
Tata şi mama despre şerpi vorbesc,
Spun despre pomi şi poame, dar eu văd
Cum heruvimi cu paloşe de foc
Păzesc intrarea Raiului, de unde
I-au izgonit, gonindu-mă, şi simt
Povara trudei lor din orice clipă,
Simt gîndul ce-i încearcă — şi zăresc
În jur o lume-n care nu-s nimica
Şi-n care mintea mea ar fi în stare
Să stăpînească totul. Doar pe mine
Mă roade gîndul ăsta, iar durerea

E doar a mea. Căci tata s-a supus,
Şi pentru mama, potolită-i setea
Ce ghes îi dă să afle taina, chiar
Cu preţul unui blèstem veşnic. Astăzi
E frate-meu păstor[14] şi din mioare
Pe-ntîile născute le jertfeşte
Acelui ce ţărînii-i porunceşte
Nimic să nu rodească fără trudă.
Soră-mea, Zillah, mai devreme chiar
Ca pasările-n zori îşi nalţă imnul,
Iar Adah, preaiubita mea, de-asemeni
Nu-mi deslueşte gîndul. Niciodată,
Nu mi-a spus nimeni un cuvînt duios.
Mai bine văd că mă-nţeleg cu duhuri.

LUCIFER: Dacă prin firea ta n-ai fi menit
Să te-nţelegi, n-ai fi aici; un şarpe
Te-ar fi vrăjit, ca mai demult.

CAIN: Deci tu
Ai ispitit pe mama?

LUCIFER: Ispitesc
Cu adevărul doar: nu era pomul,
Pomul cunoaşterii? Şi nu era
Copacul vieţii plin de roade? Oare,
Eu i-am spus Evei să se-nfrupte? Eu
Am pus, ce-a fost oprit, la îndemîna
Unor făpturi nevinovate-n care
Creştea dorinţa? Zei v-aş fi făcut!
El însă v-a-mbrîncit, v-a dat afară:
„Ca voi să nu gustaţi din pomul vieţii,
Schimbîndu-vă în zei!" Nu sună-ntocmai
Cuvîntul lui?

CAIN: Pe cît am auzit
S-a pogorît cu trăsnet.

LUCIFER: Cine,-atunci,
Fu diavolul? Nu el, ce v-a răpit
De-a pururi bucuria de-a cunoaşte?

CAIN: O, ar fi fost mai bine să fi smuls
Sau fructele-amîndouă, sau nici unul.

LUCIFER: Unul e-al tău de pe acum. Cellalt
Mai poate fi.

CAIN: Anume cum?

LUCIFER: Fiind
Voi înşivă, în încercarea voastră.

Nimic nu stinge mintea cînd e trează
Și-n centrul lumii, căci menirea ei
E să domine.

CAIN: Tu mi-ai ispitit
Părinții?

LUCIFER: Eu? Biet muritor! De ce
Să-i ispitesc și cum?

CAIN: Se tot zvonește
Că șarpele-a fost duh.

LUCIFER: Și cine-a spus?
N-a stat scris sus: „Cel fără-asemănare
Fățarnic nu va fi, deși împins
De teama și de strîmta vanitate
A omului, ar fi putut s-arunce
Pe veci asupra minții lui oprobriul
Greșelii sale"? Șarpele n-a fost
Pe care-i ispitea, dar mai isteț
De vreme ce le-a insuflat dorința
Fatală-a bucuriei lor mărunte.
Crezi c-aș fi luat un chip sortit pieirii?

CAIN: Nu se-ascundea în el un diavol?

LUCIFER: Nu.
Trezitu-l-a, cu limba-i spintecată,
Pe cel ascuns în cei ce-l ascultau.
Era un șarpe, doar atît: un șarpe.[15]
Întreabă heruvimii ce păzesc
Pomul ispitei. Cînd vor trece veacuri
Peste cenușa seminției tale
Și peste-a ta, cei care vor veni
Vor tălmăci păcatul lor dintîi
Învinuindu-mă c-am luat un chip
Ce-mi face silă, precum silă-mi fac
Toți cei care-l slăvesc și i se-nchină,
Căci el i-a zămislit spre-a fi doar robii
Posacei lui singurătăți, pe veci.
Cunoaștem adevărul și-l vom spune.
Părinții tăi, momiți de-o tîrîtoare,
S-au prăbușit. Căci duhurile, spune-mi,
La ce i-ar ispiti? Și ce era
De pizmuit pentru aceste duhuri
Ce rătăcesc prin hău, în strîmtul loc
Al Raiului? Dar îți vorbesc de lucruri

Pe care, cu tot pomul cunoștinței,
Nu le-nțelegi.

CAIN: Ba cred că sînt în stare!
Să înțeleg orice: sînt însetat
Să aflu tot și-s hotărît să aflu.

LUCIFER: Și n-ai să te-nspăimînți aflînd?

CAIN: De vrei
Ți-o dovedesc.

LUCIFER: De pildă,-a îndrăzni
Să vezi cu ochii Moartea?

CAIN: Pînă-acum
N-a fost văzută.

LUCIFER: Totuși te pîndește.

CAIN: Tata-mi spunea că e cumplită; mama,
Cînd pomenești de moarte, plînge: Zillah
Cată-n țărînă îngînînd o rugă
Și Abel către cer privește; Adah
Se uită mută-n ochii mei.

LUCIFER: Iar tu?

CAIN: De negrăit, se zbat în mine gînduri,
Ca niște vîlvătăi, cînd pomenesc
Despre nendurătoarea Moarte care
Se pare că ne-așteaptă, negreșit.
S-o-nfrunt! Dar cum? Cînd mai eram copil
M-am luat la trîntă-n joacă cu un leu
Și el, urlînd, mi s-a smucit din mînă.

LUCIFER: Ea n-are chip, dar tot ce-i zămislit
Din lut și prinde formă, nimicește.

CAIN: Credeam că-i o făptură. Cum, altfel,
E-n stare să strivească o ființă?

LUCIFER: Să-ți dea răspuns Nimicitorul.

CAIN: Cine?

LUCIFER: Atoatefăcătorul, zi-i cum vrei.
Cel ce zidește spre-a surpa.

CAIN: De cînd
Am auzit de Moarte, mi-a-ncolțit
Și mie gîndul ăsta. N-o cunosc,
Dar pare-a fi cumplită. Am umblat
Prin bezna nopții ca să-i dau de urmă,
Iar cînd, sub zidul ce-nconjoară Raiul
Cel fulgerat de săbii de heruvi,
Zăream năluci înalte, stam, pîndind
Sosirea Morții, scuturat de teamă

Și de dorința de-a afla-n sfîrșit
Ce-ascunde taina asta-ngrozitoare,
Nu s-a-ntîmplat nimic, și mi-am întors
De la Eden privirea obosită
Spre-azuru-n care-atît de minunat
Puzderii de lumini lucesc. Pieri-vor?

LUCIFER: Pieri-vor, poate, după voi, tîrziu.

CAIN: Mă bucură, căci eu n-aș vrea să piară.
Sînt prea frumoase. Moartea ce-i? Mă tem:
Îmi pare fioroasă. Dar ce-nseamnă
Nu pot cuprinde. Ea ne-a fost menită
Ca o pedeapsă, celor ce-au căzut
Sau nu,-n ispită. Ce fel de pedeapsă?

LUCIFER: De-a te întoarce-n lut.

CAIN: Și-am s-o cunosc?

LUCIFER: Eu n-o cunosc și deci nu-ți pot răspunde.

CAIN: De-aș fi țărînă mută, n-ar fi rău.
Aș vrea să fi rămas mereu țărînă.

LUCIFER: E-o josnică dorință. Ești mai jos
Ca tatăl tău, căci el a vrut să știe.

CAIN: Dar nu să și trăiască. Pomul vieții
Nu l-a cules. De ce?

LUCIFER: A fost oprit.

CAIN: Greșeală neiertată! S-a grăbit
Să smulgă fructul. Nu știa, vezi-bine,
Ce-i Moartea mai nainte de-a culege
Cunoașterea și, vai, nici eu nu știu
Cu toate că mă tem grozav de Moarte.

LUCIFER: Iar eu știu tot și nu mă tem de nimeni.
Vezi, deci, ce-nseamnă să cunoști.

CAIN: N-ai vrea
Să-mi spui și mie?

LUCIFER: Da. Dar cer în schimb
Un lucru.

CAIN: Care-anume?

LUCIFER: Să te-nchini,
Căzîndu-mi la picioare. Dumnezeu
Să-ți fiu de azi.

CAIN: Ce fel? Tu nu ești Domnul
Prea-lăudat de tata.

LUCIFER: Nu!

CAIN: Egalul lui?

LUCIFER: Nici asta nu sînt. Căci eu n-am nimic
Și nici nu vreau să am, cu el. Deasupra
Sau dedesubtul lui, orice, decît
Să-i fiu părtaș sau să-i slujesc puterea.
Am partea mea și nu-s nevolnic. Mulți
Ascultă azi de mine și mai mulți
Vor asculta: fii tu, deci, printre primii.

CAIN: Eu n-am slăvit pe Dumnezeul tatei,
Deși de-atîtea ori m-a implorat
Să-l însoțesc la jertfe, Abel. Ție,
De ce m-aș închina?

LUCIFER: Cum? Lui, nicicînd,
Nu te-ai plecat?

CAIN: Crezi că mai e nevoie
S-o spun din nou? Și tu, ce știi atîtea,
Tu n-ai aflat?

LUCIFER: Cel care nu-l slăvește
Mi se închină mie.

CAIN: Iată eu
N-am să mă-nchin nici unuia.

LUCIFER: Ba mie!
Căci, înfruntîndu-l, ești supusul meu.

CAIN: Cum să-nțeleg?

LUCIFER: Vei înțelege-ndată
Și mai tîrziu.

CAIN: Îngăduie-mi atît:
Să-ți aflu taina.

LUCIFER: Vino după mine.

CAIN: Dar trebuie să plec... făgăduisem...

LUCIFER: Făgăduiseși?

CAIN: Să culegem poame.

LUCIFER: Și pentru ce?

CAIN: Spre-a le jertfi, cu Abel.

LUCIFER: Parcă spuneai că nu te-nchini nicicînd
Acelui care te-a făcut.

CAIN: Așa e.
Dar Abel m-a mișcat cu-aprinsa-i rugă.
Jertfa e-a lui în primul rînd, iar Adah...

LUCIFER: De ce-ai tăcut?

CAIN: Mi-e soră. Ne-a născut
Același pîntec, într-o zi. Cu lacrimi
Ea m-a rugat să viu, și mai degrabă

Îndur orice și mă închin oricui
Decît s-o văd jelind.
LUCIFER: De-i àstfel, vino!
CAIN: Te voi urma.

Intră Adah.

ADAH: De cînd te caut, frate!
E ceasul reculegerii și-al tihnei,
Dar searbăd fără tine. Am cules
În locul tău împurpurate poame
Ca soarele cînd dă în pîrg. Nu vii?
CAIN: Nu vezi pe nimeni?
ADAH: Parcă văd un înger.
Văzui destui: n-ar vrea să ne-nsoțească?
Ne-ar face cinste.
CAIN: Tu nu vezi că nu e
Ca îngerii zăriți de noi?
ADAH: Se poate?
Oricum ar fi ne-ar face mare cinste
De ne-ar fi oaspe. Va veni?
CAIN *(către Lucifer)*: Ce spui?
LUCIFER: Te rog să-mi fii tu oaspe.
CAIN: Bine. Fie.
ADAH: Pleci și ne lași?
CAIN: Da.
ADAH: Și pe mine?
CAIN: Adah!
Iubita mea!
ADAH: Te voi urma.
LUCIFER: Nu! Lasă!
ADAH: Cine ești tu care-ntre noi pui stavili?
CAIN: El e un zeu.
ADAH: De unde știi?
CAIN: Grăiește
Asemeni unui zeu.
ADAH: Așa grăit-a
Și șarpele, mințind.
LUCIFER: Greșești, o, Adah:
Nu era pomul cunoștinței?
ADAH: Da.
Spre chinul nostru veșnic.
LUCIFER: Acest chin
E totuși cunoștință. Așadar

El n-a mințit. Ducîndu-vă-n ispită
Cules-ați adevărul care e
Un bine-n miezul lui.

ADAH: Dar care-atunci,
A fost izvorul prăbușirii: chin
Și trudă și necazuri, remușcare,
Nădejde vană, pribegire. Cain!
Să nu-l urmezi! Ci, răbdător, îndură
Ce ne-a fost dat, iubindu-mă. Mi-ești drag.

LUCIFER: Mai mult decît părinții chiar?

ADAH: Da. Oare,
E vreun păcat?

LUCIFER: Nu încă. Într-o zi
Păcat va fi în prunci.

ADAH: E cu putință?
Nu se cuvine să-și iubească sora
Fiul meu Enoch?[16]

LUCIFER: O, ba da! Dar nu
Așa cum îl iubești pe Cain.

ADAH: Doamne!
Frați și surori să nu se mai iubească?
Și din iubirea lor să nu răsară
Din nou iubire? Eu și tatăl lor
N-am fost născuți de-același pîntec?[17] Noi
Nu ne-am iubit sporindu-ne făptura
În alte chipuri ce-și vor dărui,
Asemeni nouă, dragostea, asemeni
Cum l-am iubit și eu pe Cain? Nu.
Să nu-l urmezi căci e un duh potrivnic.

LUCIFER: Păcatu-acesta nu eu l-am scornit.
Și voi sînteți feriți de el, chiar dacă
Vor fi loviți, cînd veți pieri, urmașii.

ADAH: Păcat cum poate fi cînd nu-i în sine?
Virtutea sau prilejul nasc păcatul?
Dacă-i așa noi sîntem sclavii celui...

LUCIFER: Și alții mai presus ca voi sînt sclavi.
Și-or fi și alții ce le sînt deasupra.
Ci-n loc de agonia dulce-a slavei
Și-n loc de-a lăuda în rugi și-n imnuri
Și-n cîntece de harfă pe acel
Atotputernic, cel ce-i ascultat
Nu din iubire, ci din teamă — ei
L-au înfruntat și au ales tortura

Neatîrnării lor.

ADAH: Atotputernic
Înseamnă să fii bun.

LUCIFER: Şi-n Rai a fost
Tot bun stăpînul vostru?

ADAH: Duh potrivnic!
Să nu mă ispiteşti cu frumuseţea!
Eşti mai frumos ca şarpele şi eşti
Înşelător ca el.

LUCIFER: Ba, dimpotrivă.
Întreabă-ţi mama: nu aflat-a ea
Ce-i binele şi răul?

ADAH: O, tu, mamă!
Tu ai cules un fruct mai blestemat
Pentru copiii tăi ca pentru tine.
Tu, cel puţin, în Rai ţi-ai petrecut
Ferice tinereţea, laolaltă
Cu duhurile candide, dar noi
Copiii tăi, noi nu cunoaştem Raiul
Ci-mpresuraţi sîntem de demoni care
Răstălmăcesc cuvintele divine
Şi-ncearcă să ne ducă în ispită
Cu gîndurile noastre tăinuite
Şi dorul de-a cunoaşte, precum tu
Momită-ai fost de şarpe în deplina
Şi dulcea nepăsare-a fericirii.
Vedeniei ce-mi stă în faţă nu pot
Nici să-i răspund nici s-o urăsc. Mă uit
La ea cu-o-nfricoşare ce mă ţine,
Ca fermecată,-n loc: din ochiul său
Ţîşneşte-o vrajă ce-mi cuprinde ochii
Tremurători şi inima-mi se zbate
Mai iute-n piept căci el mă-nfricoşează
Şi mă atrage-n fiecare clipă.
Aproape, mai aproape, Cain! Cain!
O, scapă-mă!

CAIN: De ce te temi, o, Adah?
Nu-i un duh rău.

ADAH: Nu-i Cel-de-sus şi nici
Trimisul lui şi n-are-asemănare
Cu serafimii şi heruvii.[18]

CAIN: Sînt
Şi duhuri ce-i întrec.

ADAH: Dar nu curate.

LUCIFER: Dacă robie-nseamnă-a fi curat,
Atuncea nu.

ADAH: Se spune de serafi
Că-s iubitori, iar de heruvi că au
Mai multă minte. El ar trebui
Să fie heruvim, căci nu iubește.

LUCIFER: Și dacă o cunoaștere adîncă
Iubirea pentru cel iubit o stinge?
Știind mai mult, iubesc mai slab heruvii.
Serafii-s iubitori din neștiință.
Cunoașterea și dragostea se-nfruntă
Și-o dovedesc părinții tăi, supuși
Să-și ispășească îndrăzneala. Cale
De mijloc nu-i: căci tatăl tău slăvind
Pe dumnezeul lui, ales-a teama.

ADAH: Alege, Cain, dragostea!

CAIN: Nu, Adah.
Eu n-am de ales de vreme ce iubirea
Pe care ți-o închin a răsărit
Cu mine-odată. Nu mi-e drag alt nimeni.

ADAH: Părinții nu?

CAIN: Cînd despuiat-au pomul
Și-au fost goniți din Rai, ei ne-au iubit?

ADAH: Pe-atunci noi nu eram. Dar de-am fi fost,
Nu-i drept să ne iubim părinții, pruncii?

CAIN: Micuțul Enoch și plăpînda-i soră?
Spre fericirea lor aș fi în stare
Să uit pe jumătate, dar uitare
Nu poate fi pînă-n adînc de vremi.
Urîtă fi-va amintirea celui
Ce-a semănat în omenire răul
În ceasul blestemat. Cules-au pomul
Științei și-al păcatului și-apoi,
Nemulțumiți că-ndură singuri chinul,
Născutu-ne-au pe noi, pe cei cîțiva,
Ce zămisli-vom mii de milioane,
Spre-a moșteni, în viitor, blestemul
Sporit de veacuri. Îmi e dat să fiu
Și eu zămislitor de suferință.
O, bucuria mea! Iubirea ta
Și chipu-ți îngeresc, tihnitul ceas,

A fericirii clipă, tot ce-n prunci
Și-n noi ne e mai drag, ne va mîna
Pe noi, ca și pe ei, prin ani mai mulți
Sau mai puțini de blèstem și durere,
Întretăiați de bucurii prea scurte,
Pe calea Morț i. Pomul cunoștinței
Nu și a-mplinit făgăduința, căci
Părinții mei, greșind, s-ar cuveni
Ca el, măcar, să fi aflat misterul
A toate cîte sînt, precum și taina
Nedezlegată-a Morții. Ce-au aflat?
Că sînt nefericiți. Dar ce nevoie
Era, pentru atît, de șerpi și poame?

ADAH: Nefericită n-aș fi dacă tu
Ai fi ferice, Cain.

CAIN: Fii atunci
Ferice numai tu. Nu vreau s-aud
De fericirea care umilește.

ADAH: Nu, singură nu-mi este cu putință...
Și nici n-aș vrea. Dar la un loc cu toți
Cred c-aș putea să fiu, în ciuda Morții
De care nu mă tem, căci n-o cunosc,
D și-ar părea să fie, de mă iau
După-auzite, o cumplită umbră.

LUCIFER: Deci, după cîte spui, tu n-ai putea
Să fii ferice singură?

ADAH: O, Doamne!
Dar cine poate fi ferice singur,
Sau bun măcar? Singurătatea-mi pare
Osîndă grea. Dar clipele gonesc
Cînd știu că-mi voi vedea iubitul frate,
Părinții și copiii.

LUCIFER: Află dar
Că dumnezeul tău e singur. Oare,
E fericit și bun?

ADAH: E singur, spui?
E-nconjurat de îngeri și de oameni
Pe care-i ocrotește. Răspîndind
Doar bucurie-n jurul lui, răspunde-mi,
Nu-i oare, dînsul cel mai fericit?

LUCIFER: Întreabă-ți tatăl, surghiunit din Eden,
Pe-ntîiul lui născut: de vrei întreabă-ți
Și inima. Ea n-are tihnă.

ADAH. N-are.
Dar tu eşti duh din ceruri?

LUCIFER: Dacă nu-s,
Pentru nefericirea răspîndită
În orice loc, tu cere socoteală
Preabunului de viaţă dătător
Căci asta-i taina lui, cu grijă-ascunsă.
Supuşi sînt unii, însă alţii nu,
Deşi serafii spun că e-n zadar,
Cu toate astea-n răzvrătire, doară,
E singura nădejde de mai bine.
Gîndu-nţelept călăuzeşte omul
Pe drumul bun, aşa precum privirea,
Tăind văzduhu-albastru, se opreşte
Asupra stelei ce vesteşte zorii.

ADAH: Ce stea frumoasă! Dragă mi-e nespus.

LUCIFER: De ce n-ai adorat-o?

ADAH: Tatăl meu
Se-nchină celui nevăzut.

LUCIFER: Dar toate
Aceste chipuri ale lui ne-apar
Fermecătoare. Steaua de colea
E-n fruntea cetei.

ADAH: După spusa tatei
El l-a văzut pe Dumnezeu, pe cel
Ce l-a creat din lut pe el, pe mama.

LUCIFER: Văzutu-l-ai?

ADAH: În ce-a făcut.

LUCIFER: Aievea?

ADAH: Aievea, nu. Ci-n chipul tatei numai,
Aidoma cu-al lui, şi-n îngeri, doar,
Ce-ţi seamănă, mai luminoşi, dar, totuşi,
Nu într-atît de chipeşi şi puternici:
Asemenea amiezilor domoale
Şi însorite cată-asupra noastră
Ca o lumină lină. Tu te-asemeni
Cu-o noapte străvezie-n care stoluri
De nouri albi brăzdează în adînc
Şi licăresc puzderie de stele,
Ca nişte sori, pe boltă, minunaţi,
Nu orbitori, şi totuşi plini de farmec.
Privindu-i îmi dau lacrimi, ca şi ţie.

Tu pari nefericit. Deci nu ne face
Nefericiți și-am să te plîng.

LUCIFER: O, vai
De plînsul tău! Căci veți vărsa oceane
De lacrimi.

ADAH: Cine? Eu?

LUCIFER: Voi toți.

ADAH: Dar cine
Sînt, oare, toți?

LUCIFER: Sînt mii de miriade
De pe întreg pămîntul locuit
Sau azi pustiu, din Iadul plin de oameni
De sînul tău nutriți.

ADAH: O, Cain! Cain!
Blestem aruncă.

CAIN: Lasă-l să grăiască.
Îl voi urma.

ADAH: Dar unde?

LUCIFER: Într-un loc
De unde într-un ceas ne vom întoarce:
Va fi un ceas ce prețui-va zile.

ADAH: Cum să-nțeleg?

LUCIFER: Atoatefăcătorul
N-a zămislit în nu știu cîte zile
Din lumi mai vechi o lume nouă? Eu,
Ce fost-am calfa lui, de ce n-aș fi
În stare, într-un ceas, s-arăt ce fost-a
Zidit în ore multe și apoi
În cîteva, surpat?

CAIN: Arată-mi drumul.

ADAH: Și peste-un ceas va fi aici?

LUCIFER: Va fi!
Plutind deasupra timpului, putem
Cuprinde într-un ceas eternitatea,
Sau ceasul poate să dureze veșnic.
Căci n-avem seamăn pămîntean. Dar asta
Rămîne-o taină. Să purcedem, Cain!

ADAH: Se va întoarce?

LUCIFER: Da, femeie. Singur
Din cei de-aici (întîiul, cel din urmă,
Afară doar de UNUL) va veni
La tine spre-a schimba această lume
Ce tace și așteaptă, într-un loc

Ca și acela, plin de oameni: astăzi
Sînteți cîțiva.

ADAH: Tu unde-ți ai sălașul?

LUCIFER: Oriunde. Pretutindeni. La un loc
Cu Dumnezeu și zeii voștri. Eu
Împărățesc viața, moartea, timpul
Și veșnicia și pămîntul, cerul,
Ținuturile care nu-s nici cer
Și nici pămînt, ci locuite-acum
De cei ce-au fost cîndva sau vor veni
Să locuiască cerul și pămîntul.
Acolo mi-e sălașul. Sînt stăpîn
Peste ținutul lui și peste-o parte
Ce nu-i a lui[19]. De n-aș fi ce v-am spus
Cum aș putea să fiu aici? Serafii
Vă sînt la îndemînă.

ADAH: Ca și-atunci
Cînd mama fu de șarpe ispitită.

LUCIFER: Auzi ce spune, Cain? De ți-e sete
Să afli și să vezi, eu ți-o astîmpăr
Fără să-ți cer să mușți din nici un fruct
Ce te-ar lipsi măcar de-un singur bun
Din cele date de Stăpîn. Deci, vino!

CAIN: Te voi urma.

Cain și Lucifer ies.

ADAH *(strigînd în urma lor):*
O, Cain! Frate Cain!

SCENA 1

Genunea văzduhului.

CAIN: Calc peste aer, nu m-afund şi totuşi
Mă tem să nu m-afund.

LUCIFER: Te va purta
Văzduhu-al cărui domn sînt eu[20], dar numai
Dacă te-ncrezi în mine.

CAIN: Nu-i păcat?

LUCIFER: De te încrezi plutești, de nu, pieri-vei.
Așa sună porunca celui care
Demòn îmi spune-n fața oastei sale,
Și îngerii duc vestea mai departe
Sărmanelor făpturi ce stau închise
În țarcul strîmt al cunoștinței lor,
Tot proslăvind ce-aud și socotind
Că-i rău sau bun, în jalnica lor stare,
Doar ce le este dat și consfințit.
Eu, însă, nu îngădui. Așadar,
De mi te-nchini sau nu, vedea-vei lumi
Ce depășesc hotarul lumii tale,
Iar de-o pătrunde-n tine îndoiala,
Tu n-ai să fii de mine chinuit.
Căci va veni o vreme cînd un om
Călcînd deasupra apei, va grăi
Spre celălalt: „Încrede-te în mine
Și umblă peste ape"[21] — și-auzind
Păși-va, celălalt, pe valuri. Iată,
Eu nu-ți voi spune să te-ncrezi în mine
Căci àltfel ești pierdut, ci îți voi spune,

Peste genunea spațiului, să zbori,
De mine-alături, lin, ca să-ți arăt —
Și lucru-acesta n-ai să-l poți nega —
Lumi care-au fost, vor fi și sînt.

CAIN: O, zeu
Sau demon, sau ce-oi fi, pămîntu-i, oare,
Ce văd în zare?

LUCIFER: Nu cunoști țărîna
Din care s-a-ntrupat Adam?

CAIN: Se poate?
Măruntul cerc albastru din eter
Cu încă unul, mai mărunt, alături,
Asemeni celui ce-l vedeam sticlind
În noapte, pe pămînt, acela, oare,
Să fie Raiul nostru? Au pierit
Și străji și ziduri?

LUCIFER: Nu vrei să-mi arăți
Și mie Raiul?

CAIN: Să-ți arăt? Zburăm
Cu razele nainte pe cînd el
Din ce în ce se strînge și descrește,
C-un brîu înconjurat, ca și lumina
Din jurul stelelor rotunde cînd
Din margine de Rai, priveam la ele.
Iar pe măsură ce zburăm, ai zice
Că intră-n roiul stelelor din jur,
Fără de număr și mereu mai multe.

LUCIFER: Dar dacă s-ar afla și lumi mai mari
Ca lumea ta, în care-ar locui
Făpturi mai mari și mult mai numeroase
Ca pulberea de pe pămînt, de-ar fi
Însuflețită și sporită încă?
Și, dacă-aceste-nsuflețite fire
Ar fi sortite morții nemiloase,
Ce-ai zice?

CAIN: M-aș mîndri că-n mintea mea
Încap asemeni lucruri.

LUCIFER: Da. Și dacă
Această minte-ar fi robită, strînsă
De-o masă de materie supusă
Și-n năzuința ei de-a se nălța
Mai sus și mai departe,-ar fi strivită
De cele mai spurcate, mai mîrșave

Şi silnice nevoi şi dacă-ar fi
O dulce înjosire, cea mai scumpă
Dintre plăceri, o prefăcătorie
Scîrnavă, sleitoare, amăgire
Scornită doar spre-a zămisli mereu
Noi suflete şi trupuri ce-s sortite
Aproape toate nimicirii?...

CAIN: Eu,
O, spirite, atît ştiu despre moarte
Că e cumplită, căci părinţii mei
Vorbeau ca despre-o hîdă moştenire
De ei lăsată mie, tot aşa
De hîdă ca şi viaţa dacă e
Să judec după toate cîte-au fost.
Dar, spirite, de-o fi precum grăieşti
(Şi adevărul celor spuse-l simt
Zbătîndu-se chinuitor în mine),
Îngăduie-mi să mor: dînd viaţă celor
Meniţi doar suferinţelor şi morţii,
Socot că-nseamnă să împrăştii moarte
Şi să-nmulţeşti omorul.

LUCIFER: Pe de-a-ntregul
Nu veţi pieri: va dăinui o parte...

CAIN: Cînd celălalt l-a izgonit din Rai
Pe tatăl meu, cu moartea scrisă-n frunte,
De asta n-a vorbit. Fă, cel puţin,
Să piară tot ce-i muritor în mine,
Să mă preschimb în înger.

LUCIFER: Eu sînt înger.
Ca mine-ai vrea să fii?

CAIN: Ce eşti, nu ştiu.
Îţi văd puterea, văd că îmi dezvălui
Nebănuite lumi, pe care eu,
Cu simţurile mele mărginite
Şi mai prejos de gînduri şi dorinţi,
Nu le-am putut afla.

LUCIFER: Ce sînt acei
Care-n mîndria lor smerită stau
Alăturea de viermi?

CAIN: Şi ce eşti tu,
Un duh atît de falnic, străbătînd
Prin timp şi spaţiu, care, totuşi, pari
Întunecat şi trist?

LUCIFER: Și pentru asta te întreb de-ai vrea
Să fii nemuritor.

CAIN: Parcă spuneai
Că fi-voi fără vrerea mea. Așa
Am înțeles, dar de mi-e dat să mor
Îngăduie-mi, cu orice preț, să știu
Ce-nseamnă nemurirea, dinainte.

LUCIFER: Și fără mine-ai cunoscut-o.

CAIN: Cum?

LUCIFER: Prin suferință.

CAIN: Oare, chinu-i veșnic?

LUCIFER: Afla-vor fiii tăi. Acum privește!
Așa e că-i măreț?

CAIN: O, preafrumos
Și nevisat eter, o, voi, mulțimi
De spirite crescînde, voi, lumini
Necontenit sporite! Ce sîntèți?
Și ce-i văzduhu-acesta nesfîrșit,
Acest deșert albastru-n care lunec
Ca frunzele ce le-am văzut plutind
Pe rîurile Edenului, limpezi?[22]
Ți-e calea măsurată sau plutești
La nesfîrșire, după placul tău,
Prin universu-aerian și fără
Hotar, la care, cînd gîndesc, mă doare
În suflet — beat de veșnicie? O!
O, Doamne! Zei, sau ce veți fi, voi sînteți
Ne-asemuiți și fără-asemuire
Vă e lucrarea, făptuită poate
La întîmplare sau altfel, oricum
Lăsați-mă să pier ca pe un fir
De colb, sau dacă nu, îngăduiți-mi
Să vă cunosc puterea și știința!
Deși-s făcut din lut netrebnic, gîndul
Se naltă pîn' la tot ce văd acum.
O, spirite! Mă lasă să m-apropii
Sau dacă nu, să pier.

LUCIFER: Dar nu te-apropii?
Iată pămîntu-n urmă.

CAIN: Unde este?
Văd doar scîntei, puzderii, fără număr.

LUCIFER: Privește còlo!

CAIN: Nu-l zăresc!
LUCIFER: Și, totuși,
Lucește încă.
CAIN: Iată-l! Còlo!
LUCIFER: Da.
CAIN: Să fie-adevărat? Văzui lucind
Pe malurile verzi și prin livadă,
În umbra serii, licurici și fluturi
Mai luminoși decît acest pămînt
Ce-i poartă-n spate.
LUCIFER: Ai văzut și lumi
Și licurici cum scapără. Ce crezi
De fiecare?
CAIN: Că sînt prea frumoși
În sfera lor, că deopotrivă noaptea
Le dăruie sclipirea; gîza mică
Și steaua-n uriașa ei rotire
Se cer să fie cîrmuite.
LUCIFER: Cine,
Sau ce le mînă?
CAIN: Să-mi dezvălui!
LUCIFER: Bine.
Te-ncumeți să privești?
CAIN: Dar cum să știu
Dacă mă-ncumet? Știu că pînă-acum
Am îndrăznit.
LUCIFER: Să mergem. Vrei să vezi
Făpturi ce pier sau veșnice?
CAIN: Făpturi,
Care-s anume?
LUCIFER: Amîndouă-n parte.
Mai mult ce-ai vrea să vezi?
CAIN: Ce văd acuma.
LUCIFER: Dar mai nainte?
CAIN: Ce n-am cunoscut
Atunci și pururi: taina morții.
LUCIFER: Ce-ar fi
Să vezi acum făpturi care-au pierit,
Precum văzut-ai chipuri fără moarte?
CAIN: Aștept.
LUCIFER: Să ne-avîntăm și să plutim
Pe àripile noastre ;ari și mîndre.

CAIN: Ah, cum tăiem azurul! Stele — mii
Rămîn în urma noastră. Dar pămîntul?
Pămîntul unde-i? Fă să-l pot vedea:
Căci sînt din el făcut.

LUCIFER: E hăt, departe,
Mai nensemnat în univers ca tine.
Dar n-ai scăpat de el, la el te-ntorci
Curînd, cu lutul tău, căci c-o fărîmă
Din nemurirea ta și-a mea.

CAIN: Și unde
Mă duci acum?

LUCIFER: La ce-a fost înainte
De tine: spectrul lumii. Lumea ta.
La ce-a rămas din ea.

CAIN: Cum? Așadar
Nu-i nouă lumea noastră?

LUCIFER: Ba e nouă
Întocmai ca și viața care-a fost
Cînd nu eram nici tu, nici eu pe lume,
Nici alte lucruri mai măreție încă,
Din care multe n-au sfîrșit și multe
Se cred fără-nceput, deși au unul
Cam tot atît de silnic ca și-al tău.
Pierit-au lucruri fără preț, spre-a face
Loc altora mai mici decît ne trece
Prin gînd, căci numai clipele și spațiul
Au fost și vor rămîne neclintite.
Dar, doar pentru făpturile de lut
Schimbarea-nseamnă moarte. Tu, ce ești
Făcut din lut, tu n-ai să poți pricepe
Decît ce-a fost odată lut. Ființe
De felu-acesta vei vedea.

CAIN: Lut, spirit,
Arată-mi orice vrei și-am să pricep.

LUCIFER: Deci, înainte!

CAIN: Parcă scad, fugind,
Luminile, de mine. Pînă-acum,
Pe cît ne-apropiam, creșteau mereu
Ca niște lumi.

LUCIFER: Lumi sînt.

CAIN: Cu Raiul lor?

LUCIFER: Nu-i de mirare.

CAIN: Și cu oameni?

LUCIFER: Oameni,
Sau întrupări care-i întrec.
CAIN: Cu șerpi?
LUCIFER: Vrei oameni fără șerpi? Dar nu se cade
Și șarpele să-și aibă loc sub soare?
CAIN: Ah, cum pălesc luminile! Zburăm!
Dar încotro?
LUCIFER: Spre lumea de fantasme,
Făpturi ce-au fost și umbre nentrupate.
CAIN: Se-ngroașă bezna, stelele s-au dus!
LUCIFER: Și totuși vezi.
CAIN: Ce stranie-i lumina!
Nici urmă nu-i de soare, lună, stele,
Ba chiar și-albastru-mpurpurat al nopții
Se schimbă-ntr-un amurg posac și, totuși,
Eu văd gigante forme-ntunecate
Într-àltfel decît lumile-ntîlnite,
Înconjurate de lumină, pline
De viață chiar atunci cînd nimbul lor
Se destrăma și cînd păreau umbrite
De văi adînci și munți măreți sau cînd
Zvîrleau scîntei sau cînd se revărsau,
Asemeni unor ape uriașe
Cu brîie de lumină-ncinse, lumi
Care-n plutirea lor, mi se părea
Că seamănă adesea cu pămîntul.
Aicea văd doar groază și-ntuneric.
LUCIFER: Dar deslușit. Tu cauți să vezi moartea
Și victimele ei?
CAIN: Nu asta caut.
Însă știind că toate-acestea sînt
Și că păcatul părintesc ne mînă
Pe toți ai noștri către-acel sfîrșit,
Aș vrea să văd acum ce, mîine, soarta
Va da-n vileag.
LUCIFER: Privește!
CAIN: Beznă!
LUCIFER: Beznă
Acum și pururi. Însă noi vom sparge
Aceste porți.
CAIN: O, parcă munți de aburi
S-ar prăbuși; ce-i asta?
LUCIFER: Intră!

CAIN: Spune-mi,
Am să mai ies de-aici?
LUCIFER: Vezi-bine! Altfel
Cum s-ar mai umple-mpărăția Morții?
E mică azi pe lîngă ce-o să fie
Prin tine și ai tăi.
CAIN: S-au risipit
Toți norii și rotesc în jurul nostru
În cercuri largi.
LUCIFER: Să mergem, deci.
CAIN: Dar tu?
LUCIFER: Nu-ți fie teamă! Singur, fără mine,
Ai fi rămas în lumea ta. Să mergem!

Pier amîndoi, printre nouri.

SCENA A 2-a

Infernul.
Intră Lucifer și Cain.

CAIN: Ce vaste lumi și ce tăcute! Tulburi.
Parcă-s mai multe și mai vii. Par, totuși,
Ca globurile mari, strălucitoare,
Atît de dese în văzduhul nalt
Că mai degrabă socoteam a fi
Norodul vreunui cer necunoscut,
Decît ținuturi locuite, pînă
Întrezării, cînd drumul s-a scurtat,
Că se prefac în sfere și că sînt
Întinderi de materie menită
S-adăpostească viața, nu să fie
Ea însăși viața. Dar în locu-acesta
E-atîta întuneric și amurg,
Că parcă totul de trecut grăiește.
LUCIFER: E-mpărăția Morții. N-ai dori
S-o ai în față?
CAIN: Pînă n-am să știu
Ce este-ntr-adevăr, nu-ți pot răspunde.
Dar dacă-o fi ca-n predicile tatei,
De-o fi așa, atunci, o, Doamne, nu!
Mă-nfricoșez cînd mă gîndesc la Moarte!

O, fie blestemat acela care
Scornind vieața a menit-o morții,
Și lutul cel neghiob care primind-o
N-a fost în stare s-o păstreze, ci
A trebuit s-o piardă, și cu noi,
Nevinovații, și-a plătit greșeala.

LUCIFER: Îți blestemi tatăl?

CAIN: Nu m-a blestemat
Și el suflîndu-mi viață? Și nainte,
Cînd a cules opritul fruct?

LUCIFER: E drept.
Blestemul e-ntre voi. Dar cum rămîne
Cu fratele, cu fiii tăi?

CAIN: Și ei
L-or împărți cu mine, tatăl lor
Și frate. Asta-i moștenirea mea.
Le-o las întreagă. O, întunecoase
Și nesfîrșite-mpărății de umbre
Și uriașe forme, deslușite,
Nelămurite altele, dar toate
Mărețe și-ntristate, cine sînteți?
Trăiți sau ați trăit?

LUCIFER: Într-o măsură.
Au fost și sînt.

CAIN: Atunci ce-nseamnă moartea?

LUCIFER: Cum? N-a spus, oare, cel ce v-a făcut
Că moartea-i altă viață?

CAIN: Pe cît știu
El spus-a doar că vom muri cu toții.

LUCIFER: Poate-ntr-o zi destăinui-va taina.

CAIN: Ferice ziua ceea!

LUCIFER: Da. Ferice!
Cînd taina fi-va dată în vileag
Cu prețul unor agonii cumplite
Și-n veci de alte agonii hrănită,
De miriade de atomi amorfi
Ce pentru-a ispăși vor prinde viață!

CAIN: Ce sînt aceste falnice fantasme
Care plutesc în juru-mi? Osebit
E chipul lor de-a spiritelor care
Dau Raiului, pierdut și-nchis, ocol
Și n-au nici chipul omenesc, de pildă,

Chipul lui Abel, lui Adam, al meu,
Sau al surorii, al femeii mele,
Al pruncilor. Nu, n-au înfățișare
De îngeri sau de oameni, îngeri nu-s,
Și, totuși, parcă-s mai presus de oameni.
Ființe minunate, mîndre, pline
De vlagă, dar c-un chip de nențeles
Și nicăieri văzut, căci n-au nici aripi
De serafimi, nici chip de om, nici formă
De lighioană, nu pot să le-asemui,
Din ce viază, cu nimic, făpturi
Aidoma cu cele mai mărețe
Ființe-nsuflețite, însă-atît
De osebite, că abia mă-ncumet
Să spun că-s vii.

LUCIFER: Și, totuși, au trăit.

CAIN: Anume unde?

LUCIFER: Tot acolo unde
Trăiești și tu.

CAIN: Și cînd?

LUCIFER: Pe locu-acela
Numit pămînt au viețuit.

CAIN: Adam
E-ntîiul om.

LUCIFER: Din neamul tău e-ntîiul.
Dar prea mărunt spre-a fi urmașul celor
Din neamul lor.

CAIN: Și ce sînt?

LUCIFER: Sînt ce fi-vei.

CAIN: Dar ce-au fost?

LUCIFER: Întrupări înalte, vii,
Mărețe, bune, tari și înțelepte,
Cu mult deasupra-a tot ce-ar fi putut
Să fie-n Eden tatăl tău, Adam,
Cu mult deasupra-a tot ce au să fie,
Peste șaizeci de mii de generații,
Cei zămisliți de tine și-al tău fiu,
În starea de adîncă înjosire.
Cît despre slăbiciunea lor, privește
La trupul tău și judecă.

CAIN: Vai mie!
Pierit-au?

LUCIFER: Da. De pe pămîntul lor
Cum ai să pieri și tu.
CAIN: Pămîntul meu
A fost pe-atunci al lor?
LUCIFER: A fost.
CAIN: Azi pare
Prea mic și prea umil pentru-a purta
Asemenea făpturi.
LUCIFER: Era mai falnic.
CAIN: De ce-a scăzut?
LUCIFER: Tu să-l întrebi pe-acel
Ce năruie.
CAIN: Cum, oare?
LUCIFER: Printr-o cruntă
Ciocnire între lucruri, ce-a surpat
În haos, lumea, și-a născut din haos
O altă lume. Rare sînt în timp
Aceste prăbușiri, dar se petrec
Ades în veșnicie. Vino-ncoace
Să vezi ce-a fost.
CAIN: E groaznic.
LUCIFER: Nu-i minciună.
Vezi umbrele de-acolo? Ele-au fost,
Cîndva, asemeni ție.
CAIN: Am să fiu
Și eu ca ele?
LUCIFER: Cel ce te-a creat
Să-ți dea răspuns. Ți-arăt înaintașii,
Iar tu pricepi ce-au fost, dar pe măsura
Puterii tale, o fărîmă numai
Din nemurirea dăruită celor
De pe pămînt, din judecata naltă
Și vlaga lor. Întocmai ca și ei
Trăiți și veți muri. Încolo, totul
V-apropie de niște tîrîtoare
Bicisnice, ivite-n mîlul gros
Al unui univers măreț, strivit,
Și-abia înfiripat într-o planetă
Pe care stau făpturi, ce trebuia,
Spre bucuria lor, să fie oarbe,
C-un Rai sărman, din care-a fost gonită,
Dorința de-a afla, ca un venin.
Privește dar, ce-au fost și ce sînt astăzi

Făpturile acestea. Sau, de nu,
Întoarce-te napoi și ară-ți cîmpul
Urmîndu-ți soarta. Eu te duc pe sus.

CAIN: Rămîn aici.

LUCIFER: Pe cît timp?

CAIN: Pe vecie.
De vreme ce am să mă-ntorc aici
De pe pămînt, rămîn acum. Mi-e silă
De viața mea: deci lasă-mă-ntre umbre.

LUCIFER: Nu-i cu putință. Tot ce vezi acum
E pentru tine vis și nu aievea.
Pentru-a intra aicea, e nevoie
Să treci, ca și făpturile acestea,
Prin vama Morții.

CAIN: Dar, mai adineauri,
Prin ce porți am pătruns?

LUCIFER: Printr-ale mele.
Făgăduindu-ți că te-ntorci, te-avînt
Prin vămile de sus, pe unde nimeni
Pînă la tine n-a pătruns, ținuturi
Fără suflare. Deci, să ici aminte.
Dar nu-ți închipui c-ai să rămîi
Cît timp nu-ți sună ceasul.

CAIN: Nu se-ntorc
Nici ele pe pămînt?

LUCIFER: Pămîntul lor
S-a dus pe veci, căci s-a schimbat atîta
În urma zvîrcolirilor, încît
N-ar mai cunoaște-o singură fărîmă
Din scoarța-abia uscată. O, era,
Pe vremi, frumoasă lumea!

CAIN: Este încă!
Nu pentru că-l trudesc înfrunt pămîntul,
Ci pentru că-s lipsit de bucuria
Minunilor din sînul lui și nu pot
Să-mi potolesc gîndirea răscolită
De setea de-a cunoaște, să dezleg
Cumplita taină-a morții și a vieții.

LUCIFER: Trăiești în lumea ta, n-ai cum pricepe
Vedeniile vechi.

CAIN: Acele umbre
De uriașe întrupări, ce-mi par,
Pe lîngă cele din văzduh, mai slabe

La minte și-aducînd la-nfățișare
Cu fiarele din codrii nepătrunși
Ce urlă noaptea, namile de spaimă,
Mai mari și mai înalte chiar ca zidul
Acelui Rai rîvnit, păzit de-arhangheli,
Cu ochi lucind ca paloșul de pară
Și colți cît niște trunchiuri de copaci
De coajă jupuiți, ce-au fost?

LUCIFER: Ce este
Mamutu-n lumea ta. Și ele zac
Cu miriadele-n pămînt.

CAIN: Nici una
Nu-i pe pămînt?

LUCIFER: Nu. Stirpea ta firavă
Ar fi pierit luptînd cu ele.

CAIN: Dar
De ce să lupte?

LUCIFER: Ai uitat blestemul
Rostit cînd fost-ați surghiuniți din Rai?
Războiu și moarte oricărei făpturi,
Amar și boală, căci a fost, doar, rodul
Copacului oprit.

CAIN: Și lighioana
S-a înfruptat din el, de-i dată morții?

LUCIFER: Zămislitoru-a spus ca lighioana
Să ți se-nchine ție, precum tu
I te închini. Sau vrei să-i fie soarta
Mai bună ca a ta? De nu cădea
Adam, nu se-ntîmpla nimic.

CAIN: O, băiete
Făpturi lipsite de nădejdii! Împart
Cu tatăl meu, ca fiii lui, destinul,
Fără-a fi rupt din măr, și tot ca ei
Nestăpînind o clipă scump plătita
Putere-a conștiinței. Pomu-acela
Ne-a înșelat căci n-am aflat nimic.
El ne-a făgăduit, cu prețul morții,
Cunoașterea, dar omul ce cunoaște?

LUCIFER: Cea mai înaltă cunoștință, poate,
O veți afla prin moarte: ea fiind,
Din toate, cel mai sigur lucru duce,
Oricum, la cea mai sigură știință.

De-aceea spun că pomu-a fost cinstit,
Deși ucigător.

CAIN: Ce locuri tulburi!
Le văd dar mi-s străine.

LUCIFER: Ceasul tău
Departe-i încă. Trupul tău nu poate
Pricepe pe de-a-ntregul duhul. Totuși,
Înseamnă mult să știi că sînt.

CAIN: Știam,
De mult, de moarte.

LUCIFER: Însă nu știai
Ce vine după ea.

CAIN: Nu știu nici astăzi.

LUCIFER: Ba știi ce nu știai în zori; că sînt
Și alte lumi pe lîngă lumea voastră.

CAIN: Îmi pare totul tulbure și straniu.

LUCIFER: Fii mulțumit. Mai limpede-ai să vezi
Cînd ai să fii nemuritor.

CAIN: Întinsul
Acela fără margini ce se vede
Lucind albastru-n zare și curgînd
Asemeni unui rîu de parcă-ar fi,
De n-ar fi ca eterul, străveziu,
Întins și fără matcă, rîul care
Țîșnind din Rai își poartă unda lină
Prin fața casei mele, ce e, oare?

LUCIFER: Se mai găsesc și astăzi pe pămînt,
Deși mai mici, asemenea întinderi
Și-n preajma lor s-or așeza urmașii:
E ce-a rămas dintr-un ocean.

CAIN: El pare
O altă lume: raze curgătoare.
Ce sînt acele întrupări ciudate,
Pe luciul lui plutind?

LUCIFER: Leviatanii[23]
De-odinioară ce trăiesc într-însul.

CAIN: Dar șarpele gigantic ce-și înalță
Spinarea udă, uriașu-i cap,
De zece ori mai sus ca mîndrul cedru
Cînd iese din abis, de parcă-ar vrea
Să-ncolăcească sferele pe care
Abia le-ntrezării, nu-i el din neamul

Aceluia ce se-ncălzea la soare
Sub pom, în Rai?
LUCIFER: Îți poate spune Eva
Mai bine ca oricine cum era
Ispita-șarpe.
CAIN: Mă-nspăimîntă. Cred
Că celălalt era mai blînd.
LUCIFER: Ia spune-mi,
Nu l-ai văzut niciodată?
CAIN: Văzut-am alții
De soiul lui. Pe cel ce-a ispitit-o
Să guste fructul blestemat, sau unul
Asemeni lui, niciodată.
LUCIFER: Și nici Adam?
CAIN: Nici el; căci mama l-a momit atunci
Cînd șarpele-a-nșelat-o.
LUCIFER: Om nevolnic!
De cîte ori femeia ta sau, poate,
Femeia unuia din fii va vrea
Pe tine sau pe-ai tăi să v-amăgească
Cu lucruri noi, ciudate, mai întîi
Ia seama cine le-a momit pe ele.
CAIN: Zadarnic sfat, căci șerpii nu mai au
Cum ispiti femeia.
LUCIFER: Dar femeia
Mai poate, totuși, ispiti bărbatul
Și, dimpotrivă: vezi, fereşte-ți fiii.
E-un sfat prietenesc, și pentru mine
Păgubitor: e drept că n-ai să-l ții,
Deci paguba va fi mai mică.
CAIN: Greu mi-i
Să te-nțeleg.
LUCIFER: Mai bine pentru tine.
Sînteți prea tineri, tu și lumea ta.
Te crezi nefericit și rău, așa e?
CAIN: Rău, nu pot spune, dar de suferit
Am suferit destul.
LUCIFER: Tu, cel dintîi
Născut al omului dintîi! Păcatul
Plutește-asupra ta și tu ești rău
Prin suferință, căci te chinui, însă,
Aceasta-i rai nevinovat pe lîngă
Ce s-ar putea să-ncerci, chiar tu, curînd.

Dar încercarea asta îndoită
În jalea ei va fi un paradis
Pe lîngă ce-or avea să-ndure fiii
Fiilor tăi și strănepoții lor.
Neostenit sporind de-a lungul vremii
Ca pulberea (pe care, drept vorbind,
Nu fac decît s-o-ngroașe). Să ne-ntoarcem
Către pămînt.

CAIN: De ce m-ai mai adus?
Doar ca să-mi spui ce-mi spui?

LUCIFER: Nu mi-ai cerut
Să afli?

CAIN: Ți-am cerut. Voiam, știind,
Să aflu fericirea.

LUCIFER: Dacă este,
Într-adevăr ești fericit.

CAIN: Deci Domnul
Tatălui meu, făcut-a bine-atunci
Cînd l-a oprit s-atingă pomul?

LUCIFER: Cred
Că dacă nu-l sădea făcea mai bine.
Dar răul, dacă nu-l cunoști, nu-nseamnă
Că ai scăpat de rău; el curge-ntruna
Fiind o parte din făpturi.

CAIN: Din toate?
Nu pot s-o cred: sînt însetat de bine.

LUCIFER: Și cine nu-i? Cine rîvnește răul
De dragul lui. Nimic și nimeni. Răul
Dospește-n tot ce-i viu precum și-n tot
Ce n-are viață.

CAIN: În acele lumi,
Pe unde-am fost, atît de orbitoare,
Pînă-a nu coborî printre fantasme,
Acolo răul nu poate-ncolți
Căci prea sînt minunate.

LUCIFER: Le-ai zărit
De prea departe.

CAIN: Nu-i nimic. Distanța
Le micșorează strălucirea numai,
Ai amuți privindu-le de-aproape.

LUCIFER: Făpturile, oricît de minunate,
De pe pămînt, privește-le de-aproape
Și judecă-le-apoi.

CAIN: Așa făcut-am.
Tot ce-i frumos e mai frumos de-aproape.
LUCIFER: E-o amăgire. Spune-mi ce-ai văzut
Crescînd în ochii tăi privit de-aproape?
CAIN: Văzui pe Adah. Stelele cerești,
Albastru-adînc al miezului de noapte
Cu globu-i luminos, la fel c-un spirit
Sau un sălaș al lui, amurgul roș
Sau răsăritul soarelui, sau clipa
De nedescris a coborîrii lui,
Cînd lacrimi fericite-mi umplu ochii,
În vreme ce se pierde-n gol și simt
Că inima-mi plutește, lin, de-a lungul
Acelui rai de nouri din amurg,
Crengi verzi, umbritul codru, glas de paseri,
Cînt al iubirii, seara, împletit
Cu cîntul heruvimului, pe cînd
Se-nchide ziua peste Eden, toate
În ochii mei și-n sufletu-mi nu-nseamnă
Nimic pe lîngă chipul ei: mă-ntorc
De la pămînt și cer, privindu-i fața.
LUCIFER: E proaspătă ca și plăpînda spiță
A omenirii în întîii zori,
Ca-ntîia înflorire a țărînei
Rodind la-mbrățișările dintîi
Ale iubirii, și cu toate astea
E-o amăgire.
CAIN: Știu: tu nu-i ești frate,
De-aceea nu-nțelegi.
LUCIFER: Biet muritor!
Sînt frate cu cei sterpi.
CAIN: Atunci, cu noi
N-ai cum să fii tovarăș.
LUCIFER: S-ar putea
Să-mi fii tu — mie. Dacă ești stăpînul
Făpturii mai frumoase întru toate,
De ce ești întristat?
CAIN: De ce trăiesc?
LUCIFER: De ce ești tu nefericit? De ce
Sînt toate-așa cum sînt? De ce chiar El,
Zămislitorul, trebuie să fie
Nefericit, însuflețind făpturi
Nefericite?

CAIN: Să creezi făpturi
Sortite nimicirii nu-i o faptă
Ce-aduce bucurie; tata, însă,
Îl socotește-atotputinte. „Răul
De unde vine dacă el e bun?"
L-am întrebat pe tata. Mi-a răspuns
Că rău-acesta-i calea către bine.
Mi s-a părut ciudat că izvorăște
Din nempăcatul lui vrăjmaș. Mai ieri
Văzui un miel mușcat de-un șarpe. Bietul
Sugaci se întinsese la pământ
Însîngerat, pe cînd sărmana oaie
Zadarnic behăia, iar tata,-atunci,
Cules-a buruieni și, oblojindu-l,
Neputinciosul miel s-a-nviorat
Și-apoi, înzdrăvenindu-se cu-ncetul,
S-a ridicat și-a prins să sugă iar
La ugerul oiței. „Fiul meu,
A zis Adam, ia seama cum se naște,
Din rău, un bine!"
LUCIFER: Ce-ai răspuns?
CAIN: Nimic.
Îmi este tată. Însă îmi spuneam
Că pentru bietul miel era mai bine
Să nu fi fost mușcat defel, în loc
Să-și dobîndească, iar, plăpînda viață
Cu prețul unui chin sfîșietor
Deși-amorțit de leacuri.
LUCIFER: Dintre toate
Spuneai că mai presus ți-e dragă ea,
Care-a-mpărțit cu tine sînul mamei
Și-ți alăptează pruncii.
CAIN: Da, spuneam:
Căci ce-aș fi fără ea?
LUCIFER: Eu, ce sînt?
CAIN: Oare,
Tu nu iubești nimic?
LUCIFER: Stăpînul tău
Iubește, oare?
CAIN: După spusa tatei,
El e iubirea însăși. Dar socot,
Privind în jur, că n-o prea dovedește.

LUCIFER: Asemenea tu nù poți să-ți dai seama
Dacă iubesc sau nu, afară doar
De o pornire largă-n care tot
Ce-i mărunțiș, menit e să dispară
Asemenea zăpezilor.
CAIN: Ce-or fi
Zăpezile?
LUCIFER: Fii mulțumit că nu știi
Ce vor afla urmașii-ntr-un tîrziu
Și bucură-te azi de cerul cald
Lipsit de gerul iernii.
CAIN: Vreun chip
Asemeni ție nu ți-e drag?
LUCIFER: Răspunde-mi:
Făptura ta ți-e dragă?
CAIN: Da. Mai mult
Mi-e dragă însă cealaltă făptură
Care-i deasupra mea și mă ajută
Să-mi duc povara vieții.
LUCIFER: O iubești
Pentru că-n ochii tăi e minunată
Ca măru-n ochii mamei tale. Dar
Cînd frumusețea-i va păli, iubirea
Și-aprinsa ta pornire se vor stinge.
CAIN: Să-i piară frumusețea! Cine-o fură?
LUCIFER: O fură timpul.
CAIN: Timp trecu destul
Și-Adam și Eva tot frumoși sînt astăzi
Nu ca Adah și serafimii, însă,
Oricum, frumoși.
LUCIFER: Sînt lucruri trecătoare
La ei ca și la ea.
CAIN: Îmi pare rău.
Cu toate astea-i voi păstra iubirea
Și-atunci cînd frumusețea ei păli-va.
Făuritoru-a tot ce e frumos
Va fi mai păgubit ca mine: el
Va pierde o podoabă fără seamăn.
LUCIFER: Ți-e drag un lucru pieritor. Te plîng.
CAIN: Și eu te plîng; tu nu iubești nimica.
LUCIFER: Dar frate-tău, ți-e drag și el?
CAIN: De ce
Nu mi-ar fi drag?

LUCIFER: Şi tatăl tău şi Domnul
Îl au în cinste.
CAIN: Eu, de-asemeni.
LUCIFER: Bine.
E o dovadă că te pleci.
CAIN: Mă plîng?
LUCIFER: E-al doilea născut şi-i slăbiciunea
Iubitei tale mame.
CAIN: Nu-i nimic.
De vreme ce întîia oară-un şarpe
S-a bucurat de ea.
LUCIFER: Prea bine. Însă,
Ce spui de tatăl tău?
CAIN: Ce-mi pasă! Oare
Dacă li-i drag să nu-l iubesc?
LUCIFER: Iehova,
Îndurătorul Domn şi Ziditorul
Acelui Rai pierdut, şi el priveşte,
Zîmbind, la Abel.
CAIN: Niciodată cu
Nu l-am zărit şi nu ştiu de-i zîmbeşte.
LUCIFER: Zărit-ai îngeri.
CAIN: Rar.
LUCIFER: Destul de des
Ca să-ţi dai seama că-l iubesc pe Abel:
Oricînd e jertfa lui primită.
CAIN: Fie.
De ce-mi vorbeşti de toate-acestea?
LUCIFER: Ştiu
Că te-ai gîndit la ele mai-nainte.
CAIN: De-ar fi aşa, cu ce drept mi-aminteşti
Gînduri de cari...

(Se opreşte tulburat.)

O, spirite! Noi sîntem
Aici, în lumea ta, deci nu-mi vorbi
De lumea mea. Tu m-ai făcut să văd
Minuni: preadamiţii ce-au călcat
Pămîntul vechi a cărui rămăşiţă
E cel de azi; mi-ai arătat puzderii
De lumi stelare-al căror şters tovarăş,
Pierdut printre planete, este azi

Pământul nostru: am zărit și umbra
Acelui lucru mult-temut adus
De tatăl nostru: Moartea; felurite,
Nenumărate lumi văzui; aș vrea
Să-l văd pe Iehova în Raiul său,
Sau Raiul tău: în ce ținut se află?

LUCIFER: Aici și peste tot.

CAIN: Tu n-ai sălaș?
Un loc al tău, ca orișice ființă,
Cum muritorii-și au pământul lor,
Și alții — alte lumi? Doar tu-mi spuneai
Că sufletele pieritoare-și au
Un loc anume, iar acelea care
De mult s-au petrecut din lumea noastră,
Sălașul lor. Și Iehova și tu
Aveți sălașe. Stați, oare,-mpreună?

LUCIFER: Ba nu. Stăm fiecare-n altă parte.
Domnim însă-mpreună.

CAIN: Bine-ar fi
De-ar fi doar unul domn. Atuncea, poate,
Ar duce toate către-un singur țel
Și n-ar mai fi-ntre lucruri vijelia
Ciocnirilor de-acum. Dar nu-nțeleg
Cum duhuri mari ca voi și înțelepte
Se vrăjmășesc. Nu sînteți înfrățiți
Prin slavă și putere?

LUCIFER: Tu nu ești,
Cu Abel, frate?

CAIN: Frați sîntem și àstfel
Vom fi mereu. Dar chiar dacă n-am fi,
Nu-i duhul nostru pieritor ca trupul?
Nu-i nemurirea-atotputernicia?
De ce să se-nvrăjbească aducînd
În lume-atîta chin?

LUCIFER: Pentru-a domni.

CAIN: Te-am auzit spunînd că sînteți veșnici.

LUCIFER: Așa e.

CAIN: Și din cele ce-am văzut
Imensitatea-albastră-i nesfîrșită.

LUCIFER: Așa e.

CAIN: Nu vă este de ajuns
Pentru-amîndoi? De ce nu vă-nțelegeți?

LUCIFER: Domnim și eu și el.

CAIN: E totuși, unul
Din voi ce-aduce răul.
LUCIFER: Care?
CAIN: Tu!
Căci omului de poți să-i faci vreun bine
De ce nu-l faci?[24]
LUCIFER: E treaba celui care
Te-a zămislit. Nu eu am fost acela:
Sînteți ai lui și nu ai mei.
CAIN: Atunci,
Lasă-ne-n seama lui de vreme ce
El ne-a făcut, sau dacă nu, arată-mi
Sălașul tău și-al lui.
LUCIFER: De-aș vrea, acum
Te-aș duce să le vezi pe amîndouă.
Ci cînd suna-va ceasul vei intra
Într-unul dintre ele, pe vecie.
CAIN: Acum, de ce nu?
LUCIFER: Omeneasca minte
Abia de poate să cuprindă-n ea
Puținul ce-a văzut și tu rîvnești
S-ajungi acum la marile Mistere,
La dublele Principii și-ai dori
Să le zărești pe tronurile lor
Ascunse ție. Omule, răbdare!
Căci de-ai vedea oricare dintre ele
Ar însemna sfîrșitul tău.
CAIN: Aș vrea
Să pier spre-a le vedea.
LUCIFER: Acum vorbit-a
Feciorul celeia ce smuls-a mărul.
Te-ai prăpădi fără să-ți satur ochii:
Spre-a le zări ești nevoit să treci
Pe alt tărîm.
CAIN: Al morții!
LUCIFER: Prima poartă
A trecerii.
CAIN: Mi-e teamă mai puțin
Aflîndu-i calea.
LUCIFER: Să purcedem dară
Spre lumea ta, unde-ngroșa-vei neamul
Întemeiat de-Adam, mîncînd și bînd,

Trudind şi tremurînd, rîzînd, plîngînd,
Dormind şi-apói pierind.

CAIN: De ce, atunci,
Văzui aceste locuri?

LUCIFER: N-ai dorit
Să afli? Şi prin cele ce-ai văzut
N-ai izbutit să afli?

CAIN: Vai! Îmi pare
Că nu mai sînt nimic.[25]

LUCIFER: Aceasta este
Chiar suma cunoştinţelor: să-ţi afli
Nimicnicia firii omeneşti.
Învăţătura las-o moştenire
Copiilor şi-ai să-i scuteşti de chin.

CAIN: Duh încrezut! Grăieşti cu fală, însă,
Şi tu ai un stăpîn.

LUCIFER: Eu nu! Îţi jur
Pe cerul stăpînit de el, pe-ntinsul
Noian de lumi şi suflete pe care
Le stăpînim deopotrivă. Nu!
E drept c-am fost înfrînt, dar nu-i sînt slugă.
I se închină toţi. Eu nu. Mă lupt
Şi îl înfrunt, cum m-am luptat pe vremuri
În cerul nalt. De-a lungul veşniciei,
În Hades, prin prăpăstii fără fund,
Prin veacurile lungi şi nesfîrşite,
Necontenit mă voi lupta cu el
Şi stea cu stea şi lume după lume
Vor tremura-n balanţă, pînă cînd
Războiul va-nceta, de va-nceta,
Dar nu mai înainte ca din noi
Să cadă unul. Cine poate stinge
Neîmpăcata ură sau zdrobi
Nemuritoarea viaţă? El învins-a:
Deci Răul, pentru el, e cel învins.
Ce-i Binele adus de el? Căci dacă
L-aş fi înfrînt spuneam că el e răul
În tot ce-a zămislit. Ce daruri, oare,
Trimis-a muritorilor abia
Înfiripaţi în lumea lor îngustă?

CAIN: O, prea puţine. Unele din ele
Cu gust amar.

LUCIFER: Hai înapoi, atunci,
Către pămînt să te înfrupți mereu
Din marea binefacere cerească
Ce-ți fericește neamul. Rău-i rău
Și binele e bine și nu el
Le-aduce-n lume. Dacă face bine
Numiți-l bun. Dar dacă face rău
Nu spuneți că-i al meu, mai înainte
De a-i afla izvorul. Nu vă luați
După cuvinte, chiar atuncea cînd
Sînt duhuri mari în joc, ci socotiți
După viața voastră, după cum
Ar trebui să fie. Oricum, mărul
Ispitei v-a adus în dar un lucru
Neprețuit: gîndirea voastră. Fie
Ca niciodată silnice porunci
Să n-o clintească, fie să nu credeți,
Împinși de teamă, împotriva voastră,
Nesocotind dovezile. Răbdați
Și cugetați, alcătuind o lume
Lăuntrică în care cea de-afară
Să n-aibă cum pătrunde. Doar așa
Veți căpăta o fire mai înaltă
Și gîndul vostru va putea supune
Țărîna-n care-a fost întemnițat.

Se fac nevăzuți.

SCENA 1

Pămîntul în preajma Raiului, ca în primul act.
Intră Cain şi Adah.

ADAH: Sst! Cain! Calcă-ncet.
CAIN: Dar de ce?
ADAH: Enoch,
Micuţul nostru, doarme, iată, colo,
Sub chiparos, pe un culcuş de frunze.
CAIN: Sub chiparos[26]! Copacul ăsta parcă
Jeleşte cînd dă umbră. Ce-ţi veni
Să culci sub el copilul?
ADAH: Umbra lui,
Ca bezna nopţii deasă, tocmai bună-i
Să-i privegheze somnul.
CAIN: Cel mai lung
Şi cel din urmă! Hai să-l văd.
(Se apropie, împreună, de copil.)
Îmi pare
Nespus de fraged. Obrăjorii lui
În înflorirea lor curată,-ntrec
Petalele de roze, presărate
Sub căpătîi.
ADAH: Şi gura-ntredeschisă
Cît e de dulce! Nu. Să nu-l săruţi!
Sau nu acum. Curînd o să se scoale,
Căci ceasul de odihnă s-a-mplinit.
Ar fi păcat să-l tulburi pînă cînd
Nu se trezeşte singur.
CAIN: Ai dreptate.

Îmi voi struni dorința. L-ai văzut
Cum a zîmbit prin somn? O, dormi, zîmbește,
Vlăstar al lumii ce-a-nflorit abia,
Dormi și zîmbește, căci a ta e vremea
Zîmbirii și-a odihnei, buni tovarăși
Nevinovați și veseli! N-ai cum ști
Că trupul tău e gol: tu n-ai culeș
Opritul fruct. De ce să vină ceasul
Cînd fi-vei pedepsit pentr-un păcat
Ce nu-i al tău și nu l-am făptuit
Nici tu, nici eu? Acuma dormi în pace!
Obrajii lui se înroșesc pe cît
I se-adîncește zîmbetul, se zbat,
Ca niște aripi, lungile lui gene
La fel de-ntunecate ca frunzișul
Copacului stufos, și-albaștrii ochi
Surîd, senini, subt pleoapa-ntredeschisă.
Ce vede-n vis? Visează Raiul! Da.
Visează Raiul cel pierdut de-a pururi.
Copilul meu, e doar un vis! Nici tu,
Nici fii tăi, nici strănepoții voștri
Nu vor călca vreodată-n acel loc
Oprit, al bucuriei.

ADAH: Dragă Cain!
De ce jelești peste culcușul lui
Atît de-amar trecutul? Pentru ce
Tînjești atîta după Rai? N-ai vrea
Să înjghebăm noi altul?

CAIN: Unde?

ADAH: Chiar
Aici, sau unde vrei. Cînd sînt cu tine
Eu nu duc lipsa Raiului pierdut,
Nu-mi ești aproape tu, copilul, tata,
Frate-meu, Zillah — dulcea noastră soră —
Și Eva care ne-a adus pe lume
Și-i datorăm atît de multe?

CAIN: Da.
Și moartea printre altele.

ADAH: O, Cain!
Preamîndrul duh ce te-a purtat prin nori
Ți-a adîncit mîhnirile. Credeam
Că-ntrezărind minunile rîvnite,
Vedenii, pe cît spui, și-acèle lumi

De azi şi din vechime, potoli-va
Neastîmpărata-ţi minte şi dorinţa
De a cunoaşte. Văd că numai rău
Ţi-aduse călăuza ta. Eu, totuşi,
Îi mulţumesc că te-ai întors curînd.

CAIN: Curînd ai spus?
Curînd. Sînt două ceasuri
De cînd plecat-ai. Două ceasuri lungi
De aşteptare, totuşi, după soare
Doar două ceasuri.

CAIN: Şi-n acest răstimp
Eu am ajuns la soare şi-am văzut
Acele lumi pe care altădată
Le lumina şi care pentru veci
Rămas-au fără el, şi lumi nicicînd
De raza-i dogorîte! Socoteam
Că-s ani de cînd lipsesc.

ADAH: Doar două ceasuri.

CAIN: Deci mintea noastră socoteşte timpul
Doar după cele ce vedem şi după
Priveliştea măreaţă sau măruntă,
După plăcere sau urît. Zărind
Lucruri care se pierd în fund de vremuri
Făpturi nemaivăzute, stinse lumi,
Cu veşnicia-n faţă, cu credeam
Că îmi împrumutase-un veac sau două
Din nesfîrşirea ei. Dar văd acum
Cît sînt de mic. Spusese bine duhul
Că nu-s nimic.

ADAH: Cum de-a grăit astfel?
Căci Iehova n-a spus-o.

CAIN: Nu. N-a spus-o.
Lui i-e destul să crească-n noi nimicul.
Şi amăgind ţărîna cu fugara
Vedere-a Raiului şi-a nemuririi,
O-ntoarce în ţărînă iar. De ce?

ADAH: Păcatul părintesc, o ştii preabine!

CAIN: De ce să-l îndurăm? L-au făptuit:
Deci ei să moară.

ADAH: N-ar fi drept. Acum
Prin gura ta grăieşte duhul care
Te-a însoţit. O, de-aş putea muri
Ca să trăiască ei!

CAIN: Şi eu spun àstfel.
De-ar fi să-ndestulăm cu-o jertfă numai
Pe cel nesăţios să frîngă vieţi
Şi pruncu-acesta care doarme colea,
Nevinovat, ar fi ferit să guste
Din moarte şi durere, şi-n urmaşi
Să li se piardă, pe vecie, urma.
ADAH: Poate că jertfa asta într-o zi
O să ne mîntuiască neamul.
CAIN: Jertfa
Acelui fără vină-n locul celui
Care-a greşit. Ce tîrg ciudat ar fi!
Neprihăniţi sîntèm! Cu ce greşit-am
Pentru-a plăti păcatul făptuit
Cînd încă nu eram, şi pentru ce
Să ispăşim mereu, răscumpărînd
Păcatu-acela tainic, fără nume,
Dacă păcat se cheamă setea după
Cunoaştere?
ADAH: Păcătuieşti şi-acum
O, Cain, dragul meu. Nelegiuite
Sînt vorbele ce-ascult.
CAIN: Atunci mă lasă
Şi du-te!
ADAH: Niciodată. Dumnezeu
Te-aude, însă.
CAIN: Ce se vede-aicea?
ADAH: Altarele de jertfă către Domnul
De Abel înălţate, cît lipsit-ai,
Pentru-a jertfi-mpreună.
CAIN· Nu-s grăbit
S-aduc, ca Abel, ardere şi jertfă
În fiecare zi, plecîndu-mi fruntea
Cu o smerenie în care teama
Înlocuieşte dragostea, iar slava
Se schimbă-n bir.
ADAH: E bine să jertfeşti.
CAIN: Ajunge un altar. Eu n-am ce-aduce.
ADAH: Întîii muguri care sparg pe ramuri
Şi poamele dintîi, învoalte flori,

Tot ce-a rodit mai minunat pămîntul,
Să-i ducem Domnului prinos, cu suflet
Smerit și blînd.[27]

CAIN: Eu am muncit pămîntul
Și-am asudat în arșiță, precum
A rînduit blestemul. Sînt dator
Și altceva? De ce-aș fi blînd? Nu-i smulg
Ogorului bucata mea de pîine?
Și recunoscător de ce să fiu?
Nu-s pulbere, nu-n pulbere mă scald
Și n-am să fiu iar pulbere? Să mint
Cînd știu că sînt nimic, să mă prefac
Că-s mulțumit că-ndur? Să fiu smerit
Că tatăl meu a săvîrșit păcatul
Pe care-l ispășim, scrîșnind, și-n veac
Va fi cu prisosință ispășit
De neamul nostru? Bietul nostru prunc
Ce doarme surîzînd, nu știe, bietul,
Că poartă-n el sămînța unui chin
Ce-n miriade de făpturi va trece.
Ar fi mai bine, somnoros, să-l iau
Și să-l strivesc de stînci decît să-l las
Să viețuiască pentru...

ADAH: Doamne sfinte!
Să nu te-atingi de el... Copilul tău
Și-al meu, o, Cain! Cain!

CAIN: Nu te teme!
Nici pentru toate stelele din cer,
Pentru puterea ce le mînă-n haos,
N-aș pedepsi mai aspru-acest copil
Decît cu-o-mbrățișare părintească.

ADAH: De ce mă-nfricoșezi cu vorbe?

CAIN: Iată
Spusei c-ar fi mai bine de-ar pieri
Decît să-ndure chinul și să-l lase
Drept moștenire altora. Dar dacă
Aceste vorbe te mîhnesc, voi spune
Că ar fi fost mai bine pentru el
Să nu se fi născut.

ADAH: Nu spune asta!
La bucuria mamei nu gîndești?
Să-l alăptezi, să-l priveghezi, să-l mîngîi.

Încetișor. Se scoală. Dulce Enoch!
(Se duce spre copil)
Privește-l, Cain! Iată ce vînjos
Și fraged e, cît de frumos și vesel.
Îmi seamănă și-ți seamănă, cînd ești
Cu sufletu-mpăcat: atuncea toți
Sîntèm la fel, așa e, Cain? Tată,
Copil și mamă, chipurile noastre
Se-oglindă unu-ntr-altul ca și cum
S-ar oglindi-ntr-o apă lină-atunci
Cînd cle-s împăcate, potolite
Și tu ești bun. Iubește-ne, deci, Cain!
Iubește-te de dragul nostru. Vai!
Iată-l cum tinde brațele, cum rîde
Și cum deschide-albaștrii ochi cercînd
Să-ți prindă ochii, ca și cum ar vrea
Să-ți dea binețe, iar plăpîndu-i trup
Tresaltă-naripat de bucurie.
Să nu-mi vorbești de chin. Chiar heruvimii,
Cei fără de copii, te-ar pizmui
Că îi ești tată. Binecuvîntează-l!
Nu știe cum să-ți mulțumească, dar
Inima lui cu-a ta se împreună.

CAIN: Fii binecuvîntat, copile! Dacă
Așa te poate-un muritor feri
De ispitirea șarpelui.

ADAH: Vezi bine!
Căci binecuvîntarea părintească
Îl va feri de șarpele viclean.

CAIN: Mă îndoiesc. Dar nu mă dau în lături.

ADAH: Fratele nostru vine-ncoace.

CAIN: Abel,
Fratele tău.

(Intră Abel.)

ABEL: O, frate, bun-venit!
Coboare pacea Domnului asupră-ți!

CAIN: Bun găsit, Abel!

ABEL: Îmi spusese Adah
Că ești plecat departe, însoțit
De-un duh înalt, departe de hotarul
Obișnuit. Era dintre acei

Pe care i-am văzut, și-am stat de vorbă
Cum stăm cu tata?

CAIN: Nu.

ABEL: De ce te-ai dus
Cu duhu-acesta? Poate-i un vrăjmaș
Al Celui-preaînalt?

CAIN: Și un prieten
Al omului. Cel-preaînalt, de vrei
Să-l denumești așa, a fost vreodată?

ABEL: Să-l denumesc! Ciudate vorbe, frate!
Lasă-ne-o clipă singuri, soră Adah,
Să ne gătim de jertfă.[28]

ADAH: Bine. Plec.
Rămîi cu bine, scumpe Cain. Iată,
Îmbrățișează-ți fiul. Duhul lui
Fără prihană și smerita slujbă
A fratelui meu Abel să te-aducă
Pe calea Păcii și-a Credinței.

(Adah iese, purtîndu-și pruncul.)

ABEL: Tu
Pe unde-ai fost?

CAIN: Nu știu.

ABEL: Dar ce văzut-ai?

CAIN: Văzui răpusele, făr' de hotare,
Puternicele, nepătrunse taine
Din spațiu, sumedenie de lumi
Ce-au fost și sînt, amețitor vîrtej
De sori, pămînturi, luni, rostogolite
Pe-orbitele sonore, bubuind
În jurul meu, așa încît, acum,
Ar fi nepotrivit să stăm de vorbă.
Lasă-mă, Abel.

ABEL: Văd în ochii tăi
Un licăr nefiresc și-ți văd obrajii
Aprinși de-o nefirească-mbujorare
Și îți aud cuvintele ciudate.
Ce-nseamnă asta?

CAIN: Că te rog să pleci.

ABEL: Nu înainte de-a aduce jertfa
Și-a ne ruga.

CAIN: Jertfește singur, Abel.
Iehòva te iubește.

ABEL: Pe-amîndoi.
CAIN: Pe tine mai ales. Dar nu, nu-mi pasă,
Tu eşti mai potrivit să-l proslăveşti.
Închină-i-te dacă vrei, dar singur,
Sau fără mine.
ABEL: Frate, n-aş fi demn
Să mă numesc feciorul tatei, dacă
Nu te-aş cinsti pe tine, cel mai vîrstnic
Din fiii lui, chemîndu-te să nalţi,
Cu mine-alături, jertfa către Domnul,
Şi nu ţi-aş da întîiul loc de preot
În împlinirea sarcinei, căci el
Ţi se cuvine.
CAIN: Nu-mi aduc aminte
Să-l fi cerut.
ABEL: Cu-atît mai rău. Te rog
S-o faci acum. Pari chinuit şi jertfa
Te va-mpăca în cuget.
CAIN: Nu. Nimic
Nu-mi poate-aduce pacea. Niciodată
N-a pogorît în sufletu-mi, deşi
Se-mpacă-ades şi firea. Abel drăgă,
Ar fi mai bine să mă laşi. De nu
Înalţă singur jertfa ta pioasă.
ABEL: Nu spune-aşa. Se cere împreună
Să înălţăm prinosul. Nu pleca.
CAIN: Dacă se cere,-atuncea, fie! Spune-mi
Ce-am de făcut?
ABEL: Alege un altar.
CAIN: Alege tu în locul meu. La fel sînt:
Un pumn de piatră, iarbă şi pămînt.
ABEL: Alege tu!
CAIN: Mi l-am ales.
ABEL: Altarul
Cel mai semeţ. L-ai nimerit: tu eşti
Doar cel mai mare. Pregăteşte-ţi jertfa.
CAIN: Tu ţi-ai gătit-o!
ABEL: Da. Întîii miei
Ai turmei mele. Nensemnate daruri
De biet păstor.
CAIN: Eu sînt plugar, n-am mici.
De-aceea voi jertfi ce-mi dă pămîntul
În schimbul trudei mele: rodul lui.

Crengi înflorite, felurite poame
Ce-au dat în pîrg.

ABEL: Se cade tu să-ncepi,
Ca cel mai mare, sfînta slujbă.

CAIN: Abel!
Nepriceput mă simt. Arată-mi cum,
Iar eu te voi urma.

ABEL: O! Doamne sfinte!
Tu, ce ne-ai zămislit și ai suflat
Asupra noastră viață, Tu, ce-ai fost
Preamilostiv cu noi, căci n-ai sortit
Pe fiii tăi pierzaniei, cum cere
Păcatul părintesc, ci-n mila ta
Tu ne-ai cruțat și ne-ai iertat greșeala
De neiertat, tu, singurul stăpîn
Al binelui, al slavei și-al veciei,
Luminător a toate cîte sînt,
Preabunule ce ne feresti de rău
Și ne arăți cărarea către bine,
De-a pururi nepătruns, primește-mi jertfa,
Smeritul meu prinos, întîiul miel
Al turmei mele, biet prinos, căci nimeni
Nu-ți poate mulțumi îndeajuns,
Primește-o ca pe-un dar din partea celui
Ce-și pleacă în țărînă fruntea sa
Și-n fața tronului ceresc se-nchină
Spre slava ta în veci de veci. Amin.

CAIN *(țără a îngenunchea în timpul rugii):*
O, duh, sau orice-ai fi, atotputernic
Pe cît se vede și, pesemne, bun,
De vreme ce ți-s faptele scutite
De orice rău, tu, dumnezeu în cer
Și pe pămînt Iehòva, cunoscut
Fără-ndoială și sub alte nume
Pe care ți le dau, după-nsușiri,
Supușii tăi nenumărați primește
Și ruga mea dacă dorești să fii
Prin rugi înduplecat, iar dacă e
Prin jertfe să te-mbun, primește-mi jertfa.
Două făpturi jertfesc. De ți-e pe plac
Prinos de sînge, iată-aci altarul
Păstorului, la dreapta-mi fumegînd,
Însîngerat, spre slava ta, căci el

Jertfit-a-ntîiul miel al turmei sale
Ce aburește-acum împrăștiind
Spre cer miros de sînge și tămîie.
Iar dacă-ți sînt pe plac aceste roade
Dulci ale gliei, pururi mîngîiate
De blîndele-anotimpuri, așternute
Pe iarba nepătată, sub lumina
Care le-a copt, primește-le, căci ele,
Necunoscînd durerea,-nchipuiesc
O pildă-a faptei tale, mai degrabă,
Decît smerite rugi. Dacă-un altar
Lipsit de jertfa sîngelui te-mbună,
Întoarce-ți ochii! Cel ce l-a-nălțat
E-ntocmai cum l-ai zămislit. Nu-ți cere
Să-i dai nimic în schimb. Dacă e bun
Fă cum ți-e vrerea: cruță-l sau lovește-l,
De vreme ce tu singur hotărăști
Ce-i binele și răul, care sînt
După voința ta orînduite.
De-i rea sau bună fapta mea eu nu știu
Căci nu-s stăpîn și nu-s îndreptățit
Să-l judec pe stăpîn, ci doar să-ndur
Porunca-i cît de aspră, fără murmur.

(Pe altarul lui Abel, rugul aprins izbucnește într-o coloană de flăcări luminoase spre cer, în vreme ce un vîrtej de vînt răstoarnă altarul lui Cain, aruncînd roadele în țărînă.[29])

ABEL *(îngenunchind)*:
Închină-te, o, frate! Căci Iehòva
S-a mîniat pe tine.

CAIN: Pentru ce?

ABEL: Prinosul tău zace-n țărînă.

CAIN: Lasă-l.
Zace-n țărîna care l-a rodit
Și-o să rodească iar în primăvară.
Jertfa-ți de carne-ncinsă e primită,
Căci cerul, iată, soarbe cu nesaț
Văpăile-mbibate-n sînge.

ABEL: Cain,
Nu te gîndi la jertfa mea. Înalță,
Degrabă, alt altar.

CAIN: Ba nicidecum.
Mi s-a scîrbit să mai înalț altare.

ABEL: O, Cain, ce-ai de gînd?
CAIN: Să prăbușesc
Neghioaba întocmire-a jertfei tale
Supus plecată cerului. Altarul
Stropit cu sîngele nevinovat
Al mieilor tăiați.
ABEL: Stai! Nu te-atinge!
Și nu-ți îngreuia nelegiurea
Prin vorbe fără rost. Altaru-acela
E binecuvîntat căci Cel-de-sus,
În marea-i milă, mi-a primit prinosul.
CAIN: În marea-i milă! S-a gîndit el, oare,
Cînd ți-a primit prinosu-nsîngerat
Și aburind al cărnii, la durerea
Behăitoare-a bietelor mioare
Jelindu-și pruncii căsăpiți? La chinul
Jertfiților nevinovați răpuși
De cuțitoiul tău pios? Fereşte!
Nu voi lăsa să se răsfețe-n soare
Această sîngeroasă mărturie
Care-njosește viața.
ABEL: Înapoi!
N-ai să zdrobești în nebunia ta
Altarul meu. Slujește-te de el
Și-ncearcă să înalți o altă jertfă.
CAIN: O altă jertfă! Dă-te la o parte!
Sau jertfa asta s-ar putea să fie...
ABEL: Ce vrei să spui?
CAIN: Dă-mi drumul! Domnul tău
E iubitor de sînge. Vezi! Ia seama!
Să nu-l îndestulez acum. Dă-mi drumul!
ABEL: În numele-i preasfînt, cu te opresc
S-atingi altarul ocrotit de ceruri.
CAIN: De ții la viața ta, fereşte-n lături
Și lasă-mă să-mprăștii iarba asta
Peste țărîna ce-o rodeşte, àltfel...
ABEL *(împotrivindu-se):*
Iubesc pe Domnul mai presus ca viața.
CAIN *(izbindu-l în tîmplă cu o bucată de lemn pe care a smuls-o din rugul aprins):*
Na! Du-i-o-n dar stăpînului tău lacom
De vieți.

ABEL *(prăbuşindu-se):*
Ah! Ce-ai făcut, o, frate, frate!
CAIN: Da! Frate!
ABEL: Dumnezeule, primeşte
Pe robul tău, iar ucigaşul iartă-l,
Căci n-a ştiut ce face. Cain! Frate!
Dă-mi mîna, dă-mi... iar bietei Zillah spune-i...
CAIN *(după o clipă de uimire):*
Cum? Mîna mea! E înroşită de...

(După o lungă pauză, priveşte, pierdut, în juru-i.)

Unde mă aflu? Singur! Unde-i Abel?
Şi unde Cain? Eu să fiu acela?
Trezeşte-te, o, frate! Ce-ai rămas
Atît de galben? Azi de dimineaţă
Erai doar zdravăn. Abel! Nu, te rog
Nu-ţi bate joc. Lovitu-te-am năprasnic,
Dar nu din vina mea. De ce mi-ai stat
În cale? Poate-ncerci să te prefaci
Ca să mă sperii? Te-am lovit. Atîta.
Clinteşte-ţi mîna doar! Clinteşte-ţi mîna!
Aşa. Răsuflă! Suflă-asupra mea!
O, Doamne! Doamne!
ABEL: Cine l-a chemat
Pe Dumnezeu?
CAIN: Eu, ucigaşul.
ABEL: Domnul
Să-l aibă-n pază. Cain, să te-nduri
De biata noastră Zillah: nu mai are
Decît un frate-acum.

(Abel îşi dă duhul.)

CAIN: Iar eu nici unul.
Cine-mi răpeşte fratele? Deschişi
Sînt ochii săi. Deci n-a murit. Căci Moartea
E ca un somn şi somnu-nchide ochii.
Îşi ţine gura-ntredeschisă, deci
Răsuflă. Dar n-o simt. Mă plec s-ascult
Dacă-i mai bate inima. Se pare
Că s-a oprit. E-o nălucire! Altfel
Din lumea asta am făcut un iad.

Pămîntul parcă se-nvîrteşte: mîna
Mi-e umedă...

(Îşi duce mîna la frunte, apoi prin faţa ochilor.)

Dar nu de rouă. Nu.
E jilavă de sîngele frăţesc,
Al meu şi-al lui, vărsat acum de mine.
Ce rost mai are viaţa cînd răpui
Făptura ta în altul? Nu se poate
Să fi murit! Tăcerea-nseamnă moarte?
Se va trezi. Mai bine să rămîn
La căpătîiul lui. Nu-i cu putinţă
Să fie-atît de slabă viaţa-ncît
S-o-năbuşi într-o clipă. Mi-a vorbit
Mai adineauri. Ce să-i spun? O, frate!
Nu. Dacă-l chem aşa n-o să-mi răspundă
Căci fraţii nu se-ncaieră. Şi, totuşi,
Vorbeşte-mi, o, vorbeşte-mi! De-aş putea
Să mai aud o vorbă doar rostită
Cu blîndu-i glas, o, de-aş putea să-i dau
A doua oară glasul.

Intră Zillah.

ZILLAH: Parcă-aud
Un zvon de glasuri. Cine-o fi! E Cain...
Stă şi-mi veghează soţul. Dar ce faci
Acolo, frate? Abel doarme? Doamne!
De ce-i aşa de galben şi ce-nseamnă
Firul de sînge de pe tîmplă? Nu.
Mă-nşel: nu-i sînge. Nimeni n-ar putea
Să-i facă rău. Ce-nseamnă asta? Abel!
Ce s-a-ntîmplat? E-nţepenit. Nu suflă.
Mîinile-i cad într-ale mele, moi,
Ca nişte pietre fără viaţă. Cain!
Om fără suflet! Cum de n-ai sărit
Să-l scapi de la pieire? Trebuia,
Ca cel mai tare, tu să te ridici
Şi să-i dobori vrăjmaşul. Tată! Eva!
Veniţi încoace! Vino, Adah! Moartea
Se află printre noi.

Zillah iese chemîndu-i.

CAIN *(singur)*:

Cine-a adus-o?
Eu sînt acela, eu care-o urăsc
Atît de-adînc că numai gîndul ei
Mi-a-nveninat viața mai nainte
De-a ști măcar ce fel de chip avea,
Eu am adus-o aici, eu l-am împins
Pe frate-meu în brațele ei reci
Și fără de iertare, ca și cum
Ea nu putea și singură să-și ia
Cumplitul bir. Cu-ncetul mă trezesc
Din visul greu ce-mi luase mintea. Însă
El nu se va trezi în veci.

Intră Adam, Eva, Adah și Zillah.

ADAM: Venii
Chemat de Zillah cu suspine. Oare,
E-adevărat? Dar ce văd! Fiul meu!

(Către Eva)

Iată, femeie, s-a-mplinit blestemul
Pe care l-ai stîrnit prin fapta ta!

EVA: O, nu-mi aduce-aminte! Simt și-acum
Colții de șarpe-n inimă. Oh, Abel!
Iubitul meu fecior! Pedeapsa asta
Întrece, Iehova, păcatul meu.
Mi l-ai răpit pe veci!

ADAM: Grăiește, Cain!
Doar tu ai fost de față. Cine e
Săvîrșitorul? Poate că vreun înger
Vrăjmaș lui Iehova? Sau poate-o fiară
Sălbatică din codru?

EVA: Ah! Zăresc
O rază albă cum străpunge norul!
Văd reteveiul ars și-nsîngerat
Smuls din altar, mînjit de fum și roșu
De...

ADAM: Hai, grăiește, fiul meu!
Alungă bănuiala ce-adîncește
Nenorocirea noastră.

ADAH: Spune, Cain,
Că nu ești tu făptașul.

EVA: O, ba da!
E limpede, căci iată cum și-nclină,
Ca vinovații, fruntea, și-și ascunde
Cu palmele însîngerate, ochii
Păgîni și crunți.
ADAH: Nu, mamă! Pe nedrept
Arunci asupra-i vina. Spală, Cain,
Învinuirea înfricoșătoare,
De suferință smulsă mamei noastre.
EVA: O, Iehova, ascultă-mă! Pogoare
Asupra lui al șarpelui blestem
În veci de veci, căci el e mai aproape
De semința lui. Pustie fie-i
Pînă la moarte viața! Fie...
ADAH: Mamă!
Nu-l blestema căci e feciorul tău!
Nu-l blestema, o, mamă: mi-e bărbat
Și frate mi-e.
EVA: El te-a lipsit de frate,
Pe Zillah de bărbat, de-un fiu pe mine,
Deci blestemat să fie și să piară
Din ochii mei pe veci. Fărîm acum,
Așa cum el făcut-a-n cel de colo,
Firescul legămînt. O, Moarte crudă!
Eu, cea dintîi, chematu-te-am, de ce
Nu m-ai ales pe mine? Pentru ce
Întîrzii să mă iei?
ADAM: Nu-ngădui, Eva,
Durerea ta de mamă s-o preschimbi
Într-un blestem. De mult ne-a fost menită
O soartă grea. Acum că s-a-mplinit
Se cade s-o-ndurăm ca robi supuși
Ai Domnului și-ai sfintei vreri din ceruri.
EVA *(arătîndu-l pe Cain):*
E vrerea lui! E vrerea-acestui duh
Cu chipul Morții, pe pămînt adus
De maică-sa, spre-a-l înveli cu leșuri.
O, fie-i viața blèstem! Remușcarea
Să-l mîie prin deșert, cum fost-am noi
Goniți din Rai, pînă în ziua-n care
Copiii lui îi vor întoarce fapta
Ce-a săvîrșit-o el. Iar heruvimii
Cu àripe și paloșe de foc

Să-l hăituiască zi şi noapte. Şerpii
Să-i taie calea; roadele atinse
De gura lui să se preschimbe-n scrum;
Să mişune-n culcuşul lui de frunze
Înveninate scorpii şi în somn
Să i se-arate cel ucis, iar treaz
Să fie bîntuit de groaza morţii.
Cînd buza-i arsă întîlni-va apa
Să se preschimbe rîu-n sînge, fie
Să îl alunge firea, tot ce-atinge
Să-şi schimbe faţa, să trăiască-n chinuri
Pînă în ceasul morţii lui, iar moartea
Să-i fie mai cumplită ca omorul
Prin care-a coborît-o între noi!
Să pleci de-aici omorîtor de frate!
De-acum încolo, pînă-n fund de vremi,
Cuvîntu-acesta însemna-va Cain.
Şi te-or urî urmaşii tăi, deşi
Le-ai fost părinte. Să pălească iarba
Sub talpa ta; copacii să te-alunge;
Pămîntul să te frigă iar ţărîna
Să-şi lepede mormîntul; să n-ai parte
Nici de lumina soarelui şi nici
De cerurile sfinte.

Eva iese.

ADAM: Du-te, Cain!
N-ai cum rămîne printre noi. Deci pleacă
Şi lasă mortu-n grija mea. De azi
Eu nu mai am feciori, căci niciodată
Nu vreau să te mai văd.

ADAH: O, nu-l goni
Cu-aceste vorbe, tată, nu spori
Cu-al tău blestem pe cel al Evei.

ADAM: Fată,
Eu nu blestem, căci el îşi poartă-n suflet
Nelegiuirea. Zillah, să plecăm.

ZILLAH: Vreau să-mi veghez bărbatul mort.

ADAM: Ne-ntoarcem
Cînd n-o mai fi aici acela care
Ne-a dat cumplita sarcină. Acum,
Hai, Zillah.

ZILLAH: Stai să mai sărut o dată
Sărmanul lut și buzele ce-au fost
Fierbinți cîndva. O, inimă răpusă!
O, inimă!

Adam și Zillah se duc, suspinînd.

ADAH: Tu auzit-ai, Cain?
Ne izgonesc. Deci să plecăm. Sînt gata.
Am să gătesc copiii. Să plecăm
Cît nu coboară soarele, n-aș vrea
Să colindăm deșertul stingheriți
De bezna nopții. Dar vorbește-mi! Mie
Care-s a ta.

CAIN: Nu. Lasă-mă.

ADAH: Nu vezi
Că toți plecat-au?

CAIN: Tu de ce mai stai?
Au nu ți-e teamă să rămîi cu-acela
Ce făptuit-a un omor?

ADAH: Deloc.
Mi-e teamă doar să nu pleci fără mine,
Chiar de-ai păcătuit prin fapta ta
Care-mi răpește fratele. Dar asta
Nu-i treaba mea, căci numai Cel-de-sus
Îți poate fi judecătorul.

(Dinăuntru se aude un glas, strigînd.

GLASUL: Cain!

ADAH: Ai auzit chemarea?

GLASUL: Cain! Cain!

ADAH: Parcă-i un glas de înger.

Intră Îngerul Domnului.[30]

ÎNGERUL: Unde-i Abel,
Fratele tău?

CAIN: Sînt, oare, eu, străjerul
Fratelui meu?

ÎNGERUL: O, Cain! Ce-ai făcut?
Cum strigă glasul sîngelui vărsat
De mîna ta, spre Domnul, din țărînă!
Pămîntul care s-a deschis să soarbă,
Cu-amărăciune, sîngele frățesc

Zvîrlit pe el de mîna ta pripită,
Te blestemă și oricît l-ai trudi
El va rămîne sterp, vei rătăci
Fără popas de azi încolo-n lume,
De pretutindeni izgonit.[31]

ADAH: Pedeapsa
E prea nendurătoare: să-l alungi
Din loc în loc, să nu zărească fața
Lui Dumnezeu, să-l hăituiești mereu
Pînă veni-va ziua cînd, aflat,
Va fi ucis.

CAIN: O, de-ar veni odată!
Dar cine fi-vor ucigașii mei,
Și unde sînt pe acest pămînt pustiu,
Lipsit de oameni?

ÎNGERUL: Ți-ai ucis un frate.
Deci cine-o să te poată apăra
De fiul tău?

ADAH: O, înger luminos!
Îndură-te și nu-mi grăi că sînul
Acesta-ndurerat hrănește-acum
Un ucigaș în fiul meu: pe-acela
Ce-o să-și ucidă tatăl.

ÎNGERUL: El ar fi
Ce-i tatăl său și-atîta. Sînul Evei
Nu l-a hrănit pe cel din fața ta,
Mînjit de sînge? Cine își ucide
Un frate poate naște paricizi.
Dar n-avem teamă. Cel Atotputernic
Mi-a poruncit să pun pecetea sa
Pe chipu-acestui om, spre-a fi ferit
De orișice primejdie. Asupra
Aceluia ce s-ar încumeta
Să-l nimicească, răzbunarea sa
Va pogorî de șapte ori. Deci, vino!

CAIN: Ce vrei cu mine?

ÎNGERUL: Să te-nsemn pe frunte
Că ești ferit de fapte ca aceea
Pe care-ai săvîrșit-o.[32]

CAIN: Vreau să mor.

ÎNGERUL: Nu-i cu putință. Am să-ți pun pecetea.

CAIN: Îmi arde fruntea. Totuși e-un nimic
Pe lîngă focul dinlăuntru. Spune-mi,
N-ai isprăvit? Nu-i prea ușor!

ÎNGERUL: Ursuz
Și încăpățînat ai fost de cînd
Erai un plod în pîntecele mamei,
Asemenea ogorului pe care
De azi încolo-l vei munci. Dar cel
Ucis de tine era blînd ca mieii
Din turma lui.

CAIN: Venit-am prea curînd
După ce-au fost goniți din Rai părinții,
Cînd mama încă mai gîndea la șarpe
Și tata, la pierdutul Rai. Deci, sînt
Așa cum sînt. Eu n-am cerșit viața
Și nu mi-am dat-o singur. De-aș putea
Cu moartea mea să-l înviez pe-acela
Ce zace sub țărînă! De ce nu?
El să învie și să-i iau eu locul
Căci àstfel Dumnezeu va dărui
Celui de el iubit din nou suflare,
Iar eu voi fi scutit să mai îndur
Povara unei vieți apăsătoare.

ÎNGERUL: Să învieze mortul? Nu. Omorul
S-a săvîrșit și-așa rămîne. Mergi
De-ți împlinește soarta și nicicînd
Să nu mai săvîrșești asemeni fapte.

Îngerul piere.

ADAH: Pierit-a. Hai să mergem. Îl aud
Pe Enoch suspinînd la noi în casă.

CAIN: De-ar ști de ce suspină! Eu nu pot
Să vărs măcar o lacrimă, deși
Vărsat-am sînge. Nu cred c-ar spăla
Cugetul meu nici cele patru rîuri[33].
Tu crezi că va răbda copilul meu
Să-mi vadă fața?

ADAH: De-aș avea un pic
De îndoială doar, aș fi în stare...

CAIN: Nu blestema: destul m-au blestemat
Pe mine astăzi. Du-te la copii!
Te voi urma.

ADAH: Să mergem împreună,
N-am să te las cu mortul singur.

CAIN: Oh!
Nemuritor și fără viață martor
Al cărui sînge strigă din țărînă
Spre cer și nu se șterge, ce ești tu
În clipa asta? Nu pot ști. Dar dacă
Tu vezi ce sînt, atunci îl vei ierta
Pe-acel ce nu găsi-va,-n Cel-de-sus
Și-n sufletu-i, iertare niciodată.
Rămîi cu bine! Nu-ndrăznesc s-ating
Nensuflețitul trup. Eu, care-am fost
De-același sîn hrănit și care-ades
Te-am strîns la piept cu dragoste frățească,
Eu n-am să te mai văd și nu cutez
Să-ndeplinesc ce tu ai fi-mplinit
În locul meu: să-ți pregătesc mormîntul.
Da, cel dintîi mormînt săpat
De-un muritor. Dar cine-a fost groparul?
Pămîntule! Pămîntule! Mi-ai dat,
În schimbul trudei, rodul tău și, iată,
Cu ce te răsplătesc! Și-acum să mergem.
Pustiul ne așteaptă.

Adah se pleacă și sărută chipul lui Abel.

ADAH: Greu sfîrșit
Și timpuriu sfîrșit, o, frate. Iată
Ce ți-a fost scris. Din toți cîți te jelesc
Doar eu n-am lacrimi. Căci de azi încolo
Mi-e dat să le usuc, nu să le vărs.
Și totuși eu jelesc mai mult ca nimeni
Căci te jelesc pe tine și-l jelesc
Pe cel ce te-a ucis. De astăzi, Cain,
Vom împărți povara-n două.

CAIN: Hai!
S-o luăm spre răsărit de Rai: acolo
Unde pămîntu-i sur și mohorît,
La fel ca soarta mea.[34]

ADAH: Călăuzește-ți
Femeia și copiii. Tu vei fi

Nădejdea mea, şi Dumnezeul nostru
Va fi şi-al tău. Ridică pruncii.

CAIN: Cel
Ce zace colo n-a avut copii
Şi am secat izvorul unui neam
De oameni blînzi ce-ar fi cinstit culcuşul
De nuntă-abia nălţat, şi-ar fi-nmuiat
Nepotolitu-mi sînge prin unirea
Pruncilor noştri cu-ai lui Abel. Abel!

ADAH: Cu el să fie pacea!

CAIN: Dar cu mine?

Ies.

CER ŞI PĂMÎNT

Un mister

„Întemeiat pe următorul pasaj din cartea Facerii, *cap. 6: «Atunci au văzut fiii lui Dumnezeu că fetele oamenilor sînt frumoase şi şi-au luat de neveste, din toate, pe acelea pe care şi le-au ales...».“*

„Femeia plînge după demonu-i drag.“

COLERIDGE[1]

Traducere de PETRE SOLOMON

PERSOANELE

ÎNGERI

SAMIASA
AZAZIEL
ARHANGHELUL RAFAIL

BĂRBAȚI

NOE ȘI FECIORII SĂI:
IRAD[2] și
IAFET[3]

Corul duhurilor pămîntului
Corul muritorilor

FEMEI

ANA
AHOLIBAMA[4]

SCENA 1

O regiune muntoasă şi împădurită din apropierea muntelui Ararat[5]. *Într-un miez de noapte.*

Intră Ana şi Aholibama.

ANA: Tătuca doarme-acum: e ora cînd
Cei care ne iubesc, prin nori coboară
De pe-Ararat... O, inima îmi bate!

AHOLIBAMA: Să le-adresăm chemarea!

ANA: Dar ascunse
Sînt stelele... O, tremur!

AHOLIBAMA: Eu la fel,
Dar nu de frică: nu mă tem decît
Că ar putea să-ntîrzie...

ANA: O, soră,
Deşi-l iubesc pe Azaziel mai mult,
Cu mult mai mult... Dar ce era să spun?
Sînt păcătoasă!

AHOLIBAMA: Oare-i un păcat
Să îndrăgeşti făpturile cereşti?

ANA: Eu îl iubesc mult mai puţin pe Domnul
De cînd heruvul Lui m-a îndrăgit:
Nu, nu-i a bună; şi deşi nu cred
Că fac vreun rău, mă-ncearcă mii de temeri
De rău prevestitoare.

AHOLIBAMA: N-ai decît
Să te cununi c-un pămîntean de rînd
Şi să-i fii roabă! Iafet te iubeşte

De multă vreme; fii soția lui
Și zămislește țărnă...

ANA: Pe-Azaziel
L-aș fi iubit la fel, chiar de-ar fi fost
Un muritor; dar bine că nu este,
Căci n-aș putea să-i supraviețuiesc.
Cînd mă gîndesc că veșnicile-i aripi
Vor fîlfîi-ntr-o bună zi deasupra
Mormîntului copilei ce-l iubise
— Așa cum el pre Domnul îl iubește, —
Nici moartea nu-mi mai pare-așa cumplită!
Și totuși îl deplîng, căci jalea lui
Va ține veacuri — știu că-*a mea* ar ține
În veci, de-aș fi eu înger, iar el om!

AHOLIBAMA: Mai bine spune că el și-ar alege
O altă muritoare și-ar iubi-o
Cum o iubise altădat' pe Ana...

ANA: Chiar de-ar iubi-o, iar ea l-ar iubi,
Mai bine-ar fi, decît să mă tot plîngă!

AHOLIBAMA: Dacă l-aș crede pe Samiasa-n stare
De-așa ceva, din suflet mi l-aș scoate,
Cît o fi el de înger!... Dar să trecem
La ale noastre: să-i chemăm, e ora!

ANA: O, îngere,
În sfera ta,
Oricare ar fi steaua care
Îți poartă slava, — ia aminte —
Chiar dacă în eterna noapte
A cerului, de veghe-ai sta
O dată cu „cei șapte"[6]
Și chiar dacă pe dinainte
Îți trec atîtea lumi hoinare
Prin spațiul fără de hotare! —
Ascultă-mă-așadar!
Gîndește-te la ceea care
Te-a îndrăgit: deși de ea nu-ți pasă,
Ești totul pentru ea.
N-ai cum să știi ce chinuri o apasă —
Cu ochii tăi, deprinși a nu vedea
Decît priveliștile veșniciei
Și ale încă nenăscutei frumuseți.
Doar prin iubire poți aproape mie
Să-mi fii, fără-a avea ce să regreți:

Ca mine, nici o altă muritoare
N-a plîns din dragoste, vreodat'.
Tu, care ai cutreierat
Atîtea lumi și care
Vezi chipul Celui care te-a făcut să fii
Atît de mare, după cum pe mine
Atît de mică m-a făcut, — ascultă bine,
Iubitul meu seraf, să știi
Că n-o să mor pînă ce n-oi afla
Că o vei fi uitat, în veșnicia ta,
Pe cea care-ți păstrase pîn-la moarte
O dragoste cum n-a mai fost nicicînd.
O astfel de iubire știu să poarte
Doar cei care-și simt sufletul arzînd
De teama de păcat: mi-l simt pe-al meu
Arzînd astfel... O, îngere iubit,
Mă iartă pentru-aceste gînduri — negreșit
Sînt o urmașă-a lui Adam, mereu
Avînd în suflet suferința. Ne-a fost scris
Să nu-i cunoaștem fericirii fața
Chiar dacă uneori ne-apare-n vis...
Simt că se-apropie totuși clipa
Cînd va surîde viața!
O, Azaziel, parcă-ți aud aripa —
Arată-te-n sfîrșit, răsai,
Lăsînd al stelelor alai!

AHOLIBAMA: Samiasa, oriișiunde-ai fi-n văzduhuri,
Sau războindu-te cu-acele duhuri
Ce-ar cuteza să se măsoare
Cu-Atotputernicul; sau rechemînd
Vreo stea prin hău rătăcitoare,
Ai cărei bieți locuitori mor cînd
Se prăbușește lumea lor;
Ori în al heruvimilor sfînt cor
Amestecîndu-te, — oriunde-ai fi,
Te chem, Samiasa, și te-aștept să vii!
Mulți ți se-nchină, eu nu o voi face,
Dar dacă duhul tău te-ar îndemna
Să te pogori încoace,
Cu drag te-aș aștepta.
Deși-s făcută din țărînă doar,
Iar tu din raze mai strălucitoare
Decît acelea care

Aduc lumina-n Rai, tu nu-mi poți oferi în dar
O dragoste mai aprigă decît
Iubirea ce ți-o port. Eu simt în mine
O rază care cred c-a izvorît
Din cerul străbătut de tine,
— Deși nu poate încă să se-arate.
Va mai rămîne-ascunsă mult timp, poate,
Căci muma noastră, Eva, ne-a lăsat
Drept moștenire numai boli și moarte.
Eu, însă, o sfidez: dacă mi-e dat
Să mor, oare aceasta mă desparte
De tine? Știu că ești nemuritor,
Mă simt însă la fel — aceeași nemurire
Îmi spune, cu un glas răsunător
Ca tunetul: „Eternă prin iubire
Vei fi!" E-un glas ce-mi risipește
Neliniștea și plînsul, dar firește
Nu știu dacă-mi vestește bucurie —
Nu ar putea s-o știe
Decît Atotputernicul, care învăluie în nori
Durerile și bucuriile-unor muritori.
Pe tine și pe mine, însă, n-o să poată
Să ne distrugă niciodată! —
Sîntem la fel de veșnici. În zadar
S-ar război cu noi. De vrea război,
Ne vom lupta! Nu bucuria doar
Pot s-o împart cu tine; amîndoi
Vom împărți și chinul veșnic! Dacă
Tu nu ai pregetat să mi te-alături, eu
Să fug de veșnicia ta? Chiar de mă-nșfacă
Un șarpe și mă muște sau, mai rău,
Tu însuți dacă-n șarpe te-ai schimba
Și te-ai încolăci pe gîtul meu,
Eu nu te-aș blestema
Ci-n brațe te-aș lua... Dar hai, descinde
Spre-a pune la-ncercare
Iubirea unei simple muritoare.
Iar dacă lumea cerului cuprinde
Mai multă bucurie decît ești
În stare să oferi și să primești,
Rămîi acolo!

ANA: Soră, dragă soră,
Îi văd croindu-și drum prin noaptea grea!

AHOLIBAMA: Parc-ar purta o nouă aurora
Pe aripile lor...

ANA: Dac-ar vedea
Lumina asta, tatăl nostru?

AHOLIBAMA: Negreșit
Ar crede că e luna, răsărită
Cu-o oră mai devreme, datorită
Vreunui cîntec tainic și vrăjit.

ANA: Vin! Vine! Azaziel! Și celălalt!

AHOLIBAMA: Să ne grăbim să-i întîlnim! Aș vrea
Să am arîpi, în brațe spre-a-i cădea
Lui Samiasa...

ANA: Uite! Ceru-nalt
S-a-mpurpurat, de parcă s-ar întoarce
Amurgul! Iar pe cea din urmă creastă
A Araratului, un curcubeu adastă,
Strălucitor... Ba nu, acum se sparge
Ca spuma valurilor răscolite
De un leviatan doar o secundă
Ieșit la fața apei, pasămite
Ca să se joace, pînă se scufundă
Din nou în patul unde dorm
Fîntînile-Oceanului enorm.

AHOLIBAMA: Sînt pe pămînt! Samiasa!

ANA: Azaziel!

(Ies.)

SCENA A 2-a

Intră Irad și Iafet.

IRAD: Nu dispera! De ce să rătăcești
Sporind tăcerea nopții cu a ta
Și întorcîndu-ți ochii-nlăcrămați
Spre stele? Ele n-au cum să te-ajute!

IAFET: Dar mă alină... Poate-n clipa asta
Ea le privește-ntocmai ca și mine.
Făpturile frumoase-ajung să fie
Și mai frumoase, desfătîndu-și ochii
Cu frumusețea veșnică... O, Ana!

IRAD: Dar ea nu te iubește...
IAFET: Din păcate!
IRAD: Pe mine, tot așa, Aholibama
Mă cam disprețuiește, din trufie.
IAFET: Te plîng...
IRAD: Trufia poate să-și păstreze!
A mea m-ajută să-i îndur disprețul
Pe care timpul, poate,-o să-l răzbune!
IAFET: Te poate bucura un gînd ca ăsta?
IRAD: Nici nu mă bucur, nici nu sufăr. Dacă
Mi-ar fi întors iubirea, mi-ar fi fost
Cu mult mai dragă, dar fiind cum este,
O las să-și afle-o soartă mai măreață,
De-o socotește astfel...
IAFET: Care soartă?
IRAD: Cred că iubește pe un altul.
IAFET: Ana?
IRAD: Nu, sora ei!
IAFET: Și cine-i celălalt?
IRAD: Nu știu, dar felul ei de-a se purta,
Nu vorbele-i, mi-arată că iubește...
IAFET: Dar Ana îl iubește doar pe Domnul!
IRAD: Pe oricine-ar iubi, dacă pe tine
Nu te iubește, ce folos ți-aduce?
IAFET: Nici unul, recunosc, dar o iubesc!
IRAD: O, am iubit și eu!
IAFET: Ești oare-acum
Mai fericit cînd nu o mai iubești,
Sau îți închipui numai?
IRAD: Da.
IAFET: Te plîng!
IRAD: De ce?
IAFET: Pentru că poți fi fericit
Lipsindu-ți ceea ce pe mine, unul,
Mă face-atît de trist!
IRAD: Aceste vorbe
Usturătoare sînt doar o dovadă
A răului de care suferi. N-aș vrea
Să simt ceea ce simți, nici de mi-ai da
Mai mult bănet decît ar scoate tata
Schimbîndu-și toate turmele de oi
Pentru-acel praf gălbui cu care fiii

Lui Cain tot încearcă-a ne momi;
De parcă-un astfel de gunoi netrebnic
Ar putea fi primit în schimbul cărnii,
Al laptelui şi-al lînii dăruite
De-a noastre mîndre turme, sau în schimbul
Atîtor roade-ale moşiei noastre.
Tu, Iafet, du-te să oftezi la stele,
Precum la lună urlă lupii... Eu
Mă-ntorc să m-odihnesc.

IAFET: M-aş odihni
Şi eu, dac-aş putea!

IRAD: Nu vii spre corturi?

IAFET: Nu, Irad, eu mă duc la grota ceea
Legată, zice-se, de fundul lumii,
De unde duhurile ies afară
Ca să se plimbe...

IRAD: Ce să faci acolo?

IAFET: Să-mi liniştesc în tristul întuneric
La fel de tristul suflet; e un loc
Fără speranţă, cum eu însumi sînt!

IRAD: Dar e primejdios: privelişti stranii
Şi sunete la fel, îl populează
Cu spaime!... Trebuie să te-nsoţesc!

IAFET: Nu, Irad! Crede-mă, n-am gînduri rele
Şi nu mă tem de nici un rău!

IRAD: Dar răul
Te va-ncolţi şi mai avan, ştiind
Că-i eşti străin! Nu te mai du acolo,
Sau lasă-mă să te-nsoţesc.

IAFET: Nu, Irad,
Voi merge singur!

IRAD: Du-te-atunci în pace!

(Irad iese.)

IAFET *(singur)*: Ce pace? N-am găsit-o în iubire,
Măcar că-n ea se cuvenea s-o aflu:
Nu m-am ales decît cu-o apăsare
A inimii, cu-o slăbiciune-a minţii,
Cu zile de plictis şi nopţi de veghe...
Ce pace? Poate pacea deznădejdii
Şi liniştea pădurilor virgine
Prin ale căror crengi fremătătoare
Doar vîntul trece, aducînd furtună...

Aceasta-i starea sufletului meu,
Cînd mohorît, cînd arţăgos la culme!
Pămîntul s-a ticăloşit, şi-s semne
Ce prevestesc o grabnică schimbare
Precum şi-a muritorilor pieire.
O, Ana mea! Cînd, în cumplitul ceas,
Puhoaiele s-or revărsa în lume,
O să regreţi că nu te-ai strîns la pieptu-mi
Ferit de a stihiilor urgie, —
La pieptu-acesta, care palpitase
Zadarnic pentru tine, cum în van
Va palpita, în timp ce pieptul tău...
O, Doamne, de mînia Ta scuteşte-o,
Căci printre păcătoşi ea e curată
Ca steaua printre norii ce-o umbresc
Vremelnic, fără a putea s-o stingă.
O, Ana! Cît te-aş fi iubit, dar tu
N-ai vrut... Şi totuşi te-aş salva, să ştii,
Ca să te văd trăind, cînd oceanul
Va înghiţi ca un mormînt pămîntul
Şi, ne-ntîlnind în cale nici o stîncă,
Leviatanul — acest domn al apei —
Se va mira că-mpărăţia lui
E-atît de mare şi neţărmurită.

(Iafet iese.)

Intră Noe şi Şem.

NOE: Unde e Iafet, fratele tău?

ŞEM: Păi,
S-a dus să se-ntîlnească nu ştiu unde
Cu Irad, dar mă tem că a pornit-o
Spre corturile Anei: nu e noapte
Să nu le dea tîrcoale, ca hulubul
Ce se roteşte-n jurul unui cuib
Prădat de ulii... Sau o fi pornit
Spre peştera din Ararat.

NOE: Ce face
În locu-acela, cel mai blestemat
Din cîte sînt în blestemata lume?
Se-adună-acolo iazme şi mai rele
Decît sînt muritorii cei mai răi!

El încă-o mai iubește pe-acea fiică
A unui neam pierzaniei menit[7],
Deși tot n-ar putea s-o ia drept soață,
Chiar dacă l-ar iubi și ea!... Sărmanii
Bărbați!... Cînd mă gîndesc că-un fiu al meu,
Știind prea bine că-i aproape ceasul
Osîndei celor răi, e mistuit
De-asemenea dorinți nelegiuite!
Hai, ia-o înainte! Să-l căutăm!

ȘEM: Stai, tată! O să-l caut eu pe Iafet!

NOE: Nu-ți fie teamă: lucrurile rele
Putere n-au asupra celui uns
Chiar de Iehova... Să purcedem, deci!

ȘEM: Spre corturile tatălui acélor
Surori?

NOE: Spre peștera din Caucaz.

(Ies Noe și Șem.)

SCENA A 3-a

În munții Caucaz. O peșteră, sub stînci.

IAFET *(singur)*: Pustietăți care păreți eterne
Și peșteră ce pari să nu ai fund, —
Voi, munți de o sălbatecă grandoare,
Cu stînci în care brazii își înfig
Sucita rădăcină, — acolo unde
S-ar teme pașii omului să calce, —
Da, veșnice păreți! Și totuși doar
Peste puține zile, poate ore,
Vă veți preface-n pulbere, sub pleazna
Puhoiului! Și tu, adîncă grotă
Ce pari legată de un fund de lume,
Vei fi cutreierată de talazuri;
În văgăuna leilor, delfinii
Vor dănțui! Iar oamenii... O, semeni
Ai mei, peste mormîntul vostru cine
Va plînge-afar' de mine? Nimeni altul
Nu va mai fi... O, frații mei, sînt oare
Mai bun ca voi, spre-a supraviețui?

Ce-o să se-aleagă din acele locuri
Plăcute, unde mă gîndeam la Ana,
Cît încă mai speram, — ca şi din cele
Sălbatece, dar tot atît de dragi,
În care deznădejdea mă-ncerca?
Tu, pisc strălucitor ca un luceafăr,
Vei fi-nghiţit de apele în clocot?
Nu vei mai prinde razele din zori
Spre-a risipi fuioarele de ceaţă
De pe cumplita-ţi frunte? Şi-n amurg
Cînd soarele va scăpăta, lăsîndu-ţi
Pe creştet o cunună colorată,
Nu vei mai fi? nu vei mai lumina,
Precum un far la care poposeau
Trudiţii îngeri cînd zburau spre stele?
Şi oare vorba asta, „niciodată“,
Să ţi se potrivească ţie doar
Şi celorlalte lucruri, nu şi nouă
Şi tîrîtoarelor făpturi alese
De tata, la porunca lui Iehova?
El să le poată mîntui, iar *eu*
Să n-am puterea de a smulge cea mai
Frumoasă muritoare de pe lume
Din ghearele-unei morţi pe care chiar
Şi-un şarpe, cu perechea lui, e-n stare
S-o ocolească, prelungind astfel
A stirpei sale viaţă, ca să muşte
Şi să tot şuiere prin lumea nouă
Ivită din nămolul fumegos
Ce-ar curge leneş peste vechea lume,
Pînă cînd sărătura mocirloasă,
Uscîndu-se, s-ar rotunji-ntr-o sferă
—Unic mormînt şi monument sub soare
Al celor încă vii în clipa asta?!
O, cîte vieţi curmate dintr-o dată!
O, lume-atît de tînără, frumoasă
Şi totuşi osîndită la pieire!
Cu inima zdrobită te privesc
Şi-ţi număr zilele, ştiind prea bine
Că nu te pot salva — nu pot salva
Măcar acea făptură minunată,
De dragul căreia te-aş fi iubit
Chiar şi mai mult!... Fiind însă ţărînă,

Nu pot să mă gîndesc fără să tremur
La soarta ta... O, Doamne, n-ai putea...[8]

(Se oprește, auzind dinspre peșteră un vuiet, urmat de hohote de rîs. După care, un duh iese din peșteră.)

IAFET: În numele Celui de Sus, ce ești?

DUHUL *(rîzînd)*: Ha, ha!

IAFET: Vorbește, pentru Dumnezeu!

DUHUL: Ha, ha!

IAFET: Vorbește-mi, duhule cumplit,
Eu te conjur pe lacomul Potop
Ce va-nghiți pămîntul, dezlegînd
Fîntînile din ceruri și din mări, —
De ce-mi răspunzi rîzînd?

DUHUL: Tu de ce plîngi?

IAFET: Pentru pămînt și toți copiii săi!

DUHUL: Ha, ha!

(Duhul dispare.)

IAFET: Își bate joc de-o lume-n chinuri,
De pustiirea unui glob pe care
Nu va mai fi, sub soare, pic de viață!
Cum moțăie pămîntul! Cum dorm toți
Chiar în ajunul morții! Dar de ce
Să se trezească spre-a o-ntîmpina?
Ce-s însă-aceste groaznice făpturi
Cu chip de mort? Mai și vorbesc, în felul
Unor ființe ce s-ar fi născut
Mult înainte de această lume
Pe cale să dispară!... Vin ca norii!

(Din peșteră ies diferite duhuri.)

UN DUH: Vă bucurați,
Căci neamul blestemat
Ce n-a știut înaltul loc din Rai
Să și-l păstreze, vai!
Ci-a ascultat
Al sarbedei cunoașteri glas, —
Se-apropie de sorocitul ceas
Al morții sale!
Nu vor pieri de sabie, de jale,
De ani prea mulți și nici încet nu vor pieri!
Aceasta-i ultima lor zi!

Un ocean va deveni pămîntul,
Iar singura suflare va fi vîntul
Peste întinderea de ape.
Zadarnic îngerii vor căuta pe-aproape
O stîncă pe care să poată
Să se așeze, sau care măcar
S-arate locul unde-a stat odată
Speranța — vai, nutrită în zadar! —
Că apele se vor retrage-ntr-un tîrziu.
Totul va fi pustiu!
Nimic din tot ce-a fost țărînă
Nu va mai dăinui. Atotstăpînă
Va fi stihia apei, iar albastra ei culoare
Va străluci din zare pînă-n zare.
Chiar munții-atît de feluriți
Se vor schimba, de ape înghițiți.
Cedrii și brazii-n van vor încerca
Să-și scoată vîrfurile, spre-a le salva:
Pămîntul, oamenii și focul
Stingîndu-se, lăsa-vor locul
Pustiului stihiei,
Lipsit de viață-n ochii Veșniciei![9]
Cine-ar dori să-și înfiripe-o casă
Pe marea spumegoasă?

IAFET *(înaintînd)*:

Chiar tatăl meu... Sămînța omenirii
Nu va pieri.
Doar Răul va ieși
Din rînduiala Firii.
În lături, demoni ce vă bucurați
Că Dumnezeu vrea să distrugă
Ceea ce voi nu cutezați!
Întoarceți-vă-n fugă
În peșterile voastre-adînci,
De unde veți ieși pe brînci,
Mînați de vînturi și de valuri
Prin spațiul fără de maluri!

DUHUL:

O, fiu al celor mîntuiți!
Tu și ai tăi, care-ați avut tăria
De-a înfrunta stihia,
Veți fi oare mai buni, mai fericiți,
Cînd veți răzbi dintre vîltori?
Nu! Noul neam de muritori

Va fi supus durerii: mai puțin frumoși
Decît giganții glorioși
Pe care-i vezi și azi umblînd prin lume —
Fii mîndri-ai Cerului, născuți
De muritoare mume!
Veți moșteni doar lacrimile timpilor trecuți.
Nu vă va fi oare rușine
În acest fel să supraviețuiți,
Să vă hrăniți, să beți, să vă-nmulțiți
Și, ca niște jivine,
Supuse și domesticite,
Să nu vă sinchisiți de-acest potop cumplit
Care întreaga lume o înghite?!
Dac-ați avea curaj, v-ați părăsi părintele iubit
Decît să vă găsiți cu el un adăpost
Peste mormîntul lumii care-a fost!
Să supraviețuiască alor săi,
Cine-ar dori? — numai cei orbi și răi!
De neamul vostru-al meu este străin —
Nu facem parte din același cin:
Ai noștri și-au lăsat și tronu-n cer
Și-au preferat în beznă să trăiască,
Decît să-și vadă semenii că pier...
Te du de-aici, făptură omenească
Și-nsuflețește-i și pe alții care
Îți seamănă la-nfățișare!
Iar cînd puhoiul va mugi
Deasupra unei lumi pustii,
Disprețuiește-ți tatăl, rămas viu,
Cînd ceilalți patriarhi[10] vor fi murit!
Disprețuiește-te pe tine, că-i ești fiu
Vrednic de-a fi disprețuit!

CORUL DUHURILOR *care ies din peșteră:*
Vă bucurați!
În aer n-o să mai răsune
Al oamenilor glas, a rugăciune:
Au s-amuțească, înecați!
Iar noi, care nicicînd
Nu l-am slăvit pe Dumnezeul lor flămînd
De rugăciuni, și care socotește
Că-a nu-i aduce jertfe-i un păcat, —
Noi vom privi potopul ce va crește
Din apele adînci, ca un noian sărat

În care vor pieri acești nenorociți
Ce se mînd'esc că sînt din tină plămădiți!
Se vor ascunde-n peșteri și-n crevase,
Unde albitele lor oase
Vor străluci și unde, speriate,
Chiar fiarele vor înceta-n curînd
Să se sfîșie între ele: mielul blînd
Îl va privi pe tigru ca pe-un frate
Întins alături de el,
Iar lucrurile toate
— Afar' de cer — vor amuți, părînd la fel
Precum fuseseră-nainte de-a fi fost create.
Cît despre moarte, va lăsa în pace
Puținele făpturi, spre a-și reface
Proviziile, cu-ajutorul lor,
Căci exemplarele rămase-n viață,
Ieșind din mîl, la suprafață,
Vor zămisli, sub soarele-arzător,
Noi seminții: noi ani, noi suferințe,
Noi crime, ca să nu mai pomenim
De truda și de ura ce o știm...

IAFET *(întrerupînd)*:

Spiritul eternei Voințe
Va deslușì acest vis despre Bine și Rău
Și va rechema la sînul său
Toate făpturile și vremile toate,
Pentru-a fi martore la desființarea
Infernului. Pămîntul, spălat de păcate,
Își va recăpăta frumusețea, vigoarea
De la-nceput, devenind un adevărat rai,
În care Omul nu va mai avea cum să cadă
Și pînă și demonii vor duce-un alt trai!

DUHURILE: Și cînd va începe această minune să se și vadă?

IAFET: Cînd Mîntuitorul va veni pe pămînt,
Întîi în chinuri, dar apoi în slavă...

DUHURILE: Între timp, voi vă veți bate fără zăbavă,
Vă veți sfîșia între voi, pînă cînd
Vor fi roșii de-atîta sînge și norii, trecînd
Peste cîmpurile de bătălie...
Noi vremuri, noi oameni, noi arte-au să fie,
Dar aceleași vechi lacrimi, vechi crime,
Vechi boli vă așteaptă pe voi,

În forme, bine-nțeles, noi, —
Aceleași morale furtuni din vechime
Vor mătura viitorul, la fel cum brizanții
Vor șterge mormintele-n care dorm de veacuri giganții!

CORUL DUHURILOR:

Fraților, vă bucurați!
Rămîneți, muritorilor, cu bine!
Ascultați, ascultați
Cum fierbe oceanul! Parcă-s pline
Și ciuturile norilor, iar vîntul
A și-nceput să mature pămîntul
Cu aripile lui fremătătoare!
Țîșni-vor ale-adîncului izvoare,
În timp ce ale cerului ferestre
Se vor deschide larg. Dar omenirea
Nu va vedea nimic în toate-aceste
Cumplite semne, căci i-e mare-orbirea.
Noi auzim ceea ce ea nu poate
Să deslușească: bubuitul
Furtunii-apropiate!
Doar Spiritul, care scrutează Infinitul,
Îi vede flamurile, încă nedesfășurate.
Pămîntule, vai ție!
Tu ești de moarte mai aproape
Decît de nu prea vechea-ți obîrșie!
Vai, munților, năvalnicele ape
Vă vor acoperi-n curînd!
În cuiburile vulturilor, marea
Își va depune scoicile, — parcă-i aud țipînd
În, deznădăjduită, încercarea
De-a-și scoate-afară puii înecați.
Tot în zadar s-ar vrea înaripați
Și oamenii, căci unde-anume
I-ar putea duce aripile lor,
Cînd un mormînt de apă, atotcuprinzător,
Va fi întreaga lume?
Da, fraților, vă bucurați!
Cu glasuri supra omenești cîntați!
Toți vor muri,
Afară de puținii fii
Ai neamului lui Seth, scutiți de moarte
Spre-a duce blestemul durerii mai departe!

Fiii lui Cain, însă, nu vor putea să scape[11],
Frumoasele lui fiice, tot așa,
Vor zace sub năprasnicele ape,
Sau, despletindu-și părul, vor mustra
Zadarnic, dintre valuri, cerul care
Nu cruță nici măcar asemenea fecioare!
Toți vor muri!
Porunca a fost dată!
În locul strigătelor celor vii,
Tăcerea va domni în lumea toată!
Fugiți, deci, fraților, fugiți,
Dar veseli fiți!
Noi am căzut odinioară,
Azi și *ei* cad!
Toți acești lași dușmani ai Cerului să piară,
Dacă se tem de iad!

(Duhurile își iau zborul și dispar.)

IAFET *(aparte)*: Pecetluit de Domnu-a fost destinul
Pământului. A tatălui meu Arcă
L-a prevestit, iar demonii din peșteri
La rîndul lor îl strigă... Îl vestise
Și Enoch, mai demult, în cartea lui
Cu filele tăcute, dar în stare
A-i spune minții ceea ce un tunet
Nu-i poate spune-auzului... Și totuși
N-au vrut s-asculte oamenii: pășind
Orbește spre pieire, nu-i clintește
Nimic din necredința lor, așa cum
Nici strigătele lor nu-l vor clinti
Pe cel Atotputernic, din voința
De-a-i nimici prin mijlocirea apei!
Nu-i nici un semn în aer, deocamdată —
Doar cîțiva nori, din cei obișnuiți.
Va răsări și-n cea din urmă zi
Același soare, care răsărise
În cea de-a patra zi a Creațiunii,
Cînd Dumnezeu i-a poruncit: „Răsari!"[12]
Iar el a răsărit și-a luminat
— Nu pe strămoșul, încă neivit
Al omului, — ci păsările, care
Au glasuri mult mai dulci, precum și aripi
Ca îngerii și, ca și ei, salută

În zorii fiecărei zile cerul,
Cînd fiii lui Adam mai dorm... Se-apropie
Utreniile lor: aprinsă-i zarea
Şi vor cînta! Se va crăpa de ziuă!
În cea din urmă zi, aceste păsări
Îşi vor lăsa arîpile-ostenite
Pe faţa apei. Va mai răsări
Şi soarele, dar ce va lumina?
Străvechiul haos, cel de dinaintea
Luminii: reîntors acum, va şterge
Din lume Timpul, căci în lipsa vieţii
Ce-s orele? Nimic pentru ţărînă,
Cum nu-i nimic Eternitatea însăşi
Pentru Iehova, care le-a creat
Pe amîndouă... Da, Eternitatea
Ar fi, în lipsa Timpului, un gol.
Făcut doar pentru om, cu el o dată
Şi Timpul moare, înghiţit de hăul
Nemărginit, în care neamul lui
Se va-neca, cu lumea lui cu tot!
Dar ce-mi văd ochii? Nu-s nişte făpturi
De pe pămînt şi din văzduh? A, nu,
Sînt, *toate*, cred, făpturi cereşti! Deşi
Abia le văd, mă farmecă prin graţia
Cu care-alungă negurile strînse
Pe muntele de unde, lin, coboară.
Binevenite-mi par, ca însuşi Raiul,
După acele duhuri infernale
Al căror groaznic imn de biruinţă
Umplea văzduhul... Poate vin să-mi spună
Că lumea noastră tînără primeşte
Rîvnita păsuire, pentru care
M-am tot rugat!... Dar iată-le! O, Doamne,
E Ana! şi, al turea de ea...

Intră Samiasa, Azaziel, Ana şi Aholibama.

ANA: O, Iafet!

SAMIASA: Uite-un fiu al lui Adam!

AZAZIEL: Ce caută aici un pămîntean,
În timp ce-ntreaga-i seminţie doarme?

IAFET: Tu, îngere, ce cauţi pe pămînt
Cînd locul tău e-n cer?

AZAZIEL: Nu știi, sau uiți
Că-o parte din îndatorirea noastră
E să-ți păzim pământul?

IAFET: Dar pământul
E părăsit de îngerii cei buni,
Ba chiar cei răi fugiră, speriați
De-apropiatul haos! Ana, Ana!
Iubita mea, zadarnic îndrăgită,
De ce-l urmezi pe duhu-acesta, cînd
Nici un duh bun nu mai coboară-n lume?

ANA: Nu-ți pot răspunde, Iafet, dar mă iartă!

IAFET: Ba, să te ierte Cerul, ce-n curînd
Nu va mai ști nici el ce e iertarea!
Ești victima unei ispite mari!

AHOLIBAMA: Fecior obraznic al lui Noe, du-te
La frații tăi, în corturi. Nu te știm!

IAFET: Mă vei cunoaște poate în curînd
Mai bine, după cum și sora ta
Va ști că sînt ce-am fost întotdeauna...

SAMIASA: Fecior al unui vrednic patriarh,
Oricare ți-ar fi meritele, vorba-ți
Vădește furia, nu doar durerea.
Ce rău ți-a putut face Azaziel,
Sau chiar eu însumi?

IAFET: Cel mai mare rău!
Dar ai dreptate: n-aveam cum s-o merit,
Deși-i o pămînteancă... Ana mea,
Adio! De atîtea ori ți-am spus
Adio! Dar e cea din urmă oară.
Ai, îngere — sau ce vei fi fiind —
Puterea s-o salvezi pe-această mîndră —
Pe-*aceste* mîndre fiice-ale lui Cain?

AZAZIEL: Dar de la ce să le salvez?

IAFET: Chiar nu știi?
O, îngeri, ați împărtășit păcatul,
Mă tem că și a omului pedeapsă
O veți împărtăși, sau cel puțin
Părerea mea de rău...

SAMIASA: Ce tot vorbești?
N-aș fi crezut că-un fiu al lui Adam
E-n stare a-mi vorbi-n cimilituri!

IAFET: Păi, nu le-a deslușit chiar Cel de Sus?
Atunci, pierdut li-e tîlcul.... ca și voi!

AHOLIBAMA: Așa să fie! Dacă ei iubesc
La fel cum sînt iubiți, nu pot să piardă
Ca muritori, mai mult decît aș pierde
Eu însămi, îndurînd lîngă Samiasa
O suferință veșnică...

ANA: O, soră,
Nu mai vorbi așa!

AZAZIEL: Ți-e teamă, Ana?

ANA: Da, pentru tine! Eu, aș renunța
La ce mi-a mai rămas din scurta-mi viață,
Decît să cășunez măcar un ceas
De suferință veșniciei tale!

IAFET: Deci, pentru *el!* De dragul unui înger
M-ai părăsit pe mine!... Nu-i nimic
De nu l-ai părăsit pe Dumnezeu
De-asemeni... Căsniciile acestea
Între-un nemuritor și-o muritoare
Nu pot fi sacre, și nici fericite.
Pe-acest pămînt sîntem ca să trudim
Și să murim, iar *ei* au fost meniți
Ca să-l slujească-n cer pe Cel de Sus.
Dar dacă el e-n stare-a te *salva*,
Nu e departe clipa cînd doar cerul
Ar mai putea s-o facă...

ANA: Vai, vorbește
De moarte!

SAMIASA: Tocmai *nouă* și-a găsit
De ea să ne vorbească? Aș zîmbi
De n-aș citi pe chipu-i suferința!

IAFET: Nu sufăr pentru mine, fii pe pace!
Nu datorită meri'elor mele,
Ci datorită unui tată vrednic
Să-și scape fiii, sînt la adăpost!
O, de-ar avea putere și mai mare,
Ori de-aș putea eu însumi să-mi dau viața
În schimbul vieții celei ce-ar fi fost,
Doar ea, în stare să mă fericească —
Acea mlădiță neasemuită
Și ultimă a neamului lui Cain, —
Ar fi și ea în Arca hărăzită
A găzdui ce va mai fi rămas
Din a lui Seth sămînță!

AHOLIBAMA: Crezi că noi,
Care descindem din robustul Cain —
Întîiul fiu al lui Adam, născut
În paradis! — și-al cărui sînge cald
Ne curge-n vine, am catadicsi
Să ne-nsoțim cu-odraslele lui Seth,
Cel de pe urmă rod, de bătrînețe,
Al lui Adam? N-am face-o nici măcar
Pentru-a salva astfel întreg pămîntul!
De neamul tău, al nostru-a stat departe
De la-nceput, și-așa va sta, mereu!

IAFET: Nu ție îți vorbeam, Aholibama —
Prea mult îi semeni cruntului strămoș
Pe care-l lauzi, dar care-a vărsat —
Întîiul! — sînge: sîngele-unui frate!
Tu, însă, Ana mea! dă-mi voie-a-ți spune
„A mea", deși nu ești! măcar în vorbă
Rămîi a mea! O, Ana mea, tu, care
Aproape mă făceai să cred că Abel
Ar fi lăsat o fiică, dintr-un neam
Curat și evlavios, — da, într-atîta
Te deosebești de-odraslele lui Cain,
Deși sînt ca și tine de frumoase...

AHOLIBAMA *(întrerupîndu-l):*
Ai vrea cumva să semene la chip,
Ca și la minte, cu dușmanul tatei?
Dac-aș avea același gînd, visînd
Că-n *ea* ar dăinui ceva din Abel...
Dar piei de-aici, odraslă a lui Noe!
Stîrnești gîlceavă!

IAFET: Fiică a lui Cain,
Gîlceava a stîrnit-o tatăl tău!

AHOLIBAMA: Nu el l-a omorît pe Seth!... Și-apoi,
Ce te privesc pe tine celelalte
Relații dintre el și Dumnezeu?

IAFET: Adevărat: chiar Dumnezeul lui
L-a judecat, iar eu n-aș fi vorbit
De crima lui, dacă nu-l lăudai
În loc să te-ngrozești de ce-a făcut.

AHOLIBAMA: A fost strămoșul nostru, primul fiu
Al Omului — și cel mai curajos,
Mai tare, mai robust... Să-mi fie oare
Rușine de acel ce ne-a dat viață?

Privește-i pe acei din neamul meu —
Înalți, frumoși, puternici, curajoși,
Bogați în zile...

IAFET: Le sînt numărate!

AHOLIBAMA: Se poate, dar atît cît vor trăi,
Mă voi mîndri cu-ai mei părinți și frați!

IAFET: Părintele și cei din neamul meu
Nu se mîndresc decît cu Dumnezeu...
Dar, Ana, tu?...

ANA: Eu trebuie s-ascult
Fără crîcnire ordinele date
De Dumnezeu — cel al lui Seth și Cain!
Dar dacă-n ceasul crunt al răzbunării
(De-ar fi să vină), m-aș încumeta
Să-l rog ceva, nu l-aș ruga să-mi cruțe
Doar mie viața, din tot neamul meu!
O, sora mea, ce-ar fi această lume
Și celelalte, sau chiar viitorul,
În lipsa dulcelui trecut? — Iubirea —
A ta și-a tatei, toată viața noastră
Și toate lucrurile răsărite
Ca niște stele-n existența mea,
Scăldînd-o-ntr-o lumină-atît de blîndă?
Aholibama! De există milă
În lumea asta, caut-o: mi-e groază
De moarte, pentru că nu vreau să mori!

AHOLIBAMA: Cum?! Visătorul ăsta a putut
S-o sperie pe sora *mea*, cu arca
Aceea a lui taică-su, făcută
Să bage în sperieți întreaga lume?
Nu sîntem *noi* de îngeri îndrăgite?
Și chiar dacă n-am fi, să ne rugăm
De-un fiu al tatei Noe să ne scape?
A, mai degrabă-aș vrea... Dar exaltații
Visează cele mai cumplite vise:
Fantasme zămislite de-o iubire
Fără speranță și de veghi febrile.
Cine-ar putea clinti acest pămînt
Și-acești munți falnici, cine-ar fi în stare
Să dea acestor nori și ape-alt chip
Decît acel pe care noi, precum
Și bunii noștri, știm că l-au avut
În veșnica lor curgere? O, cine?

IAFET: Cel care le-a creat, printr-un cuvînt!
AHOLIBAMA: Dar cine-a *auzit* acel cuvînt?
IAFET: Întregul univers, ce s-a trezit
La viață, auzindu-l! A, zîmbești?
Întreabă-i pe serafii tăi: înseamnă
Că nu-s serafi, de nu vor recunoaște!
SAMIASA: Aholibama, nu te lepăda
De Dumnezeul tău!
AHOLIBAMA: Întotdeauna
M-am închinat acestui Dumnezeu,
Care e și al tău: un Dumnezeu
Al dragostei, nu unul al durerii...
IAFET: Ce altceva e dragostea, decît
Durere? Însuși cel care-a creat
Pămîntul, prin iubire, s-a-ntristat
Privindu-i cei dintîi locuitori...
AHOLIBAMA: Așa se spune...
IAFET: Chiar așa a fost!

(Intră Noe și Șem.)

NOE: Hei, Iafet, ce-i cu tine-aici, alături
De-acești copii ai unor păcătoși?
Au nu te temi că-osînda ce-i așteaptă
Va fi și-a ta?
IAFET: Nu-i, tată, un păcat
Să cauți a salva un pămîntean!
Și-apoi, nu-s dintre cele păcătoase,
Căci sînt în compania unor îngeri!
NOE: Aceștia-s cei care-au fugit de tronul
Ceresc, pentru-a-și lua neveste-alese
Din al lui Cain neam. Ce fel de îngeri
Pot fi, dacă se lasă amăgiți
De frumusețea unor pămîntence?
AZAZIEL: Ai spus-o, patriarhule!
NOE: Un blestem
Apasă astfel de împerecheri.
N-a despărțit chiar Dumnezeu pămîntul
De cer, printr-un hotar de netrecut?
SAMIASA: Dar nu tot El l-a plămădit pe om
După asemănarea Lui? Nu l-a-ndrăgit?
Și-apoi, ce alta facem noi, decît
Să-L imităm, iubindu-I creatura?

NOE: Eu nu-s decît un om şi nu-s făcut
Să-mi judec semenii, necum pe fiii
Lui Dumnezeu. Cum însă Dumnezeu
N-a pregetat să-mi spună ce gîndeşte,
Răspund că nu poate fi-un lucru bun
Venirea unor îngeri pe pămînt
Chiar *în ajunul* morţii unei lumi
Şi-aşa prea pieritoare...

AZAZIEL: Nici măcar
Pentru-a salva?

NOE: În ciuda slavei voastre,
Voi nu puteţi salva ce-a osîndit
Cel care v-a dat slava. De-ar fi fost
Menirea voastră să-i salvaţi pe toţi,
Nu doar pe-acestea două, ce e drept
Frumoase, aş mai fi putut pricepe,
Deşi-s şi ele condamnate!

IAFET: Tată,
Nu spune asta!

NOE: Fiule, de vrei
Să nu împărtăşeşti ursita lor,
Uitării dă-le! Ele, în curînd,
Nu vor mai fi, tu însă vei ajunge
Stăpîn pe-o lume nouă, şi mai bună!

IAFET: O, lasă-mă să mor cu lumea *asta*,
Cu *ele*!

NOE: Pentru-un gînd ca ăsta, poate
C-ai merita să mori, dar nu te lasă
Cel care *poate*-ntr-adevăr salva!

SAMIASA: De ce să vă salveze mai degrabă
Pe tine şi pe el, decît pe-aceea
Pe care fiul tău o preţuieşte
Mai mult decît pe sine şi pe tine?

NOE: Întreabă-L pe Cel care te-a făcut
Mai mare decît mine şi ai mei,
Deşi eşti nevoit să te supui
Atotputerniciei Lui... Dar iată-l
Pe solul Lui cel mai fidel şi blînd!

(Intră arhanghelul Rafail.)

RAFAIL: Ce-i cu voi aici,
Îngerilor? Oare
Pe pămînt vi-e locul,

Tocmai acum, cînd
I-a venit sorocul?
Înapoi în cer!
Cu cei „șapte"-olaltă
Să slăviți puterea
Domnului, înaltă!

SAMIASA: O, Rafaile, cel dintîi fecior
Și cel mai chipeș al lui Dumnezeu,
De ce să nu se-oprească îngerii în zbor
Pe-acest pămînt, pe care nu odat'
Însuși Iehova a călcat?
Căci din iubire îl făcuse,
Iar noi ne bucuram cînd ne cerea
Să coborîm pe-această stea
Mai tînără din lumile supuse
Împărăției Sale, și vegheam mereu
Cu strășnicie ca pămîntul
Să fie demn de Dumnezeu
Ce-și întrupase-n lutul lui Cuvîntul.
De ce ți-e fruntea încruntată?
Și pentru ce vorbești
De nimicirea lui apropiată?

RAFAIL: Dacă-ați fi fost și tu și Azaziel
În corul îngeresc, unde vi-e locul,
Ați fi văzut — cu litere ca focul —
Porunca lui Iehova
Și nu m-ați mai fi întrebat defel.
Pesemne însă că și neștiința
E-o parte din păcat
Și însăși îngerii își pierd, treptat,
Din pricina trufiei lor, știința.
Orbirea-i primul rod amar
Al nesupunerii: cînd îngerii
Cei buni au părăsit această vale-a plîngerii,
Voi ați rămas, cuprinși de-un simțămînt bizar,
De-o patimă înjositoare
Pentru niscaiva muritoare.
Dar deocamdată-ați fost iertați —
Decît că-ați fost înlocuiți la treabă
Cu-egalii voștri mai curați!
Plecați acum, degrabă,
Altminteri vă veți pierde veșnicia!

AZAZIEL: Dar tu? Dacă te-arăți aici,
Nu riști s-o pierzi, călcînd porunca
despre care zici
Că e așa de strașnică?

RAFAIL: Eu am primit solia
De a vă rechema, în numele lui Dumnezeu,
În sfera voastră. Iată rostul meu!
Așa cum împreună-am colindat
Prin spațiul etern, tot laolaltă
Să ne întoarcem sus, în bolta-naltă!
E-adevărat: pămîntu-i condamnat
Să piară! Ca și neamul omenesc!
Dar vai! de ce nu poate-acest pămînt să piară
Fără-a lăsa un gol imens și nefiresc
Printre nemuritori? — deși, chiar dați afară
Din cer, ei tot nemuritori rămîn,
Ca bunăoară-al nostru frate
Satan: nemairăbdînd nici un stăpîn,
A preferat să ardă în eternitate!
Voi, însă, îngeri încă puri, neprihăniți,
Dar mult mai slabi ca el,
Gîndiți-vă cum a sfîrșit acel rebel!
Și vă-ntrebați dacă, fiind iubiți
De-o muritoare, nu veți pierde-n schimb
Cerescul nimb?
Mult timp m-am războit —
Și lupta mea încă nu s-a sfîrșit —
Cu-acel rebel ce socotea că-i greu
Să-L recunoască
Pe Dumnezeu,
A cărui glorie cerească
O întrecea
Pe a arhanghelilor de la dreapta Sa!
Eu totuși îl iubeam — era frumos nespus,
— O, cerule! cine, afar' de Cel de Sus
Îl întrecea în frumusețe pe Satan?
O, de i s-ar ierta căderea! Știu, e van
Și păcătos acest gînd... Însă ascultați,
Voi, care încă ați rămas nevătămați:
Stă în puterea voastră să alegeți
Între Satan și Dumnezeu.
Pe voi, Satan — e timpul să-nțelegeți! —
Nu poate să vă ispitească, i-ar fi greu,

Dar omul şi-a plecat urechea
La glasul lui, iar voi, ehei!
La al femeii glas: perechea
Acesteia e şarpele, deşi sărutul ei
E mai amăgitor ca şuieratul lui.
Şi-apoi, victima şarpelui
A fost doar o făptură de ţărînă,
Pe cînd femeia, mai hapsînă,
Ar vrea să-nduplece-un al doilea rînd
De îngeri să se răzvrătească,
Încălcînd
Pravila cerească.
O, voi, fugiţi —
Nu puteţi să muriţi,
Dar *ele* vor pieri, n-au altă cale!
Veţi umple cerul cu-ale voastre bocete de jale
Pentru nişte făpturi, a căror amintire
Va dăinui-n a voastră nemurire
Mult după ce se va fi stins
Chiar soarele care le luminase-odată!
Gîndiţi-vă cît vă deosebiţi, prin toată
Alcătuirea voastră. Ce rost are, dinadins
Să împărţiţi cu ele agonia
De care nu au cum să scape: s-au născut
Spre-a suferi, pînă la moarte. Chiar dacă mînia
Lui Dumnezeu nu s-ar fi abătut
Asupra lor, lăsîndu-le să se tîrască
Pînă la capăt, tot s-ar chinui
Căci răul şi durerea sînt zestrea omenească!

AHOLIBAMA: Mai bine ar fugi!
Aud cu limpezime glasul ce vesteşte
Că toţi vor trebui să moară
Mai timpuriu decît, pe cît se povesteşte,
Mureau bărboşii patriarhi de-odinioară
Şi că în ceru-nalt
Un ocean stă gata de asalt,
În timp ce dedesubt adînca mare
Se şi vede ieşindu-i în întîmpinare.
Puţini, se pare, au să scape,
Iar printre ei, fiii lui Cain în zadar
Au să-şi ridice ochii, dintre ape,
Spre Dumnezeul lui Adam... O, aşadar
Să nu-I mai cerem un răgaz de-o oră

Ci, renunțînd la ceea ce-am iubit,
Să mergem înaintea valurilor, soră,
Precum am merge, negreșit,
Și-n fața paloșului: fără teamă
Și deplîngîndu-i mai cu seamă
Pe cei ce ne vor supraviețui, căzînd
Într-o sclavie de un fel sau altul
Și care, cînd se va sfîrși asaltul,
Nu vor mai prididi plîngînd
Pieirea celor fără număr, care
Nu vor mai fi să plîngă-n stare.
Fugiți, o, serafimi, fugiți
Spre țărmul vostru veșnic, unde
Nu urlă vîntul, iar apa nu pătrunde!
Vouă vi-e dat de-a pururi să trăiți,
Iar nouă să murim ni-e dat.
Și numai Creatorul știe
Ce e de preferat:
O veșnicie moartă sau o viață vie...
Supuneți-vă Lui, și noi la fel!
N-aș prelungi această viață pămîntească
Nici cu un ceas mai mult decît vrea El
Și n-aș dori să văd stîrbită grația cerească
Pe care ați primit-o voi!
Fugiți, deci! Iar în drumul înapoi,
Gîndește-te, Samiasa, că și dorul
Din pieptul meu îți însoțește zborul!
Iar dacă-s fără lacrimi ochii mei,
E pentru că-o logodnică de înger
Nu plînge... Deci, adio!... Poți veni,
Potopule, de vrei!

ANA: Ni-e dat și nouă să murim? N-avem scăpare?
Și te voi pierde și pe tine, oare,
O, Azaziel? Inima mea
Nu se-nșela cînd presimțea
Acest sfîrșit, deși era și fericită!
E-o lovitură grea,
Chiar dacă mă-așteptam la ea...
Dar pleacă-odată! Oricît de cumplită
Mi-ar fi durerea, nu poate dura!
A ta, însă, ar ține
O veșnicie, dacă, pentru mine,

Ai fi din cer zvîrlit! Și-așa
Te-ai arătat prea generos
Cu-o fiică-a lui Adam!
Să sufere i-e dat întregului meu neam,
Iar unui spirit de ajuns de curajos
Spre-a ne iubi, nu numai suferința
I-e dată, ci și umilința!
Întîiul nostru dascăl, bunăoară,
A fost zvîrlit de pe-al său tron temut,
De-arhanghel, într-un hău necunoscut!
Nu, Azaziel, oricît ar fi de-amară
Această despărțire, e mai bine
Să pleci, decît să suferi pentru mine.
Tu nu poți plînge, dar chiar fără-a plînge
Poți suferi mai mult! Hai, pleacă
Și uită-o pe aceea care n-are cum
Să sufere mai mult decît acum,
Nici cînd în apele adînci se-neacă!
Fugi, fugi! Mult mai ușor
După plecarea ta-mi va fi să mor!

IAFET: Nu mai vorbi așa!... O, tată,
Și, tu, arhanghele, eu știu
Că sub această frunte încruntată
Cerească milă pîlpîie, foc viu!
Făpturile acestea n-ar putea
Nețărmurita mare s-o înfrunte,
Decît în Arca noastră! Viața mea
E-n joc, de refuzați...

NOE: Te potolește,
Copile pătimaș! Nu-L ponegri
Pe Dumnezeu, abține-te măcar
În vorbe, dacă nu și în simțiri!
Trăiește-ntocmai cum îți poruncește,
Și mori — de moartea Drepților, firește,
Ci nu de moartea fiilor lui Cain! —
Dar fără să crîcnești! Nu-L plictisi
Cu bocetele tale egoiste!
Ai vrea cumva să-L vezi păcătuind
De dragul tău? Căci ar păcătui
De s-ar clinti din hotărîrea Lui,
Spre-a alina durerea știu eu cui...
Hai, fii bărbat
Și-ndură ceea ce li-e dat

Urmașilor din încercatul neam
Al lui Adam!

IAFET: Da, tată, dar cînd numai noi
Vom luneca pe-al apelor puhoi
Ce va fi înghițit pămîntul drag
Cu încă și mai dragii noștri frați,
Ca-ntr-un mormînt de apă îngropați, —
O, cine va mai fi atunci în stare
Să-și stăpînească lacrimile-amare
Și gemetele? Cum să te-odihnești
În pacea morții și-a pustietății?
O, Doamne, fii ceea ce ești
Și cruță cît mai este vreme!
Nu repeta căderea lui Adam!
Pe-atunci erau doar doi în lume,
Dar astăzi sînt ca valurile mării
— Ca ploaia sînt, ai cărei stropi
N-ar fi mai deși decît adîncile lor gropi, —
Dacă-ai lui Cain fii ar avea parte
De gropi, în moarte!

NOE: Taci! Fiece cuvînt e-o fărdelege!
Iartă-l, arhanghele, și înțelege
Că deznădejdea mințile i-a luat!

RAFAIL: Cu patimă vorbesc ăști muritori,
Dar voi, serafilor, care sînteți lipsiți
De patimi — sau ar trebui să fiți —
Puteți cu mine să vă-ntoarceți, chiar acum!

SAMIASA: Nu, nu se poate: am ales alt drum!

RAFAIL: Așa, deci?

AZAZIEL: Da, așa! Ți-o spun și eu!

RAFAIL: Atunci, din clipa asta chiar,
Fiind străini de Dumnezeu
Și despuiați de orice har,
Vă spun adio!

IAFET: O, dar unde
S-or duce?... Ascultați, o, ascultați
Cum bubuie! Din straturile-afunde
Ale acelui munte, parcă ies
Aceste tunete... Nu-s scuturați
De nici un vînt copacii, totuși cad
Și frunzele și florile; pămîntul
Tot geme, de-o povară apăsat...

NOE: Iar păsările mării se rotesc
În jurul muntelui, ca un nor des
Pe cerul înroşit, acolo unde
Nicicînd n-ar fi-ndrăznit aripa lor
Muiată-n val, să se ridice-n zbor. —
Dar în curînd, nici acest ultim ţărm
Nu va mai fi!

IAFET: O, soarele, o, soarele! Deşi
A răsărit, lumina lui s-a dus!
Iar negrul brîu cu care e încins
Vesteşte c-a apus
În vecii vecilor! Un licăr stins
Tiveşte norii, care altădată
Vesteau ivirea zorilor, şi-acum
Se-ntorc în noaptea lor întunecată!

NOE: Ce fulger scapără tăindu-i drum
Năprasnicului tunet! Să fugim!
Să le lăsăm stihiilor urîta pradă!
Spre Arca noastră sfîntă să pornim,
Departe de prăpădu-acesta!

IAFET: Tată,
Mai stai, n-o părăsi pe Ana mea
— În voia valurilor n-o lăsa!

NOE: Tot ce e viu li se cuvine! Pleacă!

IAFET: Eu nu!

NOE: Atunci, cu ele te îneacă!
Cum te încumeţi tu să-ncerci, privind
Acest profetic cer,
Să mîntui ceea ce e osîndit
De toţi şi toate,
La unison cu apriga mînie
A dreptului Iehova?

IAFET: Dar cum poate
Mînia sta alături de dreptate?

NOE: Îţi arde chiar şi-acum de blasfemie?

RAFAIL: Să nu uiţi, patriarhule, că eşti
Şi tată: descreţeşte-ţi fruntea, zău!
Chiar dacă s-a smintit, feciorul tău
Nu va pieri-mpreună cu aceşti
Copii ai cerului, legaţi prosteşte
De nişte muritoare! Bun ca tine
Va fi, cînd nu va mai iubi orbeşte...

AHOLIBAMA: Furtuna vine!
Se contopește cerul cu pămîntul
Spre-a nimici întreaga viață!
Prea slabe sîntem ca să facem față
Puterii celui veșnic!

SAMIASA: Însă noi
Sîntem de partea voastră: vă vom duce
Pe-o stea netulburată,
Unde și tu și Ana, și noi doi
Vom fi-mpreună, iar de vei uita
Pămîntul, nici noi nu vom regreta
Pierdutul cer...

ANA: O, corturi ale dragului meu tată,
Pămînt natal, cu munți, păduri și văi,
Cînd voi nu veți mai fi, cine-o să poată
Să-mi șteargă lacrimile?

AZAZIEL: Soțul tău...
N-ai grijă: chiar zvîrliți din cer, putere
Destulă ne rămîne!

RAFAIL: Numai fiere
E-n vorba ta, rebelule, dar forța
Îți va lipsi, iar paloșul de foc
Ce l-a zvîrlit pe-ntîiul om din rai[13],
Mai scapără în mîna mea, ca torța!

AZAZIEL: Nici nu ne poate-atinge: poți să tai
Un trup de țărnă, poți să semeni groază
Cu-o armă, în ceva ce sîngerează, —
Nu însă-n ochii mei nemuritori!

RAFAIL: E-aproape clipa cînd va trebui
Puterea să-ți măsori
— Vei învăța-n sfîrșit
Că-n van te-ai război
Cu ceea ce ți-a poruncit
Chiar Dumnezeu... Puterea ta
Era credința, da!

(Intră o mulțime de muritori, care caută scăpare.)

CORUL MURITORILOR:
Pămînt și cer s-au contopit —
O, Doamne, cu ce ți-am greșit?
Ne cruță, totuși! Ți se roagă
Chiar fiarele, pădurea-ntreagă!
Ieșind din vizuini afară,

Vin lîngă oameni, îngroziți
Balaurii, iar păsări zboară
Țipînd, sub norii cătrăniți.
Iehova, totuși fie-ți milă
De numeroasa Ta prăsilă, —
Această rugă-i înălțată
Nu doar de om: de Firea toată!

RAFAIL: Pămîntule, adio! N-am căderea
Și nici puterea să v-ajut,
Făpturilor de lut!

(Iese Rafail.)

IAFET: Ca niște vulturi care se rotesc
Sînt unii nori; alții parcă pîndesc,
Încremeniți, un semn, ca să-și reverse
Mînia. Nici un strop de-azur măcar
Nu va mai fi pe boltă! Vor fi șterse
Și stelele! În loc de vechiul far
Al soarelui, va pîlpîi-n văzduh
Un spectru palid, ca al morții duh!

AZAZIEL: Hai, Ana! părăsește-această lume
Ce nu-i decît o vastă închisoare,
Pe haos așezată, și la care
Stihiile se-ntorc! Ca-n poala mumei
Te vei simți sub aripile mele.
Să vină haosul, cu toate-acele
Stihii dezlănțuite! Las' să vină:
O lume mai frumoasă, mai senină
Ne-așteaptă, în eter!
Nu, norii-aceștia nu-s singurul cer!

(Azaziel și Samiasa își iau zborul, împreună cu Ana și Aholibama.)

IAFET: S-au dus! Au dispărut ca într-o ceață,
Lăsînd în urmă-al lumii zbucium van
Și, fie că vor mai rămîne-n viață,
Sau vor pieri cu-acest pămînt odat'
Pe Ana s-o mai văd nu-mi va fi dat!

CORUL MURITORILOR:
O, fiu al lui Noe, de-ai tăi frați te-ndură!
Vrei chiar pe *toți* să ne lași să pierim,
În vreme ce-n Arcă ai sta la căldură,
Plutind prin al apelor vast ținutim?

O MAMĂ *(întinzîndu-şi pruncul spre Iafet):*

Primeşte-mi copilul în Arcă!
În crunte dureri l-am născut.
Văzîndu-l, întîi, am crezut
Că-i o bucurie, dar parcă
Îmi vine acum să întreb:
De ce s-a născut? Ce-a făcut
Sărmanul meu prunc ne-nţărcat,
Pe Iehova de l-a mîniat?
Ce-o fi în laptele meu,
Dacă Moartea, simţindu-l, e-n stare
Să răscolească pămînt, cer şi mare
Ca pe-acest prunc să-l omoare?!
Salvează-mi-l, fiu al lui Seth!
Sau fii blestemat, cu tot neamul tău
Şi cu Dumnezeul vostru cel rău!

IAFET: Taci! Nu e vreme de blesteme!
E vremea rugăciunilor acum!

CORUL MURITORILOR:

Ce rugăciuni? Unde şi cum
Să se înalţe rugăciunea, cînd
Burduhănoşii nori se-apleacă
Deasupra munţilor şi, în curînd,
Spărgîndu-se, cu apa lor îneacă
Tot ce-o desparte de-ocean?!
Nu-i mai e sete nici deşertului! În van
Îl blestemăm pe cel ce te-a creat pe tine
Şi pe-al tău tată! O ştim bine,
Sîntem sortiţi pieirii, dar
Tocmai de-accea, ce rost ar avea
Să-i înălţăm un imn? Tot vom cădea
Astfel încît, măcar
Să nu îngenunchem, cucernic,
În faţa nemilosului Atotputernic!
Dacă-a făcut această lume
Pentru durere-anume,
Ruşine fie-i!... Iată, iată!
Apele mînioase-au şi pornit,
Făcînd să amuţească Firea toată!
Pădurile (de-un leat cu timpul fericit
Cînd Eva încă nu-i dăduse lui Adam
Cunoaşterea drept zestre, şi nici el, în rai,
Nu îi cîntase cel dintîi epitalam),

Pădurile acestea încă verzi sînt, vai!
De ape năpădite!
Vărătecele flori li-s înghițite
De valurile care urcă tot mai sus!
În van privim spre cerurile scunde:
Se contopesc cu marea, iar ochii noștri nu-s
În stare să-l mai vadă pe Dumnezeu, niciunde!
Fiu al lui Noe, fugi! Fără zăbavă,
Găsește-ți pacea-n cortul plutitor!
Privind pe ape hoiturile-atîtor muritori
Din tinerețea ta, înalță-un imn de slavă
Atotputernicului...

UN MURITOR: Fericit e cel care
Întru Domnul moare!
Lege I-e cuvîntul,
Chiar dacă apele cotropi-vor pămîntul!
El mi-a dat viață, tot El, mai apoi,
Și-o ia înapoi.
Chiar dacă ochii aceștia n-au să mai vadă,
Iar glasul meu slab n-o să-L mai roage vreodată,
Fie numele Lui binecuvîntat —
Pentru trecut
Și pentru tot ce-o să fie,
Căci totul, de la-nceput
Pînă-n clipa de față,
Îi aparține: Spațiu, Timp, Veșnicie,
Moarte și Viață, —
Tot ce se știe
Și nemăsurabilul necunoscut:
Pe toate,
El le-a făcut
Și tot El poate
Să le desfacă, de vrea.
Cum aș putea
Să-L blestem eu
Pe Dumnezeu,
Pentru că nu-mi dă încă-o undă de suflare?
Nu! Vreau să mor așa cum am trăit:
Crezînd, fără să șovăi, neclintit
Chiar dacă lumea-n jurul meu dispare!

CORUL MURITORILOR:
Unde-am mai putea fugi?
Nu spre munții-nalți, căci iată

Se reped torenții lor, spre-a întîlni
Apa mării, care, revărsată,
Intră-n peșteri spre-a le scotoci.

(Intră o femeie.)

FEMEIA: Ajutor, ajutor!
Valea noastră-a pierit fără urmă!
Frații mei și turmele lor
Nu se mai văd! Nici cortul tatălui meu!
Copacii care ne dădeau umbră
Și care ne-ndulceau serile, mereu,
Cu trilurile păsărelelor, au dispărut!
La fel părîiașul ce ne-nverzea
Pajiștile, s-a făcut nevăzut...
Azi dimineață, cînd urcam muntele, pieptiș,
M-am oprit o clipă spre a vedea
Priveliștea minunată din urma mea —
Nici o frunză nu se clintea din frunziș.
Acum, nu mai e nici o frunză, nicăieri!
De ce m-am mai născut, oare?

IAFET: Ca să mori, încă-n puteri
Și mai fericită fiind în timpuria ta moarte,
Decît mine, care am parte
De priveliștea acestui prăpăd —
Zadarnic îl deplîng cînd îl văd!
O, de ce mi se cere
Să mai trăiesc, cînd în jur totul piere?

(Apele cresc. Oamenii aleargă în toate direcțiile; mulți sînt luați de valuri. Corul muritorilor se risipește, căutîndu-și o scăpare în munți. Iafet rămîne pe o stîncă, în timp ce Arca se apropie de el.)

WERNER
sau
MOŞTENIREA

Tragedie

ILUSTRULUI GOETHE
îi dedică această TRAGEDIE
unul dintre cei mai umili
admiratori ai săi

Traducere de AUREL COVACI

PREFAȚĂ

În drama ce urmează, subiectul este luat în întregime din *Povestirea Neamțului, Kruitzner*, publicată cu mulți ani în urmă în *Povestirile din Canterbury ale lui Lee*, volum scris (mi se pare) de două surori, dintre care una a scris două povestiri, *Kruitzner* și încă una, amîndouă superioare restului culegerii.[1] Am adoptat personajele, planul și chiar și limbajul din multe părți ale acestei povestiri. Unele dintre personaje au fost modificate sau reinterpretate, iar unul (Ida von Stralenheim), adăugat de mine: în rest însă, originalul este, în esență, fidel urmărit. Cînd eram tînăr (cred că pe la paisprezece ani), am citit pentru prima oară această povestire, care mi-a făcut o puternică impresie, și cred că pot spune, fără să greșesc, că ea conține germenele a mult din ceea ce am scris mai tîrziu. Nu știu dacă a fost vreodată populară, sau poate că popularitatea ei a fost eclipsată de atunci de scrierile altor mari maeștri ai genului, dar am aflat că, în majoritatea cazurilor, cei ce o *citiseră* erau de acord cu mine în aprecierea că era de o mare forță sufletească și minunat concepută. Aș sublinia chiar *concepută*, și nu realizată, căci narația putea să fie, poate, mai bine adusă din condei. Aș putea să enumăr, dintre cei ce erau de acord cu mine în privința povestirii, nume deosebit de marcante, dar nu cred că ar fi nevoie, și nici de vreun folos, întrucît e bine ca fiecare să judece potrivit propriilor sale simțăminte. Îndrept atenția cititorului asupra ei, ca să-și dea seama cît am împrumutat din ea, și nu m-ar supăra dacă citirea originalului i-ar face mai multă plăcere decît drama întemeiată pe conținutul povestirii.

Începusem să scriu o dramă inspirată din acest subiect prin 1815 (prima mea încercare de acest gen, în afară de una scrisă pe

la 13 ani, *Ulrich și Ilvina*, pe care am avut destul bun simț s-o ard) și aproape isprăvisem de scris primul act, cînd am fost întrerupt de unele împrejurări ale vieții[2]. O fi undeva printre hîrtiile mele din Anglia, dar cum n-a fost găsită, am rescris actul I, și le-am adăugat pe celelalte.

N-am scris-o, și nici nu cred că ar putea fi adaptată pentru a fi pusă în scenă.

PERSOANELE

BĂRBAȚII	FEMEILE
WERNER	JOSEPHINA
ULRICH	IDA STRALENHEIM
STRALENHEIM	
IDENSTEIN	
GABOR	
FRITZ	
HENRICK	
ERIC	
ARNHEIM	
MEISTER	
RODOLPH	
LUDWIG	

Acțiunea se petrece, parte la granița Sileziei, parte la castelul Siegendorf, în apropiere de Praga, pe la sfîrșitul Războiului de Treizeci de Ani[3].

SCENA 1

Marea sală a unui castel în paragină în apropierea unui orășel de la granița de nord a Sileziei. Noapte furtunoasă.

Werner și Josephina, soția lui.

JOSEPHINA: Fii, dragul meu, mai liniștit.
WERNER: Dar sînt.
JOSEPHINA: Te stăpînești față de mine, însă
Te zbuciumi; umbli cu pași iuți, și nime
Nu umblă cu pași mari printr-o-ncăpere
Ca asta cînd e împăcat cu sine.
De-ar fi-o grădină,-aș zice fericit
Că zbori cu-albinele din floare-n floare.
Aici însă!
WERNER: Prin draperii pătrunde
Vînt rece, și mi-e sîngele-nghețat.
JOSEPHINA: Ei, ce spui!
WERNER *(zîmbind)*:
Mi l-ai vrea de gheață oare?
JOSEPHINA: Aș vrea să-ți curgă sănătos în vine.
WERNER: Să stea, să curgă, să plesnească-n vine
Cît mai curînd!
JOSEPHINA: Deci eu nu-nsemn nimic?
WERNER: Ești totul pentru mine!
JOSEPHINA: Și să-mi fri
Vrei inima, murind?
WERNER *(apropiindu-se încet de ea)*:
Doar *pentru tine*
Făcut-am totul, rău sau bine; știi

Ce sînt; ce trebuia să fiu nu știi,
Dar te iubesc și nu-i nimic pe lume
Să ne despartă.

(Se plimbă agitat și se apropie iar de Josephina.)

Cred furtuna asta
Că m-a descumpănit; sînt simțitor,
Și-am fost bolnav, cum bine știi, căci și tu,
Veghindu-mă, ai suferit cumplit.

JOSEPHINA: E bine că ești sănătos. Te-aș vrea
Și mulțumit.

WERNER: Văzut-ai mulțumiți?
Nenorocit ca toți să fiu mă lasă.

JOSEPHINA: Nu te gîndești cîți, pe furtuna asta,
Bătuți de ploi și vînturi, se-ncovoaie
Spre un pămînt ce nu le dă-adăpost
Decît sub el.

WERNER: Nu-i răul cel mai rău.
Ce adăpost? Odihna este totul.
În jurul celor mizeri vîntul urlă
Și ploaia oasele le roade și
Le intră-n măduvă. Am fost soldat
Și vînător, și călător, și-acum
Sînt cerșetor, deci trebuie să știu
De toți.

JOSEPHINA: Tu nu ești fără adăpost.

WERNER: Nu-s chiar ca ei.

JOSEPHINA: Și asta-nseamnă mult.

WERNER: Da, pentru un țăran.

JOSEPHINA: N-ar trebui
Să fie mult mai mulțumit un nobil,
El, cam crescut în puf, la ceas de cumpeni,
Cînd de-adăpost mai greu decît țăranul
Lipsi se poate?

WERNER: Nu despre-asta-i vorba.
Căci îndurat-am totul cu răbdare,
Tu, cel puțin.

JOSEPHINA: Da, și?

WERNER: Ceva dincolo
De suferința izvorînd din lipsuri
(Ce și-asta roade sufletul destul)
M-a măcinat, și mai ales *acum*,
Cînd boala asta m-a sleit nu numai

De vlagă,-aici, la granița pustie,
Ci și de mijloace de trai... O, nu,
Nu, nu mai pot! Pentru-asta fericit
Am fost, și fericită fost-ai *și tu*,
Căci îmi păstram a rangului splendoare,
Și numele — al tatălui meu nume,
Prin...

JOSEPHINA *(izbucnind)*:
Ulrich! Fiul meu... al nostru, Ulrich
Ah, brațele-mi tînjesc de dorul lui!
De doisprezece ani! Avea doar opt.
Era frumos... O fi și mai frumos...
O, Ulrich, scumpul meu!

WERNER:
Urgia sorții
M-a copleșit; bolnav, sărac și singur...

JOSEPHINA:
Cum singur, dragul meu?

WERNER:
Mai rău ca singur
Căci în singurătatea asta-ngrop
Tot ce mi-e drag. O, de-aș fi fost chiar *singur*,
Eram într-un mormînt fără de nume.

JOSEPHINA:
Și eu te-aș fi urmat! Dar, dragul meu,
Hai, liniștește-te! Luptat-am mult,
Și cei care cu Soarta luptă ori
Înving, ori, plictisind-o, tot ajung
La țel — sau în mormînt. Ne vom găsi
Băiatul, liniștește-te, te rog.

WERNER:
Era sub ochii noștri, alinare
Pentru necazurile din trecut —
Și totul e pierdut!

JOSEPHINA:
Nu, dragul meu.

WERNER:
Dar n-avem bani!

JOSEPHINA:
Am fost bogați vreodată?

WERNER:
Născut sînt pentru-avere, rang, putere;
M-am bucurat de ele, însă, vai,
Joc mi-am bătut de toate, atrăgîndu-mi
Mînia tatălui în tinerețea-mi
Prea înfocată. M-am răscumpărat
Prin suferinți. A tatei moarte-mi lasă
Drum liber, însă de capcane plin,
Căci ruda mea, acel viclean neom,
Cu ochii-a fost pe mine ațintiți
Ca ochii șarpelui pe-o zburătoare,
Și-acum stăpîn pe drepturile mele-i,

Fapt ce-l înalță-n rînd cu marii prinți.

JOSEPHINA: Dar poate Ulrich s-a întors acolo
Și drepturile-și apără!

WERNER: Speranțe
Eu n-am; a dispărut în chip ciudat
De pe domeniile strămoșești,
De parcă multele-mi păcate-asupră-i
S-au revărsat. La tatăl meu ducîndu-l,
Credeam c-o să-i mai îmblînzesc mînia,
Nepotul arătîndu-i, însă Cerul
Să se răzbune parc-ar vrea pe el
Pentru-ale mele nebunii.

JOSEPHINA: Eu însă
Tot sper. Ne urmărește Stralenheim
De mult, dar noi l-am derutat.

WERNER: Puteam
Scăpa de el. Mi-a fost fatală boala,
Nu că mortală-a fost, dar mi-a răpit
Nu viața, ci chiar mîngîierea vieții,
Că-n jurul sufletului simt și-acum
Capcanele acestui dușman crud.
De unde știi că nu ne-a urmărit
Și-aici?

JOSEPHINA: Nu te cunoaște. De spioni
La Hamburg am scăpat, plecînd în grabă.
Cum numele ți l-ai schimbat, aici
Ne iau toți numai ceea ce părem.

WERNER: Ha! Ce părem! Ne iau ceea ce *sîntem*,
Adică niște cerșetori bolnavi,
Ce n-au aici o speranță. Ha! Ha! Ha!

JOSEPHINA: Vai, rîsul tău amar!

WERNER: Cine-ar ghici
În mine pe vlăstarul unei stirpe
Străvechi, moștenitor de mari moșii,
În zdrențele-astea? Cine rangul meu
În ochii găunoși? Iar în obrajii
Supți, palizi, cine ar ghici pe prințul
Ce-și ospăta în vastele-i saloane
Mii de vasali?

JOSEPHINA: La inimă nu pune
Aceste trebi lumești, iubite Werner,
Tu, ce pe fiica unui exilat
Rătăcitor ai vrut-o de soție.

WERNER: O fiică-a unui exilat și-un fiu
De tată renegat! Dar eu sperам
Să te renalț la rangul ce îl meriți,
Căci tu din stirpe nobilă descinzi,
Chiar dacă scăpătată, ce alături
De stirpea noastră-i vrednică să steie.

JOSEPHINA: Dar altfel tatăl tău credea; de tine
De-s vrednică doar că-s din neam ales,
Eu știu ce-nseamnă stirpea.

WERNER: Ce adică?

JOSEPHINA: Ce a făcut din noi — nimic.

WERNER: Nimic?

JOSEPHINA: Mai rău, căci pentru tine-a fost o plagă
Pe inimă de la-nceput; căci altfel
Trăiam voioși în sărăcie cum
Atîtea milioane. Numai gîndul
La neamul tău te-a-mpiedicat ca pîinea
Să ți-o cîștigi muncind, ori dacă munca
Umilitoare-ți pare, prin comerț,
Sau alte civice-ndeletniciri
Puteai să-ți îmbunătățești tu starea.

WERNER *(ironic)*: Grozav! Printre burghezii hanseatici[4]
S-ajung!

JOSEPHINA: Orice ai fi ajuns, ăst fapt
N-ar fi schimbat alegerea-mi dintîi
A inimii ce n-a știut de stirpea,
Mîndria și speranța ta, ci numai
De ale tale mari necazuri. Pe-astea
Mă lasă să le-mpărtășim în doi,
Sau să ți le alin. Cînd s-or sfîrși,
Sfîrșească-se și ale mele griji.

WERNER: Tu, înger scump, așa ai fost mereu!
Asprimea mea, ori slăbiciunea asta
A firii mele, nu înseamnă, nu,
Că te-aș jigni pe tine și pe-ai tăi.
Nu tu m-ai urgisit; în tinerețe,
Eu aș fi desărmat și un imperiu,
De-l moșteneam, dar astăzi, pedepsit,
Supus, sleit, să mă cunosc ajuns-am.
Dar nu mă pot ierta că am pierdut
Ce vi se cuvenea. Cînd alungat
La douăzeci de ani de tata fost-am,
Eu, cel din urmă-al neamului vlăstar,

Am suferit mult mai puțin ca azi
Cînd știu că, pentru ce-am greșit atunci,
Tu și cu Ulrich, doi nevinovați,
Plătiți acum, chiar dacă patimi oarbe
Mă-nlănțuiau ca ai Gorgonei șerpi[5].

(Se aude o puternică bătaie în ușă.)

JOSEPHINA: Auzi?!
WERNER: Bătăi în ușă?
JOSEPHINA: Cine vine
La ceas tîrziu, cînd prea rar musafiri
Ne calcă pragul?
WERNER: Unde-i sărăcie,
Vin numai oaspeți care să o crească,
Dar pregătit sînt.

(Werner își vîră mîna în sîn, ca și cum ar căuta vreo armă.)

JOSEPHINA: Nu privi așa!
Deschid cu ușa. Ce-ar putea să fie,
Acuma, iarna? Chiar pustietatea
Pe om de omenire îl salvează.

(Se duce la ușă.)
Intră Idenstein.

IDENSTEIN: O, bună seara, preafrumoasă doamnă,
Și vrednică. Prietene, îmi spui
Cum te numești?
WERNER: Să-ntrebi nu-ți este frică?
IDENSTEIN: Pe dracu, cum să nu? Te uiți la mine
De parcă mult mai mult ți-aș fi cerut,
Nu numele să-mi spui!
WERNER: Mai mult de-*atît?!*
IDENSTEIN: Mai mult sau mai puțin, ca-n căsnicie.
Ce pot să spun mai mult? În ăst palat
Ești oaspete de-o lună (ce e drept,
E că-Nălțimea Sa l-a cam lăsat
Fantomelor și șoarecilor pradă,
De doisprezece ani, dar e-un palat),
Și încă nu-ți știm numele.
WERNER: Păi, Werner.
IDENSTEIN: E-un nume de om vrednic, bun de scris
Pe orice firmă-a unui negustor.

Am eu un văr, taman la lazaretul
Din Hamburg. Pe nevasta lui o cheamă
Tot Werner. Este ajutor de doctor,
Și speră doctor să ajungă și el.
Minuni făcut-a, ah, și ce afaceri!
Au n-oți fi rude?

WERNER: Rude, noi, cu el?!

JOSEPHINA: Da, sîntem, însă rude-ndepărtate.

(Aparte, lui Werner)

Ce, nu poți flecăreala să-i asculți,
Cît nu aflăm ce vrea?

IDENSTEIN: Îmi pare bine,
Ceva-mi spunea mie că sîntem rude,
Căci sîngele-apă nu se face, vere.
Să bem în cinstea întîlnirii noastre,
Căci rudele-ntre ele-s buni prieteni!

WERNER: Se pare c-ai băut deja destul,
Iar dacă nu, eu n-am vin; doar de-ar fi
Din vinul casei, știi prea bine asta.
Vezi că-s sărman, bolnav, și tot ce vreau
E să fiu singur. Spune-mi, ce te-aduce?

IDENSTEIN: Cum ce m-aduce?

WERNER: Pot doar să-mi închipui.

JOSEPHINA *(aparte)*:
— Răbdare, dragă Werner!

IDENSTEIN: Cum, nu știți
Ce s-a-ntîmplat?

JOSEPHINA: Cum am putea să știm?

IDENSTEIN: Că rîul s-a umflat?

JOSEPHINA: Prea bine știm,
Căci, de cinci zile, el ne ține-n loc,
Spre nenorocul nostru.

IDENSTEIN: Dar ce nu știți
E că un mare senior ce rîul
Voia să-l treacă, mai din jos de vad
S-a înecat, cu șase cai de poștă,
Un cîine, un măgar și un valet.[6]

JOSEPHINA: Vai, vai, ești sigur?

IDENSTEIN: Sigur de măgar,
De cai și de valet, dar nu sînt sigur
De Excelența-Sa, căci greu se-neacă
Un nobil, cum s-ar și cădea dealtfel,

Dar apă a-nghițit din Oder cîtă
Să-nece doi țărani; în clipa aia,
Un ungur și-un saxon l-au smuls din valuri,
Riscîndu-și viața; caută acum,
Deh, după caz, o casă sau mormînt.

JOSEPHINA: Vrei să-l primești aici? Dacă putem
Să-ți fim de ajutor...

IDENSTEIN: Aici? Nici gînd,
Ci în al prințului apartament,
Cum merită un nobil. Este jilav,
Nelocuit de doisprezece ani,
Dar el e scos din loc cu mult mai umed,
Așa că nu cred c-o răci acolo,
De nu e gata, rece; dacă-i rece,
Sălaș mai prost va fi să-și afle mîine.
Dar poruncit-am să se facă foc,
Să fie toate cele pregătite,
Gîndindu-mă la cazul cel mai rău,
Că va trăi adică...

JOSEPHINA: Ah, sărmanul!
Nădăjduiesc că da.

WERNER: Dar cum îl cheamă
Știi, intendente?

(Aparte, soției)

Josephina dragă,
Tu du-te, că-l descos eu pe-ăst nătîng.

(Josephina iese din scenă.)

IDENSTEIN: Ah, cum îl chemă? Doamne, cine știe
Vreun nume de mai are-n clipa asta?
L-om întreba, de va putea răspunde;
De nu, un nume de moștenitor
Pe epitaf i-om pune... Dar îmi pare
Că tocmai mă certați că te întreb
De nume!

WERNER: Da, așa-i. Făcut-ai bine.

Intră Gabor[7].

GABOR: De nu vă deranjez...

IDENSTEIN: Deloc, deloc.
Palatu-i ăsta, dînsu-i un străin
Ca dumneata... Te simte ca acasă.
Dar unde-i Excelența-Sa?

GABOR: Ud leoarcă
Şi istovit, dar a scăpat cu viaţă;
Opritu-s-a-ntr-o casă ţărănească,
Să-şi schimbe straiele; eu tot acolo
Mi le-am schimbat. Curînd va fi aici,
Căci, după scaldă, şi-a mai revenit.
IDENSTEIN: Hei, voi, mişcaţi! Hei, Hermann, Weilburg,
Conrad şi Peter! Iute!

(Dă dispoziţii slujitorilor pe măsură ce aceştia intră.)

Va dormi aici
Un senior! Odaia cu damascuri
Să fie-n ordine, şi-ncinsă soba!
Eu merg în beci, iar doamna Idenstein
(Soţia mea, străine) o să vadă
De plăpumi şi cearşafuri. Ştiţi, palatul
Cam duce lipsă, de cînd părăsit
A fost de Înălţimea-Sa... Desigur
Că Excelenţa-Sa va vrea şi-o cină?
GABOR: Zău, nu ştiu. Cred c-o pernă, mai de grabă,
Lui i-ar prii după asemeni baie.
Însă, de teamă c-o să aruncaţi
Bucatele, am să cinez eu însumi,
Cu-al meu prieten, ah, şi cu ce poftă
De călători!
IDENSTEIN: Dar Excelenţa-Sa
Eşti sigur că... Ah, numele lui care-i?
GABOR: Habar nu am.
IDENSTEIN: Dar viaţa i-ai salvat!
GABOR: Mi-am ajutat prietenul s-o facă.
IDENSTEIN: Să nu-l cunoşti, şi viaţa să-i salvezi!
Ciudat!
GABOR: Deloc. Cunosc destui pe care
Nu i-aş salva nici mort.
IDENSTEIN: Şi dumneata,
Prietene, ce eşti?
GABOR: Sînt ungur.
IDENSTEIN: Ungur?
Şi cum te cheamă?
GABOR: N-are importanţă.
IDENSTEIN *(aparte)*: Hm, toţi vor să rămînă anonimi!
(tare)

Și seniorul e-nsoțit de mulți?

GABOR: Destui.

IDENSTEIN: Anume?

GABOR: Nu i-am numărat.
Am nimerit aici din întîmplare,
Taman la timp să-l scot prin ferestruica
Trăsurii.

IDENSTEIN: Ce n-aș da eu să-l salvez
Pe-un mare senior! La ce răsplată
Poți să te-aștepți!

GABOR: Da, poate.

IDENSTEIN: Cam la cît?

GABOR: Nu m-am scos încă la mezat, dar, știi,
Răsplata cea mai bună pentru mine
Ar fi acum un Hochheimer de-al vostru,
O sticlă *verde*, cu desen de struguri
Și bahice devize, un vin vechi.
Pentru-asta, dac-o fi să te înec,
Măcar că moartea prin înec nu cred
Să-ți fie pe potrivă, îți promit
Să te salvez pe gratis. Hai, amice,
Grăbește-te — și fiecare dușcă
Va însemna un val în minus peste
Căpșorul tău.

IDENSTEIN: Ăst om deloc nu-mi place,
Că-mi pare rece și misterios.
Nici vinul dacă nu-i dezleagă limba,
Eu n-am să dorm de curiozitate.

(Idenstein iese din scenă.)

GABOR *(lui Werner)*:
Acest maestru de ceremonii,
E intendentul casei, cred. Palatul
E fain, dar cam ruină.

WERNER: Pentru cel
Salvat de dumneatale, totul fi-va
În ordine-n apartamentu-ales.

GABOR: Mă mir că dumneata nu l-ai ales,
Căci pari bolnav.

WERNER *(repede)*: Mein Herr!

GABOR: Mă iartă. Oare
Am pus vreo întrebare jignitoare?

WERNER: Nu, însă unul pe-altul nu ne știm.

GABOR: Păi, asta chiar voiam, să ne cunoaștem.
Gălăgioasa noastră gazdă pareă
A zis că ești în trecere pe-aici,
Ca și noi.
WERNER: E adevărat.
GABOR: Atunci,
Cum pînă astăzi nu ne-am întîlnit,
Și cine știe de ne-om revedea,
Această temniță, (căci pentru mine
E-o temniță), voiam s-o-nveselim,
Poftindu-te să stai cu noi la cină.
WERNER: Îmi cer iertare... sănătatea însă...
GABOR: Precum dorești. Am fost soldat și, poate,
Vorbesc cam din topor.
WERNER: Slujit-am și eu,
Și-ți pot răspunde soldățește.
GABOR: Unde?
În corpul armiei imperiale?
WERNER *(repede, și apoi întrerupîndu-se)*:
Am comandat... nu, am slujit demult,
Cînd s-a sculat Boemia-mpotriva
Austriei.[8]
GABOR: S-a isprăvit războiul,
Și-i pace. Mii de suflete viteze
Se zbat ca altfel să-și cîștige traiul,
Și mulți soldați pe calea cea mai scurtă.
WERNER: Adică?
GABOR: Mîna pun pe tot ce-apucă.
Pădurile Sileziei și ale
Lusatiei foiesc de foști soldați,
De bande ce-și cer hrana de la țară.
Siliți să se-apere sînt castelanii,
Și conții și baronii voștri nú pot,
Decît primejdii înfruntînd, să iasă
De dintre ziduri. Eu m-alin cu gîndul
Că pot să hoinăresc pe unde vreau,
Căci nu prea am ce pierde.
WERNER: Eu — nimic.
GABOR: Stai și mai rău, deci. Dar ziceai c-ai fost
Soldat.
WERNER: Am fost.
GABOR: Arăți și-acum soldat,
Și toți soldații-s camarazi. chiar dacă

Încrucișează săbii și-au țintit
Cu pușile unul spre altul; însă,
Cînd un răgaz, sau pacea, sau ce vrei
În teacă vîră săbii și amnarul
Nu mai aprinde cremenea la puști,
Toți sîntem frați. Ești bólnav și sărac,
Eu nu-s bogat, dar sănătos. Nu vreau
Nimic din ce nu pot să am. Se pare
Că nu ai bani. Vrei punga s-o-mpărțim?

(Își scoate punga.)

WERNER: De unde-ai scos c-aș fi un cerșetor?

GABOR: Chiar tu mi-ai spus, zicînd că ești soldat
În timp de pace.

WERNER *(privindu-l bănuitor)*:
Nu știi cine sînt.

GABOR: De nimeni nu știu cine-i; nici pe mine
Nu mă cunosc. Cum să-l cunosc atunci
Pe unul după o juma' de ceas?

WERNER: Eu, domnule, îți mulțumesc. Oferta
Ar fi fost nobilă pentr-un prieten,
Și nu-i lipsită de bunăvoință
Pentr-un necunoscut, chiar dacă este
Cam imprudentă. Totuși, mulțumesc.
Sînt cerșetor, dar nu de meserie,
Și de va fi să-i cer ceva cuiva,
Voi cere celui ce mi-a oferit
Ce prea puțini obține pot cerînd.
Mă iartă, domnul meu.

(Werner iese din scenă.)

GABOR *(singur)*:
Arată-a fi
Bun camarad, deși cam rebegit,
Cum mulți sînt azi, ba de plăceri sleiți,
Ba de dureri, ce viața smulg din noi,
Din două, nici nu știu care mai iute.
Se vede c-a trăit mai bune zile,
Dar cine n-a trăit, de a văzut
Și ziua cea de ieri? Ei, iată, vine
Și înțeleptul nostru intendent.

De dragul cupei, cred c-am să-l îndur
Și pe paharnic.

Intră Idenstein.

IDENSTEIN: *Supernaculum*[9].
De douăzeci de ani! E-o grozăvie!

GABOR: O vîrstă minunată pentru vinuri,
Ca și pentru femei. Păcat că dacă
E vinul tot mai bun pe cît trec anii,
Femeile se ofilesc cu vîrsta.
Hai, umple cupa! Pentru preafrumoasa
Soție-a dumitale!

(Ia cupa.)

IDENSTEIN: Preafrumoasa!
Aș vrea să cred că și pentru femei
Ai gusturi precum pentru vinuri... Totuși...

GABOR: Cum, nu era soția dumneatale
Frumoasa din salonul de alături
Cu ochi și cu alură de prințesă,
Ce demnă ar fi fost de-acest palat
Pe vremea strălucirii lui trecute,
(Ce-i drept că îmbrăcată azi în straie
Ce-s pe măsura decăderii lui),
Nu-i ea?

IDENSTEIN: De-ar fi! N-ai nimerit-o; este
Soția oaspetelui meu străin.

GABOR: Putea fi, ah, soția unui prinț!
Asupra ei lăsat-a timpul urme,
Dar tot frumoasă-i, și-i majestuoasă.

IDENSTEIN: Nu-i un portret al doamnei Idenstein,
În ce privește frumusețea; poate
Că maiestate are, chiar prea multă,
Mai bine s-ar lipsi... Nu-ți bate capul.

GABOR: Nu-mi bat. Dar cine-o fi străinul ăsta?
Și el arată mai presus de starea
În care este.

IDENSTEIN: Eu n-aș crede asta.
Sărac este ca Iov[10], dar nu-i la fel
De răbdător. Oricine-ar fi, nu știu
Nimica despre el; chiar numele
Doar azi i l-am aflat.

GABOR: Cum de-a ajuns
Aici?
IDENSTEIN: Ei, într-o rablă de *calèche*,
Acum o lună, și-a căzut la pat,
De trebuia să moară.
GABOR: Ce duios
Vorbești de el! De ce să moară, totuși?
IDENSTEIN: Ce-i viața, dacă n-ai din ce trăi?
Nu are-un sfanț.
GABOR: Mă mir că dumneata,
Prudent cum pari, primești un prăpădit
În ăst castel.
IDENSTEIN: Ah, mila mai învinge
Prudența; inima prostii mai face.
Apoi, aveau și lucruri de valoare
Și pînă azi chiria li-i plătită.
Decît să stea la han, mai bine-aici,
C-au mai aerisit niște odăi,
Cît bani de lemne-aveau.
GABOR: Vai, vai, sărmanii!
IDENSTEIN: Da, prea sărmani!
GABOR: Dar neobișnuiți
Cu sărăcia, dacă nu mă-nșel.
Și încotro mergeau?
IDENSTEIN: Doar cerul știe,
De nu cumva spre cer mergeau, căci Werner
Părea spre cer să meargă-acum trei zile.
GABOR: Îl cheamă Werner? Numele-l cunosc,
Dar, poate,-i fals.
IDENSTEIN: Cum azi atîtea sînt!
Ci stai! N-auzi un huruit de roți?
Și glasuri? Scăpărări de torțe nu vezi?
E Excelența-Sa, ce vine sigur
Precum Destinul. Eu la post se cere
Să fiu; nu vii cu mine să-i prezinți
Omagiile la sosire?
GABOR: Eu
L-am scos din blestemata-i de trăsură
Cînd și-ar fi dat și titlul, și averea
Să scape de bolboroscala apei
Din gît. Acum are destui valeți,
Ce-atunci stăteau să-și scuture urechea,
Pe țărm, de stropi, tot „Ajutor!“ strigînd,

Nedîndu-l însă; zici că *datoria*
Vrei să ți-o faci. *Atunci* eu mi-am făcut-o.
Ci dumneatale fă acum ce crezi
Că-nseamnă *datorie*, aducîndu-l
Aici cu temeneli.

IDENSTEIN: Cu temeneli
Am să-l aduc. Dar vai, vai, pierd prilejul,
Căci el *aici* va fi, eu nu *acolo!*
Ei, drace!

(Idenstein iese grăbit din scenă.)
Reintră în scenă Werner.

WERNER *(sieși)*: Voci, huruit de roți am auzit...
Pe nervi mă calcă orice zgomot!

(văzîndu-l pe Gabor)

Ah,
Mai e aici! Au n-o fi vreun spion
Al celui ce mă urmărește? Zău,
Prea franc s-a oferit să mă ajute
Pe mine, un străin... Dușmanii-ascunși
Așa fac, căci prietenii-s înceți
Cînd e să te ajute.

GABOR: Domnul meu,
Pierdut în gînduri pari, și timpul nu-i
Gîndirilor prielnic, căci acuși
Va fi aici o zarvă... Știi, baronul
Sau contele, sau ce-o fi acest domn
Pe jumătate înecat, și cărui
Mai mult respect ăst sat pustiu i-arată
Ca elementele dezlănțuite,
Sosește.

IDENSTEIN *(de afară)*:
Excelență, pe aici!
Cu grije mare... Treptele-s cam vechi
Și-i întuneric... Dacă ne-așteptam
La un asemeni oaspete de seamă!
Vă rog supus, luați-mă de braț.

(Intră Stralenheim, Idenstein și slujitori, parte ai seniorului, parte din personalul domeniului al cărui intendent este Idenstein.)

STRALENHEIM: Rămîn aici o clipă.
IDENSTEIN *(slujitorilor):* Iute,-un scaun!
Netrebnicilor!

(Stralenheim se așază.)

WERNER *(aparte):* Este el!
STRALENHEIM: Acum
Mă simt mai bine... Cine-s ăști străini?
IDENSTEIN: Mărite senior, dar unul zice
Că nu v-ar fi străin.
WERNER *(tare și precipitat):* Cine-a zis asta?

(Toți îl privesc surprinși.)

IDENSTEIN: Ei, nu ți-a adresat cuvîntul nimeni
Și nimeni n-a vorbit *de dumneata,*
Dar printre noi se află om pe care
Cred că i-ar place Excelenței-Sale
Să-l recunoască.

(Arată spre Gabor.)

GABOR: N-am de gînd să turbur
O nobilă memorie.
STRALENHEIM: Ah, pare-mi
Că-i unul dintre cei cărora viața
Le-o datorez... Nu-i dînsul cel de-al doilea?

(Arată spre Werner.)

Mă scuză starea-n care mă aflam
Că nu-i pot recunoaște pe-amîndoi.
IDENSTEIN: O, *ăsta,* Excelență? El se cere
Salvat, deci nu putea salva pe nimeni.
E-un om sărman, de drumuri istovit,
Abia sculat din pat după o boală
Ce mai să-l ducă în mormînt.
STRALENHEIM: Credeam
Că erau doi.
GABOR: Da, doi erau, dar *unul*
Făcut-a ce era mai greu; noroc
Avut-a el să fie el întîiul.
Voință-aveam și eu, dar prin vigoare
Și tinerețe, mi-o luă nainte.
Deci nu vă pierdeți timpul mulțumindu-mi,
Căci eu l-am ajutat doar.

STRALENHEIM: Unde-i dînsul?
Un SLUJITOR: Mai zăbovește, Excelență,-n sat,
Și-a zis că mîine fi-va la castel.
STRALENHEIM: Pot oferi doar mulțumiri deci azi,
Iar mîine...
GABOR: Copleșit sînt și de astea.
Nici pe-astea nu le merit, iar al meu
Tovarăș pentru sine să vorbească.
STRALENHEIM *(ațintindu-și privirile asupra lui Werner, aparte):*
Cu neputință! Dar să bag de seamă!
Nu l-am văzut de douăzeci de ani
Cu ochii mei, dar ochi de-agenți plătiți
L-au urmărit; politica-mi cerea
Să nu-l văd, să nu dau de bănuit
Și să-mi ghicească planul. Au de ce
Lăsatu-i-am la Hamburg pe cei care
Puteau să mă asigure că-i el
Sau nu-i el? Am crezut că, iată, gata,
Stăpîn pe Siegendorf sînt, și-am plecat
În grabă, dar se pare că-mpotrivă-mi
Și elementele se aridică
Și revărsarea asta de-ape poate
Aicea să mă țină pînă cînd...

(Face o scurtă pauză, se uită la Werner, apoi continuă.)

Să fiu cu ochii-n patru: dacă-i el,
Nici tatăl lui, de s-ar trezi din morți,
Nu l-ar mai recunoaște. Dar precaut
Să fiu; orice greșeală-ar fi fatală.
IDENSTEIN: Muncit sînteți de gînduri, Excelență?
N-ați vrea să mergeți sus?
STRALENHEIM: Îmi dă istovul
O-nfățișare gînditoare poate.
M-aș odihni.
IDENSTEIN: Apartamentul este
Gătit și-acum cu marile splendori
Din vremea prințului. *(aparte)*, cam zdrențuite,
Jilave, însă, la lumina torței,
Tot arătoase, și-asta e destul
Pentru-al tău nobil sînge risipit
La stăvilar; dormi poți sub jilave
Cearșafuri ca în somnul cel de veci.

STRALENHEIM *(ridicîndu-se și întorcîndu-se spre Gabor):*
Ei, noapte bună. Domnule, eu cred
Că mîine mai în stare eu voi fi
Să-ți răsplătesc serviciile, dar
Acum te rog să vii un pic cu mine.
GABOR: Vă însoțesc.
STRALENHEIM *(după cîțiva pași, se oprește și i se adresează lui Werner):*
Prietene...
WERNER: Ascult,
Stimate domn.
IDENSTEIN: Domn! Nu știi spune oare
Luminăția-Voastră, Excelență?
Iertați-l, Excelență, că nu știe
Cum să se poarte cu înalte fețe,
Dar nu-i obișnuit.
STRALENHEIM *(lui Idenstein):* Stai liniștit.
IDENSTEIN: Am amuțit.
STRALENHEIM *(lui Werner):*
Ești de mult timp aici?
WERNER: De mult timp!
STRALENHEIM: Un răspuns eu așteptam,
Nu un ecou.
WERNER: Pereții buni sînt și de
Răspuns, și de ecou. Eu nu răspund
Necunoscuților.
STRALENHEIM: Dar poți răspunde
Politicos la simple întrebări.
WERNER: Dau *replici* pe măsura întrebării.
STRALENHEIM: Spusese intendentul, mai-nainte,
Că boala te-a ținut pe loc. Nu pot
Să te ajut, de-avem același drum?
WERNER *(repede):* N-avem același drum!
STRALENHEIM: De unde știi,
Cînd nu-l cunoști pe-al meu?
WERNER: Pe-un singur drum
Bogatul și săracul sînt tovarăși.
De drumul morții amîndoi scăpat-am
Și drumurile-acum ni se despart,
Chiar dacă vor sfîrși-n același loc.
STRALENHEIM: Știi, felul de-a vorbi ți-i mai presus
De starea ta.

WERNER *(cu amărăciune)*:
Așa să fie?
STRALENHEIM: Este,
Oricum, mult mai presus de-mbrăcămintea
Ce-o porți.
WERNER: E bine că nu-i mai prejos,
Cum li se-ntîmplă multora-mbrăcați
Mai bine. Totuși, ce vreți de la mine?
STRALENHEIM *(tresărind)*:
Eu?!
WERNER: Da. Nu mă cunoașteți, și-ntrebări
Îmi puneți; vă mirați că nu răspund,
Cînd nu-l cunosc pe cel care mă-ntreabă.
Fiți lămurit: ce vreți? — și voi răspunde
Pe placul meu sau pe al dumneavoastră.
STRALENHEIM: Motive de rezervă nu credeam
Să ai.
WERNER: Mulți au. N-aveți și dumneavoastră?
STRALENHEIM: Nici unul ce interesa să-l poată
Pe un străin.
WERNER: Străinul cel umil,
Necunoscut, iertat să fie-atunci
Că tot necunoscut vrea să-i rămînă
Aceluia cu care în comun
Nimic nu are.
STRALENHEIM: Domnule, n-am chef
Necuviinței prin necuviință
Să-i dau răspuns. Eu binele ți-am vrut.
Condu-mă, intendente! *(lui Gabor)* Vii cu mine?

(Ies din scenă Stralenheim, slujitorii, Idenstein și Gabor.)

WERNER *(singur)*:
Da, el e! Prins în cursă-s! Înainte
De a pleca din Hamburg, fostul lui
Administrator, Giulio, mi-a spus
Că obținuse-un ordin de arest
Pe numele lui Kruitzner, semnată
De Electorul cel din Brandemburg.
Sub acest nume granița trecut-am.
Orașul liber, Hamburg, libertatea
Mi-a apărat-o. Prost am fost plecînd!
Credeam însă că straiele schimbate

Şi-un ţel nelămurit i-or deruta
Pe cîinii ce mi se ţineau pe urme.
Ce-i de făcut? La chip nu mă cunoaşte,
Cum şi eu doar cu-ai presimţirii ochi
Recunoscutu-l-am. Rar ne-ntîlneam
Pe vremuri, rece ne vorbeam... Dar ceilalţi
Din jurul lui? Acum înţeleg eu
Francheţea ungurului! E-un spion
Însărcinat din ochi să nu mă scape!
Bolnav, lipsit de orişice mijloace,
Împresurat de rîuri revărsate
Ce nici bogaţii trece nu le pot,
Chiar dacă-şi cumpără noi instrumente,
Ce faţă fac primejdiei cumplite,
Şi riscă vieţi — au ce pot face eu?
Acum un ceas ziceam că nu e om
Mai disperat ca mine; acum zic
Că-n rai eram. Iar mîine,-i cu putinţă
Să mă descopere, chiar în ajunul
Recuceririi marilor onoruri,
A drepturilor şi-a averii mele,
Cînd cîţiva bobi de aur ar putea
Să mă ajute de aici să fug!

Intră Idenstein şi Fritz, vorbind.

FRITZ: În clipa asta!
IDENSTEIN: E cu neputinţă!
FRITZ: Oricum, încearcă; dacă-ntîi trimişii
Nu izbutesc, trimite alţii pînă
Ce va răspunde comandantul tocmai
Din Frankfurt.
IDENSTEIN: Am să fac tot ce-am să pot.
FRITZ: Nimica să nu cruţi — ai înţeles? —
Şi înzecită îţi va fi răsplata.
IDENSTEIN: Baronul s-a culcat?
FRITZ: Stă lîngă foc,
Într-un fotoliu, moţăind — şi-a zis
C-aşa va sta pîn-pe la unsprezece,
Cînd se va-ntinde-n pat.
IDENSTEIN: În nici un ceas,
Voi face tot spre-a-i împlini porunca.
FRITZ: Să nu uiţi!

(Fritz iese din scenă.)

IDENSTEIN: Să-i ia dracul pe mai-marii
Ce cred că toate-s pentru ei făcute!
Acum să scol vreo cinci, șase vasali
Ce tremură-n culcușul lor de paie,
Și să-i trimit la Frankfurt, peste rîu,
Riscîndu-și viața! Ăst baron credeam
C-a învățat pe pielea lui ce-nseamnă
Să simtă omenește! Însă nu!
Cînd zice „trebuie", tu te supune!
Ei, Mynheer Werner, ești aici?

WERNER: Cam iute
Te-ai despărțit de oaspete.

IDENSTEIN: S-a pus
Pe moțăit. Dar nimeni n-are voie
La fel să facă. Pentru comandantul
Din Frankfurt e-acest plic. Cu orice risc,
Cu orice preț la el cere s-ajungă.
Ei, noapte bună — n-am timp de pierdut.

(Idenstein iese din scenă.)

WERNER: „La comandant", „la Frankfurt!" Lațu-n juru-mi
Se strînge! Toate-s fapte pe măsura
Acestui crud și calculat dușman
Ce stă-ntre moștenirea mea și mine.
Desigur, cere un detașament
Ca să mă-nchidă într-o fortăreață,
Dar mai de grabă eu...

(Se uită în jur și înșfacă un cuțit de pe o masă dintr-o nișă.)

Ah, în sfîrșit,
Stăpîn pe mine sînt! Dar aud pași!
De unde pot ști eu că Stralenheim
Autoritățile va sta s-aștepte
Ca uzurparea să-și îndreptățească?
Sînt sigur că mă bănuie... Sînt singur,
El are slujitori. Sînt slab, el este
Puternic prin autoritate, rang,
Bani, slujitori. Eu nu am nici un nume,
Sau numele-mi înseamnă nimicire
Cît n-ajung la domeniile mele.
Cu multe titluri el se-mpăunează,
Ce paf îi fac pe mic-burghezii ăștia,

Mai mult ca-n alte părți. Hop! Mai aproape-s!
Să intru-n coridorul cel secret
Ce duce la... Dar nu, mi s-a părut...
E liniște... E ca răgazul dintre
Un fulger și un tunet... Mi se cere
Calm cînd primejdii multe mă asaltă.
Să văd de totuși n-a mai intrat nime
În coridorul ce-am descoperit
Și care,-n cazul cel mai rău, mă poate
Adăposti cîteva ceasuri bune.

(Desface un panou, intră prin deschizătură și-l trage la loc în urma lui.)

Intră Gabor și Josephina.

GABOR: Dar unde este soțul dumneavoastră?

JOSEPHINA: Credeam c-aici; era-n odaia lui,
Dar au odăile ieșiri cu droaia
Și, poate, l-a-nsoțit pe intendent.

GABOR: Baronul Stralenheim l-a întrebat
Cam multe despre soțul dumneavoastră
Pe intendent, și nu cu gînd bun, cred.

JOSEPHINA: Vai, dar ce poate un baron să aibă
Cu Werner, un sărman?

GABOR: Puteți ști asta
Doar dumneavoastră.

JOSEPHINA: Și, dacă-i așa,
De ce vă zbuciumați de dragul lui
Și nu de dragul celui cărui viața
I-ați fost salvat?

GABOR: Era primejduit,
Și l-am salvat, dar nu vreau să-i slujesc
Cînd să oprime vrea. Îi știu pe nobili,
Știu cum în mii de chipuri îi împilă
Pe cei sărmani, și fierb în sinea mea
Cînd văd cum pe cei slabi îi obidesc.

JOSEPHINA: Greu de convins e Werner c-ați avea
Intenții bune.

GABOR: E bănuitor
Chiar într-atît?

JOSEPHINA: N-a fost așa, dar timpul,
Necazurile...

GABOR: Tare-mi pare rău,
Căci ca o platoșe e bănuiala
Și te împiedică prin greutatea-i
Mai mult decît te apără. Sper, mîine,
Să-l întîlnesc. Deci, doamnă, noapte bună.

(Gabor iese din scenă.)

Reintră în scenă Idenstein, însoțit de cîțiva țărani. Josephina se retrage pe scara interioară.

Întîiul ȚĂRAN: Da' de mă-nec?

IDENSTEIN: Vei fi bine plătit
Pentru-asta. Pentru banii ce te-așteaptă,
Ai fi riscat mai mult decît înecul.

Al doilea ȚĂRAN: Da' pruncii și nevestele?

IDENSTEIN: Mai rău
Nu vor trăi — ba cred că mult mai bine.

Al treilea ȚĂRAN: Io n-am prunci, nici nevastă.

IDENSTEIN: Numai bun
De oaste. Eu cu prințu-am să vorbesc
În gardă să te ia, de izbutești
Acum, și-o să primești, în plus, doi taleri.

Al treilea ȚĂRAN: Doar doi!

IDENSTEIN: Nu fi scîrțan! Cum se împacă
Ambițul tău cu lăcomia asta?
Mă, talerii de-i schimbi în mărunțiș,
Ai o comoară, gata. Ce, nu mor
Mii de eroi pe zi pentru-o zecime
De taler? Ai avut o jumătate
De taler tu, cîndva?

Al treilea ȚĂRAN: Nu, niciodată,
Dar acu trei vreau.

IDENSTEIN: Oare ai uitat
Al cui vasal ești?

Al treilea ȚĂRAN: Nu. Al prințului,
Și nu-al străinului.

IDENSTEIN: Dar prințul cînd
Lipsește, eu porunci dau. S-a-nțeles?

Baronul îmi e văr, și-așa mi-a zis:
„Tu, vere Idenstein, la Frankfurt, iute,
Niște țărani trimite!“ Hai, mișcați,
Mîrlanilor — și dacă doar un colț
De plic va fi stropit de Oder, vai
De mama voastră! Pentru orice foaie,
Din pielea unuia din voi s-o face
O tobă, ca din a lui Ziska piele[11],
Să-nvețe minte-acei vasali ce nu pot
Să săvîrșească ce-i cu neputință.
Afară, rîmelor!

(Iese din scenă, trăgîndu-i după el.)

JOSEPHINA *(coborînd)*:

Vai, văd prea des
Asemeni scene-n care feudalii
Tiranic îi oprimă pe cei slabi!
Cum nu pot să-i ajut, n-aș vrea să fiu
Nici martoră la ele. Chiar și-aici,
În ăst loc fără nume, mohorît,
Cel mai neînsemnat pe harta țării,
Bogatu-l obidește pe sărac,
Mai marele în rang pe mai umilul,
Sărmanul pe-altul, care-i mai sărman,
Și viciul mizeria ce, încă,
Splendoarea zdrențuită-și mai arată!
O, ce stare de lucruri! În Toscana,
În însorită țara mea natală,
Sînt nobilii cri negustori, precum
Un Cosimo[12], cri doar cetățeni de vază.
Avem și noi păcate, însă nu
Ca astea; văile mănoase fac
Mai veselă și sărăcia unde
Mîncare este orice buruiană,
Și vinul sufletul îl fericește,
Iar soarele, ce-l simți mereu deasupra,
Rar prins în văl de nori, dar și atunci
Căldura strecurîndu-și-o prin ei —
Fac ponosita mantie și rochia
Subțire mai ușor de îndurat
Ca-nzorzonata purpură regală.
Aici însă despoții nordici par

Chiar vîntul lor de gheață că-l imită,
Că-l sfredelesc pe-un biet vasal prin zdrențe
Să-i chinuiască sufletul, precum
Stihiile-i căznesc sfrijitul trup.
Și soțul meu ca ei să fie vrea!
De stirpea lui e-atît de mîndru-ncît
Nici douăzeci de ani de suferinți,
Cum unui fiu nu i-ar pricinui
Vreun tată dintr-o țară mai umilă,
Nimic nu au schimbat din firea lui.
Și eu sînt de neam nobil, însă tata
Crescutu-m-a într-al blîndeții duh.
O, tată scump, mult încercatu-ți suflet,
Azi împăcat, din ceruri să privească
Spre noi și multdoritul nostru Ulrich!
Eu îl iubesc pe Ulrich precum tu
Pe mine m-ai iubit! Ah, Werner, dragă,
Dar ce-i cu tine? Doamne, cum arăți!

(Werner se întoarce precipitat din intrarea secretă, cu cuțitul în mînă, și trage panoul la loc.)

WERNER *(la început, nerecunoscînd-o):*
Ah, sînt descoperit! Cuțitu-n piept...

(recunoscînd-o)

Cum, Josephina, tot nu te-ai culcat?
JOSEPHINA: O, doamne, să mă culc?! Dar ce-ai făcut?
WERNER *(arătîndu-i un fișic):*
Aici e aur, Josephina! Aur!
Cu el fugim din închisoarea asta!
JOSEPHINA: De unde-l ai? Cuțitul ăsta...
WERNER: Nu-i
De sînge plin... Nu *încă*... În odaie
Să mergem iute...
JOSEPHINA: Dar de unde vii?
WERNER: Nu mă-ntreba. Mai bine, încotro
O s-o luăm să cugetăm... Cu ăsta,

(îi arată aurul)

O scoatem noi la capăt!
JOSEPHINA: Nu-ndrăznesc
De-o faptă necinstită să te bănui.
WERNER: De-o faptă necinstită!

JOSEPHINA: Da.
WERNER: Să mergem.
Cred c-altă noapte nu vom mai petrece
Aici.
JOSEPHINA: Să nu fie cea mai cumplită!
Sper...
WERNER: Speri! Fii *sigură!* Dar hai de-aici!
JOSEPHINA: Doar încă o-ntrebare: *ce-ai făcut?*
WERNER *(încrîncenat):*
Un lucru doar lăsat-am *nefăcut;*
Scăpam de orice griji. Dar hai să mergem!
JOSEPHINA: Ah, eu s-ajung să mă-ndoiesc de tine!

(Ies din scenă.)

SCENA 1

O sală în acelaşi castel.

Intră Idenstein şi alţii.

IDENSTEIN: Ah, nemaipomenit! Grozav lucrat!
Într-un castel al unui prinţ să fie
Baronul jefuit! Un caz ca ăsta
S-a mai văzut?!

FRITZ: Greu să se vadă-aici.
Doar şobolanii de puteau să fure
Ceva de pe la şoareci.

IDENSTEIN: Ah, s-ajung
Eu să trăiesc asemenea ruşine
Pentru oraşul nostru!

FRITZ: Să-l descoperi
Pe hoţ baronul vrea, cu orice preţ.

IDENSTEIN: Tot asta vreau şi eu.

FRITZ: Îl bănuieşti,
Deci, pe vreunul?

IDENSTEIN: Eu? Pe toţi! Sus, jos,
Afară, înlăuntru.

FRITZ: E şi altă
Intrare spre-a baronului odaie?

IDENSTEIN: Nu.

FRITZ: Sigur eşti?

IDENSTEIN: Da, sigur. Eu de mic
Aici trăit-am, şi-aş fi auzit
De vreo intrare tainică.

FRITZ: Atunci
În antecameră putut-a hoțul
S-ajungă.
IDENSTEIN: Ne-ndoielnic.
FRITZ: Omul care
Își spune Werner e sărac.
IDENSTEIN: Lipit,
Dar stă-n cealaltă aripă, departe,
Și n-avea cum s-ajungă la baron.
Pe lîngă asta, i-am spus „noapte bună"
În alt hol, la o leghe de aici,
De unde numai în odaia lui
Putea să intre, cam la ceasul cînd
Se săvîrșea aici fărădelegea.
FRITZ: Mai este un străin.
IDENSTEIN: Vorbești de ungur.
FRITZ: Da, cel ce ajutat-a ca baronul
Salvat să fie.
IDENSTEIN Nu cred c-ar fi el.
Dar, stai... și dacă-i unul din suită?
FRITZ: Ce? Dintre noi?
IDENSTEIN: Nu *dumneata*, vreunul
Din ceilalți slujitori. Dormea baronul
Stînd în fotoliul de catifea,
Așa mi-ai spus. Cămașa lui de noapte
Brodată-și îmbrăcase. O măsuță
De toaletă-avea în față, și
Pe ea caseta cu hîrtii și niște
Fișicuri. S-a furat doar un fișic,
Iar ușa cum era nezăvorîtă,
Putea intra oricine.
FRITZ: Domnul meu,
Nu te pripi. Baronul are-un corp
De slujitori, de la administrator
La bucătar, deasupra bănuielii;
Toți și-însușesc ceva pe căi cinstite,
Din socoteli, de la cîntar, din beci,
Din dări, de la serbări, cum e firesc
Pentru acei ce-l au stăpîn pe-un nobil,
Dar pungășiile de rînd dispreț
În noi stîrnesc, ca o simbrie numai
Din masă și din casă. Crezi că unul
Dintre ai noștri gîtul și-l risca

Doar pentru un fișic? Le-ar fi-șfăcat
Pe toate, cu cascta lor cu tot.

IDENSTEIN: Grăiești cu miez, cred.

FRITZ: Domnule, fii sigur,
Nu-i nimeni dintre noi. E vreun pungaș
Nenorocit, lipsit de har. Dar cine
Putea-n odaie să ajungă,-afară
De ungur și de dumneata?

IDENSTEIN: Pe mine
Mă bănui?

FRITZ: O, nici gînd. Îți prețuiesc
Prea mult talentele.

IDENSTEIN: Și sper că și
Principiile!

FRITZ: Bineînțeles.
Dar ce e de făcut?

IDENSTEIN: Nimic. În schimb,
De spus sînt multe. O să oferim
Răsplată bună. Cerul și pămîntul
Le vom mișca. Poliția, la fel.
(Cea din Frankfurt — nu-i alta mai pe-aproape);
Trimite-vom depeșe (doar de mînă,
Că n-avem tipograf), la poștă duse
De secretarul meu, să le citească;
(Doar eu, el și-alți cîțiva citim pe-aici).
Trimite-vom țărani, pe cerșetori
Să-i scotocească-n buzunare goale.
I-om aresta pe toți sărmanii-n zdrențe,
Pe toți țiganii. O s-avem destui
Prizonieri, de nu pe vinovat.
Cît despre aur, dacă nu-l găsim,
Baronul fi-va totuși mulțumit
Că i-a topit de două ori substanța,
Fișicului fantoma înviindu-i.
E asta pură alchimie pentru
Ce a pierdut stăpînul dumneatale.

FRITZ: Dar a găsit ceva mai mult.

IDENSTEIN: Anume?

FRITZ: O moștenire. Ruda-i depărtată,
Pe nume contele de Siegendorf,
Murit-a-ntr-un castel de lîngă Praga,
Și-acum baronul merge moștenirea
Să-și ia-n primire.

IDENSTEIN: Contele n-avea
Vreun fiu?
FRITZ: Ba da, însă a dispărut
De mult — şi, poate, nu mai e pe lume,
Un fiu risipitor şi alungat
De tatăl său de douăzeci de ani,
Un tată ce n-a vrut viţelul cél gras[13]
Să-l taie pentru el. De mai trăieşte,
Trăieşte-acum pe sponci, însă baronul
S-o descotorosi oricum de dînsul,
Căci este foarte influent la curte.
IDENSTEIN: E-un norocos.
FRITZ: Mai e şi un nepot.
Bătrînul conte de la fiul său
Luatu-l-a şi l-a crescut el însuşi,
Moştenitor să-i fie, dar se pare
Că-i şi el pus sub semnul întrebării.
IDENSTEIN: De ce?
FRITZ: Că tatăl lui s-a însurat
Cam strîmb, cu o italiancă, fiică
De surghiunit, se zice că tot nobil,
Nu însă pe măsura unei case
Ca Siegendorf. Putea-ndura bătrînul
Căsătoria, dar să-i vadă-n veci
Nu mai voia, chiar de-a luat copilul.
IDENSTEIN: De-i aprig fiul, poate beţe-n roate
Baronului să-i pună.
FRITZ: Chiar se zice
C-a moştenit virtuţi de la bunic
Şi de la tatăl său, că-i pătimaş
Ca tatăl, cumpănit precum bunicul,
Dar ce este ciudat este că şi el
A dispărut acum cîteva luni.
IDENSTEIN: Pe dracu!
FRITZ: Chiar aşa. Eu cred că tatăl
L-a sfătuit, ştiind că e bătrînul
Pe moarte. Dispariţia, îndată,
I-a şi frînt inima.
IDENSTEIN: N-avea şi alte
Pricini?
FRITZ: Avea mai multe şi nici una
Temeinică. Spun unii c-a plecat
Să-şi caute părinţii; alţii că

Bătrînul prea-l ținea în frîu. (Greşeau,
Căci își iubea ca un nebun nepotul).
Zic unii că s-ar fi-nrolat, să lupte,
Dar cum războiul a-ncetat curînd
După plecarea lui, s-ar fi întors,
Aceasta de era pricina. Alții,
Mărinimoşi, să presupună-s gata,
Cum tînărul avea o fire şi
Sălbatică, şi mistică, auzi,
Că s-a-nhăitat cu-acei bandiți[14] ce pradă
Lusatia, Boemia, Silezia,
De cînd războiu,-n cei din urmă ani,
Ajuns-a un război între bandiți,
Un soi de luptă-ntre condotieri,
Avînd cîte un şef fiece trupă
Şi toți porniți în contra omenirii.

IDENSTEIN: Cu neputință. Un moştenitor
Crescut pentru-a trăi în lux, nu poate
Să-şi rişte viața, titluri şi onoruri
Alături de soldații răzlețiți
Şi disperați!

FRITZ: O ştie cerul numai!
Sînt firi sălbatice, căror li-i sete
De acțiune într-atît încît
Plăcere multă află în primejdii.
Am auzit că nu pot fi țiganii
Domesticiți, nici tigrul îmblînzit,
Cu toate că de mici au fost crescuți
Cu lapte şi cu miere; toți ai voştri,
Un Wallenstein[15], un Tilly[16], ori un Gustav[17]
Un Bannier[18], un Torstenson[19], un Weimar[20],
Același lucru-au fost la urma urmei,
La scară mare. Ei s-au dus, şi-i pace,
Iar cel ce vrea pe drumul lor să meargă
Pe contul lui o poate face azi.
Dar iată-l pe baron cu-acel saxon
Ce l-a salvat, de fapt, dar a rămas
În satul de pe-al Oderului țărm.

Intră Stralenheim şi Ulrich.

STRALENHEIM: Brav tînăr, cum răsplată nu primeşti,
Ci numai mulțumiri, ne pe măsura
Curajului de care-ai dat dovadă,

Recunoștința mea în vorbe goale
Mă face să roșesc. Rostesc cuvinte
Ce-mi par meschine.

ULRICH: Oh, vă rog, uitați
De asta.

STRALENHEIM: Totuși, de folos cumva
Nu pot să-ți fiu? Ești tînăr, din plămadă
Din care ies eroi. Ești generos
Și ne-nfricat, dovadă este faptul
Că mai trăiesc. Te-ai avînta-n război,
De dragul gloriei, simt eu, precum
O moarte anonimă ai riscat
Ca să-l salvezi pe un necunoscut,
Dîrz înfruntînd un element la fel
De crunt și de primejdios. Făcut ești
Pentru serviciul militar. Slujit-am
Și eu sub arme, și am rang înalt
Prin naștere și ca soldat; am mulți
Prieteni ce-ar putea fi și ai tăi.
E drept că acest scurt răgaz de pace
Nu prea te-ndeamnă spre asemeni gînduri,
Dar mult nu va dura, căci prea stîrniți
Sînt oamenii, și pacea, după ăști
Treizeci de ani, nu-i decît un război
Mai mic, un armistițiu scurt, sub arme,
Cum céi strînși prin păduri o dovedesc.
Curînd războiul dreptul și-l va cere,
Și, între timp, poți să obții un post
Ce-ți va asigura alt post, mai mare,
La Brandemburg, unde, cu Electorul[21]
Stau bine eu, căci în Boemia
Străin sînt și eu, cum ești dumneatale,
Și sîntem chiar la graniță.

ULRICH: Vedeți
Că uniforma mea este saxonă
Și suveranul să-mi slujesc se cere.
De vă refuz, o fac cu sentimentul
Cu care-un post mi-ați oferit.

STRALENHEIM: Accasta-i
Cămătărie! Viața-ți datorez
Și tot refuzi să-ți încasezi dobînda,
Ca datoria să mi-o crești, încît
Să mă-ncovoi sub greaua ei povară!

ULRICH: Vedea-veți cînd răsplata mi-o voi cere.
STRALENHEIM: Ei, domnul meu, de nu vrei... Însă spune-mi,
Ești nobil?
ULRICH: Ai mei spun c-aș fi.
STRALENHEIM: Pot oare
De nume să te-ntreb?
ULRICH: Mă cheamă Ulrich.
STRALENHEIM: Din ce familie?
ULRICH: Voi spune cînd
Voi socoti de stirpea mea că-s vrednic.
STRALENHEIM *(aparte):*
O fi austriac — și-s vremi prea turburi
Ca numele să și-l rostească-aici
Unde Austria-i de toți urîtă.
(Tare, lui Fritz și lui Idenstein)
Ei, domnii mei, cum stăm cu cercetarea?
IDENSTEIN: Nici rău, nici bine încă, Excelență.
STRALENHEIM: Pot să deduc că hoțu-i prins?
IDENSTEIN: Nu tocmai.
STRALENHEIM: Ori, cel puțin, că-l bănuiți?
IDENSTEIN: O-ho,
Cît despre bănuit...
STRALENHEIM: Și cine-ar fi?
IDENSTEIN: Cum, *dumneavoastră* nu știți, Excelență?
STRALENHEIM: Eu? Dar dormeam.
IDENSTEIN: Și eu. De asta nú știu
Nici eu mai mult ca Excelența-Voastră.
STRALENHEIM: Cap sec!
IDENSTEIN: Vai, Excelență, v-a prădat,
Și nu știți cine-i! Cum pot eu să știu,
Cînd nu-s prădat? Arată hoțul vostru
Ca toți cei de pe-aici, poate mai bine.
La tribunal doar și la închisoare
Tîlharii cunoscuți la chip se fac.
O dată doar să-l văd acolo, și,
De-l dovedesc ori nu că-i criminal,
Jur c-o să-l recunosc.
STRALENHEIM *(lui Fritz):* Ia spune-mi, Fritz,
Ce s-a făcut să-i dați de urmă?
FRITZ: Păi,
Doar presupuneri, Excelență.
STRALENHEIM: Ah...
Știi, pierderea aceasta m-afectează

Materialicește, dar pe lîngă
Aceasta, hoțul vreau să fie prins
Și din pricini obștești, căci unul care
Pătrunde poate printre slujitori
Și prin odăi atît de luminate,
În văzul lumii, scump domn intendent,
Prăda te poate și pe dumneata.

IDENSTEIN: Da, Excelență, însă ce să-mi ia?

ULRICH: Dar ce s-a întîmplat?

STRALENHEIM: Cum ai venit
Doar azi, în zori, nu știi c-am fost prădat.

ULRICH: Am auzit ceva, pe cînd treceam
Prin alte încăperi, dar prea puțin.

STRALENHEIM: Ciudată întîmplare! Intendentul
Te poate lămuri.

IDENSTEIN: O, cu plăcere!
Vedeți...

STRALENHEIM *(nervos)*:
Așteaptă pînă simți că omul
Răbdare are să te-asculte!

IDENSTEIN: Numai
Vorbindu-i pot să aflu de-are chef.
Vedeți...

STRALENHEIM *(întrerupîndu-l iar și adresîndu-i-se lui Ulrich)*:
Pe scurt, dormeam într-un fotoliu,
Cu o măsuță-n fața mea, pe care
Pusesem niște aur în fișicuri,
Mai mult decît să pierd pot să-mi îngădui,
Chiar dacă doar în parte. Un tîlhar
Dibaci s-a strecurat printre ai mei
Și mulți de față, și m-a jefuit
De-o sută de ducați, pe care-aș vrea
Să-i pun la loc — și asta-i tot. Ci, oare,
(Cum eu sleit sînt încă) nu ai vrea
Să mă îndatorezi mai tare încă,
Pe ăștia ajutîndu-i să mi-l prindă
Pe hoț, căci dînșii nu par prea zeloși?

ULRICH: O, cu plăcere, făr-a pierde timpul —

(lui Idenstein)

Mynheer, să mergem.

IDENSTEIN: Graba strică treaba,
Şi...

ULRICH: Stînd pe loc n-ajută la nimic.
Vei povesti pe drum.

IDENSTEIN: Dar...

ULRICH: Du-mă-acolo.

FRITZ: V-aş duce, dacă Excelenţa-Sa
Mi-ngăduie...

STRALENHEIM: Da, du-te, Fritz, şi ia-l
Şi pe acest măgar bătrîn.

FRITZ: Să mergem!

ULRICH: Bătrîne, hai, enigma ne-o arată!

(Iese din scenă, împreună cu Fritz şi Idenstein.)

STRALENHEIM *(singur)*:
E zdravăn, întrepid, născut soldat,
Frumos ca Hercule naintea muncii
Dintîi a lui[22], cu-o cută a gîndirii
Ce-i mai presus de vîrsta lui, cît ochiu-i
Nu scapără-a răspuns privirii tale!
Aş vrea să-l am în slujba mea, căci oameni
Ca el îmi trebuiesc în lupta grea
Pe care-o merită o moştenire.
Nu-s om ce să cedeze fără luptă;
Nu vor ceda nici cei ce între mine
Se pun şi moştenire. Despre tînăr
Toţi spun că-i brav, dar chiulul rău le-a tras,
Într-o clipită, cred, de nebunie,
Lăsîndu-şi drepturile-n voia Soartei.
Dar *el e-aici!* Îl am în mînă! El e!
Împrejurările mi-o dovedesc,
Cum şi răspunsurile unor oameni
Ce nu ştiu ce anume urmăresc.
Da, omul, felul lui de-a se purta,
Sosirea-i tainică aici şi timpul
Sosirii, felul cum mi-a fost descrisă
Soţia lui de intendent, căci eu
Nu am văzut-o — felu-i demn de-a fi
Şi chipu-i de străină; şi apoi,
Cum ne-am văzut în ochi, nu ne-am plăcut;
Ca şarpele şi leul, care unul
De altul se feresc eram noi doi,

Simțind, prin pur instinct, c-am fi dușmani
De moarte, chiar de nefirească pradă
Unul pentru-altul. Clar îmi este totul,
Oricum, ne-om înfrunta. Curînd, din Frankfurt,
Sosi-va ordinul, de scade apa,
Și-atunci în siguranță o să-l am
La închisoare, unde nume, stare
Să-și strige poate. Nu-mi va păgubi
Nici de va dovedi că este altul.
Char furtul ăsta-mi este de folos,
Căci e sărac — deci dă de bănuit,
Necunoscut — deci fără apărare.
E drept, n-avem dovezi că-i vinovat,
Dar are el că n-ar fi? Eu am planuri
Din care nu poate lipsi, căci altfel
Pe ungur l-aș învinui. Ceva
La el nu-mi place, și doar el, afară
De slujitorii mei și intendent
Și slujitorii prințului, putea
Intra oricînd la mine.

Intră Gabor.

Ei, amice,
Cum o mai duci?

GABOR: O, Bine, Excelență,
Ca omul ce-a mîncat și a dormit,
Cum, n-are importanță... Dumneavoastră?...

STRALENHEIM: Stau cu odihna bine, rău cu punga.
Cam scump o să mă coste ospeția.

GABOR: Am auzit, dar pierderea-i un fleac
Pentru Domnia-Voastră.

STRALENHEIM: N-ai vorbi
Așa ca păgubaș.

GABOR: În viața mea
Atîți bani n-am avut deodată, deci
Nu pot să judec. Vin să dau de veste
Că se întorc trimișii, ca și mine,
Din drum. Eu le-am luat-o înainte.

STRALENHEIM: Plecaseși? Dar de ce?

GABOR: Să-mi văd de drum,
Dacă-apele-au scăzut, dar n-au scăzut,
Și ne-am întors cu toții, s-așteptăm
A rîului bunăvoință.

STRALENHEIM: Ciinii!
Mai bine se-necau! De ce măcar
N-au încercat să treacă?
GABOR: Precum Moise,
Puteați porunci să dați să se despartă
În două Oderul, ca Marea Roșie[23],
(Că e mai roș ca ea de sînge-acum),
Și, poate,-n cazul ăsta, cutezau
Să-l treacă.
STRALENHEIM: Ah, le-arăt eu lor! Sclavi! Slugi!

(Stralenheim iese din scenă.)

GABOR *(singur)*: Ia uite-te la ăst țîfnos barcn,
O umbră-a ceea ce au fost pe vremuri
Les preux chevaliers![24] Ieri și-ar fi dat
Moșia (dac-o are); chiar mai mult,
Și cele șaisprezece mari palate,
Pentru-aer cît să-ncapă-ntr-o băsică
Pe cînd bolborosea-nghițind la apă
Prin ferestruicile trăsurii sale.
Și-acum se ia de niște zdrențăroși
Fiindcă și ei să trăiască vor!
Și ce? De ce-ar ține la viață ei
Cînd nobilii le-o riscă după plac?
O, lume, ești o glumă tristă doar!

(Iese din scenă.)

SCENA A 2-a

Apartamentul lui Werner la palat.

Intră Josephina și Ulrich.

JOSEPHINA: Stai, Ulrich, să te mai privesc! Fiu scump!
O, doamne, după doisprezece ani!
ULRICH: Iubită mamă!
JOSEPHINA: Cît ești de frumos!
Ah, visul meu s-a împlinit mai mult
Decît speram! Îi mulțumesc Tăriei
Cu lacrimi, căci lucrarea ei e asta!
Și vine fiul meu nu doar ca fiu,
Ci ca mîntuitor!

ULRICH: De mă așteaptă
Atîta bucurie, îndoit
Mi-i luminat al datoriei simț,
Nu al iubirii, căci n-am încetat
Să vă iubesc — mă iartă, mamă dragă,
Dar n-a fost vina mea c-atîta timp
Nu ne-am văzut.
JOSEPHINA: Știu, însă nu-i momentul
Triști azi să fim; uitat-am c-am fost tristă,
O, fiul meu!

Intră Werner.

WERNER: Ce, încă un străin?
JOSEPHINA: O, nu! Privește-l! Ce vezi?
WERNER: Un flăcău.
De mult timp...
ULRICH *(îngenunchind):*
Tată, doisprezece ani!
WERNER: O, doamne!
JOSEPHINA: Vai, leșină!
WERNER: Nu, mă simt
Mai bine.
ULRICH *(îmbrățișîndu-l):*
Tată, Siegendorf!
WERNER *(tresărind):*
Psst! Taci!
Pereții au urechi pentru-acest nume!
ULRICH: Nu înțeleg.
WERNER: Ți-oi lămuri eu totul;
Acum însă, aici, sînt numai Werner.
Hai, să te mai îmbrățișez o, Doamne,
Arăți cum eu aș fi putut să fiu
Și n-am fost; Josephina, cred că nu-s
Orbit de dragostea de tată, dar
De mii de tineri minunați, pe el
Mi l-aș fi-ales ca fiu.
ULRICH: Și totuși, tată,
Nu m-ai recunoscut!
WERNER: Vai, Ulrich dragă,
Mi-i negru sufletul, încît întîi
Văd răul orișiunde.
ULRICH: Eu cu dor
Mi-am amintit tot timpul și acolo —

Nu spun vreun nume, zici că nu e bine —
În fastul din castelul strămoşesc,
De voi, şi spre Boemia priveam
Plîngînd că ne despart ăşti munţi înalţi
Cînd soarele-apunea pe după ei.
Dar nu ne vor mai despărţi!

WERNER: Nu-s sigur.
Tu ştii că tata a murit?

ULRICH: O, ceruri!
Dar verde l-am lăsat, stejar puternic,
Bătrîn dar viguros, sfruntînd stihia,
În timp ce se frîngeau stejari mai tineri,
Acum trei luni!

WERNER: De ce l-ai părăsit?

JOSEPHINA *(îmbrăţişîndu-l pe Ulrich):*
Ce-l mai întrebi? Doar este-*aici* acum.

WERNER: Da, a plecat să-şi caute părinţii,
Şi i-a găsit, dar în ce stare, vai!

ULRICH: Va fi mai bine. Tot ce-i de făcut,
E să ne cerem drepturile, sau,
Mai bine zis, să ţi le ceri, căci eu
De formă numai o să am pretenţii,
În caz că mi-a lăsat bunicul mie
În cea mai mare parte moştenirea,
Dar sper că ţie ţi-a lăsat-o.

WERNER: Tu
Ai auzit de Stralenheim?

ULRICH: Chiar ieri
Eu viaţa i-am salvat-o.

WERNER: Ai salvat
Un şarpe ce ne va muşca pe toţi!

ULRICH: Vorbeşti cam în enigme. Ce să aibă
Ăst Stralenheim cu noi?

WERNER: Ne este rudă
Îndepărtată, însă prea aproape
Ca dúşman, şi vînează moştenirea.

ULRICH: N-am auzit de el; vorbea bunicul
De-o rudă care, dac-ar fi să piară
Tot neamul lui, urma să-l moştenească,
Dar nu rostea vreun nume. Noi, de drept,
Sîntem moştenitori.

WERNER: Da, dac-am fi
La Praga, dar aici e-atotputernic

Şi mii de curse mi-a întins, din care
Scăpat-am numai prin noroc.

ULRICH: La chip
Te ştie cum arăţi?

WERNER: Nu. Bănuieşte
Că eu aş fi, cum s-a trădat azi noapte,
Şi cred că doar nesiguranţei lui
Îi datorez că-s încă-n libertate.

ULRICH: Eu cred că eşti nedrept cu el; mă iartă
Pentru acest cuvînt, dar Stralenheim
Nu este cum îl crezi, sau dacă este,
Pentru trecut, cum şi pentru prezent,
Îmi datorează viaţa. Pe deasupra,
E şi el un străin aici, bolnav,
Prădat şi ne în stare nici măcar
Pe hoţul ticălos să-l urmărească,
Aşa că eu m-am oferit s-o fac.
Ăst caz aicea m-a adus; n-am dat
De ticălos, ci de părinţii mei,
Comoara cea mai scumpă ce o am!

WERNER *(agitat)*:
De ce-i spui „ticălos"?

ULRICH: Un hoţ de rînd
E altceva decît un ticălos?

WERNER: De ce să-l înfierezi, cînd nu-l cunoşti,
Cu-acest stigmat cumplit?

ULRICH: Aşa simt eu
Că e firesc, ţinînd de fapte seama.

WERNER: Copil mult căutat şi greu găsit,
Au cine te-a-nvăţat că tatăl poţi
Nepedepsit să ţi-l insulţi?

ULRICH: Vorbeam
De un tîlhar. Ce are el cu tata?

WERNER: Chiar totul, căci tîlharu-i tatăl tău!

JOSEPHINA: O, fiul meu, nu-l crede, nu... Şi totuşi...

(Începe să se bîlbîie.)

ULRICH *(tresare, îl priveşte grav pe Werner, apoi rosteşte rar)*:
Deci recunoşti că tu...

WERNER: Ascultă, Ulrich!
Părintele nu ţi-l disprefui,
Cît fapta nu i-ai cîntărit. Aşteaptă!
Tu, tînăr, iute şi crescut în lux,

Poţi să măsori a patimii putere
Şi a mizeriei ispită? Poţi?
Aşteaptă — nu mult, căci ca noaptea vine,
Şi iute! — Da, aşteaptă pînă cînd
Orice speranţă-o să ţi se destrame
Ca mie, şi durerea şi ruşinea
Îţi vor fi slujnice, iar sărăcia
Şi foamea oaspeţi pururea la masă
Şi vei dormi cu deznădejdea-n pat!
Aşteaptă — şi apoi te aridică,
Dar nu din somn, şi judecă! Atunci,
De vei vedea un şarpe-ncolăcit
În juru-a tot ce ai mai scump şi nobil,
Un şarpe moţăind, la îndemînă
Şi-n calea fericirii tale stînd,
Moşia ta rîvnind-o, vrîndu-ţi viaţa,
Iar tu, învăluit în manta nopţii,
Alături îi vei sta, cu un cuţit
În mînă, şi el va părea ca mort,
Chemîndu-şi moartea, şi pe tine moartea
Aceasta doar putîndu-te salva,
Dar tu nu vei lovi, ci mulţumit
Vei fi c-un pic de aur, mulţumeşte-i
Lui Dumnezeu! Aşa făcut-am eu.

ULRICH: Dar...

WERNER *(precipitat)*:

Nu îndur o voce omenească!
Auzi? Abia de vocea mea mi-o-ndur,
De o mai fi şi asta omenească!
Ascultă, nu-l cunoşti pe acest om.
Eu da! Este mîrşav, zgîrcit, viclean.
Ca tînăr brav, te crezi în siguranţă,
Dar disperarea nu iartă pe nime,
Iar viclenia, pe puţini. Duşmanul
De moarte-al meu dormea într-o odaie
A prinţului, chiar sub cuţitul meu!
Doar o mişcare, un imbold — şi gata! —
Pierea, şi ale mele griji cu el.
Era-n puterea mea; cuţitu-n mînă
Sta ridicat, dar n-a lovit, şi-acum
Eu în puterea lui sînt! Poate şi tu!
De unde ştii că nu te-a urmărit,
S-ajungi cu-ai tăi părinţi într-o-nchisoare?

ULRICH: Continuă, continuă!

WERNER: Pe mine
La chip nu m-a ştiut, dar m-a vînat,
Chiar numele de mi-am schimbat şi soarta,
Capcane întinzîndu-mi, aruncîndu-mi
Reptile-n drum; dam cu picioru-n ele
În tinereţe, dar de dau acum,
Le umplu şi mai tare de venin.
O, Ulrich, Ulrich, fii mai răbdător!
Sînt crime ce le scuză-mprejurarea,
Cum sînt ispite pe care Natura
Nici nu le stăpîneşte, nici le-ndură.

ULRICH *(se uită întîi la el, apoi la Josephina):*
Ah, mamă!

WERNER: Vai, simţeam că ai acum
Doar un părinte! Mi-am pierdut şi tatăl
Şi fiul, şi rămas-am singur!

(Werner iese grăbit din scenă.)

ULRICH: Stai.

JOSEPHINA: Nu-l urmări cît încă-i plin de zbucium.
Crezi că-l lăsam eu singur, de credeam
Că îi fac bine?

ULRICH: Mamă, te ascult.
Nu vreau ca regăsirea să înceapă
Printr-o neascultare.

JOSEPHINA: O, e bun!
Nu-l condamna după ce spune, ci
Te-ncrede-n mine, care-am îndurat
Atîtea pentru el, cu el alături!
E, în adîncul sufletului, altul,
Nu cum s-a arătat.

ULRICH: Deci nu gîndeşti
Ca el?

JOSEPHINA: Nici el nu crede în ce spune,
Dar l-au făcut ani lungi de suferinţi
Astfel să se comporte uneori.

ULRICH: Mă lămureşte-atunci: ăst Stralenheim
Ce vrea? Să ştiu şi eu cum să-i fac faţă,
Sau să vă smulg pe voi din gheara lui.
Jur c-am s-o fac! Ah, cu un ceas nainte
De-aş fi venit!

JOSEPHINA: O, dac-ai fi venit!

Intră Gabor, Idenstein și slujitori.

GABOR *(lui Ulrich):*
Te căutam... Ia uite, camarade,
Aceasta mi-i răsplata!
ULRICH: Nu-nțeleg
Ce vrei să spui.
GABOR: Pe dracu! Am trăit
Atîția ani ca să ajung aici!

(lui Idenstein)

Dar pentru neghiobia ta și-ai tăi
Mulți ani, eu...
IDENSTEIN: Ajutor! Jos mîna! Vezi
Te-atingi de-un intendent!
GABOR: Doar nu-s tîmpit,
Să-ți fac onoarea să te scap chiar eu
De Rabenstein[25], frîngîndu-ți însumi gîtul![I]
IDENSTEIN: Mersi pentru răgaz, dar alții sînt
De Rabenstein mai vrednici decît mine.
ULRICH: Ei, lămuriți-mi aiurcala asta,
Ori...
GABOR: Scurt pe doi: baronu-a fost prădat,
Și acest vrednic domn mă bănuiește
Pe mine, om pe care-ntîia oară
Aseară l-a văzut!
IDENSTEIN: Să-mi bănuiesc
Vrei cunoscuții? Eu mi-aleg prieteni
Cinstiți.
GABOR: Cei de pe urmă buni prieteni
Mă tem că te așteaptă: viermii, cîine!

(Gabor îl înșfacă).

ULRICH *(intervenind):*
Ei, Gabor, stăpînește-te! Nu vezi
Că e bătrîn, neînarmat.

GABOR *(lăsîndu-l pe Idenstein):*
Așa-i:
E o prostie să mă pierd cu firea
Doar pentru că acest neghiob mă crede
Pungaș. Abia că-l onorez pe el.

ULRICH *(lui Idenstein)*:
Ei, cum te simți?
IDENSTEIN: Cer ajutor!
ULRICH: Ți-am dat.
IDENSTEIN: Ca să mi-l dai, ucide-l!
GABOR: Hai, trăiește!
M-am liniștit.
IDENSTEIN: Tu n-ai trăi, de-ar fi
Legi și judecători în țara asta!
Baronul hotărî-va!
GABOR: Îți susține
El acuzația?
IDENSTEIN: Ce, n-o susține?
GABOR: Ei, data viitoare să se-nece
Cît n-ajung să-l salvez! Dar iată-l, vine!

Intră Stralenheim.

GABOR *(îndreptîndu-se spre el)*:
Mărite senior, aici sînt!
STRALENHEIM: Da,
Văd, domnule!
GABOR: Aveți ceva cu mine?
STRALENHEIM: Eu? Ce să am?
GABOR: Doar dumneavoastră știți,
Memoria de nu cumva v-a șters-o
Pătania de ieri. Dar ăsta-i fleac.
Sînt acuzat de intendentul ăsta
Că eu v-aș fi prădat. Învinuirea
E-a dumneavoastră, sau a lui?
STRALENHEIM: N-acuz
Pe nimeni eu.
GABOR: Deci m-achitați, baroane?
STRALENHEIM: Nu bănuiesc, n-acuz, n-achit pe nimeni.
GABOR: Dar, cel puțin, ar trebui să știți
Pe cine să *nu* bănuiți! Acești
Netrebnici mă insultă, mă jignesc.
Eu cer dreptate, învățați-i care
Li-i datoria, căci o datorie
E și să știe ce hoți au prin casă,
Ori dacă-s acuzat, să mă acuze
Un om de mine vrednic, căci egal
Vă sînt eu.

STRALENHEIM: Dumneata!
GABOR: Da, da, baroane!
Ba chiar mai mult, după cum bine ştiţi.
Hai, judecaţi! Eu nu cer probe, martori,
Căci bine ştiu cu ce-mi sînteţi dator
Şi că puteam s-aştept răsplata,-n loc
Să mi-o iau singur, de mă lăcomeam
La aurul ce-aveaţi. Mai ştiu că şi
Dacă eram netrebnic, cum zic ăştia,
Serviciul ce vi l-am adus pedeapsa
Cu moartea nu vă-ngăduia să-mi daţi,
Decît pătîndu-vă blazonul tot.
Dar să uităm de astea. Cer dreptate
În contra slujitorilor nedrepţi
Şi-o dezmînţire-a dumneavoastră-n faţa
Obrăznicici lor. Atîta merit
Eu care nu-ndrăzneam să cer atîta.
STRALENHEIM: Pari, după ton, nevinovat.
GABOR: Ei, drace!
Dar cine se-ndoieşte, în afară
De-ăşti ticăloşi, care niciclnd n-au fost?
STRALENHEIM: Ei, domnul meu, te-neingi!
GABOR: Să stau de sloi
Cînd suflă-asupra mea nişte netrebnici
Şi-al lor stăpîn?
STRALENHEIM: Îl ştii pe-acest om, Ulrich?
Era în compania *dumneatale*.
GABOR: Noi v-am găsit pe dumneavoastră-n Oder.
De vă lăsam...
STRALENHEIM: Îţi mulţumesc pentru-asta.
GABOR: Mi-am cîştigat aceste mulţumiri,
Dar, poate, de la alţii, dobîndeam
Mai mult, de vă lăsam în voia soartei.
STRALENHEIM: Îl ştii pe-acest om, Ulrich?
GABOR: Nu mai mult
Ca dumneavoastră, cinstei gaj de nú-mi stă.
ULRICH: Stau gaj pentru curaj, căci ţi-l cunosc,
Şi simt cinstit că eşti.
STRALENHEIM: Eu mă declar
Satisfăcut.
GABOR *(ironic)*: Mă rog, mai fermecată
Prin ce-i asigurarea lui decît
A mea?

STRALENHEIM: Am zis că sînt satisfăcut,
Nu că te-absolv de vină.
GABOR: Iar! Deci sînt
Sau nu sînt acuzat?
STRALENHEIM: Devii obraznic!
E vina mea că toți te bănuiesc
Și-mprejurările ți-s împotrivă?
Nu e destul că vinovat, și nici
Nevinovat nu zic c-ai fi?
GABOR: Acestea
Sînt vorbe goale, tragere pe sfoară!
Vă îndoiți, și toți mă cred de vină;
Vi-s ochii glas, sentința încruntarea.
Asupra mea vă încercați puterea,
Căci o aveți, însă băgați de seamă,
Nu știți ce om călcați pe bătătură.
STRALENHEIM: M-amenințI?
GABOR: Nu pe cît sînt acuzat,
Căci mă jigniți adînc, iar eu răspund
Avertizîndu-vă deschis.
STRALENHEIM: Precum
Ai spus, îți datorez ceva, și-acum
Îți iei răsplata singur.
GABOR: Nu în aur.
STRALENHEIM: Nu, ci-n obrăznicie.

(slujitorilor lui și lui Idenstein)

Să-l lăsați
De drum să-și vadă. Ulrich, pe curînd

(Stralenheim, Idenstein și slujitorii ies din scenă.)

GABOR *(luîndu-se după ei):*
Merg după el, și...
ULRICH *(împiedecîndu-l):*
Nici un pas!
GABOR: Dar cine
Opri mă poate?
ULRICH: Judecata, dacă
Gîndești puțin.
GABOR: Să-ndur jignirile-astea?
ULRICH: Dă-l naibii! Toți mai îndurăm trufia
Mai-marilor; Satan nu-i potolit

De cel mai mare; cel mai mic nu poate
Să-şi potolească vice-regii. Eu
Stihia te-am văzut cum ştii s-o-nfrunţi
Şi cum înduri urgii care pe-acest
Biet vierme-de-mătase îl făceau
Să-şi lase pielea![26] Şi te pun pe foc
Un rînjet, nişte vorbe?!

GABOR: Să îndur
Hoţ să mă facă? De-mi zicea tîlhar
De codru, de, nu mă simţeam jignit,
Că ăştia-s curajoşi. Însă să spună
Că-s hoţ ce-ar jefui un om ce doarme!

ULRICH: *Se pare*, deci, că nu eşti vinovat?

GABOR: Ce? Aud bine? *Şi tu?*

ULRICH: Întrebam doar.

GABOR: Judecătorului i-aş fi răspuns
Prin „nu", dar ţie *astfel* îţi răspund!

(Trage sabia din teacă.)

ULRICH *(făcînd la fel):*
Grozav!

JOSEPHINA: Săriţi! Ah, ajutor! Se bat
Şi se omoară!

(Josephina iese din scenă ţipînd. Gabor şi Ulrich se bat. Gabor este dezarmat chiar în clipa cînd Stralenheim, Idenstein, Josephina şi alţii reintră în scenă.)

Ah, e teafăr! Ceruri,
Vă mulţumesc!

STRALENHEIM *(Josephinei):* Ce? Cine-i teafăr?

JOSEPFINA: Fi...

ULRICH *(întrerupînd-o printr-o privire încruntată, şi apoi, întorcîndu-se spre Stralenheim):*
Nimic grav. Sîntem teferi amîndoi.

STRALENHEIM: Pricina care-i?

ULRICH: Sînteţi dumneavoastră,
Dar nu e cazul să vă turburaţi,
Căci toate-s bune. Hai, ia-ţi spada, Gabor,
Şi n-o mai scoate spre-a lovi-n *prieteni.*

(Ulrich rosteşte ultimele cuvinte rar, autoritar şi cu voce joasă, numai pentru Gabor.)

GABOR: Îți mulțumesc, nu că mă lași în viață,
Ci pentru sfat.

STRALENHEIM: Să isprăviți cu astfel
De-ncăierări.

GABOR *(luîndu-și spada):*
Ar trebui. Nedrept
Ai fost cu mine, Ulrich, nu prin spadă,
Ci prin ce tu gîndești c-aș fi. Mai bine
Cu spada-n piept mă alegeam decît
Să știu ce simți în suflet despre mine.
Puteam să-ndur ale acestui nobil
Ascunse-nvinuiri, căci bănuiala
Și neghiobia-i vor dura mai mult
Decît moșia lui, că-s moștenite,
Dar tot mai pot *cu el* să mă măsor.
Tu însă m-ai învins. Am fost nebun
Crezînd că față pot să-ți fac în luptă,
Cînd te-am văzut sfruntînd primejdii mari
Cum brațul meu n-a înfruntat vreodată.
Ne vom mai întîlni, dar ca prieteni.

(Gabor iese din scenă.)

STRALENHEIM: M-am săturat! Acest ultragiu după
Insulte, poate chiar vinovăție,
Mă face așa zisa-mi datorie
S-o uit, că doar te-a ajutat un pic.
Dar, Ulrich, nu cumva te-o fi rănit?

ULRICH: Nici c-o zgîrîietură.

STRALENHEIM *(lui Idenstein):* Intendente,
Sub pază pune-l. Cînd scădea-va apa,
La Frankfurt l-om trimite sub escortă.

IDENSTEIN: Să-l pun sub pază! Dar el spada iar
La șold o poartă, și-i de meserie
În folosirea ei. Eu sînt *civil.*

STRALENHEIM: Neghiobule! N-ai la picioare zeci
De țărănoi, să prindă o duzină
Ca el? Marș, după el!

ULRICH: Eu v-aș ruga,
Baroane, să...

STRALENHEIM: Nici un cuvînt! Pe loc
Cer ascultat să fiu!

IDENSTEIN: Dacă-i așa,
Țărani, nainte! Eu vi-s general,
Și-n urma voastră sta-voi. Generalul
Nu-și pune viața-n joc cînd bătălia
De viața lui depinde. Tare-mi place
Această lege a războiului!

(Idenstein și slujitorii ies din scenă.)

STRALENHEIM: Apropie-te, Ulrich. Cine este
Femeia asta? Ah, este soția
Aceluia ce i se zice „Werner".
ULRICH: Așa îl cheamă.
STRALENHEIM: O, într-adevăr!
Dar unde-i soțul dumneavoastră, doamnă?
JOSEPHINA: Îl căutați?
STRALENHEIM: Nu, deocamdată nu.
Ascultă, Ulrich, între patru ochi
Vreau să vorbim.
ULRICH: Să ne retragem deci.
JOSEPHINA: Nu, sînteți ultimul străin aici,
Și, deci, să stați oriunde aveți dreptul.

(aparte, lui Ulrich, în timp ce iese din scenă)

Ai grijă, Ulrich, să nu scapi vreo vorbă!
ULRICH *(Josephinei)*:
N-ai teamă.

(Josephina iese din scenă.)

STRALENHEIM: Ulrich, viața mi-ai salvat,
Și-ncredere pot s-am în dumneata.
ULRICH: V-ascult.
STRALENHEIM: Împrejurări misterioase,
(Nu-i caz să intru-acum în amănunte),
Făcut-au ca ăst om vătămător,
Ba chiar fatal să-mi fie.
ULRICH: Cine? Gabor?
STRALENHEIM: Nu, acest „Werner". Pare-un nume fals,
Cum fals e felul lui de-a se purta.
ULRICH: Cum, sărăntocul ăsta, gălbejit
De boală și cu ochii găunoși?!
E neajutorat, doar l-am văzut.
STRALENHEIM: E... n-are importanță, dar de este
Cel ce cred eu (și presimțirea mea

De semne și dovezi e întărită),
Sub pază trebuie să fie pus
Chiar astăzi.

ULRICH: Și eu ce-am cu treaba asta?

STRALENHEIM: Guvernatorului din Frankfurt eu
Cerut-am o escortă (printr-un ordin
Al Electorului de Brandemburg
Am acest drept), acolo să mi-l ducă,
Dar rîul ăsta blestemat escorta
O-mpiedică să vină.

ULRICH: E-n scădere.

STRALENHEIM: Îmi pare bine.

ULRICH: Dar în ce măsură
Toate-astea mă privesc?

STRALENHEIM: Nu poți rămîne
Nepăsător cînd mi-e primejduit
Ceva ce-mi este mai de preț ca viața
Ce mi-ai salvat-o. Nu-l scăpa din ochi!
Mă ocolește, știe că-l cunosc.
Veghează-l ca pe un mistreț ce-i gata
La vînător să sară, încolțit!

ULRICH: De ce?

STRALENHEIM: Fiindcă stă-ntre mine și
O moștenire fără seamăn. Ah,
De ai vedea-o! Și-ai s-o vezi.

ULRICH: Sper.

STRALENHEIM: Este
Cea mai bogată din Boemia.
E de cetatea Praga tare-aproape,
Încît de sabie și foc în treacăt
De-a fost atinsă, și-n aceste vremuri,
Cînd pustiite sînt regate-ntregi,
Valoarea-i s-a dublat.

ULRICH: Grozav o știți
Descrie!

STRALENHEIM: Ah, dac-ai putea s-o vezi!
Dar ai s-o vezi, ți-am spus.

ULRICH: În ce preziceți
Chiar cred.

STRALENHEIM: Atunci poți o răsplată cere
De la moșia mea și de la mine,
Încrederea să ți-o îndreptățești,
Și intră pe vecie-n slujba mea.

ULRICH: Şi-ăst coate-goale, singur şi bolnav,
Sleit de drum, stă între acest rai
Şi dumneavoastră? *(aparte)* Cum Adam a stat
Într-al lui rai şi diavol).

STRALENHEIM: Da.

ULRICH: Şi n-are
Vreun drept?

STRALENHEIM: Nici unul! Fiu risipitor,
Dezmoştenit de douăzeci de ani,
Ruşinea stirpei, mai ales prin cum
S-a însurat şi cum printre burghezi
Trăi, şi chiar prin tîrguri evreieşti.

ULRICH: Are-o nevastă deci?

STRALENHEIM: Nu ţi-ar plăcea
Să-ţi fie mamă. Ai văzut-o pe-*aia*
De care zice că-i nevasta lui.

ULRICH: Şi nu-i?

STRALENHEIM: Nici cît îţi este insul tată.
Ea este fiica unui surghiunit
Italian. Trăieşte-n sărăcie
Cu acest Werner.

ULRICH: N-au copii deloc?

STRALENHEIM: Avut-au un bastard: Bătrînul conte
Luatu-l-a (cum fac des ramoliţii
Bătrîni) să-i încălzească pieptul şubred,
Simţind că i se-apropie sfîrşitul,
Dar nu-mi stă-n cale, c-a luat-o razna
Aiurea; chiar de-apare, cu pretenţii,
Ar pierde totu-n faţa judecăţii.
De ce zîmbeşti?

ULRICH: Că frica vi-i deşartă:
Să-l sperie pe-un grande un sărman
Pe care mai că-l are-n mînă şi
Un fiu cam îndoielnic!

STRALENHEIM: Unde totu-i
De cîştigat, încap destule temeri.

ULRICH: Faci totul să păstrezi ori să cîştigi
O moştenire.

STRALENHEIM: Coarda simţitoare
A inimii mi-atingi. Pot să mă bizui
Pe dumneata?

ULRICH: Ah, vă mai îndoiţi?

STRALENHEIM: Să nu te lași cuprins de-o milă tîmpă,
Căci, prăpădit cum e, stîrnește mila,
Dar și el să mă fure-ar fi putut,
Doar că nu am dovezi, și locuiește-n
Odăi din altă aripă. Apoi,
Sîntem de-un sînge, nu cred c-ar putea
Să se-njosească pînă într-atît.
Mai fost-a și soldat, și curajos,
Chiar de nesăbuit.

ULRICH: Și ăștia, știm
Că țeasta ți-o zdrobesc întîi, s-ajungă
Moștenitori, nu hoți. Un mort nu simte
Și nu poate nimic să piardă, nici
Prădat să fie. Moștenești ce are.

STRALENHEIM: Măi, măi, îți merge mintea! Pot fi sigur
Că n-ai să-l scapi din ochi, că n-o să poată
Fugi?

ULRICH: Nici dumneavoastră în persoană
Nu l-ați putea păzi mai bine.

STRALENHEIM: Cu-asta
Mă-ndatorezi pe viață!

ULRICH: Asta vreau.

(Ies din scenă.)

SCENA 1

Salonul din care începe trecerea secretă.

Intră Werner și Gabor.

GABOR: Ei, domnule, ți-am spus povestea mea;
Poți să m-adăpostești cîteva ceasuri?
De nu, mi-oi încerca altfel norocul.

WERNER: Cum pot să-i dau eu adăpost restriștii,
Cînd însumi caut adăpost ca cerbul
De vînători gonit?

GABOR: Ori ca un leu
Rănit în recele-i bîrlog. Aș zice
Că, mai de grabă,-arăți ca leul gata
Pe vînător să-l sfîșie, scoțîndu-i
Tot ce-are-n pîntec.

WERNER: Ah!

GABOR: Nu-mi pasă, zău,
C-așa aș face și eu. Deci, m-ascunzi?
Ca dumneatale,-s și eu obidit,
Sărac și în dizgrație.

WERNER *(repezit)*:
De unde
Ai scos c-aș fi-n dizgrație?

GABOR: N-am zis
Că ești, ci că sînt *eu*, dar ești sărac
Ca mine, și aș adăuga că și
Nedreptățit.

WERNER: Cum, iar? Ca *mine*, zici?
GABOR: Ori ca oricare-alt om cinstit. Dar ce ai?
Nu cumva crezi că eu sînt hoţul?
WERNER: Nu,
Nu pot.
GABOR: E-n joc onoarea mea. Ăl tînăr,
Şi intendentul, şi ăl nobil tîmp,
Toţi, toţi mă bănuie! De ce, mă rog?
Că-s îmbrăcat mai prost ca toţi, că n-am
Un nume. Însă o deschizătură
Ca Momus[27] de-ai avea, eu aş lărgi-o
Mai mult decît pe cea din pieptul lor.
Dar asta-i: eşti mai neajutorat
Şi mai sărac ca mine.
WERNER: Ah, eşti sigur?
GABOR: Da, ai dreptate. Cer să mă ajute
Cel ce eu zic că-i neajutorat.
De nu m-ai ajuta, m-ai răsplăi
Pe merit. Însă dumneatale, care
Gustat-ai toată-amărăciunea vieţii,
Ştii că nici aurul din Noua Lume,
Cu care spaniolii se fălesc,
Nu-l ispitesc pe-un om ce îşi cunoaşte
În aur greutatea lui, decît
De-l poate dobîndi în aşa fel
Încît coşmaruri să nu aibă noaptea.
WERNER: Ce vrei să spui?
GABOR: Prea limpede-am vorbit:
Hoţ nu eşti, nici eu nu-s; ca oameni vrednici,
Se cere între noi să ne-ajutăm.
WERNER: Ce lume-afurisită, domnul meu!
GABOR: Ei, pentru noi aproape e cealaltă,
(Cum popii zic, şi-or fi ştiind ce spun)
Dar eu m-agăţ de asta, nevoind
S-ajung martir, şi s-am un epitaf
Ce lumii-ntregi să-i spună c-aş fi hoţ.
Cer adăpost pe-o noapte. Mîine apa
Voi încerca s-o trec, ca porumbelul[28],
Sperînd că a scăzut.
WERNER: E vreo speranţă?
GABOR: La prînz era.
WERNER: Atunci în siguranţă
Putem ajunge.

GABOR: Eşti primejduit?
WERNER: Primejduită-i pururi sărăcia.
GABOR: Ştiu din experienţă. Dar m-ajuţi
Să scap puţin de ea?
WERNER: De sărăcie?
GABOR: Nu, pentru asta n-ai leac. De primejdie
Zic să mă scapi... Ai un acoperiş,
Eu n-am. Vreau o ascunzătoare doar.
WERNER: Vorbeşti firesc, căci cum să am eu aur?
GABOR: În chip cinstit, cam greu, dar mai c-aş vrea
Pe al baronului să-l ai.
WERNER: Cutezi
Să mă şi bănui?
GABOR: Ce?
WERNER: Au îţi dai seama
Cui îi vorbeşti?
GABOR: Nu, şi de obicei,
Nu-mi pasă.

(Afară, se aude un zgomot.)

Ah, dar vin!
WERNER: Adică cine?
GABOR: Păi, intendentul cu copoii lui!
Le-aş face faţă, dar nu pot s-aştept
Dreptate de la ei. Un loc arată-mi!
Jur că-s nevinovat. Te pune-o clipă
În locul meu.
WERNER *(aparte)*:
O, Doamne, iadul nu-i
Pe lumea cealaltă! Au mai sînt lut?
GABOR: Te văd mişcat. Pe chip ţi se citeşte.
Trăi-voi, poate, şi-am să-ţi răsplătesc
Ăst ajutor.
WERNER: Nu eşti trimis la mine
De Stralenheim? Nu eşti spionul lui?
GABOR: Nu! Şi-apoi, ce să spionez aici?
E drept, tot întreba de dumneata
Şi de soţie, dar e treaba voastră
Ce-aveţi cu el. Eu i-s duşman de moarte.
WERNER: Cum, *dumneata?*
GABOR: Da, după ce cîineşte
Cu mine s-a purtat. Nu-i eşti prieten,
Deci poţi să mă ajuţi.

WERNER: Am să te-ajut.
GABOR: Dar cum?
WERNER *(arătîndu-i panoul)*:
E-o tainică intrare-acolo,
Descoperită-ntîmplător, pe care
S-o folosesc la greu.
GABOR: La fel voi face!
Deschide-o!
WERNER: Este strîmtă și sucită,
Pe după ziduri, cît să nu le strice.
N-o știu pînă la capăt; nu te duce
Nici dumneata, cuvîntul dă-mi!
GABOR: Nici gînd.
Cum să pătrund în labirintul gotic,
Pe care nu-l știu?
WERNER: Cine știe unde
Te poate duce? Poate în odaia
Baronului. Eu nu știu, ține minte.
Ciudat strămoșii noștri teutoni
Au construit asemeni galerii,
Nu de stihii să se-apere, nici gînd,
Ci de vecini. De prea departe mergi,
(Eu nu m-am dus), zău, nu știu unde-ajungi.
GABOR: Răspund de mine, mulțumesc.
WERNER: Cînd ieși,
Ușor răspunde arcul.
GABOR: Gata, intru!
La revedere!

(Gabor intră în coridorul secret.)

WERNER *(singur)*: Doamne, ce-am făcut?
Vai, *ce-am făcut* cît înfricoșător
Să fie totul n-am făcut! Măcar
Să-mi fie ușurare că-l salvez
Pe acest om al cărui sacrificiu
Pe mine, poate, m-a salvat. Dar vin!

Intră Idenstein și alții.

IDENSTEIN: Cum, nu-i aici? Atunci a dispărut
Prin gotice ferestre, ajutat
De sfinți pictați în roșu și în galben
Pe geam prin care-apusul se strecoară
Părînd că-i răsărit, peste lungi bărbi,

Ca de sidef, și cruci parcă de purpur,
Episcopale aurite cîrji
Și-ncrucișate brațe, rase, scuturi,
Lungi săbii, grele-armuri, ce-n chip fantast c
Împodobesc ferestrele umbrite
De bravi războinici și de sfinți ermiți,
Rămași prin faimă și asemănare
Sus, pe cristalele pe care vîntul
Le zăngăne, parcă spunînd că toate
Plăpînde sînt — și gloria, și viața.

WERNER: Pe cine căutați?

IDENSTEIN: Pe-un ticălos.

WERNER: Cum de-ați ajuns aici?

IDENSTEIN: Tot cătîndu-l
Pe cel ce pe baron l-a fost prădat.

WERNER: Și sînteți siguri cine e?

IDENSTEIN: Precum
Sînt sigur că te văd. Dar unde-o fi?

WERNER: Ce? Cine?

IDENSTEIN: Hoțul.

WERNER: Vezi că nu-i aici.

IDENSTEIN: L-am urmărit. Nu cumva-i ești complice
Ori cu magia neagră te ocupi?

WERNER: Doresc tot ce-i mai negru pentru mulți.

IDENSTEIN: O să vedem noi. Niște întrebări
Tot am să-ți pun, dar, deocamdată-l caut
Pe hoț.

WERNER: Ba pune-mi-le-acum, căci, poate,
N-o s-am răbdare altădată.

IDENSTEIN: Bine,
Aș vrea să știu de ești într-adevăr
Acel pe care Stralenheim îl caută.

WERNER: Obraznic. Nu ai zis că nu-i aici?

IDENSTEIN: Da, *unul*. Dar mai urmărește-un om,
Cu mái mult zel și, poate, în curînd,
L-o da pe mîna legii, important
Fapt pentru el și pentru mine. Dar,
Băieți, la treabă! Nu-i aici, e clar!

(Idenstein și slujitorii ies din scenă.)

WERNER: În ce încurcătură m-a băgat
Destinul! Mai puțin rău mi-a făcut
O faptă josnică, decît chiar gîndul

Că alta, mult mai grea n-am săvîrșit.
Pieri, diavole, din pieptul meu! Venit-ai
Mult prea tîrziu — eu nu vreau să vărs sînge!

Intră Ulrich.

ULRICH: Te căutam.

WERNER: Nu e primejdios?

ULRICH: Nu, Stralenheim nu știe că ar fi
Vre-o legătură-ntre noi doi; mai mult chiar,
Trimite-mă la tine ca spion,
Crezîndu-mă că sînt al lui cu totul.

WERNER: Nu cred, ne-ntinde iarăși o capcană,
Ca să ne prindă pe-amîndoi deodată.

ULRICH: Nu pot de frică să mă poticnesc
În fața îndoielilor ce-n cale
Ne ies ca mărăcinii, cum ar face
Un ins neînarmat, desculț cînd lupul
L-ar ataca-n tufișul unde hrană
Își căuta. Capcana-i pentru sturzi,
Nu pentru vulturi. Vom fugi în zbor,
Ori îi vom sfîșia.

WERNER: *Cum?*

ULRICH: Nu ghicești?

WERNER: Nu.

ULRICH: Asta e ciudat, dar oare gîndul
Ieri noapte nici nu ți-a trecut prin cap?

WERNER: Nu te pricep.

ULRICH: Atunci greu cred că fi-va
Să ne-nțelegem unul pe-altul noi.
Dar să vorbim despre-altceva...

WERNER: Adică
De-același lucru — siguranța noastră.

ULRICH: Așa-i. Acum văd mult mai clar cum stăm:
Scad apele; veni-vor de la Frankfurt
Gealații cei chemați de el, și fi-vei
Prizonier, poate mai rău, iar eu
Bastard proscris, să aibă liber drum
Baronul.

WERNER: Care este planul tău?
Credeam că voi scăpa cu acest aur,
Dar nu cutez să-l folosesc și nici
Chiar să-l privesc, de parcă e gravată
Pe el vinovăția-mi ca deviză,

Şi nu a statului deviză; că
Nu-i capul regelui pe el, ci-al meu,
Cu şerpi la tîmple-ncolăciţi, strigînd:
„Priviţi, ăst om e-un ticălos, un hoţ!"

ULRICH: Nu-l folosi, acuma cel puţin,
Dar ia inelul ăsta.

(Îi dă lui Werner o bijuterie.)

Ah, a fost
Inelul tatei!

ULRICH: Deci e-al tău acum.
Pe intendent degrabă mituieşte-l,
Să-ţi dea caleaşca veche, cum şi cai,
Să fugi cu mama la apus de soare.

WERNER: Şi să te las, abia găsit, pe tine
În grea primejdie?

ULRICH: Fii fără teamă!
M-aş teme doar dac-am pleca-mpreună,
Căci am trăda atunci ce legături
Sînt între noi; doar apele mai stau
Între-acest burg şi Frankfurt; drumul către
Boemia ne este mai prielnic,
Chiar dacă-i desfundat; se poate trece
Hotarul; de cîştigi cîteva ceasuri,
Vor da de-aceleaşi greutăţi şi cei
Ce te vor urmări. O dată-acolo,
În siguranţă eşti.

WERNER: Fiu scump şi nobil!

ULRICH: Psst, fără gingăşii! Vom avea timp
De ele la castelul Siegendorf.
Nu cheltui din aur. Îi arată
Lui Idenstein inelul (l-am pătruns
Pînă-n adîncul sufletului eu,
Şi îl cunosc); vei fi-n cîştig, astfel,
Din două părţi: nu *un inel*, ci *aur*
Í s-a furat lui Stralenheim, Inelul,
Deci, nu-i al lui. Apoi, cel ce-un inel
Ca ăsta are, bănuit nu poate
Să fie c-a furat nişte monede,
Căci valorează mult mai mult inelul.
Nu fi nici prea sfios, nici prea trufaş
Cu Idenstein, şi el te va servi.

WERNER: Îţi voi urma întocmai sfatul.

ULRICH: Tată,
Te-aș fi scutit de-asemeni griji, dar dacă
Umblam cu cu inelu-n locul tău
Și pentru tine, dam de bănuit.
WERNER: O, îngere ocrotitor, trecutul
Prin asta ți-l răscumperi! Dar tu singur
Cum ai s-o scoți la capăt?
ULRICH: Stralenheim
Nimic nu știe, și-am să stau vreo două,
Trei zile lîngă dînsul trîndăvind,
Îndepărtîndu-i orice bănuială,
Și-apoi, la tatăl meu o să mă duc.
WERNER: Pe veci, de data asta!
ULRICH: Nu-s chiar sigur,
Însă, oricum, ne-om întîlni din nou.
WERNER: Băiatul meu, prietene, tu, unic
Apărător al meu, nu mă urî!
ULRICH: Eu? Tatăl să-mi urăsc?
WERNER: Cînd tatăl meu
Urîtu-m-a, de ce nu m-ar urî
Și fiul meu?
ULRICH: El nu te-a cunoscut
Ca mine.
WERNER: Scorpioni îți ies pe gură!
Tu mă cunoști? Nu poți să mă cunoști,
Căci nu arăt eu însumi; totuși, nu mă
Urî. Voi fi curînd.
ULRICH: Am *să aștept.*
Dar, între timp, fii sigur că voi face
Tot ce se poate pentru-ai mei părinți.
WERNER: Văd, simt, însă mai simt și altceva:
Că mă disprețuiești.
ULRICH: De ce aș face-o?
WERNER: Vrei umilințele să mi le-nșir
Din nou?
ULRICH: Nu. Înțeles-am totul. Despre
Ăst lucru n-are rost să mai vorbim,
Sau nu aici, *acum.* Greșeala ta
Ne-a înmulțit necazurile-n lupta
Secretă cu-acest Stralenheim. Doar planul
Cum să i-l dejucăm să ne gîndim.
Ți-am arătat *o* cale.

WERNER: Numai una
Există, și-o îmbrățișez cum fiul
Îmbrățișatu-mi-am, căci *într-o* zi *doar*
S-anfățișat și *salvator* mi-a fost.
ULRICH: Salvat *ței fi;* acum ți-ajungă asta.
Dar drepturile noastre atacate
De Stralenheim ar mai putea să fie,
O dată în Boemia ajunși
Și pe domeniile noastre?
WERNER: Sigur,
În starea-n care ne aflăm acum,
Dar poate dreptul să-și probeze ruda
Ce mai apropiată e prin sînge.
ULRICH: Prin *sînge!* Are multe înțelesuri
Acest cuvînt: în vine, sau afară
Din vine; înțelesuri felurite,
Și-așa s-ar și cădea cînd cei de-un sînge
Străini își sînt, ca frații cei din Teba[29].
O parte cînd stricată-i, dac-o tai
Curat rămîne restul.
WERNER: Nu-nțeleg.
ULRICH: Da, poate; poate trebuie să fie
Așa. Fii, totuși, gata. Tu și mama
Să nu mai fiți la noapte-aici; dar uite
Că vine intendentul. Tu sondează
Cu-acest inel coruptu-i suflet, și
Noroi, mocirlă, glod vei scoate-afară,
Cum faci cu plumbul cu grăsime uns[30],
Dar barca ne-o vom trage prin nămoluri
Și-ncărcătura e bogată; doar
La timp să tragem sfoara? Mîna dă-mi,
Iubite tată, și, la revedere!
WERNER: Să te îmbrățișez!
ULRICH: Pot să ne vadă!
Strunește-ți firea; ține-te departe
Ca de-un dușman de mine!
WERNER: Blestemat
Să fie cel ce-mi strică acest ceas
Al fericirii!
ULRICH: Blestemat să fie!
Dar am să-ți ușurez povara. Iată-l
Pe intendent.

Intră Idenstein.

Ei, Master Idenstein,
L-ai prins pe ticălos?

IDENSTEIN: L-am prins pe dracu'!

ULRICH: Vînează-l pe-altul, că mai sînt destui
Şi, poate, ai noroc. Baronul unde-i?

IDENSTEIN: Sus, în odaie... Ah, şi-mi amintesc
Mereu că întreba de dumneata
Cu nerăbdare nobilă.

ULRICH: Ai voştri
Mari oameni cer să le răspunzi îndată
Ca roibu-mpuns de pinteni. Bine-i cai
Că au, altfel i-ar pune tot pe oameni
Să tragă la calești, precum pe regi
Se zice că i-a pus Sesostris[31].

IDENSTEIN: Cine?

ULRICH: Ei, un boemian din vechi, țigan
Şi împărat.

IDENSTEIN: Boemianul este
Totuna cu țiganul. Şi așa
Zici c-a făcut?

ULRICH: Se zice... Dar e cazul
Să plec... Deci, intendente, sluga.

(Cu o uşoară înclinare spre Werner)

Werner,
De-așa te cheamă, sluga dumneatale!

(Ulrich iese din scenă.)

IDENSTEIN: Băiat cu tact şi chipeş... Ai văzut
Cum ştie să-i vorbească fiecărui?

WERNER: Da, am văzut şi prețuiesc ăst fapt,
Ca şi discernămîntul dumneatale.

IDENSTEIN: Da, asta-i bine, foarte bine; locul
Înseamnă că-ți cunoşti şi dumneatale.

WERNER *(arătîndu-i inelul)*:
Te-ar ajuta acest inel ca locul
Să-mi recunoşti?

IDENSTEIN: Ce? Cuum? Ah, un inel!

WERNER: Cu o condiție, e-al dumneatale.

IDENSTEIN: Al meu! În ce condiții? Spune iute!

WERNER: Întîi, să îmi îngădui să-l răscumpăr
Plătindu-l întreit. E-un giuvaer,
Ştii, de familie...

IDENSTEIN: A dumneat...voastră?
Ah, mi se taie răsuflarea!

WERNER: Doi:
Cît zorii n-au mijit, să mă ajuți
Să părăsesc ăst loc.

IDENSTEIN: Dar n-o fi fals?
Stai să-l privesc! Ah, pe toți sfinții, este
Un *diamant!*

WERNER: Mă-ncred în dumneatale.
Cred c-ai ghicit că-s mai presus născut
De starea mea de-acum.

IDENSTEIN: N-aș zice, însă
Inelul dovedește-un nobil sînge!

WERNER: Știi, am motive drumul să-mi continui
În taină.

IDENSTEIN: Dumneatale ești, deci, cel
Pe care-l caută Stralenheim?

WERNER: Nu, nú sînt,
Dar că-s luat drept el mă-ncurcă foarte.
Și pe baron l-încurcă; vreau să-l cruț.

IDENSTEIN: Nu-mi pasă dacă ești sau nu; știu doar
Că de la ăst baron trufaș, scîrțan,
Ce răscolește țara pentru niște
Monezi, dar nu-ți vorbește de răsplată,
Nu m-aș alege cu atît nicicînd.
Dar ăsta... Ah, mai lasă-mă să-l văd!

WERNER: Privește-l cît poftești. În zori va fi
Al dumneatale.

IDENSTEIN: Dulce scînteiere!
Mai mult decît filozofala piatră
Tu ești! Tu ești chiar piatra de-ncercare!
Ochi luminos al minei! Stea polară
A sufletului! Pol magnetic sigur,
Spre care inimile tremurînd
Ca acele tînjesc! Al lumii spirit,
Ce-atragi, pe diademe de monarhi,
Mai mulți adoratori decît monarhul
Ce-asudă sub coroana care-l face
Să-l doară capul ca pe milioane
De alții care sîngerează lustru
Să-ți deie! Au vei fi al meu? Mă simt,
Ah, rege, și-un mic alchimist ferice! —,

Mag înțelept ce l-a legat pe diavol,
Dar sufletul nedîndu-și gaj! Dar, Werner,
Sau cum te cheamă...

WERNER: Zi-mi tot Werner încă,
Iar titlul, poate,-o să-mi cunoști cîndva.

IDENSTEIN: Cred în Domnia-Ta — și vei fi liber
Ca pasărea în zbor, în ciuda apei.
Să mergem... Ai să vezi că sînt cinstit,
(O, giuvaer scump!) o să ai mijloace
De fugă, încît melc dacă ai fi
Nu te-ar întrece pasărea! O, Werner,
Vreau să-l mai văd! La Hamburg am un frate
De lapte priceput la giuvaeruri.
Carate cîte-o fi avînd? Să mergem!
Și-o să-ți dau aripi, Werner, ai să vezi.

(Ies din scenă.)

SCENA A 2-a

Camera lui Stralenheim.

FRITZ: Da, Excelență, totu-i pregătit.

STRALENHEIM: Nu-mi este somn, dar sînt de pat atras,
Aș zice să mă odihnesc, dar simt
Că sufletul prea-mi este mohorît.
Ca să stau treaz; prea zbuciumat, să dorm;
Ceva m-apasă, ca un nor ce nici
Nu lasă razele prin el să treacă,
Și nici nu se destramă-n stropi de ploaie,
Ci-atîrnă între ceruri și pămînt
Ca pizma între oameni — ceață deasă
Și veșnică. O pernă vreau la cap.

FRITZ: Eu vă urez odihnă mult plăcută.

STRALENHEIM: Simt, simt, mi-e frică...

FRITZ: Frică? Dar de ce?

STRALENHEIM: Nu știu de ce, și asta-mi crește frica;
N-o pot descrie — nebunie-i totul.
Dar s-au schimbat zăvoarele aici,
Cum poruncit-am, după întîmplarea
De astă-noapte?

FRITZ: Sigur, Excelență.
Supravegheat-am totul, împreună
Cu tînărul saxon ce v-a salvat.
Îl cheamă Ulrich, cred.

STRALENHEIM: *Crezi!* Trufaș sclav!
Ce drept ai tu memoria să-ți cruți
Cînd ageră ar trebui să-ți fie
Și fericită, repetînd întruna
Un nume-al unui om ce ți-a salvat
Stăpînul, ca pe-o sacră datorie!
Dispari din ochii mei! *Crezi*, tu, cel care
Pe mal te scuturai de stropi, în timp
Ce eu muream — iar el s-a repezit
În plin puhoi, salvîndu-mă, încît
S-ajung ca lui să-i mulțumesc, pe tine
Disprețuindu-te. *Crezi!* Nici măcar
Să nu-i ții minte numele! Hai, piei!
Să mă trezești la timp.

FRITZ: Da. Noapte bună!
Sper, Excelență, mîine să fiți vesel
Și plin de gînduri bune.

(CORTINA.)

SCENA A 3-a

Trecerea secretă.

GABOR *(singur)*: Patru, cinci
Sau șase ceasuri numărat-am ca
Străjeru-n avantpost, privind un ceas
Apururi mohorît, această limbă
A Timpului, atît de găunoasă,
Încît chiar cînd vestește bucurie,
Ceva din ea prin orice dangăt fură.
E-o necurmată prevestire rea,
Chiar cînd e clopot de nuntire; órice
Bătaie e-o speranță mai puțin,
Prohod al unei dragoste-ngropate,
Fără putință de reînviere,
În al Posesiei mormînt, pe cînd
Ca mierea e-n urechea unui fiu,
Părinți bătrîni cînd are. Îmi e frig,

Şi-i beznă; mi-am suflat în pălmi şi paşii
Mi-am numărat de mii de ori; cu capul
Lovitu-m-am de zeci de stîlpi de sprijin
Şi am stîrnit răscoală printre şoareci
Şi lilieci, încît foiala lor
Mă-mpiedică s-aud alt sunet... Ah,
Văd o lumină! E departe (dacă
Poţi măsura distanţa-n întuneric),
Dar iese ca din gaură de cheie
Sau crăpătură. S-o ajung se cere,
Măcar din curiozitate, căci
Un licăr e ciudat în hruba asta.
Să nu mă ducă, sper, spre vreo ispită!
Ajută-mi, doamne, să ajung la raza-i,
Ori să o pierd! Ah, de ar fi chiar steaua
Lui Lucifer, ori Lucifer în brîu
De stele, nu mai pot! Mă vreau acolo!
Încet... Grozav! De-un colţ am şi trecut!
E mai aproape! Hop, aici mai beznă-i,
Şi-abia o văd! Să poposesc puţin...
Dar de mă duce spre mai mari primejdii
Decît acelea de care-am scăpat?
Ei, şi? Primejdia mai nouă-i ca
Metresa proaspătă, nou zvîc magnetic
Avînd! Mă duc, fie ce-o fi, acolo!
M-ar ajuta pumnalul la nevoie...
Arzi, luminiţă! Pentru mine eşti
Un *ignis fatuus*[32], miraj sublim.
Ah, ah, m-aude, licăreşte-ntruna!

(CORTINA.)

SCENA A 4-a

O Grădină.

Intră Werner.

WERNER: Nu pot să dorm — şi ceasul e aproape!
Cuvîntul Idenstein şi l-a ţinut
Şi o trăsură,-n marginea pădurii,
Ne-aşteaptă. Stelele pălesc pe cer
Şi pentru cea din urmă oară văd

Aceste ziduri groaznice. Oh, doamne,
În veci n-am să le uit! Sărac venit-am
Aicea, însă nu dezonorat,
Și-acum le las cu sufletul pătat,
Chiar dacă numele mi-i fără pată!
Un vierme care-o să mă roadă pururi
Și doar puțin va fi-mblînzit de toate
Splendorile moșiei Siegendorf!
Cum să-i înapoicz ăști bani, un pic
Să mă despovărez și totuși, fără
Să fiu descoperit? Ah, nebunia
Mizeriei m-a dus la infamie!
Răscumpăra-mă-voi doar prin căință!
Nu vreau povara unui Stralenheim
S-o simt, chiar dacă el vrea să-mi înșface
Avere, titluri viață — și-acum doarme
Ca un copil în patu-i cu perdele,
Pe perne de mătase! Ah, dar cé-aud?
Iar! Crengi se scutură, și niște pietre
De pe terasa aia cad.

(Ulrich sare jos de pe terasă.)

Ah, Ulrich,
Fii de trei ori binevenit!

ULRICH: Psst! Spune-mi,
Cît nu sîntem aproape...

WERNER: Ce te uiți
Așa la mine?

ULRICH: Oare-l am în față
Pe tatăl meu, sau...

WERNER: Ce?

ULRICH: Un asasin?

WERNER: Obraznic sau nebun!

ULRICH: Răspunde-mi, tată,
De ții la viața ta sau la a mea!

WERNER: Ce să răspund?

ULRICH: Ești sau nu asasinul
Lui Stralenheim?

WERNER: Pe nime-n viața mea
Eu n-am ucis! Ce vrei să spui?

ULRICH: Azi-noapte,
Prin trecerea secretă, n-ai fost iar
În camera lui Stralenheim, și...

WERNER: Spune!
ULRICH: Nu a murit de mîna ta?
WERNER: O, ceruri!
ULRICH: Deci ești nevinovat? Ah, tata este
Nevinovat! Vin să mă-nbrățișezi!
Dar ochii, tonul tău... Ci spune, totuși,
Că *nu!*
WERNER: De mi-a trecut asemeni gînd
Prin minte, ori de inima mi-a dat
Imbold spre crimă — dar asemeni gînduri
Mai bine fie alungate-n iad! —
De-au licărit în zbuciumatu-mi suflet
Măcar o clipă, să-mi ia cerul órice
Speranță, și să n-ajung să văd cerul!
ULRICH: Dar Stralenheim e mort!
WERNER: E-ngrozitor,
Este hidos, dar ce-avem noi a face
Cu asta?
ULRICH: Nu-i forțat nici un zăvor;
Doar trupu-i poartă urme de răni grele.
Trezit-am parte din servitorime,
Dar cum nu-i intendentul de găsit,
Chemat-am eu poliția. E clar
Că în odaie s-a pătruns în taină.
Mă iartă dacă...
WERNER: Ulrich, ce năpastă
Și ce fatalitate-ntunecată
Ca norii-atîrnă peste casa noastră!
ULRICH: Eu, tată, te socot nevinovat.
Dar lumea? Și, oare, judecătorul...
Dar trebuie să pleci de-aici îndată!
WERNER: Nu, am să stau! Și cine-ar cuteza
Pe mine să mă bănuiască?
ULRICH: Spune,
Nu ai avut vreun oaspete? Doar mama
Cu tine-a fost?
WERNER: Ah, ungurul!
ULRICH: Dar el
A dispărut aseară.
WERNER: L-am ascuns
Eu în fatala trecere secretă!
ULRICH: Acolo am să-l prind!

(Ulrich dă să plece.)

WERNER: E prea tîrziu.
Plecase din palat naintea mea,
Căci am găsit deschis panoul, cum
Și ușile salonului. Crezut-am
C-a prins prielnicul moment să scape
De ai lui Idenstein ciraci, ce,-aseară,
Îl urmăreau.

ULRICH: Și ai închis panoul?

WERNER: Da, nu fără a-i reproșa în gînd
(Și tremurînd în sinea mea de spaimă)
Că pe acel ce l-a adăpostit
Mai, mai să-l dea de gol.

ULRICH: Deci l-ai închis?

WERNER: Desigur.

ULRICH: Asta-i bine, dar mai bine
Era să nu schimbi locul în bîrlog de...

(Șoviie.)

WERNER: De hoți! Da, asta vrei să zici! Îndur,
Și-o merit.

ULRICH: Tată, nu vorbi despre-asta.
Nu mă gîndesc la furt, ci la o crimă
Și la urmările ce poate-avea.
De ce l-ai fost ascuns?

WERNER: Puteam să n-ó fac?
Îl urmărea dușmanul meu de moarte
Pentru o vină-*a mea;* în siguranță
Eram — căci victimă era în lucu-mi
Și îi cerea trei ceasuri de-adăpost
Netrebnicului din a cărui vină
Era vînat! Nici lup să fi fost omul,
Tot nu-l puteam goni.

ULRICH: Te-a răsplătit
Precum un lup, dar n-avem timp de el.
Să pleci îndată, iar eu voi rămîne
Să dau de urma lui, de-i cu putință.

WERNER: Dar fuga mea-i va da de bănuit
Molohului[33]: noi victime, chiar două,
În locul uneia: fugarul ungur,
Ce pare vinovat, și...

ULRICH: Cum? Doar *pare?*
Dar cine altul poate fi?

WERNER: Nu eu,
Cu toate că și tu, tu, *fiul meu*,
Te-ai îndoit.

ULRICH: Și te-ndoiești că-i el?

WERNER: De cînd în hăul fărdelegii eu
Căzut-am, fiule, (nu prin omor,)
Și l-am văzut pe un nevinovat
În locu-mi obidit, să mă-ndoiesc
Am prins că vinovat e vinovatul.
Tu, suflet nepătat, în virtuoasa-ți
Mînie, poți s-acuzi și aparența,
Și-n umbra inocenței poți să vezi
Un criminal, din cauza umbrei poate.

ULRICH: Și dacă eu așa fac, ce-or să spună
Cei care nu te știu, sau doar atît știu —
Să obidească? Fugi din calea lor!
Am să te-ajut, și Idenstein la fel,
Vrînd liniște și vrînd inelul scump.

WERNER: Să fug! Și numele legat să-mi fie
De-al ungurului, ori, ca mai sărac,
Purtînd pecetea crimei?

ULRICH: Aiureli!
Gîndește-te doar la moșia-ta
Și la castelul pentru care-atît
Ai suferit. Aici n-ai *nici un nume*,
Căci cel pe care-l porți e fals.

WERNER: Așa-i,
Dar tot nu-l vreau în amintirea lumii
Pătat de sînge, nici în colțul ăsta
Uitat de Dumnezeu. Apoi, urma-vor
Și cercetări.

ULRICH: Veghea-voi ca nimic
Să nu te-atingă. Nimeni nu te știe
Aici ca al lui Siegendorf urmaș.
De Idenstein te bănuie, aceasta
E doar *o bănuială*, iar el este
Nebun, iar Werner pe nebun l-o face
Să se gîndească foarte mult la sine.
Iar legile (de-au fost vreodată legi
În acest sat,) le-a suspendat demult
Războiul crîncen de treizeci de ani,
Și capul și-l ridică-abia din praful
În care armiile le-au strivit.

E nobil Stralenheim, însă aici
E nebăgat în seamă; n-are-avere,
Nici influență, decît doar atît
Cît a pierit cu el. Puțini mai au
Putere-asupra oamenilor după
O săptămînă de la-nmormîntare,
De n-au interesate rubedenii,
Ceea ce nu e cazul. A murit
Necunoscut și singur, și-un mormînt
Pustiu precum pămînturile sale
E tot ce-o s-aibă, fără vreun blazon.
Pe criminal dacă-l descopăr, bine;
De nu, iar bine. Vor urla în juru-i
Toți slujitorii îmbuibați precum
Cînd se-neca în Oder — dar un deget
Nu vor mișca acum, nici după aia.
Hai, pleacă, nu vreau să-ți aud răspunsul!
Pălit-au stelele, și-n negrul păr
Al nopții zorii-au presărat cenușă.
Nu, nu-mi răspunde. Iartă-mă că sînt
Atît de neclintit. Sînt fiul tău,
Mult căutatul, greu găsitul fiu.
Pe mama cheam-o, și plecați în taină,
Neauziți, lăsînd în seama-mi restul.
Răspunde-voi pentru plecarea ta,
Și ăsta-i lucrul cel mai important,
Și datoria mea. Ne-om întîlni
La Siegendorf, și steagurile noastre
Iar flutura-vor glorioase-n vînt.
Gîndește-te la asta doar, pe mine
Lăsîndu-mă să lupt cu ei, că-s tînăr.
Plecați! Fii fericit la anii maturi.
S-o mai sărut pe mama, și-apoi, cerul
Vă deie aripi!

WERNER: Sfatul tău e bun,
Dar e și onorabil?

ULRICH: Onorabil
Pentru un fiu e tatăl să-și salveze.

(Ies din scenă.)

SCENA 1

Un salon gotic la castelul Siegendorf, în apropiere de Praga.

Intră Erik şi Henrick, slujitori ai contelui.

ERIK: Venit-au vremi mai bune, în sfîrşit!
Între-aste ziduri, noi stăpîni şi chefuri
Pe cinste, tot ce ne doream de mult.

HENRICK: *Stăpînii*, da, sînt noi pentru acei
Ce după noutăţi tînjesc, chiar dacă.
Un nou mormînt i-a fost făcut stăpîni.
Cît despre-ospeţe, Siegendorf, bătrînul,
La înălţime-a fost, ca orice prinţ,
Prin ospitalitatea-i feudală.

ERIK: Da, cît privesc bucatele şi-o cupă;
Cît despre veselie, jocuri, lucruri
În lipsa cărora orice petreceri
Sînt nesărate, n-am prea avut parte.

HENRICK: Bătrînului nu îi erau pe plac
Chiolhanul, zarva. Crezi că *ăsta-i* altfel?

ERIK: Pînă acum mărinimos şi bun
S-a dovedit, şi îl iubim cu toţii.

HENRICK: Domnia lui e-n luna cea de miere,
Şi-ntîiul an al unui suveran
E an de nuntă. Mai tîrziu vedea-vom
Ce fire are.

ERIK: Domnul dea ca firea
Ca astăzi să-i rămînă! Şi-apoi, Ulrich,
Cel tînăr conte, ah, ce cavaler e!
Păcat că s-a sfîrşit războiul, zău!

HENRICK: De ce?
ERIK: Privește-l, și răspunde-ți singur.
HENRICK: Puternic este, tînăr și frumos
Ca tigrul tînăr.
ERIK: Dar vasal fidel
N-arată.
HENRICK: Poate-i unu-adevărat.
ERIK: Păcat, am zis, că nu mai sînt războaie,
Căci cine-ar fi mai mîndru decît el,
Respectul impunînd fără-a jigni?
Scrîșnind din dinți, cu lancea-n mînă, cine,
Își taie drum, dulăilor pe urmă,
Să-nghesuie mistrețu-ntr-un tufiș?
Au cine călărește, poartă șoimul
Ori mînuiește spada mai grozav?
Al cui panaș se leagănă mai mîndru?
HENRICK: Ca el nu-i nimeni. Dacă, în curînd,
N-o fi război, nu-ți fie teamă, el,
De nu l-a și stîrnit, stîrni-va unul.
ERIK: Ce vrei să spui?
HENRICK: Vezi ce tovarăși are,
Puțini din ei vasali aici născuți.
Par... *(șovăie.)*
ERIK: Ce?
HENRICK: Din ăia pe care războiul,
Ce-ți este drag, i-a mai lăsat în viață.
Ca alți părinți, războiul își rîzgîie
Copiii cei mai răi.
ERIK: Ei, aiureli!
Sînt bravi, de fier, cum îi plăceau lui Tilly.
HENRICK: Și cui plăcut-a Tilly? Despre asta,
La Magdeburg[34] întreabă, ori întreabă-l
Pe însuși Wallenstein și-alți...
ERIK: Din mormînturi!
Ce-i dincolo, nu este treaba noastră.
HENRICK: O, din odihna lor de-ar fi lăsat
Un pic și țării! Cică-i pace-n țară,
Dar ăștia tot foiesc, și cine sînt
Doar Domnul știe. Dau năvală noaptea,
Dispar în zori, și fac prăpăd mai mult
Decît războiul chiar.
ERIK: Și ce-are-a face
Cu asta Domnul Conte Ulrich?

HENRICK: Ei,
Ne poate apăra. Ziceai că-i place
Războiul; să-l dezlănțuie-mpotriva
Tîlharilor acestora!
ERIK: Mai bine,
Pe el întreabă-l.
HENRICK: Mai degrabă leul
De ce nu-i place laptele.
ERIK: Ah, iată-l
Că vine!
HENRICK: Sper că știi să taci din gură!
ERIK: De ce-ai pălit?
HENRICK: Nu am nimic. Doar taci.
ERIK: N-am să repet ce-ai spus.
HENRICK: Doar vorbe goale.
Chiar de-ar fi altfel, el o să se-nsoare
Cu preafrumoasa Ida Stralenheim,
Moștenitoarea fostului baron,
Și ea va îmblînzi întrucîtva
Asprimea ce în suflete-a lăsat-o
Războiul, mai ales în cei născuți
Pe-altarul lui, setoși încă de sînge,
Că-n stropi de sînge mulți s-au botezat.
Te rog să nu sufli o vorbă, una
Din ce eu spus-am.

Intră Ulrich și Rodolph.

Bună ziua, Conte.
ULRICH: O, vrednicul meu Henrick, bună ziua.
De vînătoare-i gata totul, Erik?
ERIK: Da, cîinii sînt la marginea pădurii,
Hăitașii-s gata, ziua e propice.
Să chem suita Excelenței-Voastre?
Ce cal v-alegeți azi?
ULRICH: Pe murg, pe Walstein.
ERIK: Luni l-ați cam istovit; cu lancea, patru
Ați omorît cu mîna dumneavoastră.
ULRICH: Așa-i, uitasem; pe bătrînul sur,
Pe Ziska adă-mi-l. N-a mai ieșit
De două săptămîni.
ERIK: L-om pregăti
Îndată. Suitori cam cîți să vină?

ULRICH: Maestrul meu de călărie, Weilburg,
Să hotărească.

(Erik iese din scenă.)

Rodolph, veşti cam proaste
Am de la...

(Rodolph arată cu degetul spre Henrick):

RODOLPH: Excelenţă...
ULRICH: Henrick, încă
Mai eşti aici?
HENRICK: Aştept porunci, stăpîne.
ULRICH: Salut din partea mea du-i tatei şi
Întreabă-l dacă are vreo dorinţă,
Cît n-am încălecat.

(Henrick iese din scenă.)

Ascultă, Rodolph,
Ai noştri au bătut puţin hotarul
Franconiei şi, cică, întărită
Va fi coloana-n contra lor trimisă.
Se cere grabnic să ajung la ei.
RODOLPH: Aş zice să aştepţi mai bune sfaturi.
ULRICH: Chiar vreau să plec; necazul ăsta multe
Din planurile mele le încurcă.
RODOLPH: Pe conte greu va fi să-l lămureşti.
ULRICH: Voi zice că-s nereguli pe moşia
Cea din Silezia. Optzeci de oameni
În toiul vînătorii ia cu tine,
Cei ce-s conduşi de Wolffe. Prin păduri
Drum vă tăiaţi. Ştii bine drumul, nu?
RODOLPH: Ca-n noaptea cînd...
ULRICH: Să nu vorbim de asta
Cît nu vom izbîndi precum atunci.
Cînd îi ajungi, lui Rosenberg dă-i astă
Scrisoare.

(Îi dă o scrisoare.)

Şi mai spune-i ajutoare
Că i-am trimis, prin tine şi prin Wolffe,
Ca semn că vin şi eu, măcar că tata
Toţi slujitorii la-ndemînă-şi vrea
Cît nu s-a încheiat căsătoria

Cu mari serbări și alte aiureli
Cum datinile nupțiale cer.

RODOLPH: Credeam că o iubești pe doamna Ida.

ULRICH: Nu zic că nu, dar tinerețea eu
N-o să mi-o leg de-o fustă, chiar de-ar fi
A unei Venus; drumul glorios
N-o să-mi opresc, cînd fapte mari mă cheamă.
Da, o iubesc, dar cît iubită poate
Să fie-n chip cinstit.

RODOLPH: Și pe vecie?

ULRICH: Da, cred că da, căci nu m-atrage alta,
Dar timpul eu cu amoroase fleacuri
Nu pot să-mi pierd. Se cere mari isprăvi
Să săvîrșim. Grăbește-te, deci, Rodolph!

RODOLPH: Cînd mă întorc, deci, baroneasa Ida
Va fi contesa Siegendorf?

ULRICH: Da, poate.
Așa vrea tata, și nu-i rău gîndit:
Unirea asta cu un ultim mugur
Al ramurei rivalului de moarte
Clădește-un viitor și șterge poate
Trecutul.

RODOLPH: Ei, cu bine.

ULRICH: Nu, mai stai,
Să-ncepem vînătoarea; doar atunci
Ia-ți oamenii.

RODOLPH: Așa voi face. Dar, —
Să leg iar vorba — zic c-a fost frumos
Din partea contelui după orfană
La Königsberg îndată să trimită
Și s-o numească fiica lui.

ULRICH: E-o fată
Desăvîrșită, mai ales c-au prins
Să se-ndrăgească unul pe-altul.

RODOLPH: Cică
Baronul a murit de-o fierbințeală?

ULRICH: De unde vrei să știu?

RODOLPH: Tot umblă zvonuri
C-ar fi murit în chip ciudat; chiar locul
Unde-a murit abia de se cunoaște.

ULRICH: Un sat pierdut, tocmai pe la hotarul
Sileziei sau al Saxoniei.

RODOLPH: Şi n-a lăsat vreun testament — nimic?
ULRICH: Nu-s nici notar, nici confesor, aşă că
Nu pot să spun.
RODOLPH: Ah, vine doamna Ida!

Intră Ida Stralenheim.

ULRICH Devreme trează, scumpă verişoară!
IDA: Nu *prea* devreme. Pot să te-ntrerup?
De ce-mi spui *verişoară*, dragă Ulrich?
ULRICH *(zîmbind)*:
Nu sîntem verişori?
IDA: Ba da, dar rece
Cuvîntu-mi sună; parcă te-ai gîndi
La stirpea noastră numai şi la sînge.
ULRICH *(trăsărind)*: La sînge!
IDA: Al tău sînge, din obraji,
De ce-a pierit?
ULRICH: Zău, a pierit?
IDA: Da. Nu,
Căci în obraji năvală-ţi dă din nou.
ULRICH *(revenindu-şi)*:
O clipă de-a pierit, e din pricină
C-a ta vedere l-a trimis napoi
În inima ce pentru tine bate,
Iubită verişoară.
IDA: Iar!
ULRICH: Să-ţi spun,
Mai bine, surioară?
IDA: Şi mai rău!
Ah, aş fi vrut defel să nu fim rude!
ULRICH *(mohorît)*:
De n-am fi fost!
IDA: O, ceruri, ai fi vrut
Să nu fi fost?
ULRICH: Prea scumpă Ida, oare
Prin asta nu-s ecoul vrerii tale?
IDA: Ba da, dar nu mi-aş fi dorit-o eu
Cu-asemenea privire, şi-apoi, seama
Nici nu-mi dădeam ce spun. Ci hai să fiu
Ce tu vrei, verişoară, surioară,
Să fiu ceva şi pentru tine.
ULRICH: Totul
Vei fi.

IDA: Tu, Ulrich, pentru mine totul
Şi eşti, dar pot s-aştept.
ULRICH: O, Ida scumpă!
IDA: Da, spune-mi Ida, Ida *ta*, căci numai
A ta voi fi; pe nimeni n-am pe lume
De cînd sărmanul tata...

(Şovăie.)

ULRICH: Dar îl ai
Pe *tatăl meu*, mă ai *pe mine*.
IDA: Ulrich,
Doar tata îmi lipseşte ca să-mi fie
Deplină fericirea!
ULRICH: Da, desigur!
IDA: L-ai fi iubit, te-ar fi iubit, căci bravii
Mult unul altuia îşi plac. Era
Cam rece, trufaş (naşterea-i da dreptul),
Dar sub această aspră aparenţă...
O, dacă v-aţi fi cunoscut! Tovarăş
De drum dacă-i erai, n-ar fi murit
Nemîngîiat şi singur.
ULRICH: Asta cine
Ţi-a spus-o?
IDA: Ce anume?
ULRICH: Cum că *singur*
Ar fi murit.
IDA: Aşa s-a fost zvonit.
Şi-apoi, toţi slujitorii-au dispărut
Şi nu s-au mai întors. Ce fierbinţeală
I-a măturat pe toţi?
ULRICH: De-avea alături
Şi slujitori, nu se putea să moară
Neîngrijit şi singur.
IDA: Vai, ce-nseamnă
Un slujitor la patul morţii cînd
Înceţoşaţii ochi pe cei iubiţi
Îi caută? Se zice c-a murit
De fierbinţeală.
ULRICH: Ah, *se zice?* Dar
De *asta* a murit.
IDA: Eu, uneori,
Visez că altfel.
ULRICH: Nu poţi crede-n vise.

IDA: Îl văd precum te văd.
ULRICH: *Cum?*
IDA: Plin de sînge,
Livid, și lîngă el, un om în mînă
Cu un cuțit.
ULRICH: Dar *fața* nu i-o vezi?
IDA *(privindu-l)*:
Ce? Doamne! *Tu o vezi?*
ULRICH: De ce mă-ntrebi?
IDA: Dar arătai de parcă îl vedeai
Pe ucigaș!
ULRICH *(agitat)*:
Copilării! Vai, Ida,
M-ai molipsit de slăbiciunea ta,
Căci tot ce tu simți, simt și eu. Te rog,
Copilă dulce, schimbă...
IDA: Da, copilă!
Am cincisprezece ani!

(Se aude un sunet de corn.)

RODOLPH: Ah, sună cornul!
IDA *(privindu-l arțăgoasă)*:
De ce-i spui asta? Ce, el nu-l aude?
RODOLPH: Mă iartă preafrumoasă baroneasă.
IDA: N-am să te iert, de nu-ți cîștigi iertarea,
Ajută-mă pe Ulrich să-l conving
Să nu se ducă azi la vînătoare.
RODOLPH: O, n-ai nevoie de-ajutorul meu!
ULRICH: Nu pot să nu mă duc.
IDA: Așa se cere.
ULRICH: *Se cere!*
IDA: Da, căci n-ai fi cavaler
Altfel. Te rog, pe voie fă-mi, te rog,
Iubite Ulrich, pentru astăzi doar.
Căci se vestește mohorîtă ziua,
Iar tu arăți bolnav și palid.
ULRICH: Ida,
Glumești!
IDA: Ba nu, întreabă-l și pe Rodolph.
RODOLPH: Așa-i, căci într-un sfert de ceas la față
Mai mult de cînd te știu te-ai tot schimbat.
ULRICH: Dar n-am nimic! Un pic de aer proaspăt,

Şi îmi revin. Sînt un cameleon
Care trăieşte doar cu aer; fastul
Banchetelor în marile saloane
Nu-i pot fi hrană sufletului meu.
Eu sînt un pădurar, om ce respiră
Doar aeru-nălţimilor, iubind
Tot ce iubeşte vulturul.

IDA: Afară
De pradă, sper.

ULRICH: Urează-mi, scumpă Ida,
Noroc la vînătoare; drept trofee,
Promit cinci capete de porci mistreţi.

IDA: Nu vrei, deci, să rămîi! O, n-ai să pleci!
Hai, am să-ţi cînt.

ULRICH: Soţie de soldat
Greu ai să fii.

IDA: Dar nici nu vreau să fiu.
Războaiele s-au isprăvit, iar tu
În pace vei trăi pe-a ta moşie.

Intră Werner, acum Conte de Siegendorf.

ULRICH: Ah, bună ziua, tată. Ce păcat
Că timpu-i scurt, căci auzit-ai cornul.
Hăitaşii-aşteaptă.

SIEGENDORF: Lasă-i să aştepte.
Doar n-ai uitat că mîine-i festivalul
Din Praga[35], păcii închinat. În stare
Ai fi cu patimă să tot vînezi,
Încît să nu poţi fi napoi diseară,
Ori prea sleit cu nobilii de frunte
Să poţi sta-n rînd.

ULRICH: Ajunge unul, conte,
Pentru-amîndoi. Ştii că nu-mi plac aceste
Spectacole.

SIEGENDORF: Nu, Ulrich, n-ar fi bine
Ca tu doar, din ai noştri tineri nobili,
De faţă să nu fii.

IDA: Chiar cel mai nobil
Ca-nfăţişare şi prin fel de-a fi.

SIEGENRDOF *(Idei)*:
Aşa-i, copilă dragă, dar o spui
Cam prea de-a dreptul pentru-o domnişoară.
Vezi, dragă Ulrich, că doar de curînd

Onorurile ne-am redobîndit,
Şi unul de-ar lipsi din casa noastră,
Am fi toţi rău priviţi. Tu ţine seama
Ce se sărbătoreşte şi-n ce loc.
Apoi şi Cerului, ce ne-a redat
Tot ce-am avut şi, pe deasupra, pacea,
Să-i mulţumim se cade.

ULRICH *(aparte)*: Ce cucernic!
Da, bine, tată, te ascult.

(Tare, unui slujitor.)

Ei, Ludwig,
Le spune că oprit-am vînătoarea.
(*Ludwig iese din scenă.*)

IDA: De-un ceas mă rog de tine,-n van, iar lui
I te supui îndată!

SIEGENDORF *(zîmbind)*: Eşti geloasă,
Micuţă răzvrătită? Ia te uită,
Se învoieşte cu neascultarea,
De nu-i faţă de ea! Dar nu te teme,
Că ai să-l cîrmuieşti cu duioşie
Şi mînă tare.

IDA: Dar eu vreau *acum*.

SIEGENDORF: Acum, la harpă, căci te-aşteaptă Doamna
Contesă. Se tot plînge că, de-o vreme,
Cam uiţi de muzică.

IDA: Deci bună ziua,
Dragi rude. Ulrich, vii să mă asculţi?

ULRICH: Păi, ce să fac?

IDA: Fii sigur c-am să cînt
Mai dulce ca un corn. Sper să răspunzi
Chemării muzicii. Cînta-voi marşul
Lui Gustav, regele.

ULRICH: De ce nu marşul
Lui Tilly?

IDA: Tilly-a fost un monstru, Ulrich,
Şi numai gemete-ar ieşi din strune.
Nu-i muzică nimic din ce-avea el.
Hai iute, căci şi mama să te vadă
Tînjeşte.

(Ida iese din scenă.)

SIEGENDORF: Ulrich, singuri vreau să stăm
De vorbă.
ULRICH: Timpul meu vasal îți este.

(Aparte, lui Rodolph)

Te du, fă ce ți-am, spus, și cere iute
Răspunsul să-mi trimită Rosenberg.
RODOLPH: Am treburi peste graniță. Ceva
Pot face-acolo pentru domnul Conte?
SIEGENDORF *(tresare)*:
Ah, *care* graniță?
RODOLPH: Silezіană,
În drum spre...

(Aparte, lui Ulrich)

Ce să spun?
ULRICH *(aparte, lui Rodolhp)*: În drum spre Hamburg.

(Aparte, sieși)

Acest răspuns de alte întrebări
Îl va scuti.
RODOLPH: La Hamburg mă duc, conte.
SIEGENDORF *(agitat)*:
La Hamburg? Nu, nimic nu am a face
Cu-acest oraș. Drum bun!
RODOLPH: Cu bine, conte.

(Rodolph iese din scenă.)

SIEGENDORF: Știi, Ulrich, despre el și alți ciudați
Tovarăși de ai tăi vreau să-ți vorbesc.
ULRICH: E nobil, conte, printre cei mai nobili
De prin Saxonia.
SIEGENDORF: Eu nu vorbesc
De naștere, ci de purtarea lui.
Se spun atîtea despre el!
ULRICH: Dar cine
De bîrfă scapă? Pînă și-un monarh
De șambelanul lui este bîrfit,
Și nu-i scutit de-un rînjet de curtean
Nerecunoscător, pe care mare
El l-a făcut.
SIEGENDORF: Vreau limpede să fiu;
De Rodolph se vorbește mult mai rău.

Se zice că ar fi în legătură
Cu-acele „bande negre" ce, la graniți,
Mai pradă și-astăzi.

ULRICH: Crezi în gura lumii?

SIEGENDORF: În acest caz, da, cred.

ULRICH: În *nici un* caz.
Credeam că lumea o cunoști prea bine
Și-o acuzație n-o crezi sentință.

SIEGENDORF: Știu, fiule, tu te gîndești la... Dar
Destinu-n juru-mi pînza-i de păianjen
Des și-a țesut-o, cît mă zbat ca musca
În ea, și nu pot să o rup. Ia seama,
O, Ulrich; patimile mi-au adus
Mizerie și douăzeci de ani
De foame — și nici astea nu le-au șters
Urmările — și; poate, mii de ani,
(Chiar și aici, în *unele momente*,
Ce pot dura și ani, cuprins de-un zbucium
Cumplit sînt) nu răscumpără o clipă
De nebunie ce-a pătat onoarea.
Ți-o spune-un tată. Tata nu mi-a spus-o,
Și vezi unde-am ajuns, iubite Ulrich.

ULRICH: Ajuns-ai conte Siegendorf, prosper,
Avînd și apanaje ca de prinț,
Iubit de-ai săi vasali, cinstit de toți
Ce-ți stau, prin rang, alături.

SIEGENDORF: Ah, prosper
Tu zici c-aș fi, cînd teama pentru tine
Mă macină! Iubit, cînd fiul meu
Nu mă iubește! Bată mii de inimi
Iubindu-mă, cînd rece-o simt pe-a ta.

ULRICH: Că-i rece *cine*-ar cuteza să spună?

SIEGENDORF: O, nimeni, însă eu ți-o văd, ți-o *simt*
Mai mult decît un dușman ce ți-ar spune-o
Cu spada ta în inimă. Eu rănii
Din inimă îi supraviețuiesc.

ULRICH: Greșești. Eu simțămintele nu știu
Să mi le-arăt. Cum ar putea fi altfel,
Cînd doisprezece ani nu mi-am văzut
Părinții?

SIEGENDORF: Nu tot doisprezece ani
Nu mi-am văzut eu fiul? Dar mustrarea
Nu schimbă firea nimănui. Mai bine

Să stăm de vorbă despre alte lucruri.
Aș vrea să-ți spun că acești tineri nobili,
Prin nume mari, săvîrșitori de fapte
Întunecate, (poate cele mai
Întunecate, adevăr de-i zvonul),
Te vor conduce la...

ULRICH *(nerăbdător)*: Pe mine nimeni!
Nu *mă conduce!*

SIEGENDORF: Nici conducător
Al lor să nu fii, sper. Știi, m-am gîndit
Că ar fi bine să te-nsori cu Ida,
Să scapi de neastîmpărul din tine.
Pari s-o iubești.

ULRICH: Am spus c-am să te-ascult,
Chiar cu Hecate[36] dacă m-ai uni.
Mai mult să spună poate oare-un fiu?

SIEGENDORF: Spui chiar prea mult. Nu-i pe potriva vîrstei
Atîta rece nepăsare-n fața
A ceea ce pentru bărbați înseamnă
O înflorire-a fericirii (căci
A gloriei pernă-i neodihnitoare,
Obrajii dragostei de nu-s alături);
Slujit ești de-o pornire, de un dușman,
Pe care robul tău îl crezi, dar care
Pe-un muritor pe căi greșite-l duce
Și gîndurile-i stăpînește; altfel,
Ai fi răspuns: „Da, o iubesc pe Ida,
Și-am să mă-nsor cu ea." Sau, „n-o iubesc,
Și nu sînt pe pămînt puteri cu ea
Să mă unească!" "Eu așa făceam.

ULRICH: Da, căci *din dragoste* te-ai însurat.

SIEGENDORF: Și unicul refugiu, la restriște,
Doar dragostea mi-a fost.

ULRICH: Dar și pricina
Mizeriilor ce le-ai îndurat!

SIEGENDORF: Iar nu e pe potriva vîrstei tale
Acest răspuns! La douăzeci de ani,
Cine-ar răspunde-așa?

ULRICH: Nu tu mi-ai spus
Să nu-ți urmez exemplul?

SIEGENDORF: Ce sofist
Copil! Dar spune-mi, o iubești, pe Ida,

Sau n-o iubești?

ULRICH: Ce importanță are,
Cu dînsa dacă-s gata să mă-nsor?

SIEGENDORF: Nu, pentru tine n-are importanță,
Dar pentru ea înseamnă viața toată.
E tînără, frumoasă, te adoră,
E plină de virtuți ce fericit
Pot să te facă și să-ți schimbe viața
În vis de nedescris nici de poeții
Cei pentru care (dacă-Nțelepciunea
Virtutea n-ar iubi-o), Nțelepciunea
Schimba se poate în Filozofie.
De-ți poate fericire dărui,
Și ea ar merita ceva în schimb.
Frîngîndu-și inima nu vreau s-o văd
Pentr-un bărbat cu inima de piatră,
Nici veștejindu-se precum o floare
Pe care-o pasăre a părăsit-o
Ce ea privighetoare o crezuse,
Cum spun poveștile orientale[37].
Ea este...

ULRICH: Fiică a lui Stralenheim,
Dușmanul tău de moarte. Totuși, eu
Am să mă-nsor cu ea, chiar dacă nu-s
Atît de-mpătimat.

SIEGENDORF: Dar te iubește!

ULRICH: Și eu pe ea, deci bine-i să gîndesc
De două ori.

SIEGENDORF: Iubirea, vai, nicicînd
Nu a făcut așa!

ULRICH: Atunci e timpul
Să-și ieie legătura de pe ochi,
Să vadă înainte de-a sări.
Sărit-a pîn-acuma doar în hău.

SIEGENDORF: Dar te-nvoiești cu-nsurătoarea?

ULRICH: Da.

SIEGENDORF: Atunci să hotărăști, e cazul, ziua.

ULRICH: Curtenitor ar fi s-o las pe dînsa
Să hotărască.

SIEGENDORF: Mîna-i, pentru tine,
Eu am s-o cer.

ULRICH: Eu niciunei femei
Nu am să-i cer vreodată mîna. Dacă

S-a hotărît ceva, cînd „da" va spune,
Voi spune și eu „da".

SIEGENDORF: Dar tu dator
Ești să-i ceri mîna.

ULRICH: Conte, mă însor
Ca să-ți fac voia; pentru mine, deci,
E cazul să-i ceri mîna. Dar acum,
Plăcere ca să-ți fac, mă duc la mama,
Și știi că ea-i cu Ida. Ce aștepți
Mai mult din parte-mi? Mi-ai cerut să fug
De bărbățeștile-ndeletniciri
De dincolo de-aceste ziduri, și
Te-am ascultat. Vrei să mă schimbi în tînăr
Ce stă pe lîngă fuste și ridică
Mănuși și evantaie și croșete,
Pîndind un zîmbet și zîmbind și el
La femeieștile sporovăieli,
Privind în ochii lor de parcă-ar fi
Mari stele peste-un cîmp de bătălie
Ce-am cîștigat-o! Poate oare-un fiu
Mai mult să facă?

(Ulrich iese din scenă.)

SIEGENDORF *(singur):*
Faci prea mult. Prea mult
Din datorie, nu și din iubire!
Plătit sînt cu monezi cu care el
Nu mi-i dator. Sucită mi-a fost soarta
Și datoria de părinte,-n timp,
Să-mi fac nu am putut pînă acum.
Iubire însă el îmi datorează,
Căci m-am gîndit la el tot timpul și
L-am plîns amar dorind să-l regăsesc.
Și l-am găsit! Dar cum? Ascultător,
Dar rece. Îndatoritor, dar plin
De nepăsare și misterios,
Cu gîndurile-aiurea; îi tot place
Să plece -- unde? Și e-n legătură,
Din nobilii cei tineri, doar cu cei
Mai zurbagii; ce-i drept, nu-mpărtășește
Plăcerile vulgare ale lor.
Nu pot să înțeleg ce-i leagă. Sfatul
Toți, toți i-l cer, și e privit de ei

Ca un coducător. În mine însă
Încredere nu are. Oare pot
Să sper că, după... Ce, oare al tatei
Blestem și-asupra fiului coboară?
Ori ungurul o fi pe-aproape, sînge
Să verse iar? Ori... a lui Stralenheim
Fantomă bîntuie printre cei care
A morții poartă nu i-au fost deschis,
Pe tată și pe fiu vrînd să-i lovească?
Nu-i vina noastră, nici păcatul nostru,
Căci dușman tu ne-ai fost, și te-am cruțat
Chiar nimicirea mea cînd sta să doarmă
Cu tine-n pat, spre-a se trezi cu tine.
Doar... Ah, tu, aur blestemat! Otravă
Îmi ești în mîini — și să te folosesc
Nu pot, dar nici să mă despart de tine!
În mînă mi-ai ajuns în așa fel,
Încît cred orice mîini c-ai molipsi.
Și cîte n-am făcut să mă răscumpăr,
Afurist metal! Cu-al tău stăpîn
Precum cu al meu frate m-am purtat,
Chiar dacă nu a fost ucis de mine
Sau de ai mei — căci pe a lui orfană
De suflet am luat-o, ca o fiică
A mea să fie.

Intră un slujitor.

Excelență,-așteaptă
Abatele pe care l-ați chemat.

(Slujitorul iese din scenă.)

(Intră Starețul Albert.)

STAREȚUL: Domnească pacea-ntre aceste ziduri!

SIEGENDORF: Bine-ai venit, părinte! Ascultată
Să-ți fie ruga. Toți de ea nevoie
Avem; eu...

STAREȚUL: Contele-i îndreptățit
La toate rugile din mănăstirea
Ce-ai lui părinți au ctitorit-o și-i
Acum de noii conți oblăduită.

SIEGENDORF: Da, bunule părinte, pentru noi
Necontenit te roagă-n aste vremuri

De erezie, chiar de acel Gustav,
Schismaticul, s-a dus acasă.

STAREȚUL: Casa
Necredincioșilor, apururi plină
De blésteme, scrîșniri din dinți și plîngeri,
De sînge, lacrimi și foc veșnic și
Viermi ce nu mor.

SIEGENDORF: Părinte, adevărul
Grăiești. Și, să-l cruțăm de-asemeni chinuri
Pe-un credincios ce a murit lipsit
De binecuvîntările din urmă,
Ce ușurează statu-n purgatoriu,
Cu umilință dăruiesc acest
Fișic de aur, pentru acatiste
Spre pacea sufletului său.

(Siegendorf îi oferă aurul pe care l-a luat de la Stralenheim.)

STAREȚUL: O, conte,
Dacă-l primesc, e doar pentru că știu
Că, altfel, v-aș jigni. O mare parte
Din acest aur s-o schimba-n pomeni,
Dar pentru mort rugi multe înălța-s-or.
Nevoie n-are mănăstirea noastră
De danii, căci din vechi e înzestrată
De-ai voștri cuvioși strămoși. Dar rugi
Au pentru cine să-nălțăm anume?

SIEGENDORF *(nehotărît):*
Pe... pentru mort.

STAREȚUL: Ce nume are mortul?

SIEGENDORF: Cer mîntuire nu pentru un nume,
Ci pentr-un suflet.

STAREȚUL: Taina nu vreau, conte,
Să o pătrund. Pentr-un necunoscut
Ne vom ruga ca pentr-un falnic nume.

SIEGENDORF: Eu taine n-am. *Putea să aibă* mortul.
Pe scurt, lăsat-a acești bani cu limbă
De moarte... nu de moarte, orișicum,
Pentru pioase întrebuințări
Țin acești bani.

STAREȚUL: O faptă cuvioasă
În numele prietenilor duși
De printre noi.

SIEGENDORF: Dar nu mi-a fost prieten,
Ci dușmanul de moarte.
STAREȚUL: Și mai bine!
E-o vrednicie-un suflet de dușman
Să vrei să-l mîntuiești cît ești în viață,
Iertîndu-l.
SIEGENDORF: Însă eu nu l-am iertat
Și nu l-am suferit pînă la moarte;
Nici el pe mine. Nici acum nu spun
Că l-aș iubi.
STAREȚUL: E încă și mai bine,
Religie curată e să-l mîntui
De iad pe cel pe care îl urăști!
E-o milă evanghelică! Și-apoi,
Cu propiul tău aur...
SIEGENDORF: Nu-i al meu,
Părinte.
STAREȚUL: Dar al cui e? Nu mi-ați zis
Că nu-i lăsat prin testament?
SIEGENDORF: Totuna-i
Al cui a fost. Fii sigur că nevoie
De el nu are fostul lui stăpîn
Decît pentru altare și-acatiste.
STAREȚUL: Nu e pătat de sînge?
SIEGENDORF: Mult mai rău:
Pătat e de o veșnică rușine.
STAREȚUL: În pat murit-a fostul lui stăpîn?
SIEGENDORF: Vai, da!
STAREȚUL: O, fiule, în răzbunare
Recazi dacă regreți o moarte fără
De sînge.
SIEGENDORF: A murit scăldat în sînge!
STAREȚUL: Spuneați că a murit în pat, nu-n luptă.
SIEGENDORF: Cu gîtul retezat, în întuneric,
Murit-a, dar în pat. Poți să te uiți
La mine — ucigașul nu sînt eu.
Pot să mă uit în ochii tăi ca-n ochii
Lui Dumnezeu la marea judecată.
STAREȚUL: N-a fost lovit de-o rudă, de-un prieten?
SIEGENDORF: Pe Dumnezeu, cel care vede totul
Și pedepsește, nu!
STAREȚUL: Și nici nu știi
De cine-a fost lovit.

SIEGENDORF: Doar *bănuiesc*
Pe unul, pe-un necunoscut pe care
O zi doar l-am văzut.
STAREȚUL: Nevinovat
Ești, deci.
SIEGENDORF *(cu nesaț):*
Sînt oare?
STAREȚUL: Doar ai spus că ești
Și singur adevărul îl cunoști.
SIEGENDORF: Părinte, am spus numai adevărul,
Chiar dacă *nu întreg.* Părinte, spune-mi
Că *sînt* nevinovat! Sînt apăsat
De sîngele acestui om de parcă
Eu i l-aș fi vărsat, și n-am făcut-o!
Cînd *am putut* și, poate, *trebuia*
Să-l vărs — de-ngăduită-i apărarea
În fața dușmanilor tăi de moarte —
Eu l-am cruțat. Dar pentru el te roagă
Și pentru casa noastră, căci chiar dacă
Nevinovat sînt, remușcări mă rod,
De parcă eu l-aș fi ucis sau unul
De-ai mei. Te roagă pentru mine, deci,
Căci eu în van m-am tot rugat, părinte.
STAREȚUL: Da, fiule, am să mă rog. Coboare-ți
În suflet pacea, căci nevinovat ești.
Fii liniștit ca nevinovăția.
SIEGENDORF: O, liniștea nu-i totdeauna chip
Al nevinovăției. Simt aceasta.
STAREȚUL: Va fi cînd adevărul se va strînge
În minte tot. Acum la festivalul
De mîine, fiule, să te gîndești,
Căci sta-vei printre nobilii de vază
Alături de bravul fiu al tău.
Arată-te-mpăcat, nu ca urmare
A rugilor de mulțumire pentru
Că s-a sfîrșit războiul. Gîndul tău
De sîngele vărsat umbrit nu fie,
C-ar însemna să fii prea simțitor.
Alină-te, de gînduri negre uită,
Și vinovatul remușcări să aibă.

(Iese din scenă.)

SCENA 1

Un spațios și magnific salon gotic la castelul Siegendorf, împodobit cu trofee, steaguri și armele familiei.

Intră Arnheim și Meister, slujitori ai Contelui Siegendorf.

ARNHEIM: Hai, iute, căci sosește domnul conte,
Iar doamnele ajuns-au la portal.
Trimis-ai oameni să-l găsească-ndată
Pe cel pe care-l caută?

MEISTER: Desigur.
De ei e înțesată acum Praga
Și-l caută cum l-ai descris la chip
Și-mbrăcăminte. Dracu' să le ia
De chefuri și procesiuni! Plăcerea,
(De-o fi plăcere-n ele) este numai
A privitorilor, și nu a celor
Ce fac spectacolul.

ARNHEIM: Ei, lasă, lasă!
Contesa vine!

MEISTER: Ah, mai bine-o gloabă
Aș călări o zi la vînătoare,
Decît să stau o zi-n suita unui
Bărbat de vază, să mă plictisesc
De-atîta pompă!

ARNHEIM: Pleacă, și revino!

(Iese din scenă.)

Intră Contesa Josephina Siegendorf și Ida Stralenheim.

JOSEPHINA: Oh, slavă Domnului, s-a terminat!

IDA: Cum poți vorbi așa? Eu nici în vis
Ceva mai minunat nu am văzut.
Flori, ramuri, steaguri, nobili, cavaleri,
Panașe, rochii și bijuterii,
Parfumuri, roibii, soarele cernut
Prin mari vitralii și multicolore,
Și chiar *mormintele* ce respirau
Atîta pace, imnurile-apoi,
Cerești, de parcă pogorau din ceruri
Și nu suiau spre cer — și acel tunet
Armonios al orgii, robe albe,
Ochi ridicați spre cer, și pace, pace
Și bunăînvoire între oameni!
Oh, scumpă mamă!

(O îmbrățișează pe Josephina.)

JOSEPHINA: Draga mea copilă!,
Căci fi-vei în curînd copila mea.

IDA: Eu mă și simt. N-auzi cum inimioara
Îmi bate-n piept?

JOSEPHINA: Aud, iubirea mea.
Fereasc-o Domnul de amărăciuni!

IDA: Ce-amărăciuni? Și cine-o să ne facă
Să suferim? Eu de tristețe nu vreau
S-aud! De ce-am fi triști cînd ne iubim
Atît, tu, Ulrich, contele și Ida,
A voastră fiică?

JOSEPHINA: Biata mea copilă!

IDA: Ah, mă compătimești?

JOSEPHINA: Te pizmuiesc
Întru tristețe, nu în înțelesul
Pe care lumea-l dă tristeții, viciu
Universal, dacă există-un viciu
Mai mare decît altul.

IDA: Să aud
Nu vreau nimic în contra lumii-n care
Mai existați tu și-al meu Ulrich. Zău,
Văzut-ai unul mai grozav ca el?
Cel mai înalt era, și ochii toți
Îl urmăreau! Ploua cu flori asupră-i,
Și unde el călca, pot să și jur,
Mai mîndre parcă înfloreau părînd
Că nu s-or ofili în veci.

JOSEPHINA: Mi-l strici,
Linguşitoare mică. De te-aude...
IDA: N-o să m-audă. Nu cutez să-i spun
Atîtea, şi de el îmi e cam frică.
JOSEPHINA: De ce? Doar te iubeşte.
IDA: Nu pot, mamă,
Ca gîndurile *despre el* în vorbe
Lui spuse să le schimb, şi, uneori,
Mă sperie.
JOSEPHINA: Cum asta, fată dragă?
IDA: Un nor se lasă-n ochii lui deodată,
Dar nu spune nimic.
JOSEPHINA: Aşa-s bărbaţii
În vremile-astea tulburi. Multe gînduri
Îi zbuciumă.
IDA: Dar eu numai la el
Mă pot gîndi.
JOSEPHINA: Ei, ochii lumii văd
Şi-alţi tineri minunaţi. Contele Waldorf
De tine ochii nu şi-a dezlipit.
IDA: Eu doar la Ulrich mă uitam. Pe mine
Nu m-ai văzut, cînd toţi îngenunchiară,
Cu ochii-n lacrimi? Însă, printre lacrimi,
Parcă-l vedeam zîmbindu-mi.
JOSEPHINA: Ochii mei
Priveau spre cer ca ochii tuturor.
IDA: Şi eu la cer mă tot gîndeam, cu toate
Că mă uitam la Ulrich.
JOSEPHINA: Hai să mergem
De-aici, căci or să vină la banchet.
Vom sta lîngă panaşe legănate
Şi foşnitoare rochii.
IDA: Şi o groază
De giuvaeruri ţepene ce fac
Rău să mă doară inima şi capul,
Strivindu-le cu scăpărarea lor.
Hai, mamă, merg cu tine.

(Ies din scenă.)

(Intră Contele Siegendorf, în veşminte de ceremonie, venind de la solemnitate, şi Ludwig.)

SIEGENDORF: L-aţi găsit?

LUDWIG: E scotocită Praga peste tot,
Şi-l vom găsi.
SIEGENDORF: Dar Ulrich unde este?
LUDWIG: Era cu nişte tineri nobili, însă
I-a părăsit curînd. De nu mă-nşel,
Acum cîteva clipe galopa
Spre podul dinspre-apus cu-a lui suită.

(Intră Ulrich, splenaid îmbrăcat.)

SIEGENDORF (lui *Ludwig*):
Să-l caute pe acel om cu sîrg.

(Ludwig iese din scenă.)

Îmi era dor de tine, Ulrich.
ULRICH: Tată,
Dorinţa ţi s-a împlinit.
SIEGENDORF: Ştii, Ulrich,
Că l-am văzut pe ucigaş?
ULRICH: Pe cine?
SIEGENDORF: Pe cel ce l-a ucis pe Stralenheim,
Pe ungur.
ULRICH: Ei, visezi!
SIEGENDORF: Ba l-am văzut
Precum te văd. A şi rostit un nume.
ULRICH: Ce nume?
SIEGENDORF: Werner. N-a fost al meu nume?
ULRICH: Dar nu mai e, deci uită-l.
SIEGENDORF: Niciodată!
Destinul meu legat e de-acest nume,
Şi pe mormînt săpat de n-o să-mi fie,
Mă poate duce în mormînt.
ULRICH: Vorbeai
De ungur.
SIEGENDORF: Era plină catedrala
De lume; naţiile un *Te Deum*
Nălţau, nu corurile, bucuroase
De pace; *Domnul fie lăudat*
Îi auzeai pe toţi cîntînd, sătui
De treizeci de-ani de lupte sîngeroase.
M-am ridicat, cu ceilalţi, nobili, şí eu
În galeria noastră toată steaguri
Şi ecusoane, şi, privind în jos,

Spre chipuri înălțate către cer,
Ca într-o fulgerare de o clipă,
Pe ungur l-am văzut. S-a-ncețoșat
Privirea mea, iar cînd s-a limpezit,
Nu mai era. Se terminase slujba
Și în procesiune toți ne-am strîns.

ULRICH: Și mai departe?

SIEGENDORF: Cînd la podul Muldau
Ajuns-am, numeroase bărci, pe val,
Duceau mulțimea veselă, cheflie,
De-a lungul străzii viu împodobite,
În zvon de muzică. Tunau lungi salve
De artilerii, parcă bun rămas
Spunîndu-le-ncleștărilor cumplite.
Deasupră-mi, fîlfîiau stindarde; jos,
Buluc de lume, tropot de picioare,
Dar toate astea nu puteau din minte
Pe ungur să mi-l scoată, chiar de-n față
Nu-l mai vedeam.

ULRICH: Și nu l-ai mai văzut?

SIEGENDORF: Cu jind îl căutam, cum un soldat
Ce moare caută un strop de apă,
Dar nu-l vedeam. Însă, în locul lui...
Văzut-am...

ULRICH: Ce-ai văzut?

SIEGENDORF: Panașul tău
Dănțuitor, cel mai înalt, mai mîndru
Dintre panașele ce străluceau
Pe ale Pragăi străzi împodobite.

ULRICH: Ce legătură poate s-aibă asta
Cu ungurul?

SIEGENDORF: O strînsă legătură,
Căci l-am uitat pe el în fiul meu.
Cînd tunurile amuțiră, cînd
Tăcu și muzica, și începură
Toți să se-mbrățișeze,-n loc să strige,
O voce-adîncă, limpede și joasă,
Îmi bubui ca tunul în ureche,
Rostind un nume: *Werner!*

ULRICH: Vocea lui?

SIEGENDORF: A LUI! Și m-am întors, și l-am văzut —
Și am căzut.

ULRICH: De ce? Şi-ai fost văzut
Căzînd?
SIEGENDORF: Da. Cei din jurul meu, îndată,
M-au dus de-acolo, neştiind pricina
Leşinului, iar tu erai departe,
Căci nobilii cei tineri despărţiţi
Erau de cei bătrîni, şi nu puteai
Să mă ajuţi.
ULRICH: Am să te-ajut acum.
SIEGENDORF: În ce chip?
ULRICH: Căutîndu-l, ori, o dată
Găsit... Dar ce-ai de gînd să faci cu el?
SIEGENDORF: Zău, nu ştiu.
ULRICH: Şi atunci de ce-l mai cauţi?
SIEGENDORF: Nu-mi aflu liniştea cît nu-l găsesc,
Căci soarta lui, şi a lui Stralenheim,
Şi-a noastră pare-se că se-ntreţes
Şi nu s-or descîlci cît...

Intră un slujitor.

SLUJITORUL: Excelenţă,
E un străin ce-aşteaptă să-l primiţi.
SIEGENDORF: Dar cine-i?
SLUJITORUL: Numele nu şi l-a spus.
SIEGENDORF: Să intre, totuşi.

(Slujitorul îl introduce pe Gabor, apoi iese din scenă.)

GABOR: Ah!
E însuşi Werner!
SIEGENDORF *(semeţ)*:
Da, domnul meu, sînt cel pe care,-o dată,
L-ai cunoscut sub acest nume? Ce-i
Cu *dumneatale*-aici?
GABOR *(uitîndu-se în jur)*: Vă recunosc:
Un tată şi-al său fiu. Venit-am, Conte,
Căci auzit-am că mă căutaţi.
SIEGENDORF: Te căutam, şi te-am găsit. Acum
Te-acuz — să-ţi spună inima de ce —
De-o crimă. *(Şovăie.)*
GABOR: Spuneţi de ce crimă, şi
Urmările-am să le îndur.
SIEGENDORF: Firește,
Afară dacă...

GABOR: Cine,-ntîi de toate,
M-acuză?

SIEGENDORF: Totul. Dacă oameni nu,
Prezența mea acolo, locul, timpul
Și zvonurile, multe-mprejurări
Ce-ți pun stigmat pe frunte.

GABOR: Numai *mie?*
Gîndiți-vă-nainte de-a răspunde:
Doar eu sînt bănuit?

SIEGENDORF: Ce ticălos!
Chiar cu vinovăția ta te joci!
Știi bine că-i nevinovat acel
Pe care-l ponegrești cu răsuflarea
Ta otrăvită și însîngerată!
Dar vremea n-am să-mi pierd cu un netrebnic
Mai mult decît justiția o cere.
La-nvinuire, fără ocolișuri
Răspunde-mi!

GABOR: Este falsă!

SIEGENDORF: Cine-o spune?

GABOR: Eu însumi.

SIEGENDORF: Ce dovezi aduci?

GABOR: De față
E ucigașul.

SIEGENDORF: Numele i-l spune!

GABOR: E cunoscut sub multe nume, cum
Și Excelența-Voastră avu unul.

SIEGENDORF: De te gîndești la mine, te desfid!

GABOR: Puteți cu siguranță să o faceți,
Că-l știu pe asasin.

SIEGENDORF: Și unde este?

GABOR *(arătînd spre Ulrich):*
Vă stă alături.

(Ulrich se repede să-l atace pe Gabor. Siegendorf se bagă între ei.)

SIEGENDORF: Mincinos netrebnic!
Dar n-o să fii ucis într-aste ziduri
Ce-s ale mele. Ulrich, calomnia
Dezminte-i, cum aș face eu.

(Se întoarce spre Ulrich)

E drept
Că-i grea de n-o poate-ndura pământul,
Dar stai cuminte, nu-l atinge. Însuși
Va retracta ce-a spus.

(ulrich își dă silința să rămînă calm.)

GABOR: Priviți-l, Conte,
Și *ascultați-mă* apoi pe mine.

SIEGENDORF *(uitîndu-se întîi la Gabor, apoi la Ulrich):*
Te-ascult. O, Doamne, cum arăți!

ULRICH: Cum?

SIEGENDORF: Tocmai
Ca-n noaptea cea cumplită, în grădină!

ULRICH *(străduindu-se să arate calm):*
O, ți se pare.

GABOR: Conte, am venit
Nu căutîndu-vă, ci căutat.
Se cere, deci, să m-ascultați. Cînd stam
Îngenuncheat în catedrală, eu
Nici nu visam pe cerșetorul Werner
Să-l văd cu prinții la un loc. Dar, Conte,
M-ați căutat, și am venit.

SIEGENDORF: Vorbește.

GABOR: Întîi îngăduiți-mi să întreb
Au cine-a tras foloase de pe urma
Lui Stralenheim? Eu, oare, om sărac
Și mai sărac acum, că-s bănuit?
Baronul n-a pierdut, ucis, nici aur
Și nici bijuterii; să-i ieie viața
Dorit-a ucigașul, și atît,
Căci altor oameni le stătea în cale,
Ce drepturi și onoruri princiare
Rîvneau.

SIEGENDORF: Se potrivește tot ce spui
Cu mine precum și cu fiul meu.

GABOR: Așa-i. Însă urmările le-ndure
Acela care dintre cei de față
Se simte vinovat. Eu, conte, știu
Că sînteți drept și nu aveți vreo vină,
Dar, înainte de a spune totul,

Puteți promite c-o să m-apărați,
Că sînt în siguranță?

(Siegendorf se uită întîi la Gabor, apoi la Ulrich, care-și descinsese spada și acum descria cercuri pe jos, cu ea încă în teacă.)

ULRICH *(uitîndu-se la tatăl său):*
Să vorbească.

GABOR: Eu, Conte, sînt neînarmat. Vă rog
Să-i cereți să nu țină-n mînă spada.

ULRICH *(i-o întinde disprețuitor):*
Hai, ia-o!

GABOR: Domnule, îmi e de ajuns
Că amîndoi sîntem neînarmați,
Nu m-aș atinge de un fier pătat
Nu doar cu sînge curs în lupte grele.

ULRICH *(aruncîndu-și spada cu dispreț):*
Ăst fier, sau altul te-a cruțat o dată
Cînd dezarmat stăteai în fața mea.

GABOR: Așa-i, și n-am uitat, căci m-ai cruțat
Ca vina unei infamii asupră-mi
Să poți să o arunci.

ULRICH: Zi-i, zi-i nainte.
Povestea-i demnă de povestitor,

(Lui Siegendorf)

Dar este cazul tata s-o asculte?

SIEGENDORF *(luîndu-i mîna într-a lui):*
Eu nevinovăția mi-o cunosc
Și, fiule, nu mă-ndoiesc de-a ta,
Dar i-am făgăduit acestui om
C-am să-l ascult, deci lasă-l să vorbească.

GABOR· O, n-am să vă rețin vorbind prea mult
De mine. Viața eu mi-am început-o
Devreme, și-s ceea ce lumea asta
Făcutu-m-a, la Frankfurt, lîngă Oder,
Unde o iarnă neștiut trăit-am.
Împrejurările-au făcut s-aud,
În februarie trecut, prin locuri
Pe unde se-adunau mulțimi de oameni,
Că statul trimisese o armată
Ce izbutise, după lupte grele,
Să captureze niște disperați,
Crezuți c-ar fi jefuitori veniți

Din tabăra dușmană, dar banditi
S-au dovedit a fi, ieșiți din codri,
De prin Boemia și din Lusatia,
Spre-a săvîrși fărădelegi pe-aiurea.
Mulți dintre ei erau de rang înalt
Și au scăpat de legea marțială.
Duși sub escortă-au fost pînă la **Frankfurt,**
Orașul liber, după legi civile
Urmînd să fie judecați. Nu știu
Mai mult de soarta lor.

SIEGENDORF: Ce legătură
Au ei cu Ulrich?

GABOR: Printre ei, se spune
Că se afla un om deosebit
Prin naștere, putere, tinerețe,
Curaj aproape supraomenesc
Și frumusețe. Îi vrăjea pe toți,
Pe ai lui oameni, pe judecători.
Eu nu cred în magie, în afară
De-a aurului. L-am crezut bogat,
Dar curios eram să văd minunea.

SIEGENDORF: Și?

GABOR: Am avut noroc: o-ncăierare
Strînsese lume multă într-o piață,
Prilej cînd sufletele omenești
Pe-al oricui chip așa cum sînt se-arată.
Cînd l-am văzut, am exclamat: „**Acesta-il**",
Chiar dacă printre nobilii cetății
Se-afla, ca azi. Și i-am vegheat de-**aproape,**
Și-n felu-i de a fi, în trăsături,
În gesturi, în figura lui distinsă,
Am deslușit un ochi de asasin
Și-o inimă ca de gladiator.

ULRICH *(zîmbind):*
Povestea sună bine.

GABOR: S-ar putea
Să sune și mai bine. Mi-a părut
Un om cărui Fortuna i se-nchină
Cum se închină celor îndrăzneți
De care-ades depinde soarta altor.
Ceva ciudat m-atrase către el,
De parcă el putea norocul meu
Să fie-n viață. Am greșit aici.

SIEGENDORF: Greşeşti, poate, şi-acum.
GABOR: L-am urmărit,
Ne-am întovărăşit pentru o vreme,
Dar nu mi-a arătat prietenie.
Voia să plece din oraş pe-ascuns;
Plecat-am împreună şi, astfel,
Ajuns-am în oraşul unde Werner
Se ascundea, şi unde Stralenheim
A fost salvat. Acuma e momentul
De cumpănă; mai vreţi să ascultaţi?
SIEGENDORF: Da, trebuie, ori prea mult ascultat-am.
GABOR: În dumneavoastră am ghicit un om
De rang înalt, nu chiar cît sînteţi astăzi,
Dar rar văzusem oameni mai semeţi
Printre mărimile acestei lumi.
Eraţi sărac; mi-aş fi-mpărţit pe loc
Cu dumneavoastră punga mea cam goală.
M-aţi refuzat.
SIEGENDORF: Prin asta ţi-am ajuns
Dator cumva?
GABOR: Îmi datoraţi ceva,
Chiar dacă nu pentru-asta. Eu dator
Vă sînt că-n siguranţă m-aţi pus (într-o
Părută siguranţă) cînd dulăii
Lui Stralenheim mă urmăreau fiindcă
L-aş fi prădat.
SIEGENDORF: Da, te-am ascuns, şi-acum
Vii ca o viperă să ne acuzi
Pe mine şi pe-ai mei!
GABOR: N-acuz pe nimeni
Decît ca să mă apăr. V-aţi făcut
Judecător şi-acuzator, o, conte,
Căci inima vi-i tribunalul meu
Şi-acest salon e curtea. Judecaţi,
Dar drept, şi eu voi fi îndurător.
SIEGENDORF: Îndurător, tu, calomniator
Netrebnic?
GABOR: Eu. Depinde doar de mine
Să fiu aşa. Ascunsu-m-aţi atunci
În trecerea secretă, cunoscută
De dumneavoastră doar, aşa mi-aţi spus.
În toiul nopţii, plictisit de beznă
Şi neştiindu-mi drumul înapoi,

Văzui o pîlpîire de lumină
Venind din depărtate crăpături.
Urmînd-o, am ajuns la o ușiță
Secretă, care da într-o odaie.
Puțin crăpînd-o, și cu grije mare,
Privit-am înlăuntru și-ntr-un pat
De purpur l-am văzut pe Stralenheim!

SIEGENDORF: Dormind, și l-ai ucis, tu, laș netrebnic!

GABOR: Nu, era gata mort, scăldat în sînge,
Precum o jertfă. Sîngele în vine
Mi-a înghețat.

SIEGENDORF: Era-n odaie singur?
Nu l-ai văzut pe...

(Se oprește din pricina agitației.)

GABOR: Cel al cărui nume
Nu cutezați să îl rostiți, iar eu
Abia cutez să mi-l reamintesc,
Nu se afla-n odaie.

SIEGENDORF *(lui Ulrich)*:
Ulrich, ah,
Deci încă ești nevinovat. Hai, spune-mi
C-așa e! Și tu mi-ai cerut o dată
Să-ți spun că sînt nevinovat.

GABOR: Răbdare!
Eu nu mai pot acum să dau napoi
Chiar de-aș cutremura aceste ziduri.
Mai țineți minte — fiul sigur ține —
Că *sub supravegherea lui* au fost
Zăvoarele schimbate înaintea
Fatalei nopți. El știe cel mai bine
Cum a intrat, dar în alăturata
Odaie, ce avea, pe jumătate,
Deschisă ușa, am văzut un om
Ce mîinile și le spăla de sînge
Privind mereu, îngrijorat, spre trupul
Însîngerat — ce nu se mai mișca.

SIEGENDORF: O, zei străbuni!

GABOR: Văzutu-l-am la chip
Precum vă văd, dar nu, nu dumneavoastră
Erați, ci unul ce vă semăna,
Adică Ulrich, însă arătînd

Nu ca acum, ci ca în clipa cînd
L-am acuzat de crimă, cam tîrziu.

SIEGENDORF: Da, cam tîrziu.

GABOR *(întrerupîndu-l):*

Stați, n-am spus totul încă!
Mă socoteam trădat de amîndoi,
Căci nu erați străini unul de altul,
Băgat în trecerea secretă numai
Ca vina grea asupra mea să cadă.
Întîiul gînd mi-a fost la răzbunare,
Dar, înarmat doar cu un scurt jungher,
(Căci îmi lăsasem sabia afară),
Nu cutezam să mă măsor cu el,
Fiind și mai dibaci, și mai puternic,
Precum se dovedise. Și-am fugit
În beznă, și-am avut norocul ușa
Secretă s-o găsesc, și-apoi, odaia
În care dumneavoastră-adînc dormeați.
Ah, treaz de vă găseam, din răzbunare
Nu știu ce-aș fi făcut, dar era somn
Nevinovat.

SIEGENDORF: Și totuși, am avut
Cumplite vise, somnul tare scurt,
Căci stelele nici nu păleau pe cer
Cînd m-am trezit. De ce m-ai mai cruțat?
Visasem despre tata, și acum
Mi-e visul spulberat.

GABOR: Nu-i vina mea.
Fugit-am, deci, și m-am ascuns, și iată
Că, după luni de zile îl găsesc
Pe Werner preschimbat în Siegendorf.
Cel ce eu prin colibe-l căutasem
Stă-ntr-un palat de prinț! M-ați căutat,
Și m-ați găsit, și-acum îmi știți secretul,
Și, deci, puteți să-i cîntăriți valoarea.

SIEGENDORF *(după o pauză):*
Da, da, într-adevăr.

GABOR: Dreptatea oare,
Ori răzbunarea v-adîncește-n gînduri?

SIEGENDORF: Nici una, și nici alta. Cîntăream
Valoarea tainei.

GABOR: O s-o știți îndată:
Sărac cînd fost-ați și eu tot sărac,
În stare însă să mai ușurez
O sărăcie ce m-ar pizmui,
Eu punga mea v-am oferit-o, însă
M-ați refuzat. Mai franc eu fi-voi azi
Cu dumneavoastră: sînteți om bogat
Și nobil, și v-atîrnă greu cuvîntul
La curțile imperiale. Sper
Că mă-nțelegeți.

SIEGENDORF: Da.

GABOR: Nu întru totul.
Mă socotiți venal, ba credeți chiar
Că mint, dar adevărul e că soarta
Făcutu-m-a să fiu și-așa acum.
Vreau să mă ajutați; pe dumneavoastră
Eu vrut-am să v-ajut și, într-un fel,
O pată voi purta pe al meu nume,
Căci încercat-am să-l salvez pe-al **vostru.**
Ei, cîntăriți cu grije tot ce-am spus.

SIEGENDORF: Vrei să ne lași în doi cîteva clipe?

GABOR *(își aruncă ochii spre Ulrich, care stă sprijinit de o coloană):*
De-aș face asta...

SIEGENDORF: Viața mi-o pun gaj
Pentru a ta. Hai, întră-n acest turn.

(Deschide ușa unui turn.)

GABOR: E-al doilea *sigur* adăpost pe care
Mi-l oferiți.

SIEGENDORF: Și-ntîiul n-a fost sigur?

GABOR: Nu știu nici azi, dar îl aprob pe-al doilea.
Și-apoi, mai am un scut: nu am intrat
În Praga singur și, dac-am s-ajung
Cu Stralenheim alături, niște limbi
S-or dezlega în locul limbii mele.
Luați degrabă hotărîrea deci!

SIEGENDORF: Așa voi face — și cuvîntul meu,
Într-aste ziduri este sfînt; afară,
Nu garantez.

GABOR: Voi ține minte asta.

SIEGENDORF *(arătînd spre sabia lui Ulrich, încă pe jos):*
Hai, ia-o. Văd că lacom o priveşt i
Şi neîncrezător te uiţi la el.
GABOR *(luînd sabia):*
O iau, şi viaţa n-o să-mi vînd prea ieftin,
De-oi fi silit.

(Gabor intră în turnul pe care Siegendorf îl închide.)

SIEGENDORF *(se îndreaptă spre Ulrich):*
Ei, Conte Ulrich, căci
Nu pot să-ţi mai zic fiu, ce ai de spus?
ULRICH: E-adevărat ce-a spus.
SIEGENDORF: Adevărat!
Ah, monstrule!
ULRICH: E-adevărat ce-a spus,
Şi-i bine că l-ai ascultat, căci astfel
Ştim ce măsuri sînt de luat în contră-i.
Să-l amuţim se cere.
SIEGENDORF: Jumătate
Cedîndu-i din domeniile mele;
Iar cu cealaltă, tu şi el puteţi
Spăla ticăloşia asta!
ULRICH: Timp
N-avem de fleacuri şi fătărnicii;
Am zis povestea că-i adevărată
Şi că redus se cere la tăcere.
SIEGENDORF: Cum?
ULRICH: Cum a fost redus şi Stralenheim.
Doar nu eşti aşa tîmp încît la asta
Să nu te fi gîndit vreodată? Cînd
Noi în grădină ne-am văzut, ce alta
Decît a faptului descoperire
M-ar fi făcut să ştiu de moartea lui?
Ori slujitorii prinţului chemaţi
Îndată ar fi fost, de un străin
Striga după poliţie? Ori *Werner*,
Tu, cel pe care îl ura baronul,
Puteai fugi, de nu s-ar fi stîrnit
Cu ceasuri înainte bănuiala?
Te-am căutat, şi-am cercetat să văd
De slab eşti ori fătarnic; erai slab,
Dar uneori atît de-ncrezător,
De mă-ndoiam de slăbiciunea ta.

SIEGENDORF: Laș paricid și ucigaș de rînd!
Ce faptă sau ce gînd al meu să crezi
Făcutu-te-au că aș putea să-ți fiu
Complice?

ULRICH: Tată, nu-l stîrni pe dracul
Pe care nu-l poți pune între noi.
Uniți se cere-acum să fim; nu-i timpul
De certuri de familie. Cît tu
Te chinuiai, crezi că puteam sta calm?
Crezi că l-am ascultat nesimțitor
Pe acest om? M-ai învățat să simt
Pentru-amîndoi. La ce ți-ar fi fost bună
Învățătura, dacă nu știam
S-o pun în faptă?

SIEGERDORF: Ah, blestemul tatei!
Se împlinește!

ULRICH: Să se împlinească!
Mormîntul îl va înghiți; cenușa
E-un dușman slab. E mai ușor ca astfel
Să dejucăm un plan, decît mereu
Să urmărim o cîrtiță ce, oarbă,
Dar vie-și scurmă drum pe dedesubt.
Ascultă-mă! De mă condamni, au cine
M-a învățat de tatăl meu s-ascult?
Și cine mi-a tot spus că sînt și crime
Îndreptățite de împrejurări?
Că noi sîntem nestăpîniți din fire?
Că bunurile cerului se află
În jocul soartei? Cine-a dovedit
Că omenescul stă-ntr-o stăpînire
A *nervilor*, și-atît? Și cine oare
M-a-mpiedecat să-mi fac dreptate singur
Și în lumina zilei să m-arat,
Pe frunte semnul de bastard punîndu-mi
Și pe a lui stigmatul *infamiei?*
Un om și slab, și pătimaș te-ndeamnă
La fapte după care el tînjește
Dar nu cutează să le săvîrșească.
Ciudat oare-i ca *eu* să pun în faptă
Ce *tu* gîndești? Cu binele și răul
A face am avut. Acum e cazul
Ca de urmări să ținem seama, și

Nu de pricini. Pe Stralenheim, pe care,
Necunoscut, salvatu-l-am, precum
Un cîine-aș fi salvat sau un țăran,
L-am omorît cînd *cunoscut* ca dușman
Mi-a fost — și asta nu din răzbunare.
Era o stîncă ce ne sta în drum
Și l-am lovit cum fulgerul lovește.
Străin fiindu-mi, viața i-am salvat
Și *viața lui* și-o datora el *mie*,
Deci l-am făcut să-mi deie înapoi
Ce-mi datora. Tu, eu și el stăteam
Deasupra unui hău în care eu
Pe dușman l-azvîrlisem. *Tu*, întîi,
Aprins-ai torța, drumul arătîndu-mi.
Acum arată-mi drumul siguranței,
Ori lasă-mă să...

SIEGENDORF: Viața mea sfîrșită-i!

ULRICH: Ba să sfîrșim cu ce ne roade viața —
Cu feudele, cu mustrări în van
Pentru acele lucruri care nu-și
Mai află dezlegare. De-nvățat
Ori de ascuns nu mai avem nimic.
Eu frica nu știu ce-i, și-n jurul meu
Am oameni (nu-i cunoști) de multe-n stare.
Tu bine stai cu Statul: curios
Nu prea va fi de ce se-ntîmplă-aici.
Păstrează-ți taina, fii cu ochii-n patru,
Nu te-agita și nu vorbi, iar restul
Îl lasă-n seama mea. N-avem nevoie
De-a treia gură-spartă între noi.

(Ulrich iese din scenă.)

SIEGENDORF: Sînt treaz? Au în castelul tatei sînt?
Și *tu*, *tu*, fiul meu, al *meu*, al celui
Ce a urît și sînge, și mistere
Și-acum se află-n iadul amîndorur!
Să mă grăbesc, căci, altfel, mai mult sînge
Vărsat va fi, al ungurului! Ulrich
Se pare partizani aici că are.
Nebun ce sînt! Cum nu mi-am dat eu seama
Că lupii se adună-n haite? Cheia
O are de la cealaltă întrare

În turn! Vai, iar s-ajung părinte-al crimei,
Cum sînt părinte-al unui criminal?
Ei, Gabor! Gabor!

(Intră în turn, închizînd uşa în urma lui.)

SCENA a 2-a

În interiorul turnului.

Gabor şi Siegendorf.

GABOR: Cine strigă?

SIEGENDORF: Eu,
Eu, Siegendorf! Ia astea, fugi îndată!
Nu pierde-o clipă!

(Îşi rupe de pe veşminte un diamant şi alte bijuterii şi le aruncă în mîna lui Gabor.)

GABOR: Ce să fac cu astea?

SIEGENDORF: Ce vrei. Le vinde, ori te-mbogăţeşte
Pe seama lor, dar nu întîrzia,
Ori eşti pierdut!

GABOR: Dar viaţa ţi-ai pus gaj
Pentru a mea!

SIEGENDORF: Şi vreau să-mi ţin cuvîntul!
Fugi, căci se pare că nu sînt stăpîn
Pe-acest castel, şi nici pe slujitori,
Şi nici pe ziduri, că, altfel, le-aş cere
Sub ele să mă-ngroape! Fugi, ori fi-vei
Măcelărit de...

GABOR: Chiar aşa stăm deci?
Dar amintiţi-vă că dumneavoastră
Aţi vrut fatala-ntrevedere.

SIEGENDORF: N-o fă
Şi mai fatală! Fugi!

GABOR: Pe-aceeaşi uşe
Pe care am intrat?

SIEGENDORF: Da, drumul încă
E sigur, dar să nu rămîi în Praga,
Căci nu-ţi dai seama cu cine-ai a face!

GABOR: Ba eu îmi dau prea bine seama, conte
Nefericit, căci o știam demult!
Adio!

(Gabor iese din scenă.)

SIEGENDORF *(singur și ascultînd):*
Ah, a coborît pe scări!
Trîntește ușa-n urmă-i! E salvat!
Salvat! O, spirit viu al tatei! Doamne,
Leșin!

(Se așază pe o bancă de piatră lîngă zidul turnului, într-o poziție de om sfîrșit.)

(Intră Ulrich, însoțit de alții, cu săbiile scoase.)

ULRICH: Grăbiți-vă! E-aici!
LUDWIG: O, Doamne,
E Domnul Conte. Excelență...
ULRICH *(recunoscîndu-l pe Siegendorf):*
Tată,
Cum, tu *aici?*
SIEGENDORF: Da, eu! Dacă mai vrei
O victimă, lovește!
ULRICH *(văzînd că îi lipsesc bijuteriile):*
Unde-i hoțul
Care te-a jefuit? Vasali, degrabă
Să-l prindeți! Cum v-am spus, și cum vedeți,
L-a jefuit pe tata de-o comoară
Ce unui prinț i-ar fi fost bună zestre!
Eu vă urmez!

(Ies din scenă toți, în afară de Siegendorf și Ulrich.)

Dar unde-i ticălosul?
SIEGENDORF: *Doi* ticăloși sînt, domnule; pe care
Îl cauți?
ULRICH: De-asta hai să nu vorbim.
Să-l prindem trebuie! Au nu cumva
Lăsatu-l-ai să scape?
SIEGENDORF: A plecat.
ULRICH: Cu voia ta?
SIEGENDORF: Cu voia mea deplină.
ULRICH: Atunci rămîi cu bine!

(Ulrich vrea să plece.)

SIEGENDORF: Stai! Rămîi!
Îți poruncesc și te implor! O, Ulrich,
Vrei să mă părăsești?

ULRICH: Vrei să rămîn,
Ca denunțat să fiu și pus în lanțuri?
Doar din pricina slăbiciunii tale?
A unei jumătăți de omenie?
A unor egoiste remușcări?
A milei ce jertfește-o stirpe mîndră
Ca să salveze o lepădătură
Care foloase din ruina noastră
Să tragă? Conte, nu! De azi nainte
Fiu nu mai ai!

SIEGENDORF: Nici n-am avut vreodată.
Mai bine nu te-ai fi născut pe lume!
Și unde-ai să te duci? Nu poți să pleci
Lipsit de apărare.

ULRICH: Lasă asta
În seama mea. Nu-s singur. Nu sînt doar
(În van) moștenitoru-averii tale;
Mă apără mii, zeci de mii de săbii,
Și mii de inimi pentru mine bat.

SIEGENDORF: Acei tîlhari de codru, cei cu care
Văzut ai fost de ungur chiar în Frankfurt!

ULRICH: Da, sînt bărbați ce merită să fie
Numiți bărbați. Te du deci și le spune
Acestor senatori din Praga, tată,
Că prea de vreme și-au sărbătorit
Rîvnita pace, că, peste hotare,
Sînt cete cîte n-a putut s-adune
Nici Wallenstein!

Intră Josephina și Ida.

JOSEPHINA: O, dragă Siegendorf,
Ești teafăr, slavă Domnului!

SIEGENDORF: Eu, teafăr!

IDA: Da, tată scump.

SIEGENDORF: Nu, nu, eu n-am copii!
În veci să nu-mi mai spui părinte mie!

JOSEPHINA: Ce-nseamnă asta, Doamne?

SIEGENDORF: C-ai născut
Un demon!

IDA *(luînd mîna lui Ulrich într-a ei):*

Cine să cuteze-a spune
Aceasta despre Ulrich!

SIEGENDORF: Ida, mîna
De sînge i-i pătată!

IDA *(aplecîndu-se să-i sărute mîna lui Ulrich):*

I-o sărut
Chiar de ar fi pătată de-al meu sînge.

SIEGENDORF: De-al tău e!

ULRICH: La o parte! E pătată
De-al tatălui tău sînge!

(Ulrich iese din scenă.)

IDA: Doamne, sfinte!
Şi l-am iubit!

(Ida îşi pierde cunoştinţa: Josephina rămîne mută de groază.)

SIEGENDORF: Lepădătura asta
Pe tată şi pe fiică i-a ucis!
Vai, Josephina, sîntem singuri, singuri!
Mai bine-am fi fost veşnic singuri! Totul
Sfîrşit e pentru mine! Tată, larg
Mormîntul să-mi deschizi poţi, căci blestemul
Ce l-ai rostit s-a abătut asupră-mi
Dar şi asupra fiului meu, Ulrich,
Pe veci apus-a stirpea Siegendorf!

(CORTINA.)

Nota lui Byron

I. p. 495 *De Rabenstein, frîngîndu-ţi însumi gîtul.*

Rabenstein — Piatra Corbului este, în Germania, stînca spînzuraţilor, şi îşi trage numele de la mulţimea de corbi care stau cocoţaţi pe ea.

SCHIMBAREA SCHILODULUI

Poem dramatic

Avertisment: Această lucrare are parţial la bază intriga unui roman apărut cu mulţi ani în urmă sub titlul *Cei trei fraţi*[1], roman din care s-a inspirat şi M. G. Lewis cînd a scris *Demonul pădurii*[2]. O altă sursă de inspiraţie a fost *Faust* al lui Goethe. Ceea ce se publică acum reprezintă doar primele două părţi ale piesei noastre, precum şi corul introductiv al celei de-a treia. Restul s-ar putea să apară ceva mai tîrziu[3].

Traducere de PETRE SOLOMON

PERSOANELE

STRĂINUL, numit ulterior CEZAR
ARNOLD
BOURBON
PHILIBERT
CELLINI
BERTHA
OLIMPIA

Duhuri, soldați, cetățeni ai Romei, preoți, țărani etc.

PARTEA I

SCENA 1

O pădure.

Intră Arnold și mama acestuia, Bertha.

BERTHA: Afară, cocoșatule!

ARNOLD: Păi, mamă,
Tu m-ai născut așa...[4]

BERTHA: Năpastă, piei!
Din șapte fii, ești singuru-avorton!

ARNOLD: Mai bine m-ai fi lepădat, decît
Să văd lumina zilei!

BERTHA: Da, mai bine,
Dar pentru că-ai văzut-o, treci la treabă!
Ți-e numai bună de poveri spinarea —
E mai înaltă, chiar de nu-i la fel
De lată ca a celorlalți...

ARNOLD: Îmi port eu
Povara, însă oare nu-i prea grea?
Eu te iubesc, sau te-am iubit, oricum,
Și numai tu ai fi în stare, mamă,
Să îndrăgești un om pocit ca mine.
Tu m-ai crescut, nu mă ucide-acum!

BERTHA: Da, te-am crescut: tu mi-ai fost primul prunc
Și nu știam dacă-o să am vreun altul,
Nu tot pocit ca tine... Dar hai, du-te
De strînge vreascuri!

ARNOLD: Da, mă duc, dar vreau
La-ntoarcere s-aud o vorbă bună
Din parte-ți. Nu mă mai disprețui!

Deşi nu-s nici voinic şi nici frumos
Ca fraţii mei, nici sprinten ca vînatul
Gonit de ei, am supt acelaşi lapte!

BERTHA: Da, ca ariciul care suge, noaptea,
Din ugerul unei juninci, sleindu-l
Şi vătămîndu-l zdravăn! Să nu-mi spui
Că-s mama ta, căci te-am adus pe lume
La fel cum o găină fără minte
Clocește-un ou de şarpe!... Piei, năpîrcă!

(Bertha iese.)

ARNOLD *(singur)*:
O, mamă!... A plecat şi-s nevoit
Să-i fac pe plac. Deşi sînt ostenit,
O s-o ascult, nădăjduind în schimb
O vorbă bună... Ce-aş putea să fac?

(Începe să taie lemne, dar se răneşte la o mînă.)

Am isprăvit cu munca mea de azi!
O, cum mai curge blestematu-mi sînge!
Un îndoit blestem m-aşteaptă-acasă...
Ce fel de casă? Eu nu am nici casă,
Nici rude. Nu-s ca alţii plămădit
Şi nu cunosc plăcerile lor. Oare
Să sîngerez ca ei?... O, de-ar ieşi
Din fiecare strop de sînge-un şarpe
Să-l muşte-aşa cum m-au muşcat şi ei!
Sau barem de-aş fi drac cu-adevărat—
De ce să n-am şi forţa lui, nu doar
Înfăţişarea: tot zic ei că-i seamăn!
E drept că n-am voinţa lui: ajunge
Să-mi spună maică-mea o vorbă bună
Ca să mă-mpac cu urîţenia mea...
Ia să-mi spăl rana!

(Arnold se duce la un pîrîiaş. Aplecîndu-se ca să-şi spele mîna, tresare speriat.)

Da, ei au dreptate!
Oglindă Firii îmi arată chipul.
Nu vreau să-l mai privesc-abia cutez
Să mă gîndesc la el! Pocit mai sînt!
Pînă şi apa-şi bate joc de mine,

Vădindu-mi chipul: demon aciuat
În fundul ei, ca să alunge chiar
Şi vitele venite să se-adape!
Să mai trăiesc aşa, ca o povară
Pentru pămînt şi pentru mine însumi, —
Ruşinea celei care m-a născut?!
Tu, sînge care, dintr-o zgîrietură,
Curgi din belşug, dă-mi voie să-ţi deschid
Un drum mai larg, ca să te scurgi cu totul
O dată cu durerea mea-n pămînt:
Vreau înapoi să-i dau această slută
Alcătuire de atomi, luîndu-mi
Un chip de şarpe chiar, bun să hrănească
Prăsila miriadelor de viermi!
Cuţitu-acesta! Ia să văd, e-n stare
A-reteza din lume-acest trup hîd —
O mătrăgună veştedă-, aşa cum
A retezat această creangă verde?

(Arnold înfige în pămînt cuţitul, cu vîrful în sus.)

Acum pot să m-abat peste cuţit!
Dar vreau s-arunc o ultimă privire
Frumoasei zile, care n-a văzut
Chip mai pocit, şi-acestui soare blînd,
Ce m-a-ncălzit zadarnic.-O, ce vesel
E trilul păsărelelor! Prea bine,—
Nu vreau să mă jelească! Trilul lor
Prohod să-mi fie, frunzele căzute
Să-mi fie monument, iar elegie
Să-mi fie şopotul acestui şipot!
Şi-acum, cuţitule, primeşte-mi trupul!

(Tocmai cînd se repezea spre cuţit, i se păru că apa şipotului e agitată.)

Se mişcă apa, fără pic de vînt!
Dar freamătul unui izvor să-mi schimbe
Voinţa? Nu! Şi totuşi, iar se mişcă!
Se-agită apa, nu de vînt mînată,
Ci parcă de-o putere din adînc!
Dar ce văd? Doar o negură? atît?

(Din şipot iese un nor. Arnold îl priveşte ţintă. Norul se spulberă, făcînd loc unui bărbat înalt şi negricios, care se îndreaptă spre Arnold.)

ARNOLD: Vorbește! Ce dorești? Ești om sau duh?
STRĂINUL: Și om și duh, la fel ca orișicare.
ARNOLD: Ai chip de om, dar ai putea fi diavol.
STRĂINUL: Atîția oameni par, sau trec drept diavoli,
Încît poți, dacă vrei, să mă socoți
Sau om sau diavol, fără-a mă jigni.
Dar hai, voiai să te omori, fă-ți treaba!
ARNOLD: M-ai întrerupt...
STRĂINUL: Ce fel de hotărîre-i,
De poate fi-ntreruptă? Dac-aș fi
Chiar diavol, află că, luîndu-ți viața,
Ai încăpea pe mîna mea, în veci.
Și totuși, te-am salvat, venind aici.
ARNOLD: N-am zis că *ești* un demon, ci că *pari*.
STRĂINUL: Nu poți să știi *cum* pare, de nu-i stai
În preajmă (iar tu nu ești, cred, deprins
Cu-o societate-atîta de aleasă!)
Cît despre chip, privește-l pe al tău
În apă, iar apoi pe-al meu, și spune
Care din ele-i seamănă mai mult
Aceluia căruia țărănoii
Îi zic „împielițatul"?
ARNOLD: Îndrăznești
A-ți bate joc de urîțenia mea?
STRĂINUL: De-un bivol de mi-aș bate joc, privindu-i
Copita despicată cum e-a ta,
Ori de mi-aș rîde de un dromader
Că are-o ghebă-n spate, cum ai tu,—
S-ar bucura aceste dobitoace
Și totuși amîndouă sînt mai tari,
Mai sprintene, mai bine pregătite
Să-nfrunte viața, decît ești tu însuți
Și semenii tăi mai frumoși... Ți-e chipul
Firesc, atîta numai, că Natura
L-a înzestrat pe om cu-anume daruri
Ce-s ale altora...
ARNOLD: Atunci, dă-mi forța
Ascunsă în copita unui bivol,
Cînd scormonește-n pulbere, sub ochii
Dușmanului... Sau dă-mi repeziciunea
Cămilei răbdurii, fără-de-cîrmă
Corabie-a deșertului! Atunci

Ți-aș înfrunta cu o răbdare sfîntă
Batjocura drăcească...

STRĂINUL: Îți voi da!

ARNOLD *(mirat)*: Ai fi în stare?

STRĂINUL: Poate. Ce-ai mai vrea?

ARNOLD: Îți rîzi de mine?!

STRĂINUL: Cîtuși de puțin!
De ce să rîd de ceea ce rîd toți?
Ar fi o glumă proastă, mi se pare.
Vorbindu-ți în al oamenilor grai
(Căci încă nu poți să-l pricepi pe-al meu),
Sînt ca un vînător care aleargă
Nu după iepuri, ci după mistreți
Sau lupi, ori lei, lăsînd vînatul mic
În seama micilor burghezi, ce ies
Din casă-odat' pe an, pentru a-și umple
Căldările cu-asemenea nimicuri.
Își rîd de tine cei mărunți la suflet, —
Eu însă, pot să rîd de cei puternici!

ARNOLD: Atunci, cu mine vremea nu ți-o pierde:
De tine n-am nevoie.

STRĂINUL: Gîndul tău
De mine nu-i departe. N-are rost
Să mă alungi: cu greu pot fi chemat
Să fac o faptă bună...

ARNOLD: Ce-mi propui?

STRĂINUL: Să schimb înfățișarea mea cu-a ta,
De vreme ce te supără atîta!
Ori să-ți dau orice altă-nfățișare.

ARNOLD: Înseamnă că ești diavol: nimeni altul
N-ar vrea să-și ia înfățișarea mea!

STRĂINUL: O să-ți arăt cele mai strălucite
Din chipurile cunoscute lumii,
Ca să-l alegi pe cel care-o să-ți placă.

ARNOLD: Cu ce condiții?

STRĂINUL: O, ce întrebare!
Acum un ceas ai fi dorit să-ți dai
Și sufletul, spre-a fi la fel cu ceilalți,
Și-acum refuzi să semeni c-un erou!

ARNOLD: Așa e: nu vreau sufletul să-mi vînd!

STRĂINUL: Ce suflet, vrednic de-acest nume,-ar vrea
Să locuiască într-un trup ca ăsta?

ARNOLD: Un suflet nobil, oricît de umil
Ar fi bordeiu-n care locuiește.
Dar spune ce fel de-nvoială vrei?
Cu sînge trebuie s-o iscălim?

STRĂINUL: Dar nu cu-al tău.

ARNOLD: Cu-al cui, atunci?

STRĂINUL: Vorbi-vom
Despre acestea toate mai tîrziu.
Îți cer un preț modest, fiindcă văd
În tine lucruri mari. Drept chezășie
Vreau doar voința ta; vei fi dator
Cu fapta doar. Ești mulțumit acum?

ARNOLD: Mă-ncred în vorba ta.

STRĂINUL: La treabă, deci!

(Străinul se apropie de fîntînă, întorcîndu-se cu fața spre Arnold.)

Un pic din al tău sînge...

ARNOLD: Pentru ce?

STRĂINUL: Ca să-l amestec cu această apă
Și astfel, vraja să lucreze-n plin.

ARNOLD *(întinzîndu-i brațul rănit):*
Ia-mi sîngele, întreg!

STRĂINUL: A, nu acum!
Ajunge, deocamdată,-un strop sau doi.

(Străinul lasă să picure în palma lui cîțiva stropi din sîngele lui Arnold, pe care îi scutură apoi în fîntînă.)

Umbre-ale tăriei
Și-ale frumuseții,
Ceasul datoriei
Bate: deschideți-i!
Din fîntînă-afară
Ieșiți ca uriașul
Nor care pogoară
Peste Hartz[5], trufașul.
Veniți, ca să poată
Ochiul să privească,
În văzduh, curată,
Forma, ce-o să crească,
Luminoasă cum e

Irisu-n eter
Cînd privește-anume.

(arătînd spre Arnold)

El vrea, eu vă cer!
Demoni, cin eroic
Care, în vechime,
Purtați măști sublime
De sofist, de stoic
Sau de împărat-
De la Machedon
La cei ce-au luptat
Pentru-al Romei tron!
Umbre-ale tăriei
Și-ale frumuseții,-
Ceasul datoriei
Bate: deschideți-i!

(Din apă ies tot felul de fantome, care trec pe rînd prin fața Străinului și a lui Arnold.)

ARNOLD: Pe cine văd?

STRĂINUL: Pe-acel Roman cu-ochi negri
Și-un plisc de vultur între ochii-aceștia
Ce n-au privit nici un cuceritor
Și nici o țară nesupusă Romei,
În timp ce Roma i se supunea,
Fiind a lui și-a celor care-aveau
Să-i moștenească gloriosul nume.[6]

ARNOLD: Fantoma asta-i cheală, iar eu caut
Un chip frumos... Aș vrea să-i moștenesc
Și faima, nu doar unele cusururi.

STRĂINUL: Era încinsă fruntea lui cu lauri
Mai mult decît cu păr... Vezi cum arată:
Alege-l sau respinge-l, cum poftești!
Nu-ți pot promite decît trupul lui.
Cît despre faimă, luptă pentru ea!

ARNOLD: Mă voi lupta, dar nu ca un fals Cezar!
O fi el chipeș, dar nu-mi e pe plac.

STRĂINUL: Ești, văd, mai mofturos decît chiar sora
Lui Cato[7], mama bună a lui Brutus
Sau Cleopatra, la ani șaisprezece[8]

O vîrstă cînd iubirea-i cîntărită
Nu doar cu inima, ci și cu ochiul.
Dar fie! Piei, fantomă!

(Fantoma lui Iuliu Cezar dispare.)

ARNOLD: Cum se poate
Ca omul care-a zguduit pămîntul
Să piară, făr' să lase nici o urmă?

STRĂINUL: Greșești, căci a lăsat în urma lui
Destule suferințe și morminte
Și prea destulă faimă spre-a-i păstra
Memoria. Cît despre umbra lui,
E ca a ta—e drept, ceva mai lungă
Și mai puțin sucită. — Uite-un altul!

(Apare al doilea duh.)

ARNOLD: Acesta cine-i?

STRĂINUL: Cel mai brav și chipeș
Dintre atenieni[9]. Privește-l bine!

ARNOLD: Da, pare mai frumos decît cel'lalt.

STRĂINUL: E al lui Clinias fiu cîrlionțat.
Vrei chipul lui?

ARNOLD: O, de m-aș fi născut
Cu el! Dar mai arată-mi, de-i pe-alese!

(Duhul lui Alcibiade dispare.)

STRĂINUL: Privește, deci!

ARNOLD: Acest satir mărunt
Și oacheș, cîrn, cu nările umflate,
Cu-o mutră de Silen[10], și crăcănat?!
Mai bine să rămîn așa cum sînt!

STRĂINUL: Și totuși, el întruchipa cîndva
Virtutea, ca și cugetul ales!...
Nu-l vrei, deci?

ARNOLD: De-aș putea, cu fața lui,
Să capăt și-nsușirile alese
Ce te făceau s-o uiți...

STRĂINUL: Nu-ți pot promite
Așa ceva, dar n-ai decît să-ncerci
Și poate că te vei simți mai bine
În trupul lui, sau chiar în trupul tău.

ARNOLD: Nu! Nu-s născut pentru filozofie,
Deși de ea nevoie aș avea...
Să plece!

STRĂINUL: Piei, bețive de cucută!

(Fantoma lui Socrate[11] dispare. Apare alta.)

ARNOLD: Acesta cine-i? Parc-ar fi Hercule[12],
Cu fruntea-i lată, chipul bărbătesc
Și barba creață, deși ochii lui
Rîd mai degrabă precum ai lui Bacchus
Decît ca ochii triști ai celui care
Purificase lumea infernală
Și o privea, proptit în bîta lui,
Cu scîrba unuia care-și dă seama
Că s-a luptat pentru niște nemernici[13].

STRĂINUL: E cel ce, pentru-o dragoste,-a pierdut
Străvechea lume...[14]

ARNOLD: Nu-l învinuiesc,
Căci sufletul mi l-am primejduit
Tocmai fiindcă nu găseam iubirea...

STRĂINUL: Vrei chipul lui, dacă socoți că-i semeni?

ARNOLD: Nu. Dacă tot mă lași s-aleg, fac mofturi;
Măcar să-i văd pe-acei eroi, pe care
N-aș fi putut să-i văd nicicînd altminteri
Pe *acest* țărm al neguroasei ape,
De unde se întorc plutind spre noi.

STRĂINUL: Te-așteaptă Cleopatra, triumvire![15]

(Fantoma lui Antoniu dispare, făcînd loc alteia.)

ARNOLD: Acesta cine-i? Pare-un semizeu,
Cu pletele-i de aur și cu trupu-i
Nemuritor în armonia lui,
Deși nu cred că-i mai înalt decît
Al unui muritor. Frumos și-l poartă
— Cum soarele își poartă-a sale raze.
Parc-ar avea un nimb, dar e doar spectrul
Unei lumini și mai strălucitoare.
A fost *doar om* vreodat'?

STRĂINUL: Numai pămîntul
Îți poate spune dac-au mai rămas
Atomi din el, sau cel puțin din urna
De aur, care i-a primit cenușa.

ARNOLD: Şi cine-a fost acest bărbat ilustru?

STRĂINUL: Ruşinea Greciei în timp de pace,
Dar scutul ei în vreme de război —
Demetrius, macedonianul[16], spaima
Cetăţilor...

ARNOLD: Mai vreau să văd o umbră.

STRĂINUL *(adresîndu-se fantomei, lui Demetrius Poliorcetes):*
Te du în poala Lamiei[17]!

(Umbra dispare, făcînd loc alteia.)

N-ai grijă,
Ghebosule, o să-ţi găsesc ceva.
De nu-ţi plac umbrele unor eroi
Adevăraţi, voi şti să-nsufleţesc
Chiar marmora, doar-doar o să se-mpace
Truditu-ţi suflet cu-al său nou veşmînt.

ARNOLD: Opreşte-te! M-am hotărît.

STRĂINUL: E bună
Alegerea-ţi: feciorul lui Peleu
Şi al zeiţei mării[18]. Are-un păr
Frumos ca apele chihlimbarii
Ale bogatului Pactol[19], curgînd
Peste-un nisip de aur, încreţite
De vînt şi parcă-anume dedicate
Lui *Sperheos*[20]! Priveşte-l! Tot aşa
Stătea alături de Polixena[21],
Îndrăgostit şi îmblînzit, în faţa
Altarului, cu ochii la mireasa-i
Troiană, dar cuprins de remuşcări
Din pricina lui Hector, cel ucis,
Şi a lui Priam, cel scăldat în lacrimi;
Aceste remuşcări se-amestecau
Cu dragostea-i fierbinte pentru dulcea
Fecioară,-a cărei mînă tremurase
În mîna ucigaşului cumplit
Al fratelui ei drag! Priveşte-l bine,
Aşa cum Grecia-l privise-n clipa
Cînd Paris slobozea spre el săgeata
Menită să-l doboare.

ARNOLD: Îl privesc,
De parcă-aş fi eu însumi al său suflet,
Iar trupul lui mă va-nveli, curînd.

STRĂINUL: Ales-ai bine. De-i adevărat
Proverbul omenesc, că se ating
Extremele[22], atunci să facă schimb
Suprema frumusețe cu suprema
Întruchipare-a monstruozității!
ARNOLD: Grăbește-te, căci sînt nerăbdător!
STRĂINUL: Ca fata care-și vede în oglindă
Ceea ce încă nu-i decît un vis.
ARNOLD: Să mai aștept?
STRĂINUL: Ar fi păcat. Atît doar:
E-nalt de doisprezece coți. Te-ai vrea,
În vremurile astea, un Titan?
Sau — în limbaj canonic — ai dori
Să fii din stirpea lui Anak[23]?
ARNOLD: De ce nu?
STRĂINUL: Ambiție, îmi place în pitici
Să te privesc! Un filistean uriaș
Și-ar fi schimbat statura lui de Goliat[24]
Cu cea a unui David, însă tu,
Momîia mea, nu vrei să fii erou,
Ci să te umfli-n pene... Treaba ta,
Să știi însă că, rămînînd de-o seamă
Cu ceilalți, ai putea să-i stăpînești
Mai lesne, căci acum toți vor sări
Asupră-ți, ca-mpotriva unui monstru,
Iar blestematele lor tunuri grele
Și alte-asemenea mașinării
Îi vor străpunge mai ușor armura
Prietenului nost', decît săgeata
Cu care Pàris i-a străpuns călcîiul
Nebotezat în Styx de către Thetis[25].
ARNOLD: Să fie-așa cum crezi că e mai bine!
STRĂINUL: Vei fi frumos ca umbra ce o vezi,
Puternic cum fusese, și...
ARNOLD: Nu-ți cer
Curaj, căci urîțenia-i vitează:
Pe ceilalți vrea din urmă să-i ajungă,
Spre-a fi egalul lor, sau a-i întrece.
În mersu-i poticnit e un imbold
De-a deveni ceea ce nu pot ceilalți
Și-a compensa în acest fel zgîrcenia
Naturii. mumă vitregă. Prin fapte

De vitejie, cei mărunți fac curte
Fortunei și, adesea, precum Timur[26],
Tătarul șchiop, îi cuceresc un zîmbet.

STRĂINUL: Frumos grăit-ai! Vei rămîne, deci,
Așa cum ești. Mă pot lipsi de-o umbră
Ce trebuie să prindă trup, spre-a-nchide
Acest brav suflet, care-ar fi în stare
Și fără el de fapte vitejești.

ARNOLD: Da, chiar de nu mi s-ar fi dat prilejul
Unei schimbări, m-aș fi silit să fac
Tot ce-i în stare-a săvîrși un suflet
Strivit, cum e al meu, de-un trup scălîmb,
—Îl simt ca pe un munte ce-mi apasă
Și umerii și inima, un munte
În care cei mai fericiți ca mine
Văd doar un mușuroi urît și jalnic.
În fața Frumuseții-ntruchipate
De sexul slab (căci doar prin el visăm
Sau știm ce-i Frumusețea!) cu oftam —
Nu cu iubire, ci cu deznădejde!
N-aș fi-ncercat să cuceresc vreo fată,
Știind că nu mă poate îndrăgi
La rîndul ei, din pricina acestei
Poveri urîte, ce mă osîndește
La grea singurătate. Dacă mama
Nu m-ar fi alungat de lîngă dînsa,
Aș fi putut s-o-ndur. Lingîndu-și puii,
Ursoaica le mai șlefuiește trupul,
Dar maică-mea, văzîndu-l pe al meu,
Nădejdea și-a pierdut-o.—O, măcar
De m-ar fi azvîrlit, precum Spartanii[27],
Pînă s-apuc să știu ce-nseamnă viața,—
Aș fi ajuns un bulgăr de țărînă,
Mai fericit decît sînt azi! Dar chiar
Fiind așa bicisnic și urît
Ca nimeni altul, poate că-ndrăzeala
Și stăruința ar fi scos din mine
Ceva, așa cum au făcut din alții,
La fel de sluți, niște eroi... Văzuși
Mai adineaori cum, stăpîn pe viața-mi,
Eram pe cale să o părăsesc:
Un om stăpîn pe viața lui supune
Ușor pe cei care se tem de moarte.

STRĂINUL: Alege-ntre ce-ai fost și ce vei fi!
ARNOLD: Am și ales, căci mi-ai deschis în față
Zări noi, plăcute sufletului meu.
Așa cum sînt acum, pot stîrni teama,
Respectul, admirația, iubirea
Oricui, dar nu și-a celora din jur,
Deși m-aș vrea iubit de ei. — Aleg,
Deci, trupul ce-i în fața mea acum.
Grăbește-te!
STRĂINUL: Dar *eu*, ce chip să-mi iau?
ARNOLD: Cînd ești stăpîn pe chipurile toate,
Îți poți alege-un chip mult mai frumos
Decît chiar cel al lui Ahile, care
Ni se înfățișează-acum, — sau însuși chipul
Lui Pàris, ucigașul lui, ori cel
Al zeului poeților, el însuși
Frumos și-armonios ca Poezia[28].
STRĂINUL: M-aș mulțumi cu mai puțin, căci sînt
Și eu nerăbdător de o schimbare.
ARNOLD: Ți-e chipu-ntunecat, dar nu urît...[29]
STRĂINUL: Pot fi mai alb, de vreau, dar mai degrabă
Îmi place negrul: mai cinstit îmi pare,
Căci nu roșește de rușine, nici
De frică nu pălește. Dar îl port
De prea mult timp, așa că o să-l lepăd
Ca să iau chipul tău.
ARNOLD: Al meu?
STRĂINUL: Da. Tu
Vei face schimb cu al lui Thetis fiu,
Iar eu cu fiul mumei tale, Bertha.
De, fiecare după gustul său...
ARNOLD: Grăbește-te! Grăbește-te!
STRĂINUL: Prea bine!

(Străinul ia puțin pămînt și-l frămîntă în iarbă, apoi îi vorbește duhului lui Ahile)

Fecior al lui Thetis
Adormit în iarba
Care peste Troia
Își răsfiră barba,
Din țărna roșcată
Chipul ți-l frămînt,

Cum pe-Adam, alt' dată,
L-a făcut Cel Sfînt.[30]
Tină, străluceşte
Pînă ce bujori
În obraji i-or creşte,
Proaspeţi, rumeori.
În ochi vă prefaceţi,
Viorele, voi!
Schimbă-te în sînge,
Apă, clar şuvoi!
Aceste zambile
În loc de păr crească-i
Şi peste sprîncene —
Să i le umbrească!
Inima să-i fie
Marmura pe care
Din stîncă am rupt-o, —
Dar ca o cîntare
De paseri măiastre
Vocea lui să fie!
Să-i crească pe coaste
O carne mlădie
Şi pură ca tina
În care-şi împlîntă
Crinul rădăcina,
Beat de roua sfîntă.
Zvelte mădulare
Să iasă din lut
Şi un chip cum altul
Nu s-a mai văzut!
Stihii-apropiate,
Ajutor să-mi daţi!
Cînd vă chem pe toate,
Să v-amestecaţi!
Razelor de soare,
Deşteptaţi Natura!
Gata e făptura,
Loc în lume are!

(Arnold leşină. Sufletul lui trece ***în trupul lui Ahile,*** *care se ridică,* ***în timp ce fantoma lui dispare cu încetul,*** *pe măsură ce trupul se* ***înfiripă din ţărînă.)***

ARNOLD *(în noua lui înfățișare)*:
Iubesc, voi fi iubit eu însumi. Viață,
Abia acum te simt! O, duh ilustru!

STRĂINUL: Oprește-te! Veșmîntul lepădat —
Cocoașa hîdă pe care-o purtași,
Ce-o să devină?

ARNOLD: Cui îi pasă? Lupii
Și vulturii s-o ia, dacă poftesc!

STRĂINUL: Dac-au s-o ia și n-au să se-nspăimînte,
Vei crede că e pace și că nu-i
Pe cîmp ceva mai bun...

ARNOLD: Le-o las acolo,
Orice-ar păți!

STRĂINUL: Nu e frumos din parte-ți:
Cocoașa asta ți-a adăpostit
Atîta vreme sufletul!

ARNOLD: Așa cum
Într-un morman de bălegar se poate
Ascunde-un juvaer, menit să fie
În aur încrustat.

STRĂINUL: Dar dacă-ți dau
O altă formă, vreau prin schimb cinsit,
Nu prin hoție. Căci acei ce fac
Bărbați, fără-ajutorul unei mame,[31]
Își au rețeta lor, și nu le plac
Contrabandiștii... Diavolul e-n stare
Să ia, dar nu să facă un bărbat,
Deși culege uneori folosul
Lucrării-originale. De aceea,
Se cade a găsi pe cineva
Care să intre-n pielea lepădată.

ARNOLD: Păi, cine-ar vrea?

STRĂINUL: Nu știu. Drept care, eu...

ARNOLD: Tu?!

STRĂINUL: Ți-am mai spus-o, pînă te-ai vîrît
În noul tău lăcaș, atît de splendid.

ARNOLD: Adevărat. În noua-mi bucurie,
Uit totul...

STRĂINUL: Peste cîteva momente,
Voi fi precum ai fost: te vei vedea
Mereu în umbra ta nedezlipită.

ARNOLD: De-aceasta m-aș lipsi...

STRĂINUL: Dar nu se poate.
Cum?! Nu mai vrei acum nici să te vezi
Precum ai fost?

ARNOLD: Fă cum socoți că-i bine!

STRĂINUL *(către trupul neînsuflețit a lui Arnold întins pe pămînt):*

Lut fără suflare,
Nici un muritor
Nu te vrea, ci numai
Un nemuritor.
Pentru spirit, lutul
E bun, cum o fi!
Iată focu-n care
Nu poate trăi
Decît salamandra
Din poveste[32], sau
Sufletele care
Rătăcesc și n-au
Nici un strop de apă
Setea să le-aline, —
Focule, stihie
Ce topești în tine
Orice vietate —
Paseri, pești și fiare,
Cruțînd numai rîma
Cea nemuritoare, —
Focule, întîia
Odraslă a Firii,
Dar și fiu sălbatec
Menit nimicirii, —
Focule, mă-ajută
Să suflu iar viață
În acest trup rece
Care-mi stă în față!
Învierea lui
Atîrnă de mine
Precum și de tine,
— Cu-o scînteie-l pui
Iarăși pe picioare.

În loc de suflare,
Pe mine mă are!

(O flăcăruie zboară prin pădure și poposește pe fruntea celui culcat. Acesta se ridică, în timp ce Străinul se face nevăzut.)

ARNOLD *(în noua lui înfățișare):*
Ce groaznic!
STRĂINUL *(cu chipul de mai înainte al lui Arnold):*
Tremuri?
ARNOLD: Nu. Doar un fior...
Unde-a zburat înfățișarea ta
De mai 'nainte?
STRĂINUL: În tărîmul vast
Al umbrelor. Dar hai să ne întoarcem
La ce-i acum. Deci, unde vrei să mergi?
ARNOLD: Să mă-nsoțești e musai?
STRĂINUL: De ce nu?
Au soți mai răi chiar semenii-ți mai buni...
ARNOLD: Mai buni?
STRĂINUL: A, văd că noua ta înfățișare
Ți s-a urcat la cap. Mă bucur foarte.
Dar ești ingrat-ceea ce iar e bine.
Te schimbi rapid: abia intrat în pielea
Cea nouă, pari deprins de-o veșnicie
Cu vechile purtări lumești. Fii sigur
Că-ți pot fi de folos în drumul tău!
Dar spune-mi unde vrei să mergi?
ARNOLD: Acolo
Unde-i mai multă lume, ca să văd
Ce-o mină...
STRĂINUL: Asta-nseamnă-acolo unde
Războiul și Femeia-și fac de cap.
Ia să vedem. Italia și Spania,
Și noua lume-Atlantică[33], sau poate
Chiar Africa, de Mauri locuită.
Nu prea ai, zău, de unde-alege. Lumea
Se sfîșie, ca de-obicei...
ARNOLD: La Roma
Aud că s-ar petrece lucruri mari.
STRĂINUL: Alegerea-i grozavă: pe pămînt
Nu-i loc mai bun, de cînd a ars Sodoma[34],
Iar cîmpu-i larg, căci astăzi Francii, Hunii

Și Spaniolii, prin urmașul nobil
Al vechilor Vandali, se războiesc
Sub soarele acelui paradis.[35]

ARNOLD: Cum vom purcede?

STRĂINUL: Ca niște viteji,
Pe cai! O, caii mei de luptă-s buni
Cum n-au mai fost pe lume de cînd Faeton
A fost zvîrlit în Pad[36]. —Sînt buni și pajii!

(Intră doi paji, cu patru cai negri ca pana corbului.)

ARNOLD: Ce nobilă priveliște!

STRĂINUL: Mai nobil
Li-e neamul. Nu găsești astfel de cai
Nici în Barbaria[37]. Nu se compară
Cu rasa arăbească din kochlini[38]!

ARNOLD: Sub aburii care le ies din nări
Se-aprinde aerul! Ca licuricii
Dansează-n jurul coamei lor scîntei,
Cum se rotesc gîngăniile-n amurg
În jurul unor cai de rînd...

STRĂINUL: Stăpîne,
Încalecă! Te vom sluji, cu toții!

ARNOLD: Dar acești paji cu ochii negri? — care
Li-e numele?

STRĂINUL: O să-i botezi tu însuți.

ARNOLD: Cum? În aghiazmă?

STRĂINUL: De ce nu? Cu cît
Mai păcătos, cu-atît mai sfînt e omul...

ARNOLD: Prea sînt frumoși spre a putea fi demoni!

STRĂINUL: E-adevărat că diavolu-i urît,
Iar frumusețea voastră nu-i drăcească...

ARNOLD: Pe pajul chipeș, care ține goarna
De aur, îl voi boteza *Huon*[39],
Căci seamănă cu-acel flăcău frumos
Care s-a rătăcit într-o pădure
Și n-a mai fost găsit. Iar celuilalt —
Mai oacheș, mai posac, mai gînditor,
Ce nu zîmbește niciodat' și pare
Întunecat ca noaptea, dar senin,
I-oi spune *Memnon*[40], ca acelui rege
Etiopian, al cărui monument
Odat' pe zi se schimbă într-o harfă.
Dar ție, cum să-ți zic?

STRĂINUL: Am zece mii
De nume, iar cît despre însușiri,
De două ori pe-atîtea! Dar cum port
Un chip de om, dă-mi nume omenesc!

ARNOLD: Mai omenesc decît această față
Care a fost, cîndva, a mea...

STRĂINUL: Atunci,
Dă-mi numele de Cezar...

ARNOLD: Păi, e-un nume
Legat de-o-mpărăție și purtat
Doar de stăpînii lumii!

STRĂINUL: Potrivit
Tocmai de-accea unui drac mascat —
Cum mă socoți, de nu cumva preferi
Să mă consideri Papă...

ARNOLD: Bine, Cezar,
Așa-ți voi spune. Eu, rămîn tot Arnold.

STRĂINUL: Adăugînd un titlu — cel de „conte"
Nu sună rău și-o să arate bine
Pe-un bilețel de-amor...

ARNOLD: Sau pe un ordin
Către soldații de pe-un cîmp de luptă.

CEZAR *(cîntînd)*: Pe cai! Negru-mi armăsar
Tropăie, abia-l strunesc!
Știe el, mai bine chiar
Decît calul arăbesc
Pe cine să poarte-n șea!
Urcă dealul, tot mai iute,
Fără ca-napoi să dea
Ori să stea prin bălți stătute.
Nu se-oprește la izvor
Să se-adape, ci gonește
Înaintea tuturor, —
Nicicînd nu se poticnește
Fie-n alergări că zboară,
Fie-n lupte. Nu-l doboară
Nici o cazną, nici măcar
Anii! Nu-i un armăsar,
Ci un vultur cu copite —
Într-un grajd nu-l poți închide!
Hai la drum, au să ne poarte
Caii noștri negri-n zbor, —

Au s-ajungă-n Caucaz, trecînd deasupra Alpilor
Uimiți de-atîta zor!

(Încalecă amîndoi și se fac nevăzuți.)

SCENA A 2-a

Un bivuac în fața zidurilor Romei.

Arnold și Cezar.

CEZAR: Poți spune c-ai intrat.
ARNOLD: Dar am trecut
Peste cadavre: ochii-mi văd doar sînge!
CEZAR: Păi, șterge-i și-o să vezi atunci mai clar!
Ești un cuceritor, un cavaler
Ales de fostul mare conetabil
Al Franței, un Bourbon[41], drept bun tovarăș.
Acum, te pregătești să fii stăpînul
Orașului ce-a fost stăpînul lumii
Sub împărații săi, iar azi — schimbîndu-și
Doar sexul, nu și sceptrul, e *stăpîna*
Hermafrodită-a vechii lumi.
ARNOLD: Cum, *veche?*
Mai e și-o lume *nouă?*
CEZAR: Pentru *voi!*
Vei ști curînd că-i nouă, prin recolta-i
Bogată, prin bolești-nițele-i noi,
Prin aurul ei... lumea asta nouă —
Numită astfel de o *jumătate*
A celei vechi — voi o cunoașteți, doar
Cu ochii și urechile, măcar
Că-s martori îndoielnici...
ARNOLD: Eu le dau
Crezare!
CEZAR: N-ai decît! Minciuna dulce-i
Mai bună decît adevăru-amar...
ARNOLD: Taci, cîine!
CEZAR: Omule!
ARNOLD: Un diavol ești!
CEZAR: Și prea supusa-ți slugă!

ARNOLD: Ba, *stăpîn!*
M-ai amăgit, tîrîndu-mă încoace
Prin scene de măcel și de dezmăț!
CEZAR: Unde-ai fi vrut s-ajungi?
ARNOLD: Unde e pace.
CEZAR: Dar unde-anume-i pace? Tot ce-i viu
Pe lume, de la stea pînă la vierme,
Se mișcă. Iar a fi mișcat înseamnă
A ști ce-i viața. Cîte o planetă
Se tot rotește, pînă cînd devine
Cometă și, dînd iama printre stele,
Se stinge. Bietul vierme se hrănește
Din moartea altor jalnice făpturi
Dar, ca și ele, trebuie să moară,
Supus aceleiași puteri, stăpînă
Pe viața și pe moartea tuturor.
Dator ești să respecți, ca fiecare,
Severa lege a Necesității:
Revolta împotriva ei dă greș.
ARNOLD: Cînd, însă, nu dă greș...
CEZAR: Nici nu-i revoltă.
ARNOLD: Acum, va izbuti?
CEZAR: A dat Bourbonul
Porunca pentru-asalt, așa că-n zori
Va fi de lucru...
ARNOLD: Dar se va preda
Cetatea? Văd uriașa catedrală
A Domnului și-a bunului Sîn Petru —
Se profilează domul ei pe cerul
Spre care s-a-nălțat Isus Cristos
Drept de pe crucea din care făcuse,
Prin sîngele-i, un semn de har și slavă
(Cîndva, unealtă de tortură pentru
Mîntuitorul oamenilor, fiul
Lui Dumnezeu!)
CEZAR: E-acolo, și va fi
Întotdeauna!
ARNOLD: Ce anume?
CEZAR: Crucea
Și, dedesubt, altarele. Mai văd
Pe ziduri niscai tunuri, archebuze
Și alte arme de-acest fel, precum

Şi oamenii chemaţi să le sloboadă
Asupra altor oameni, spre-a-i ucide.

ARNOLD: Cădea-vor şi arcadele acelea —
Amfiteatru-n care împăraţii
Ca şi supuşii lor *(romani* ei înşişi!)
Priveau cum leul, regele pădurii,
Se bate cu duşmanii săi colţoşi,
Din inima deşertului aduşi
Să lupte în arenă (cu duşmanii
Cu chip de om, sfîrşiseră demult!)
Da, pînă şi pădurii îi cereau
Tribut de viaţă, cum şi-ai Daciei fii
Fuseseră sortiţi eternei morţi,
Spre-a le-oferi o clipă de distracţie —
Pînă la gladiatorul următor...
Cădea-va oare?

CEZAR: Cine? ce? — Oraşul
Sau amfiteatrul? catedrala, poate?
Le cam confunzi...

ARNOLD: La cea dintîi cîntare-a
Cocoşului, în zori, va-ncepe-asaltul.

CEZAR: Asaltu-acesta, de se va sfîrşi
Cu cea dintîi privighetoare-a serii,
Va fi o noutate în istoria
Asediilor: căci de obicei
Trudeşte mult pentru o pradă, omul...

ARNOLD: Apune soarele la fel de lin
Şi, poate, mai frumos decît în ziua
Cînd Remus peste-al Romei zid sărise.

CEZAR: Eu l-am văzut:

ARNOLD: Tu?

CEZAR: Da. Pesemne uiţi
C-am fost un duh pînă să intru-n pielea-ţi,
Luîndu-mi şi un nume, mai rău încă!
Sînt deopotrivă Cezar şi ghebos.
Ei bine, primul Cezar, fiind chel,
Ţinea la lauri ca la o perucă,
Mai mult decît ca la un semn de slavă.
(Aşa spun cronicarii). Asta-i lumea!
Dar să rămînem veseli! L-am văzut
Pe Romulus al tău, înjunghiindu-l
Pe fratele său geamăn, pentru că
Sărise peste-un şanţ (nu erau ziduri

Pe vremea ceea!) Cel dintîi ciment
Al Romei a fost sîngele frățesc,
Dar chiar de va mai curge-al Romei sînge
Pînă ce Tibrul, galben, o s-ajungă
Să fie roșu, tot nu va schimba
Culoarea Oceanului și cea a
Pămîntului, din care marii hoți —
Feciori ai paricidului — făcură
O scenă pentru cruntele masacre
Ce nu mai contenesc, de-atîtea veacuri!

ARNOLD: Dar ce-au făcut urmașii lor de azi,
Care-au trăit în pacea și-n lumina
Cerească a evlaviei?

CEZAR: Dar cei
Pe care i-au răzbit năvălitorii
Romani? *Ei* ce-au făcut? — Dar ce se-aude?

ARNOLD: E cîntecul nesăbuit pe care
Soldații-l cîntă în ajunul morții
Care-i așteaptă, poate, și pe ei.

CEZAR: De ce nu ar cînta și ei, la fel
Ca lebedele? Lebedele negre...

ARNOLD: Ești, văd, și învățat...

CEZAR: Am învățat
Gramatica, firește. Am urmat
O școală de monahi. Ba, într-o vreme,
Eram expert în limba, azi uitată,
A vechilor etrusci: le-aș deslușì
Hieroglifele, dac-aș dori,
Mai bine decît literele voastre.

ARNOLD: De ce n-o faci?

CEZAR: Ar fi mai nimerit
Să se întoarcă la hieroglife
Chiar alfabetul: ele au clădit —
Întocmai ca pontifii, proorocii,
Politicienii, filozofii, vracii
Și alhimiștii voștri, turnuri Babel
Mai multe decît cele ce-au ieșit
Din apele Potopului, mîloase,
Ca să se risipească-apoi în lume.
Și pentru ce, mă rog? Pentru că nimeni
Nu se înțelegea cu-al său vecin!
Azi, oamenii-s mai înțelepți: o vorbă,
Chiar ne-nțeleasă, n-o să-i mai despartă!

Ba, se-nfrățesc în numele *Cabalei*[42],
Coranului[43], *Talmudului*[44] sau al
Șibbolet[45]-ului lor: e cărămida
Cea mai solidă, din care-și clădesc...

ARNOLD *(întrerupîndu-l):*

Taci, batjocoritorule! Ascultă
Cum cîntă ostașii: glasurile lor
Înalță parcă-un imn, în depărtare...

CEZAR: Am auzit al îngerilor cîntec...

ARNOLD: Și urletele demonilor...

CEZAR: Chiar
Și urletele oamenilor. Dar
Să ascultăm: îmi place orice cîntec.

Cîntecul soldaților

Negrele armate
Cu Bourbon în frunte,
Din Alpi revărsate
Peste Pad fac punte.
Ne-am bătut în lege,
Tot victorioși,
Am prins chiar un rege[46] —
Să cîntăm, voioși!
Cu Bourbon-nainte
Să pășim mereu!
Încă-un zid ne-așteaptă:
Să-l trecem nu-i greu!
Cu Bourbon în frunte,
În zori ne vom strînge
La poarta cetății
Și zidu-l vom frînge
Sau îl vom sări,
Chiuind pe trepte.
Mută de uimire,
Moartea o s-aștepte!
Peste-ai Romei muri
Vom sări, grămadă.
Ne așteaptă-acolo
O frumoasă pradă!
Așadar, sus crinul[47]!
Jos cheia[48]! La noapte
Vom petrece-n Roma
Cu coline șapte[49].

Străzile-i şi Tibrul
Fi-vor înroşite.
Sfintele-i lăcaşuri
Fi-vor zguduite.
Bourbonul, Bourbonul![50]
Trăiască Bourbonul!
Cîntecele noastre
Să-i ţină isonul!
Vin în avangardă
Spaniolii, iată!
Nemţii-apoi, cu tobe
Ce pornesc să bată.
Lăncii îndreptate
Către maica lor
Au Italienii,
Iar conducător
Ni-i un fiu al Franţei,
Certat cu-al său frate,
Un Bourbon pe care-n
A Romei cetate
Îl urmăm cu toţii,
S-o prădăm ca hoţii!

CEZAR: Nu cred că e un cîntec ce le place
Acelora de dincolo de ziduri.

ARNOLD: Da, mai ales de s-o adeveri...
Dar iată că viteazul general,
Cu oamenii-i de-ncredere, soseşte!

(Intră conetabilul Bourbon, cu suita lui.)

PHILIBERT: Prea nobil prinţ, nu eşti prea vesel, văd.

BOURBON: De ce aş fi?

PHILIBERT: Mai toţi ar fi-n ajunul
Unei victorii cum se-anunţă-a noastră.

BOURBON: O, de-aş fi sigur!

PHILIBERT: De soldaţii noştri
Nu te-ndoi! Ar frînge-aceste ziduri,
Chiar dac-ar fi de fier. Doar ştii că foamea
E-o artilerie grea...

BOURBON: Eu nu mă tem
Că ar putea să şovăie, sau chiar
Să se retragă, căci în fruntea lor
E un Bourbon şi pofte mari îi mînă.

De-ar fi acele ziduri vechi un munte
Și zei de-ar fi cei care le păzesc,
M-aș bizui pe-acești Titani ai mei.
Acum, însă...

PHILIBERT: Ei nu sînt decît oameni
Care se bat cu alții-asemeni lor.

BOURBON: E-adevărat. Dar zidurile-acelea
Au cunoscut mari epoci de-nflorire
Și-au zămislit minți strașnice. Trecutul
Pămîntului, ca și năluca Romei
Imperiale, se trezesc sub pașii
Războinicilor, care par că zboară
Pe meterezele cetății-eterne
Și, întinzîndu-și mîinile-nroșite
De sînge, îmi fac semn să plec de-aici!

PHILIBERT: Te temi de umbra amenințătoare
A unor umbre?

BOURBON: Nu mă-amenință pe mine.
Aș fi putut să-nfrunt amenințarea
Unui nou Sylla[51], dar aceste duhuri,
Frîngîndu-și mîinile întunecate,
Își ațintesc asupră-mi ochii stranii,
A căror fascinație sporește
Prin tremurul ciudatelor lor fețe.
Privește!

PHILBIERT: Văd un parapet înalt.

BOURBON: Și-acolo!

PHILIBERT: Nu se vede nici un paznic.
Se-ascund sub parapet, să nu-i atingă
Vreun glonț răzleț, tras de ostașii noștri.

BOURBON: Ești orb!

PHILIBERT: Dacă-a vedea doar ce se vede
Înseamnă să fii orb, atunci sînt orb...

BOURBON: Timp de-un mileniu, zidurile-acestea
Au fost păzite de eroi. Îl văd
Pe Cato-cel din urmă[52] — cum își smulge
Din pîntec măruntaiele, decît
Să mai trăiască, fără libertate,
În Roma asta, pe care și eu
Vreau s-o-nrobesc... Îl văd, pe meterez,
Și pe întîiul Cezar, neînvins.

PHILIBERT: Încearcă să-l întreci în măreție!
Da, cucerind aceste ziduri vechi,
De Cezar cucerite.

BOURBON: O voi face!
De nu, pieri-voi!

PHILIBERT: N-ai cum. Moartea însăși,
Într-o asemenea împrejurare,
E mai degrabă pragul veșniciei...

(Contele Arnold și Cezar se apropie.)

CEZAR: Asudă oare și acești soldați
Sub soarele atît de arzător
Al gloriei?

BOURBON: Bineveniți să fie
Ghebosul cîrcotaș și prea viteazul
Și chipeșu-i stăpîn! Pentru-amîndoi
Se va găsi de lucru, pînă-n zori.

CEZAR: Desigur și pentru-nălțimea voastră!

BOURBON: Voi fi-naintea tuturor, să știi,
Ghebosule!

CEZAR: Fiind la spate, gheba
Mi-o tot vedeați, ca general plasat
În spatele armatei, dar dușmanii
Nicicînd nu o văzură...

BOURBON: Bun răspuns!
L-am provocat eu însumi. — Însă pieptul
Unui Bourbon a stat și va mai sta
Drept în primejdie, la fel cu-al tău,
Chiar de-ai fi *diavol!*

CEZAR: De-aș fi fost, puteam
Să nu mă ostenesc venind aici.

BOURBON: De ce?

CEZAR: Păi, jumătate din această
Viteză oaste, bucuros se duce
La dracul, iar cealaltă îi va fi
Trimisă grabnic și la fel de sigur.

BOURBON: Arnold, ghebosu-amic al dumitale
E ca un șarpe-n vorbe ca și-n fapte.

CEZAR: Vă înșelați mult în privința mea:
Întîiul șarpe-a fost lingușitor —
Eu nu-s. Cît despre fapte, eu nu mușc
Decît cînd sînt mușcat...

BOURBON: Ești curajos,
Și mi-e de-ajuns. Mai mult decît atît:
Ești iute și la vorbă și la faptă,
Iar eu nu-s numai un oștean, ci și
Prietenul oștenilor.
CEZAR: O, sire,
Greșiți amarnic, pentru că soldații
Se poartă și mai rău cu-ai lor prieteni
Decît cu inamicii lor vremelnici...
PHILIBERT: Amice, ești obraznic, întrecînd
Măsura-ngăduită unui clovn.
CEZAR: Spunînd, adică, adevărul... Bine,
Atunci vă mint și mă veți lăuda
Că v-am făcut „erou"...
BOURBON: Hai, Philibert,
Dă-i pace! E viteaz. Întotdeauna
A fost în frunte, cu-acești umeri lați
Și-această față oacheșă,-în luptă
Ori în furtună. A răbdat chiar foamea.
Cît despre limba-i, tabăra e plină
De inși spurcați la gură... Eu prefer
Împunsăturile-unui pișicher
Decît insultele posomorîte
Ale-unui sclav bicisnic și flămînd,
Ce nu se lasă-nduplecat decît
De-o masă bună și-un pahar cu vin,
Un pui de somn și niște marafeturi
Prin care se închipuie bogat...
CEZAR: De-ar cere doar atît și prinții lumii,
Ce bine-ar fi!
BOURBON: Taci!
CEZAR: Leneș nu-s la gură...
Dar ia-ncercați și dumneavoastră, sire,
Să cuvîntați! Prea multe vorbe n-aveți...
PHILIBERT: Ce-i flecăreala asta insolentă?
CEZAR: Ia, trăncănesc și eu, ca alți profeți!
BOURBON: De ce-l insulți? N-avem noi, Philibert,
Atîtea de făcut? — Ascultă, Arnold,
Asaltul va începe mîine-n zori.
ARNOLD: Știu, sire.
BOURBON: Și ne vei urma?
ARNOLD: Firește,
De vreme ce nu pot să fiu în frunte...

BOURBON: E necesar pentru al oastei noastre
Moral, nu prea înalt, ca șeful ei
Să-și pună, cel dintîi, picioru-n prima
Din treptele primejdioasei scări.
CEZAR: Sper să ajungă-n vîrf, ca să-și primească
Răsplata ce o merită, din plin...
BOURBON: A lumii grandioasă capitală
Va fi a noastră, poate mîine chiar.
Cetatea de pe cele șapte dealuri
Continuă să domine și astăzi
Popoarele. Cezării s-au supus
Lui Alaric[53], iar Alaric la rîndu-i
Pontifilor... Romani, sau Goți, sau Papi,
Sînt tot stăpînii lumii. De aceea,
Civilizată, sacră, sau barbară,
Cetatea veche a lui Romulus
E inima unei împărății.
Prea bine! Ne-a sosit și nouă rîndul
Și să sperăm că vom lupta la fel
De bine ca și *ei*, dar vom conduce
Chiar și mai bine.
CEZAR: Fără îndoială
Că oastea-i școala drepturilor noastre
Cetățenești. Ce plănuiți să faceți
Din Roma?
BOURBON: Ceea ce fusese-odată.
CEZAR: Sub Alaric?
BOURBON: Nu, sclavule, ci-n vremea
Întîiului cezăr, al cărui nume
Îl porți, la fel ca alți mîrlani...
CEZAR: Și regi!
E-un nume bun pentru copoi...
BOURBON: Un demon
Se-ascunde-n limba ta de șarpe! Nu vrei
Să fii serios?
CEZAR: Nu în ajunul luptei:
N-ar fi o atitudine-ostășească!
Doar unui general îi șade bine
Să fie gînditor; aventurierii
De teapa mea, sînt mai voioși din fire.
De ce-am gîndi? Zeița tutelară
La care ne-nchinăm, întruchipată
Într-un conducător, ne poartă grijă.

De gînduri ține-ți pe-ostași departe!
Dac-am începe să gîndim și noi,
Ar trebui să spargeți singur zidul!

BOURBON: Cum zeflemeaua nu pare-a-ți stîrbi
Curajul ostășesc, ți-o-ngădui, fie!

CEZAR: Vă mulțumesc — e singura răsplată
Pe care o primesc, de cînd mă aflu
În slujba voastră.

BOURBON: Mîine vei plăti
Tu însuți! Ia privește — acele turnuri:
În ele stă comoara mea ascunsă...
Dar, Philibert, să ținem sfat! Îți cerem
Să fii și dumneata de față, Arnold!

ARNOLD: Eu, Prințe, vă slujesc atît pe cîmpul
De luptă, cît și-n sfatul de război.

BOURBON: În ambele ți-e prețuită slujba,
Iar mîine-n zori îți vom încredința
O treabă de răspundere.

CEZAR: Dar mie?

BOURBON: Un singur lucru: să-l urmezi în drumul
De glorie, pe Bourbon... Deci, noapte bună!

ARNOLD *(către Cezar)*:
Să-mi pregătești armura pentru-atac,
Apoi să mă aștepți în cortul meu.

(Ies Bourbon, Arnold, Philibert, etc.)

CEZAR *(singur)*:
În cortul tău?! crezi că te las, de-ndată
Ce-am dispărut? Sau că-acest trup scălîmb
Ce cuprindea principiul vieții tale,
Înseamnă pentru mine altceva
Decît o mască? — Să mai zici că știa
Sînt oameni! Căpetenii și eroi,
Cei mai buni fii — bastarzi — ai lui Adam!
Așa-i cînd dai materiei putința
De-a cugeta! Tot încăpățînată
Rămîne, tot haotic i-este gîndul,
La fel ca fapta, și mereu se-ntoarce
La elementele dintîi. Ei bine,
Cu-aceste jalnice păpuși mi-e dat
Să mă distrez: e joaca unui spirit,

Cînd n-are de făcut ceva mai bun...
Dacă-obosesc, am treabă printre stele,
Pe care-acești nenorociți le cred
Făcute-anume pentru ochii lor!
Ce-ar fi să trag în jos o stea dintr-astea
În furnicarul lor, și să-i dau foc?
Cum s-ar mai risipi, sărind ca arse,
Furnicile și, încetînd de-odată
Să-și surpe cuiburile, ar începe
Să-nalțe-o rugăciune-n cor! Ha! Ha!

(Iese Cezar.)

PARTEA A II-a

SCENA 1

În fața zidurilor Romei. Asaltul: armata în mișcare, cu scări pentru escaladarea zidurilor. În prim plan Bourbon cu o eșarfă albă peste armură.

CORUL DUHURILOR ÎN VĂZDUH:

I

Zorii vin, dar parcă-i seară.
Ciocîrlia-ncotro zboară?
De ce-i soarele cernit?
Ziua chiar să fi venit?
Ochiul Firii-ntunecat e
Peste falnica cetate,
Dar se-aude-un aprig zvon
Care i-ar trezi din somn
Și pe sfinții ei, precum
Și eroii făcuți scrum,
Lîngă apele gălbuie
Ale Tibrului. — Cît nu e
Prea tîrziu, în astă noapte
Vă treziți, coline șapte!

II

Tii, ce tropot! Însuși Marte[54]
Parc-ar trece mai departe!
Cum urmează valul luna,
Pașii-au o cadență, una!
Spre moarte mărșăluiesc,

Zici că se rostogolesc,
Dar în bună rînduială,
Ca marea cînd țărmu-l spală,
Peste diguri revărsată.
Auziți larma turbată
A armurilor! Priviți
La războinicii suiți
Pe scara ce-i poartă-n cîrcă,
Vărgată ca o năpîrcă!

III

Priviți zidul înțesat
Cu arme, în lung și-n lat —
Lăncii lùcii, tunuri zvelte,
Cu bot negru, și muschete,
Așteptînd, toate, să tragă:
Vechea panoplie-ntreagă,
Bașca armele mai noi,
Căci se duce și-un război
Între vechi și nou! — Pe-nguste
Ziduri, vezi nori de lăcuste!
S-a-ntors, Remus, ceasul rău
Al crimei fratelui tău!
Sub altarul creștinesc
Creștinii se războiesc —
Soarta lor să fie, oare,
Între ei să se omoare?

IV

Mai aproape, încă, încă!
Cum, suind din stîncă-n stîncă,
La-nceput lin ca un val,
Cutremurul surpă-un deal, —
Oastea se rostogolește!
De eroii ei vorbește
Lumea că-s nemuritori.
Ei sînt doar primele flori
Ale pajiștilor roșii
Ce-ncing Roma: i-s strămoșii
Îngropați acolo, poate,
Dar Romanul n-are-un frate!
Alte nații duc război
Și vă smulg laurii, — voi,

Dormiți însă! Lacrimi varsă
Pe Cartagina, că-i arsă,
Doar fricoșii! — Nu mai plîngeți,
Pe dușman de vreți să-l frîngeți![55]

V

Multe neamuri buzna dau.
Demult pîine nu mai au.
Se reped spre zid, mînate
De ură și jind. — Cetate
Glorioasă, numai milă
Vrei să ne inspiri, și silă?
Luptă, prin toți fiii tăi!
Decît Alaric mai răi
Sînt tîlharii unși cu smoală
Ai Bourbonului! Te scoală,
Cetate nemuritoare!
Decît călcată-n picioare
De aceste oști străine,
Dă-ți foc singură mai bine!

VI

Ce fantomă-nsîngerată!
Nici un Hector[56] nu se-arată
În această Troie, printre
Ai lui Priam fii. — Părinte
Bun le-a fost, iar ei frați buni,
Nu ca ai Romei străbuni:
Romulus pe al său frate
L-a ucis! Umbra-i se-abate,
Uriașă, peste zid.
În clipa cînd l-a sărit,
Ți-a și profețit căderea.
Cine-ar mai avea puterea,
Azi, să curme-al său asalt?
Peste turnu-ți cel mai 'nalt,
Remus limpede îți spune
C-a venit să se răzbune!

VII

Mînioși te-nfruntă-acum:
Zvon de iad, și foc, și fum

Te-nconjoară-n toată partea.
Ți-a pătruns în ziduri moartea!
Oțelu-n oțel izbește,
Scara, vai! se prăbușește
Cu soldați cu tot. — Hai, sus!
Fiece ostaș răpus
E înlocuit de-un altul.
Tot mai crîncen e asaltul.
Roma-n șanțurile-i strînge
Al Europei roșu sînge!
Cade zidul, cîmpul însă
Va-ndrăgi recolta strînsă
După-un astfel de potop.
Dar o, Romă, încă-un strop
De curaj dacă mai ai,
Luptă — așa cum te luptai!

VIII

Înc-o dat', bătrîni Penați[57],
Casele nu le lăsați
Stăpînite de vreo Ate[58]!
Un Nero[59] străin nu poate
Să vă facă decît rău!
Un Roman pe-un frate-al său
De-l răpune, tot Roman e,
Pe cînd Brennus[60] un dușman e!
Deșteptați-vă, martiri!
Aveți sfinte-ndreptățiri:
Zeii tot mai au putere,
Chiar cînd mîndrul templu piere!
Ctitori de străvechi altare,
Zdrobiți oștile barbare!
Tibrule, prin tine Firea
Să-și arate-mpotrivirea!
Ca un leu prins în capcană
Sară inima romană!
Roma, chiar de n-o fi vie,
A Romanilor să fie!

Bourbon, Arnold, Cezar și ceilalți ajung la poalele zidului. Arnold se pregătește să-și arunce scara.

BOURBON: Stai, Arnold! Eu sînt primul!
ARNOLD: A, nu, prințe!

BOURBON: Îți poruncesc! Urmează-mă! Îmi place
Să fiu urmat, dar nu să fiu condus!

(Bourbon își fixează scara și începe să urce.)

Hai sus, băieți!

(Bourbon cade, atins de un proiectil.)

CEZAR: Și jos!
ARNOLD: Puteri eterne!
Vor fi-ngroziți soldații... Răzbunare!
BOURBON: Dă-mi mîna! N-am nimic.

(Bourbon îl apucă de mînă pe Arnold și se ridică, dar cade din nou, încercînd să-și vîre piciorul în scară.)

S-a zis cu mine,
O, Arnold! Tu ascunde-mi prăbușirea
Și totul va fi-n ordine, aruncă
Asupră-mi pelerina, ca s-acoperi
Ceea ce în curînd se va preface
În pulbere. Să nu vadă soldații!
ARNOLD: Să vă mutăm de-aici, cu ajutorul...
BOURBON: A, nu, băiete, moartea e aproape.
Ce-i, însă, viața unui om? Prin duhul
Bourbonilor, va dăinui puterea-mi!
Ai grijă ca soldații să nu afle,
Cît n-au învins, că-s doar un boț de lut.
CEZAR: N-ați vrea să sărutați, alteță, crucea?
N-avem aici un preot, dar e bun
Chiar și-un mîner de spadă: folosit
A fost și-n cazul lui Bayard[61], îmi pare...
BOURBON: Tocmai acum îmi pomenești de *el*,
Bicisnicule? Dar o merit...
ARNOLD *(către Cezar)*: Taci,
Nemernicule!
CEZAR: Cum? Cînd un creștin
Dă ortul popii, eu să nu-i ofer
Un foarte creștinesc *„Vade in pace?"*[62]
ARNOLD: Taci! Ochii-aceștia, care nu vedeau
În lume un egal, sticloși îmi par!
BOURBON: O, Arnold, dacă-n Franța te vei duce...
Dar ce se-aude? Lupta se încinge...

O, dacă-aș mai trăi un ceas, o clipă,
Ca să mor dincolo de zid! Hai, Arnold,
Nu-ți pierde vremea, altfel fără tine
Vor cuceri ei Roma...

ARNOLD: Dar și fără
Domnia voastră!

BOURBON: Nu, căci eu prin spirit
Îi voi conduce. Hai, ascunde-mi lutul
Și nu sufla o vorbă despre faptul
Că mi-am pierdut suflarea. Du-te, dară,
Și biruie!

ARNOLD: Nu, nu vă pot lăsa!

BOURBON: Ba, trebuie! Adio! Sus, băieți!
Biruitoare-i lumea!

(Bourbon moare.)

CEZAR *(către Arnold)*: Hai la treabă!

ARNOLD: Da, ai dreptate. O să plîng pe urmă...

(Arnold acoperă cadavrul Bourbonului cu o mantie, apoi se urcă pe scară, strigînd)

Bourbon! Bourbon! Băieți, a noastră-i Roma!

CEZAR: Ai fost bărbat, alteță. Noapte bună!

(Arnold, urmat de Cezar, ajunge pe meterez; amîndoi, însă, sînt doborîți.)

CEZAR: Grozavă tumbă! Conte, ești rănit?

ARNOLD: Nu.

(Se urcă din nou pe scară.)

CEZAR: S-a înfierbîntat copoiul ăsta!
Și nu-i o joacă de copii! Acum
Pe meterez i-e mîna, îl cuprinde
Ca pe-un altar... Își pune și piciorul!
Dar ce-mi văd ochii ?Un Roman?

(Cade un om.)

Oricum,
E prima pasăre din cîrd, căzută
Afar' din cuib... Ce-i, omule, cu tine?

RĂNITUL: Un strop de apă!

CEZAR: Nu-s, pînă la Tibru,
Alte lichide, în afar' de sînge!

RĂNITUL: Mor pentru Roma!

(Moare.)

CEZAR: Şi Bourbon muri
Tot pentru ea, dar altfel... O, aceşti
Nemuritori, şi nobilele ţeluri
Ce-i mînă!... Dar e vremea să mă duc
La tînăru-mi discipol: o fi-ajuns
În Forum... Înainte, înainte!

(Cezar se urcă pe scară. Cortina.)

SCENA A 2-a

În oraş, lupte de stradă între atacatori şi asediaţi. Locuitorii fug în dezordine. Intră Cezar.

CEZAR: Nu-mi pot găsi eroul: o fi-n gloata
Ce-i urmăreşte pe fugari, sau poate,
Se bate cu cei deznădăjduiţi.
Dar ce-mi văd ochii? Nişte cardinali
Ce nu par dornici de vreun martiraj...
Tii, cum mai fug prelaţii! De-ar putea
Să-şi lepede ciorapii, cum şi-au scos
Şi mitrele, le-ar fi mult mai uşor —
I-ar ocoli şi hoţii! Las-să fugă!
N-au cum să-şi mai păteze-acum ciorapii,
Căci şi noroiul este purpuriu...

Intră un grup de soldaţi care se bat între ei. Arnold, în fruntea atacatorilor.

Iată-l că vine, cot la cot cu Gloria
Şi geamănul ei, Sîngele... Stai, conte!

ARNOLD: Fereşte! Nu vreau să le dau răgaz.

CEZAR: Nu te pripi! Unui duşman ce fuge,
Îi faci un pod de aur... Eu ţi-am dat
Un trup frumos, scutit de-anume boli
Trupeşti, nu şi de cele ale minţii,
Căci minte nu pot da! Iar de ţi-am dat

Al fiului lui Thetis trup, în Styx
Nu te-am muiat, iar inima-ți vitează
N-am cum invulnerabilă s-o fac
Mai mult decît călcîiul lui Ahile...
Socoate-te, deci, încă muritor
Și fii prudent!

ARNOLD: Păi, cine-ar mai lupta
Dacă s-ar socoti invulnerabil?
Ce luptă-ar fi și aia? Îți închipui
Că umblu după iepuri, cînd rag leii?

(Arnold se aruncă în luptă.)

CEZAR: Grozavă mostră de umanitate!
De, sîngele i s-a urcat la cap,
Și chiar dacă-și va pierde cîțiva stropi,
Îi va mai trece poate fierbințeala!

(Arnold se bate cu un soldat roman, care se retrage spre un portic.)

ARNOLD: Predă-te, sclavule! Te voi cruța!
ROMANUL: Prea ești pripit la vorbă...
ARNOLD: Și la faptă!
Sînt cunoscut pentru cuvîntul meu.
ROMANUL: La fel voi fi și eu, prin fapta mea.

(Cei doi se luptă din nou. Cezar înaintează.)

CEZAR: Te-oprește, Arnold! Ai în mîna ta
Un artizan ilustru, sculptor strașnic,
Minuitor de săbii și pumnale...
Stai, muschetare!... *El* l-a doborît
Pe vajnicul Bourbon...

ARNOLD: Atunci, înseamnă
Că și-a sculptat el însuși monumentul!
ROMANUL: Sper să-l sculptez pe-al unora mai vrednici
Ca tine!

CEZAR: Bine zis, pietrare! Meșter
Ești și la vorbă, nu doar la cioplit
Iar cel ce va-ncerca să te omoare
Se va căzni, cum te-ai căznit și tu,
Cellini[63], dînd în marmora Carrarei[64].

(Arnold îl dezarmează și-l rănește ușor pe Cellini; acesta scoate un pistol și trage, apoi se face nevăzut, ieșind prin portic.)

CEZAR: Dar ce-ai pățit? Îmi pare c-ai gustat
Din vinul roșu al Bellonei[65]...

ARNOLD *(clătinîndu-se)*: A,
E doar o zgîrietură. Dă-mi năframa!
Nu, n-o să-mi scape-așa!

CEZAR: Unde ți-e rana?

ARNOLD: În umăr, dar nu-n brațul care luptă...
Destul! Mi-e sete! O, dac-aș avea
Un coif cu apă!

CEZAR: Greu de căpătat
E-acest lichid, la mare preț acum...

ARNOLD: Mi-e sete, vai, din ce în ce mai tare!
Dar voi găsi un mijloc s-o astîmpăr.

CEZAR: De nu vei fi astîmpărat tu însuți...

ARNOLD: Vom da cu zarul și vom hotărî:
Egali ni-s sorții... Dar vorbind, pierd vremea.
Mai repede, te rog!

(Cezar îi leagă năframa în jurul brațului.)

De ce ești leneș
Și nu te bați?

CEZAR: Păi, filozofii voștri
Priveau ca niște simpli spectatori
A lumii scenă, cum ar fi privit
Și Jocurile-Olimpice. Eu, unul,
Cînd văd o pradă pentru care face
Să te și bați, pot deveni un Milon[66]...

ARNOLD: Te-ai bate c-un stejar...

CEZAR: Și cu-o pădure,
Dacă-mi convine: ori mă bat cu-o gloată,
Ori nu mă bat de loc!... Vezi-ți de treabă,
Iar eu îmi voi vedea de treaba mea,
Privindu-i pe-acești jalnici lucrători
Care-mi vor strînge fără-un ban recolta.

ARNOLD: Ești încă demon...

CEZAR: Iar tu, om...

ARNOLD: N-aș crede
Că-arăt a om!

CEZAR: Ba, eşti, cu-adevărat.
ARNOLD: De ce?
CEZAR: Pentru că simţi, pentru că vezi.

(Arnold iese, avîntîndu-se în luptă, care continuă între grupuri răzleţe. Cortina.)

SCENA A 3-a

Catedrala Sf. Petru. Interiorul ei. La altar, Papa. Preoţi etc. într-o mare înghesuială, sporită de cetăţenii care se refugiază înăuntru, urmăriţi de soldaţi.

Intră Cezar

UN SOLDAT SPANIOL:
Tovarăşi, jos cu-aceste candelabre!
Daţi-i la cap chelbosului de colo!
Mătănii de-aur are!
UN SOLDAT LUTERAN:
Răzbunare!
Întîi ne răzbunăm, pe urmă jaful!
Acolo-i Antichristul!
CEZAR *(intervenind)*:
Ce poftești,
Schismaticule?
SOLDATUL LUTERAN:
Ca un bun creştin,
Vreau capul Antichristului trufaş![67]
CEZAR: De şi-ar putea vedea învăţăceii,
S-ar lepăda de propria-i credinţă
Chiar fondatorul ei!... Mai bine pradă!
SOLDATUL LUTERAN:
E-un diavol!
CEZAR: Taci! Păstrează taina asta,
Altminteri te socoate printre-ai săi...
SOLDATUL LUTERAN:
De ce vrei să-l salvezi? Repet, e-un diavol,
Sau solul diavolului pe pămînt!
CEZAR: Aşa, deci! Vrei adică să te baţi
Cu cei mai buni prieteni? Stai cuminte,
Băiete: încă nu i-a sunat ceasul!

SOLDATUL LUTERAN:
Se va vedea!

(Soldatul luteran se repede înainte, dar un soldat din garda papală trage în el, făcîndu-l să se prăbușească în fața altarului.)

CEZAR: Ți-am spus eu c-o pățești!

SOLDATUL LUTERAN:
Și n-o să mă răzbuni?

CEZAR: A, nu! Doar știi
Că „Răzbunarea-i a lui Dumnezeu" —
Nu-i plac mijlocitorii...

SOLDATUL LUTERAN:
De-l loveam,
Aș fi ajuns în cer, încununat
De-o glorie eternă! Iartă-mi, Doamne,
Nevolnicia brațului prea slab
Și-ndură-Te de robul Tău! — E, totuși,
O biruință: Babilonul piere,
Iar tîrfa de pe cele șapte dealuri[68]
Și-a pus în locul rochiei roșcate
Cenușă-n cap!

(Soldatul luteran moare.)

CEZAR: Da, dar amestecată
Cu propria-ți cenușă! Bravo, Babel!

(Soldații din garda papală se apără cu disperare, în timp ce pontiful fuge, printr-un coridor secret, spre Vatican și castelul St. Angelo.)

CEZAR: Frumoasă luptă! Popii și soldații
— Aceste vechi vocații omenești —
Se iau de gît! N-am pomenit o farsă
Mai comică, de cînd vestitul Titus[69]
S-a pus pe capul bieților evrei.
Romanii-au fost mai tari atunci. Acum
E rîndul lor să fie-nfrînți...

SOLDAȚII: Scăpat-a!
Să-l urmărim!

UN ALT SOLDAT:
E trecerea blocată
Și plină de cadavre, pîn-la poartă!

CEZAR: Mă bucur c-a scăpat. Măcar în parte
S-a cuveni să-mi mulțumească mie...
N-aș vrea de fel ca bulele papale
Să fie abolite — ar fi să pierdem
Cam jumătate din imperiul nostru...
Cît despre indulgențele lui, cată
Să fie răsplătite cu a noastră.
Nu trebuie să cadă! Și apoi,
N-ar fi exclus ca fuga lui să treacă
Drept un miracol, mîine, și drept probă
C-a fost cu-adevărat infailibil...

(către soldații spanioli)

Hei, ucigașilor, ce stați așa?
Grăbiți-vă, altminteri nu rămîne
Nici pic de aur sfînt! Iar voi, catolici,
Vreți să vă-ntoarceți fără vreo relicvă
Dintr-un asemenea pelerinaj?
Chiar luteranii sînt mai evlavioși:
Ia uite-i cum golesc aceste-altare!

SOLDAȚII: Pe Sfîntul Petru! are, zău, dreptate!
Ereticii-au să ia tot ce-i mai scumd!

CEZAR: Ar fi păcat. Duceți-vă degrabă
Și ajutați-i să se convertească!

(Soldații se împrăștie: mulți ies din biserică, dar vin alții.)

S-au dus, dar intră alții. Iată cum
Curg valurile-acestui ocean
Căruia *ei* îi zic „eternitate",
Închipuindu-și că-s brizanții lui,
Deși sînt doar niște bășici de spumă...
Mai vine-un val!

(Intră Olimpia, fugind de urmăritorii ei. Se aruncă peste altar.)

UN SOLDAT: A mea e!

UN ALT SOLDAT: Ba-i a mea,
Sînt primul ce i-a dat de urmă! Nici
De-ar fi nepoata Papei, n-aș lăsa-o!

(Se bat.)

AL TREILEA SOLDAT *(înaintînd spre Olimpia):*
Degeaba vă certați: ea-mi aparține!
OLIMPIA: Cît mai sînt vie, nu mă vei atinge,
Bicisnicule!
AL TREILEA SOLDAT:
Vie, sau chiar moartă!
OLIMPIA *(îmbrățișînd un crucifix masiv):*
Respectă-l cel puțin pe Dumnezeu!
AL TREILEA SOLDAT:
Da, îl respect, cînd strălucește-n aur...
Fetițo, zestrea ți-ai îmbrățișat-o!

(În timp ce înaintează spre ea, Olimpia azvîrle crucifixul asupra soldatului, care se prăbușește.)

O, Doamne!
OLIMPIA: În sfîrșit îl recunoști!
AL TREILEA SOLDAT:
Mi-e creierul zdrobit! Săriți, prieteni!
E totul beznă...

(Moare.)

ALȚI SOLDAȚI *(apropiindu-se):*
S-o înjunghiem,
Chiar de-ar avea într-însa zeci de vieți:
Ni l-a ucis pe camaradul nostru!
OLIMPIA: Binevenită moarte! Voi n-aveți
De dat vreo viață — nici măcar un sclav
Nu ar primi-o. Doamne, te implor
Primește-mă, de-s vrednică de Tine,
De Fiul Tău, ca și de Maica Lui!

Intră Arnold.

ARNOLD: Ce văd? Șacalilor, plecați de-aici!
CEZAR *(aparte, rîzînd):*
Ha, ha! Așa egalitate, da!
Aceleași drepturi au și el și cîinii...
Dar hai la treabă!
SOLDAȚII: Ni l-a omorît
Pe camaradul nostru, dom' le conte!
ARNOLD: Cu care armă?
SOLDAȚII: Păi, cu crucea asta,
Sub care zace: mai degrab-un vierme
Decît un om. I-a aruncat-o-n cap!

ARNOLD: E totuși o femeie, demnă-a fi
Iubită de-un bărbat. De-ați fi bărbați,
Ați fi cinstit-o... Dar plecați de-aici
Și mulțumiți netrebniciei voastre
Că vă cruț viața: n-aveți nimic sfînt!
De-ați fi atins măcar un fir de păr
Din buclele acestea despletite,
V-aș fi rărit mai mult decît dușmanul!
Cărați-vă, șacalilor! și roadeți
Doar oasele ce vi le lasă leul,
Dar nici pe-acestea fără voia lui!

UN SOLDAT *(bombănind):*
Să-și cucerească singur prada, leul!

ARNOLD *(spintecîndu-l cu sabia):*
Rebelule! Să te revolți în iad,
Dar pe pămînt să te supui!

(Soldații se năpustesc asupra lui Arnold.)

Veniți!
Mă bucur! Vă arăt eu vouă, cine
Comandă-aici și cine v-a condus
Pe-aceste ziduri pe care vi-era
Prea frică să urcați, pînă-ați văzut
Drapelu-nfipt de mine, iar acum
O faceți pe vitejii!

(Arnold îl înjunghie pe primul soldat, ceilalți își aruncă armele.)

SOLDAȚII: Fie-ți milă!

ARNOLD: Întîi să învățați și voi ce-i mila!
Ați priceput, deci, *cine* v-a condus
Deasupra zidului cetății-eterne?

SOLDAȚII: Da, am văzut și știm. Ne iartă însă
Pentru greșeala ce am săvîrșit-o
În dîrdora acestei bătălii,
În care ne-ai condus...

ARNOLD: Plecați de-aici!
În sălile palatului Colonna
Ați fost cartiruiți!

OLIMPIA *(aparte):*
O, chiar în casa
Părintelui meu!

ARNOLD *(către soldaţi):*

Fără arme! N-aveţi
Nevoie, căci oraşul s-a predat.
Să fiţi cu mîinile curate, altfel
O să găsesc, pentru-a vi le spăla,
Un rîu la fel de roşu cum e Tibrul...

SOLDAŢII *(depunîndu-şi armele şi depărtîndu-se):*

Te ascultăm!

ARNOLD *(către Olimpia):*

Domniţă, aţi scăpat!

OLIMPIA: Scăpam eu, chiar de-aveam doar un cuţit.
Dar nu-i nimic, căci moartea are-o mie
De porţi, iar eu îmi voi zdrobi, vai, capul
De marmora aceasta, înainte
De-a te lăsa să urci pe-acest altar,
De unde văd distrugerea din jur.
Te ierte Domnul, omule!

ARNOLD: Aş vrea
Iertarea Lui s-o merit, şi pe-a ta —
Deşi nu ţi-am făcut vreun rău...

OLIMPIA: A, nu!
Mi-ai jefuit doar ţara... Nici un rău!...
Ai prefăcut a tatălui meu casă
Într-un bîrlog de hoţi, iar templu-acesta
L-ai pîngărit cu sînge de Romani
Şi oameni sfinţi... Da, nici un rău... Şi-acum
Să mă salvezi ai vrea, ca... Dar degeaba!

(Ridicînd ochii spre cer, Olimpia îşi strînge rochia pe trup şi se pregăteşte să se arunce pe cealaltă parte a altarului.)

ARNOLD: Opreşte-te! Îţi jur...

OLIMPIA: Nu-ţi încărca
Pierdutul suflet şi c-un jurămînt
Ce-ţi va atrage chiar şi-n iad disprețul!
Te cunosc eu!

ARNOLD: A, nu! Nu mă cunoşti:
Nu semăn cu-aceşti oameni...

OLIMPIA: Eu te judec
Doar după ei. Ceea ce eşti tu însuţi,
Doar Domnul poate judeca. Te văd
Pătat de-al Romei sînge. Ia-l pe-al meu —
Atîta de la mine vei avea!

Aici, pe marmora acestui templu
În care mi-am primit botezul sfînt,
Îi dărui Domnului un sînge, poate
Mai puțin sfînt, dar tot așa curat
Ca apa care-a fost de sfinți sfințită
Ca să-mi boteze trupul de copilă.

(Fluturînd o mînă spre Arnold, într-un gest disprețuitor, Olimpia se aruncă de pe altar.)

ARNOLD: O, Doamne! Ajutor! S-a prăpădit!
CEZAR *(apropiindu-se)*:
Aici sînt!
ARNOLD: Tu? Salveaz-o, dacă poți!
CEZAR *(ajutîndu-l s-o ridice pe Olimpia)*:
Grozavă săritură! Bravo ei!
ARNOLD: E fără viață, vai!
CEZAR: Dacă-i așa,
N-am ce să fac: a-i învia pe morți
Mă depășește...
ARNOLD: Sclavule!
CEZAR: Stăpîn
Ori sclav, totuna e... Deși socot
Că vorba bună, uneori, nu strică.
ARNOLD: Ce vorbă? Ești în stare s-o ajuți?
CEZAR: Voi încerca. Un pic din apa asta
Sfințită, poate-ajută...

(Aduce puțină aghiazmă în coif.)

ARNOLD: E cu sînge
Amestecată!
CEZAR: Mai curată-n Roma
Nu poți găsi acum!
ARNOLD: O, ce frumoasă
Și palidă! Dar, fie că ești vie
Sau moartă, doar pe tine te iubesc,
Esență-a frumuseții!
CEZAR: O iubea
La fel Ahile pe Penthesiléa...[70]
I-ai moștenit și inima, se pare,
O inimă, de altfel, nu prea tandră...
ARNOLD: Respiră încă! Nu, n-a fost decît
O ultimă suflare-a vieții-n luptă
Cu moartea!

CEZAR: Ba, respiră!
ARNOLD: Dacă-o spui
Chiar tu, e-adevărat!
CEZAR: Îmi faci dreptate,
Căci diavolul rostește adevărul,
Mai des decît se crede. Din păcate,
Vorbește-n fața unor ignoranți...
ARNOLD *(fără să-l asculte)*:
Da, inima îi bate! Ce ciudat
Că primele bătăi ale-unei inimi
Pe care-aș fi dorit să o aud
Vibrînd cu-a mea odată, sună-acum
În ritmul poruncit de-un asasin!
CEZAR: E-un gînd prea înțelept, dar cam tîrziu.
E vie, îți repet. Unde s-o ducem?
ARNOLD: Dar va trăi?
CEZAR: Cît poate-un boț de tină.
ARNOLD: Atunci, e moartă!
CEZAR: Cum ești mort și tu,
Fără să știi... Se va trezi la viață,
La ceea ce și tu socoți că-i viață, —
Avem însă doar mijloace-omenești...
ARNOLD: În sălile palatului Colonna,
Unde e-nfipt acum drapelul meu,
Acolo o vom duce!
CEZAR: Hai, ridic-o!
ARNOLD: Ușor!
CEZAR: Ușor, cum sînt purtați doar morții,
Pe semne pentru că nu pot simți
Zdruncinătura...
ARNOLD: Dar e vie chiar?
CEZAR: Da, nu te teme! Dacă după-aceea
Vei regreta, nu da pe mine vina!
ARNOLD: O, numai să trăiască!
CEZAR: Duhul vieții
E încă-n pieptul ei și s-ar putea
Să reînvie. Conte, slugă-ți sînt
La toate, dar aceasta e o treabă
Cu totul nouă: nu-s deprins cu ea.
Vezi totuși că așa-numitul „demon"
Îți e prieten bun... Nu-mi părăsesc
Prietenii, ca-n lumea omenească...
Ușor! Cît de frumoasă îmi apare:

Pe jumătate lut şi-aproape spirit!
M-am cam îndrăgostit de ea, la fel
Ca îngerii de primele femei...

ARNOLD: Tu?!

CEZAR: Fii pe pace! Nu-ţi voi fi rival!

ARNOLD: Rival, tu?

CEZAR: Aş putea să-ţi fiu rival,
Ba, unul formidabil, dar de cînd
I-am omorît pe cei şapte bărbaţi
Ai viitoarei soaţe a lui Tobias[71]
(Şi după ce am fost învăluit
În aburi de tămîie), m-am lăsat
De intrigi: nu prea merită-osteneala
De-a cuceri, sau—ceea ce-i mai greu,
De a te descotorosi din nou
De mult-rîvnita pradă. Căci aceasta
E — pentru oameni, cel puţin — problema!

ARNOLD: Taci! Uşurel! Parcă-şi deschide ochii
Iar buzele-i se mişcă...

CEZAR: Ochii-i sînt
Ca stelele, desigur... Pentru Venus
Şi Lucifer, metafora e bună...

ARNOLD: Hai, spre Colonna, pînă la palat!

CEZAR: Cunosc eu Roma!

ARNOLD: Uşurel! La drum!

(Ies amîndoi, purtînd-o pe Olimpia. Cortina.)

PARTEA A III-a

SCENA 1

Un castel în munții Apenini, înconjurat de un ținut sălbatec dar pitoresc. În fața porților castelului, cîntă un cor țărănesc.

CORUL:

I

Azi, războaie nu mai sînt.
Primăvară-i pe pămînt.
Mire și mireasă
S-au mutat în casă.
Bucuroși de fericirea lor,
Să cîntăm cu toții-n cor!

II

Vine primăvara! Vioreaua,
Floarea iernii, a răzbit prin neaua
De pe deal, sub soarele gălbui
Și-și înalță ochiul albăstrui
Către cerul tinerel,
Albăstrui și el!

III

Iar cînd primăvara în sfîrșit apare,
Cu alaiul ei de flori, cea mai iubită
Dintre ele, fuge din mulțimea-n care
Și-ar pierde mireasma neasemuită.

Să le culegem, deci, pe celelalte,
Dar fără să uităm de viorea —
Luceafărul acestor flori învoalte,
Care-n Decembrie le și vesteà.
Chiar printre trandafiri, să ne-amintim
De viorea, fecioara ce-o iubim!

Intră Cezar.

CEZAR *(cîntînd):*

Războaiele au contenit,
Iar săbiile-au ruginit.
Își mușcă frîul armăsarul,
Stă coiful agățat în cui;
Se odihnește mercenarul,
A ruginit și-armura lui,
Iar veteranul, în castel,
Se plictisește, vai! și el,
Și bea, ca gîndul să-și alunge,
Dar nici beția nu ajunge:
E numai un răgaz, și-atît!
Nu-i nici o goarnă să-l trezească din urît!

CORUL:

Dar cîinii latră tare,
Mistrețul e-n păduri,
Iar șoimu-n lanț tresare —
Îl simt la-ncheieturi,
Pe mîna lor, boierii.
Văzduhu-i ca un nor
De păsări: ies puzderii
Din cuiburile lor.

CEZAR:

A vechiului război
Nălucă-i vînătoarea,
Lipsită de eroi
Din acea vreme-n care
Crai Nimrod[72] mai cu seamă,
Prin codri vînător,
Umbla-n desimea lor,
Făcîndu-i să se teamă.
Cînd tînăr era leul
Și mîndru și pieziș,

Viteji deprinşi cu greul
Îl înfruntau pieptiş.
Ba, erau chiar în stare
Să-nfrunte şi-un mamut
Cu părul, şi-n vîltoare
Să zvîrle vreun zmeu slut.
Statura omenirii
Era mai-naltă-atunci:
Întîia prunc㠖a Firii,
Sublimă între prunci!

CORUL: Azi, războaie nu mai sînt.
Primăvară-i pe pămînt.
Mire şi mireasă
S-au mutat în casă.
Bucuroşi de fericirea lor,
Să cîntăm cu toţii-n cor!

(Ţăranii ies cîntînd.)[73]

CORUL: Cînd clopotele vesel bat
Şi cîntă fetele din sat
Iar aeru-i înmiresmat
De proaspetele flori,
În timp ce păsări îl străbat
Perechi-perechi, în zbor, —
Pămîntul fără griji îmi pare
Ca o băşică sclipitoare —
Şi aş putea s-o sparg de-aş vrea,
Cu însăşi răsuflarea mea,
Dar plîng văzînd cum regi şi robi
Dansează peste propriile gropi.

Intră Contele Arnold.

Arnold, gelos pe Cezar. La început, Olimpia nu-l place pe Cezar, dar apoi? Arnold e gelos pe sine însuşi sub vechea-i înfăţişare, din pricina minţii sale inteligente etc. etc.

ARNOLD: Eşti vesel, domnule? Ba, mai şi cînţi?
CEZAR: E ţara Cîntecului, iar pe vremuri
Cîntările erau chemarea mea.
ARNOLD: Nu-ţi pasă de nimic — ai rîde chiar
De propria-ţi nenorocire! Cruntă
Năpastă: o, fecior al Aurorei,
Cum ai căzut! Şi totuşi, poţi zîmbi!

CEZAR: Cu trupul doar... Cu-nfățișarea asta
Frumoasă, vrei să plîng, spre-a-ți fi pe plac?
ARNOLD: Vai!
CEZAR: Ai un aer grav: ce te frămîntă?
ARNOLD: Nimic.
CEZAR: Cum minte omul, din instinct!
Întreabă-l pe-un curtean dezamăgit:
„Ce s-a-ntîmplat?" — „Nimic", îți va răspunde.
Întreabă-o curtezană trecuțică
De ce-i zbîrcită fruntea ei, — la fel
Îți va răspunde... De-l întrebi pe fiu
Ce-l doare pe tătîne-său, îți spune
(Cînd criza i-a trecut): „Nimic nu-l doare..."
Monarhul, tot așa, de-i întrebat
Ce nor i-a-ntunecat regeasca frunte,
Aflînd vreun adevăr, răspunde calm:
„Nimic!"... Aceste veșnice „nimicuri"
Sînt doar niște minciuni, ce vor s-ascundă
Prea multe lucruri! Grăitor e și
Nimicul dumitale de acum...
Despre ce-i vorba?
ARNOLD: Nu știi?
CEZAR: Eu știu numai
Ceea ce vreau să știu! Nu-mi risipesc
Omniștiința pe năluci... De vrei
Să te ajut, vorbește! Sau, de nu,
Taci și înghite-ți propriile gînduri,
Pînă-au să nască vipere...
ARNOLD: Olimpia!
CEZAR: Puteam să jur! Hai, spune mai departe!
ARNOLD: Credeam că mă iubește...
CEZAR: Te felicit
Pentru credința asta creștinească.
Dar cine-i scepticul ce ți-o umbrește,
Ferfenițindu-i *trupul?*
ARNOLD: Nu e nimeni,
Decît că fiecare zi și oră
Mi-arată clar că ea nu mă iubește...
CEZAR: Se răzvrătește?
ARNOLD: Nu, e blîndă, calmă,
Tăcută, de o rece supușenie,
Răbdîndu-mi dragostea...

CEZAR: Pare ciudat!
Doar ești frumos — destul pentru-a hrăni
O patimă, și brav — destul spre-a-i da
Imbold Deșertăciunii...
ARNOLD: I-am salvat
Și ei și tatălui ei viața, ba
Chiar casa le-am scăpat-o de incendiu!
CEZAR: Acestea nu-s nimic. Tu cauți doar
Recunoștința — piatra căutată
De filosofi...
ARNOLD: Și n-o găsesc!
CEZAR: N-ai cum...
Dar de-ai găsi-o, mulțumit ai fi?
Ai ști să-i dai Recunoștinței partea
Din ceea ce dorești să se-mplinească?
Nu! Vrei să fii *iubit*-iubit *în sine*,
Și *pentru tine însuți*, nicidecum
Pentru averea, rangul, frumusețea
Sau tinerețea ta... De-acestea toate
Poți fi prădat, dar nu și de-o iubire
Abstractă pentru — pentru ce anume,
Nu știi nici tu... Iubind cu moderație,
Se cheamă totuși că iubești...
ARNOLD: Măcar
De-aș fi și eu iubit, crezi c-aș mai pune
Vreo întrebare?
CEZAR: Da, și nici n-ai crede-n
Răspunsul cu pricina: ești gelos...
ARNOLD: Pe cine?
CEZAR: Poate chiar pe tine însuți,
Căci gelozia nu-i decît o umbră
A Soarelui, iar globu-acesta, care
Vă pare vouă-n mica voastră lume
Măreț ca Universul infinit,
Voi nu-l puteți privi decît prin prisma
Vreunui nor stîrnit de răsuflarea
Pămîntului: altminteri, vi se pare
Că-i cerul monoton... Nimic nu-l poate
Orbi pe om mai mult decît lumina.
Iubirea ta-i ca soarele-un lucru
De dincolo, iar gelozia ta
E-un nor ivit din propriu-ți pămînt.
ARNOLD: Nu-ntotdeauna: are-ades o cauză...

CEZAR: A, da! Cînd se ciocnesc atomii, pun
Sistemul în pericol... Dar sînt lucruri
Pe care nu le știi... Să revenim,
Deci, pe pămînt! Olimpia, această
Fecioară minunată, e un idol
De marmură, prea rece pentru tine,
Nesimțitor la focul prometeic
Aprins de torța ta...

ARNOLD: Taci, sclav bicisnic!

CEZAR: În carul triumfal ce-l aducea
Pe-nvingător la Roma, se afla
Un sclav, menit a-i spune adevărul...
Ești un învingător, deci poruncește-mi
Ca unui sclav!

ARNOLD: Învață-mă-n ce fel
S-o cuceresc pe-acea femeie mîndră...

CEZAR: Păi, părăsește-o!

ARNOLD: N-aș alege-un astfel
De drum, chiar de m-ar duce drept la țintă!

CEZAR: Firește, căci de-ai face-o, ai alege
Un leac pentru o boală vindecată...

ARNOLD: Așa nenorocit cum sînt, n-aș da
Ne-mpărtășita-mi dragoste, pe una
Mai fericită!

CEZAR: Dar a fost a ta
Femeia, și mai e, — ce mai dorești?

ARNOLD: Să fiu al ei, cum e și ea a mea!

NOTE

Cele opt drame au fost scrise de Byron între anii 1816 şi 1822, cîte una pe an. Ele pot fi împărţite în două grupuri distincte: *Manfred*, *Cain* şi *Cer şi Pămînt*, care îşi găsesc inspiraţia în supranatural şi care reflectă totodată temperamentul romantic al creatorului lor, iar din al doilea grup fac parte *Marino Faliero*, *Sardanapal* şi *Cei doi Foscari*, piese scrise de Byron cu intenţia declarată de a le demonstra dramaturgilor vremii cum pot fi redate în mod dramatic evenimentele istorice, fără însă a se face concesii legilor clasice ale dramei. Ultimele două piese, *Werner* şi *Schimbarea schilodului*, aparţin, oarecum, celui de al doilea grup, dar datorită numeroaselor elemente romantice pe care le conţin, pot fi considerate ca formînd un grup aparte.

Interesul lui Byron pentru producţia dramatică s-a manifestat de timpuriu. Deja în 1809, în poemul satiric *Barzi englezi şi critici scoţieni*, Byron închină cîteva strofe critice producţiilor dramatice ale vremii, pe care le condamnă pentru sentimentalismul lor exagerat şi preferinţa pentru melodramă. Lor le opune drama secolului al XVIII-lea englez şi, mai ales, creaţiile lui R.B. Sheridan.

După publicarea primelor două cînturi din *Childe Harold*, în anul 1812, Byron a început să frecventeze cu asiduitate culisele teatrului londonez Drury Lane, unde purta îndelungi discuţii cu celebrul dramaturg şi bunul său prieten, Sheridan. Între 1812 şi 1816, Byron a fost membru al comitetului de conducere al teatrului şi admirator al marelui actor Edmund Kean. Această legătură strînsă a sa cu teatrul nu putea să nu sădească în Byron dorinţa de a scrie şi pentru scenă. Prima încercare o făcuse deja la vîrsta de 14 ani, cînd a scris drama *Ulrich şi Elvina*, pe tema povestirii scriitoarei Harriet Lee, *Krützner, a German Tale (Krützner, o poveste germană)*. În 1815 Byron revine la acelaşi subiect. Rescrie acum actul I, dar din cauza neînţelegerilor şi crizei prin care trecea căsătoria sa, aban-

donează manuscrisul. Va reveni la el, mult mai tîrziu, cînd reia tema în ultima sa piesă, *Werner*.

La 28 ianuarie 1821, Byron nota în *Jurnalul* său: „Am meditat la subiectul a patru tragedii pe care să le scriu (dacă viaţa şi împrejurările mi-or vor permite) şi prin care să îl întrec pe *Sardanapal*, deja început; *Cain*, un subiect metafizic, ceva în stilul lui *Manfred*, dar în cinci *acte*, probabil, cu cor; *Francesca da Rimini*, în cinci acte; şi nu sînt sigur că nu aş vrea să încerc *Tiberius*...". Ultimele două piese pe care Byron le avea în gînd, au rămas doar nişte frumoase planuri încredinţate jurnalului său.

La 20 septembrie 1821, Byron îi scria de la Ravenna editorului său John Murray şi îşi exprima uimirea cu privire la lipsa totală de interes pe care criticul Gifford o arătase pieselor sale. Iată cum le descrie Byron în această scrisoare: „De fapt, ele (noile mele drame) sînt tot atît de diferite de drama engleză, cît poate fi de diferit un lucru de altul; dar consider că dacă sînt înţelese, cu timpul vor fi apreciate (cu toate că nu pe scenă) de către cititor. Simplitatea subiectului este intenţionată şi evitarea *patosului*, de asemenea, cum de fapt este şi comprimarea tiradelor în situaţiile cele mai încordate. Ceea ce caut să arăt, de exemplu, în *Cei doi Foscari* este *înfrînarea* pasiunii şi nu patosul de azi".

Aşa cum Byron a menţionat în nenumărate rînduri, piesele sale nu au fost scrise pentru a fi jucate pe scenă şi ele îşi dezvăluie calităţile mai ales cititorului. Spre deosebire de toate celelalte creaţii ale sale, dramele sînt din ce în ce mai slabe din punct de vedere literar, Byron obosind parcă sau pierzîndu-şi interesul pentru ele. De fapt, ele au fost scrise în paralel cu capodopera sa, poemul *Don Juan*, în momentele de odihnă ale poetului, cînd Byron dorea să se îndepărteze puţin de aventurile eroului său şi de evenimentele zilei pentru a se apleca din nou asupra vechii sale pasiuni, istoria, şi a eroilor acesteia.

Pag. 5 **MANFRED**

Primele două acte ale piesei au fost scrise între 17 şi 29 septembrie 1816 cînd Byron se afla în Elveţia. Actul al III-lea a fost adăugat la Veneţia şi apoi trimis în Anglia la 9 martie 1817. Aflînd şi totodată fiind de acord cu observaţiile deosebit de critice la adresa sa, făcute de criticul şi publicistul englez, William Gifford (1756—1826), căruia John Murray, editorul, îi ceruse părerea înainte de a accepta publicarea dramei, Byron a rescris acest act, iar piesa a fost publicată la 16 iunie 1817.

S-au purtat discuţii aprinse cu privire la sursa de inspiraţie a poetului, tema poemului său dramatic fiind evident asemănătoare legendei lui Faust. Byron a negat însă că ar fi auzit vreodată de tragedia *Dr. Faustus (The Tragedy of Dr. Faustus*, 1604) de Christopher Marlowe (1564—1593), dar a recunoscut că l-a ascultat în vara lui 1816 pe prietenul său, M.G. Lewis

traducînd oral pasaje din poemul lui Goethe (Byron nu cunoştea limba germană), pe cînd se afla la vila sa de la Diodati, şi în *Manfred* se regăsesc ecouri din opera marelui clasic german; cu toate acestea, poemul său dramatic este profund original.

În octombrie 1817 Goethe scria despre Byron: „Acest talent deosebit şi-a însuşit *Faust*-ul meu, din care însă şi-a extras doar hrana. A folosit motive din tragedia mea care îi serveau cel mai bine scopurilor pe care şi le propusese, transfigurîndu-le în mod excepţional, şi tocmai din această cauză nu îi pot admira îndeajuns talentul". În acelaşi an, Goethe traducea în limba germană fragmente din poemul byronian.

Byron s-ar fi putut să conceapă drama şi chiar să fi început să o scrie deja în anul 1813, cînd a făcut prima dată cunoştinţă cu tragedia lui Goethe, citind fragmente din ea, în lucrarea *De l'Allemagne (Germania)* a D-nei de Staël. Chiar şi filigranul hîrtiei folosită de poet pentru începutul poemului are înscris anul 1813.

Analizînd posibilele surse de inspiraţie folosite de Byron, editorul operelor complete ale poetului *(The Complete Poetical Works of Lord Byron,* Clarendon Press, Oxford, 1986), Jerome J. Mc Gann, este de părere că, pe lîngă *Faust*, Byron s-ar fi inspirat din romanele gotice *The Monk (Călugărul)* de M.G. Lewis şi *Vathek* de Beckford, precum şi din impresia pe care i-a lăsat-o peisajul spectaculos al Alpilor elveţieni. Scriindu-şi poemul dramatic, Byron îşi amintea cu tristeţe şi nostalgie incidentele recente ale despărţirii de soţia şi de sora sa. Motivul incestului şi-ar putea găsi originea în tragedia lui Walpole, *The Mysterious Mother (Mama misterioasă)* şi în romanul *René* de Chateaubriand, pe care Byron le menţionează cu admiraţie, atît în jurnalele sale, cît şi în scrisori. Tragediile *Fiesco* de Schiller şi *Aristodemo* de Vincenzo Monti i-ar fi putut oferi lui Byron exemplul unor eroi vinovaţi pentru moartea tragică a femeii iubite.

Piesa a fost reprezentată pentru prima oară pe scenă la Teatrul Covent Garden din Londra, la 29 octombrie 1834 şi s-a jucat pînă la 14 noiembrie, fără însă a se bucura de prea mult succes. Byron, dîndu-i subtitlul de poem dramatic, nu intenţionase ca *Manfred* să fie jucat vreodată. Îl considera un poem metafizic, o dramă de idei, menită să încînte mai ales cititorul şi nicidecum spectatorii unei săli de teatru.

1 Byron n-a luat numele lui Manfred din romanul lui Walpole, *The Castle of Otranto (Castelul din Otranto).*

2 „Durerea celor înţelepţi li-i sfetnic" („But grief should be the instructor of the wise") aminteşte de *Ecleziastul*, 1:18: „Că unde este multă înţelepciune este şi multă amărăciune, şi cel ce îşi înmulţeşte ştiinţa îşi sporeşte suferinţa".

3 Versurile: „Mîhnirea e cunoaştere,..." pot fi comparate cu capitolele 2 şi 3 din *Facerea.*

4 „Vă chem: veniţi! veniţi!" („Rise, appear, appear!") este o invocaţie ambiguă, deliberat probabil, deoarece cel nemuritor poate fi Dumnezeu, dar poate marca, tot atît de bine, o referinţă satanică: „Şi cînd vor ieşi, vor vedea cadavrele celor care s-au răzvrătit împotriva mea, că viermele lor nu va muri şi focul lor nu se va stinge. Şi ei vor fi o sperietoare pentru toţi" *(Isaia*, 66:24). Aceeaşi idee o regăsim în *Marcu*, 9:44—48.

5 Spiritele apar în următoarea ordine: Spiritul Aerului, al Muntelui (de fapt Spiritul Alpilor care l-a inspirat pe Byron şi în compunerea Cîntului al III-lea din *Childe Harold)*, Spiritul Oceanului, al Pămîntului, al Vînturilor, al Nopţii şi Steaua călăuzitoare a lui Manfred.

6 În mitologia greacă, Prometeu l-a modelat pe om din lut şi apoi a furat focul din cer pentru a-l da oamenilor.

7 Versul: „Să vă privesc la faţă" („I would behold ye face to face") este tot o reminiscenţă biblică: „Domnul însă grăia cu Moise faţă către faţă" *(Ieşirea*, 33:11).

8 Versurile 177—178: „Suavul glas, asemeni unui cîntec / Ce lunecă pe ape" („Your voices, sweet and melancholy sounds, / As music on the waters") amintesc de versul Ca o muzică pe ape („And like music on the waters") din poezia *Stanzas for Music (Strofe pentru muzică)*, scrisă la 28 martie 1816.

9 Al Şaptelea Spirit îi apare lui Manfred sub înfăţişarea Astarteei. Comentînd această apariţie, M.H. Abrams, în *The Norton Anthology of English Literature*, vol. II, 1979, p. 547, remarcă faptul că forma aceasta poate fi un simulacru al Astarteei a cărei fantomă apare în actul al II-lea, scena 3, 97, dar care, probabil, reprezintă idealurile de frumos şi bine pe care Manfred le-a căutat în tinereţea sa nepătată.

10 Versurile din *Incantaţie* au fost scrise de Byron pe cînd se afla în Elveţia la Vila Diodati şi copiate de Claire Clairmont, cumnata lui Shelley şi iubita lui Byron. Ele au fost publicate împreună cu poemul *Prizonierul din Chillon* (copiat şi el de Claire Clairmont), în 1816 şi au fost însoţite de următoarea notă: „Poemul care urmează este un Cor dintr-o dramă neterminată, despre vrăjitoare, pe care am început-o cu cîţiva ani în urmă".

11 Referindu-se la întreaga *Incantaţie*, dar mai ales la strofele 5 şi 6, poetul Thomas Moore declara că, fiind scrise imediat după ultima încercare nereuşită de reconciliere cu soţia sa, este evident pe cine avea Byron în gînd cînd le aşternea pe hîrtie.

12 Jungfrau, vîrf muntos (4 182 m) în Alpii Bernezi.

13 Scena a doua aminteşte de Prometeu ferecat în lanţuri pe stînca din Caucaz, din tragedia lui Eschil, *Prometeu înlănţuit.*

14 Versurile acestea, care în englezeşte sînt:
„If it be life to wear within myself / This barrenness of spirit, and to be / My own soul's sepulchre,..."
amintesc de versurile 100—102 din tragedia lui Milton, *Samson Agonistes (Samson în agonie):*

„To live a life half dead, a living death,
And buried; but, O yet more miserable!
Myself my sepulchre, a moving grave;"

(„Să-mi trăiesc viaţa pe jumătate mort, o moarte vie / şi îngropat, dar, vai, încă şi mai nefericit / Fiindu-mi propriul meu mormînt, o groapă mişcătoare".)

15 Versul: „Pe cea din urmă treaptă-a deznădejdii" („The *last infirmity* of evil"), aminteşte poemul *Lycidas* de Milton, al cărui vers, „The *last infirmity* of noble mind" (71) („Cea din urmă infirmitate a minţii nobile") este în mod evident inspiratorul lui Byron. Întreg acest monolog al lui Manfred este, probabil, şi un ecou al meditaţiei lui Hamlet din actul III, scena 1, 68 şi următoarele, — „*To be or not to be...*".

16 Aici, din nou, Byron ne aminteşte de *Hamlet*, II, 2, 310—320: este vorba despre pasajul care începe cu versurile, „What a piece of work is man!" („Ce minunată lucrare e omul", trad. Leon Leviţchi şi Dan Duţescu.)

17 Patriarhii din *Vechiul Testament* erau păstori.

18 Sursa acestor versuri şi a altor pasaje descriptive din *Manfred* trebuie căutată şi în *Jurnalul* poetului din 1816 (însemnările făcute între 18 şi 29 septembrie), în care Byron descrie călătoria din Elveţia. *Jurnalul* a fost trimis sorei sale, Augusta Leigh: „Un păstor pe o stîncă abruptă şi foarte înaltă cîntînd din *cimpoi;* foarte diferit de Arcadia. Muzica *talăngilor* de la vaci (căci averea lor, ca şi a patriarhilor, sînt vitele) pe păşuni care se află la înălţimi mult peste orice vîrf din Anglia, şi păstorii strigînd la noi de pe fiecare creastă şi cîntînd din *trestiile* lor în locuri unde pantele abrupte păreau aproape inaccesibile; peisajul înconjurător m-a făcut să simt tot ceea ce doar auzisem sau îmi imaginasem despre viaţa pastorală şi aceasta, mult mai bine decît o făcusem în Grecia sau Asia Mică... fiindcă aceasta era pură şi nealterată — solitară, sălbatecă şi *patriarhală.* În timp ce se îndepărtau, ei cîntau *Ranz des Vaches* şi alte melodii, în semn de bun rămas. În ultima vreme mi-am umplut imaginaţia cu natură."

19 Versul 77: „I hear ye *momently* above, beneath..." („Mă asurziţi zburînd / În jurul meu") este, evident, inspirat din poemul lui Coleridge, *Kubla Khan*, 24: „I flung up *momently* the sacred river" („Cad stropi din rîul sacru ca o ploaie", trad. Tudor Dorin).

20 La 2 septembrie 1806 s-a prăbuşit muntele Rossberg (sau Rufiberg) pe care Byron îl numeşte Rosenberg. El era situat în apropierea localităţii Goldau din Elveţia, la sud de lacul Zug. Catastrofa a distrus complet patru sate, producînd moartea a 457 de oameni şi a nenumărate turme de vite. Totul a durat doar cinci minute.

21 Alpii Bernezi, lanţ muntos în centrul şi sudul Elveţiei.

22 Versurile acestea ne amintesc de strofele 48 şi 49 din Cîntul al III-lea din *Childe Harold*.

23 Ca şi în poemul *The Dream (Visul)*, Byron şi-o reaminteşte aici pe Mary Chaworth, iubita sa din tinereţe, al cărei unchi a fost ucis în duel de strămoşul poetului, William, al 5-lea Lord Byron.

24 Wilhelm Tell, erou legendar elveţian, conducătorul ţăranilor în lupta pentru răsturnarea jugului austriac (1308).

25 Versurile acestea sînt un ecou al strofei a 5-a din *Childe Harold*, Cîntul al III-lea.

26 Iată ce scria despre această scenă Francis Jeffrey (1773—1850), unul dintre fondatorii revistei „Edinburgh Review": „Aceasta este una dintre scenele cele mai poetice şi mai minunat scrise din întreg poemul. Liniştea şi izolarea văii degajă o vrajă calmă şi încîntătoare în care ne apare frumuseţea celestă a făpturii care ni se înfăţişează aici".

27 Este vorba despre cascada Staubbach. Precizarea este făcută de Byron în scrisorile sale *(Letters*, 1899, III, p. 359).

28 „Şi m-am uitat şi iată un cal galben-vînăt şi numele celui ce călărea pe el era: Moartea; şi iadul se ţinea după el; şi li s-a dat lor putere peste a patra parte a pămîntului ca să ucidă cu sabia şi cu foamete, şi cu moarte şi cu fiarele de pe pămînt" *(Apocalipsa*, 6:8).

29 Acelaşi Jeffrey, comentînd această scenă, remarcă frumuseţea ei deosebită, care îl face pe cititor să uite că asemenea spirite nu există cu adevărat şi să îşi închipuie că se află în prezenţa lor, pentru o clipă.

30 Imaginea „lunecătoarei luni" („the moving moon") Byron a împrumutat-o din *The Rhyme of the Ancient Mariner (Balada bătrînului marinar)* de Coleridge, „The *moving moon* went up the sky" (263) („Lunecătoarea lună s-a ridicat pe cer").

31 Este vorba, aici, despre filozoful neoplatonician şi neopitagorean sirian Iamblichos, născut la Halcis, în jurul anului 250 şi mort aproximativ în anul 330. A fost elevul lui Porfirios şi a predat filozofia la Alexandria. Ideile sale mistice despre comuniunea dintre om şi Dumnezeu au avut o mare influenţă asupra gîndirii epocii sale, precum şi a celei din secolele XV şi XVI. „Divinului Iamblichos" i se atribuiau minuni extraordinare. Un atare succes dovedeşte că a ştiut să satisfacă aspiraţia epocii sale spre supranatural, aspiraţie de altfel tipică pentru elenism (vezi *Enciclopedia civilizaţiei greceşti*, Editura Meridiane, Bucureşti

1970, p. 281). Se povesteşte că în timp ce Iamblichos se scălda împreună cu discipolii săi în apele termale din Gadara, el i-a invocat pe Eros şi Anteros să apară din cele două izvoare care le purtau numele.

32 Eros, zeul iubirii în filozofia greacă. Conform celor mai vechi teogonii, el s-ar fi născut o dată cu pămîntul. Este adorat în Beoţia sub forma, unei pietre necioplite. Ulterior, a fost considerat fiul lui Hermes şi al Afroditei şi a luat înfăţişarea unui copilaş graţios care cu arcul său îi săgeta atît pe zei, cît şi pe muritori. Anteros este duşmanul iubirii. El este fiul Afroditei şi al lui Ares, zeul războiului.

33 Gadara, oraş străvechi din sud-estul Mării Galileei, în Siria de astăzi. În apropierea sa, cam la 5 km, se află băile termale de la Amatha, descrise pentru prima dată de geograful Strabon.

34 Furiile sau Eriniile, zeiţele răzbunării în mitologia greacă şi romană, reprezentate ca trei fecioare înaripate cu şerpi în păr. Erau născute din sîngele lui Uranus. Urmăreau şi chinuiau criminalii.

35 Cresus, rege al Lidiei (Asia Mică), între anii 560 şi 546 î.e.n. La greci el era simbolul bogăţiei. Aliindu-se cu Egiptul şi Babilonul împotriva lui Cyrus, regele Persiei, a fost înfrînt şi apoi făcut prizonier. Manfred spune despre imaginaţia sa că a fost cîndva tot atît de bogată în forţă creatoare, pe cît de bogat era şi Cresus.

36 Dorinţa lui Manfred de a-şi afla moartea ne aminteşte de legenda Evreului Rătăcitor.

37 Este vorba aici despre profetul Samuel, „ultimul judecător al Israelului" (sec. XI î.e.n.) a cărui viaţă şi fapte sînt relatate în *Vechiul Testament*, Cartea I şi a II-a a *Regilor*.

38 Endor, sat în Palestină. Este localitatea unde, conform legendei biblice, I *Regi*, 28, Saul, primul rege al Israelului, consultă o celebră vrăjitoare în ajunul bătăliei de la Ghilboa. Vrăjitoarea din Endor evocă umbra lui Samuel care îi prezice lui Saul înfrîngerea şi moartea: „«Ce înfăţişare are?» o întrebă regele — iar ea răspunse: «Iese din pămînt un bărbat foarte bătrîn îmbrăcat cu o haină lungă». Atunci a cunoscut Saul că acela-i Samuel şi a căzut cu faţa la pămînt şi s-a închinat" (28:14). Iată ce scria, referitor la această scenă, dr. James Kennedy, prietenul lui Byron din Cephalonia: „Am considerat întotdeauna că scena cu vrăjitoarea din Endor este cea mai minunată şi mai perfectă scenă cu vrăjitoare care s-a scris vreodată sau pe care a conceput-o cineva; nu puteţi să nu fiţi de acord cu mine dacă veţi lua în considerare toate întîmplările şi personajele care apar, precum şi gravitatea, simplitatea şi demnitatea limbajului. Întrece toate scenele cu stafii pe care le-am citit vreodată" (citat de John Galt în prefaţa la operele lui Byron, p. XCVII, apărute la Paris, 1835).

39 Fecioara din Bizanţ este Cleonite sau Klonike, o tînără pe care o iubea. Pausanias, dar pe care a ucis-o într-o noapte, crezînd că este un duşman

A fost apoi mereu obsedat de imaginea ei, pînă ce la Heracleia *i*-a invocat spiritul şi acesta i-a prezis că în curînd va scăpa de chinurile sale după ce se va reîntoarce în Sparta. Oracolul s-a împlinit prin moarte. Întîm plarea este relatată de Pausanias Periegetul în Cartea a III-a, *Laconica*, 17, din lucrarea *Călătorie în Grecia* şi de Plutarh în *Vieţi paralele*, *Cimon*, 6.

40 Monarhul Spartei este generalul Pausanias, învingătorul perşilor la Plateea (4 79 î.e.n.). Îmbătat de această victorie, Pausanias visează să domnească în Sparta şi în întreaga Grecie. Pentru a-şi atinge scopul, pune la cale intrigi şi acorduri secrete cu Xerxes, regele perşilor. Convocat să se justifice în faţa eforilor pentru trădare, Pausanias se refugiază în templul Atenei, Khalkioikos. Pentru a nu comite un sacrilegiu scoţîndu-l din templu, eforii ordonă zidirea uşii şi astfel Pausanias moare de foame, în anul 474 î.e.n.

41 Joe Phixianul *(phyxios*, gr. = exil, fugă) este Joe, ocrotitorul fugarilor. Pe el l-a chemat în ajutor Pausanias, precum şi pe Evocatorii de la Figalia, care au puterea de a rechema sufletele morţilor: „Această crimă nu i-a fost nicicînd iertată, deşi a adus drept jertfă toate cele prescrise de Zeus Phyxios şi a făcut toate ceremoniile de purificare şi toate rugăciunile cerute. Şi cu toate că s-a dus şi în Figalia Arcadiei, la aşa-numiţii psihagogi (evocatori), în cele din urmă a fost pedepsit cum se cuvenea pentru impietatea săvîrşită faţă de zei şi de Kleonike." (Pausanias, *Călătorie în Grecia*, III, *Laconia*, 254, trad. M. Marinescu-Himu, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1974).

42 Figalia, localitate în sud-vestul Arcadiei, în apropierea căreia, la Bassae, se afla un celebru templu al lui Apolo, construit de Ictinus (unul dintre arhitecţii care au construit Parthenonul). Pausanias îl descrie ca unul dintre cele mai frumoase construcţii din Peloponez. Ruinele templului se mai văd şi astăzi. Una dintre cele mai importante frize ale sale a fost achiziţionată în 1814 pentru Muzeul Britanic din Londra.

43 Muntele Jungfrau a fost măsurat în anul 1811.

44 Arimanes este numele dat de Byron lui Ahriman sau Angra Mainyu, principiul răului în filozofia persană. El este în conflict permanent cu Ormazd, zeul binelui şi al luminii. Mc Gann este de părere că holul lui Arimanes este luat din *Vathek*, iar festivalul demonilor este inspirat din Noaptea Valpurgiei din *Faust*.

45 Este vorba despre Napoleon care a scăpat din Insula Elba în martie 1815, iar după înfrîngerea de la Waterloo a fost internat pe Insula Sf. Elena, în octombrie 1815. Byron i-a dedicat mai multe poezii. Cu toate că îi admira personalitatea, nu se putea însă declara de acord cu politica lui Napoleon de subjugare a popoarelor cucerite.

46 În nota care însoţeşte aceste versuri, H.E. Coleridge, editorul şi comentatorul operei lui Byron, spune că, probabil, Byron se referă aici la

Thomas Cochrane, Lord Dundonald (1775—1860), unul dintre cei mai celebri amirali englezi din timpul războaielor napoleoniene. În *Jurnalul* său, la 10 martie 1814, Byron îl numeşte pe Cochrane „the stock-jobbing hoaxer", farseurul speculant.

47 Aluzie la *Apocalipsa*, 14:3: „Fericiţi cei morţi, cei ce de acum mor întru Domnul".

48 Nemesis, în mitologia greacă şi romană, este personificarea legii şi a raţiunii şi cea care pedepseşte pe cei care întreceau măsura şi se făceau vinovaţi de orgoliu şi de excese.

49 Aici se face aluzie la Restaurarea Bourbonilor după căderea lui Napoleon.

50 Vezi *Isaiia*, 1:24: „Răzbuna-mă-voi împotriva asupritorilor mei şi mă voi întărîta cu răzbunare asupra vrăjmaşilor mei!"

51 Vezi *Daniel*, 5:27: „Techel: L-a cîntărit în cîntar şi l-a găsit uşor".

52 Vezi *Efesieni*, 2:2: „...potrivit stăpînitorului puterilor văzduhului, adică duhului care lucrează acum în fiii neascultători".

53 Vezi *Plîngeri*, 3:16: „A zdrobit de piatră dinţii mei şi m-a afundat în cenuşă".

54 Astarteea (Ashtaroth, Ashtoreth sau Ishtar) este, în mitologia semitică, zeiţa fertilităţii, a frumuseţii şi a dragostei. Ea se confundă cu Afrodita din mitologia greacă şi este considerată şi zeiţă a lunii. Astarteea este numele pe care Byron i-l dă iubitei lui Manfred, dar, de fapt, el este numele sub care se ascunde Augusta Leigh, sora vitregă a poetului, pe care acesta a iubit-o, motiv pentru care soţia sa a cerut divorţul.

55 Actul al III-lea, aşa cum arătam mai sus, a fost supus unei critici severe, dar pe care Byron a primit-o neaşteptat de bine, recunoscîndu-şi întru totul greşelile şi fiind de acord să modifice manuscrisul. Iată ce îi scria, în acest sens, lui John Murray, la 14 aprilie 1817: „Actul al III-lea este cu adevărat al naibii de slab şi defectele sale se datorează febrei de care sufeream cînd l-am scris. În *nici un caz* nu trebuie publicat aşa cum se prezintă acum. Voi încerca să îl modific sau chiar să îl rescriu complet; dar nu mă mai simt în stare fiindcă mi-a pierit stimulentul. Singura parte din acest act pe care eu însumi am considerat-o bună este monologul lui Manfred adresat soarelui; restul este cît se poate de slab şi mă întreb ce mi-a venit să îl scriu aşa. Sînt foarte bucuros că mi-ai transmis opinia lui Gifford fără să ai vreo reţinere. Chiar mă crezi atît de neghiob încît să nu-i fiu recunoscător? Şi că nu am fost sau că nu sînt convins de aceasta în sinea mea! Voi încerca să îl rescriu; între timp lasă-l să zacă pe un raft — întreaga Dramă, adică — Aminteşte-ţi să *nu* o publici, cu nici un preţ, pînă ce nu încerc din nou să mă ocup de actul al III-lea. Nu sînt sigur că voi încerca şi cu atît mai puţin că voi reuşi dacă o voi face". La 5 mai, Byron scria de la Roma: „Am

rescris cea mai mare parte şi ţi-am trimis înapoi pasajele nemodificate din şpaltul pe care mi-l returnaseşi. Abatele a devenit acum om bun şi Spiritele apar din nou în scena morţii. Cred că vei găsi, ici şi colo, în acest act, pasaje de poezie adevărată şi dacă este aşa, tipăreşte-l fără să îmi mai trimiţi şpalturile cu corectura d-lui Gifford, dacă va mai avea bunătatea să îşi arunce privirea pe ele". Am reprodus aici o mare parte din scrisorile trimise de Byron editorului său, pentru a demonstra, din nou, preocuparea deosebită şi interesul pe care îl manifesta poetul pentru a cunoaşte opiniile confraţilor săi cu privire la creaţiile sale, precum şi receptivitatea ce o manifesta la observaţiile critice care i se făceau atunci cînd ele erau întemeiate şi nu izvorau doar din dorinţa de răzbunare sau de pedepsire a autorului din motive extraliterare, cum s-a întîmplat de multe ori cu marile sale poeme.

56 St. Moritz se află în Valea Rhonului, nu departe de Villeneuve. Mănăstirea a fost fondată în sec. al IV-lea şi înzestrată de Sigismund, regele Burgundiei.

57 Vezi *Psalmi*, 22:4: „Că de voi şi umbla în mijlocul morţii, nu mă voi teme de rele; că tu cu mine eşti".

58 Vezi *Matei*, 5:17: „N-am venit să stric, ci să împlinesc".

59 Vezi I *Timotei*, 2:5.

60 Vezi *Romani*, 12:19: „A mea este răzbunarea. Eu voi răsplăti...".

61 Vezi Milton, *Paradisul Pierdut*, I, 255 şi nota 75 de mai jos, pag. 634.

62 Al şaselea împărat al Romei a fost Marcus Salvius Otho (32—69). A domnit doar în anul 69, imediat după Nero. Aici însă Byron descrie sinuciderea lui cum o face Suetoniu relatînd moartea lui Nero în *Viaţa lui Nero*, XLIX: „Între viaţă şi moarte, unui centurion care se grăbea să-i acopere rana cu mantaua, ca şi cum ar fi dorit să-l ajute, Nero nu-i răspunse decît: «Tîrziu!» şi «Asta e credinţă»" (Suetonius Tranquillus, *Vieţile celor Doisprezece Cezari, VI, Nero Claudius Caesar*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti 1958, p. 288).

63 Versurile acestea pot fi considerate ca un ecou tîrziu al unei remarci triste şi pline de pesimism făcute de Byron într-o scrisoare din 1811, cînd avea doar douăzeci şi trei de ani: „Se pare că sînt făcut să sufăr în tinereţe cele mai mari necazuri ale senectuţii. Prietenii mi se prăbuşesc în jur, şi voi rămîne un copac singuratic în ainte de a mă usca. Alţi oameni pot oricînd găsi alinare în mijlocul familiilor lor — eu nu am alt refugiu decît propriile mele gînduri şi ele nu îmi oferă nici o perspectivă, acum sau mai tîrziu, decît doar satisfacţia egoistă că le supravieţuiesc celor ce au fost mai buni decît mine. Sînt cu adevărat foarte nenorocit. Ziua nu îmi găsesc liniştea, iar noaptea odihna. Foarte rareori am parte de societate şi cînd o am, fug de ea. Nu ştiu dacă n-am să sfîrşesc pierzîndu-mi minţile" (citat de John Galt).

64 Versurile acestea amintesc, din nou de *Hamlet*, de cuvintele Ofeliei din actul III, 1, 158 şi următoarele;

„O! what a noble mind is here o'erthrown" („Ce minte-aleasă s-a surpat", trad. Leon Levițchi şi Dan Duțescu).

65 Vezi *Facerea*, 6:4: „În vremea aceea se iviră pe pămînt uriaşi, mai cu seamă de cînd fiii lui Dumnezeu începuseră a intra la fiicele oamenilor şi acestea începuseră a le naşte fii: aceştia sînt vestiții viteji din vechime". Aici, „fiii lui Dumnezeu" sînt, la Byron, îngeri rătăcitori.

66 Caldeea, alt nume pentru Babilon, situată în partea de sud a văii Tigrului şi Eufratului. A fost celebră pentru cunoştințele de astronomie ale învățaților săi. Vezi şi *Childe Harold*, III, str. XIV — „Like the Chaldean, he could watch the stars" („Sta ca un caldeean privind la stele", trad. Aurel Covaci).

67 Comentînd această scenă, John Galt susține că Astarteea s-ar fi sacrificat de bună voie din dorința de a descifra tainele magiei: „Exista în Egipt un cult de magie neagră, potrivit căruia o cunoaştere efectivă se putea obține doar prin oferirea de către noviciat a unei victime voluntare, ființa pe care acesta o iubea cel mai mult şi de care era tot la fel de iubit; şi sursa principală a tragediei lui Byron constă, cred, într-un astfel de sacrificiu, dar care a fost oficiat, fără a se obține acea fericire pe care o ofereau cunoaşterea şi puterea cumpărate cu un astfel de preț. Sora sa a fost sacrificată în zadar. Felul sacrificiului nu este dezvăluit, dar se insinuează că el a avut loc într-un mod oribil" (p. LXIII).

68 Muntele Eiger (3975 m.) se află în Alpii Bernezi, la sud-est de localitatea Interlaken.

69 Profesorul John Wilson (1785—1854) este de părere că versurile cu care se deschide scena a patra din actul al III-lea formează cel mai minunat pasaj al întregii drame, prin calmul lor solemn şi caracterul majestuos, care vor fi regăsite şi în descrierea „catastrofei" cu care se încheie poemul.

70 Iată cum comentează Matthew, în *Diary of an Invalid (Jurnalul unui Invalid)*, versul acesta: „M-am dus la miezul nopții să văd Coliseul în lumina lunii: dar ce pot spune despre Coliseu? trebuie *văzut:* m-aş fi gîndit că este imposibil să îl descrii dacă nu l-aş fi citit pe *Manfred* (...) Liniştea nopții, ecourile în şoaptă, umbrele lunii şi măreția înspăimîntătoare a ruinelor amenințătoare formează o scenă de un sublim romantic cum numai Byron îl putea descrie cu adevărat".

71 Adăpostul cezarilor este palatul împăraților romani, aflat pe colina Palatină, în imediata apropiere a Coliseului.

72 Geniul este spiritul protector al fiecărei ființe umane.

73 Vezi *Efesieni*, 6:12: „Căci lupta noastră nu este împotriva trupului şi a sîngelui, ci împotriva domnilor, împotriva stăpînilor întunericului acestui veac, împotriva duhurilor răutăţii, răspîndite în văzduhuri.

74 Versul 123: „Must crimes be punish'd but by other crimes" („Că păcătoşi mai mari pot pedepsi / Prin crime noi nelegiuirea?") reaminteşte de *Childe Harold*, IV, XCVI, 1:
„Can tyrants but by tyrants conquer'd be," („Pot doar tiranii tiranii să-nfrîngă?", trad. Aurel Covaci).

75 Versurile acestea sînt un ecou al versurilor 254—255 din *Paradisul Pierdut*, partea I:

„The mind is its own place, and in itself
Can make a Heaven of Hell, and Hell of Heaven".
(„Lăcaş fiindu-i sieşi, poate duhul
Un Cer din Iad şi-un Iad din Cer să facă
În sine-şi" — trad. Aurel Covaci.)

Aceeaşi idee mai apare în *Manfred*, I, 1, 252:

„I call upon thee! and compel
Thyself to be thy proper Hell!"
(„Vei purta-n a ta fiinţă
Iadul tău de suferinţă.")

şi în actul III, 1, 73:

„But all in all sufficient to itself
Would make a hell of heaven —".
(„Dar de ajuns ea singură să schimbe
Tot ceru-n iad —".)

76 Versul „Nu-i aşa de greu să mori, bătrîne!" („Old man! 'tis not so difficult to die!") a fost omis la prima ediţie de către John Murray. Furios, Byron i-a scris acestuia: „Ai distrus întregul efect şi toată morala poemului" („You have destroyed the whole effect and moral of the poem").

pag. 53

MARINO FALIERO, DOGE AL VENEŢIEI

Tragedie istorică în cinci acte

(Marino Faliero, doge of Venice

An Historical Tragedy in five acts)

Marino Faliero, piesă născută din cercetarea minuţioasă a istoriei Veneţiei, a fost începută imediat după ce Byron a încheiat *Manfred*, dar apoi proiectul a fost abandonat şi Byron a revenit la el doar în anul 1820

cînd locuia la Ravenna. Piesa a fost scrisă în numai trei luni şi terminată la 17 iulie 1820. A fost publicată împreună cu poemul *Profeţia lui Dante*, la 21 aprilie 1821.

Într-o scrisoare trimisă la 4 septembrie 1821 prietenului şi bancherului său Douglas Kinnaird, Byron îi dedică piesa. *Dedicaţia* apare pentru prima dată în ediţia din 1832 a operelor complete ale poetului, dar apoi, unii editori o suprimă:

„Dragul meu, Douglas,

Îţi dedic această tragedie, mai mult pentru părerea bună pe care o ai despre ea, decît din convingerea că ar fi demnă de tine. Chiar dacă meritele ei ar fi de zece ori mai mari decît pot fi, această dedicaţie ar continua, totuşi, să rămînă un semn prea mic de recunoaştere a prieteniei active şi constante cu care m-ai onorat în ultimii ani.

Prietenul tău îndatorat şi plin de afecţiune,

Byron"

Iniţial, piesa i-a fost dedicată lui Goethe, aşa cum reiese dintr-o scrisoare trimisă de Byron lui Murray, la 17 octombrie 1820, dar apoi, la 19 ianuarie 1821, poetul îşi retrage *Dedicaţia*, din cauza protestului vehement al lui Murray împotriva aluziilor defăimătoare la adresa lui Wordsworth şi Southey. De altfel, Murray refuzase să o publice chiar şi dacă Byron ar fi insistat. Ea va apărea pentru prima dată în volumul lui Thomas Moore, *The Life, Letters and Journals of Lord Byron*, 1832, dar într-o formă prescurtată, înlăturîndu-se aluziile şi atacurile prea jignitoare la adresa celor doi poeţi şi chiar şi la cea a lui Goethe însuşi. În limba germană, ea apare doar în anul 1899 şi este comentată de criticul A. Brandl în următorii termeni: „Este tonul lui Don Juan, doar în proză".

Deoarece sînt puţine ediţiile, chiar şi cele englezeşti, care o conţin, sîntem de părere că ar fi interesant ca cititorul român să aibă prilejul să citească această *Dedicaţie* care a stîrnit atît de multe controverse şi a dat naştere la atîtea proteste.

„Baronului Goethe:

Domnule,

În apendice la o operă englezească tradusă de curînd în limba germană şi publicată la Leipsic (ortografia lui Byron) — este citată părerea Dumneavoastră despre poezia engleză, după cum urmează: — «în poezia engleză poate fi găsit geniu, forţă universală, un sentiment al profunzimii, precum şi suficientă simţire şi forţă — dar *toate acestea nu înseamnă poeţi* etc., etc. ...».

Regret că un mare om comite o mare greşeală. Această părere a Dvs. dovedeşte doar că *Dicţionarul celor zece mii de poeţi englezi în viaţă* nu a fost tradus în limba germană. Probabil că aţi citit în versiunea prietenului Dvs. Schlegel dialogul din *Macbeth:*

«Sînt zece mii
Macbeth

Gîşte. — Netrebnicule!
Răspuns
Autori — Domnule» *(Macbeth,* V, 3, 12—13).

Ei bine, dintre cei «zece mii de autori» — sînt, de fapt, o mie nouă sute optzeci şi şapte de poeţi — toţi în viaţă la ora actuală, oricare ar fi operele lor — pe care le cunosc bine librarii. Şi printre aceştia sînt cîţiva care se bucură de o reputaţie mult mai mare decît a mea — cu toate că ea este considerabil mai mică decît a Dvs. Din cauza neglijenţei traducătorilor germani nu cunoaşteţi operele lui William Wordsworth — care are un baronet la Londra care îi desenează frontispicii şi îl conduce la serate şi la teatru; şi un Lord la ţară, care i-a găsit un post la Accize — şi un loc la masă. — Nu ştiţi, probabil, că acest domn este cel mai mare dintre toţi poeţii din trecut, prezent şi viitor — şi, pe lîngă aceasta, a scris un *Opus Magnus* în proză — în timpul ultimelor alegeri din Westmoreland. Opera sa principală se intitulează *Peter Bell* şi el a privat publicul de ea timp de «douăzeci şi unu de ani», spre marele regret al tuturor celor care au murit între timp, — şi care nu vor mai avea ocazia să o citească înainte de reînviere. — Mai este unul — numit Southey — care e mult mai mult decît un simplu poet — fiind, de fapt, poet *Laureat* — un poet care corespunde cu ceea ce noi în Italia numim *Poeta Cesareo* şi ceea ce în Germania voi numiţi — nu ştiu cum — dar cum aveţi un *Caesar* — doar *Poetul.* Îi menţionez pe aceşti poeţi doar — ca o Mostră — ca să vă edific — ei sînt, de fapt, două cărămizi ale Babelului nostru (cărămizi de *Windsor*), dar pot servi de specimene pentru o clădire.

Se afirmă, de cele mai multe ori, — că «ceea ce caracterizează mai ales întreaga poezie engleză este un *Dezgust* şi un Dispreţ pentru Viaţă» — dar eu bănuiesc *însă*, că doar cu o singură lucrare *în proză a Dumneavoastră*, aţi stîrnit un mult mai mare dispreţ pentru Viaţă, decît au făcut-o toate volumele de poezie engleză scrise vreodată. D-na de Staël spune că «Werther a produs mai multe sinucideri decît cea mai frumoasă femeie» — şi eu cred cu adevărat că el a scos din această lume mai mulţi indivizi — decît Napoleon însuşi — exceptînd cerinţele profesiunii sale.

Probabil, ilustre Domn, — că Judecata aspră la adresa Dvs. în special şi a poeziei germane în general, făcută de o celebră gazetă din Nord,

v-a cam indispus împotriva poeziei şi criticilor englezi. Dar nu trebuie să ne luaţi în seamă criticii, care sînt oameni la locul lor, avînd în considerare cele două îndeletniciri pe care le practică — îmbrăţişarea legii în Instanţă şi părăsirea ei în afara acesteia. Nimeni nu poate deplînge mai mult judecata lor pripită şi nedreaptă în ceea ce vă priveşte, decît mine. O fac şi i-am declarat-o şi prietenului Dvs. Schlegel, în 1816 la Coppet.

În numele celor «zece mii» de confraţi ai mei în viaţă şi al meu personal, am luat cunoştinţă de părerea exprimată cu privire la «poezia engleză» în general — şi care merită să fie avută în vedere, deoarece vă aparţinea. Scopul principal pe care l-am urmărit adresîndu-mă Dvs. a fost să vă dovedesc respectul şi admiraţia mea sinceră — pentru un om care de o jumătate de veac conduce literatura unei mari naţiuni — şi care va ajunge în Posteritate ca Primul om de litere al Epocii sale. — Sînteţi fericit, Domnule, nu numai datorită scrierilor care v-au făcut numele celebru, dar şi pentru propriul Dvs. nume — care este suficient de muzical pentru a putea fi articulat de posteritate. — Aici — aveţi avantaj faţă de unii dintre compatrioţii Dvs. — al căror nume ar deveni, poate, şi el nemuritor, — dacă ar putea cineva să îl pronunţe.

S-ar putea crede, din acest aparent ton de neseriozitate, că îmi lipseşte respectul faţă de Dvs. — dar ar fi o greşeală. Cînd scriu proză, sînt întotdeauna frivol. Considerîndu-vă, cum o fac cu adevărat şi cu multă căldură — împreună cu toţi ai Dvs. şi cu cele mai multe naţiuni — ca fiind de departe cea mai importantă Personalitate literară care a existat în Europa de la moartea lui Voltaire, am simţit şi simt dorinţa de a vă dedica lucrarea care urmează, *nu* pentru că ar fi o tragedie sau un *poem* (căci nu mă pot pronunţa dacă e una sau alta — sau amîndouă, sau nici una), dar ca o Dovadă de stimă şi admiraţie din partea unui străin pentru bărbatul ovaţionat de Germania şi numit «Marele Goethe»!

Am onoarea de a fi,
cu cel mai sincer respect,
al dvs. supus
şi umil Servitor,

Byron

Ravenna, octombrie 14, 1820

P.S. Constat că în Germania, ca şi în Italia, se dă o luptă îndîrjită cu privire la ceea ce ei numesc *Clasici şi Romantici*, termeni care nu fuseseră supuşi unei clasificări în Anglia, cel puţin cînd am părăsit-o eu cu patru sau cinci ani în urmă. Unii dintre scriitorașii englezi (este adevărat) l-au criticat pe Pope şi Swift, dar motivul a fost că ei înşişi nu ştiau să scrie nici proză şi nici versuri, dar nimeni nu s-a gîndit că merită să îi aşeze într-o Sectă.

Probabil că așa ceva a apărut de curînd, dar nu știu prea multe despre acestea și ar fi o dovadă de prost gust, încît mi-ar părea rău să cred că așa ceva este posibil."

Dedicația este și un răspuns la articolul publicat de Goethe în revista sa, „Kunst und Alterthum", din 1820, în care, după ce marele poet german își exprimă admirația față de poemul *Manfred*, și de originalitatea cu care Byron a tratat tema faustiană, făcînd dificilă sarcina criticilor de a găsi elementele împrumutate din *Faust*, face și unele aluzii la viața intimă a lui Byron. După părerea lui Goethe, în *Manfred*, ca și în întreaga sa creație, Byron se descrie pe el însuși, cu sentimentele, pasiunile și suferințele sale. Poetul englez este obsedat și chinuit de imaginea a două femei pe care le-a iubit și față de care se simte vinovat. Amîndouă apar în *Manfred*, prima, sub numele de Astartcea, a doua, „fără formă sau prezență reală, o simplă voce doar". Goethe relatează chiar un incident care se pare că s-ar fi petrecut la Florența în timpul ședерii lui Byron acolo și în urma căruia, soțul unei frumoase florentine, iubita poetului englez, și-ar fi omorît soția și ar fi fost apoi descoperit mort, noaptea pe stradă, fără ca ucigașii să fie descoperiți vreodată. Aceasta este, în opinia lui Goethe, cauza profundelor remușcări ale lui Byron.

Byron nu a putut ierta amestecul lui Goethe în viața sa intimă și relatarea unor evenimente mai mult inventate decît reale.

În *Dedicație*, Byron face aluzie la *A Biographical Dictionary of Living Authors (Dicționar biografic al autorilor în viață)*, apărut în anul 1816, la pictorul George Beaumont, fondatorul Galeriei Naționale de la Londra și care a desenat frontispiciile pentru volumul de versuri al lui Wordsworth, apărut în 1815; la lordul William Lonsdale, care i-a oferit lui Wordsworth postul de agent fiscal pentru ținuturile Cumberland și Westmoreland; la cele două discursuri scrise de același Wordsworth în 1818, *Two Addresses to the Freeholders of Westmoreland (Două apeluri la proprietarii liberi din Westmoreland)*. Numindu-i pe cei doi poeți rivali ai săi, cărămizi de Windsor, Byron îi acuză că sînt lachei ai statului. Celebra gazetă din nord este „Edinburgh Review", iar criticii înfierați și aici de Byron sînt Francis Jeffrey și Henry Brougham. Remarca Doamnei de Staël cu privire la *Werther* nu figurează în scrierile ei, așa încît, probabil, Byron a auzit-o rostită de celebra autoare.

Discutînd posibilele surse de inspirație care i-au servit lui Byron la scrierea tragediei, criticul englez Barry Weller este de părere că, în afara operelor istorice, pe care Byron le prezintă în detaliu, poetul s-a inspirat, fără nici o îndoială, din piesa lui Thomas Ottway, *Venice Preserved (Veneția păstrată)* și din tragedia shakespeariană *Macbeth*. Se regăsesc în piesa sa

şi o serie de elemente împrumutate din *Iuliu Cezar* şi din *Coriolan*, precum şi din alte drame ale lui Shakespeare. (Este interesant cît de mult a fost influenţat Byron de scrierile marelui Will, din care reţinea, pe dinafară, pagini întregi. Cu toate acestea, de mai multe ori, în scrisori, refuză să recunoască marea admiraţie pe care i-o purta înaintaşului său, iar prietenii credeau chiar că Byron era gelos pe faima lui Shakespeare, aşa cum Petrarca fusese gelos pe Dante.) Se poate stabili o paralelă chiar între Angiolina şi Desdemona, precum şi una între Marino Faliero şi Othello, amîndoi fiind eroi militari apreciaţi mai mult în timp de război decît de pace. Unele scene ale tragediei amintesc şi de *Fiesco* (1783) de Schiller şi de tragedia *Agis* (1786) de Alfieri, pe care Byron le cunoştea şi despre care vorbise cu admiraţie în notiţele din *Jurnal* (20 februarie 1814) şi, respectiv, într-o scrisoare trimisă lui Murray, la 17 iulie 1820.

Byron a fost întotdeauna mîndru de acurateţea cu care a redat în tragedia sa istoria Veneţiei, aşa cum a cunoscut-o din studiul atent al analelor veneţiene şi al altor scrieri istorice. De fiecare dată, sursele sale de inspiraţie sînt menţionate pentru ca poetul să îşi poată justifica afirmaţiile şi pentru a nu putea fi acuzat de inventarea unora dintre evenimentele descrise. În *Apendice* a publicat trei fragmente care i s-au părut mai semnificative pentru pericada descrisă în piesă, extrase din lucrări despre Veneţia:

a. O veche cronică veneţiană despre Marino Faliero, în traducerea, apreciată ca excelentă de către Byron, a lui F. Cohen şi intitulată *Story of Marino Faliero, Doge XLIX. MCCCLIV (Istoria lui Marino Faliero, al 49-lea Doge. 1354)*. Aici este descris în detaliu complotul pus la cale de Marino Faliero împotriva nobililor veneţieni pentru ca dogele să se proclame Prinţ al Veneţiei. Se vorbeşte despre incidentul cu tînărul Michele Steno, care, umilit şi dat afară de la o petrecere de către doge, îl batjocoreşte pe acesta, scriind cuvinte insultătoare la adresa ducelui şi a soţiei sale, chiar pe scaunul ducal. Marino Faliero este descris de cronicar ca fiind rău, iute a mînie, impulsiv şi ambiţios. Cronica prezintă numele tuturor conspiratorilor, precum şi cele ale membrilor consiliului şi tribunalului care l-au condamnat la moarte pe doge. Se menţionează că dogele a fost îngropat în cripta familiei din Biserica San Giovanni e Paolo şi nu în locul care i s-ar fi cuvenit dacă ar fi murit ca un om cinstit şi nu ca un trădător. În acel loc figurează următoarea inscripţie: „Hic est locus Marini Faletro, decapitati pro criminibus" (lat. = aici este locul lui Marino Faletro, decapitat pentru crime).

b. Un fragment, în limba italiană, dintr-o scrisoare în limba latină a lui Petrarca, citat de Byron din lucrarea *Viaggi di Petrarca (Călătoriile lui Petrarca)*, vol. IV, p. 323, scrisă de Levati. Rezultă din scrisoare că Marino Faliero a fost prieten cu Petrarca şi că marele poet considera că dogele are mai mult curaj decît simţ practic, dar că era apreciat pentru înţelep-

ciunea de care dăduse dovadă pînă în momentul cînd a acceptat să conspire împotriva republicii.

c. Fragment din lucrarea lui Daru, *Histoire de la République de Venise (Istoria Republicii Veneţiene)*, vol. V, p. 95, pe care Byron l-a intitulat *Venetian Society and Manners (Societate şi moravuri veneţiene)*. Se vorbeşte în acest fragment despre excesul de corupţie al societăţii veneţiene despre infidelitatea notorie a soţilor, ca reacţie la interzicerea divorţului, despre curtezane („nostre benemerite meretrici") şi despre poliţia veneţiană care le angaja pentru a-i spiona pe înalţii demnitari. Sînt descrise cazinourile şi localurile de petreceri din Veneţia.

Ca şi în cazul celorlalte piese ale sale, Byron s-a opus vehement la reprezentarea pe scenă a acestei tragedii şi, aşa cum prezisese el, piesa, jucată la 30 aprilie 1821, la Teatrul Drury Lane, a cunoscut doar cinci reprezentaţii şi nu s-a bucurat deloc de succes.

În text apar o serie de anacronisme. Byron vorbeşte despre unele locuri şi monumente celebre ale Veneţiei, Puntea Suspinelor, Statuia lui Coleoni, Scara Titanilor etc., dar toate acestea au fost construite după moartea lui Marino Faliero, chiar cîteva secole mai tîrziu. Vom menţiona acest lucru cînd se va vorbi despre ele.

pag. 54 Note la **PREFAŢA LUI BYRON**

1 În traducerea lui Constantin I. Niculescu, versurile lui Horaţiu din *Ode*, III, 3, pe care Byron le foloseşte ca motto:

„Dux inquieti turbidus Hadriae"

sînt: „Năvalnic domn ce tulburi Hadria". Năvalnicul domn este austrul, despre care Horaţiu scrie în continuare:

„Iustum et tenacem propositi virum
non civium ardor prava iubentium
non vultus instantis tyranni
mente quatit solida neque Auster".
(„Pe omul drept şi tare în hotărîri
nici furia mulţimii-ndemnînd la rău
şi nici tiranul crunt la faţă
nu pot să-l clatine, nici Austrul.")

2 Marino Faliero (sau Faler sau Faletro) (1274—1355), doge al Veneţiei (1354—1355), care a favorizat instaurarea unui regim democratic, pentru a se răzbuna pe unii patricieni care îl insultaseră şi pe care Sena-

tul refuzase să îi pedepsească. Conjurația fiind descoperită, dogele a fost judecat și decapitat la 17 aprilie 1355, iar complicii săi pedepsiți cu multă cruzime.

3 Marino Sanudo (sau Sanuto sau Sanuti), poreclit Cel Tînăr (1466—1535), literat și mare orator, cel mai de seamă istoric al Veneției dogilor. Operele sale, *De magistratibus urbis Venetae (Despre dregătorii orașului Veneția)*, *De origine urbis Venetae et vita omnium ducum (Despre originea Veneției și viața tuturor ducilor)* și cele 58 de volume de *Diari (Însemnări zilnice)* care se întind din 1496 și pînă în 1533, sînt considerate de importanță majoră pentru istoria Veneției și a Italiei din acea perioadă.

4 Marino Faliero a comandat forțele navale la asediul Zarei, și nu cele terestre, cum afirmă Byron, sub influența lui Morelli, *Istoria dell'assedio e della Ricupera di Zara (Istoria asediului și a recuperării Zarei)*, o traducere din limba latină a unui document contemporan asediului. Daru comite aceeași greșeală. Asediul la care a participat Marino Faliero a avut loc în 1346. Zara (astăzi Zadra, localitate în Iugoslavia, pe Coasta Dalmată) a fost timp de aproape 300 de ani asediată și pe rînd cucerită și apoi pierdută de venețieni, de unguri și de turci.

5 Impunîndu-și dominația și asupra Coastei Dalmate, Veneția a intrat în conflict cu Croația în sec. XI și apoi cu Ungaria (sec. XI—XV). În timpul luptei de la Zara din 1354, rege al Ungariei era Ludovic de Anjou, cel Mare (1342—1382).

6 Alesia, oraș în vechea Galie, ocupat de Vercingetorix și asediat de Iuliu Cezar în anul 52 î.e.n. Capitularea sa, din cauză de înfometare, a marcat sfîrșitul rezistenței galilor *(De Bello Gallico*, VII, 69—90).

7 Eugen de Savoya Soissons (1663—1736), prinț și general francez care, fiindu-i refuzate serviciile de către Ludovic al XIV-lea, și le oferă, în anul 1683, împăratului Leopold I al Germaniei și se acoperă de glorie învingîndu-i pe turci la Zenta (1697) și la Belgrad (16 august, 1717), victorii care au făcut posibilă încheierea păcii de la Pasarovitz din 1719.

8 Capodistria, port în provincia Pola, Italia. A aparținut Veneției începînd cu secolul al X-lea. Dominația venețiană slăbind periodic, era necesară o nouă bătălie pentru reinstaurarea ei. La una dintre acestea a participat Marino Faliero.

9 *Podestà*, era, în timpul vechilor comune italiene, un magistrat însărcinat cu administrarea justiției și conducerea armatei. Această ultimă funcție o exercita doar în timp de război.

10 Thwackum și Square sînt două personaje din romanul *Tom Jones* de Henry Fielding, care rareori erau împreună fără să se certe. Thwackum este preot (teologul, cum îl numește Fielding), tutorele lui Tom și Blifil, care se bucură de reputația unui om deosebit de cult, dar care

este, de fapt, un om limitat. Square, filozoful, este un ipocrit cu pretenții de mare cunoscător al autorilor antici. „În morală, platonician hotărît, în religie, înclinat spre aristotelism" (III, 3). „Îl mustră cu asprime" („saddles him with a judgement") se referă la un incident din Cartea a V-a, 2, cînd Square, perorînd despre accidente, își muşcă, din greşeală, limba, iar Thwackum, profitînd de ocazie, îl pocneşte cu judecata sa pe spate („takes the Opportunity to clap a Judgement on his Back"): „Răul cel mare era că Thwackum, care se afla de față şi care, după cum ştim, osîndea toate aceste principii, socotindu-le păgîne şi atee, folosi întîmplarea ca să țină şi el o altă predică" (trad. Ion Pas şi Petre Solomon).

11 Vettor Sandi, istoric venețian, autorul lucrării *Principi di Storia Civile della Repubblica di Venezia (Principii de istorie civilă a Republicii Veneția*, 1755).

12 Andrea Navagero (1483—1529), om politic venețian, care şi-a consacrat o mare parte a vieții studierii literaturii latine şi grecești, precum şi istoriei Veneției. În 1506 i-a urmat lui Marcantonio Sabellico (1436—1506) la conducerea Bibliotecii San Marco (Marciana) şi a fost însărcinat să continue scrierea istoriei Veneției, începută de înaintaşul său, care lăsase 22 de cărți, intitulate *Storia di Venezia*. În timpul unei ambasade la Carol Quintul, în anul 1523, a exercitat, la Madrid, o considerabilă influență asupra poetului spaniol Boscán.

13 Jacopo Morelli (1745—1809), una dintre cele mai de seamă personalități culturale ale Veneției. Născut într-o familie săracă, s-a consacrat de tînăr preoției şi a făcut studii temeinice de greacă, fiind foarte apreciat pentru cultura sa vastă în cele mai selecte şi pretențioase cercuri venețiene. La vîrsta de 33 de ani i se încredințează mult rîvnita funcție de custode al Bibliotecii Marciene. Pentru activitatea sa remarcabilă, a fost supranumit Magliabechi timpului său. (Antonio Magliabechi, celebru erudit bibliograf florentin, autodidact, care la moarte, în 1714, a lăsat oraşului Florența vasta sa bibliotecă, Malabechiana, care avea să devină Biblioteca Națională din Florența.) A fost foarte apreciat de Napoleon, care voia să îl pună alături de cei opt străini celebri, membri ai Academiei Franceze. Împăratul Austriei, Francisc I, l-a numit consilier imperial. Este autorul a şaizeci şi două de publicații şi lucrări, printre care şi cea despre care vorbeşte Byron, *Monumenti Veneziani di Varia Letteratura (Capodopere ale literaturii venețiene)*. Biblioteca şi manuscrisele sale au fost oferite Bibliotecii Marciene.

14 Pierre Antoine-Noël-Bruno, conte de Daru (1767—1829), om politic şi istoric francez, intendent al casei imperiale în 1805, Membru al Academiei Franceze din 1806, intendent general al armatei franceze în timpul campaniilor din Austria şi Prusia. Pe cînd se afla în exil după

înfringerea lui Napoleon, a scris lucrarea *Histoire de la République de Venise.*

15 Jean-Charles Léonard Simonde de Sismondi (1773—1842), istoric şi economist elveţian, autorul, printre altele, al lucrării, *Histoire des républiques italiennes aux Moyen Ages (Istoria republicilor italiene în Evul Mediu)* şi al unei *Histoire des Français (Istoria francezilor).* A fost apreciat şi în calitate de critic literar.

16 Marc-Antoine Laugier (1713—1769), istoric francez, autorul lucrării *Histoire de la République de Venise (Istoria Republicii Veneţiene)* apărută în 12 volume, între 1759 şi 1766 şi atît de celebră, încît a fost tradusă în italieneşte.

17 Michele Steno, un tînăr veneţian care, insultîndu-l pe doge şi nefiind pedepsit decît cu două luni de închisoare şi un an de exil, a devenit unul dintre pretextele complotului pus la cale de Marino Faliero.

18 „Alţii au scris că din cauza unei bănuieli de gelozie a acestui doge (Michel Steno) a fost îndepărtat cu brutalitate" (it.).

19 „Din alte izvoare veneţiene aflăm că nu doar dorinţa de răzbunare l-a condus la complot, ci însăşi ambiţia sa înnăscută şi înveterată de a deveni cu orice preţ principe independent" (it.).

20 Cei Patruzeci (Quarantia) — vechi tribunale ale oraşelor italiene, formate din patruzeci de membri, care judecau atît cauzele civile, cît şi pe cele penale, iar uneori, cum se întîmpla la Veneţia, judecau şi în calitate de instanţă supremă.

21 Michele Steno nu a fost, cum afirmă Sandi şi alţi istorici, unul dintre capii celor Patruzeci în 1355, ci doar douăzeci de ani mai tîrziu, în 1375.

22 Dogaréssa (soţia dogelui) era Aluica Gradenigo, născută în prima decadă a secolului al XIV-lea şi devenită ducesă cînd avea mai mult de 45 de ani, deci în nici un caz nu mai era tînără cum se afirmă în text.

23 John Moore (1729—1802), medic şi om de litere scoţian care, între 1773 şi 1778, a făcut mai multe călătorii în străinătate, în urma cărora a publicat, în 1779, lucrarea intitulată *A View of Society and Manners in France, Switzerland and Germany (Privire asupra societăţii şi moravurilor din Franţa, Elveţia şi Germania)*, iar în 1781, pe cea la care face Byron aluzie, *A View of Italy (Scene italiene).*

24 *Zeluco* este titlul romanului lui John Moore, apărut în 1789 şi care s-a bucurat de cea mai mare popularitate printre scrierile sale.

25 Iată cum este relatat incidentul: „Doamna respectivă şi-a imaginat că fusese insultată de un tînăr nobil veneţian la un bal public şi s-a plîns cu multă înverşunare soţului ei. Bătrînul doge, care făcea tot ce îi stătea în putinţă să îi facă pe plac soţiei, s-a hotărît să îi dea satisfacţie deplină".

26 Abigail, Lady Masham (?—1734), favorita reginei Anne a Angliei, care s-a bucurat de o autoritate deosebită la palat şi sub influenţa căreia, în 1710, regina limitează puterea ducelui de Marlborough, schimbînd totodată cabinetul din Whig în Tory. În lucrarea *Siècle de Louis XIV (Secolul lui Ludovic al XIV-lea*, 1751), Voltaire povesteşte că, prefăcîndu-se că nu e atentă, ducesa de Marlborough a turnat, „din greşeală", apă, pe Abigail Masham, pe cînd cele două rivale se aflau în prezenţa suveranei.

27 John Churchill, duce de Marlborough (1650—1722), general şi om de stat britanic, unul dintre marii conducători de oşti din istorie. În timpul domniei reginei Anne, datorită influenţei pe care soţia sa, Sarah Jennings, o avea la curte, Marlborough a cunoscut cele mai înalte onoruri, dar apoi, certîndu-se cu noua favorită, lady Masham, a pierdut simpatia suveranei. El nu a fost înfrînt însă numai de intrigile de la curte, ci şi de cele ale partidelor politice pe care le detesta, motiv pentru care ele nu i-au dat mînă liberă în ceea ce făcea şi în hotărîrile pe care voia să le ia în luptă.

28 Pacea de la Utrecht (Ţările de Jos) din anul 1713 a pus capăt Războiului de succesiune la tronul Spaniei, război în timpul căruia ducele de Marlborough s-a distins în nenumărate bătălii. Cu toate că Byron o numeşte lipsită de glorie, prin această pace, Anglia a devenit stăpîna Gibraltarului şi a insulei Minorca, a fost recunoscut dreptul Casei de Hanovra la tron şi, totodată, a cîştigat o serie de avantaje comerciale.

29 Ludovic al XIV-lea (1638—1715), rege al Franţei din 1643. Nenumăratele războaie în care a împins Franţa, şi care au culminat cu cel de succesiune la tronul Spaniei, au epuizat ţara şi au dus la încheierea unor acorduri de pace în dezavantajul ei.

30 Ministrul lui Ludovic al XIV-lea este Michel Le Tellier, marchiz de Louvois (1641—1691), subsecretar de stat la Ministerul de Război, cel care a reorganizat armata franceză şi a avut o mare influenţă în politica externă. Byron îl citează însă aici din cu totul alte motive. Louvois se pare că ar fi supravegheat lucrările de construcţie ale Domului Invalizilor din Paris, iar semnele sale heraldice au fost sculptate în diferite locuri pe clădire. Ludovic, supărat pe ministrul său, a dat ordin ca ele să fie înlăturate. Totuşi, una dintre ferestre, împodobită cu labe de lup *(loup-voit*, fr. = lupul vede) sculptate, a rămas ca semnătură a ministrului.

31 Lucreţia, soţia lui Tarquinius Collatinus, care, fiind necinstită de către Sextus, fiul lui Tarquinius Superbus, şi-a rugat soţul să o răzbune şi apoi şi-a înfipt pumnalul în inimă. Moartea ei tragică a dus la declanşarea unei mari revolte la Roma, în urma căreia Tarquinii au fost alungaţi şi a fost instaurată republica (510 î.e.n.).

82 Cava sau Florinda, fiica contelui spaniol Julian, care a fost necinstită de ultimul rege vizigot din Spania, Roderick (710—713). Legenda spune că, scîrbit de fapta regelui, Julian l-a predat pe acesta maurilor care invadaseră Spania.

83 Clusium, vechea capitală a Etruriei, al cărei rege, semilegendar, Lars Porsenna, ar fi cucerit Roma şi i-ar fi readus la tron pe Tarquini, în jurul anului 500 î.e.n. Conform unei alte legende, eroismul poporului roman l-ar fi făcut pe Lars Porsenna să abandoneze lupta.

84 Frederick Wilhelm II (1744—1797), rege al Prusiei (1786—1797), se pare că i-ar fi recomandat abatelui de Bernis: „Evitez de Bernis la stérile abondance" (fr. — „Evitaţi abundenţa sterilă, de Bernis"). Fraza aceasta apare într-una din epistolele în versuri ale lui Frederic cel Mare, care îşi bătea joc de versurile mediocre ale abatelui francez.

85 François Joachim de Bernis (1715—1794), prelat şi poet francez, autorul unor versuri scurte care i-au atras admiraţia doamnei de Pompadour şi i-au asigurat o avere îndestulătoare, precum şi porecla Babet la Bouquetière (Babet, florăreasa). A fost ambasador şi Ministru de externe sub Ludovic al XV-lea, iar apoi cardinal şi ambasador la Veneţia şi la Roma.

86 Jeanne-Antoinette Poisson, marchiză de Pompadour (1721—1764), favorita regelui Ludovic al XV-lea, a cărei influenţă a fost deosebit de nefastă, antrenînd Franţa în Războiul de Şapte Ani şi la semnarea celor două tratate de pace de la Versailles din 1756 şi 1759 care apropiau foarte mult Franţa de politica dusă de Austria. Referindu-se la ea, Frederic al II-lea, împăratul Sfîntului Imperiu Roman şi viitorul împărat al Austriei, numeşte domnia ei: „le règne du Cotillon" (fr. = domnia Cotilonului). Se spunea despre împărat şi că ar fi declarat despre ea: „Je ne la connais pas" (fr. = „N-o cunosc") şi că ar fi adăugat că Franţa nu este ţara păstorilor şi păstoriţelor. El a mers chiar pînă acolo încît să îşi boteze ogarul, care dormea cu el în pat, Madame de Pompadour.

87 Rosbach, sat în Saxa, unde Frederic al II-lea i-a înfrînt în anul 1757 pe francezii conduşi de Soubise şi pe aliaţii lor austrieci. Înfrîngerea a fost atît de gravă şi de dureroasă pentru Franţa, încît după aceea, Soubise a fost luat în batjocură pe străzile Parisului, unde se putea auzi următorul catren:

„Soubise dit, la lanterne á la main:
«J'ai beau chercher: ou diable est mon armée?
Elle était purtant lá, hier matin,
Ma l'a t-on prise, ou l'aurais-je égarée?»"

(„Soubise zicea, cu lanterna în mînă: /«Am căutat mult şi bine: unde naiba mi-e armata? / Şi totuşi era aici ieri dimineaţă, / Mi-or fi luat-o sau oi fi rătăcit-o?»")

38 Dermot Mac Murrough sau Mac Murchad (m. 1171), rege irlandez al provinciei Leinster. În jurul anului 1152 a intrat în conflict cu nobilul Tigernan O Ruairc, stăpînul ținutului Breifne și, din dorința de răzbunare, Dermot îi seduce nevasta, pe Dearbhorgil, pe care însă nu o iubea. Soțul insultat cere ajutor regelui din Connaught, iar Dermot este silit, în anul 1166, să se refugieze în Anglia, unde cere sprijinul regelui Henric al II-lea. Cu permisiunea acestuia, Dermot se reîntoarce în Irlanda, însoțit de o armată formată din soldați din Țara Galilor. Pentru a-și asigura protecția lor îndelungată, Dermot își căsătorește fiica, pe Eva, cu Richard Strongbow, duce de Pembroke, din casa de Clare, conducătorul velșilor. Prin fapta sa, Dermot a facilitat pătrunderea englezilor în Irlanda. Aceștia au colonizat orașele Waterford, Wexford și Dublin și au pregătit invazia pe care o punea la cale Henric al II lea și în urma căreia Irlanda devenea posesiune engleză. Velșii aduși de Dermot nu au avut prea multe dificultăți în a fi acceptați de populația irlandeză, deoarece erau și ei de origine celtică și, curînd după încetarea luptelor, s-au amestecat cu irlandezii, contractînd căsătorii și ducînd un trai pașnic.

39 Marie Antoinette (1755—1793), regină a Franței, soția lui Ludovic al XVI-lea. Era o femeie ambițioasă și imprudentă, opusă reformelor și care, curînd după urcarea pe tron a soțului ei, a devenit foarte nepopulară. Politica ei era puternic influențată de mama sa, împărăteasa Austriei, Maria Theresa. A murit pe eșafod.

40 Louis Philippe-Joseph (1747—1793), duce de Orléans, cunoscut sub numele de Philippe Egalité. Dușman înverșunat al reginei, a jucat un rol important în timpul Revoluției Franceze și a mers chiar pînă acolo, încît a fost de acord cu condamnarea la moarte a vărului său, regele. Fiind apoi compromis, a murit pe eșafod.

41 Familia de Bourbon, veche familie regală, care a domnit în Franța, Spania, în Regatul celor Două Sicilii și la Parma. Își trage numele de la Castelul Bourbonnais, al cărui prim stăpîn a trăit în secolul al IX-lea. Primul rege Bourbon al Franței a fost Henric al IV-lea, ai cărui descendenți au domnit apoi în Franța pînă în anul 1830, cînd Carol al X-lea a fost silit să abdice. Prima expulzare a Bourbonilor a avut loc în 1792 și ei nu au mai revenit la tron pînă în anul 1814, după înfrîngerea lui Napoleon.

42 „*Taeterrima causa belli*" (lat.=hidoasa cauză a războiului) este un citat din Horațiu, *I Satire*, 3, 107—108 / 137—138:

„Nam fuit ante Helenam cunnus *taeterrima belli*
causa, sed ignotis perierunt mortibus illi;"
(N-a fost numai Elena, așa cum credem noi,
Femeia pentru care a fost purtat război; trad. A. Hodoș —
Th. Măinescu)

43 Domitian (51—96), împărat roman (81—96), obsedat de ideea de lege şi ordine şi devenit un adevărat despot. A fost omorît din ordinul soţiei sale, după ce îşi condamnase la moarte propriul văr, fără vreun motiv serios (Suetoniu, XII, 15).

44 Commodus (161—92 î.e.n.), împărat roman (180—92), fiul lui Marcus Aurelius. Licenţios şi vulgar, plin de sine şi îngîmfat, a fost urît de întreaga lume şi, în cele din urmă, ucis de iubita sa şi de slujitori apropiaţi (Gibbon, *Declinul şi căderea Imperiului Roman*, IV).

45 Caius Caesar Germanicus, poreclit Caligula (12—41), împărat roman 37—41). Mintea sa a fost afectată de o boală necruţătoare care i-a transformat domnia într-un şir nesfîrşit de cruzimi îngrozitoare şi despotism. A murit şi el asasinat.

46 Oliver Cromwell (1599—1658), lord protector al Angliei. Se spune despre el că, în ciuda calităţilor sale indiscutabile, a dat totuşi dovadă de destulă cruzime şi intoleranţă. În 1638 se pare că se îmbarcase deja pe vaporul care urma să plece în America, cînd i s-a comunicat că îi fusese respinsă cererea de părăsire a Angliei.

47 Carol I (1600—1649), rege al Angliei (1625—1649), silit să abdice la declanşarea Revoluţiei şi a Războiului civil. Armata sa este înfrîntă în 1644 şi în 1645, regele e capturat, judecat şi decapitat.

48 Davie Gellatley, unul dintre personajele secundare ale romanului *Waverley* (1814) de Walter Scott. El este „Inocentul" care rosteşte în roman unele dintre cele mai frumoase versuri ale autorului.

49 Byron reproduce în *Prefaţă* versiunea italiană a textului lui Laugier, vol. IV, p. 30—31.

50 Scara Titanilor sau a Giganţilor este impunătoarea scară de marmoră din Palatul Dogilor de la Veneţia, construită între anii 1480 şi 1501, de Antonio Rizo. Îşi trage numele de la cele două statui gigantice, care îi reprezintă pe Neptun şi pe Marte şi care au fost sculptate în 1544 de Jacoppo Tatti Sansovino.

51 Este vorba despre statuia ecvestră a condotierului Bartholomeo Coleoni (1400—1475), făcută de Andrea Verocchio şi turnată în bronz de Alessandro Leopardi, în anul 1496.

52 Ordelafo Faliero, doge al Veneţiei între 1102 şi 1117, învingătorul de la Zara din 1117. El este cel care a fondat Arsenalul în anul 1104. În 1120 a murit în luptă împotriva Zarei, care se revoltase din nou.

53 Zara fiind cucerită de unguri, dogele Enrico Dandolo îi convinge pe conducătorii celei de a Patra Cruciade (1202—1204) să recucerească oraşul. Cruciaţii îl cuceresc şi îl devastează în 1202, motiv pentru care sînt condamnaţi de Papă.

54 Vitale Faliero, doge al Veneţiei (1084—1096).

55 Matthew Gregory Lewis (1775—1818), scriitor englez, autorul romanului *The Monk (Călugărul*, 1796). A mai scris drame și poezii.

56 Sir William Drummond (1770—1828), autorul scrierii *Academical Questions (Chestiuni academice)*, foarte apreciat de Byron. Pînă în 1809 a fost diplomat, iar apoi s-a retras din viața publică și s-a consacrat preocupărilor sale literare.

57 Joanna Baillie (1762—1851), dramaturgă și poetă scoțiană, prietenă cu Walter Scott, care a apreciat-o în special pentru primul ei volum de piese, intitulat *Plays on the Passions (Piese ale pasiunilor)*, apărut în 1798 și care cuprindea piesele *Basil* și *De Montfort*. Drama ei cea mai celebră, *The Family Legend (Legendă de familie)*, a fost jucată în 1810.

58 Henry Hart Milman (1791—1868), profesor de poezie la Oxford, dramaturg și, mai ales, celebru istoric. Cea mai cunoscută piesă a sa a fost *Fazio* (1815), a cărei acțiune este plasată în Italia.

59 John Wilson (1785—1854), om de litere și filozof englez, ziarist și pamfletar la „Blackwood's Edinburgh Magazine". Este autorul poemului *The City of the Plague (Orașul ciumei*, 1816).

60 *The Fall of Jerusalem (Căderea Ierusalimului*, 1820) este un poem scris de H.H. Milman.

61 Horace Walpole (1717—1797), scriitor englez, celebru astăzi mai ales pentru scrisorile sale pline de farmec și deosebit de interesante din punct de vedere autobiografic, social și politic. Vezi și notele 63 și 65 care urmează.

62 *Ethwald* (1802), piesă de Joanna Baillie.

63 *The Castle of Otranto (Castelul din Otranto)*, apărut în 1765, este romanul lui Walpole care deschide seria romanelor de groază în care va excela Anne Radcliffe.

64 *Ultimus Romanorum* (lat. = cel din urmă dintre romani) este numele pe care Brutus i l-a dat prietenului său, Caius Cassius Longinus, unul dintre conjurații care l-au ucis pe Iuliu Cezar. A murit pe cîmpul de luptă de la Philippi. Aici Byron folosește metafora pentru a-și manifesta admirația față de personalitatea și opera lui Horace Walpole.

65 *The Mysterious Mother (Mama misterioasă*, 1768), este o tragedie scrisă de Walpole și care s-a bucurat de mult succes.

66 Israele Bartuccio este numele sub care se ascunde, de fapt, căpitanul de marină Bertuccio Ixarella, care fusese lovit fără nici un motiv de Giovanni Dandolo, un tînăr nobil iute la mînie. Dorind să se răzbune atît pe dușmanul său, cît și pe ceilalți nobili din Veneția, Bertuccio s-a alăturat complotului pus la cale de Marino Faliero. În *Cronica* din care citează Byron în *Apendice*, cel ofensat lucra la Arsenal și fusese lovit de un nobil din casa Barbaro. Nici numele celui lovit și nici cel al ofensatorului nu sînt menționate. Aici Bertuccio apare doar ca un

simplu participant la complot. Filippo Calendario, care figurează cu propriul său nume în piesă, dar pe care Byron îl face pietrar, este prezentat în aceeaşi *Cronică* din *Apendice* ca fiind căpitan de marină, deosebit de dornic să participe la complot. Cei doi au fost arestaţi printre primii, judecaţi şi condamnaţi la moarte prin spînzurătoare. Trupurile lor neînsufleţite au fost atîrnate de stîlpii cei roşii ai balconului din care dogii priveau luptele cu tauri.

pag. 60

Note la **Nota lui Byron la PREFAŢĂ**

1 *De Montfort*, piesă de Joana Baillie, pusă în scenă de Kemble şi Sarah Siddons în anul 1800.

2 William Sotheby (1757—1833), traducător englez din Homer, Vergiliu şi Wieland. Este autorul piesei *Ivan*, reprezentată pe scena de la Drury Lane la propunerea lui Byron.

3 Samuel Taylor Coleridge (1772—1834), unul dintre marii poeţi romantici şi critici literari englezi, care a scris şi trei piese de teatru, *The Fall of Robespierre (Căderea lui Robespierre*, 1794), *Zapolya* (1817) şi *Osorio*, piesă scrisă înainte de 1798, dar jucată sub titlul *Remorse (Remuşcarea)* în 1813, pe scena de la Drury Lane. La 31 martie 1815 Byron îi scrie lui Coleridge sugerîndu-i să scrie o nouă tragedie pentru Drury Lane.

4 *The School of Scandal (Şcoala scandalului)* este celebra comedie a lui R.B. Sheridan, jucată pentru prima dată în 1777.

5 Charles Dibdin (1745—1814), dramaturg englez şi autor de cîntece. A publicat în 1795 lucrarea intitulată *History of the Stage (Istoria scenei)* şi a regizat mai multe piese la teatrele Haymarket şi Lyceum din Londra.

6 Charles Robert Maturin (1780—1824), unul dintre principalii autori de romane de groază şi mister, alături de Anne Radcliffe şi de M.G. Lewis. Tragedia sa, *Bertram*, a fost pusă la Drury Lane, de către Kean, la recomandarea lui Walter Scott şi a lui Byron. Piesa s-a bucurat de un deosebit succes. A mai scris apoi încă două tragedii, *Manuel* (1817) şi *Fredolfo* (1819), dar ele au cunoscut un eşec răsunător. Maturin va rămîne însă cunoscut mai ales pentru romanul său de groază, *Melmoth the Wanderer (Melmoth rătăcitorul)*, publicat în 1820.

Giovanni Antonio Calignani (m. 1821) a fondat la Paris revista „Calignani's Messenger" în 1814, pe care Byron o numeşte aici „Parisian Gazette". Revista se bucura de foarte multă popularitate în rîndul englezilor stabiliţi în Europa. După moartea lui Calignani, revista a continuat să apară sub îngrijirea fiilor săi, John Anthony (1796—1873)

și William (1798—1882), care publicau și textele unor cărți apărute în Anglia.

8 Charles Kemble (1775—1854), celebru actor englez, remarcat mai ales în rolurile comice, dar și în marile tragedii shakespeariene. Este fratele mai mic al celebrei tragediene Sarah Siddons și al actorului John Philip Kemble, precum și tatăl actriței Anne Frances Kemble.

9 Thomas Potter Cooke (1786—1864), actor englez care în tinerețe fusese marinar. A jucat pe aproape toate scenele engleze ale timpului, încheindu-și cariera pe cea a teatrului Drury Lane.

10 Edmund Kean (1789—1833), unul din marii actori tragici englezi, care a excelat în Shylock, Richard al III-lea, Hamlet, Othello, Iago, Macbeth și Lear.

11 Robert William Elliston (1774—1831), unul dintre cei mai populari actori ai teatrului Drury Lane. Leigh Hunt îl considera chiar egalul lui Garrick în tragedie. A excelat în Hamlet, Romeo, Hotspur, iar la bătrînețe l-a jucat cu foarte mult succes pe Falstaff. El este cel care în 1821 a pus în scenă *Marino Faliero*, din prietenie și admirație pentru Byron.

12 *Comedia gentlemanului* poate fi sau *The Gentleman Dancing Master (Maestrul de dans cel galant*, 1673) de William Wycherley (1640—1716) sau *The Gentleman Usher (Ușierul galant*, 1603) de George Chapman (?1559—?1634).

13 Eliza O'Neill (1791—1872), actriță engleză care a debutat la teatrul Covent Garden în rolul Julietei. Spectacolul s-a bucurat de un asemenea succes, încît a fost jucat fără întrerupere timp de cinci ani. S-a retras de timpuriu, în 1819.

14 Siddonii sînt Sarah și soțul ei, William.

15 Jean François Paul de Gondi, Cardinal de Retz (1613—1679), om politic și scriitor francez. A participat activ la Frondă, organizînd Ziua Baricadelor, ceea ce i-a atras arestarea și trimiterea la Bastilia. Este autorul unor interesante *Memorii*. A fost un apreciat om de spirit.

16 James Graham, marchiz de Montrose (1612—1650), general scoțian, partizan al lui Carol I.

pag. 62

Note la MARINO FALIERO

1 Consiliul „Celor Zece" (Consiglio dei Dieci), tribunal secret format din 10 membri (în afară de doge), ales pentru prima dată la Veneția la 10 iulie 1310, pentru păstrarea ordinii publice și apărarea Republicii. Era ales pe o perioadă de șase luni. A exercitat o putere nelimitată asupra vieții publice și personale a cetățenilor și a controlat politica venețiană, mai ales în ceea ce privește relațiile cu alte state.

2 *Signori.* — Signoria consta, de fapt, din doge, cei şase consilieri ducali şi cei trei „Capi" ai Consiliului celor Patruzeci. Poate, sub influenţa lui *Othello*, I, 2. 18, Byron foloseşte termenul într-un sens mai general, pentru a-i desemna pe toţi conducătorii de vază ai Veneţiei.

3 Avogadori, trei magistraţi ai Republicii veneţiene, care aveau sarcina de a supraveghea respectarea legilor şi, dacă era necesar, aveau dreptul de veto asupra deciziilor Senatului şi ale Marelui Consiliu (Gran Consiglio). Nici un act al Consiliului nu era validat dacă la dezbatere nu participa cel puţin unul dintre Avogadori.

4 Cuvintele pe care dogele nu îi permite nepotului său, Vincenzo, să le repete, sînt următoarele: „Marino Faliero, Doge, dalla bella moglie altri la gode, ed egli la mantiene" (it. = „Marino Faliero cel cu soţia frumoasă, altul se bucură de ea, dar el şi-o păstrează"). Ele sînt citate de Byron din lucrarea lui Sanuto, *Vitae Ducum Venetorum.* Navagero oferă altă variantă: „Becco Marino Falier dalla bella mogier" (it. = „Marino Falier cel încornorat de frumoasa soţie").

5 Vezi *Deuteronomul*, 28:37: „Şi vei fi de spaimă, de pomină şi de rîs la toate popoarele" şi *III Regi*, 9:7: „şi Israel va fi de pomină şi de rîs între toate popoarele".

6 Byron este aici evident influenţat de *Îmblînzirea Scorpiei*, IV, 3, 4—6: „Beggars, that come unto my father's door, / Upon entreaty have a present alms" („Şi cerşetorii de la poarta tatii / Primeau pomană" — — trad. Dan A. Lăzărescu).

7 Vezi *Daniel*, 5:27.

8 Aluzie la cuvintele rostite de Iuliu Cezar atunci cînd şi-a repudiat soţia, pe Pompeia, bănuită de a-l fi înşelat cu tînărul Clodius. Ele apar în Plutarh, *Vieţile paralele*, *Iuliu Cezar*, XI: „Cezar o repudie pe loc pe Pompeia şi, chemat să depună mărturie împotriva lui Clodius, declară că nu are nici o cunoştinţă de faptele care i se imputau acuzatului. Declaraţia aceasta părînd foarte ciudată, acuzatorul îl întrebă atunci pentru ce şi-a repudiat soţia. *«Din pricină — răspunse dînsul — că soţia unui Cezar nu trebuie nici măcar să fie bănuită»*" (trad. Nicolae Bogdan).

9 Enrico Dandolo (1108—1205) a devenit doge în 1192. Alături de participanţii la Cruciada a IV-a a cucerit Zara şi a asediat Constantinopolul. Lui îi datorează Veneţia hegemonia în Marea Mediterană. Byron, vorbind despre „refuzul coroanei cezarilor", se referă la tronul imperial de la Constantinopol, care îi fusese oferit lui Dandolo, dar pe care acesta îl refuzase (Gibbon, LXI).

10 Versul acesta este inspirat din *Macbeth*, I, 7, 20:
Byron: „That we most surely might devise together / His *taking off*".
Shakespeare: „The deep damnation of his *taking-off*" („Păcatul greu al omorîrii sale" — trad. Ion Vinea).

11 Briareu, gigant din mitologia greacă, fiul Cerului şi al Pămîntului, care avea cincizeci de capete şi o sută de braţe. A fost împins în mare de Neptun şi ferecat in lanţuri sub muntele Etna de către Jupiter. Numele de briareu este folosit astăzi pentru a-l desemna pe un om sau chiar un grup de oameni ale căror eforturi par să se multiplice.

12 În versul: „Of darkly — brooding thoughts" („Mi-e încă planul cam ceţos în minte"), Byron a preluat o imagine din *Dedicaţia* lui Dryden la piesa sa, *The Rival Ladies (Rivalele*, 1664), adresată lui Roger Boyle, conte de Orrery: „Acest cadou neînsemnat v-a fost destinat cu mult timp înainte de a deveni Piesă, pe cînd era doar o masă confuză de Gînduri («When it was only a confus'd Mass of Thoughts»), rostogolindu-se unele peste altele în Întuneric".

13 Bătălia de la Sapienza dintre veneţieni şi duşmanii lor, genovezii, s-a dat la 4 noiembrie 1354. Veneţienii erau conduşi de Nicolò Pisani, iar genovezii, care au obţinut victoria, de către amiralul Paganino Doria. Insula Sapienza se află în Morea.

14 Treviso, oraş italian unde Marino Faliero a deţinut un post important în administraţie şi unde, se pare, că l-ar fi pălmuit pe episcop.

15 Cuvintele acestea sînt luate întocmai din *Macbeth*, III, 4, 12: „There's blood upon thy face" („Ai sînge pe obraz" — trad. Ion Vinea).

16 Un nou citat aproape exact tot din *Macbeth*, III, 1, 90: „We are men, my liege" („Oameni sîntem").

17 Proverbul acesta apare la Shakespeare în *III Henric al VI-lea*, II, 2, 17: „The smallest worm will turn being trodden on" („Plăpîndă chiar, reptila se întoarce / Şi-nfruntă pe acela ce-o striveşte" — trad. Barbu Solacolu).

18 Şeful Arsenalului (Amiraglio) era un ofiţer care comanda atît Arsenalul cît şi gondola dogelui, Bucentaur, de a cărui securitate răspundea cu propria sa viaţă, chiar dacă izbucnea vreo furtună puternică. În timpul interregnului, făcea parte din garda călare de la palatul ducal şi purta stindardul cel roşu, mergînd înaintea dogelui la inaugurare. Arsenalul era, iniţial, şantier naval, dar servea şi pentru fabricarea, şi depozitarea armelor.

19 Hidra, în mitologia greacă, şarpe de mare cu nouă capete. Cînd i se tăia unul dintre ele, altele două îi creşteau la loc. A fost omorîtă de Hercule. Imaginea aceasta este preluată, probabil, din *Fiesco* de Schiller, unde, în actul I, scena 13, stăpînirea familiei Doria este comparată cu o puternică **hidră**.

20 Clopotele de la **San** Marco erau trase doar din ordinul dogelui. Unul dintre pretextele care puteau declanşa alarma era vederea la orizont a unei corăbii genoveze. Genova era rivala cea mai înverşunată şi cea mai de temut a Veneţiei.

21 *Pozzi* (it. = puțuri), celule subterane, umede și sumbre ce se aflau în închisorile de sub Puntea Suspinelor.

22 *Sotti Piombi* (it. = sub plumbi), celule fortificate, foarte calde vara, construite deasupra camerei în care se întruneau Cei Zece, chiar sub acoperișul închisorii. Atît *pozzi*, cît și aceste celule au fost construite după moartea lui Marino Faliero.

23 Puntea Suspinelor lega Palatul Dogilor de închisoarea unde erau supuși la cazne cei osîndiți din ordinul Celor Patruzeci. A fost construită doar în anul 1600 de către Antonio Contino, deci la aproape trei secole după Marino Faliero.

24 Stixul, în mitologia greacă, era rîul din Hades pe care trebuiau să îl traverseze sufletele celor morți în drumul lor de pe pămînt spre lumea subpămînteană.

25 Referindu-se la versul: „Near to the church where sleep my sires", iată ce îi scria Byron la 12 octombrie 1820 lui John Murray: „Dogii erau și ei îngropați in Biserica San Marco *înainte* de Faliero; este interesant că la moartea predecesorului său, Andrea Dandolo, Cei Zece au decretat că *toți viitorii* dogi *să fie îngropați împreună cu familiile lor în propriile lor biserici, — s-ar părea că dintr-un presentiment.* Astfel încît tot ceea ce se spune despre *Strămoșii săi dogi* (Ancestral Doges), ca fiind îngropați în Biserica Sf. Ioan și Sf. Paul, se abate de la realitate, *ei fiind de fapt îngropați în Biserica San Marco. Fă o notă* despre acest lucru și semneaz-o *Nota Editorului.* Pretind să se respecte adevărul pentru că nu vreau să fiu luat în zeflemea din cauza unor fleacuri ca acesta. Despre piesă [criticii și cititorii] pot spune ce poftesc, dar nu și despre obiceiurile și *personajele* pe care le prezint — ele existînd, cîndva, în realitate".

26 Versul: „By *sweet revenge* on all that's base in Venice" reamintește de *Coriolan*, V, 3, 45: „O! a kiss / Long as my exile, *sweet* as my *revenge!*" („Ah, o sărutare / Precum este surghiunul lungă, dulce / Ca răzbunarea!" — trad. Tudor Vianu).

27 O nouă imagine shakespeariană, din *Troilus și Cressida*, III, 3, 174, de data aceasta: „Love, friendship, charity, are subjects all / To envious and *calumniating time.*" („Prietenia, dragostea robesc / Sub vremea bîrfitoare și pizmașă" — trad. Leon Levițchi). Byron vorbește despre „*calumnies of time*" („clevetirea timpului").

28 Iuliu Cezar (100—44 î.e.n.), marele om politic și general roman care, spre sfîrșitul vieții, a devenit dictator, fără însă a limita drepturile democratice.

29 Lucius Sergius Catilina (109—61 î.e.n.), patrician și om politic roman, lipsit de scrupule, care a condus un complot nereușit împotriva oligarhiei senatoriale. Complotul a fost denunțat de Cicero în anul 63, iar Catilina a căzut în luptă la Pistoia.

30 Data exactă a nașterii lui Marino Faliero nu se cunoaște, dar se crede că el avea sub 75 de ani cînd a avut loc conspirația, așa încît trebuie să se fi născut cam între 1280—1285.

31 Cuvintele: „The dying Roman said, 'twas but a name" („«E doar un nume» — a zis murind romanul"), sînt, după părerea istoricului Dion Cassius (155—235), acelea pe care le-ar fi rostit Brutus înainte de a-și da ultima suflare și pe care le cita dintr-o tragedie greacă: „O, virtute nenorocită! tu nu erai decît un simplu cuvînt, și totuși, eu te-am prețuit ca pe o faptă; tu erai, de fapt, sclava fortunei".

32 În indiferența pe care o manifestă față de moravurile prea libere ale venețienilor și față de viața de plăceri, Angiolina se apropie de Desdemona. (Vezi *Othello*, I, 2,68—69 și IV, 3, 63—65.) Aceeași idee apare și în *Arcadia*, de Sidney. B. II, cap. 1: „O, virtute, unde te ascunzi?... Sau este oare adevărat că nu ai fost vreodată altceva decît un nume în van și nu un lucru esențial?" („thou wert never but a *vain name* and no essential thing?")

33 Versul „he seems *rapt* in thought" reamintește de *Macbeth*, I, 3, 142: „Look, how our partner's *rapt*" („Priviți ce-ngîndurat e soțul nostru" — trad. Ion Vinea).

34 „Yes, the same sin that overthrew the angels" este inspirat din *Henric al VIII-lea*, III, 2, 442: „By that sin fell the angels" („Păcatul i-a doborît pe îngeri" — trad. Dan Grigorescu).

35 Vezi *Facerea*, 9:6: „De va vărsa cineva sînge omenesc, sîngele aceluia de mînă de om se va vărsa". Aceeași idee apare și în *Macbeth*, III, 4, 123, „It will have blood, they say: blood will have blood" („Va curge sînge, sîngele vrea sînge / Așa se zice" — trad. Ion Vinea).

36 „I have lived too long" este din nou inspirat din *Macbeth*, V, 3, 22: „I have liv'd long enough, my way of life" („Dar am trăit destul. Al vieții drum..." — trad. Ion Vinea).

37 Alcide, alt nume pentru Hercule, care era nepotul lui Alceu.

38 Vezi *Macbeth*, III, 2, 25: „Duncan is in his grave; / After life's fitful fever he *sleeps well*" („E-n groapă Duncan. După-al vieții zbucium / El doarme-adînc" — trad. Ion Vinea).

39 *Sbirro*, ofițer de poliție. Erau numiți și *Signori di Notte* (domni ai nopții). Acest nume l-au purtat membrii poliției italiene între secolele XIV și XIX. Erau folosiți și ca spioni și informatori.

40 Expresia „milkiness of spirit" amintește, din nou, de *Macbeth*, I, 5, 17: „It is too full o'the milk of human kindness" („Dar firea ta-i prea plină / De laptele-omenești duioșii" — trad. Ion Vinea).

41 Vezi *Macbeth*, I, 7, 60—62: „But screw your courage to the sticking place, / And we'll not fail." („Adună-ţi tot curajul într-un gînd / Şi nu dăm greş" — trad. Ion Vinea).

42 Aici, Byron citează din tragedia *Iuliu Cezar*, V, 3, 95: „Thy *spirit walks abroad*, and turns our swords —" („Îţi rătăceşte spiritul pe-aici; / El ne întoarce spada-n măruntaie" — trad. Tudor Vianu).

43 Marcus Iunius Brutus (85—42 î.e.n.), principalul asasin al lui Iuliu Cezar. Byron îl admiră pentru curajul său şi pentru dragostea ce o purta Romei. Criticii operei lui Byron au găsit anumite afinităţi între Marino Faliero şi eroul lui Shakespeare. Ca şi Brutus, Marino Faliero este atras în conspiraţie ca apoi să devină, foarte curînd, conducătorul ei. Amîndoi încearcă să găsească o explicaţie raţională pentru fapta pe care o vor comite. Nu îşi încredinţează soţiei intenţiile şi suferinţele mentale (Barry Weller).

44 Caius Cassius Longinus (vezi şi nota 64 la *Prefaţă*, pag. 648). Aici, Byron îl aşază şi pe Brutus alături de prietenul său, numindu-i pe amîndoi „Ultimii dintre romani", de fapt, ultimii romani adevăraţi.
Vezi *Iuliu Cezar*, V, 3, 99:

> „The last of all the Romans, fare thee well!"
> („Tu, cel din urmă dintre toţi romanii,
> Rămîi cu bine!" — trad. Tudor Vianu.)

45 Attila (m. 453), rege al hunilor (433—453), care a fost de două ori înfrînt, întîi în 451, cînd a invadat Galia şi apoi, un an mai tîrziu, în 452, cînd a invadat nordul Italiei. Intenţionase să cucerească Roma, dar a fost silit să se retragă din lipsă de provizii.

46 Aluzie la faptul că locuitorii Aquilei şi Padovei au fugit înaintea invaziei lui Attila şi s-au retras pe insulele Gradus şi Rivus Altus (Rialto).

47 „Assurance doubly sure", vezi *Macbeth*, IV, I, 83: „But yet I'll make *assurance double sure*" („Dar vreau o îndoită chezăşie" — trad. Ion Vinea).

48 „Brief authority", vezi *Măsură pentru măsură*, II, 2, 118: „...but man, proud man, / Drest in a little brief authority" („Dar omul, în trufia lui de om, / Înscăunat în scurta-i şi mărunta / Putere" — trad. N. Argintescu-Amza).

49 Cei doi dogi din familia Faliero, vezi notele 52 şi 54 la *Prefaţă*, pag. 647.

50 Moartea lui Ordelafo în lupta împotriva ungurilor aliaţi cu croaţii a dus la înfrîngerea Veneţiei în anul 1117.

51 „...but I have *set* my little left / Of *life upon this cast*"; vezi *Richard III*, V, 4, 9—10: „Slave! I *have set my life upon a cast*, / And I will stand the hazard of the die" („Eu viaţa doar pe-un zar mi-am pus / Şi vreau să-mi cerc norocul pînă pier" — trad. Dan Duţescu). Aceeaşi

idee apare la Byron şi în *Corsarul*, I, 337—8: „...to set at last / Hope, power, and *life, upon a single cast?*" („Şi, oare, să-ndrăznesc / Să-mi joc puterea, viaţa, pe un zar?") şi III, 374—375: „My *life*, my love, my hatred — all below / Are *on this cast*" („Iubirea mea şi ne-mpăcata-mi ură, / Corsarul, stau într-o lovitură" — trad. Virgil Teodorescu şi Aurel Covaci).

52 Statuia ecvestră din faţa bisericii care dă spre Rio dei Mendicanti nu este a unui Faliero, cum pretinde Byron, ci este vorba despre celebra statuie a lui Verrocchio, care îl reprezintă pe Coleoni, generalul veneţian care a trăit cu mai bine de un secol după Marino Faliero. (Vezi şi nota 51 la *Prefaţă*, pag. 647.)

53 Sibariţii erau locuitori ai oraşului antic Sybaris, colonie grecească din sudul Italiei, la golful Taranto. A fost fondat în anul 720 î.e.n. şi distrus în anul 510 î.e.n. Locuitorii săi se dedau plăcerilor şi trăiau în trîndăvie.

54 Iloţi (hiloţi), sclavi din Sparta antică. Ei aparţineau statului şi erau împrumutaţi proprietarilor de pămînt. Termenul se foloseşte şi astăzi pentru a desemna o persoană exploatată.

55 „A thing of robes and trinkets" reaminteşte de *Hamlet*, III, 4, 103: „A king of shreds and patches" („Un rege din fîşii şi zdrenţe" — trad. Leon Levi̯tchi şi Dan Duţescu).

56 Insulele Rhodos şi Cipru aparţineau pe vremea aceea Veneţiei.

57 Monologul acesta exprimă nu numai sentimentul de înstrăinare al lui Marino Faliero, dar şi pe cel al lui Byron, care regretă despărţirea de prietenii din copilărie şi din tinereţe, dispăruţi cu toţii la o vîrstă fragedă. Ideea o regăsim şi în poemele *Childe Harold*, IV, 135 şi *Visul*, 186—187.

58 *Oimé-oimé* = vai mie (it.).

59 „...My pure *household gods*
Were shiver'd on my hearth, and o'er their shrine
Sate grinning Ribaldry, and sneering scorn."

(„Ai casei / Zei buni striviţi sînt şi, pe-altarul lor / Stăpîne-s Bîrfa azi şi Mîrşăvia.") Ideea apare la Byron pentru prima dată în *Cîntul I*, XXXVI, 284—286 din *Don Juan:*

„It was a trying moment that which found him
Standing alone beside his *desolate hearth*,
Where all his household gods lay shiver'd round him."

(„...şi toţi mişei / În casă singur îl lăsau anume, De-i tremurau în jur ai casei zei" — trad. Aurel Covaci.)

60 Versul: „You would but *lop the hand, and I the head*" aminteşte de *Iuliu Cezar*, II, 1, 162: „To cut the head off and then hack the limbs" („Capul

dacă pică, / Să retezăm şi membrele") şi 182—183: „For he can do no more than Caesar's arm / When Caesar's head is off" („Căci n-o putea prea mult să facă braţul / Lui Cezar, capul lui cînd o să cadă" — trad. Tudor Vianu).

61 Cele două oraşe sînt Sodoma şi Gomora, din vechea Palestină, care, conform legendei biblice, au fost distruse de focul trimis din ceruri din cauza răutăţii neobişnuite a locuitorilor lor: „Atunci Domnul a slobozit peste Sodoma şi Gomora ploaie de pucioasă şi foc din cer de la Domnul. Şi a stricat cetăţile acestea şi toate împrejurimile lor, pe toţi locuitorii cetăţilor şi toate plantele pămîntului" *(Facerea*, 19:24—25).

62 Leviathan, animal marin uriaş. Descrierea lui îl prezintă foarte asemănător cu crocodilul de astăzi. Vezi *Iov*, 41:15—21.

63 Fraţii Gracchi, doi oameni de stat şi reformatori romani, Tiberius Sempronius Gracchus (163—133 î.e.n.), care, în calitate de tribun, a dat Legea Semproniană ce prevedea redistribuirea pămînturilor agricole cetăţenilor liberi ai Romei şi Caius Sempronius Gracchus (153—121 î.e.n.), ales tribun în două rînduri, în anul 123 şi 122 şi care, propunîndu-şi să îşi răzbune fratele asasinat, a iniţiat o serie de reforme ce limitau puterea consulilor şi a Senatului. A fost şi el asasinat.

64 „Free and merry" — vezi *Othello*, III, 3, 341: „I slept the next night well, was *free and merry*" („Mi-e somnul lin apoi, sînt liber, vesel" — trad. Ion Vinea).

65 Cuvîntul „incarnadine", care mai apare în piesă şi în actul IV, 2, 147, este, evident, luat din *Macbeth*, II, 2, 62—64: „No, this my hand will rather / The multitudinous seas *incarnadine*, / Making the green one red" („Ci mîna mea / Va-mpurpura talazu-i fără număr / Din verde-n roşu numai, prefăcîndu-l" — trad. Ion Vinea).

66 „But there is *hell* within me and around, / And like the demon who believes and trembles, / Must I abhor and do. Away! Away!" Versurile acestea au fost, fără îndoială, luate din Milton. Ideea apare în *Paradisul Pierdut*, IV, 75—78: „Which way I fly is *Hell;* myself am *Hell;* / And in the lowest deep, a lower deep / Still threatening to devour me opend wide, / To which the *Hell* I suffer seems a Heaven" („Oriunde fug — ajung în Iad! Eu însumi / Sînt Iadul; Pînă şi-n abisul cél mai / Adînc, un mái adînc abis în mine / Se află — cu o gură larg căscată / Amenin-ţîndu-mă să mă devore, / Un Cer părînd Infernul ce-l îndur / Faţă de-acest infern lăuntric" — trad. Aurel Covaci); dar şi în tragedia lui Marlowe, *Dr. Faustus*, I, 3, 80—86: „Why, this is *hell*, nor am I out of it; / Thinkst thou that I who saw the face of God / And tasted the eternal joys of heaven / Am not tormented with ten thousand hells / In being deprived of everlasting bliss?" („Nu, n-am plecat din iad, aici e iadul. / Crezi tu că eu care-am văzut pe Domnul, / Şi slava cerului

am cunoscut, / Nu-s chinuit de mii şi mii de iaduri, / Lipsit cum sînt de veşnicul lui har?" — trad. Leon Levițchi).

67 Vezi *Irimia*, 31:15: „Glas se aude în Rama, bocet şi plîngere amară" şi *Matei*, 2:18: „Glas în Rama s-a auzit, plîngere şi tînguire multă".

68 Lido di Venezia, plajă în apropierea Veneţiei, la Marea Adriatică. Aici se înalţă fortăreaţa San Nicolò del Lido, care protejează intrarea în port.

69 Rialto, insulă care formează cel mai vechi cartier al Veneţiei. Între 1588 şi 1591 s-a construit peste Canal Grande un pod de marmură cu magazine pe ambele părţi, care poartă numele de Ponte di Rialto.

70 Vezi *Psalmi*, 149:6: „Şi săbii cu două tăişuri în mîinile lor" şi *Evrei*, 4:12: „...şi mai ascuţit decît orice sabie cu două tăişuri".

71 Încercarea lui Bertram de a-l convinge pe Lioni să nu-şi părăsească locuinţa ca să meargă la Senat a mintește de eforturile Calpurniei de a-l ţine pe Iuliu Cezar acasă în ziua cînd urma să fie ucis *(Iuliu Cezar*, II, 2, 8—107).

72 „Like a sick girl" — vezi *Iuliu Cezar*, I, 2, 128: „Alas! it cried 'Give me some drink, Titinus,' / As a sick girl" („Striga: «Titinus, dă-mi apă». Astfel / Se vaită bolnava copiliță" — trad. Tudor Vianu).

73 „*A thing in robes*" — vezi şi nota 55, pag. 656.

74 „Iacta alea est" = „Zarurile au fost aruncate" (lat.), celebrele cuvinte rostite de Iuliu Cezar la trecerea Rubiconului, care apar în Suetoniu, I, 32.

75 Vezi *Macbeth*, I, 7, 79: „I'm *settled and bend up* / Each corporal agent to this terrible feat" („Sînt hotărît şi tind din răsputeri / Spre fapta cea cumplită").

76 Timoleon, general din Corint, care iubea în aşa măsură legalitatea şi libertatea, încît le-a permis la doi dintre prietenii săi să îi omoare fratele, pe Timofan, care uzurpase puterea în Corint (sec. IV î.e.n.). Timoleon este şi eliberatorul Siracuzei din mîinile tiranului Denis.

77 Pentru „The laws sleep", vezi *Măsură pentru măsură*, II, 2, 90: „The law hath not been dead, thought it hath slept" („Nu-i moartă legea — — aţipise doar" — trad. N. Argintescu-Amza).

78 Imaginea aceasta apare şi în poemul] lui] Byron, *Mazeppa*, 645—646: „Methought that mist of dawning gray / Would never dapple into day" („Credeam că zorii alburii / Nicicînd nu s-or preface-n zi" — trad. Virgil Teodorescu şi Aurel Covaci).

79 Vezi *II Regi*, 24:16: „A zis îngerului care ucidea poporul...".

80 Molech sau] Moloch, zeu canaanitean al focului, căruia i se ofereau spre jertfă copii *(IV Regi*, 23:10).

81 „That we must work by crime to punish crime" este ideea care apare la Seneca în *Agamemnon*, 115: „Per scelera semper sceleribus tutum est" („Crimele sînt întotdeauna la adăpost prin crime").

82 Dogele nu putea prezida de unul singur fără să fie asistat de Marele Consiliu (Maggior Consiglio), dar patru consilieri ducali puteau prezida şi în absenţa dogelui.

83 „Vae victis", vezi Titus Livius, *De la fondarea Romei*, V, 38.

84 Gîştele din Templul Iunonei, de pe Capitoliu, au salvat Roma în anul 39 î.e.n., cînd galii, care ocupaseră oraşul, voiau, într-o noapte, să ia cu asalt fortăreţele de pe Capitoliu, unde se refugiaseră romanii. În cinstea acestor gişte, în fiecare an, pe străzile Romei se organizează procesiuni la care se poartă o gîscă vie, frumos împodobită.

85 Marcus Capitolinus Manlius (sec. IV î.e.n.), patrician roman, primul care s-a ridicat la luptă pentru apărarea Capitoliului împotriva galilor, motiv pentru care i s-a dat numele de Capitolinus. Mai tîrziu, luînd apărarea plebeilor în disputa cu patricienii, a fost acuzat că ar fi însetat de putere şi dornic de a instaura un guvern absolut şi a fost condamnat la moarte şi executat în anul 383 î.e.n., fiind aruncat de pe stînca Tarpiană, de unde erau aruncaţi doar trădătorii republicii (Vezi şi *Childe Harold*, IV).

86 În aceeaşi scrisoare trimisă lui John Murray la 12 octombrie 1828, Byron precizează: „În notele la *Marino Faliero* ar fi poate potrivit să menţionezi că *Benintende di Ravignani* nu făcea, de fapt, parte din „Cei Zece", ci el era doar *Mare Consilier*, o funcţie separată, dar totuşi importantă, eu am operat însă schimbarea în mod arbitrar". În realitate, se pare că Benintende nici nu se afla la Veneţia, ci era la Milano cînd a avut loc procesul.

87 Giunta (sau Zonta), cei douăzeci de patricieni convocaţi să li se alăture „Celor Zece" pentru a-i ajuta să delibereze şi să judece cazurile mai complicate.

88 „I never was a man of many words" este inspirat din *Henric V*, III 2, 35—36: „For Nym, he hath heard that men of few words are the best men" („Cît despre Nym, a auzit că oamenii scumpi la vorbă sînt cei mai tari" — trad. Ion Vinea).

89 Vezi *Facerea*, 4:10: „Ce-ai făcut? Glasul sîngelui fratelui tău strigă către mine din pămînt".

90 Chiozza, oraş la sud de Veneţia. Azi, Chioggia. Primise denumirea de „terra firma", pe care o aveau toate posesiunile veneţiene din Italia. Prima anexare a avut loc în 1339.

91 În momentul alegerii sale ca doge, în anul 1354, Marino Faliero nu se afla la Veneţia, ci într-o misiune la Papa Inocenţiu al IV-lea, la Avignon.

92 Thrasibul, general atenian care, în fruntea armatei din Samos şi cu ajutorul Thebei, i-a alungat, în anul 404 î.e.n. pe cei Treizeci de Tirani şi a reinstaurat democraţia la Atena. Intrînd în oraş, el nu s-a răzbunat

pe cei care îi fuseseră potrivnici. A murit în anul 390 î.e.n. în timpul uneia dintre luptele împotriva Spartei (Thucydide, *Istoria Războaielor Peloponeziace*, VIII, 75—105).

93 Gelon, tiran al Gelei şi al Siracuzei între anii 484 şi 478 î.e.n., învingătorul cartaginezilor la Himera. A fost foarte venerat de posteritate (Diodorus Siculus, XI, 20—38).

94 „Fortune is female" este o idee care apare atît la Shakespeare, în *Hamlet*, II, 2, 237—238: „On fortune's cap we are not the very button, / Nor the soles of *her* shoe?" („Nici moţ pe a Fortunei capelură, / Şi nici pingeaua încălţării ei"? — trad. L. Leviţchi şi D. Duţescu), cît şi la Webster în *The White Devil, (Diavolul alb)* I, 1, 4: „Soarta e o tîrfă. / De-ţi dă ceva, îţi dă cu ţîrîita" — trad. Dan Duţescu.

95 Nu senatul, ci „Cei Zece", asistaţi de Giunta, sînt cei care l-au judecat şi condamnat la moarte pe Marino Faliero.

96 Ahile, eroul din *Iliada*.

97 Elena, soţia lui Menelau, unul din regii greci.

98 Lucreţia, soţia lui Tarquinius Collatinus, vezi nota 31 la *Prefaţă*, pag. 644.

99 Clusium, azi Chiusi, unul dintre cele douăsprezece oraşe ale confederaţiei etrusce, capitala regelui Lars Porsenna, la care s-au refugiat Tarquinii după ce fuseseră alungaţi din Roma. Titus Livius scrie că în vremea invaziei galilor (sec. IV î.e.n.), un locuitor al oraşului, Aruns, le-a arătat galilor drumul spre Clusium: „Şi se mai spune că Aruns Clusinus a fost acela care a adus în Gallia vinul, cu care a ademenit populaţiile gallice, din ură împotriva lui Lucumo, al cărui tutore fusese Aruns, dar Lucumo, un tînăr falnic şi înzestrat cu o putere nemaipomenită, îi zăpăcise minţile soţiei lui Aruns şi i-a răpit-o. De aceea Aruns a recurs la ajutor străin, fiindcă singur nu se simţea în stare să-l răpună. Gallii au trecut Alpii călăuziţi de Aruns. Tot din îndemnul lui Aruns, gallii au atacat şi împresurat cetatea Clusium" (Titus Livius, *De la fundarea Romei*, V, XXX — trad. Paul H. Popescu).

100 Aici Byron se referă la jignirile aduse unuia dintre tribuni de împăratul Caligula, poate cel mai crud şi mai detestat dintre împăraţii romani, atît pentru brutalitate şi cruzime, cît şi pentru abuzurile sale. Este vorba despre Cassius Cherea: „Cassius Cherea, tribunul cohortei pretoriene, ceru să joace primul rol (în uciderea lui Caligula). Acesta era bătrîn şi Caius (Caligula) de obicei îi adresa tot felul de cuvinte jignitoare, numindu-l afemeiat şi stricat. Dacă cerea parola de trecere, îi dădea drept cuvinte de parolă Priap sau Venus. Iar cînd mulţumea pentru ceva, îi oferea mîna să i-o sărute într-o formă şi cu o mişcare destul de obscenă" (Suetonius, *Doisprezece Cezari*, IV, LVI — trad. David Popescu şi C.V. Georoc).

101 Cava, vezi nota 32 la *Prefață*, pag. 645.

102 Instigat de curtezana atenianã Thais, Alexandru Macedon a dat foc orașului Persepolis, capitala Imperiului Persan, în anul 331 î.e.n. Mai întîi, orașul a fost prădat.

103 „Many times and oft" — vezi *Negustătorul din Veneția*, I, 3, 107: „Signor Antonio, *many a time and oft* / In the Rialto you have rated me" („Signor Antonio, de atîtea ori / Pe Rialto m-ați mustrat că iau dobîndă" — trad. Petre Solomon).

104 „Thy goods are *confiscate unto the state*" — vezi tot *Negustătorul din Veneția*, IV, 1, 311—313: „...thy lands and goods / Are, by the laws of Venice, *confiscate* / Unto the state of Venice" („...averea ta / Va fi-n virtutea legilor Veneției / De către statul nostru confiscată" — trad. Petre Solomon).

105 „Hic est locus Marini Falethri, decapitati pro criminibus" este inscripția despre care s-a mai vorbit deja. Minuta procesului intentat lui Marino Faliero lipsește din registru *(Misti Consiglio X)* la pag. 33, vol. IV, unde ar fi trebuit să fie consemnată. La pagina respectivă este lăsat loc liber și sînt înscrise cuvintele N SCBATUR (să nu fie scris).

106 *Podestá*, aici, șeful poliției.

107 „Pull in resolution" — vezi *Macbeth*, V, 5, 42: „I *pull in resolution* and begin..." („Mă dezic...").

108 Bucentaur, gondola de paradă a dogilor. În ea ieșeau pe Adriatica pentru a se logodi cu marea, aruncînd în apă un inel de aur. Ceremonia logodnei dura opt zile.

109 Moise, profetul care i-a scos din Egipt pe evrei și i-a condus în Canaa, Pămîntul Făgăduinței: „...ziua în stîlp de nor arătîndu-le calea, iar noaptea în stîlp de foc, luminîndu-le, ca să poată merge și ziua și noaptea. Și n-a lipsit stîlpul de nor ziua, nici stîlpul de foc noaptea dinaintea poporului" *(Ieșirea*, 13:21—22).

110 Riva della Paglia este în apropierea Palatului Dogilor.

111 Piața San Marco, numită de Napoleon „cel mai frumos salon din Europa" și descrisă de toate ghidurile despre Veneția ca „cea mai frumoasă piață din lume", este înconjurată de palate superbe. Este centrul vieții venețiene.

112 Vezi *Irimia*, 44:2: „Ați văzut toată nenorocirea pe care am adus-o eu asupra Ierusalimului și asupra tuturor cetăților lui Iuda; iată, acelea sînt acum pustii și nimeni nu mai locuiește în ele". Vezi, de asemenea, *IV Regi*, 22:19 și *Miheia*, 6:16.

113 Cartagina, oraș antic în nordul Africii, la golful Tunis, fondat de fenicienii din Tyr, în sec. IX î.e.n. S-a dezvoltat ca o mare putere comercială. Încercarea cartaginezilor de a cuceri Sicilia în sec. V a fost nereușită, ei fiind înfrînți de Gelon la Himera (480 î.e.n.). Următorul lor atac a dus la declanșarea Războaielor Punice (poenii era numele

pe care romanii îl dădeau cartaginezilor, în calitatea lor de fenicieni). În cele din urmă, Cartagina este învinsă în bătălia de la Zama din anul 202 î.e.n., iar apoi, oraşul este distrus de Scipio Africanus Minor (146 î.e.n.). Mai tîrziu, a fost construit un alt oraş care a devenit capitala vandalilor (439—533 e.n.), dar şi a doua Cartagină a fost distrusă, de arabi de data aceasta, în anul 698.

114 Babel, oraş unde urmaşii lui Noe au încercat să înalţe un turn pînă la cer. Dumnezeu i-a pedepsit făcîndu-i să nu se mai înţeleagă între ei, fiecare vorbind altă limbă.

115 Tyr, port fenician, unul dintre marile oraşe ale lumii antice. Astăzi el se numeşte Sur şi se află în Liban, la sud de Beirut. A fost, pe rînd, cucerit de către asirieni, babilonieni şi perşi, dar a supravieţuit invaziilor. Nici chiar Alexandru Macedon şi nici romanii nu l-au distrus. Aceasta s-a întîmplat însă în anul 1291, sub arabi.

116 Agis al III-lea, rege al Spartei (244—235 î.e.n.), a fost condamnat la moarte de efori deoarece încercase să reintroducă Constituţia lui Licurg şi prin aceasta să îngrădească dezvoltarea şi abuzurile aristocraţiei.

117 În luna aprilie 1797, Napoleon a ameninţat senatul Veneţiei spunînd că se va dovedi un Attila pentru oraş („Io sarò un Attila per lo Stato veneto") dacă senatul nu va dezarma populaţia. Guvernul veneţian era considerat de Napoleon incapabil să mai conducă oraşul şi, deci, urma să fie „sfărîmat în bucăţele". Acest lucru s-a şi întîmplat, Napoleon abolind la 10 mai 1797 Constituţia, în vederea numirii unui guvern popular, iar apoi, în luna octombrie a aceluiaşi an, destinul Veneţiei este pecetluit prin Tratatul de la Campoformio, cînd cetatea este cedată şi înfeudată Austriei, sub a cărei stăpînire va rămîne pînă în anul 1866. La 16 aprilie 1820, Byron îi scria lui Murray: „Cel mai frumos şi cel mai interesant spectacol şi moment din existenţa mea va fi să îi văd pe italieni alungîndu-i pe barbarii tuturor naţiunilor înapoi în vizuinile lor".

118 Napoleon a fost încoronat rege al Italiei la 3 mai 1805. În luna ianuarie 1806, Eugène de Beauharnais este numit vicerege al Italiei şi poartă titlul de Prinţ de Veneţia. Byron îl numeşte „a barbarian '*Vice of Kings*' Viceregent", inspirîndu-se din *Hamlet*, III, 4, 98: „*a vice of kings*" („paiaţă de monarhi").
În acest monolog final, în care denunţă racilele Veneţiei şi îi prevesteşte un viitor sumbru, Marino Faliero se apropie de Coriolan, care repudiază Roma (vezi *Coriolan*, III, 3, 120—135).

119 Vezi *IV Regi*, 23:10 şi *Paradisul Pierdut*, I, 405: „And black Gehenna called, the type of Hell" („Gheena neagră şi Tophet chemată / De-aici, avînd drept pildă însuşi Iadul" — trad. Aurel Covaci).

1 Este vorba aici despre aşa-numiţii *patres conscripti* (părinţi conscrişi), descrişi de Titus Livius: „Apoi, ca să mărească puterea senatului, al cărui număr de membri scăzuse simţitor, fiind suprimaţi de rege, Brutus a ridicat şi introdus în senat fruntaşi din rîndul clasei cavalerilor, completînd numărul senatorilor la trei sute. De atunci datează obiceiul de a numi pe unii senatori „părinţi", iar pe alţii „conscrişi", căci erau numiţi „conscrişi", adică „trecuţi în registre", cei care fuseseră chemaţi să facă parte din noul senat" *(De la fundarea Romei*, II, I, trad. Paul Popescu Găleşanu). Cu timpul, denumirea de *patres conscripti* a fost dată tuturor senatorilor, atît la Roma, cît şi în alte oraşe italiene.
Brutus, cel despre care vorbeşte Titus Livius, este Lucius Iunius Brutus, fondatorul republicii romane, fratele Lucreţiei, cel ce a contribuit la alungarea lui Tarquinius Superbus, care, cît fusese rege, redusese numărul membrilor senatului, înlăturîndu-i pe unii şi însuşindu-şi apoi averile lor.

2 Jean Sylvain Bailly (1736—1793), distins literat şi astronom francez. Preşedinte al Adunării Constituante şi Primar al Parisului după căderea Bastiliei. Şi-a pierdut însă popularitatea cînd a aplicat legea marţială împotriva petiţionarilor adunaţi pe Cîmpul lui Marte care cereau, în mod paşnic, alungarea regelui Ludovic al XVI-lea. A fost arestat şi executat. Întrebat de ce tremură, în drum spre eşafod, ar fi răspuns că nu de teamă, ci de frig şi din cauza vîrstei.

3 *Venice Preserved, or a Plot Discovered (Veneţia salvată sau complotul descoperit)* este o piesă de Thomas Otway, jucată în anul 1682. Renault este conducătorul conspiratorilor împotriva senatului. Replica la care Byron face aluzie este din actul II, 2:

„Spinosa: You are trembling, sir.
Renault: 'Tis a cold night indeed, I am aged,
Full of decay and natural infirmities;"

(„Spinosa: Tremuraţi, domnule. Renault: E rece noapte, într-adevăr, sînt bătrîn, / Plin de putreziciune şi infirmităţi naturale; ")

4 Thomas Otway (1652—1685), actor minor, dar autorul a trei mari tragedii în versuri, *Don Carlos* (1676), *The Orphan (Orfana*, 1680) şi *Venice Preserved*. A mai scris şi alte tragedii, comedii, precum şi cîteva poeme.

5 „Nostre bene merite Meretrici" = „curtezanele noastre merituoase" (it.) este numele pe care curtezanele l-au primit în decretul dat de senat, cînd ele au fost rechemate după ce fuseseră alungate din Veneţia. Vezi comentariul la fragmentul din Daru, în *Apendice* şi Voltaire, *La Princesse de Babylone*, XVIII.

6 Brenta, rîu ce izvorăşte din Tirol şi se varsă în Marea Adriatică, în apropiere de Veneţia.

7 Mestre, oraş în provincia Veneţia.

8 Luigi Alamanni (1495—1556), poet florentin, autorul poemului didactic *La Coltivazione (Cultivarea)*, considerat capodopera sa. A participat la conspiraţia împotriva familiei Medici (1522) şi a fost nevoit să se refugieze la Veneţia şi apoi în Franţa, unde a murit. A scris şi o serie de poezii lirice şi satirice, care l-au făcut foarte popular în epocă.

9 Este vorba, de fapt, despre Paulicius (697—717), primul conducător al formaţiei politice care purta numele de Comune Venetiarum.

10 Francesco Foscari, vezi drama lui Byron *Cei doi Foscari.*

11 Francesco Morosini (1116—1194), amiral şi doge (1148—1156), celebru pentru succesele repurtate în bătăliile împotriva turcilor. A apărat timp de trei ani Candia şi a recucerit Moreea, motiv pentru care a fost poreclit *Il Peloponnesiaco.*

12 Candia (gr. Herakleion), cel mai mare oraş din insula Creta, port la golful cu acelaşi nume.

13 Moreea, altă denumire pentru Peloponeş. Este, de fapt, denumirea dată în Evul Mediu părţii celei mai sudice a Greciei continentale.

pag. 169

SĂRDANAPAL — Tragedie
(Sardanapalus. A Tragedy)

În *Sardanapal*, Byron încearcă, aşa cum o mărturiseşte de altfel, „*To dramatize like the Greeks*" („să scriu o tragedie aşa cum o făceau grecii"). Piesa a fost începută la 12 ianuarie 1821, la Ravenna şi încheiată la 27 mai. Ultimul act a fost scris doar în două sau trei zile. Este considerată de majoritatea criticilor ca cea mai mare şi mai originală dintre toate piesele lui Byron.

Iată cum o prezintă Byron însuşi în însemnările sale' din *Jurnal:* „Sîmbătă, 13 ianuarie 1821: Am schiţat subiectul şi personajele unei tragedii despre Sardanapal pe care intenţionez să o scriu şi la care meditez de cîtva timp. Numele le-am luat de la Diodorus Siculus (cunosc istoria lui Sardanapal de cînd aveam 12 ani) şi am citit un pasaj în volumul al 9-lea in ottavo al *Greciei* lui Mitford, unde el reabilitează memoria ultimului dintre asirieni". În continuare, Byron relatează controversa pe care a avut-o cu Teresa Guiccioli, care îl certase fiindcă poetul afirmase că „dragostea nu este *tema majoră* a unei tragedii adevărate; dar avînd avantajul limbii sale materne şi elocvenţa naturală feminină, mi-a contracarat puţinele mele argumente. Cred că are dreptate. Trebuie să pun mai multă dragoste în *Sardanapal* decît intenţionasem". O zi după aceea, la 14 ianuarie, Byron notează: „Am recitit tragediile lui Seneca. Am scris primele

versuri ale plănuitei tragedii a lui Sardan apal... L-am citit pe Diodorus Siculus, din nou pe Seneca, precum şi alte cărţi. Am mai scris cîte ceva". La 21 ianuarie însă, Byron nota: „Nu mai sînt dispus să-mi continui tragedia *Sardanapal*, la care am încetat să lucrez de cîteva zile". Motivul acestei proaste dispoziţii era că a doua zi poetul împlinea 33 de ani şi era convins că trăise „prea mult şi cu prea puţin folos". La 14 februarie, Byron declară că primul act este aproape terminat. Îl va termina în aceeaşi noapte. Primele două acte au fost scrise foarte încet şi doar la mari intervale de timp, în vreme ce ultimele trei au fost compuse în mai puţin de două săptămîni.

Piesa i-a fost dedicată lui Goethe, cu toate că la prima ediţie dedicaţia nu a fost publicată de Murray. Byron îi trimisese însă lui Goethe o dedicaţie în manuscris, cerîndu-i permisiunea să o tipărească. Marele poet german a fost deosebit de măgulit de această atenţie. Iată răspunsul său, „Putînd să mă apreciez pe mine şi lucrările mele, la vîrsta senectuţii, nu pot să nu reflectez cu recunoştinţă la cuvintele pline de flatare pe care le conţine această dedicaţie şi în ea nu pot vedea decît tributul generos al unui geniu superior, tot atît de original în alegerea subiectelor sale, pe cît de inepuizabil în tratarea lor".

Sardanapal s-a jucat pentru prima dată pe scena teatrului Drury Lane la 10 aprilie 1834, iar a 22-a oară, la 5 iunie, în acelaşi an. Tot în anul 1834 s-a jucat la Théatre Royal din Bruxelles, în zilele de 13 şi 16 ianuarie. Piesa era intitulată *Sardanapale, Tragédie Imitée de Lord Byron par L. Alvin (Sardanapal, tragedie de L. Alvin, imitată după Lord Byron)*.

1 *Sardanapal* a fost publicat la 19 decembrie 1821 în acelaşi volum în care au apărut *Cei doi Foscari* şi *Cain*.

2 *Unităţile*, trei principii ale compoziţiei dramatice, conform cărora orice piesă trebuie să aibă o acţiune principală, care să se desfăşoare într-o perioadă limitată de timp (nu mai lungă decît perioada cît durează reprezentarea ei pe scenă) şi să se petreacă într-un singur loc. Unităţile au fost preluate de la Aristotel de către criticii italieni din sec. al XVI-lea şi de către dramaturgii francezi din sec. al XVII-lea. Ele au fost adeseori modificate, astfel încît limita de timp a fost extinsă la 24 de ore, iar locul de desfăşurare a acţiunii s-a modificat în aşa măsură că putea fi o casă sau chiar un oraş, faţă de o cameră sau doar o stradă, cum se prevăzuse iniţial.

3 „Nous avons changé tout celà" este un citat din Molière, *Le Mèdicin malgrè lui (Doctorul fără voie)*. Sînt cuvintele rostite de Sganarelle în actul II, scena 4: „Oui, cela était autrefois ainsi; mais nous avons changé tout celà" („Da, acestea erau astfel înainte; dar noi am schimbat totul").

4 Diodorus Siculus, istoric grec născut în Sicilia, care a trăit în sec. I î.e.n. A scris o istorie a lumii, care cuprindea patruzeci de cărți, dar din care s-au păstrat doar primele cinci care tratează istoria îndepărtată a Egiptului, a Asiriei, Etiopiei și a Greciei, precum și cărțile XI—XX care descriu invazia Greciei de către perși și se opresc la anul 302 î.e.n. Iată pasajul, din Cartea a II-a, care l-a inspirat pe Byron: „Acest prinț i-a depășit pe toți înaintașii săi prin efeminare, lux și lașitate. Nu își părăsea niciodată palatul, și își petrecea tot timpul în compania femeilor, îmbrăcat și pictat ca și ele și ocupîndu-se, ca și ele, de tors. Întreaga lui fericire și glorie o reprezenta stăpînirea unei averi fabuloase, banchetele și dezmățul și dedarea la cele mai criminale și infame plăceri. A poruncit ca pe mormîntul său să fie înscrise două versuri care să povestească posterității că el a luat cu el tot ceea ce a mîncat, precum și toate plăcerile de care s-a bucurat, dar că a lăsat tot restul în urmă — un epitaf, spune Aristotel, *potrivit pentru un porc*. Arbaces, guvernatorul Mediei, reușind să pătrundă în palat și văzîndu-l pe Sardanapal cu propriii săi ochi, în mijlocul seraiului lui infam, s-a înfuriat așa de tare, și neputînd să suporte ca atîția oameni viteji să fie supuși unui prinț mai moale și mai efeminat decît femeile, a format o conspirație împotriva lui. Beleses, guvernatorul Babilonului, și alții i s-au alăturat. Cînd s-au răspîndit primele zvonuri despre revoltă, regele s-a ascuns în cel mai îndepărtat colț al palatului. Fiind apoi obligat să iasă la luptă cu forțele pe care reușise să și le adune, a repurtat la început trei victorii succesive asupra inamicului, dar a fost apoi copleșit de dușmani și urmărit pînă la porțile din Ninive, în spatele cărora s-a închis, sperînd că rebelii nu vor reuși niciodată să cucerească un oraș atît de bine fortificat și asigurat cu provizii pe o lungă perioadă de timp. Asediul s-a dovedit, într-adevăr, de foarte lungă durată. Un vechi oracol prezisese că Ninive nu va putea fi cucerit decît dacă rîul însuși va deveni dușmanul orașului. Aceste cuvinte îi dădeau mari speranțe lui Sardanapal pentru că el considera prevestirea imposibilă. Dar cînd a văzut că Tigrul, în urma unei puternice inundații, acoperă douăzeci de stadii (cam 5 km) din zidul orașului, și că prin aceasta a deschis cale liberă dușmanului, a înțeles sensul prezicerilor oracolului și s-a considerat pierdut. S-a hotărît însă să moară în așa chip încît, după părerea sa, să poată distruge infamia vieții sale scandaloase și efeminate. A dat ordin să se aducă o grămadă de lemne în palatul său și, dîndu-le foc, s-a aruncat în ele, pierind în flăcări împreună cu eunucii, femeile și bogățiile sale".

5 Ninive, capitala Asiriei antice, pe rîul Tigru, care a cunoscut apogeul sub Sennacherib și Assur-Bani-Pal. În anul 612 î.e.n., a fost cucerită

de mezi şi de babilonienii caldeeni, prin aceasta pierind imperiul asirian. Ruinele sale se înalţă astăzi în faţa oraşului Mosul din Irak.

6 Med-mezi, locuitori ai Mediei, ţară din vestul Asiei. Au fost anexaţi de Cyrus cel Mare la Persia. Mezii erau renumiţi pentru cunoştinţele lor vaste în domeniul astronomiei şi al magiei.

7 Caldeenii, vechii locuitori ai Caldeei, porţiunea sudică a văii dintre Tigru şi Eufrat (Mesopotamia). Uneori Caldeea cuprindea şi Babilonul Şi caldeenii erau consideraţi astrologi şi magicieni vestiţi: „Patru tineri fără nici un cusur trupesc, frumoşi la chip şi iscusiţi în toată înţelepciunea, cunoscători a toată ştiinţa, cu adîncă putere de pătrundere şi plini de rîvnă, ca să slujească în palatul regelui, ca să-i înveţe pe ei scrisul şi limba caldeilor" *(Daniel*, 1:4).

8 Ionienii, locuitori ai Ioniei, regiune grecească antică din Asia Mică, ce ocupa o fîşie îngustă pe coasta de vest a Turciei de astăzi, precum şi insulele din Marea Egee. Primele colonii ioniene au fost fondate în jurul anului 1000 î.e.n. Atena le patrona. Cele mai celebre oraşe au fost Milet, Efes şi Samos. Cultura şi civilizaţia Ioniei au cunoscut o mare înflorire pînă la căderea Imperiului Bizantin şi cucerirea de către turci.

9 Nemrod, regele legendar al Caldeei. Numele lui a devenit sinonim cu cel al unui vînător iscusit şi neobosit.

10 Semiramida, regina legendară a Asiriei şi Babilonului, căreia i se atribuie fondarea Babilonului şi a grădinilor suspendate. L-a întrecut în glorie şi vitejie pe soţul ei, regele Ninus, pe care l-a şi asasinat. A subjugat Media, Persia, Arabia, Armenia, Egiptul şi Libia. A cedat apoi tronul fiului ei, Ninias şi, conform legendei, ar fi dispărut în cer transformată în porumbiţă. Este identificată cu regina asiriană Samuramat (809—806 î.e.n.).

11 Baal, Bel sau Belus, zeul suprem în religia feniciană şi asiriană, soţul Astarteei. Personifică forţele naturii.

12 Gangele, rîul sacru al indienilor (3100 km), care izvorăşte din Munţii Himalaia şi se varsă în Golful Bengal, scăldînd nordul Indiei şi vestul Pakistanului.

13 Bactria, regat grecesc antic în Asia centrală (nordul Afganistanului şi estul Iranului de astăzi), cu capitala la Bactra (azi Balk). În anul 328 î.e.n. a fost cucerită de Alexandru Macedon. Devine stat independent în anul 240.

14 Bacchus-Dionis, zeul vinului şi al viţei-de-vie la vechii greci şi romani. Este zeul vegetaţiei şi al fertilităţii. Vechile legende vorbesc despre călătoria lui Bacchus în India şi cucerirea ei (aceasta este, probabil, o reflectare a campaniei lui Alexandru Macedon în acea ţară).

15 Anchialus, oraş despre care se spune că ar fi fost fondat de Sardanapal.

16 Tarsus (vechiul Cydnus), oraş în sudul Turciei de azi. În antichitate fusese capitala Ciliciei.

17 Anacyndaraxe, tatăl lui Sardanapal.

18 „Eat, drink, and love; the rest's not worth a fillip"
("Mîncaţi, iubiţi şi beţi, nu face restul / Un sfanţ")
sînt cuvintele pe care Mitford în *Grecia*, IX, i le atribuie lui Sardanapal: „Un monument reprezentîndu-l pe Sardanapal a fost găsit acolo (Anchialus) certificînd printr-o inscripţie cu caractere asiriene, în asiriana veche, desigur, pe care grecii au interpretat-o astfel (poate corect, poate nu): «Sardanapal, fiu al lui Anacyndaraxe, a fondat doar într-o singură zi Anchialus şi Tarsus. Mîncaţi, beţi, desfătaţi-vă: toate celelalte plăceri omeneşti nu fac nici cît o para chioară». Presupunînd că această versiune este aproape exactă (căci Arrian afirmă că n-a fost chiar aşa), ne putem atunci întreba, pe bună dreptate, dacă nu se urmărea să fie readus la ordine un popor obişnuit cu tulburările, decît să i se recomande lux nemoderat".

19 Bel, vezi Baal, nota 11 de mai sus.

20 Omphala, regina legendară a Lidiei, pe care a fost obligat să o servească timp de trei ani Hercule, ca pedeapsă fiindcă îşi omorîse fiul. Ea l-a pus să poarte haine femeieşti şi să toarcă, în timp ce ea îmbrăcase pielea lui de leu şi se lupta bărbăteşte.

21 Frigienii, locuitori ai Frigiei, regiune antică din centrul Asiei Mici (azi Turcia). Se pare că ei au venit din Europa în jurul anului 1200 î.e.n. Au fost, pe rînd, stăpîniţi de cimerieni, de lidieni, sub Cresus, apoi de perşi, macedonieni şi romani. Ultimul lor rege din timpul invaziei cimeriene a fost Midas. Oraşe importante, Abydos, Troia etc. Artele şi cultura au cunoscut o mare înflorire şi frigenii se mîndreau cu bogăţiile lor, înainte de a fi cuceriţi şi subjugaţi.

22 Ilion, alt nume pentru Troia. Se face aici aluzie la Războiul troian.

23 Iupiter. Unul din atributele sale era *Fulgerul*. El prezida, de fapt, toate fenomenele cereşti: anotimpurile, norii, furtunile, fulgerul etc.

24 Sappho (sec. VII—VI î.e.n.), poetesă greacă originară din insula Lesbos, unde conducea o şcoală de poezie şi de muzică. Este celebră pentru poeziile sale lirice. Disperată că fusese respinsă de tînărul Phaon, s-a aruncat în mare de pe stînca din Leucadia.

25 Sardanapalus: „Sfero — I had forgotten — bring the mirror.

Sfero: The mirror, sire?
Sardanapalus: Yes, sir, of polish'd brass,
Brought from the spoils of India."
("Sard. Era să uit... Oglinda vreau.
Sfero Oglinda?
Sard. Da, domnule. Oglinda lustruită / De alamă, de prin India adusă."

În scrisoarea adresată lui John Murray la 30 mai 1821, Byron precizează: „În actul al III-lea, cînd Sardanapal cere o *oglindă* să se privească în *armură*, nu uita să citezi pasajul latin din *Iuvenal* despre Otho, favoritul lui Nero (un personaj asemănător care a făcut acelaşi lucru)". Este vorba despre *Satira a II-a*, 199—203:

„Altul ţine în mînă o oglindă, arma famenului Otho, pradă răpită lui Actor Auruncul, în care acela se privea — înarmat, cînd poruncea să se ridice steagurile de luptă; lucru demn de amintit de noile anale şi de istoria recentă: o oglindă între efecte la un război civil" (trad. G. Guţu, Iuvenal, *Satire*, Editura Univers, Bucureşti, 1986, p. 37).

26 Hades. Grecii credeau că sufletele celor morţi, fie ei buni sau răi, mergeau într-o lume subpămînteană, Hades, condusă de zeul cu acelaşi nume sau Pluto şi de soţia acestuia, Persefona. De jur împrejur se afla rîul Styx, pe care plutea luntrea lui Caron. Intrarea era păzită de Cerber.

27 Colchida, ţară antică pe ţărmurile Mării Negre (Pontul Euxin) şi în Caucaz, patria Medeei şi ţara în care Iason a căutat berbecul cu Lîna de Aur.

28 Alcide, Hercule, vezi nota 37 la *Marino Faliero*, pag. 654.

29 Versurile:

„Where's the soldier
Who gave me water in his helmet?"
„Unde este
Soldatul ce din coif mi-a dat să beau?")

sînt inspirate din Plutarh, *Vieţi paralele*, *Artaxerxes*, 12:

„Între timp, regele era gata să moară de sete, iar Satibarzanes, eunucul său, alerga în dreapta şi în stînga căutînd apă, căci locul acela nu avea apă şi tabăra nu era aproape. Cu greu, în sfîrşit, dă de un oarecare dintre caunienii aceia nevolnici, care într-un burduf murdar avea apă tulbure şi rea, ca la opt cotile (1 cotilă = 0,27 l). A luat această apă şi a dus-o regelui. Regele a băut-o toată, iar caunianul l-a întrebat dacă această băutură nu-i face rău. Iar acesta a jurat pe toţi zeii că n-a băut niciodată vin mai bun şi nici apă mai curată şi mai uşoară decît asta, apoi a zis: «Dacă eu nu voi găsi pe acest om ca să pot să-l răsplătesc, rog pe toţi zeii să-l facă fericit şi bogat»" (trad. N.I. Barbu, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1971, pag. 370).

30 Conform legendei, Semiramida ar fi fost ucisă de propriul ei fiu.

31 Cotta, aşa cum precizează Diodorus Siculus în *Bibliotheca Historica*, II, 80, este un afluent şi nu o fiinţă umană.

32 Paphlagonia, regiune străveche în nordul Asiei Mici, pe ţărmul Mării Negre, bogată în cherestea, cai şi catîri. A fost colonie grecească.

33 Aluzie la obiceiul indiencelor de a-şi pune capăt zilelor la moartea soţului lor.

34 Apis sau Hapi, boul sacru pe care vechii egipteni îl considerau expresia cea mai pură a divinității în formă animală. Trebuia să poarte anumite semne sau pete: pe frunte, o pată albă în formă de semilună, pe spate, imaginea unui vultur, pe limbă, cea a unui scarabeu. După un anumit timp, preoții îl înecau într-o fîntînă închinată Soarelui și astfel mumia lui devenea obiect de cult.

pag. 265 **CEI DOI FOSCARI** — Tragedie istorică
(The Two Foscari. An Historical Tragedy)

Tragedia aceasta a fost începută de Byron la 12 iunie și terminată la 9 iulie 1821. Ea a apărut în volum la 19 decembrie 1821, fiind publicată împreună cu *Sardanapal* și *Cain*. Byron manifestă și aici același spirit de entuziasm pentru drama clasică și pentru respectarea „unităților" ca și în *Sardanapal*.

Se pare că poetul a folosit ca surse de inspirație lucrarea *Histoire de la République de Venise (Istoria Republicii Venețiene)* de Daru și ampla *Histoire des républiques italiennes aux Moyen Ages (Istoria republicilor italiene în Evul Mediu)* de Sismondi, pe care le studiase și pentru a scrie *Marino Faliero*. Fragmente din cele două lucrări, 17 pagini din Daru și 10 pagini din Sismondi, au fost publicate în *Apendice* la prima ediție, dar suspendate în edițiile ulterioare. Byron ținea foarte mult ca să nu existe absolut nici un fel de îndoială cu privire la sursele sale, pentru a nu putea fi vreodată acuzat de plagiat. Tot în *Apendice* apărea și o notă de răspuns la anumite acuzații de plagiat aduse împotriva autorului în „Literary Gazette" și în alte reviste, precum și la acuzația formulată de Robert Southey la adresa „Școlii satanice", apărută în prefața la poemul *A Vision of Judgment (O viziune a judecății)*, publicat în 1821 și în care, într-o digresiune pe care o face, Southey lansează un puternic atac la adresa întregii creații byroniene, numind operele rivalului său, „those monstrous combinations of horrors and mockery, lewdness and impiety" („acele monstruoase combinații de orori și batjocuri, de desfrîu și nelegiuiri").

Byron tratează subiectul cu o oarecare libertate și se abate atît de la adevărurile istorice, cît și de la respectarea cronologiei, cum a făcut-o, de altfel, și în *Marino Faliero*. Vom întîlni și aici referiri la locuri și monumente care au apărut după perioada cuprinsă în piesă.

Evenimentul descris de Byron în tragedia sa a făcut obiectul mai multor studii și lucrări. Iată cum este el descris de W.R. Thayer în *Short History of Venice (Scurtă istorie a Veneției)*: „Simțim că vechea Veneție se stinge. În locul siguranței de sine cu care a știut să se țină la distanță de complicații străine, acum dă dovadă de lipsă de hotărîre. Vechiul om

de stat era un timonier care cunoştea fiecare ţărm în timpul zilei şi fiecare stea călăuzitoare, în timpul nopţii. Dar noii oameni de stat erau doar jongleri, fiecare dintre ei încercînd să ţină douăsprezece mingi în aer — atît de multiple erau interesele şi atît de rigide erau schimbările. De asemenea, se face simţit spiritul Renaşterii, acel solvent al medievalismului, şi la Veneţia, ca şi în alte părţi, efectul său imediat fiind eliberarea intelectului, fără însă a întări moralitatea. Corupţia politică era la ordinea zilei. Alegerea lui Foscari crease un precedent de rău augur. În 1433 este descoperit şi distrus un complot la care participaseră mai mult de cincizeci de patricieni care doreau să îşi asigure funcţii politice pentru ei şi prietenii lor. Zece ani mai tîrziu, însuşi fiul dogelui, Jacopo, este condamnat pentru luare de mită". Fragmentul acesta este citat din notele care însoţesc piesa *The Two Foscari* în volumul *The Complete Poetical Works* of Lord Byron, Cambridge Edition, Boston and New York Houghton Mifflin Company, the Riverside Press, Cambridge, 1905.

1 Francesco, fiul lui Nicolò Foscari, s-a născut în anul 1373. În 1399 a fost numit membru al Consiliului „Celor Zece" şi apoi a fost ales doge în anul 1423. A rămas în această funcţie mai mult decît oricare dintre predecesorii sau urmaşii săi, pînă în anul 1457. În 1395 s-a căsătorit cu Maria, fiica lui Andrea Priuli şi apoi cu Maria sau Marina, fiica lui Bartolomeo Nani. A avut zece copii (cinci fete şi cinci băieţi) cu cele două neveste. Patru dintre fii au murit de ciumă, iar al cincilea, Giacomo sau Jacopo, a devenit cauza, dacă nu eroul unei tragedii.

Jacopo, cel mai tînăr dintre fiii lui Francesco, era un om cultivat şi un mare iubitor al Veneţiei, dar era indiferent la idealurile, la prejudecăţile şi la restricţiile Serenissimei. În luna ianuarie 1441, s-a căsătorit cu Lucrezia Contarini. La 17 februarie 1445, a fost acuzat că, încălcînd legea ducală, cuprinsă în *Promissione*, acceptase cadouri sub formă de bijuterii şi bani, atît de la concetăţeni, cît şi de la cel mai înverşunat duşman al ţării sale, Filippo Maria Visconti, Duce de Milano. Jacopo a fugit la Trieste şi, în lipsa lui şi independent de doge, Consiliul „Celor Zece" l-a condamnat la exil perpetuu la Nauplia, în Romania. Sentinţa nu a fost dusă la îndeplinire niciodată, deoarece la intervenţia a cinci dintre cei zece membri ai Consiliului, Jacopo a fost mutat, după patru luni, de la Trieste la Treviso şi, doi ani mai tîrziu, la 13 septembrie 1447, din consideraţie pentru doge, i s-a permis să se reîntoarcă la Veneţia. Jacopo este din nou pus sub acuzare, în luna ianuarie 1455, cînd este arestat şi adus în faţa Consiliului „Celor Zece". Era acuzat că luase parte la uciderea lui Ermolao Donato, la 5 noiembrie 1450. De data aceasta, Jacopo este exilat pe viaţă, la Candia, în nordul Cretei. În luna iunie 1456, Consiliul a fost informat de o serie de intrigi pe care Jacopo le urzea împotriva Veneţiei, cerînd ajutor Ducelui de Milano şi chiar turcilor, pe care îi implora să

îl salveze de la Candia. La 21 iulie 1456, Jacopo se reîntoarce la Veneţia în paza lui Lorenzo Loredano. El îşi recunoaşte vina, fie sub tortură, fie de bună voie. Este exilat din nou, după ce timp de un an fusese ţinut în temniţă. „Cei Zece", din consideraţie pentru doge, nu au dat curs sentinţei de condamnare la moarte sugerată de unii dintre membrii curţii. Jacopo părăseşte Veneţia la 31 iulie 1456 şi moare la Candia, la 12 ianuarie 1457. Comportamentul lui a întunecat splendoarea domniei tatălui său, care la moartea lui Jacopo avea 85 de ani şi s-a retras în apartamentele sale, refuzînd să mai prezideze Consiliul de Stat. Neglijîndu-şi îndatoririle ducale, „Cei Zece" îl obligă, în ciuda protestelor sale, să abdice la 23 octombrie 1457. La 30 octombrie, Pasquale Malipiero este declarat doge şi, două zile mai tîrziu, Francesco moare la primele ore ale dimineţii.

2 *Motto*-ul ales de Byron pentru această tragedie este:

„The *father* softens, but the *governor's* resolved"

şi el este citat din comedia lui R.B. Sheridan, *The Critic or a Tragedy Rehearsed (Criticul sau repetiţia unei tragedii)*, jucată prima dată în anul 1779.

3 În realitate, dogele a leşinat la despărţirea definitivă de fiul său, pe care nu mai avea să îl vadă vreodată (vezi Thayer).

4 Pietro Loredano (m. 1438), amiral veneţian, învingător în luptele împotriva turcilor şi a genovezilor, adversarul de moarte al lui Francesco Foscari.

5 Daru, din care s-a inspirat Byron, îi citează, la rîndul său, pe Pelazzi cu ale sale *Fasti Ducales (Serbări ducale)* şi pe Vianolo cu a sa *L'Histoire Vénitienne (Istoria veneţiană)*, care au scris despre amestecul lui Francesco Foscari în uciderea celor doi fraţi Loredano, în 1438.

6 Cycladele, grup de insule în Marea Egee, avînd o climă blîndă şi uscată. Au aparţinut Veneţiei pînă în 1566, cînd au fost cucerite de turci.

7 Candia este în insula Creta şi nu în Cyclade. Clima Cretei este blîndă şi sănătoasă, dar oraşul Candia este expus vînturilor din nord şi nord-vest. Scriind aceste versuri, Byron s-a inspirat din Homer, *Odiseea*, XIX, 186:

„...că-n mersul lui (Ulise) spre Troia
De la Malèa-l abătuse vîntul
Şi-l adusese-n Creta" (trad. G. Murnu)

precum şi din *Noul Testament*, *Fapte*, 27:13—16. Sf. Paul este împins de acelaşi vînt, de pe coasta Cretei înspre insula Clauda:
„...ridicînd ancora, pluteau cît mai aproape de Creta. Şi nu după multă vreme s-a pornit asupra ei un vînt puternic, numit Euroclidon (dinspre miazănoapte-răsărit).

Şi smulgînd corabia, iar ea neputînd să meargă împotriva vîntului, ne-am lăsat duşi în voia lui.
Şi trecînd pe lîngă o insulă mică, numită Clauda, cu greu am putut să fim stăpîni pe luntre".

8 Piazza San Marco datează de la mijlocul sec. al XII-lea.

9 Soţia lui Jacopo, Lucrezia Contarini, se trăgea dintr-o ilustră familie veneţiană, căreia îi aparţinuseră trei dogi şi urma să îi mai aparţină alţi cinci. Poetul englez Samuel Rogers (1763—1855) o descrie în versurile sale:

„A daughter of the house that now among
Its ancestors in monumental brass
Numbers eight Doges".

(„O fiică a casei, care acum, printre strămoşii în bronz majestuos, numără opt dogi".)
Byron, la rîndul său, o numeşte *High-born-dame* (Înaltă doamnă).

10 Veneţia a pus stăpînire pe Crema în 1429, pe Ravenna în 1440, iar pe Bergamo în 1428. În text, Byron vorbeşte şi despre Brescia, pe care veneţienii au acaparat-o în 1426:

„....it is a comfort
That I have added to her diadem
The gems of Brescia and Ravenna; Crema
And Bergamo no less are hers;

11 Puntea Suspinelor nu fusese încă construită. Vezi nota 23 la *Marino Faliero*, pag. 653.

12 Paladinii erau seniori din suita lui Carol cel Mare.

13 Draco sau Dracon (sec. VII î.e.n.), legislator atenian semilegendar, despre care se spune că ar fi instituit un codice de legi de o severitate deosebită, care prevedea pedeapsa cu moartea pentru un mare număr de ofense.

14 Sion, una din colinele Ierusalimului. Adeseori, numele se atribuie întregului oraş, ca şi în cazul de faţă. Aici, Byron se referă, probabil, la cucerirea Ierusalimului de către Babilon în anul 586 î.e.n. şi la trimiterea în exil a evreilor.

15 Attila, vezi nota 45 la *Marino Faliero*, pag. 655.

16 „Ciudatele refrenuri" pe care Byron le numeşte
„That melody, which out of tones and tunes"
reprezintă melodia *Ranz des Vaches*, pe care o cîntau la cîmpoi tinerii elveţieni care îşi păşteau cirezile de vite în munţi şi pe care ecoul o amplifică şi o trimite din pisc în pisc. Rousseau spunea despre acest cîntec că: „Era o melodie atît de iubită de elveţieni, încît era interzis,

sub amenințarea cu moarte, de a se cînta în fața trupelor, căci, de îndată, ochii soldaților se umpleau de lacrimi și cei care o auzeau dezertau sau mureau atinși de ceea ce se numește *la maladie du pais* (boala ținutului natal), atît de dornici erau să se reîntoarcă acasă" (J.-J. Rousseau, *Dictionnaire de musique*, în articolul *Musique)*.

17 Versul 184 din actul al III-lea:
„He who loves not his country can love nothing" („Cine țara lui nu și-o iubește nu poate iubi nimic pe lume") este versul care i-a servit lui Byron drept *motto* în tot îndelungatul său exil, departe de Anglia.

18 Canea (gr. Khania), capitala Cretei.

19 Cei patru cai de bronz aurit care împodobesc fațada bazilicii San Marco datează din sec. IV—II î.e.n. și au fost trimiși de la Constantinopol de Enrico Dandolo în anul 1204.

20 Riva degli Schiavoni (Țărmul slavilor), este una dintre cele mai frumoase promenade ale Veneției; își datorează numele marinarilor dalmații care făceau serviciul militar ca supuși ai Veneției și care o frecventau în vechime. Dalmația era numită de venețieni, La Schiavonia (Slavia). A aparținut Veneției din 1300 pînă în 1797.

21 Vezi *Facerea*, 9:6:
„De va vărsa cineva sînge omenesc, sîngele acela de mînă de om se va vărsa".
Byron modifică aici „vechile legi" vorbind despre „viață pentru viață", „not even life for life", mai degrabă decît despre sînge pentru sînge.

22 Frederic I, Barbarosa (1122—1190), împărat al Germaniei din 1152. A condus multe expediții în Italia, pe care intenționa să o subjuge. S-a proclamat chiar rege al Italiei, în anul 1155, la Ravenna. A distrus Milano în 1162, dar a fost înfrînt de Liga Lombardă la Legnano, în 1172 și excomunicat de Papa Alexandru al III-lea. Byron greșește aici cînd afirmă că Barbarosa ar fi cerut îndurare în genunchi Papei. Acela era înaintașul său, împăratul Henric al IV-lea, care, excomunicat și el de Papa Grigore al VII-lea, a făcut penitență în luna ianuarie 1077 în fața castelului din Canossa, așteptînd desculț, în zăpadă, ca Papa, care se afla în vizită la castel, să îi ridice excomunicarea.

23 După lege, cei șase consilieri ai dogelui și majoritatea membrilor Marelui Consiliu, aveau dreptul să insiste ca dogele să abdice. Acțiunea „Celor Zece" era o uzurpare a puterii și ei nu aveau dreptul la ea, conform Constituției (nota lui H.E. Coleridge).

24 *Iona*, 1:11—12:
„Și i-au zis lui: «Ce să facem ca să se potolească marea?» Căci marea se ridica din ce în ce mai mult.
Atunci el a răspuns: «Luați-mă și mă aruncați în mare și ea se va potoli, căci știu bine că din pricina mea s-a pornit peste voi această vijelie".

25 Francesco Bussone, conte di Carmagnola (1385—1432), condotier italian, la început a activat în serviciul ducilor de Milano pentru care a cucerit Brescia, Bergamo şi Genova, apoi, nemulţumit de aceştia, a trecut în serviciul Veneţiei şi i-a învins pe milanezi la Maclodio, dar a refuzat să continue lupta şi să asedieze Milano, motiv pentru care a fost acuzat de trădare de către veneţieni şi decapitat.

26 Daru îl citează pe Sabellicus şi pe Pietro Giustiniani atunci cînd afirmă (vol. II, 1821) că dogele a făcut tot ce i-a stat în putinţă să îl salveze pe Carmagnola, cerînd ca sentinţa să îi fie comutată la închisoare pe viaţă (nota lui H.E. Coleridge).

27 Publius Ovidius Naso (43 î.e.n. — 18 î.e.n.), celebrul autor al *Artei iubirii (Ars amandi)*.

28 Byron exagerează aici cînd afirmă prin intermediul lui Francesco Foscari că palatul ar avea peste 800 de ani vechime. Palatul Dogilor datează din anul 814, cînd a fost construit ca o fortificaţie. A fost apoi prada a două incendii, în 976 şi 1105, dar a fost reconstruit de fiecare dată. Forma pe care o are astăzi a început să o capete la mijlocul secolului al XIV-lea şi ea se datorează, probabil, lui Filiberto Calendario. Interioarele au fost definitivate în sec. al XVI-lea de artişti celebri ai vremii.

29 Filistenii erau locuitorii regiunii din sud-vestul Palestinei. În *Vechiul Testament*, ei erau duşmăniţi de Samson, Saul şi David. Dagon era unul dintre zeii lor, probabil un zeu peşte. Samson, judecător şi erou al lui Israel, înzestrat cu puteri deosebite, a fost trădat de Dalila, căreia îi dezvăluise secretul puterii sale — părul pe care nu şi-l tunsese niciodată — şi a fost predat filistenilor. Aceştia l-au torturat şi i-au scos ochii. Samson s-a răzbunat doborînd templul lui Dagon peste filisteni şi ucigîndu-i *(Judecători*, 13—16).

30 Pasquale Malipiero a fost doge în 1457 şi 1462, fără ca în timpul său Veneţia să mai cunoască gloria pe care i-o adusese Francesco Foscari.

31 Scara Titanilor nu exista încă pe vremea aceea. Vezi nota 50 la *Prefaţa la Marino Faliero*, pag. 647.

32 Palatul Foscari este o superbă construcţie gotică datînd din secolul al XV-lea, ridicată din ordinul lui Francesco Foscari şi care şi astăzi este una dintre bijuteriile Veneţiei.

33 Într-o notă care însoţeşte această replică, Coleridge menţionează că Daru, pe care îl luase Byron ca autoritate, citează, la rîndul său, lucrarea *Fasti Ducales* de Pelazzi. În *Storia*, cartea a VIII-a, Pietro Giustiniani ar fi menţionat că Giacomo Loredano nu a avut tăria să aducă la cunoştinţa dogelui hotărîrea Consiliului celor Zece şi l-a rugat pe doge să îl ierte pentru ceea ce era obligat să îl informeze. Romanin apreciază că această versiune nu ar explica atunci cuvintele *l'ha pagata* (a plătit), cuvinte cu care şi Byron îşi încheie tragedia.

Pietro Giustiniani (?1490—1576), istoric venețian, care aparține unei foarte distinse familii. În 1515 a devenit membru al Marelui Consiliu (Maggiore Consiglio), iar în 1573 a fost ales șeful (Capo) Consiliului „Celor Zece". Este primul care a scris o istorie completă a Veneției de la origini pînă în zilele sale, intitulată *Rerum Venetiarum ab Urbe Condita Historia (Istoria treburilor venețiene de la fondarea orașului)*.

Romanin Samuele (1808—1861), traducător și istoric italian, autorul lucrării *Storia Documentata di Venezia (Istoria documentată a Veneției*, 1853—1861), în zece volume, remarcabilă pentru obiectivitatea sa. Cele două replici cu care se încheie tragedia au fost adăugate de Gifford.

pag. 340 **Note la Notele lui Byron**

1 Lady Morgan este Sydney Owenson (1783—1859), soția lui Sir Thomas Charles Morgan, scriitoare celebră în epocă, mai ales pentru romanele sale inspirate din viața irlandeză, dar și pentru cărțile despre Franța, *France* (1817) și Italia, *Italy* (1821), aceasta din urmă apreciată de Byron. Iată fragmentul din care s-a inspirat Byron și în care „Roma mării" („an Ocean Rome"), cum o numește Byron, apare la Lady Morgan ca *the Rome of the Ocean:*

„As the bark glides on, as the shore recedes, and the city of waves, the Rome of the Ocean, rises on the horizon, the spirits rally etc.". („Pe măsură ce nava alunecă pe ape și malul se îndepărtează, iar orașul valurilor, Roma Oceanului, se înalță la orizont, spiritul se umple de bucurie etc.")

2 Calentura este o boală specifică marinarilor la Tropice. Este un fel de delir furios. Cuvîntul este de origine spaniolă și înseamnă febră sau călduri. Iată cum descrie Jonathan Swift această boală în poezia *The South-Sea Project (Proiectul Mării Sudului*, 1721):

„So, by a calenture misled
The mariner with rapture sees
On the smooth ocean's azure bed,
Enamelled fields and verdant trees."

(„Cuprins de calentură / marinarul vede, în extaz, / pe fundul de azur cel neted al oceanului / cîmpii satinate și copaci înverziți".)

Este evident că Byron cunoștea aceste versuri ale înaintașului său, deoarece iată cum descrie el această maladie:

„of that malady
Which calls up green and native field to view

From the rough deep, with such identity
To the poor exile's fever'd eyes."

(„nu știu nimic
Nimic de boala care dulci privelişti
Îi aduce surghiunitului în față,
Pe fundul mării-atît de clar văzute.")

Byron vorbește și el despre cîmpiile verzi de acasă care se oglindesc în adîncuri.

3 Familia Barbarigo este o altă familie venețiană celebră, care a dat Republicii doi dogi, pe Marco (1485—1486) și pe fratele său, Agostino (1486—1501), iar mai apoi, trei cardinali, Gregorio (1625—1697). Marcantonio (1614—1703) și Gian Francesco (1658—1730).

pag. 343

CAIN — Un mister
(Cain. A Mystery)

1 *Cain* a fost început la 16 iulie și terminat la 9 septembrie 1821, la Ravenna. A fost publicat împreună cu *Sardanapal* și *Cei doi Foscari* la 19 decembrie 1821. Nu s-a jucat niciodată în Anglia, dar a fost de șase ori tradus în limba germană și s-a jucat la Frankfurt pe Main în anul 1958 și la Lucerna, în 1960.

Această piesă, care a stîrnit un șir neîntrerupt de controverse, este o încercare de dramatizare a *Vechiului Testament* și o rediscutare a problemei metafizice și teologice despre originea răului.

Prietenii poetului erau deja înspăimîntați de patosul antireligios al lucrării în care legenda biblică despre prima crimă de pe pămînt pe care poetul și-o alesese ca temă, răsuna ca un puternic protest împotriva tiraniei și a despotismului. Prietenul lui Byron, poetul Thomas Moore, îi scria autorului: „Cum e atît de grandios, îmi pare din mai multe motive rău că l-ai scris". Byron va declara în 1822 că toți preoții s-au ridicat, în predicile lor, împotriva lui *Cain*, din Kentishtown și Oxford pînă la Pisa. În presa vremii se scria că cea mai „înaltă autoritate din țară", regele George al IV-lea, și-a exprimat dezaprobarea cu privire la scrierile blasfemice și licențioase ale Lordului Byron. Pe criticul George Frederick Nott (1767—1841), preotul care a atacat școala satanică și l-a denunțat pe *Cain*, Byron îl va satiriza în *The New Vicar of Bray (Noul vicar din Bray)*, poezie apărută postum, în 1831.

Dar, în ciuda înverșunatei opoziții pe care a întîmpinat-o *Cain*, piesa s-a bucurat și de un mare număr de admiratori, Byron fiind elogiat pentru frumusețea, inteligența și puterea de expresie a poemului său dramatic. Goethe și Walter Scott au scris elogios despre poem și despre

autorul său, iar Shelley afirma despre Cain că este o revelaţie ce niciodată pînă atunci nu îi fusese comunicată omului („it was a revelation never before communicated to man").

2 Poemul îi este dedicat poetului şi prietenului lui Byron, scriitorul Walter Scott. La 13 decembrie 1821, Walter Scott a primit de la John Murray un exemplar din *Cain*, care nu fusese încă difuzat. Editorul era instruit să îl întrebe pe Scott dacă avea vreo obiecţie ca poemul să îi fie dedicat. Iată scrisoarea de răspuns a lui Walter Scott; ea a fost expediată din Edinburg, la 14 decembrie:

„Stimate Domn, — Accept cu sentimente de adîncă recunoştinţă propunerea măgulitoare a Lordului Byron de a-mi aşeza numele la începutul acestei foarte mari şi extraordinare drame a lui Cain. S-ar putea să fiu părtinitor, dar veţi înţelege că am motive pentru aceasta; dar nu ştiam că Muza sa s-a înălţat atît de mult în plutirile sale prin văzduh. Fără îndoială că el l-a egalat pe Milton pe propriul său teren („he had matched Milton on his own ground"). O parte a limbajului este îndrăzneţ şi s-ar putea să şocheze o anumită categorie de cititori, a căror atitudine va fi apoi adoptată şi de alţii, din afectare sau din invidie. Dar în acest caz, ei trebuie să condamne *Paradisul pierdut*, dacă intenţionează să fie consecvenţi. Judecata demonică şi blasfemia îndrăzneaţă a demonului şi a discipolului său duc eroul acolo unde era de aşteptat, la comiterea primei crime şi la ruina şi disperarea făptaşului.

Nu văd cum cineva ar putea să îl acuze pe autorul însuşi de maniheism. Fără îndoială, Diavolul vorbeşte limba sectei; pentru că nefiind în stare să nege existenţa Principiului Binelui, el se străduieşte să se ridice pe el, Principiul Răului, la o egalitate aparentă Binelui; dar asemenea argumente, în gura unei asemenea fiinţe, pot fi folosite doar să înşele şi să trădeze. Lordul Byron ar fi putut face aceasta mai evident, punînd în gura lui Adam, sau a unui spirit bun şi protector, motivele care fac ca existenţa răului moral să se potrivească cu bunăvoinţa generală a Zeităţii. Marea cheie a misterului este, probabil, imperfecţiunea propriilor noastre facultăţi, care văd şi simt cu tărie relele parţiale care ne copleşesc, dar ştiu prea puţine despre sistemul general al universului, ca să îşi dea seama că existenţa acestora se poate împăca cu bunăvoinţa marelui Creator.

Pentru a renunţa la aceste speculaţii, aveţi la dispoziţie un spirit puternic, ca cel al Lordului Byron, care să coboare pe pămînt şi să tulbure apele; căci, cu excepţia lui «John Bull», păreţi, în mod curios, că stagnaţi la Londra.

Al Dvs., dragul meu Domn,
Foarte sincer,
Walter Scott"

Primul număr din ziarul conservator (pe care Scott îl laudă în scrisoarea sa), „John Bull, For God, the King and the People" („John Bull, pentru Dumnezeu, Rege şi Popor"), a fost publicat duminică, 17 decembrie 1820. Redactor era Theodore Hook, care se bănuieşte că ar fi fost angajat la intervenţia lui Walter Scott. Ziarul a apărut din dorinţa de a-l ridica în slăvi pe George al IV-lea şi de a o ponegri pe Regina Caroline, specifică H.E. Coleridge în nota sa.

3 Reproducem în traducerea regretatului poet Virgil Teodorescu versiunea românească a poemului dramatic *Cain*, apărută în anul 1961 în volumul George Gordon Byron, *Opere alese*, Editura pentru Literatură Universală, Bucureşti. Menţionăm că au fost omise atunci, de către traducător, atît *Motto*-ul, cît şi *Dedicaţia* şi *Prefaţa* scrise de Byron. Deoarece ele figurează în toate ediţiile engleze, considerăm necesar să corectăm această omisiune în ediţia de faţă.

4 Misterele şi miracolele *(Mystery and Miracle plays)* erau reprezentaţii dramatice medievale inspirate din *Biblie* sau din legendele despre viaţa sfinţilor. În Anglia, ele au apărut prin secolele al XIII-lea sau al XIV-lea, dar în Franţa erau cunoscute cu mult înainte. Perioada lor de glorie a fost în secolele XV şi XVI.
Moralităţile *(Moralities)* erau piese dramatice medievale în versuri, în care personajele biblice din miracole sînt înlocuite cu abstracţiuni, vicii şi virtuţi. Au apărut şi s-au dezvoltat în sec. al XV-lea, în paralel cu miracolele.

5 Vezi *Motto*-ul.

6 Richard Watson (1737—1816), moderator al şcolilor în anul 1762, profesor de chimie în 1764, iar din 1771, Regius professor (profesor a cărui catedră a fost instituită de unul din regii Angliei) de religie, în 1782 devenind episcop de Llandaff. Este autorul lucrărilor *Apology for Christianity (Apologia creştinismului*, 1776) şi *Apology for the Bible (Apologia Bibliei*, 1796).

7 Salomon Gessner (1730—1788), poet şi peisagist elveţian, autorul unor *Idile (Idylles)* sentimentale şi al poemului în proză, *Moartea lui Abel (Mort d'Abel*, 1758). Abel este prezentat într-o suită de scene idilice pe gustul secolului. Într-un moment de nerăbdare, mai mult decît de furie, din dorinţa de a scăpa de demonstraţiile lui Abel care îl oboseau şi îl stînjeneau, Cain îşi omoară fratele.

8 Lameh este fiul lui Matusalem şi tatăl lui Noe. El a trăit 753 de ani: „Lameh şi-a luat două femei: numele uneia era Ada şi numele celeilalte era Sela" *(Facerea*, 4:19).

9 William Warburton (1698—1779), episcop de Gloucester în 1759. A participat frecvent la controverse religioase scriind cu multă aroganţă. Lucrările sale principale sînt *The Alliance between Church and State*

(Alianța dintre biserică și stat, 1736) și *The Divine Legation of Moses (Moștenirea divină a lui Moise*, 1737—1741), la care se referă Byron în *Prefața* sa și în care Warburton susține că absența din legea mozaică a oricărei referiri la o viață viitoare este dovada misiunii divine a legiuitorului. Warburton a fost un savant și un literat mediocru, precum și un om lipsit de caracter *(The Oxford Companion to English Literature*, Oxford, 1965).

10 Georges Cuvier (1769—1832), celebru naturalist francez, creatorul anatomiei comparate și al paleontologiei.

11 Vittorio, Conte di Alfieri (1749—1803), cel mai mare poet tragic italian. Este autorul a douăzeci și una de tragedii și al piesei *Abele* (1790), o *tramelogedie*, așa cum o numise el însuși pentru a-și justifica înclinația spre melodramă. Tragediile lui Alfieri se constituie într-o epopee a omului liber, motivul lor fundamental fiind exaltarea plină de vigoare a drepturilor umanității. În melodrama sa, Alfieri scoate în evidență contrastul dintre atmosfera idilică în care trăia prima familie de pe pământ și sentimentele de gelozie pe care le nutrea Cain în subconștient și care l-au împins pe acesta la fratricid.

12 „Se zbate nemurirea / Într-însul..."
(„Tis your immortal part / Which speaks within you...")
Conform religiei maniheiste (sec. III e.n.), sufletul nemuritor, creație divină, este închis într-un trup străin și rău, deci nu poate să existe armonie între suflet și trup.

13 Într-o notă de subsol la ediția din 1832 a operelor lui Byron, apar următoarele versuri pe care Byron le-a scris inițial pentru a fi publicate în poem, dar care au fost apoi omise, atît la prima, cît și la următoarele ediții:

„But *He!* so wretched in his height,
So restless in his wretchedness, must still
Create, and re-create — (perhaps he'll make
One day a son unto himself — as he
Gave you a father — and if he so doth,
Mark me! that son will be a sacrifice!)"
„Însă, El?
Nefericit în slava-i se frămîntă
Împins de rîvna de-a crea mereu (trad. V. Teodorescu)
(probabil că va face / într-o zi un fiu să-i semene — așa cum ție / ți-a dat un tată — și dacă va face asta / Ține minte! Fiul acela fi-va sacrificat!)"

14 „E frate-meu păstor" („My brother is / A watching shepherd boy"). Cuvîntul *Abel* este explicat ca însemnînd păstor sau văcar *(Enciclopedia biblică)*.

15 „Era un şarpe, doar atît: un şarpe".
(„I tell thee that the serpent was no more / Than a mere serpent") — vezi *Prefaţa* lui Byron.

16 Vezi *Facerea*, 4:17.

17 „Eu şi tatăl lor
N-am fost născuţi din acelaşi pîntec?"
(„Was not he, their father, / Born of the same sole womb, in the same hour?")
În articolul *Eva*, din *Dictionnaire historique et critique* (1697—1702), Pierre Bayle (1647—1706) menţionează că se crede că lui Adam şi Evei li s-au născut împreună cîte un fiu şi o fiică şi că numele fiicelor erau Calmana sau Caimana sau Debora sau Azzrum, pentru sora geamănă a lui Cain şi Delbora sau Arvina, în cazul sorei gemene a lui Abel. Byron cunoştea probabil dicţionarul, acesta fiind tradus şi în englezeşte. Dicţionarul prezenta şi comenta legendele şi vechile mituri religioase.

18 În *Advancement of Learning (Progresul cunoaşterii)*, I, 28, filozoful Francis Bacon scria: „The first place is given to the Angels of love, which are termed Seraphim, the second to the Angels of light, which are termed Cherubin". („Primul loc le este dat îngerilor iubirii, care se numesc serafimi, iar al doilea, îngerilor luminii, care se numesc heruvimi".)

19 „Sînt stăpîni
Peste ţinutul lui şi peste-o parte
Ce nu-i a Lui."
(„So that I do divide / *His*, and possess a kingdom which is not / *His.*")
Lucifer este evident îndatorat teoriei maniheiste a existenţei unui regat infernal şi a unuia ceresc, *duplex terra*.

20 „Te va purta
Văzduhu-al cărui domn sînt eu;"
(„And thou shalt be / Borne on *the air*, of which I am the prince;")
Versurile acestea sînt o parafrază a *Epistolei către Efeseni*, II, 2: „...potrivit stăpînitorului puterilor văzduhului, adică duhului care lucrează acum în fiii neascultători". („...according to *the prince of the power of the air*, the spirit that now worketh in the children of disobedience.")

21 „Încrede-te în mine şi umblă peste ape" („Believe in me and walk the waters") este o altă referire la *Noul Testament*.

22 Vezi *Facerea*, 2:10: „Şi din Eden ieşea un rîu, care uda raiul, iar de acolo se împărţea în patru braţe".

23 Leviathanii sînt, probabil, crocodilii de azi. Vezi nota 62 la *Marino Faliero*, pag. 657.

24 „Căci omului de poţi să-i faci vreun bine
De ce nu-l faci?"
(„For / If thou canst do man good, why dost thou not?")

În însemnările sale din *Jurnal*, la 28 ianuarie 1821, Byron notează trei versuri care ar putea, cum spunea el, forma una din replicile lui Lucifer în *Tragedia lui Cain:*

„Were *Death* an evil, would *I* let *thee* live?
Fool! live as I live — as thy father lives,
And thy son's sons shall live for evermore."
(„De-ar fi un rău *Moartea*, te-aş lăsa eu să trăieşti,
Nebunule! trăieşte cum trăiesc şi eu şi al tău tată,
Şi cum fiii fiilor tăi vor trăi în veşnicie.")

Versurile acestea nu şi-au mai aflat loc în poem. De altfel, la aceeaşi dată, Byron nota că va scrie o tragedie metafizică în cinci acte, intitulată *Cain*, şi care va fi în stilul lui *Manfred*, dar va avea şi *cor*, ceea ce însă nu s-a întîmplat în final, proiectul său iniţial suferind modificările pe care le cunoaştem astăzi şi care reprezintă forma definitivă a tragediei sale.

25 „Vai! Îmi pare
Că nu mai sînt nimic."
(„Alas! I seem
Nothing")

În scrisoarea adresată prietenului său, Thomas Moore, la 3 noiembrie 1821, referindu-se la Cain, Byron scria:

„Cain is a proud man — against Life, and the author of Life, than the mere living". („Cain este un om mîndru, este împotriva Vieţii şi, mai degrabă, autor al ei decît o simplă trăire".)

26 Chiparosul este un conifer ce adeseori se plantează lîngă morminte. Este simbolul morţii, al tristeţii şi al doliului.

27 „Întîii muguri care sparg pe ramuri
Şi poamele dintîi, învoalte flori,
Tot ce-a rodit mai minunat pămîntul,
Să-i ducem Domnului prinos, cu suflet
Smerit şi blînd."
(„The fruits of the earth, the early, beautiful
Blossom and bud, and bloom of flowers and fruits,
These are a goodly offering to the Lord,
Given with a gentle and contrite spirit.")

Adah, soţia lui Cain, este cea care sugerează compromisul dezastruos, nu o ofrandă arsă („burnt offering"), ci roadele pămîntului, care îl vor osta puţin sau chiar nimic pe cel care le oferă. Lucifer, cinic, făcuse această remarcă în actul II, scena 2, 416—417:

„Dar femeia
Mai poate, totuşi, ispiti bărbatul".
(„But there
Are some things still which woman may tempt man to.")
28 „Lasă-ne-o clipă singuri, soră Adah,
Să ne gătim de jertfă."
(„My sister Adah, leave us for awhile —
We mean to sacrifice".)

De la începuturi, femeia nu a fost menită să devină preoteasă sau să aducă sacrificii şi să oficieze, toate acestea căzeau în sarcina bărbatului. Ideea apare şi la Milton în *Paradisul pierdut*, IV, 299:

„He for God only, she for God in him".
(„Părea făcut el pentru Dumnezee,
Ea — pentru viul Dumnezeu dintr-însul;" — trad. Aurel Covaci)

Iată cum sînt descrise îndatoririle femeilor în I *Corinteni*, 14:34: „Femeile voastre să tacă în biserică, căci lor nu le este îngăduit să vorbească, ci să se supună, precum zice şi legea".

29 Într-o scurtă notă, Byron menţionează că ideea i-a fost sugerată de poemul lui Gessner, *Moartea lui Abel*.

30 Iată cum, în scrisoarea trimisă lui John Murray, la 2 februarie 1822, motivează şi explică Byron introducerea Îngerului Domnului: „Dacă ar fi o blasfemie *Cain*, atunci *Paradisul pierdut* este şi el o blasfemie... *Cain* este doar o dramă şi nu un prilej de controverse... Am evitat chiar introducerea Divinităţii, ca în Scriptură (cu toate că Milton a făcut-o, dar, recunosc, nu prea inspirat), am adoptat formula cu Îngerul care i-a fost trimis lui Cain şi am făcut-o deliberat, ca să nu şochez sentimentele unora cu privire la acest subiect, neîncercînd să îmi ating ţinta, cum o fac toţi cei lipsiţi de inspiraţie, profitînd de efectul pe care îl produce prezenţa lui Iehova. Vechile Mistere îl prezentau cu destulă libertate, dar acest lucru se evită în cele mai recente".

31 Vezi *Facerea*, 4:12: „Cînd vei lucra pămîntul, acesta nu-şi va mai da roadele sale ţie; zbuciumat şi fugar vei fi tu pe pămînt".

32 Din nou, Byron se inspiră din *Facerea*, 4:15: „... ci tot cel ce va ucide pe Cain înşeptit se va pedepsi! Şi a pus Domnul Dumnezeu semn lui Cain, ca tot cel care îl va întîlni să nu-l omoare".

33 Cele patru rîuri, în realitate cele patru braţe ale rîului care ieşea din Eden, erau Fison, Gihon, Tigru şi Eufrat.

34 Vezi *Facerea*, 4:16: „Şi s-a dus Cain de la faţa lui Dumnezeu şi a locuit în ţinutul Nod, la răsărit de Eden".

CER ŞI PĂMÎNT — Un mister (Heaven and Earth. A Mystery)

Piesa a fost scrisă între 9 şi 23 octombrie 1821. Ea urma să fie publicată împreună cu celelalte trei drame care o preced, dar, din prudenţă, Murray a preferat să nu o publice. Byron, supărat, i-a cerut să îi restituie manuscrisul. În cele din urmă, piesa a apărut în numărul al doilea din ziarul „The Liberal", la 1 ianuarie, 1823. Printr-o curioasă coincidenţă, cam în aceeaşi perioadă în care Byron îşi compunea poemul, Thomas Moore, avînd aceeaşi sursă de inspiraţie ca şi prietenul său, aflat în Italia, şi independent de el, îşi propusese să scrie un poem mai amplu tot pe tema dragostei dintre „fiii lui Dumnezeu şi fiicele oamenilor". Aflînd însă de drama lui Byron, Moore a renunţat la planurile sale iniţiale şi s-a limitat doar la episodul intitulat *The Loves of the Angels (Iubirile îngerilor)*, pe care l-a publicat tot în 1823. Poemul său a apărut la editura Longman din Londra. Moore se temea că dacă ar mai fi întîrziat cu publicarea, succesul pe care l-ar fi avut, fără îndoială, drama lui Byron i-ar fi eclipsat creaţia şi, mai tîrziu, criticii ar fi putut să îl acuze chiar că îl plagiase pe marele exilat.

Cer şi pămînt nu avea să se bucure de succesul pe care i-l prevăzuse Moore.

1 *Motto*-ul: „And woman wailing for her demon lover" este luat din poemul lui Coleridge, *Kubla Khan*, 16.

2 În *Facerea*, 4:18, Irad este fiul lui Enoh şi nepotul lui Cain.

3 Noe, fiul lui Lameh, a avut, la rîndul său, trei fii, pe Sim, Ham şi Iafet (vezi *Facerea*, 5:32).

4 Aholibama, care, în *Facerea*, 36, apare sub numele de Olibama, era „fata lui Anà, fiul lui Tibon Heveul". Ea era soţia lui Isav.

5 Muntele Ararat este cel mai înalt vîrf din Turcia. În *Biblie*, el este locul unde s-a oprit arca lui Noe: „Iar în luna a şaptea, în ziua de douăzeci şi şapte a lunii acesteia, s-a oprit corabia pe munţii Ararat" *(Facerea*, 8:4).

6 „Cei şapte". Se spune că erau şapte arhangheli, care ocupau locul al optulea în ierarhia cerească. În nota sa, Byron menţionează că în *Cartea lui Enoh*, în capitolul XX, cei şapte arhangheli erau Rafael, Uriel, Rufael, Raguel, Michael, Saraqâel şi Gabriel.

Enoh este fiul lui Cain. El nu a murit, ci a fost luat în cer (vezi *Facerea*, 5:24). Lui îi sînt atribuite două lucrări apocrife, *Cartea lui Enoh* şi *Cartea tainelor lui Enoh*. Prima este un apocrif etiopian şi datează cam din secolele II—I î.e.n., iar cea de a doua, apocriful slavon, este ceva mai recentă şi se crede că ar fi fost scrisă de un evreu din Alexandria.

H.E. Coleridge este de părere că Byron ar fi citit fragmente din *Cartea lui Enoh*, în traducere engleză. El precizează că niște fragmente din această lucrare fuseseră incluse de Georgius Syncellus (scriitor bizantin din sec. VIII) în *Chronographia*, lucrare tipărită în 1606 de către J.J. Scaliger. În anul 1715, unul dintre aceste fragmente a fost tradus în limba engleză și publicat sub titlul *The History of Angels and their Gallantry with the Daughters of Men (Istoria îngerilor și iubirea lor pentru fiicele oamenilor)*, scris de Enoh Patriarhul. În 1785, James Bruce (1730—1794), celebrul călător englez și cercetător al Africii, a descoperit trei manuscrise ale *Cărții lui Enoh*. Primul l-a oferit Bibliotecii din Paris, iar pe cel de al doilea, Bibliotecii Bodleiane din Oxford. Acesta din urmă a fost tradus în limba engleză în anul 1821, de către Richard Laurence, Arhiepiscop de Cashel. Este prima versiune engleză integrală a scrierii apocrife etiopiene.

7 Neamul canaaneilor a fost blestemat de Noe: „Blestemat să fie Canaan! Robul robilor să fie la frații săi!" *(Facerea*, 9:25).
Canaan era nepotul lui Noe, fiul lui Ham.

Byron pretinde că cele două tinere, Ana și Aholibama, sînt descendente din Cain. Aceasta este, de fapt, interpretarea pe care o dă și S. Chrysostom pasajului din *Vulgata*, *Genesis:* „Videntes filii Dei filias hominum quod essent pulchrae, acceperunt sibi uxores ex omnibus quas elegerant". („Fiii lui Dumnezeu, văzînd fiicele oamenilor cît erau de frumoase, le luară de soții pe cele pe care le aleseră".) Conform acestei interpretări, fiii lui Dumnezeu nu erau decît descendenții din Set și Enos, cei ce se temeau de Dumnezeu, și nu niște îngeri, iar fiicele oamenilor erau descendentele izgonitului și ucigașului Cain. În *Septuaginta* însă, în loc de „fiii lui Dumnezeu", apare „Îngerii lui Dumnezeu", ceea ce explică și faptul că atît Byron, cît și Moore, îi consideră pe eroii lor îngeri și nu simpli pămînteni. Byron îi este, în mod evident, îndatorat *Cărții lui Enoh* și pentru numele personajelor sale, Azazel și Semiaza, pedepsiți din ordinul Domnului pentru că „Azazel a răspîndit pe pămînt toată nelegiuirea și a dezvăluit tainele veșnice care se săvîrșesc în ceruri; iar Semiaza, căruia tu (Dumnezeu) i-ai dat puterea să fie stăpîn peste tovarășii lui, i-a învățat pe oameni. Și ei au intrat la fiicele oamenilor pe pămînt și s-au împreunat cu ele și s-au întinat cu aceste femei și le-au dezvăluit lor tot păcatul. Iar femeile acestea au adus pe lume uriași, din pricina cărora s-a umplut tot pămîntul de sînge și de nelegiuire" *(Apocrifele lui Enoh*, pag. 258, în *Miturile esențiale* de Victor Kernbach, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1978).

8 Iafet povestește aici Potopul. Conform legendei biblice însă, canaaneii s-au născut după retragerea apelor. Este evident deci că Byron

se ghidează doar după *Cartea lui Enoh* şi nu respectă cronologia *Vechiului Testament*. Despre *Cartea lui Enoh*, legenda spune că ar fi fost scrisă înainte de Potop.

9 Iată cum este înfăţişat Potopul în *Cartea lui Enoh:* „Căci pămîntul întreg va pieri, apele potopului cotropi-vor pămîntul întreg şi tot ce se află pe el va pieri" *(Apocrifele lui Enoh*, idem). În *Facerea*, 7:20 — 24, Potopul este descris astfel:

„Şi a acoperit apa toţi munţii cei înalţi ridicîndu-se cincisprezece coţi mai sus de ei.

Şi a murit tot trupul ce se mişca pe pămînt, păsările, animalele, fiarele, toate vietăţile ce mişunau pe pămînt şi toţi oamenii" etc.

10 În *Biblie*, prin patriarh se înţelege unul dintre personajele antediluviene, cap de familie sau unul dintre strămoşii evreilor. Aici este vorba despre Noe. Alţi patriarhi au fost consideraţi apoi Abrahaam, Isaac, Iacov şi fiii acestuia din urmă. Între crearea Lumii şi Potop, au existat zece patriarhi, care au trăit cel puţin nouă sute de ani. Principalii erau Adam, Set, Enos, Matusalem şi Noe.

11 Noe, fiul lui Lameh şi nepotul lui Matusalem, se trage din al treilea fiu al lui Adam, Set, născut după moartea lui Abel *(Facerea*, 4, 5).

12 Parafrază după *Facerea*, 1:16: „A făcut Dumnezeu cei doi luminători mari: luminătorul cel mai mare pentru cîrmuirea zilei şi luminătorul cel mai mic pentru cîrmuirea nopţii şi stelele".

13 Iată cum apare pasajul acesta în *Facerea*, 3:24: „Şi izgonind pe Adam l-a aşezat în preajma raiului celui din Eden şi a pus heruvimi şi sabie, de flacără vîlvîitoare să păzească drumul către pomul vieţii".

pag. 449 **WERNER SAU MOŞTENIREA — Tragedie**
(Werner, or the Inheritance. A Tragedy)

Byron a început să scrie această piesă la 18 decembrie 1821, pe cînd se afla la Pisa, şi a terminat-o la 20 ianuarie 1822. A fost publicată de John Murray la 23 noiembrie, în acelaşi an. *Werner* s-a jucat pentru prima dată a New York, pe scena de la Park Theater, în anul 1826. La Londra, premiera are loc abia la 15 decembrie 1830, la Teatrul Drury Lane. *Werner* este singura dintre piesele lui Byron care a avut succes de public şi s-a jucat o perioadă îndelungată. În 1830—31, piesa a cunoscut 17 reprezentaţii. Printre actorii care au făcut-o celebră de-a lungul anilor, s-au numărat William Charles Macready (1793—1873), primul interpret al lui Werner în 1830, precum şi primul interpret al lui Sardanapal, în 1834, Samuel Phelps (1804—1878), Sir Henry Irving (1838—1905) şi Ellen Terry (1847—1928).

Werner este ultima operă byroniană publicată de John Murray în timpul vieţii poetului. La sfîrşitul secolului, în jurul piesei s-a iscat un adevărat scandal, deoarece se considera că ea aparţine Ducesei Georgiana de Devonshire. Piesa este însă, în mod incontestabil, creaţia lui Byron şi ea a fost copiată, în opt zile, de Mary Shelley, pentru a putea fi trimisă la Londra spre publicare. În scrisoarea trimisă din Cephalonia lui Douglas Kinnaird, la 23 decembrie, 1823, Byron spunea că, pentru *Werner*, Murray urma să îi plătească două sau chiar trei sute de lire, ceea ce nu reprezenta o sumă prea mare, deşi era suficientă pentru ca Byron să poată plăti cu ea o armată de o sută de soldaţi pe o perioadă de trei luni.

1 Harriet Lee (1757—1851), romancieră engleză, autoarea romanelor *The Errors of Innocence (Greşelile nevinovăţiei*, 1786) şi *Clara Lennox* (1797), precum şi a douăsprezece povestiri reunite sub titlul *The Canterbury Tales (Povestiri din Canterbury)*, apărute între 1797 şi 1805, în cinci volume. Povestirile erau istorisite de nişte călători care se întîlniseră din întîmplare. Sophia (1750—1824), sora Harrietei, a contribuit şi ea cu cîteva povestiri. Primul volum, apărut în 1797, îi aparţine în exclusivitate Harrietei, cel de al doilea, publicat în 1798, Sophiei, iar cel de al treilea este scris în colaborare de cele două surori şi a apărut în anul 1800. În anul 1801 apare cel de al patrulea volum, scris doar de Harriet şi care cuprinde şi povestirea *The German's Tale, Kruitzner (Povestea neamţului, Kruitzner)*, pe care Byron o citise în copilărie şi îl impresionase atît de mult, încît, în 1821, se hotărăşte să scrie o tragedie cu acelaşi subiect. Volumul al cincilea, apărut în 1805, este şi el scris, în întregime, de Harriet.

La rîndul ei, Sophia este autoarea romanului *The Recess, or a Tale of Other Times (Cabinetul secret sau o poveste din alte timpuri*, 1789), a tragediei *Almeyda, Queen of Granada (Almeyda, Regina Granadei*, 1796), a comediei *The Assignation (Întîlnirea*, 1807) şi a şase volume de corespondenţă intitulate *Life of a Lover (Viaţa unei îndrăgostite*, 1803). Pentru *The Canterbury Tales*, Sophia a scris *The Young Lady's Tale, or the Two Emilys (Povestea tinerei doamne sau cele două Emilii)* şi *The Clergyman's Tale or Pembroke (Povestea preotului sau Pembroke)*. Byron nu reţine cu exactitate contribuţia fiecăreia dintre surori, scriind, ca şi altădată, din memorie, nemaiavînd răgazul, în graba cu care dorea să îşi vadă terminată piesa, să verifice unele din datele pe care le prezintă. Menţionează însă, în paranteză, că i se pare că aşa ar sta lucrurile.

2 Este vorba despre căsătoria, şi apoi divorţul lui Byron, de care îşi va aminti cu multă amărăciune pînă în ultima clipă a vieţii.

3 Războiul de Treizeci de Ani (1618—1648) a implicat aproape toate statele Europei, dar s-a purtat mai ales pe teritoriul Germaniei. Cau-

zele au fost dictate de revendicări teritoriale, dinastice și religioase. Conflictul principal a avut loc între un număr de prinți germani, susținuți de Franța, Suedia, Danemarca și Anglia și Casa de Habsburg și Sfîntul Imperiu Roman. Pe atunci, Habsburgii dominau în Spania, Austria, Boemia, Ungaria, cea mai mare parte a Italiei și în sudul Țărilor de Jos. Războiul a început prin capturarea localității Pilsen de Mansfeld, la 21 noiembrie 1618, de către protestanții din Boemia, și s-a încheiat cu Pacea de la Westfalia, semnată la 24 octombrie 1648, iar pentru Franța și Spania, cu Pacea din Pirinei, din 1659. Germania a fost ruinată în acest război.

În piesă, Byron nu urmărește evenimentele istorice în mod cronologic, ci face doar aluzie la unele dintre ele, în măsura în care acestea îi servesc în desfășurarea acțiunii.

4 Burghezii hanseatici aparțineau Ligii Hanseatice, care se formase între orașele medievale germane pentru protejarea comerțului cu străinătatea și care data din anul 1358. Ligii îi aparțineau, în principal, comercianții din Lübeck, Hamburg și din Bremen, dar și din alte orașe germane. Ea s-a dizolvat în secolul al XVII-lea, dar cele trei orașe au continuat să poarte denumirea de orașe hanseatice și la fel și comercianții lor.

5 Gorgonele erau, în mitologia greacă, trei surori monstruoase, Medusa, Euriale și Stheno. Aveau puterea să transforme în piatră pe oricine le privea. În loc de păr, aveau șerpi.

6 „Un cîine, un măgar și un valet" („A monkey, and a mastiff, and a valet"). Prietenii care îl cunoscuseră pe Byron la Pisa povesteau că locuința sa de acolo era, ca tot ceea ce îl înconjura, de altfel, o menajerie singulară: cuprindea o maimuță, un măgar, un buldog, două pisici... cîțiva servitori în livrea și „the trusty Fletcher as *Major Domo*, or superintendent of the *Menagerie*" („credinciosul Fletcher ca *Major Dom* sau superintendent al *Menajeriei*") (vezi *Life, Writings, Opinions* etc., 1825, II, 203—204), notează H.E. Coleridge.

7 În povestirea Harrietei Lee, Gábor este Bethlen Gábor, Prințul Transilvaniei, devenit apoi Rege al Ungariei, în august 1620.

8 „Cînd s-a sculat Boemia-mpotriva / Austriei."

(„When first Bohemia raised her banner 'gainst / The Austrian".)
La 18 august 1619, Bethlen Gábor s-a alăturat Boemiei și a declarat că în luna septembrie va intra cu trupele sale în Moravia.

9 *Supernaculum* (super+nagel = pe unghie — lat.). A bea *supernaculum* („to drink *supernaculum*") înseamnă a goli cupa pînă la fund, încît ultima picătură sau perlă ajunsă pe unghie să își păstreze forma și să nu se mai scurgă. Dacă perla se spărgea sau începea să se prelingă,

cel ce bea era amendat. De aici, *supernaculum* înseamnă băutură bună (H.E. Coleridge). Vezi şi Rabelais, *Gargantua*, I, 5.

10 Iov, personaj din *Vechiul Testament*, căruia i se iau averile, familia şi sănătatea, pentru a-i fi pusă credinţa la încercare. A devenit simbolul răbdării în suferinţă.

11 Jan Zizka de Trocnow (1370—1424), ercul naţional al Boemiei. A preluat comanda trupelor husite în 1420 şi a obţinut victorii de răsunet împotriva catolicilor, cu toate că din 1421 era complet orb. Murind în luptă, a dat ordin ca pielea sa să fie întinsă pe o tobă, cu care să se bată atacul şi al cărei sunet să îi înspăimînte pe duşmani.

12 Cosimo de Medici (1389—1464), primul reprezentant şi fondatorul celebrei familii care avea să conducă destinele Florenţei, şi apoi ale întregii regiuni a Toscanei, din secolul al XV-lea pînă în anul 1737. A fost comerciant şi bancher, ca şi urmaşii săi. Curînd, a devenit primul cetăţean al Florenţei. În politica externă, milita pentru înţelegere între oraşele italiene. Este fondatorul Bibliotecii Medici şi al Academiei de Studii Greceşti. A fost patronul artelor şi al artiştilor.

13 Viţelul cel gras a fost tăiat de tatăl cel fericit la întoarcerea fiului risipitor, dar pocăit (Vezi *Luca*, 15:11—32).

14 Banditii, pe care Byron îi numeşte *The Black Bands* (bandele negre), erau bande de briganzi formate din resturile armatei suedeze, după ce aceasta fusese evacuată din Boemia, în 1649. Soldaţii lăsaţi la vatră deveniseră tîlhari de drumul mare (vezi şi *Transformarea Schilodului*, II, 1, 65).

15 Albrecht von Wallenstein sau Waldstein (1538—1634), general imperial în timpul Războiului de Treizeci de Ani. După victorii strălucite, este înfrînt de suedezi la Lützen (1632) şi, acuzat de trădare, este ucis de un grup de conspiratori, trimis probabil de împăratul Ferdinand al II-lea. El este eroul tragediei lui Schiller, care îi poartă numele.

16 Johannes Tserklaes, conte de Tilly (1559—1632), general ca şi Wallenstein. A comandat armata Ligii Catolice, în fruntea căreia a repurtat mai multe victorii deosebit de importante. A preluat comanda armatei lui Wallenstein, dar a fost şi el învins de suedezii conduşi de Gustav al II-lea, la Breitenfeld, în 1631, apoi la Lech, în 1632, unde a şi fost rănit mortal.

17 Gustavus Adolphus (1594—1632), rege al Suediei (1611—1632), supranumit Leul Nordului. A făcut o alianţă secretă cu Danemarca şi Franţa, promiţînd să intervină de partea protestanţilor în Războiul de Treizeci de Ani. Trecînd în mare grabă prin Germania, i-a învins pe imperiali la Breitenfeld (1631), la Lech (1632) şi la Lützen, tot în 1632. Aici şi-a găsit moartea.

18 Johan Banér (1596—1641), general suedez în Războiul de Treizeci de Ani. A preluat comanda forţelor suedeze din Germania după moartea lui Gustav Adolph. A repurtat o mare victorie la Wittstock în anul 1636, prin care a recîştigat prestigiul Suediei.

19 Lennart Torstenson (1603—1651), general suedez, care i-a urmat lui Banér la comanda armatei (1641). A obţinut mari victorii în Saxonia, Boemia, Moravia, Silezia. A învins Danemarca şi prin victoria de la Jankau (1645), a deschis drumul spre Praga şi Viena pentru armata suedeză.

20 Bernhard de Saxa-Weimar (1604—1639), general protestant, unul dintre cei mai abili conducători de oşti din Războiul de Treizeci de Ani. A capturat în 1633 localitatea Regensburg. Din 1635 a intrat în serviciul armatei franceze şi în 1638 i-a înfrînt pe imperiali la Breisach.

21 George Wilhelm, Elector de Brandemburg (1595—1640), aliat al lui Gustav Adolph.

22 Prima din cele douăsprezece munci ale lui Hercule a fost uciderea leului din Nemeea.

23 În legenda biblică, Moise, conducîndu-şi poporul iudeu afară din Egipt, a putut trece prin Marea Roşie care a fost secată. Cînd însă soldaţii faraonului s-au apropiat de mare, ea s-a umplut din nou de apă: „Iar Moise şi-a întins mîna sa asupra mării şi a alungat Domnul marea toată noaptea cu vînt puternic de la răsărit şi s-a făcut marea uscat, că s-au despărţit apele“ *(Ieşirea*, 14:21).

24 *Les preux chevaliers* = cavaleri curajoşi şi bravi (fr.).

25 Rabenstein, numele care i se dădea, în Germania, spînzurătorii, pe care stăteau cocoţaţi corbii (Raben) în aşteptarea prăzii.

26
„pe-acest
Biet vierme de mătase îl făceau
Să-şi lase pielea“

(„Things which had made this silkworm cast his skin“).

Şi aici, ca şi în *Marino Faliero*, II, 2, 115, Byron foloseşte termenul de vierme cu acelaşi dispreţ:

„and call / a Tartar lord, than these swoln silkworms masters!“

(„Ori unui han tătar să te supui, decît acestor viermi, chiar de mătase / De sînt!“ — trad. Aurel Covaci)

27 Momus, zeul batjocurii crude şi al rîsului în mitologia greacă. În *Hermotimus*, cap. XX, Lucian din Samosata povesteşte că Momus ar fi rîs şi şi-ar fi bătut joc de Hefaistos, cînd acesta a creat un om, pentru că nu îi făcuse în piept o mică uşiţă, pentru ca lumea să poată pătrunde în secretele gîndurilor sale.

28 Este vorba, aici, despre porumbelul care i-a vestit lui Noe retragerea apelor. El s-a reîntors pe corabie, purtînd în cioc o ramură verde de măslin *(Facerea*, 8:11).

29 Eteocles şi Polinice, fiii lui Oedip şi fraţii Antigonei, s-au ucis în luptă, unul pe altul. Polinice a fost conducătorul celor Şapte împotriva Tebei (Adrastus, Amphiareus, Hippomedon, Capaneus, Tydeus şi Parthenopaeus), porniţi în război împotriva lui Eteocles, care era rege al Tebei şi refuzase să îi cedeze tronul fratelui său, aşa cum se înţeleseseră, să domnească alternativ, pentru a nu se îndeplini blestemul tatălui lor, care prevestise că cei doi se vor ucide unul pe altul. Singurul supravieţuitor al luptei a fost Adrastus.

30 Aici, Byron vorbeşte despre sonda de măsurat adîncimea, care consta dintr-o bucată de plumb, prevăzută cu o cavitate umplută cu grăsime, de care se lipeau nisipul, scoicile sau pietrişul fin de pe fundul apei.

31 Sesostris este numele pe care vechii greci îl dădeau lui Ramses al II-lea, care a domnit în Egipt între 1292 şi 1225 î.e.n., aducînd ţara la un grad de înflorire deosebită, motiv pentru care a fost considerat zeu. S-a aliat cu hitiţii împotriva Siriei, iar Herodot, Diodorus Siculus şi Strabo spun despre el că ar fi cucerit întreaga lume, chiar şi Sciţia şi Etiopia. El este, evident, un personaj mitic, creat pentru a satisface mîndria egiptenilor pentru vechile cuceriri ale înaintaşilor lor, pe care voiau să îi aşeze alături de marii cuceritori ai lumii.

32 *Ignis fatuus* = foc rău (lat.). Este o expresie folosită, la început, pentru focurile care uneori se văd arzînd deasupra zonelor mlăştinoase, focuri, adeseori numite rele sau nebune. De aici, termenul s-a extins şi este folosit cu sensul de *nebun, iluzoriu, miraj.*

33 Moloh sau Moleh. Vezi nota 80 la *Marino Faliero*, pag. 658.

34 La 19 mai 1631, asediul Magdeburgului s-a încheiat într-un adevărat masacru, în care au pierit atît soldaţi, cît şi mulţi cetăţeni paşnici ai oraşului, împreună cu soţiile şi copiii lor, precum şi tineri şi bătrîni. Oraşului i s-a dat apoi foc şi cincizeci de case au fost distruse complet. Doar catedrala a fost cruţată. Nu Tilly şi armata sa sînt răspunzători de măcel, ci înşişi locuitorii oraşului. Tilly plecase înainte de declanşarea urgiei.

35 Tratatul semnat la Praga la 30 mai 1635 a fost o pace de compromis, încheiată între statele germane. Aliaţele s-au schimbat, după aceasta, Franţa trecînd de partea Suediei, iar războiul a intrat în faza cea mai sîngeroasă, desfăşurîndu-se în Ţările de Jos, Italia, Peninsula Iberică şi în Scandinavia.

36 Hecate este, în mitologia greacă, zîna misterioasă a lunii. Ea este totodată însoţitoarea Persefonei în Hades, zeiţă a umbrelor şi a fantomelor. Pe pămînt, bîntuia cimitirele şi încrucişările de drumuri.

37 Legendele vechi persane descriu dragostea dintre privighetoare şi trandafir. În fiecare noapte, privighetoarea cîntă pentru iubitul ei, care îşi deschide petalele să o asculte. Legenda acestei iubiri i-a inspirat pe poeţii romantici englezi şi ea a fost dezvoltată de Thomas Moore

în mai multe poezii ale sale, care aveau să culmineze cu poemul de mai mari dimensiuni, *Lalla Rookh*, apărut în primăvara lui 1817. De aici s-a inspirat, probabil, Byron, precum şi Oscar Wilde, cîteva decenii mai tîrziu, pentru a scrie povestea *The Nightingale and the Rose (Privighetoarea şi trandafirul)*. La rîndul său, Moore s-a inspirat din Saadi, poetul persan foarte mult citit şi apreciat în acea vreme cînd englezii descopereau cu multă plăcere şi admiraţie Orientul cu obiceiurile, legendele şi misterele sale.

pag. 565 **SCHIMBAREA SCHILODULUI** — Poem dramatic
(The Deformed Transformed — A Drama)

Acest poem dramatic a fost scris de Byron pe cînd se afla la Pisa, în vara lui 1822. El a fost publicat de John Hunt la 20 februarie 1824, cu toate că nu fusese terminat, Byron plecînd în Grecia şi neluînd manuscrisul cu el.

1 *Cei trei fraţi (The Three Brothers)* este un roman scris de Joshua Pickersgill junior în anul 1803. Atît autorul, cît şi opera sa se cunosc astăzi doar datorită faptului că l-au inspirat pe Byron.

2 *Demonul Pădurii (Wood Demon)*, povestire de Matthew Gregory Lewis (1775—1818), autorul unor celebre povestiri de groază.

3 Aşa cum arătam mai sus, Byron nu a mai terminat această dramă.

4 „Tu m-ai născut aşa" („I was born so, Mother").
Referitor la sensibilitatea sa în legătură cu piciorul său diform, Byron notase în *Jurnal* că fusese cuprins de groază, oroare şi umilinţă în ziua cînd mama sa, într-un acces de furie, l-a numit „lamă brat" („băiat schilod"). Probabil că această dramă se datorează tocmai amintirii atît de triste şi obsedante a cuvintelor mamei sale.

5 Munţii Hartz se întind în centrul Germaniei, fiind cuprinşi între rîurile Elba şi Weser; într-o legendă se spune că umbra unui mare călăreţ ar apărea sub vîrful Brocken, cel mai înalt pisc al lanţului muntos. Este, de fapt, efectul de lumini şi umbre, produs de soare în călătoria sa pe bolta cerească.

6 Iuliu Cezar.

7 Se vorbeşte aici despre relaţiile Serviliei, sora lui Cato Minor, ale Serviliei, mama lui Brutus şi a doua soţie a lui Cato Minor, precum şi ale Cleopatrei, regina Egiptului, cu Iuliu Cezar.

8 Cleopatra (69—30 î.e.n.), regina Egiptului. În anul 48 cînd l-a cunoscut pe Cezar, avea 21 de ani, şi nu doar 16, cum afirmă Byron.

9 Alcibiade (450—404 î.e.n.), celebru general atenian, elevul preferat al lui Socrate, conducătorul Atenei în Războiul Peloponesiac, împotriva Spartei. A fost învins la Mantineea în anul 418 şi a murit în exil.

10 Silen este, în mitologia greacă, zeu al vinului și al fertilității, fiul lui Hermes, prietenul și profesorul lui Dionisos. Era bufonul Olimpului și avea, în toate reprezentările, înfățișarea unui bătrînel vesel și mucalit.

11 Socrate (469—399 î.e.n.), celebrul filozof atenian, considerat ca cel mai inteligent dintre oamenii tuturor timpurilor.

12 Descriindu-l pe Marc Antoniu, Plutarh îl compară cu statuile lui Hercule: „Chiar pe chipul său se vedea aerul demnității unui om liber, apoi barba lui cu multă noblețe și fața lungă și nasul acvilin păreau că se aseamănă cu imaginile pictate și sculptate ale lui Hercule, care reflectau bărbăție" (trad. N.I. Barbu, în vol. Plutarh, *Viețile Paralele*, IV, Editura Științifică, București, 1969, p. 531—532).

13 Hercule Farnese, cea mai celebră statuie a lui Hercule, care se află la Muzeul din Neapole și care îl prezintă pe popularul erou, blînd și melancolic, personificînd moderația îmbinată cu forța.

14 Marc Antoniu (83—30 î.e.n.), politicianul și generalul roman, care din dragoste pentru Cleopatra își neglijează îndatoririle de stat și este învins de Octavian la Actium (31 î.e.n.), iar apoi se sinucide.

15 Împreună cu Octavian și Lepidus, Antoniu formează al doilea triumvirat.

16 Demetrios I Poliorcetul (337—?283 î.e.n.), rege al Macedoniei, din anul 294. Era poreclit Spaima orașelor, deoarece asediază și cucerește, pe rînd, Babilonul, Megara, Rodos, Atena, Teba și Epirul. Despre el, Plutarh scrie că era atît de frumos, încît chipul lui nu a putut fi surprins nici de penelul pictorului și nici de dalta sculptorului: „Demetrios era mai mic de statură decît tatăl său (Antigonos), deși era mare, dar așa de minunat și de distins la figură, și cu o față așa de frumoasă, încît nici un pictor sau sculptor n-a putut s-o redea. În timp de pace se deda desfrîului" (idem *Demetrios*, 2, p. 455).

17 Lamia, curtezană iubită de Demetrios. Era mult mai în vîrstă decît el, dar multă vreme s-a bucurat de toate onorurile care i se cuveneau favoritei regelui (vezi Plutarh, *Demetrios*, p. 24—27).

18 Ahile, eroul din *Iliada*.

19 Pactolul este un mic rîu din Lidia antică și Turcia de azi. Era celebru pentru aurul pe care îl conținea nisipul său.

20 Sperheos, zeul rîu, soțul Polydorei, fiica lui Peleu, căruia Peleu îi promisese că îi va dărui pletele lui Ahile, în speranța că ginerele său va accepta ofranda și îl va readuce pe Ahile sănătos din război, la casa părintelui său:

„Vai, că zadarnic în ruga-i părintele meu, o Sperheos,
Ți-a juruit că la-ntorsu-mi acasă la mine în țară
Pletele-mi ție am să închin și face-voi jertfa cea mare".
(Homer, *Iliada*, XXIII, 140 — trad. G. Murnu)

Ahile își taie pletele blonde la moartea prietenului său, Patrocle, și le așază în mîinile acestuia, ca să ardă împreună cu el pe rug:
„Iată eu pletele-mi dau să le ducă cu sine Patrocle" (idem, 149).

21 Policena, fiica lui Priam și a Hecubei, ucisă de Pirus, fiul lui Ahile, pe mormîntul tatălui său. În una din legendele grecești, se povestește că, îndrăgostit de Policena și dorind să se însoare cu ea, Ahile a pătruns neînarmat în Templul lui Apolo, unde urma să se oficieze căsătoria. Aici, el a fost săgetat de Paris sau de Apolo însuși, care luase înfățișarea lui Paris. Ahile fusese trădat de Policena, căreia îi destăinuise secretul invulnerabilității sale, precum și unicul său punct vulnerabil.

22 În englezește, proverbul este: „Extremes meet".

23 Anachinii erau, în *Vechiul Testament*, o rasă de uriași, care locuiau în Hebron. Ei erau cei trei fii ai lui Enac: „Acolo am văzut noi și uriași, pe fiii lui Enac, din neamul uriașilor" *(Numerii*, 13:34).

24 Goliat, uriaș filistean, ucis de tînărul David doar cu o praștie (vezi I *Regi*, 17).

25 Thetis, mama lui Ahile, își scufundase fiul în Stix, pentru a-l face nemuritor. Doar călcîiul de care l-a apucat ea a rămas vulnerabil.

26 Timur Lenc sau Tamerlan (1336—1405), cuceritor mongol, fondatorul dinastiei Timurizilor. Era șchiop, motiv pentru care i se dăduse porecla de Lenc.

27 În vechea Spartă, copiii născuți cu defecte fizice erau uciși imediat după naștere.

28 Apolo.

29 Versul:

„Ți-e chipu-ntunecat, dar nu urît..."
(„Your aspect is / Dusky, but not uncomely")

parafrazează versetul al cincilea din *Cîntarea cîntărilor*, I:

„Negresă sînt, ...dar frumoasă" („I *am* black, but comely").

30 „Din țărna roșcată — („From the red earth, like Adam,
Chipul ți-l frămînt, — Thy likeness I shape,
Cum pe Adam, alt'dată, — As the being who made him,
L-a făcut cel Sfînt." — Whose actions I ape.")

Adam înseamnă „pămînt roșu". El își trage, deci, numele de la substanța din care a fost zămislit.

31 Referire la *homunculi* (lat. = omuleți), ființe minuscule, fără corp, fără greutate, fără sex, dar înzestrate cu puteri supranaturale, pe care vrăjitorii și alchimiștii pretindeau că îi pot fabrica. Iată cum îi descrie Goethe în *Faust*, Partea a II-a, actul II:

„Răsună sticla de-un discret imbold,
Se tulbură, se-alege: se va face!

Întrezăresc dintr-un tipar involt
Un nostim omuleț cum se desface,
Ce fapte vrei de-un mai măreț răsunet?
În fața tainei explicate stai". (trad. Ștefan Augustin Doinaș)

32 Se spunea despre salamandre că lor focul nu le poate face nici un rău deoarece au pielea umedă mereu.

33 Byron face aici aluzie la mișcările revoluționare din America de Sud, Italia și Spania, care erau în plin avînt în 1827.

34 Sodoma, vezi nota 61 la *Marino Faliero*, pag. 657.

35 Este vorba despre forțele compozite germane, franceze și spaniole ale armatei imperiale de sub comanda conetabilului Charles de Bourbon.

36 Faeton, fiul lui Apolo, zeul soarelui și al nimfei Climene. A furat caleașca tatălui său și, neputînd stăpîni caii și caleașca, s-a răsturnat, dînd foc cerului și pămîntului. Ceilalți zei au fost siliți să îl înece în Eridon (vechiul nume al rîului Pad) și astfel să salveze lumea (vezi Euripide, *Hyppolitus*, v. 733).

37 Barbaria era numele dat statelor din nordul Africii, Tripolitania, Tunisia, Algeria și uneori Marocul, care erau semiindependente în timpul stăpînirii turcești (începînd cu sec. XVI). Aici s-a dezvoltat foarte mult pirateria.

38 Kochlini, rasă pură de cai, crescuți în inima Arabiei.

39 Huon de Bordeaux, eroul unui cîntec de gestă din Franța secolului al XIII-lea. Ucigîndu-l, din greșeală, pe Charlot, fiul împăratului Carol cel Mare, este condamnat la moarte, dar apoi pedeapsa îi este schimbată și Huon este trimis la curtea lui Gaudisse, emirul Babilonului și i se cere să aducă un smoc de păr smuls din capul emirului, patru dinți ai lui, să îl ucidă pe cel mai viteaz cavaler al acestuia și să o sărute pe fiica emirului. Huon reușește, cu ajutorul lui Oberon, să își ducă la îndeplinire misiunea. Povestea lui Huon a fost tradusă în limba engleză în anul 1534 și s-a bucurat de foarte mult succes. Byron o cunoștea probabil, sau o preluase din traducerea făcută de William Sotheby poemului *Oberon* de Wieland.

40 Memnon, în mitologia greacă, rege al Etiopiei, fiul lui Tithonus și al lui Eos (Aurora). A fost ucis de Ahile în timpul Războiului Troian dar, la cererea mamei sale, Zeus l-a făcut nemuritor. Statuia despre care se credea că îl reprezintă pe Memnon se știe azi că este a lui Amenhotep al III-lea (Amenophis), care a domnit cam prin anul 1430 î.e.n. (dinastia a 18-a). Strabo este primul care vorbește despre sunetul muzical care se auzea dinspre statuia aflată la Teba, cînd ea era atinsă de razele soarelui care răsărea. Se spunea că Aurora, mama lui Memnon, varsă lacrimi de durere pentru pierderea fiului ei. Lacrimile erau picăturile de rouă cu care se acoperă pămîntul înainte de răsăritul soarelui. S-a

crezut, multă vreme, că era vorba de o înşelătorie, dar s-a dovedit, ulterior, că sunetul se datora unor cauze naturale, presiunea curenţilor de aer din porii şi crăpăturile statuii, curenţi ce se încălzeau brusc la ivirea soarelui. După restaurarea statuii, fenomenul nu s-a mai produs.

41 Charles de Bourbon (1490—1527), conetabil al Franţei, în timpul domniei lui Francisc I. La 13 septembrie 1515, a luptat împotriva milanezilor şi a elveţienilor, la Marignano. A pierdut apoi favorurile regelui din cauza intrigilor puse la cale de mama suveranului, Louise de Savoia, pe care Charles o respinsese. A fost rechemat din Italia. În anul 1521, după moartea soţiei sale, Susanne, a rupt complet relaţiile cu Francisc I şi a intrat în serviciul Împăratului Carol Quintul. A repurtat o seamă de succese pe cîmpurile de luptă din Sudul Franţei şi din Lombardia, împotriva armatei din patria sa. În anul 1527, Charles de Bourbon devine conducătorul (capo) unui corp de condotieri germani, spanioli şi italieni care nu fuseseră plătiţi de multă vreme şi deci erau nedisciplinaţi şi revoltaţi. Dornici de a cuceri prăzi cît mai bogate, ei se îndreaptă spre Roma. La 5 mai 1527, Charles de Bourbon se afla în fruntea unei armate de 30 000 de oameni, sub zidurile Romei, dar în dimineaţa zilei de 6 mai este ucis de un foc tras dintr-o archebuză. Franţa îl consideră renegat şi trădător, iar averile sale sînt confiscate.

42 *Cabala* este un sistem de interpretare a *Scripturii*, bazat pe presupunerea că fiecare literă şi cuvînt au un înţeles ocult. S-a dezvoltat în secolul al VII-lea şi a durat pînă în sec. al XVIII-lea.

43 *Coranul*, cartea sacră a Islamului.

44 *Talmud*, compilaţie a legilor orale ale evreilor, însoţită de comentariile rabinilor, prezentate în comparaţie cu Scriptura sau legile scrise.

45 *Şibbolet* = spic de grîu (ebraică), este o parolă folosită de galaaditenii din vechea Palestină pentru a-i recunoaşte pe duşmanii lor, efraimiţii, care nu puteau să îl pronunţe pe „ş" *(Judecători*, 12). Astăzi, cuvîntul este folosit cu sensul de parolă.

46 „Am prins chiar un rege" ("We have captured a King"). Este vorba despre Francisc I care a fost făcut prizonier la Pavia, la 24 februarie, 1525.

47 Crinul, ortografiat în limba franceză fie *Fleur de lis*, fie *fleurdelys*, era emblema regilor Franţei, începînd cu Ludovic al VII-lea (1137—1180).

48 Cheia este simbolul puterii papalităţii.

49 Cele şapte coline pe care este construită Roma sînt: Co lina Palatină Capitolină, Quirinal, Viminal, Colina Esquilină, Caeliană şi cea Aventină.

50 „Bourbonul, Bourbonul!" („Oh, the Bourbon! the Bourbon!") este o aluzie la cîntecul pe care îl cîntau, în marşul spre Roma, soldaţii spanioli:

„Calla, calla Julio Cesar
Hannibal y Scipion
Viva la fama de Bourbon".

(„Uite, uite, Iuliu Cezar, / Hannibal şi Scipion, / Trăiască faima lui Bourbon.")]

51 Lucius Cornelius Sulla (Syla) (138—78 î.e.n.), general roman, conducător al fracţiunii conservatoare din senat. A comandat armatele romane în lupta împotriva lui Mithridate al VI-lea. A obţinut comanda armatei, în detrimentul lui Marius şi marşînd împotriva Romei (88 î.e.n.). După înfrîngerea lui Mithridate şi devastarea Atenei (86 î.e.n.), l-a înfrînt şi pe generalul trimis de Marius şi s-a reîntors triumfător la Roma. A urmat un război civil, din care Sulla a ieşit învingător, dar au fost masacraţi 8 000 de prizonieri, partizani ai lui Marius. Între 82 şi 79 (anul în care s-a retras din viaţa politică), Sulla a fost dictator la Roma.

52 Cato Minor (95—46 î.e.n.), cetăţean roman de vază, rămas celebru pentru cinstea sa. I s-a opus lui Iuliu Cezar şi l-a denunţat pe Catilina. A fost partizan al lui Pompei şi, după înfrîngerea de la Pharsala, a încercat să reziste la Utica, dar fiind înfrînt definitiv, în lupta de la Thapsus, s-a sinucis, înfigîndu-şi pumnalul în burtă şi refuzînd ajutorul medicului care l-ar fi putut salva. Episodul morţii sale tragice este descris de Plutarh în *Cato*, 70.

53 Alaric I (370—410), rege vizigot care a invadat Italia în anul 408 şi a devastat Roma doi ani mai tîrziu. A murit pe malurile rîului Busento şi pentru ca mormîntul să nu îi fie profanat şi devastat, vizigoţii l-au îngropat în albia rîului, pe care o deviaseră în acest scop.

54 Marte era zeul războiului în mitologia romană.

55 „Nu mai plîngeţi
Pe duşman de vreţi să-l frîngeţi."

(„Weep Not — *strike?* for Rome is mourning.")

Comentînd aceste versuri, Byron scrie: „Scipio al doilea, Africanul, se pare că ar fi repetat un vers din Homer şi ar fi plîns văzînd cum arde Cartagina. Mai bine i-ar fi permis să capituleze (decît să verse lacrimi)". Versul lui Homer apare în *Iliada*, VI, 459—460:

„Dar să m-acopere ţărna mai bine, să n-aud nainte
Vaietul tău de durere, cînd zilnic te-or duce-n robie". (trad. G. Murnu)

Scipio Africanul (234—183 î.e.n.), celebrul general roman, învingătorul lui Hannibal şi al Cartaginei.

56 Hector, primul dintre fiii Hecubei şi ai lui Priam, eroul troian ucis de Ahile.

57 Penaţii şi larii, în mitologia romană, erau zeii protectori ai căminului. Fiecare casă avea cîte un lar şi doi penaţi. Larul era înfăţişat purtînd o cupă şi un corn din care se bea. El veghea asupra muncilor cîmpului.

Penaţii vegheau asupra prosperităţii familiei. Ei erau înfăţişaţi purtînd aripi şi cîte un corn ca şi larii. Reprezentările lor în lemn erau aşezate într-o nişă special amenajată şi lor li se aduceau ofrande înaintea meselor sau la ocazii festive. În afara larilor şi penaţilor privaţi, mai existau şi unii publici, care vegheau şi protejau statul în general, precum şi armata, marinarii, încrucişările de drumuri.

58 Ate = nebunie (gr.), în mitologia greacă, fiica lui Zeus, personificarea rătăcirii care duce la păcat (Pippidi).

59 Claudius Caesar Nero (37—68), împăratul roman rămas celebru pentru cruzimea cu care a domnit. Este acuzat că şi-ar fi ucis mama şi soţia şi că ar fi dat foc Romei în anul 64, pentru a avea un pretext ca să îi persecute pe creştinii pe care îi făcuse răspunzători de incendiu.

60 Brennus este numele dat de romani conducătorului galilor care au devastat Roma în anul 390 î.e.n. Se povesteşte că toţi locuitorii Romei fugiseră, cu excepţia a 80 de senatori, care şi-au aşteptat cu stoicism moartea, rămînînd aşezaţi pe locurile ce le ocupau de obicei în Senat şi a tinerilor patricieni care s-au refugiat în Capitoliu. Roma a capitulat după şapte luni de asediu, iar Brennus a cerut 1 000 de livre de aur pentru a ridica asediul. Fiind acuzat că foloseşte greutăţi false, Brennus şi-a aruncat pe cîntar sabia sa deosebit de grea şi a pronunţat cuvintele rămase celebre pînă astăzi: „Vae victis!" („Vai de cei învinşi!").

61 Pierre du Terrail, seigneur de Bayard (1474—1524), erou al Franţei „le Chevalier sans peur et sans reproche" („cavaler fără teamă şi fără prihană"). A luptat în războaiele purtate în Italia de Carol al VIII-lea, Ludovic XII şi Francisc I şi a căzut în luptă. A fost admirat chiar şi de duşmanii săi. Murind, i-a reproşat Conetabilului de Bourbon infama trădare. Cum Bourbon îl plîngea, Bayard i-a răspuns: „Nu eu sînt de plîns, căci eu mor ca un om de bine; dar mie mi-e milă de dumneata, care lupţi împotriva regelui, a patriei şi a jurămîntului dumitale". În *Chronique de Bayart*, 1836, LXIV, citată de H.E. Coleridge, moartea lui Bayard este relatată cu cele mai mici detalii, pe care le foloseşte şi Byron în piesa sa:

„Quand il sentit le coup, se print à cryer: 'Jesus!' et puis il dist: 'Hêlas! mon Dieu, je suis mort!' Se prit son epée par le poignée en signe de croix en disant tout hault, 'Miserere mei, Deus secundum magnam misericordiam tuam.'"

(„Cînd a simţit lovitura a strigat: «Isuse!» şi apoi a zis: «Vai, Doamne, mor!» Şi-a apucat sabia de mînerul în formă de cruce, zicînd cu voce puternică: «Îndură-te de mine, Doamne, după mare mila ta».")

62 „Vade in pace" = te du în pace (lat.).

63 Benvenuto Cellini (1500—1571), celebrul sculptor şi scriitor florentin. În timpul atacului Romei, a apărat Castelul San Angelo împotriva

germanilor şi s-a lăudat că el este cel care l-a ucis pe Conetabilul de Bourbon. Fiind închis sub acuzaţia că ar fi furat aur din tezaurul Vaticanului, a fost eliberat la intervenţia lui Francisc I.

64 Marmura cea mai celebră din Italia. Carierele din Carrara se exploatează de 2000 de ani.

65 Bellona este zeiţa războiului în mitologia romană, tovarăşa lui Marte.

66 Milon (cca 500 î.e.n.), celebru atlet grec, învingător în luptele organizate cu prilejul Jocurilor Olimpice.

67 Din trupele imperiale conduse de Conetabilul de Bourbon împotriva Romei, făceau parte cel puţin 6 000 de *Landsknechte* (pedestraşi germani, purtători de suliţă), convertiţi la religia reformată şi dornici să îi măcelărească pe catolici şi să distrugă altarele şi crucifixele. Conducătorul lor era Georg von Frundsberg, care pornise spre Roma din dorinţa de a-l spînzura pe Papă. El a trăit între 1473 şi 1528.

68 Tîrfa din Babilon este numele dat în *Noul Testament*, bisericii catolice de la Roma.

69 Titus (40—81), împărat roman (79—81). El este cel care a distrus Ierusalimul.

70 Penthesilea, în mitologia greacă, regina amazoanelor, care s-a alăturat troienilor şi a fost ucisă de Ahile, care apoi a plîns-o pentru curajul şi frumuseţea ei.

71 *Tobias* sau *Tobit*, carte din *Vechiul Testament*. Tobie este trimis de tatăl său, Tobit, într-un oraş îndepărtat, în Ecbatana Mediei. Tobie ajunge în casa Sarei care „fusese măritată după şapte bărbaţi", dar pe aceştia îi ucisese Asmodeu, duhul cel rău. Din cauza aceasta, slujitorii tatălui ei voiau să o alunge. Ea este ajutată de Rafael şi se mărită cu Tobie pe care Rafael îl învaţă cum să îl alunge pe Asmodeu, afumînd, inima şi ficatul unui peşte *(Tobit*, 3:78 şi 8:2—3).

72 Nemrod, numele unui vînător vestit din *Vechiul Testament*, fiul lui Cuş, nepotul lui Ham şi strănepotul lui Noe *(Facerea*, 10:8—9).

73 Aici se încheia drama în forma în care a fost publicată la prima şi la următoarele ediţii. În anul 1901 însă, ei i se adaugă un scurt fragment, descoperit în manuscris şi care poate arunca o lumină asupra proiectelor lui Byron, rămase însă neîmplinite.

Lia-Maria Pop

Postfață

Poate că faptul cel mai surprinzător în istoria teatrului englez din prima jumătate a secolului trecut e slabul ecou pe care l-a avut în public dramaturgia lui Byron. Cu excepția pieselor lui Shelley — *Cenci* și, evident, *Prometeu descătușat*,— nu se poate menționa nici o altă creație dramatică a vremii în care să se regăsească mai limpede trăsăturile unei mentalități cu adevărat ilustrative pentru epoca romantică. Surpriza încercată de istoricul literar e cu atît mai mare cu cît creația dramatică a autorului lui *Manfred* și al lui *Cain* pune în lumină o atitudine ce nu își află semnificațiile cele mai adînci decît în puține poeme, acestea avînd, însă, parte de o primire incomparabil mai entuziastă din partea cititorilor. Și, pe de altă parte, cîteva dintre dramele sale erau destinate lecturii, deci se adresau, în esență, aceluiași public, ca și *Childe Harold* sau *Don Juan*. Iar celelalte, cum observă cu dreptate un comentator, „dovedesc o mare familiarizare cu convențiile teatrului, dorința de a compune un dialog plin de naturalețe, deși nu lipsit de accente retorice, capabil să treacă dincolo de scenă, și mărturisesc un interes statornic pentru realizarea unui adevărat spectacol"[1].

E mai presus de orice îndoială că Byron, ale cărui legături cu faimosul Drury Lane Theatre erau atît de strînse (a scris, în 1812, poetica *Adresă* la deschiderea localului reconstruit al acestei vechi instituții dramatice și, în 1814, a fost ales în Consiliul ei de conducere), cunoștea bine tehnica textului dramatic. Cu toate că el insista — publicînd numeroase prefețe — asupra caracterului „nescenic" al pieselor (ceea ce vine în violentă contradicție cu o altă declarație a sa, potrivit căreia își propusese „să reformeze scena engleză"), majoritatea scrierilor sale au văzut lumina rampei; e drept, mai ales după moartea autorului lor. Nu se poate susține în nici un fel că ele nu s-ar fi adresat spectatorilor de la începutul acelui tulburat

[1] Martin K. Nurmi, în *The Reader's Encyclopedia of World Drama*, edited by John Gassner and Edward Quinn, New York, 1969, p. 103.

început de secol, că ar fi fost cumva mai greu de înțeles decît versurile poemelor. Poate că atitudinea îndeajuns de ambiguă a lui Byron față de perspectiva transformării dramelor sale în spectacol dramatic să ascundă, cum s-a sugerat, „un soi de teamă: voia să obțină succese răsunătoare, dar se îngrozea la gîndul eșecului, pentru că, într-o sală de teatru, aceasta i s-ar fi înfățișat mai clar decît eventualul insucces al poemelor, respinse de cititorii pe care, oricum, nu îi vedea"[1].

Cu totul îndoielnice sînt concluziile celor care i-au privit opera de dramaturg ca pe „un refugiu, o compensație a tensiunii sufletești, a solicitării intelectuale, a dăruirii totale cerute de poeme"[2]. Dramele sale vădesc, fără nici un fel de echivoc, însușiri întru totul comparabile acelora ale poemelor scrise în aceeași perioadă, deci în anii deplinei sale maturități. Aceleași întrebări fundamentale, aceeași neliniște gravă, tulburătoare, fac ca piesele să pară nu o dată adevărate transpuneri în dialog a textelor poemelor. Unii dintre eroii săi dramatici reprezintă, în realitate, reluări la o scară mai largă a portretelor desenate în poemele din acei ani.

Despre *Manfred*, de pildă, se pare că a fost compus la îndemnul lui Shelley care, convins fiind fără nici un fel de ezitare de „măreția | poetică" a prietenului său, îi cerea să încerce să scrie o operă pe măsura gîndurilor ce dădeau înțeles suferințelor proprii îndurate cu demnitate, dar nu cu nepăsare[3]. Byron a început să scrie această dramă poetică în 1816, pe cînd se afla în Alpii Elveției; el avea s-o interpreteze ca pe „un catharsis", intenția lui mărturisită fiind „să realizeze nu o dramă propriu-zisă..., ci, mai curînd, un dialog"[4]. Sursa de inspirație a fost, probabil, *Faust* pe care „călugărul" Lewis, celebrul autor de romane gotice, i-l citise cîndva în traducere englezească; dar eroul lui Byron nu va semăna cu cel al lui Goethe, ci îl va evoca mai degrabă pe Prometeu. În viziunea poetului englez, sensul dramei consta în contopirea conflictului cosmic cu adîncile tulburări lăuntrice ale individului. Protagonistul — au căzut de acord comentatorii — e *Byron însuși;* cu toate că forma de expresie reprezintă o despărțire de modalitățile poetice folosite de el pînă atunci, intriga dramatică e alcătuită, la fel ca aceea a poemelor de pînă atunci, din întrebările dureroase puse de existență și din răspunsurile pe care încerca să le dea poetul.

Samuel C. Chew, unul dintre primii istorici literari englezi care s-au consacrat studierii dramelor byroniene, remarca odinioară că, în *Manfred*, poetul a creat „cea mai autentică întrupare a byronismului"; „Manfred — scria el — marchează, incontestabil, zenitul tipului de erou creat de

[1] S.C. Chew, *The Dramas of Lord Byron*, Baltimore, 1915, p. 116.

[2] Vezi William H. Marshall, *The Structure of Byron's Modern Poems*, Philadelphia, 1962, p. 77.

[3] *Lord Byron's Correspondence*, edited by John Murray, New York, 1922, II, p. 19.

[4] Cf. Paul G. Trueblood, *Lord Byron*, New York, 1969, p. 81.

Byron... Profunzimea gîndului întregește aici melancolia căreia poemele de tinerețe îi dădeau doar o anume mondenitate"[1]. Problema posibilelor surse i-a preocupat de multă vreme pe comentatori; ea nu reflectă, desigur, doar pasiunea pentru detaliu a unor spirite erudite, ci are rostul de a întregi conturul unei opere cu adevărat reprezentative. Se dovedește, astfel, din ce în ce mai argumentat, că drama byroniană e o sinteză complexă a unor direcții caracteristice romantismului de la răspîntia celor două secole. Personaje cu un profil psihologic și moral divers au fost pomenite de exegeții acestei opere ca modele ale eroului ei: Werther al lui Goethe, René al lui Chateaubriand, califul Vathek al lui Lewis, personaje ale altor romane gotice — *Castelul din Otranto* și *Misterioasa mamă* ale lui Walpole, *Bertram* al lui Maturin —, ale poemelor *Crăiasa Mab* și *Alastor* ale lui Shelley. Ceea ce le unește pe cele mai multe e o tragică inadaptabilitate, o inflexibilă hotărîre de a respinge orice compromis.

Dar Byron, ni se spune, se recunoaște dator în primul rînd lui Eschil și *Prometeului* său[2]. Eroul eschilian fusese de multă vreme una dintre creațiile literare cele mai îndrăgite de poetul englez; în vara lui 1816, cu puțină vreme înainte de a începe să compună *Manfred*, el scrisese un scurt poem care celebra suferințele Titanului, neînduplecata sa împotrivire față de tiranie, curajul și frumusețea sa morală. Pe de altă parte, drama re flectă o nouă atitudine a lui Byron față de natură; el nu mai crede în puterea ei de a-l ocroti pe om, așa cum postulau principiile gîndirii naturiste ale lui Wordsworth, nici de „a-l elibera de el însuși". Influențată, de bună seamă, de concepția lui Cuvier, viziunea lui Byron e legată de ace ea a identificării naturii cu o forță care, transformîndu-se necontenit, declanșează cataclisme. E tema unui poem apocaliptic, *Întuneric*, scris cam în aceeași vreme ca și *Prometeu*, proiectînd imaginea înfricoșătoare a unei lumi pustii, sinistre, de după catastrofa care încheie cea din urmă etapă a evoluției naturii.

Primele două acte ale lui *Manfred* au fost compuse în Elveția, cel de-al treilea la Veneția. Forma inițială era lipsită de unitate dramatică și poetică, fapt dezvăluit cu necruțătoare luciditate de Byron însuși: drama era „dezlînată", plină de „efecte de un gust îndoielnic", „prea metafizică", iar actul al III-lea era „îngrozitor de prost"[3]. Cînd a aflat că William Gifford, unul dintre cei mai temuți scriitori satirici ai vremii, are aceeași părere despre actul final al dramei, n-a mai ezitat și, lucrînd zi și noapte"[4], l-a înlocuit cu o versiune nouă, incomparabil mai densă și mai sobră; la reușita formei revizuite a contribuit decisiv vizita pe care, în primăvara lui 1817,

[1] S.C. Chew, *op. cit.*, p. 67.
[2] Vezi M.K. Joseph, *Byron: The Poet*, Londra, 1964, p. 104.
[3] Vezi *idem*, p. 107
[4] Paul G. Trueblood, *op. cit.*, p. 82.

a făcut-o la Roma[1]. Opinia exegeților săi e aproape unanimă: revizuirea ultimului act a salvat întreaga dramă și i-a conferit o nouă semnificație poetică și filosofică pe care nu o avusese înainte.

Dar *Manfred* a prilejuit întotdeauna interpretări foarte diverse; nici din discuțiile cele mai recente sensul polemic nu lipsește. Unii o privesc ca pe o dramă compusă în felul „moralităților" medievale, străină însă de ideea confruntării între bine și rău și, „preocupată în chip esențial de conștiința eului", e mai curînd „o dramă psihologică decît filosofică"[2]. Pentru alții, „Manfred e proiecția unei stări de spirit pe ecranul unei existențe..., izbucnirea poetică a unei probleme vitale a unui individ"[3]. Sau, după opinia altora, „motivul central din *Manfred* e remușcarea, suferința eternă de pe urma unei crime ce nu poate fi ispășită", într-o dramă ce se înfățișează ca o „revelație continuă a caracterului și poveștii eroului..., care caută salvarea de păcat"[4].

Eroul lui Byron e zdrobit de conștiința păcatului pe care l-a săvîrșit, un păcat ce rămîne pînă la urmă ascuns celorlalți. Invocînd spiritele Naturii și Steaua propriului destin, Manfred își dă seama că toate acestea se află sub stăpînirea unui Spirit al distrugerii ciclice, al cataclismului inevitabil al întregului univers. Eroul dramei nu cere decît uitarea, dar nici măcar Spiritele nu i-o pot dărui, pentru că ele nu au putere decît asupra învelișului exterior al ființelor, nu și asupra eului lăuntric. Blestemul aruncat asupră-i de un Spirit care a luat forma iubitei sale pierdute, Astarte, declanșează drama lui Manfred; blestemul îl osîndește la veșnicia Infernului dinăuntrul propriei ființe.

Contemplînd, de pe culmile Muntelui Jungfrau, frumusețea naturii, Manfred își dă seama că ea nu poate să-i aducă tămăduirea; înspăimîntat de puterea destructivă a naturii, el încearcă să se sinucidă, însă e salvat de Vînătorul de capre. Dialogul dintre cei doi îi oferă lui Byron prilejul să dezvolte o temă preferată: superioritatea eroului însingurat în păcatul său — erou-supraom — față de muritorii de rînd. Chemînd ajutorul Vrăjitoarei Alpilor, Manfred îi spune povestea tragică a morții frumoasei Astarte, făcînd doar aluzii vagi la păcatul lui și cerînd îndurarea uitării. Cînd Astarte îi apare din nou, eroul recunoaște în ea spiritul acelei „Una" care îl poate înțelege, „Una" pe care a iubit-o, dar a ucis-o prin dragoste.

M.K. Joseph observă cu finețe că păcatul lui Manfred poate fi strict circumscris unui anume individ, unui temperament și unui univers moral, dar „consecințele lui sînt generale: adevăratul păcat al lui Manfred e acela că el face parte din rasa umană"[5]. În ultima scenă a actului al II-lea, eroul

[1] *Ibid.*
[2] William H. Marshall, *op. cit.*, p. 97.
[3] W.J. Calvert, *Byron: Romantic Paradox*, Chapel Hill, 1935, p. 173.
[4] Andrew Rutherford, *Byron: A Critical Study*, Edinburgh-Londra, 1962, p. 79.
[5] M.K. Joseph, *op. cit.*, p. 104.

lui Byron cutează să provoace Răul însuşi: el îl înfruntă pe demonul Arimanes, personificare a puterii destructive a naturii. Manfred ştie că, mai presus de Arimanes, se află o forţă a Binelui, rămînînd ascunsă şi necunoscută pentru totdeauna. În cele din urmă, fantoma lui Astarte îi vesteşte lui Manfred că moartea, pe care şi-a dorit-o cu atîta disperare, e aproape. Şi, în ultimul act — în noua versiune ce elimină finalul melodramatic din prima formă a dramei —, Manfred, ispăşind, moare cu o superbă demnitate, alungîndu-i pe demonii care vin să-i ceară sufletul, aşa cum i-l ceruseră cîndva lui Faust. Eroul lui Byron e un Prometeu înfruntînd puterile Răului.

Manfred poate fi, aşa cum îl privea Nietzsche, o materializare a ideii de supraom. Dar păcatul său şi inevitabila prăbuşire sînt consecinţele orgoliului despărţiri de restul umanităţii. El nu poate fi, în nici un caz, un Prometeu, pentru că suferinţele lui nu provin din tulburătoarea conştiinţă a unei datorii fundamentale faţă de ceilalţi; şi tocmai de aceea Byron nu poate să-i întrevadă alt destin decît prăbuşirea. Drama lui e aceea a înecătuşării în păcat, salvarea nu poate sta decît în moarte; pentru că nu există un corespondent al eschilienei *Prometeu — purtător al focului*, al jertfei aducătoare de lumină, nu poate fi nici un *Prometeu descătuşat*. Manfred, prin însăşi însingurarea lui voită, e un *Prometeu înlănţuit* pentru totdeauna.

Modificînd însăşi structura ultimului act, Byron dovedea că şi-a dat seama cît de nepotrivite erau convenţiile goticului pentru analiza psihologică a personajului; exact în aceeaşi vreme, poetul era confruntat de această problemă în compunerea celui de-al III-lea cînt al lui *Childe Harold*. De acum înainte, el va recurge cu consecvenţă la soluţia unităţilor clasice, întru totul adecvate unei construcţii monumentale a eroului. „Provocarea pe care o aruncă Manfred, oricît ar fi fost de confuză la început, e raţională în final şi, în moarte, el se înalţă la o mîndrie stoică"[1].

Manfred e, desigur, Byron — aşa cum au conchis de mult comentatorii; dar, s-ar cuveni adăugat, un Byron care îşi aducea aminte de lecturile lui din Milton. „Cînd a creat cea de-a doua versiune a ultimului act, el a dat glas unei raţiuni a existenţei. Arta lui nu mai e expresia clipelor de reverie sau a dorinţelor neîmplinite. Nu mai e vorba de o conştiinţă artistică separată de conştiinţa umană"[2]. Realizînd acest tragic catharsis al suferinţei, păcatului şi remuşcării, Byron e pregătit să mai facă încă un pas spre cunoaşterea realistă de sine şi spre emanciparea din *Don Juan*"[3]. Manfred e o primă versiune a complexului şi pateticului autoportret ce se numeşte Don Juan.

[1] *Idem*, p. 106.
[2] W.J. Calvert, *op. cit.*, pp. 143—44.
[3] Paul G. Trueblood, *op. cit.*, p. 84.

Manfred e contemporan cu *Childe Harold*. Contemporane cu celălalt erou autoportretistic, cu Don Juan, vor fi alte scrieri dramatice, de o structură diferită[1]; dacă nu întotdeauna cu ambițiile filosofice ale amplului poem din 1816—17, în orice caz mai aproape de întrebările pe care și le puneau oamenii obișnuiți, de confruntarea lor cu istoria. Ceea ce explică și faptul că ele au fost jucate mai des pe scenă (una dintre ele, și anume prima în ordinea scrierii, *Marino Faliero*, la Drury Lane, chiar în timpul vieții autorului, într-o interpretare nu foarte pe placul său); pe cînd *Manfred* a fost prezentat întotdeauna ca un „poem dramatic", un fel de oratoriu însoțit de muzica lui Schumann, „într-o formă cu un efect remarcabil"[2].

„Dramele venețiene" — *Marino Faliero* și *Cei doi Foscari* — au fost publicate în 1821; că ele nu au însemnat o orientare statornică în cuprinsul teatrului byronian o dovedește împrejurarea că, în același an, vedeau lumina tiparului alte piese cu o structură foarte diferită — *Sardanapal* și *Cain*. Exemplul urmat de el în „dramele venețiene" (ca și în cele care le vor urma imediat, *Werner*, din 1822, și *Schimbarea schilodului*, publicată în 1824) e o sinteză nu foarte complicată a teatrului antic grec, a celui al clasicismului francez din secolul al XVII-lea și al teatrului lui Alfieri pe care, dintre toate acestea, Byron îl urmează mai fidel[3].

Implicațiile politice ale lui *Marino Faliero* sînt clare. Piesa a fost compusă într-o vreme în care participarea lui Byron la mișcarea clandestină a carbonarilor atinsese un punct culminant; în același an cînd atitudinea lui față de timidele încercări ale „reformatorilor" englezi de a modifica unele forme cu totul exterioare ale tradițiilor politice din țara lor devenise din ce în ce mai sceptică și mai plină de dispreț. Byron cel de după 1820, cînd convingerile sale au dobîndit, în contact cu cele ale carbonarilor, o orientare tot mai apropiată de sensurile cele mai radicale ale acțiunii politice, nu va mai putea accepta, în nici un chip, soluțiile „echilibrului" propovăduite de partidul *whig*. O influență adîncă a avut-o asupra sa, neîndoielnic, prietenul lui, Shelley, care, tot în jurul lui 1820, ajunsese la o formulare mai riguroasă a unor idei revoluționare, umbrite cîndva de o candidă, adolescentină viziune utopică.

Deși, în *Marino Faliero* și, într-o măsură poate nu la fel de limpede, în *Cei doi Foscari*, conflictul dintre convingerile patriotice, spiritul însetat de libertate, pe de o parte, și cultul romantic al eroului, pe de alta, se dez-

[1] Dramele lui Byron sînt astfel datate de Herbert Read: *Manfred*, 1817; *Marino Faliero*, 1820; *Sardanapal*, ianuarie-mai 1821; *Cei doi Foscari*, iunie-iulie 1821; *Cain*, iunie-septembrie 1821; *Cer și pămînt*, octombrie 1821; *Werner*, decembrie 1821-ianuarie 1822; *Schimbarea schilodului*, mai-iunie 1822 (Herbert Read, *Byron*, Londra, 1951, p. 30), ceea ce demonstrează că ele ocupă o perioadă relativ compactă a creației poetului.

[2] Martin K. Nurmi, *op. cit.*, p. 104.

[3] Vezi Samuel C. Chew, *op. cit.*, p. 81.

văluie mai brutal, e mai greu de rezolvat decît în oricare dintre operele dramatice ale lui Byron. Dogele Faliero, protagonistul celei dintîi drame, la început slăvit de ceilalți nobili ai Veneției, apoi azvîrlit de ei în dizgrație, se răzvrătește, pornește o răscoală, e trădat și de ceilalți, e prins și decapitat pe treptele Marii Scări a Palatului Dogilor. Destinul lui reflectă viziunea încă ezitantă a celui care aderase la o conspirație, întemeiată, totuși, pe participarea unor clase sociale diverse: neîncrederea lui în mulțime exprimă poziția „unui aristocrat", credincios ideilor revoluției, iubind sincer libertatea, dar care nu credea în puterea celor mulți"[1].

Cealaltă „tragedie venețiană", *Cei doi Foscari*, reia tema, dar cu o intensitate sporită, de vreme ce purtătorii ideilor antagonice — patria, înțeleasă ca rațiune supremă a existenței și lealitatea față de clasa căreia îi aparține individul — sînt, ca în opozițiile teatrului lui Corneille, fiul și tatăl. Tînărul Foscari se jertfește pentru Veneția, socotind că datoria pentru țară e datoria fundamentală a oricui; bătrînul doge pedepsește această abatere a fiului său de la obligația de a rămîne credincios ierarhiei aristocratice. Conflictul are, însă, o puternică tentă romantică și nu vom fi surprinși să îl regăsim — ca și pe acela al lui *Manfred* — printre izvoarele de inspirație ale picturii lui Delacroix. „Nicăieri în altă parte Byron nu a dezvăluit mai clar separarea dintre dorința sa de libertate, de dreptate firească, și sentimentul că e, totuși, necesară o autoritate ordonatoare"[2].

Sardanapal — scris, ceva mai devreme, în același an — proiectează acțiunea pe un fundal cu totul diferit, acela al istoriei străvechi — Asiria din vremea regelui care a lăsat amintirea setei sale mereu nepotolite de fast (și el erou al unei foarte semnificative compoziții a lui Delacroix). Regele din Ninive se lasă în voia dorințelor voluptoase și, cu toate că păstrează în adîncul sufletului intenții dintre cele mai generoase, nu poate să se împotrivească răscoalelor pe care nepăsarea lui le provoacă, la fel ca și violența nestăpînită a lui Faliero. În viziunea lui Byron, Sardanapal e modelul suveranului luminat, brav, supunîndu-se intereselor supușilor săi; „în ceea ce privește temperamentul, omenia, curajul mergînd pînă la sacrificiu, Sardanapal ilustrează idealul comportării unui conducător, în sistemul byronian de valori"[3].

Dacă aceste trei drame au eșuat în încercarea lui Byron de a transforma teatrul englez și de a întemeia o tradiție clasică engleză, aceasta s-a întîmplat, negreșit, pentru că „ele au apărut în momentul de culme al romantismului și pentru că, în spiritul lor, erau mai curînd europene și italienești decît clădite în sensul tradiției naționale"[4]. Indiferent dacă *Marino*

[1] E.D.H. Johnson, „A Political Interpretation of Byron's *Marino Faliero*", în *Modern Language Quarterly*, III (1942), p. 425; citat în Paul G. Trueblood, *op. cit.*, p. 105.
[2] M.K. Joseph, *op. cit.*, pp. 114—15.
[3] Paul G. Trueblood, *op. cit.*, p. 105.
[4] W.J. Calvert, *op. cit.*, p. 172.

Faliero reprezintă punctul cel mai înalt al eforturilor lui Byron de a crea o dramă clasică, așa cum crede Rutherford, sau dacă această calitate o îndeplinește *Sardanapal* — pe care o preferă Joseph —, criticii sînt, aproape în unanimitate, de acord că toate cele trei drame laolaltă constituie o etapă importantă în încercările continue ale lui Byron de a descoperi forme poetice noi, adecvate exprimării unor complexe stări de spirit. „Se cuvine să-l recunoaștem pe Byron ca pe un pionier al epocii sale: lui îi revine meritul că, în plin romantism, s-a integrat în neîntreruptul efort ce a marcat istoria literaturii engleze de la Shakespeare pînă în zilele noastre de a așeza drama poetică «pe un temei contemporan funcțional»[1]. Asemenea lui Eliot sau lui Yeats, în secolul nostru, Byron „a înțeles nevoia de a regîndi și a reformula chestiunea expresiei dramatice și de a-i găsi noi modele; la fel ca succesorii săi, el merită să i se acorde acest credit, indiferent de succesul sau eșecul cutărei sau cutărei piese"[2].

Și să nu uităm că, dacă premiera lui *Marino Faliero* nu a însemnat neapărat un succes, fără să fie nici un eșec, în schimb *Cei doi Foscari*, beneficiind, în 1838, de interpretarea lui Macready, cel mai de seamă actor englez al vremii, a reprezentat un adevărat triumf: „asistența, în picioare, a ovaționat, fluturîndu-și batistele"[3], iar peste cîțiva ani Verdi va compune o operă al cărei libret era bazat pe textul dramei lui Byron. Și *Sardanapal*, pus în scenă tot în 1838, de Charles Kean, a fost foarte bine primit de public, deși, din nefericire, tăieturile operate în text diminuaseră mult semnificația morală și, o dată cu aceasta, și interesul tematic al dramei. Să constituie dramele din 1821 dovada unei paradoxale anticipări a gustului i spectatorilor din perioada în care se conturaseră îndeajuns de precis direcțiile unei reacții antiromantice?

Ultima dramă terminată de Byron (1821—22) este *Werner*, dedicată lui Goethe; în prefața ediției din 1822, poetul mărturisea că, în 1815, începuse să scrie o piesă care era, de fapt, adaptarea unei povestiri gotice, *Kruitzner*, citită de el în copilărie[4]. După șapte ani, el se întorcea la povestirea germană și crea o veritabilă dramă gotică, în care apar bandiți, castele ruinate, uși secrete, neașteptate schimbări ale destinului, misterioase înrudiri descoperite miraculos, un fiu pierdut și regăsit, un personaj ale cărui dimensiuni eroice „sînt prea mari pentru a se potrivi cu viața adevărată"[5]. Cu alte cuvinte, o întreagă recuzită caracteristică întru totul convenției goticului, culminînd cu spectaculoasa dezmințire a așteptărilor spectatorului care încearcă să-l ghicească pe criminal.

[1] Paul G. Trueblood, *op. cit.*, p. 105.
[2] M.K. Joseph, *op. cit.*, p. 112.
[3] Martin K. Nurmi, *op. cit.*, p. 104.
[4] Vezi Francis M. Doherty, *Byron*, Londra, 1968, p. 99.
[5] *Ibid.*

Drama nu se limitează, desigur, la efectele realizate în tradiția narațiunii gotice; ea conține o dezbatere privitoare la păcat (în speță, la păcatul moștenit, ceea ce aruncă lumină asupra unei durerease obsesii a lui Byron). Contrastul dintre tatăl care detestă violența și fiul — ucigaș cu sînge rece — e caracteristic dramelor byroniene, iar exegeții au crezut că pot identifica surse elisabetane *(Henric al IV-lea, Partea întîi* și *Henric al V-lea* ale lui Shakespeare[1]). Și, mai presus de orice, ei au apreciat fără rezerve versul energic, fluent, adesea scînteietor.

Scris tot în 1822 (dar publicat, cum se știe, în 1824), fragmentul dramatic *Schimbarea schilodului* e interpretat adesea ca „o operă ce încheie perioada dramelor concepute în spiritul *misterelor*"[2]. În realitate, chiar și așa cum au rămas de la Byron, cele cîteva scene, fără să închege o acțiune dramatică, spun, totuși, mai mult. Povestea propriu-zisă e simplă, un amestec de roman gotic și de dramă faustiană: un ghebos, Arnold, e vizitat de Diavol care-i propune un schimb bizar: un trup superb pentru sărmanul lui corp cocoșat. Cei doi, într-un cuplu care le-a evocat unora pe Don Quijote și pe Sancho[3], pornesc să făptuiască isprăvi de vitejie, drumul lor ducîndu-i pînă la Roma, la asediul și la jefuirea căreia participă. Dar, încă din prima scenă, ascultăm cuvintele grele ale unei mame ce-i reproșează brutal fiului infirmitatea; dovadă tristă că ocara pe care i-o azvîrlise odinioară propria sa mamă îl urmărea pe Byron după atîția ani. Cu toate că Arnold nu e deloc un erou byronian: el suferă îndelung, fără să se răzvrătească și socctește, la un moment dat, că singura rezolvare e sinuciderea (dar e salvat de „un bărbat înalt și negricios" care apare, cu un efect tipic romantic, din pîcla adunată în jurul unei fîntîni). S-a observat cu dreptate că, dintre cei doi, Diavolul — suav, spiritual, arogant, disprețuitor — se apropie mai mult de portretul poetului. Cu toate că și la Arnold se deslușește clar un orgoliu al infirmității (de pildă, o semnificativă evocare a lui Timur cel Șchiop, cel care a putut să învingă natura potrivnică, evocare ce păstrează ceva din mîndria cu care Byron își amintea de izbînzile sale sportive din anii de școală).

Schimbarea schilodului urma să încheie o direcție a dramaturgiei byroniene inaugurată de *Manfred* și care se dezvoltase paralel cu piesele istorice de factură neoclasică. Cu un an înainte de a fi început să scrie drama lui Arnold și a transformării sale, Byron compusese două „mistere", reinterpretări ale unor legende biblice cuprinse în cartea *Genezei*. Una dintre ele, *Cer și pămînt*, e socotită de unii comentatori a fi „prima parte a unui poem neterminat"[4]. Istoricii literari au pus în lumină influența lui

[1] Vezi *ibid.*; M.K. Joseph, *op. cit.*, p. 101; W.J. Calvert, *op. cit.*, p. 180.
[2] Vezi M.K. Joseph, *op. cit.*, p. 104.
[3] Vezi Francis M. Doherty, *op. cit.*, p. 100.
[4] *Idem*, p. 122.

Shelley, evidentă mai ales în stilul coral al dramei[1]. Tema centrală e aceea a dragostei vinovate, prezentă în multe poeme ale sale; aici, ea e tratată îndeajuns de confuz și nu se poate ști ce pedeapsă le așteaptă pe fiicele lui Iafet care au păcătuit cu îngerii. Singurul lucru care se poate bănui e că ele sînt sortite nimicirii, de vreme ce sînt urmașe ale lui Cain, cel care stîrnise cîndva mînia neiertătoarei divinități.

Speranța lui Iafet de a vedea lumea salvată din ucigașul potop e spulberată de Duhurile răului, a căror ironie sardonică e, parcă, o prelungire a aceleia din *Childe Harold:* crîncena pedeapsă nu va schimba nimic și omenirea va avea parte de aceleași dureri, va fi supusă acelorași păcate, iar sancțiunea și răsplata vor fi la fel de nedrepte. Dumnezeirea e implicit învinuită de cruzime, hotărîrea ei de a distruge lumea cu toate frumusețile ei fiind un păcat cu mult mai greu decît acela pe care ar vrea să-l pedepsească. Blestemul pe care îl aruncă Dumnezeirii o mamă ce-și știe pruncul osîndit să piară în cataclismul dezlănțuit de o mînie rece și trufașă e grăitor pentru înțelesurile acestui „mister", în esență foarte puțin scenic.

Deși se pare că a fost scris înainte de *Cer și pămînt* (tot în cursul lui 1821, dar imediat după *Cei doi Foscari)*, *Cain* reprezintă de fapt o concluzie a unei meditații privitoare la destinul omului confruntat cu neîndurarea forțelor mai puternice decît firava lui făptură, supusă suferinței și morții. Modelul este, evident, mai curînd cel al misterelor medievale decît al tragediei neoclasice pe care îl urmaseră dramele compuse cu puțină vreme mai înainte. Dar sursele interpretării filosofice pot fi identificate în gîndirea raționalistă a secolului al XVIII-lea, care se deslușește sub aparențele romantice ale multora din scrierile sale. În prefața dramei, Byron însuși își recunoaște ca puncte de pornire *Geneza*, *Moartea lui Abel* de Solomon Gessner și — din nou — teoria catastrofelor a lui Cuvier. Răzvrătirea împotriva divinității despotice era preluată, cu siguranță, din *Paradisul pierdut*, iar modelul călătoriei prin spațiile stelare se afla în *Gîndurile de noapte* ale lui Young și în *Crăiasa Mab* a lui Shelley.

La fel de amalgamate sînt și sugestiile filosofice pe care Byron și-a clădit drama: elemente disparate ale dogmei calvine, viziunea atomistă a lui Lucretius, deismul lui Pope, ideea pluralității lumilor a lui Bernard de Fontenelle, „degenerarea organică" a lui Buffon, „preadamismul" „călugărului" Lewis și, firește, așa cum preciza el însuși, teoria cataclismelor ciclice a lui Cuvier[2]. *Cain* e scrisă într-o vreme ce despărțea prăbușirea credințelor fundamentaliste, sprijinită cu adîncă pioșenie pe textul biblic, de apariția sintezelor biologice și geologice ale lui Darwin și Charles Lyell. „Mitul byronian, cu sensul implicit al vastului spațiu cosmic, e esențialmente modern"[3].

[1] Herbert Read, *op. cit.*, p. 33.
[2] Vezi M.K. Joseph, *op. cit.*, pp. 117—21.
[3] Paul G. Trueblood, *op. cit.*, p. 109.

Asemenea lui Manfred şi lui Iafet, Cain e mistuit de întrebări privitoare la sensul destinului uman. El este eroul confruntării dintre bine şi rău, împotrivindu-se lui Lucifer, supus unei neîndurate ispite şi prăbuşindu-se sub povara ei; încercarea lui de a rezolva conflictul dintre injustiţia cosmică şi propriul său simţ de dreptate e zadarnică. I se par odioase deopotrivă şi cruzimea Divinităţii şi cea a sacrificiului pe care Abel i-l dăruieşte drept ofrandă. Cain e un fanatic al raţiunii inflexibile, aduce pe lume moartea: şi cea dintîi moarte e o crimă.

Evoluţia ideilor lui Byron, de-a lungul celor cinci ani care despart compunerea celui de-al treilea cînt al lui *Childe Harold* de publicarea lui *Cain (Werner* şi *Cer şi pămînt*, scrise la scurtă vreme după aceea, reflectă atitudinea filosofică şi morală ce defineşte „misterul" din 1821) conturează despărţirea de panteismul romantic şi respingerea hotărîtă a viziunii unei „naturi binevoitoare", adoptarea unui pesimism evoluţionist în *Cain* şi în dramele care îl vor urma *(Don Juan*, scris, cum se ştie, în aceeaşi perioadă, va consemna aceeaşi semnificativă devenire a personalităţii poetului). Protestul violent care a întîmpinat publicarea lui *Cain*, în decembrie 1821, învinuirile de „blasfemie" reprezentau, de fapt, opoziţia aristocraţiei conservatoare şi a puritanismului faţă de întreaga operă a unui poet răzvrătit.

Dramaturgia lui Byron cuprinde, la fel de expresive şi de semnificative ca şi poemele lui, înţelesurile unei ireductibile revolte împotriva poncifurilor, a injustiţiei şi a prejudecăţilor morale şi sociale.

Dan GRIGORESCU

CUPRINS

MANFRED, traducere de Virgil Teodorescu 5
MARINO FALIERO, traducere de Aurel Covaci..... 53
SARDANAPAL, traducere de Aurel Covaci 169
CEI DOI FOSCARI, traducere de Aurel Covaci..... 265
CAIN, traducere de Virgil Teodorescu 343
CER ȘI PĂMÎNT, traducere de Petre Solomon..... 411
WERNER, traducere de Aurel Covaci..... 449
SCHIMBAREA SCHILODULUI, traducere de Petre Solomon.... 565

NOTE de Lia-Maria Pop 623

POSTFAȚĂ de Dan Grigorescu 700

Coperta și supracoperta:
VAL MUNTEANU

Toate drepturile asupra acestei
versiuni sînt rezervate
Editurii UNIVERS.

ISBN 973—34—0029—7
ISBN 973—34—0028—9

Lector : DENISA COMĂNESCU
Tehnoredactor : VICTOR MAŞEK

*

Coli de tipar : 44,50
Bun de tipar : 10.04.1989

*

Comanda nr. 80 463
Combinatul Poligrafic Bucureşti
Piaţa Presei Libere nr. 1
ROMÂNIA

„Una dintre direcțiile care au constituit romantismul se caracterizează printr-o mare amplitudine, prin îndrăzneală și revoltă. Este o direcție pe care romantismul secolului al XIX-lea o moștenise din secolul anterior, și care, după ce produsese dramele de tinerețe ale unui Goethe și Schiller, își găsise în Byron reprezentantul cel mai ilustru."

TUDOR VIANU

„In Cain, fraza scapă din strînsoarea versului clasic, se scurge dintr-însul ca nisipul printre degete, capătă o cadență proprie, șerpuitoare, și intră în versul următor, păstrîndu-și și față de el deplina independență. Cu această formă fluidă și extensibilă creează Byron sugestia unui spațiu care mereu se mai descoperă, și nu se sfîrșește niciodată."

EDGAR PAPU

„Cu toate că se vrea o imitație a lui Faust, Schimbarea schilodului este, în esență, o creație profund originală."

JOHN GALT

„Acum nu se pune problema să ne întrebăm care au fost defectele lui Byron, ce greșeli a comis ; ci cum va fi umplut golul pe care l-a lăsat în literatura britanică ? Ne e teamă că el nu va putea fi completat într-o singură generație, care, în ciuda multor persoane foarte talentate, nu a reușit să dea pe nimeni care să se apropie cît de puțin chiar de Byron prin ORIGINALITATE, primul atribut al geniului."

WALTER SCOTT

„Combinată cu o forță deosebită, Lord Byron poseda, fără îndoială, o originalitate cu mult mai mare decît oricare alt poet. Această rară calitate îl face să nu își găsească un egal în nici o altă epocă."

JOHN GALT

Lei 61

I S B N 973-34-0029-7
I S B N 973-34-0028-9

BYRON

TEATRU